AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Elif AKGÜN KAYA

ANADOLU'DA II. SOFİSTİK DÖNEM: SOFİST, RETOR VE FİLOZOFLARIN KAMUSAL ALANDAKİ ETKİNLİKLERİ

Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Ana Bilim Dalı

Doktora Tezi

Antalya, 2016

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Elif AKGÜN KAYA

ANADOLU'DA II. SOFİSTİK DÖNEM: SOFİST, RETOR VE FİLOZOFLARIN KAMUSAL ALANDAKİ ETKİNLİKLERİ

Danışman
Prof. Dr. Mustafa ADAK

İkinci Danışman
Prof. Dr. Hasan ASLAN

Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Ana Bilim Dalı
Doktora Tezi

Antalya, 2016

T.C.
Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Elif AKGÜN KAYA'nın bu çalışması, jürimiz tarafından Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Ana Bilim Dalı Doktora Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan	: Prof. Dr. Turan KAÇAR	(İmza)
Üye (Danışmanı)	: Prof. Dr. Mustafa ADAK	(İmza)
Üye	: Doç. Dr. Fikret ÖZCAN	(İmza)
Üye	: Yrd. Doç. Dr. Burak TAKMER	(İmza)
Üye	: Yrd. Doç. Dr. Gökhan TİRYAKİ	(İmza)

Tez Başlığı: **Anadolu'da II. Sofistik Dönem: Sofist, Retor ve Filozofların Kamusal Alandaki Etkinlikleri**

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 24/11/2016
Mezuniyet Tarihi : 01/12/2016

Prof. Dr. İhsan BULUT
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Doktora Tezi olarak sunduğum "**Anadolu'da II. Sofistik Dönem: Sofist, Retor ve Filozofların Kamusal Alandaki Etkinlikleri**" adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımca yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

Elif AKGÜN KAYA

İmza

İ Ç İ N D E K İ L E R

KISALTMALAR LİSTESİ iv
ÖZET v
SUMMARY vi
ÖNSÖZ vii
GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM
II. SOFİSTİK DÖNEM

1.1 Araştırma Tarihi 4
1.2 Philostratos ve Eserleri 8
1.3 II. Sofistik Dönemin Genel Ruhu 20
1.4 I. Sofistik–II. Sofistik Dönem: Öğretmenlikten Siyasi Liderliğe 27
1.5 Sınıflandırma Problemi: Φιλόσοφος, Σοφιστής, Ῥήτωρ 31
1.6 Atina ve Roma Kürsülerine Atanan Sofist, Retor ve Filozoflar 49

İKİNCİ BÖLÜM
SOFİST, RETOR VE FİLOZOFLARIN TOPLUMSAL SINIFLARI

2.1. Aile Yapıları ve Kamusal Hizmetleri 54
2.1.1 Toplumun Alt – Orta Sınıfından Sofist, Retor ve Filozof Olan Kişiler 54
2.1.2 Bazı Seçkin Sofist, Retor ve Filozoflar 55
2.1.2.1 Tiberius Claudius Flavianus Dionysios 55
2.1.2.2 G. Iulius Hybreas 56
2.1.2.3 Ti. Claudius Aristokles 57
2.1.2.4 Perinthoslu Rufus 58
2.1.2.5 Marcus Antonius Polemon 61
2.1.2.6 Lucius Flavius Hermokrates 65
2.1.2.7 Aelius Antipatros 66
2.1.2.8 Lykialı Herakleides 68
2.1.2.9 Rhodiapolisli Herakleitos 69
2.1.2.10 Tiberius Claudius Polemon 70
2.1.2.11 Gaius Valerius Eugenes 74
2.1.2.12 Gaius Calpurnius Collega Makedon 75
2.1.2.13 Pergeli Varus 76

2.1.2.14 L. Vibullius Hipparkhos Tiberius Claudius Attikos Herodes 76
2.1.2.15 Dion Cocceianus Khrysostomos 85
2.1.2.16 Iulius Aurelius Kharidemos Iulianus ve Claudius Aurelius Zelos 87
2.1.2.17 L. Egnatius Victor Lollianus 89
2.1.2.18 Claudius Frontonianus 91
2.1.2.19 Titus Flavius Damianos 94
2.1.2.20 Aurelius Athenaios 97
2.1.2.20 Publius Aelius Aristides Theodoros 98

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
KENT DÜZEYİNDEKİ MEMURİYETLER

3.1 İdari Memuriyetler 104
3.1.1 βούλαρχος 104
3.1.2 βουλευτής 107
3.1.3 γραμματεύς 108
3.1.4 στρατηγός 111
3.2 Dini Memuriyetler 120
3.2.1 ἀρχιερεύς (ἀρχός–ἱερεύς) 120
3.2.2 δᾳδοῦχος (δᾶις – ἔχω) 125
3.2.3 ἱερεύς 126
3.2.4 ἱεροφάντης (ἱερός – φαντός/φαίνομαι) 133
3.2.5 νεωκόρος (νεώς – κορεῖν) 135
3.2.6 νεοποιός (νεωποιός/νεωποίης) 144
3.2.7 περιθύτης (περιθύειν/προθύειν) 147
3.2.8 προφήτης (πρό – φημί) 148
3.3 Maliye ve Ticaretle İlgili Memuriyetler 152
3.3.1 ἀγορανόμος (ἀγορα–νόμος; ἀγορανόμοι) 152
3.3.2 λογιστής 156
3.3.3 ταμίας 164
3.4 Eğitimle İlgili Memuriyetler 166
3.4.1 γυμνασίαρχος (γυμνός/γυμνάσιον) 166
3.4.2 ἐφήβαρχος 173
3.5 Bayramla İlgili Memuriyetler 173
3.5.1 ἀγωνοθέτης 173

3.6 Güvenlikle İlgili Memuriyetler 183
3.6.1 εἰρήναρχος/εἰρηνάρχης 183
3.7 Eponymos Memuriyetler 184
3.7.1 στεφανήφορος 184
3.7.2 πρύτανις/πρυτανάρχης 186
3.8 Diğer Görevler 188
3.8.1 νομικός 188
3.8.2 πρεσβευτής 194

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

EYALET DÜZEYİNDEKİ MEMURİYETLER

4.1 ἀγωνοθέτης 200
4.2 ἀρχιερεύς/ἀσιάρχης/λυκιάρχης/γαλατάρχης 206

SONUÇ 216
KAYNAKÇA KISALTMALARI 222
KAYNAKÇA 227
EK 1– Tablolar 272
EK 2– Şekiller 283
EK 3– Resimler 288
ÖZGEÇMİŞ 292

KISALTMALAR LİSTESİ

bkz.	bakınız
böl.	bölüm
dn.	dipnot
ed.	editör
MÖ.	Milattan Önce
MS.	Milattan Sonra
krş.	karşılaştırınız
no.	numara
s.	sayfa
str.	satır
vb.	ve benzeri
vd.	ve diğerleri
vs.	vesaire
yak.	yaklaşık
yy.	yüzyıl

ÖZET

Philostratos, Roma yönetimi altındaki Anadolu topraklarında Eski Hellen kültürünün yeniden uyanışını, *II. Sofistik Hareket* olarak adlandırmıştır. Bu dönemde sofist, retor ve filozoflar üstlendikleri resmi görevlerle, zenginlikleriyle ve açtıkları okullarda verdikleri derslerle kentlerine hem ekonomik hem de sosyal yönden katkılar sunmuşlardır. Bu tez çalışmasında dönemin epigrafik, nümizmatik ve edebi kaynaklar aracılığıyla bilinen sofist, retor ve filozofların toplumsal ve siyasal rolleri, resmi görevleri, kentlerine sağladıkları faydalar ve aile bağları saptanıp bu kişilerin kamusal alandaki etkinlikleri ve sosyal statüleri saptanmaya çalışılmıştır.

II. Sofistik Dönem'in önemli kişilikleri olan sofist ve retorlarla ilgili ilk bilgiler Philostratos'un *Bion Sophiston* (Βίοι Σοφιστῶν) adlı eserinden elde edilmektedir. MÖ. V.–IV. yüzyıl Yunan Dünyasına duyulan özlemin sonucu olarak ortaya çıktığı için II. Sofistik olarak adlandırılan bu dönemin ruhunu daha iyi kavrayabilmek amacıyla bu akıma mensup sofistlerle Klasik Dönem'in sofistleri karşılaştırılmış ve iki dönem arasındaki benzerlikler ve farklılıklar ortaya konmuştur. Bu dönemde eğitim alanında, toplumsal ve siyasal hayatta ön plana çıkan sofist, retor ve filozoflar sınıfsal olarak birbirinden ayırt edilmeye ve mesleki olarak aralarındaki farklılıklar saptanmaya çalışılmıştır.

MS. I-III. yüzyıllar arasında Anadolu kökenli sofist, retor ve filozoflarla ilgili epigrafik belgeler ve antik kaynaklar derlendiğinde çok azı dışında bu kişilerin, toplumun en seçkin ve soylu ailelerden geldikleri tespit edilmiştir. Pek çoğunun ailesi Roma İmparatorluğu ile ilişki içinde olup Roma vatandaşlık hakkını elde etmiştir. Bazı sofist ve retorlar, senator sınıfına yükselmiş ve çocukları için de böyle bir kariyerin yolunu açmışlardır. Hem zengin ve ünlü olmaları hem de imparatorlarla yakın ilişkiler kurmuş olmalarından dolayı kentler bu kişilerin kamusal görevleri de üstlenmelerini beklemiştir. Yazıtlar ve antik kaynaklar bu kişilerin bulundukları elit tabaka içinden sıyrılıp gerek kendi kentlerinde gerekse vatandaşı oldukları kentlerde pek çok kamusal görevi başarılı bir şekilde yerine getirdiklerini belgelemektedir.

Sonuç olarak edebi kaynaklar, epigrafik ve nümizmatik belgeler sofist, retor ve filozofların aile bağları ve aldıkları eğitimin sonucu olarak kamusal yükümlülükleri ait oldukları toplumsal sınıf içinde dikkat çekici bir şekilde başarıyla yerine getirmiş olduklarını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: II. Sofistik Dönem, Sofist, Retor, Filozof, Memuriyet.

SUMMARY

THE SECOND SOPHISTIC PERIOD IN ANATOLIA: PUBLIC ACTIVITIES OF SOPHISTS, RHETORS AND PHILOSOPHERS

Philostratus describes the Second Sophistic period as a revival of Ancient Greek civilization in Asia Minor under the Roman Empire. Sophists, rhetors and philosophers made a great contribution both to the municipal finance and economics through the *archai* which required disbursement from the own wealth for the public expenditures and and to the social life in the *poleis* through the schools they managed. This dissertation contributes significantly to the better understanding of the social and political impact of the sophists, rhetors and philosophers investigating their official duties, benefactions and genealogical ties in the light of the epigraphic and numismatic evidence and the literary sources.

The main literary source on the Second Sophistic Period is Philostratos' work *Bioi Sophiston* (Βίοι Σοφιστῶν). For the better comprehension of the spirit of the period which is called "The Second Sophistic", while it emerged from the yearning for the Ancient Greek World of the third and fourth centuries B.C., this dissertation compares the prominent individuals of both periods and reveals the similarities and differences between them. The outstanding figures active in education, social and political life of this period are classified according to their social strata. The differences between their vocational activities are also determined.

The epigraphic and numismatic evidence and the literary sources on the sophists, rhetors and philosophers of Anatolian origin between the first and third centuries A.D. shows that they were mostly the members of elite families. Most of them had also the Roman citizenship and close relations with the Roman authorities. Because of their wealth, reputation and close relations with Rome, the cities expected from them to get involved in the public services and finances. The inscriptions and the literary sources reveal also that they took some responsibilities for the sake of their communities and also served as an administrator for the *poleis*.

Consequently the sophist, rhetors and philosophers being members of the most prominent and the wealthiest families had so excellent education that they undertook so many public services with a remarkable success and distinguished themselves through excellent benefactions.

Keywords: Second Sophistic, Sophist, Rhetor, Philosopher, Municipal and Provincial Magistracies.

ÖNSÖZ

Bir yandan Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Anabilim Dalı'nda 2009 yılında Yüksek Lisans'ımı bitirmenin sevincini, öte yandan da akademik kariyerimin hangi yönde ilerleyeceğinin belirsizliğini yaşadığım dönemde, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Anabilim Dalı'nda yükseköğrenimlerine devam eden arkadaşlarım Gülcan KAŞKA ve Nurşah ŞENGÜL'ün destekleri; Yüksek Lisans tez danışmanım sayın Prof. Dr. Hasan ASLAN'ın referansı ve Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölüm Başkanı sayın Prof. Dr. Mustafa ADAK ve bölümün diğer öğretim üyelerinin olumlu yaklaşımı ile 2009 yılında Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Anabilim Dalı'nda doktora eğitimime başladım.

Aldığım bilimsel hazırlık ile yedi yıllık zorlu doktora eğitimim boyunca gerek insani gerekse bilimsel desteğini esirgemeyen, doktora tez çalışmasının da fikir babası olan, Türkiye'de Epigrafi biliminin gelişimine bilimsel çalışmalarıyla katkılar sağlayan değerli bilim insanı danışmanım Prof. Dr. Mustafa ADAK'a (Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü) yardımlarından ve bilimsel gelişimime katkılarından dolayı sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Doktora çalışmam süresince tez izleme komitesi üyeleri arasında yer alan ikinci danışmanım Prof. Dr. Hasan ASLAN'a (Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü) çalışmanın şekillenmesi ve gelişmesi için yaptığı olumlu katkı ve eleştirilerinden dolayı teşekkür ederim. Doktora eğitimimin üç yıllık yoğun ders aşamasında Eski Yunanca öğrenmem ve bilim insanı olarak yetişmem konusunda büyük payı bulunan, tez izleme komitesi üyeleri arasında yer alarak doktora çalışmam konusunda görüş ve önerileri ile her daim yol gösterici olan değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Burak TAKMER'e (Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü) teşekkürü bir borç bilirim. Tez izleme komitesi üyeleri arasında yer alan Sayın hocam Yrd. Doç. Dr. Gökhan TİRYAKİ'ye (Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü) çalışmam sırasında değerli görüş ve önerileriyle teze sunduğu katkılardan dolayı teşekkür ederim. Ayrıca tez savunma komitesi üyelerinden, Eskiçağ ve Genç Antikçağ tarihi konusunda bilimsel faaliyetler yürüten Prof. Dr. Turhan KAÇAR'a (İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü); Anadolu Arkeolojisi ve Eskiçağ Tarihi üzerinde çalışmaları bulunan Doç. Dr. Fikret ÖZCAN'a (Süleyman Demirel Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü) aydınlatıcı eleştirileri ve değerli yorumlarıyla teze sunmuş oldukları katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Doktora eğitimim boyunca bir arkadaş ve akademisyen olarak yanımda yer alan Yrd. Doç. Dr. Nurşah ŞENGÜL'e ve Gülcan KAŞKA'ya; ayrıca tez yazımı süresince

desteklerinden dolayı Akdeniz Üniversitesi, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü'nün değerli öğretim üyelerine ve mesai arkadaşlarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Tezimin her sayfasını tek tek okuyarak redaksiyon çalışmalarını titizlikle yerine getiren Türk Dili Edebiyatı Öğretmeni Vasfi BABACAN'a ve Türkçe Öğretmeni Emriye İSLAMA değerli vakitlerini ayırdıkları için teşekkürlerimi ve minnettarlığımı sunarım.

Yoğun çalışma dönemimin en sıkıntılı zamanlarında maddi ve manevi her konuda yanımda olan, bilimsel bakış açısıyla ufkumu açan sevgili eşim Yrd. Doç. Dr. Sarp KAYA'ya, bu günlere gelmemde büyük emeği olan desteklerini hiçbir zaman benden esirgemeyen başta annem ve babam olmak üzere çekirdek geniş aileme teşekkür ederim.

Bu tez çalışması başta Akdeniz Üniversitesi, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölüm kütüphanesi olmak üzere, Freiburg Üniversitesi (5 ay), Trier Üniversitesi (1 ay), Oxford Üniversitesi (7 ay) ve Koç Üniversitesi Suna & İnan KIRAÇ Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Merkezi (AKMED) kütüphanelerinden yararlanılarak gerçekleştirilmiştir. Bu imkânı bana sundukları için kendilerine teşekkürü bir borç bilirim. Tezimle ilgili bazı kaynaklar doktora öğrencisi Gülcan KAŞKA tarafından Almanya, Münster Westfälische-Wilhems Üniversitesi'nde bulunduğu süre zarfında temin edilmiştir.

Bu tez çalışması TÜBİTAK 2214A – Yurt Dışı Doktora Sırası Araştırma Burs Programı ve Koç Üniversitesi Suna & İnan KIRAÇ Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Merkezi (AKMED) tarafından desteklenmiştir. Her iki kuruma da gerek bu çalışmaya gerekse Türkiye'deki bilimsel çalışmalara verdikleri desteklerden ötürü teşekkür ederim.

Elif AKGÜN KAYA

Antalya, 2016

GİRİŞ

MS. I. yüzyılın sonları ile MS. III. yüzyılın başlarında Roma yönetimi altındaki Anadolu topraklarında, MÖ. V–IV yüzyıldaki Eski Yunan kültürünün yeniden uyanışı Philostratos tarafından *II. Sofistik Dönem* olarak adlandırılmıştır. Philostratos tarafından kaleme alınan *Bioi Sophiston* (Βίοι Σοφιστῶν) adlı eserde, MS. I.–III. yüzyıllar arasında yaşamış sofistlerin eğitim sahasındaki ve toplumsal – politik yaşamdaki yerleri hakkında bilgi verilmektedir.

II. Sofistik Dönem, Anadolu topraklarının ev sahipliği yaptığı Eski Yunan ruhunun canlanışının bir göstergesidir. Bu dönemdeki yazarlar ya öykünme ya da eleştirme yoluyla Eski Yunan geleneğiyle karşı karşıya gelmek zorunda kalmışlardır. Bu karşılaşmada, Eski Yunan geleneğini yaşatma yönünde bir eğilimleri olmuştur. Roma himayesindeki Anadolu topraklarında kendini gösteren bu eğilimle Eski Yunan dünyası, felsefesi, şiiri, edebiyatı, tarihi ve mitolojik eserleriyle canlı tutulmuştur. Derslerde ve halka açık yapılan konuşmalarda Homeros, Thukydides, Demosthenes ve Platon gibi çağına damgasını vuran kişilerin eserlerinden alıntılar yapılarak Klasik Dönem kültürünün muhteşemliğinden ve savaşlardaki olağanüstü kahramanlık hikâyelerinden bahsedilmiştir. Ayrıca Ephesos'ta Herakleitos, Samos'ta Pythagoras, Priene'de Bias, Klazomenai'da Anaksagoras ve Kos'ta Hippokrates için sikkeler basılmış olması bu çağa olan saygıyı ve özlemi göstermektedir. Kısaca, II. Sofistik Dönem'de, MÖ. V.–IV. yüzyıl Eski Yunan kültürü; edebiyatı, şiiri, felsefesi ve yaşayış biçimiyle benimsenip baş tacı yapılmıştır. Roma İmparatorluğu altındaki bu uyanışla, Eski Yunan kültürünün öğretileri ve söylevleri zirvede olmuştur. Tüm bunlar Anadolu kentlerinin her ne kadar Roma İmparatorluğu altında yaşıyor olsalar da kendilerini ait hissettikleri ve sahiplendikleri kültürün Eski Yunan mirası olduğunu göstermektedir. Adeta Roma dünyasına karşı eski kültürün bağımsızlığı ilan edilmektedir; ancak bu ilan düşmanca bir tavır içinde olmayıp φιλορωμαῖοι kavramına karşı yapılmamıştır. İmparator Hadrianus bir Hellen dostu olup sofist, retor ve filozoflarla yakın ilişkiler kumuştur. Aynı şekilde İmparator Marcus Aurelius Eski Yunan felsefesi ve kültürüyle yetişmiş ve düşüncelerini bir Hellen gibi yazmıştır. Ayrıca hem İmparator Hadrinus hem de İmparator Marcus Aurelius imparatorlukları zamanında sofist, retor ve filozoflara birtakım ayrıcalıklar ve imkânlar sunmuşlardır.

MS. I. yüzyılın ikinci yarası ile MS. III. yüzyılın ilk yılları arasında öne çıkan sadece Eski Yunan hayranlığı değildir. Bu dönemde edebiyat ile politika birbirine yakınlaşmış ve bunun sonucu olarak da özellikle sofist ve retorlar toplumsal ve siyasal hayatın her alanında,

Roma İmparatorluğu ile eyaletleri arasındaki ilişkilerin belirlenmesinde, kültürel aktivitelerin oluşturulmasında aktif rol oynamışlardır. Adeta bu dönem sofist ve retorların çağı olmuştur. Kendine özgü gelişimleri ve geniş popülariteleri ile çağlarını şekillendiren bir karakterleri vardır. Yazılı eserlerin niteliği açısından çok kaliteli ürünler ortaya koyamamış olsalar da siyasal ve toplumsal faaliyetlerde gösterdikleri başarılar yadsınamaz düzeyde olmuştur. Zengin ailelerin üyeleri olarak dönemlerinin en iyi eğitmenlerinin derslerine katılıp felsefe ve retorik eğitimi almayı başarmışlardır. Bu eğitimlerin sonucunda söylev verme ve insanları ikna etmedeki becerilerinden ve kentlerin eşraf tabakasınının üyeleri olmalarından dolayı eyalet ve kent düzeyinde üstlendikleri birçok memuriyet ve görevin yükümlülüğünü başarılı bir şekilde yerine getirmişlerdir. Ayrıca, kentler için para yardımında bulunup pek çok kamu binasının yapılmasına ya da onarılmasına yardım etmişlerdir. Bunun yanında bu kişiler içerisinde bazıları imparatorlarla yakın ilişki kurup kentler için ekonomik ve siyasal ayrıcalıklar elde edebilmişlerdir. Kısacası, imparatorlarla olan ilişkileri sayesinde, üstlendikleri resmi görevler, zenginlikleri ve açtıkları okullarda verdikleri derslerle kentlerine hem ekonomik hem de sosyal açıdan önemli ölçüde faydaları dokunmuştur.

Dönemleri için önemli birer şahsiyet olan bu insanlar, üstün bir hitabet sanatına ve insanları her konuda ikna edebilecek söylev yeteneklerine sahiptirler. Rakiplerine karşılık vermedeki hazır cevaplılıkları, doğaçlama yetenekleri, bir sorunla karşılaştıkları zaman kısa sürede sorunu çözme başarıları, konuşurken söylediklerini tekrar etmeyecek kadar güçlü hafızalarının olması onların yaşadıkları çağa damga vurmalarını ve ait oldukları elit tabaka içinde fark yaratmalarını sağlamıştır. II. Sofistik Dönem üzerine son yıllarda yapılan yayınlar bu döneme olan ilginin artığını göstermektedir. Bu çalışmalar, sofist ve retorların söylev yetenekleri, yazım tarzları ve sosyal konumları üzerinde yoğunlaşmaktadır. Ancak bu kişilerin üstlendikleri memuriyet ve hizmetleri kapsayan çalışmaların eksikliği dikkati çekmektedir. Bu tez çalışmasında, sofist, retor ve filozofların üstlenmiş oldukları memuriyetler üzerinde yoğunlaşılıp bu kişilerin toplumsal ve sosyal sınıf özellikleri saptanmaya çalışılmıştır. Bölge olarak Anadolu ile sınırlı kalındı ve Anadolu kökenli kişiler araştırmanın konusunu oluşturdu. Ancak gerekli görülen yerlerde köken olarak Anadolulu olmayan ama Anadolu'da görev yaparak bu çağa damgasını vuran önemli kişilere de yer verilmektedir. Dönem olarak ise MS. I.–III. yüzyıllar (Principatus –tetrarkhia– Diocletianus'a kadar) arasını kapsamaktadır; fakat gerekli görülen yerlerde bu dönemin dışındaki veriler de göz önünde bulundurulmuştur.

Amaç – Kapsam – Yöntem: "Anadolu'da II. Sofistik Dönem: Sofist, Retor ve Filozofların Kamusal Alandaki Etkinlikleri" başlığı altında sunulan bu çalışmanın amacı, Anadolu topraklarında doğan *II. Sofistik Dönem*'de sofist, retor ve filozofların aile yapıları, üstlendikleri memuriyetler ve bu memuriyetler aracılığıyla toplumsal ve siyasal konumlarının saptanmasıdır. Bu amaç doğrultusunda II. Sofistik Dönem'de yaşamış sofistler ile ilgili en ayrıntılı bilgileri sunan Philostratos'un "Βίοι Σοφιστῶν" eseri başta olmak üzere diğer edebi kaynaklar ve Anadolu'nun genelinden ele geçen sofist, retor ve filozoflarla ilgili epigrafik belgeler ve modern yazarlar tarafından kaleme alınan çalışmalar değerlendirilmiştir. Gerekli görüldüğü yerlerde nümizmatik verilerden de faydalanılmıştır.

Çalışma sahası, II. Sofistik Dönem; Anadolu menşeili düşünsel, siyasal ve toplumsal bir hareket olduğu için alan konusunda Anadolu, çalışmanın kapsadığı dönem MS. I.–III. yüzyıl ile sınırlandırılmıştır; ancak gerekli görüldüğü yerlerde bu sınarların dışına çıkılması da söz konusu olmuştur.

Tezin girişinde kısmında sofist, filozof ve retorlarla ilgili şimdiye kadar yapılan çalışmalardan bazılarının tanıtıldığı bir araştırma tarihçesine yer verilmiştir. Akabinde dönemin ruhunun daha iyi anlaşılabilmesi için II. Sofistik Dönem üzerine genel bilgiler sunulmuştur. Bu dönemin en önemli bilgi kaynağı Philostratos olduğu için kendisi ve eserleri hakkında bilgilendirme yapılması uygun görülmüştür. II. Sofistik Dönem, MÖ. V.–IV. yüzyıl Yunan dünyasına bir özlemin sonucu olarak ortaya çıktığı ve dönem II. Sofistik olarak adlandırıldığı için, Klasik Dönem'deki sofistlerle II. Sofistik Dönem'in sofistlerinin bir karşılaştırılması yapılmıştır. Bu dönemde eğitim alanında, toplumsal ve siyasal hayatta ön plana çıkan sofist, retor ve filozoflar edebi kaynaklar ve epigrafik malzeme ışığında sınıfsal olarak birbirinden ayırt edilmeye çalışılmış ve bu kişilerin ait oldukları toplumsal sınıfların iyice anlaşılabilmesi için aile bağları ve toplumsal sınıfları incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda bazı kişilerin aile soy ağaçları oluşturulup tezin EK kısmında sunulmuştur.

Edebi kaynaklar ve yazıtlar aracılığıyla sofist, retor ve filozofların kent düzeyinde üstlendikleri memuriyetler tespit edilmiş ve memuriyetler içeriklerine göre sınıflandırılıp alt başlıklar halinde değerlendirilmiştir. Bu bölümde memuriyetlerin içeriklerinden bahsedilip memuriyetliği üstlenen sofist, retor ve filozoflar tanıtılmıştır. Ayrıca genel bir bakış açısı sunması için tezin sonunda EK'lerde tablolar halinde sofist, retor ve filozofların kent, eyalet ve imparatorluk düzeyinde üstlenmiş oldukları görevler listelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM
II. SOFİSTİK DÖNEM

1.1 Araştırma Tarihi

Roma yönetimi altındaki Anadolu topraklarında Eski Hellen kültürünün yeniden uyanışına, Philostratos'un adlandırmasıyla *II. Sofistik Dönem* denmektedir. Bu dönemle ilgili temel bilgiler de Philostratos'un "Βίοι Σοφιστῶν (Filozofların Yaşamları/MS. 230–238)" adlı eserinden öğrenilmektedir. Bu eserde Philostratos, MÖ. V.–IV. yüzyıldaki bazı sofistlerin ve ağırlıklı olarak da kendi döneminde yaşayan (II. Sofistik Dönem) toplam 59 ünlü sofist ve retorun hayat hikâyeleri, toplum içerisindeki rolleri, sahip oldukları ayrıcalıklar, bunların yanısıra eğitimde, toplumsal ve politik yaşamdaki etkileri hakkında bilgi vermektedir. Aynı zamanda Philostratos'un Ἀπολλωνίου βίος τοῦ Τυανέως (Tyanalı Apollonios'un Yaşamı). ἡρωικός (Kahramanlar), ἐπιστολαί ἐρωτικαί (Aşk mektupları), εἰκόνες (İmgeler) adlı eserlerinden II. Sofistik Dönem'in, düşünce sistemine, kültürel ve sosyal yapısına yönelik bilgiler edinilmektedir. Philostratos dışında dönemin önemli karakterleri Aelius Aristides, Dion Khrysostomos, Cassius Dion, Lollianus, Polemon gibi ünlü sofist, filozof ve tarihçilerin eserleri de dönemin anlaşılması için değerli bilgiler sunmaktadır.

II. Sofistik Dönem'de hem düzyazılarda hem de söylevlerde *attikacılık*[1] ve *asiacılık*[2] olmak üzere iki temel üslup benimsenmiştir. Schmid (1887–1896); Wilamowitz-Möllendorff (1900); Dihle (1978); O'Sullivan (1997); Worthington (1994); Beall (2001) gibi isimler bu iki tarzla ilgili çalışmalar kaleme almışlardır. Bu eserler II. Sofistik Dönem'in dil–gramer yapısı ve söz sanatlarıyla ilgili bilgiler verirken aynı zamanda bu dönemde retorik sanatının baskın tarzıyla ilgili verileri de sunmaktadır. Ayrıca König (2009a), Whitmarsh (2001), Anderson (1984), Groningen (1965), Atkins (1952) Antik-Yunan ve Roma edebiyatıyla ilgili aydınlatıcı bilgiler sunmaktadır. S. Swain, 1996'da yayımlanan *Hellenism and Empire: Language, Classicism, and Power in the Greek World AD 50-250* başlıklı çalışmasında, Antik Yunan Dünyası'nı dil ve edebiyat ile açıklamaya çalışmaktadır. Dönemin önemli şahsiyetleri olan Prusalı Dion, Aristides, Galenos, Philostratos ve Cassius Dion gibi yazarlarla ilgili bilgilere yer vermektedir.

---

[1] *Attikacılık*: MÖ. V.–IV. yüzyılın nesir yazma sanatı ve Klasik Dönem yazarlarının konuları ve kelimeleri taklit edilir. Bu tarzda kaleme alınmış yazılarda sadelik ve saflık önemlidir.

[2] *Asiacılık*: Bu dil *attikacılık*'a göre daha süslü, abartılı, coşkulu ve ezgiseldir.

II. Sofistik Dönem, retorik sanatın oldukça ön planda olduğu bir dönemdir. Bununla birlikte retorlar ve bu mesleği öğreten kişiler de ayrı bir itibara sahiptir. E. Rohde, 1886'da yayımladığı *Die asianische Rhetorik und die zweite Sophistik* adlı eserinde sofistik retorik, ayrıca dönemin retorları ve sofistleriyle ilgili bilgiler vermektedir. H. Baumgart tarafından 1874'te yayımlanan *Aelius Aristides als Repräsentant des sophistischen Rhetorik des zweiten Jahrhunderts der Kaiserzeit* adlı eserde Aelius Aristides'in Antik Yunan felsefesi, edebiyatı ve dinindeki yerine değinilmiş; sofistik retoriğin şekli ve MS. II. yüzyılda felsefeye karşı varolan sofistik düşmanlık gibi konular işlenmiştir. Antik Yunan ve Roma'daki retorik, retorik eğitimi ve sofistlerin retorik konusundaki yetenekleri ve güçleri üzerine Volkmann (1901), Kennedy (1959; 1963; 1968; 1972; 1974; 1980; 1983; 1994; 1997; 2002), Avotins (1975), Enos (1977), Cameron (1991), Trapp (1997), Anderson (2007) ve Goldhill (2009a) çalışmalarıyla yararlı bilgiler sunmaktadırlar.

Sofist ve retorlar, yaptıkları iş ve aldıkları eğitim sayesinde toplumlarının ayrıcalıklı insanlarındandırlar. Genelde zengin ve üst tabaka ailelerden geldikleri için kentlerde önemli kamusal görevleri üstlenmeleri beklenmektedir. Eğer kentin bir konuda savunulması gerekirse bunu etkili bir sofistten daha iyi kimse yapamazdı. Kent adına imparatora elçi gönderilecekse, kentin başarılı ve ünlü bir sofisti veya retoru varsa bu görev için başka biri düşünülmezdi. Sahip oldukları muazzam ünden dolayı okullarına ders almaya gelen birçok örenci sayesinde bulundukları kentlerin sosyal ve ekonomik hayatının canlanmasını sağlamaktadırlar. Bu nedenle de kentler başarılı ve ünlü sofist ve retorlara sahip olmak için kıyasıya bir mücadele içine girmişlerdir. G. W. Bowersock 1969 yılında kaleme aldığı *Greek Sophists in the Roman Empire* adlı serinde sofistlerin kentler için taşıdıkları öneme, imparatorlarla ilişkilerine, ayrıcalıklarına ve toplumsal rollerine değinmektedir. Barbara E. Borg'un 2004'te editörlüğünü yaptığı *Paideia: The World of the Second Sophistic* adlı çalışmada, yazarlar II. Sofistik Dönem'in kimliğini, yayılış alanını, edebi olarak alt yapısını ve eğitim sistemini irdelemektedirler. E. L. Bowie 1970'te yayımlanan *Greeks and Their Past in the Second Sophistic* adlı eserinde sofistlerin dünyasına ve Philhellen kavramına yoğunlaşmaktadır. 2001'de S. Goldhill'in editörlüğünde yayımlanan *Being Greek under Rome, Cultural Identity, the Second Sophistic and the Development of Empire,* Antik Yunan ve Roma dünyasıyla ilgili kültürel ve sosyal bilgiler vermektedir. Aynı zamanda II. Sofistik Dönem'deki kimlik algısını irdelemektedir. 1989'da J. Hahn, *Der Philosoph und die Gesellschaft: Selbstverständnis, öffentliches Auftreten und populäre Erwartungen in der hohen Kaiserzeit,* başlıklı kitabında filozofların toplumsal konumlarına ve toplum tarafından nasıl algılandıklarına değinmektedir.

Bu kitap, II. Sofistik Dönem'de sofist ve filozof arasındaki farkı anlamak açısından da önemli bir eserdir. G. Anderson, 1993'te yayımladığı, *The Second Sophistic: A Cultural Phenomenon in the Roma Empire* adlı kitabında II. Sofistik Dönem'in ruhunu en kapsamlı şekilde yansıtmaktadır. Sofistlerin sanatsal dilinden retorik tarzlarına, toplumdaki konumlarına, söylevlerine kadar birçok konu hakkında bilgi sunmaktadır. 2002'de B. Puech, *Orateurs ets sophistes grecs dans les inscriptions d'époque impériale* adlı çalışmasında epigrafik malzeme eşliğinde sofist ve retorlar üzerine prosopografik bir araştırmayı bilim dünyasına sunmuştur. K. Eshleman 2012 yılında yayımlanan, *The Social World of Intellectuals in the Roman Empire: Sophists, Philosophers, and Christians* isimli kitabında, Roma İmparatorluğu zamanında sofist, filozof ve hristiyanlar arasında kimliğin oluşumundaki sosyal bağlantıların rolünü incelemektedir. P. Janiszewski–K. Stebnicka–E. Szabat, 2015 yılında bilim dünyasına kazandırdıkları *Prosopography of Greek Rhetors and Sophists of the Roman Empire* adlı çalışmalarıyla sofist ve retorları ansklepodik tarzda tanıtmaktadırlar. Bu eser, sofist ve retorlar hakkında çalışma yapacak araştırmacılara başlangıç için değerli bilgiler sunmaktadır. Yukarıda adı geçen yayınlar bu dönemi anlatan başlıca eserler olup sofist, retor ve filozofların toplum içindeki rolleri, görevleri, Anadolu'daki eğitim merkezleri ile II. Sofistik Dönem'in kültürel, toplumsal ve edebi yapısı üzerine yapılmış çalışmaları içermektedirler. Bu çalışmalar dışında, Anderson (1976; 1989; 1990), Jones (1978), Brown (1978), Champlin (1980), Athanassiadi - Fowden (1981), Rawson (1985), Brunt (1994), Gleason (1995), Sandy (1997), Stamm (2003), Whitmarsh (2005), Fowler (2010) II. Sofistik Dönem üzerine değerli çalışmalarıyla bilim dünyasına katkıda bulunmuşlardır.

Sofist, retor ve filozoflar eğitim ve ünlerinden dolayı imparatorlarla yakın ilişkiler kurabilmişlerdir. Kurdukları bu yakın ilişki sayesinde kendileri ve kentleri için birtakım ayrıcalıklar elde edebilmişlerdir. F. Gasco'nun 1989 yılında yayımladığı, *The Meeting between Aelius Aristides and Marcus Aurelius in Smyrna* başlıklı makalesi sofist Aristides ile İmparator Marcus Aurelius arasındaki ilişkiyi ele alan bir çalışmadır. Aristides, İmparator Marcus Aurelius Smyrna'yı ziyaret ettiğinde öyle etkili bir konuşma yapmış ki daha sonradan Smyrna depremle yıkıldığında sadece bir mektup yazarak imparatorun Smyrna'ya yardım etmesini sağlamıştır. Philostratos, Septimius Severus'un karısı Iulia Domna ile yakın ilişkisi sonucunda onun felsefe çevresine dâhil olarak onunla birlikte gezilere katılmıştır. R. J. Penella'nın 1979'da yayımlanan, *Philostratus' Letter to Julia Domna* adlı makalesinde Philostratos'un Iulia Domna'ya[3] ithafen kaleme aldığı yetmiş üçüncü mektubunda,

[3] Iulia Domna'nın hayatı ve felsefe ile ilgili görüşleri, kültürel aktiviteleri ve gezileri için bk. Levick 2007.

imparatoriçe ile sofistin felsefi konuşmalarını ele almaktadır. W.C. France 1896'da yayımladığı *The Emperor Julian's Relation to the New Sophistic and Neo-Platonism: with a Study of His Style* adlı kitabında son pagan ve *neoplatonist* imparator Iulianus'un eski inançları yaşatmak için harcadığı çabaya, ayrıca II. Sofistik Dönem, Dion Khrysostomos ve dönemin felsefi tarzına değinmektedir.

K. Eshleman 2008'de *Defining The Circle of Sophists: Philostratus and The Construction of The Second Sophistic* adıyla kaleme aldığı çalışmada, Philostratos'un "Βίοι Σοφιστῶν" isimli eserinde biyografilerini sunduğu sofistleri nasıl seçmiş olduğuna, niçin sadece onlardan bahsettiğine ve Philostratos'un sofist anlayışına açıklama getirmeye çalışmıştır. S. Swain'in 1991'de yayımlanan *The Reliability of Philostratus's Lives of the Sophists* başlıklı makalesi aynı şekilde Philostratos'un eserinin bir değerlendirmesini sunmaktadır. 1986'da G. Anderson'un, *Philostratus: Biography and Belles Lettres in the Third Century* adlı çalışması II. Sofistik Dönem ve Philostratos'un "Βίοι Σοφιστῶν" ve diğer eserleri hakkında bilgiler vermektedir. F. Solmsen'ın (1940), *Some Works of Philostratus the Elder* makalesi de hangi eserlerin Philostratos'a ait olduğunu inceleyen bir çalışmadır. Philostratos ve eserleriyle ilgili diğer bir çalışma da 2009 yılında E. Bowie ile J. Elsner'in editörlüğünde yayımlanan *Philostratus* adlı kitaptır. Bu çalışmada bir sofist olarak Philostratos, içinde bulunduğu kültür ve ona ait olduğu düşünülen eserler (*βίοι σοφιστῶν, Ἀπολλωνίου βίος τοῦ Τυανέως, ἡρωικός,* γυμναστικός, *ἐπιστολαί ἐρωτικαί, εἰκόνες)* incelenmektedir. A. M. Kemezis 2014'te yayımladığı *Greek Narratives of the Roman Empire under the Severans*: *Cassius Dion, Philostratus and Herodian* isimli çalışmasında, Philostratos'un *Tyanalı Apollonios* ve *Sofistlerin Yaşamları* adlı kitapları üzerinde yoğunlaşmakla birlikte Cassius Dion ve dönemle ilgili bilgiler sunmaktadır. Bu çalışmalar dışında Meyer (1917), Benner–Fobes (1949), Georgacas (1953), Avotins (1978a), Rothe (1989), Goff (1997), Jones (2001), Aitken–Maclean (2004) Philostratos hakkında çalışma yapmış olan bilim insanlarıdır.

Philostratos'un "Βίοι Σοφιστῶν" adlı eserinde belli başlı sofistlerden bahsetmesi, ayrıca diğer kaynaklardan sofistlerle ilgili edinilen bilgiler ve epigrafik malzemenin sunduğu veriler, sofistlerin bu dönemde filozoflardan daha ön planda olduklarını göstermektedir. Sofistlerin bazı ayrıcalıklar elde etmeleri filozoflarla aralarında ciddi bir fark olduğunu düşündürtmektedir. G. R. Stanton (1973), *Sophists and Philosophers: Problems of Classification* başlıklı makalesinde bu konuyu ele almıştır. E. P. Gordan (1999), *Epicurus in Lycia: The Second-Century World of Diogenes of Oenoanda* isimli kitabında "*Sofistler*

arasında bir filozof" bölümüyle bu konuyu, aynı zamanda Oinoandalı Epikürcü Diogenes'i ve Epikürcülüğü incelemektedir. M. F. Smith (1993), *The Epicurean Inscription* adlı eserinde Oinoandalı Diogenes'in Epikürcülükle ilgili felsefi düşüncelerinin bulunduğu yazıtın çevirisine ve Oinoandalı Diogenes'in felsefi düşüncelerine yer vermektedir. J. Hammerstaedt ve M. F. Smith'in editörlüğünde 2014'te yayımlanan kitap, son on yıldır Oinoandalı Diogenes üzerine yapılan epigrafik araştırmaların sonuçlarını bilim dünyasına sunmaktadır.[4]

II. Sofistik Dönem üzerine yapılan Türkçe çalışmalar oldukça sınırlıdır. P. Özlem–Aytaçlar'ın (2005) II. Sofistik Dönem'le ilgili *Yazıtlar ve Antik Kaynaklar Işığında Batı Anadolu'da Entellektüeller* adlı doktora çalışması, konuyla ilgili tek kapsamlı Türkçe çalışmadır. Bu çalışma Batı Anadolu Bölgesi'ndeki entelektüellerle (filozof, sofist, retor, hekim) sınırlı olup Anadolu'nun tamamını kapsamamaktadır. Diğer bir çalışma ise, E. Ertekin'in (2009) *Atinalı Sofist Herodes Atticus'un Asia Eyaleti Corrector'luğu* isimli makalesidir. T. Kaçar'ın (2014), *Kentlerden Yüce, İmparatorlara Eşit: Sofist ve Politikacı Olarak Laodikeialı Polemon*, çalışması II. Sofistik Dönemin'in oldukça etkili bir figürü olan Polemon'un bir sofist olarak siyasi ve toplumsal gücünü ortaya koymaktadır. Ayrıca T. Kaçar'ın dönemle ilgili diğer bilimsel çalışmaları (2007; 2008; 2013) II. Sofistik Dönem'de entellektüellerin kamusal yaşamdaki konumuyla ilgili aydınlatıcı olmaktadır. Modern kaynakların geneli gözden geçirildiğinde, sofist, retor ve filozofların kamusal alanda üstlenmiş oldukları memuriyetlerle ilgili toplu bir çalışma bulunmamaktadır. Bu konuda yazıtlar sonderece yol gösterici olmaktadır.

1.2 Philostratos ve Eserleri

Philostratos kimdir, nerede yaşamış, hangi eserleri yazmıştır? Bu sorulara cevap vermek, aynı zamanda geçmişle ilgili yeni bir bilgi ortaya koymaktır; çünkü Philostratos yeni bir dünyanın kapsını açmaktadır. Onun adlandırmasıyla bu dünya *II. Sofistik Dönem*'dir. Bu dönemi irdeleyebilmek, derinlemesine öğrenerek tam anlamıyla kavrayabilmek için Philostratos'un ne zaman yaşadığı ve hangi eserleri kaleme aldığı ayrı bir önem arz etmektedir.

Antik kaynaklarda Philostratos'la ilgili sunulan bilgiler oldukça kafa karıştırıcıdır. Aynı aileye mensup sofist olan ve eserler kaleme alan birçok Philostratos'un var olduğu iddia edilmektedir. Bu iddialar ışığında tartışılan temel problem Philostratos'ların sayısı ve varolan

[4] Oinoandalı Diogenes için bk. Chilton 1963, 285–286; Clay 1973, 49–59; 1990, 2447–3231; Hammerstaedt–Smith 2014; Smith 1993; 1996; 1998, 125–170; 2003; 2004, 35–46.

eserlerin bu kişilerden hangisi tarafından yazıldığıdır.[5] Suda, aynı aileye ait üç farklı Philostratos'un varlığından ve eserlerinden bahsetmektedir:

Suda *Lex*. φ 421 *s.v.*Φιλόστρατος II

Φιλόστρατος, Φιλοστράτου τοῦ καὶ Βήρου, Λημνίου σοφιστοῦ, καὶ αὐτὸς δεύτερος σοφιστής, σοφιστεύσας ἐν Ἀθήναις, εἶτα ἐν Ῥώμῃ, ἐπὶ Σευήρου τοῦ βασιλέως καὶ ἕως Φιλίππου. ἔγραψε μελέτας, ἐπιστολὰς ἐρωτικάς, εἰκόνας ἤτοι ἐκφράσεις ἐν βιβλίοις δ΄, Ἀγοράν, Ἡρωϊκόν, Διαλέξεις, Αἶγας ἢ περὶ αὐλοῦ, Ἀπολλωνίου βίον τοῦ Τυανέως ἐν βιβλίοις η΄, Βίους σοφιστῶν ἐν βιβλίοις δ΄, Ἐπιγράμματα, καὶ ἄλλα τινά. πλὴν πρῶτος ὀφείλει κεῖσθαι.

Philostratos, Verus olarak da bilinen Lemnoslu sofist, Philostratos'un oğlu olup bu ismi taşıyan ikinci sofisttir. İmparator Severus'un zamanından Philippos'un zamanına kadar önce Atina'da, daha sonra da Roma'da sofistlik yaptı. Alıştırmalar, Aşk Mektupları, İmgeler veya Tasvirler (4 kitapta), Agora, Kahramalar Üzerine, Söylevler, Keçiler ve Flüt Hakkında, Tyana'lı Apollonios'un Yaşamı (8 kitapta), Filozofların Yaşamları (4 kitapta), Epigramlar ve bazı diğer çalışmaları vardır. Yine de o birinci sıraya konulmalı.

Suda *Lex*. φ 422 *s.v.*Φιλόστρατος I

Ὁ πρῶτος, Λήμνιος, υἱὸς Βήρου, πατὴρ δὲ τοῦ δευτέρου Φιλοστράτου, σοφιστὴς καὶ αὐτός, σοφιστεύσας ἐν Ἀθήναις, γεγονὼς ἐπὶ Νέρωνος. ἔγραψε λόγους πανηγυρικοὺς πλείστους καὶ λόγους Ἐλευσινιακοὺς δ΄, μελέτας, Ζητούμενα παρὰ τοῖς ῥήτορσι, Ῥητορικὰς ἀφορμάς, Περὶ τοῦ ὀνόματος· ἔστι δὲ πρὸς τὸν σοφιστὴν Ἀντίπατρον· Περὶ τραγῳδίας βιβλία γ΄, Γυμναστικόν· ἔστι δὲ περὶ τῶν ἐν Ὀλυμπίᾳ ἐπιτελουμένων· Λιθογνωμικόν, Πρωτέα, Κύνα ἢ Σοφιστήν, Νέρωνα, Θεατήν, τραγῳδίας μγ΄, κωμῳδίας ιδ΄, καὶ ἕτερα πλεῖστα καὶ λόγου ἄξια. ὅτι εἰς τὸν τοῦ Πυθαγόρου βίον ἔγραψε Φιλόστρατος ὁ Λήμνιος τὸν Πυθαγόρα πρέποντα βιόν.

Birinci Philostratos; Lemnoslu, Verus'un oğlu, ikinci Philostratos'un babasıdır. O da sofisttir ve Atina'da sofistlik yapmıştır. Nero Dönemi'nde doğmuştur. Çok sayıda Panegyrik Söylev, Eleusis'e dair 4 Söylev, Alıştırmalar, Hatiplerde Araştıma Konuları, Retorik Kaynaklar, İsim Üzerine, bu eser sofist Antipatros'a yanıttır; Tragodia Üzerine (3 kitapta), Beden Eğitimine Dair, bu eser Olympia'daki başarılarla ilgilidir; Taş Ustalığına Dair, Proteus, Köpek ya da Sofist, Nero, İzleyici, ayrıca 43 Tragodia, 14 Komodia, anılma değer

[5] Benner – Fobes 1949, 387.

pek çok eser yazmıştır. Lemnoslu Philostratos, Pythagoras'ın yaşamıyla ilgili Pythagoras'a Yakışan Yaşam adlı eseri kaleme aldı.

Suda *Lex*. φ 423 *s.v.*Φιλόστρατος III

Φιλόστρατος, Νερβιανοῦ, ἀδελφόπαιδος Φιλοστράτου τοῦ δευτέρου, Λήμνιος, καὶ αὐτὸς σοφιστής· καὶ παιδεύσας ἐν Ἀθήναις, τελευτήσας δὲ καὶ ταφεὶς ἐν Λήμνῳ, ἀκουστής τε καὶ γαμβρὸς γεγονὼς τοῦ δευτέρου Φιλοστράτου. ἔγραψεν Εἰκόνας, Παναθηναϊκόν, Τρωϊκόν, Παράφρασιν τῆς Ὁμήρου Ἀσπίδος, μελέτας ε΄, τινὲς δὲ καὶ τοὺς τῶν σοφιστῶν βίους ἐπ' αὐτὸν ἀναφέρουσι.

II. Philostratos'un yeğeni, Nervianus'un oğlu olan Lemnoslu Philostratos da sofisttir. Atina'da dersler verdikten sonra Lemnos'ta ölmüş ve burada gömülmüştür. II. Philostratos'un öğrencisi ve damadı oldu. İmgeler, Panathenaia Hakkında, Troia Üzerine, Homeros'un Kalkanının Yorumu, Alıştırmalar (5kitap) gibi eserler yazmıştır. Bazıları ise Sofistlerin Yaşamları eserini ona atfederler.

Suda'dan yapılan alıntılar aracılığıyla aynı aileye mensup üç farklı Philostratos'un var olduğu ve aynı zamanda bu kişilerin eserleri, meslekleri ve yaşadıkları dönemler öğrenilmektedir. Suda, I. Philostratos'un II. Philostratos'un babası olduğunu söylemekte ve I. Philostratos'un Nero Dönemi'nde (MS. 54–68) yaşadığını, II. Philostratos'un da Septimius Severus Dönemi'nden (MS. 193–211) Philippos (MS. 244–249) Dönemi'ne kadar Roma'da sofistlik yaptığını ileri sürmektedir. II. Philostratos'un MS. 170 yılında varlıklı bir ailenin çocuğu olarak Atina'da dünyaya geldiği[6] göz önünde bulundurulduğu zaman, aralarındaki kuşak farkı neredeyse yüz yılı aştığından ikisinin baba oğul olabilmesi zor gözükmektedir. Suda, *Nero* adlı eserin yazarı olarak I. Philostratos'u kabul etmekte ve bundan dolayı da onun Nero Dönemi'nde yaşadığını ileri sürmektedir. Bu yanlış bir tarihleme olmalıdır.[7] Buna karşın II. Philostratos için verdiği tarih büyük olasılıkla doğrudur; çünkü Βίοι Σοφιστῶν *(Sofistlerin Yaşamı)* eserinin giriş bölümünde II. Philostratos bu çalışmayı, I. Gordianus'a (MS. 299–230) adadığını söylemektedir.[8] Aynı zamanda II. Philostratos'un Iulia Domna ile olan ilişkisibu tarihi doğrulamaktadır.[9]

[6] Landfester 2007, 460–463.

[7] Anderson 1986, 292–293.

[8] Philostr. *VS* 479: τῷν λαμπροτάτῳ ὑπάτῳ Ἀντωνίῳ Γορδιανῷ Φλαύιος Φιλόστρατος. Flavius *Philostratos, en görkemli consul Antoninus Gordianus'a [adadı]*.

[9] Iulia Domna'nın felsefi çevresi için bk. Bowersock 1969, 101–109.

Suda, Philostratos'ların yazdıkları eserlerle ilgili bilgiler de vermektedir. Buradaki diğer kafa karıştırıcı nokta da hangi eserin hangi Philostratos tarafından yazılmış olduğudur. Suda'dan edinilen bilgiler ışığında yazarları ve eserleri şu şekilde sıralayabiliriz:

1) Verus'un oğlu I. Philostratos'un (Verus) Eserleri

- λόγοι πανηγυρικοί (Panegyrik Söylevler)
- λόγοι Ἐλευσινιακοί (Eleusis'e Dair Söylevler)
- μελέται (Alıştırmalar)
- ζητούμενα παρὰ τοῖς ῥήτορσιν (Retorlardaki Araştırma Konuları)
- ῥητορικαί ἀφορμαί (Retorik Kaynaklar)
- περὶ τοῦ ὀνόματος (İsim Üzerine)
- περὶ τραγῳδίας (Tragodia Üzerine)
- γυμναστικός (Beden Eğitimine Dair)
- λιθογνωμικός (Taş Ustalığına Dair)
- Πρωτεύς (Proteus)
- κύων ἢ σοφιστής (Köpek ya da Sofist)
- Νέρων (Nero)
- Θεατής (İzleyici)
- τραγῳδίαι μγ΄ (43 Tragodia)
- κωμῳδίαι ιδ΄ (14 Komodia)
- ἕτερα πλείστα (En Büyük Ay)

2) Verus olarak da bilinen I. Philostratos'un oğlu II. Philostratos'un Eserleri

- μελέται (Alıştırmalar)
- ἐπιστολαί ἐρωτικαί (Aşk Mektupları)
- εἰκόνες (İmgeler)
- διαλέξεις (Söylevler)
- αἶγες ἢ περί αὐλοῦ (Keçiler ve Flüt Hakkında)
- Ἀπολλωνίου βίος τοῦ Τυανέως (Tyanalı Apollonios'un Yaşamı)
- ἀγορά (Agora)
- ἡρωικός (Kahramanlar Hakkında)
- βίοι σοφιστῶν (Sofistlerin Yaşamları)
- ἐπιγράμματα (Epigramlar)

3) II. Philostratos'un yeğeni ve Nervianus'un oğlu III. Philostratos'un Eserleri

- εἰκόνες (İmgeler)
- παναθηναϊκός (Panathenaia Hakkında)
- Τρωικός (Troia Hakkında)
- παράφρασις τῆς Ὁμήρου ἀσπίδος (Homeros'un Kalkanının Yorumu)
- μελέται (Alıştırmalar)
- βίοι σοφιστῶν[10] (Sofistlerin Yaşamları)

Suda, burada *εἰκόνες* adlı eseri II. Philostratos ve III. Philostratos'a atfetmektedir; fakat pek çok araştırmacı III. Philostratos'a atfedilen *εἰκόνες* adlı eserin IV. bir Philostratos'a ait olduğunu düşünmektedir.[11] Çünkü *εἰκόνες* adlı eserin ikinci cildinin ön sözünde yazar, bu eserin ilk cildini büyükbabasının yazdığını ima etmektedir.[12] Bundan hareketle başka bir Philostratos'un var olduğu düşünülmektedir. Bunun yanında Anderson bu duruma farklı bir açıklama getirmektedir.[13] Ona göre, II. Philostratos'un bir ağabeyi ve bu ağabeyinin bir oğlu vardır. Ağabey ölünce II. Philostratos onun oğlunu evlat edinmiş olmalıdır. Bu evlat edinilen oğlun da bir tane oğlu olmalıdır. Evlatlığın oğluyla (III. Philostratos) II. Philostratos kızını evlendirmiş olmalıdır. Böylece II. Philostratos, III. Philostratos'un hem amcası hem büyükbabası hem de kayınpederi olmuştur. Böyle olunca da I. *εἰκόνες*'i II. Philostratos; II. *εἰκόνες*'i de III. Philostratos yazmış olmaktadır. Eserlerin hangisinin kimin tarafından yazıldığını tam olarak belirlemek oldukça zordur. Solmsen, burada temel problemin kaç tane Philostratos olduğundan daha çok, varolan eserlerin II. ve III. Philostratos arasında bölüştürülmesiyle ilgili olduğunu düşünmektedir.[14] Eserlerin karakteristik özelliklerine bakarak bir ayrıma gitmek de oldukça zordur; çünkü aynı aileye ve aynı döneme mensup oldukları için karakteristik özelliklerin de ortak olması söz konusu olabilir.

---

[10] Bazılarına göre bu eserin yazarıdır.

[11] Münscher'e (1907) göre *νέρων* adlı eser, I. Philostratos'a; *γυμναστικός, Ἀπολλωνίου βίος τοῦ Τυανέως, βίοι σοφιστῶν* II. Philostratos'a; *εἰκόνες, ἡρωικός* III. Philostratos'a; *εἰκόνες* IV. Philostratos'a ait eserlerdir. Schmidt'e (1887) göre, *γυμναστικός, Νέρων, διαλέξεις, ἡρωικός, Ἀπολλωνίου βίος τοῦ Τυανέως, βίοι σοφιστῶν* II. Philostratos'a ait eserlerdir. Solmsen (1940), *ἡρωικός* adlı eserin II. Philostratos'a (yaşlı Philostratos) ait olduğunu söylemektedir.

[12] Philostr. *Imag*. 861. 9–12: ἐσπού δασταί τις γραφικῆς ἔργων ἔκφρασις τὼμῷ ὁμωνύμῳ τε καὶ μητροπάτορι λίαν ἀττικῶς τῆς γλώττης ἔχουσα ξὺν ὥρᾳ τε προηγμένῃ καὶ τόνῳ.

[13] Anderson 1986, 293.

[14] Solmsen 1940, 556.

Suda, *εἰκόνες* ve *βίοι σοφιστῶν* adlı eserlerden bahsederken, onların 4 kitaptan oluştuklarını söylemektedir; fakat elimizdeki kaynaklarda 2 kitaptan oluştukları görülmektedir.[15] Suda'dan öğrenilen tüm bu bilgiler son derece çelişkili ve kafa karıştırıcı olsa da, o dönemin toplumsal ve düşünsel yapısıyla, edebiyatıyla ve kültürüyle ilgili aktarımları önemlidir. Suda ve diğer edebi kaynaklardan edinilen bilgiler ışığında sonuç olarak kesin olmamakla birlikte dört Philostratos'un var olduğu söylenebilir:

1. Sofistik eserleri günümüze ulaşmamış olan Verus'un oğlu Lemnoslu I. Philostratos,

2. Nervianus'un oğlu, II. Philostratos'un yeğeni ve damadı olan Lemnoslu[16] sofist III. Philostratos,

3. Kesin olmamakla birlikte *εἰκόνες* adlı eserin yazarı olabileceği düşünülen IV. Philostratos,

4. *Βίοι σοφιστῶν*'un yazarı II. Philostratos.

Verus
|
I. Philostratos alias Verus
| |
Nervianus II. Philostratos
|
III. Philostratos

Lucius Flavius Philostratos (II), büyük olasılıkla Lemnos adasında yaklaşık MS. 170'li yıllarda sofist bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir.[17] Erythrai'da ele geçen bir yazıttan ailesinin senatör sınıfına ait ve karısının isminin Aurelia Melitine olduğu öğrenilmektedir.[18]

[15] Philostr. *VS*; Philostr. *Imag.*

[16] Philostr. *VS* 617: Φιλοστράτῳ γὰρ τῷ Λημνίῳ; 627: τὸν Λήμνιον Φιλόστρατον; 628: Φιλοστράτου Λημνίου. Yaklaşık MS. 190'da doğmuş olmalıdır; çünkü Caracalla'nın yönetimi zamanında yirmi dört yaşındadır. Bk. Philostr. *VS* 623: Φιλοστράτῳ τῷ Λημνίῳ λειτουργιῶν ἀτέλειαν ἐπὶ μελέτῃ ἐψηφίσατο τέτταρα καὶ εἴκοσιν ἔτη γεγονότι. *24 yaşındaki Lemnoslu Philostratos verdiği söylev hesaba katılarak leiturgialardan muaf tutulmuştur.*

[17] Landfester 2007, 460.

[18] IGR IV 1544; PIR^2 F 323; *I.Erythrai* I, 158-161 no. 63; Puech 2002, 378 no. 201; Özlem–Aytaçlar 2006, 130 no. 101: [ἀγαθ]ῆι ̣τύ[χη]ι·| [τ]ὸν τοῦ σοφιστοῦ | Φλ(αβίου) Φιλοστράτου | καὶ τῆς κρατίστης | Αὐρηλίας Μελιτίνης | υἱὸν Λ(ούκιον) Φλ(άβιον) Καπιτωλεῖνον | συνγενῆ καὶ ἀδελφὸν | καὶ θεῖον συνκλητικῶ[ν] | ἡ κρατίστη βουλὴ τὸν | ἑαυτῆς τρόφιμον καὶ |εὐεργέτην, ἐπιμε| λησαμένου τῆς ἀνα| στάσεως τοῦ βουλάρ|χου Αὐρ(ηλίου) Εὐτυχιανοῦ.

Ayrıca, Olympia'da ele geçen bir yazıtta da sofist ve Atinalı olarak anılmaktadır.[19] Gençliğinde retorik eğitimi almak için Atina'ya, daha sonra ise Roma'ya gitmiştir. Atina'da Proklos, Hippodromos ve Antipatros; Ephesos'ta Damianos[20] ile çalışmıştır. Sofist olarak çok büyük bir ün elde etmiş ve edebi eserler açısından da birçok çalışma yapmıştır. MS. 202 yılından sonra Antipatros aracılığıyla Septimius Severus'un felsefeye ilgi duyan karısı Iulia Domna ile tanışmış ve onun felsefe çevresine girmiştir. Iulia Domna, çoğu zamanını imparatorluk topraklarını ziyaretle geçirmiştir. Septimius Severus MS. 208 yılında Britanya'ya, MS. 212'de Galya'ya gitmiştir. Büyük olasılıkla Pergamon, Nikomedeia ve Antiokheia'da da bulunmuştur.[21] Bu üç şehir sofistik hareketin önemli merkezleridir. Philostratos da Iulia Domna ile bu şehirleri dolaşmış olmalıdır. Iulia Domna, sofistleri ve filozofları etrafına toplamıştır. Bu kişiler Doğu'nun inançlarıyla yakın ilişkide olup pagan dinlerin etkisi altındaydılar. *Ἀπολλωνίου βίος τοῦ Τυανέως* (Tyana'lı Apollonios'un Yaşamı) adlı eseri göz önünde bulundurulduğu zaman Philostratos da büyük olasılıkla bu pagan inançlarına sahipti. Iulia Domna, oğlu Caracalla'nın yönetimi zamanında Philostratos'a yakın ilgi göstermiş, hatta yazar *Ἀπολλωνίου βίος τοῦ Τυανέως* isimli eserini imparatoriçenin isteği üzerine yazmıştır.[22] İmparatoriçenin ölümü üzerine (MS. 217) Philostratos Tyros'a (Τύρος) gitmiş ve *Ἀπολλωνίου βίος τοῦ Τυανέως*'i burada kaleme almıştır.

İlk edisyonu 1811 yılında İrlandalı papaz E. Berwick tarafından yapılan *Ἀπολλωνίου βίος τοῦ Τυανέως* adlı eseri Philostratos kaleme alırken Apollonios'un arkadaşı ve öğrencisi Damis'in[23] anı yazılarını, Apollonios'un birçok mektubunu ve Apollonios'un çeşitli bilimsel eserlerini kullanmıştır. Bunun yanında Philostratos, Apollonios kültüne adanmış tapınağın bulunduğu Tyana'yı ve aynı zamanda Apollonios'un hatırasının onurlandırıldığı yerleri de gezmiştir. Philostratos bu eserde, Tyana'nın bilgesi Apollonios'un hayatını, felsefesini ve insanlar için yaptığı iyi şeyleri anlatmaktadır.[24]

---

[19] Puech 2002, 377 no. 200; Özlem–Aytaçlar 2006, 131 no. 102: ἀγαθῇ τύχῃ | δόγματι τῆς Ὀλυμπι|κῆς βουλῆς Φλ(άβιον) | Φιλόστρατον Ἀθη|ναῖον, τὸν σοφιστήν| ἡ λαμπροτάτη πατρίς.

[20] Philostratos, βίοι σοφιστῶν (*VS*) adlı eserinde bahsettiği sofistlerle ilgili bilgilerin çoğunu Damianos'tan öğrenmiştir.

[21] Halfmann 1986.

[22] Kitap imparatoriçeye adanmamış olduğu için Iulia Domna'nın ölümünden sonra yayınlanmış olmalıdır.

[23] Philostr. *VA* 1. 3; Anderson 1986, 155–173. Damis'in gerçekten var olup olmadığı tartışmalıdır. 1910'da Bigg Damis'in çalışmasının hiç var olmadığını ve Philostratos tarafından uydurulmuş bir kişi olduğu görüşünü benimsemiştir.

[24] Ayrıntılı bilgi için bk. Philostr. *VA.*

Apollonios pagan dininin Pythagoras çizgisinde bir reformcusu, peygamberi ve aziz bir bilginidir. Hristiyanlığın başlangıcında Kappadokia'daki Tyana'da dünyaya gelmiş ve doğumu mucize ve alametle ilişkilendirilmiştir. On altı yaşında Pythagorasçı öğreti doğrultusunda kendini katı bir terbiyeye alarak şarabı terk etmiş, evliliği reddetmiş, et yememiş ve tanrılar için kurban sunulmasını eleştirmiştir. Neo-Pythagorasçılar gibi ayakkabı giymediği, giyerse de yalnızca ağaç kabuğundan yapılmış ayakkabı giydiği söylenmektedir. Aynı zamanda saç ve sakallarının uzun olduğu, kıyafet olarak ise hayvan derisinden yapılan lüks olmayan kıyafetler giydiği belirtilmektedir. Anne ve babasından kalan mirası ağabeyine ve fakir akrabalarına bıraktığı; Küçük Asya'yı bir uçtan diğer uca dolaştığı anlatılmaktadır. Bu yolculuğu hiç konuşmayarak sessizlik içinde yapması şöhretine şöhret katmış ve bir tür aziz olarak görülmesini sağlamıştır. Dilleri öğrenmeksizin hepsini bildiğini, aynı zamanda bir insanın aklından geçen düşünceleri okuyabildiğini ve geleceği tahmin edebilme gücüne sahip olduğunu ileri sürmüştür. Pythagorasçılar'ın ruh göçü öğretisini paylaşmış ve katı bir çileciliği telkin etmiştir. Eğlencenin her türlüsünü kınayıp zengin insanlara paralarını fakir insanlar için harcamalarını öğütlemiştir. Pers topraklarını ve Hindistan'ı ziyaret ederek Brahman'larla arkadaşlık etmiş, daha sonra Mısır'ı ziyaret etmiş ve Thebai'deki keşişlerin[25] öncülerini tanımak için Nil'e kadar gitmiştir. Aleksandria'ya dönerken, Kudüs'ün kuşatılıp ele geçirilmesinden (MS. 70) sonra Vespasianus (MS. 69–79) ve Titus (MS. 79–81) ile uzunca konuşmalar yapmıştır. Roma'yı ziyaret ettiği zaman Nero'nun (MS. 54–68) öfkesine maruz kalarak tutuklanmıştır. Daha sonra serbest bırakıldıysa da Titus'un ölümünden sonra, Domitianus (MS. 81–96) zamanında ayaklamanın kışkırtıcısı olarak tekrar tutuklanmış; fakat beraat etmiştir. İleri yaşında Nerva'nın (MS. 96–98) yönetimi altında ölmüştür.[26] Bu eserde, Apollonios gittiği her yerde kurban adamanın tanrıyı aşağılayan bir durum olduğunu anlatmaya çalışarak rahipleri bu davranıştan vazgeçirmek için uğraşmıştır. Philostratos'un bu eserde kaleme almış olduğu olayların ne kadarının doğru olduğu tartışmalı bir durumdur.

MS. III. yüzyılın sonlarına doğru çökmek üzere olan paganizm ve Hristiyanlık arasındaki mücadele artık sonlara gelmiştir. Küçük Asya'nın değişik yerlerinde Apollonios'un tapınaklarının inşa edilmesi, Hristiyanlık için güçlü bir rakibe dönüşmesine yol açmış ve Apollonios'un kurduğu yeni dinin düşmanları ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda Apollonios'a atfedilen pek çok mucize ve kötü ruhlar üzerindeki ünü, paganların zihninde Hristiyanlığa karşı müthiş bir düşmanlık oluşturmuştur. Hristiyan tarihçi Eusebios, Apollonios'un sadece

[25] Bu keşişler *gymnosophist* (yalın/çıplak filozof) alarak adlandırılmaktaydılar.

[26] Meyer 1917, 371–424.

bir şarlatan olduğunu yazmıştır. Bunun yanında Philostratos, Hristiyanlığın İncil'ine cevap olarak *Tyanalı Apollonios'un Yaşamı'*nı kaleme almıştır.[27] Apollonios'u Nasıralı İsa'nın eşiti ve rakibi olarak öne sürmüştür.

Εἰκόνες (İmgeler) adlı eserde Philostratos, altmış beş mitolojik konunun imgesel tasvirini yapmaktadır. Burada imgelerin sanatçıları ya da tarihsel bağlantılarıyla değil, bizzat imgelerin kendileriyle yani hikâyeleriyle ilgilenmektedir. II. Sofistik Dönem'de yapılan retorik konuşmalarda Eski Yunan dünyasındaki bu imgelerde işlenen konulardan faydalanılmış ve bunlar konuşma konusu yapılmıştır. Philostratos'un tarifini yaptığı altı veya yedi imge mitolojik konulara ve yazınsal kaynaklara dayanmaktadır; çünkü her iki sanat dalı da mitolojik konulardan beslenmiş ve yararlanmıştır. Bu açıdan Philostratos'un *εἰκόνες* adlı eseri, antik dünyayla ilgili edebi ve ikonografik bir kaynak olarak değerlendirilmektedir.[28] *Εἰκόνες*'in en başarılı ve dikkat çekici yanı, okuyucuda kaliteli görsel bir hafiza yaratarak antik dünyayı anlamak isteyen kişiler için önemli bir kaynak olması ve antik dünyayı imgelerle tasvir etmesidir. Bu şekilde antik dünyanın zihinsel olarak da kavranmasına yardımcı olmaktadır.

Eserin genel özelliklerini göz önünde bulundurduğumuz zaman Εἰκόνες iki kitaptan oluşmakta ve şu konuları ele almaktadır:

I. Kitap: 1. Skamandros, 2. Komos, 3. Masallar, 4. Menoikeus, 5. Cüceler 6. Eroslar, 7. Memnon, 8. Amymone, 9. Bataklık, 10. Amphion, 11. Phaethon, 12. ve 13. Bosporos 14. Semele, 15. Ariadne, 16. Pasiphae, 17. Hippodameia, 18. Bakhai, 19. Tyrrhenoslu Korsanlar, 20. Satyrler, 21. Olympos, 22. Midas, 23. Narkissos, 24. Hyakinthos, 25. Andrioi, 26. Hermes'in Doğumu, 27. Amphiareos, 28. Avcılar, 29. Perseus, 30. Pelops, 31. Ksenia.

II. Kitap**:** 1. Şarkıcılar, 2. Akhilleos'un Eğitimi, 3. Kadın Kentaurlar, 4. Hippolytos, 5. Rhodogoune, 6. Arrikhion, 7. Antilokhos, 8. Meles, 9. Pantheia, 10. Kassandra, 11. Pan, 12. Pindaros, 13. Gyrai Kayaları, 14. Thessalia, 15. Glaukos Pontios, 16. Palaimon, 17. Adalar, 18. Kyklops, 19. Phorbas, 20. Atlas, 21. Antaios, 22. Cüceler Arasında Herakles, 23. Herakles'in Deliliği, 24. Theiodamas, 25. Abderos'un Cenaze Töreni, 26. Ksenia, 27. Athena'nın Doğumu, 28. Tezgâhlar (Penelope'nin Tezgâhı'na da değinir), 29. Antigone, 30. Euadne 31. Themistokles, 32. Palaistra, 33. Dodone, 34. Horai.[29]

Philostratos *ἐπιστολαί ἐρωτικαί* (Aşk Mektupları) adlı eserinde ise yetmiş üç mektuba

[27] Daha ayrıntılı bilgi için bk. Philostr. *VA.*

[28] Le Goff 1997, 61.

[29] Ayrıntılı bilgi için bkz. Philostr. *Imag.*

yer vermektedir. Bu mektuplardan altmış dördü kadın ve erkek arasındaki aşkı konu almaktadır. Eser, erkekler için diyerek başlamakta ve kadınlar için devam etmektedir. Kitaptaki yetmiş üç mektupta erkeklerin ve kadınların yerleri değiştirilerek anlatıma devam edilmektedir. Ancak bazı mektuplar erkek ve kadınlar dışında başka kişilere ve konulara ithaf edilmiş olup mektupların içerikleri ithaf edilen kişilerle ilgili değildir. Mektupların içeriği genel olarak aşk, sevgi ve arzu gibi konular üzerinde yoğunlaşmaktadır. Eserde erkek ve kadınlar dışında başka kişilere ithaf edilen mektuplar şu şekilde sıralanmaktadır:

Mektup 40: Berenike'ye; mektup 41: Athenodoros'a; mektup 42: Epiktetos'a; mektup 43: Aristoboulos'a; mektup 44: Athenaïs'e; mektup 45: Diodoros'a; mektup 49: Nestor'a; mektup 51: Kleonides'e;[30] mektup 52: Niketes'e; mektup 65: Epiktetos'a; mektup 67: Philemon'a; mektup 68: Ktesidemos'a; mektup 69: Epiktetos'a; mektup 70: Kleophon ve Gaius'a; mektup 71: Pleotairetianos'a; mektup 72: Antoninus'a; mektup 73: Iulia Augusta'ya.[31]

Konu başlıklarının bu şekilde farklı olmasına karşın genel olarak anlatılan konular aşk, gülün aşkla ilişkisi, güzellik, kötülük, arzulara ulaşma isteği, Antik Dönem ve Yunan mitolojik hikâyeleridir. Bu eser aracılığıyla Antik Dönem'in ve Yunan dünyasının kültürel, toplumsal ve sosyal yapısıyla birlikte düşünce ve edebiyat hayatıyla ilgili bilgiler de elde edilmektedir. Aynı zamanda II. Sofistik Dönem'in edebiyat ve kültür dünyasına yönelik bilgiler de öğrenilmektedir.[32]

Giderek artan bir şekilde II. Philostratos'a ait olduğu kabul edilen *ἡρωικός* (Kahramanlar Hakkında) adlı eserde Phoinikeli (Fenikeli) bir armatör ile Thrake'deki Elaious'tan (Eski Hisarlık)[33] bir üzüm yetiştiricisi (*ampelourgos*) arasında geçen karşılıklı konuşmalar yer almaktadır.[34] Elaiouslu üzüm yetiştiricisinin kahraman Protesilaos'un[35] mezarı etrafında bahçeleri ve üzüm bağları vardır. Phoinikeli armatör Mısır'dan Phoinike'ye gemiyle yolculuk yaparken Elaious'a geldikten sonra, rüyasında Homeros'un Ilias'ının ikinci kitabından Akhaialılarla ilgili bir yeri okuduğunu ve bütün kahramanları gemisine çağırdığını görür. Bunun bir hastalığa delalet etmesinden korkar ve yolculuğuna devam edebilmek için

[30] Yunan müziği üzerine yazılar yazan bir yazardır.

[31] Ayrıntılı bilgi için bkz. Philostr. *Epist. Iuliae Augustae* bölümünde Platon, Gorgias gibi filozof ve sofistlerden bahsetmektedir.

[32] Philostr. *Epist.* Ayrıca bkz. Goldhill 2009b, 287–303; Anderson 1986, 259–282.

[33] Jones 2001, 144.

[34] Philostr. *Heroik.* Ayrıca bkz. Bowie 2009, 30; Bowie 1970, 30.

[35] Troia Savaşı'nda ölen ilk Yunan'dır.

olumlu bir işaret ararken kıyıda üzüm yetiştiricisiyle karşılaşır. Bu kişi bizzat Protesilaos ile konuştuğunu iddia etmektedir. Bunu duyan Phoinikeli armatör rüyasını hatırlar ve bunun bir işaret olabileceğini düşünür. Bunun üzerine aralarında kahramanların ve devlerin gerçeklikleri üzerine bir konuşma başlar. Bundan sonra da üzüm yetiştiricisi, Protesilaos'tan duyduklarını anlatır. Bağcı, bulunan büyük insan kemiklerini kanıt göstererek kahramanların varlığını ispat etmeye çalışır. Protesilaos'un görünüşünü, karakterini ve yaşam şeklini tarif etmeye başlar. Akhaialı ve Troialı savaşçılardan ve eski birçok mitolojik olaylardan bahsetmekle birlikte Homeros'ta anılmayan kahramanlardan da (örneğin Palamedes) söz ederler. Bunun yanında üzüm yetiştiricisi, yalnızca kahramanın (Protesilaos) görünüşünü tarif etmekle kalmaz, aynı zamanda hâlâ yaşadığını ve Karadeniz'deki bir adanın kültüne ev sahipliği yaptığını söyler. Ayrıca Protesilaos adına bir tapınak olduğunu ve içinde değerli eşyaların bulunduğunu anlatır. Sonunda bu konuda Phoinikeliyi ikna eder. Phoinikelinin tekrar denize açılmasıyla da konuşma sona erer.[36] Bu eser büyük olasılıkla MS. 213 veya 217'den sonra yazılmış olmalıdır.[37]

Philostratos, *I. διαλέξεις*[38] (I. Söylevler/Konuşmalar) adlı eserinde mektup yazma sanatı ile ilgili bilgiler vermektedir. *II. διαλέξεις* çalışmasında da *nomos* ve *physis* arasındaki karşıtlıkları ele alıp doğa ve kültür konularını tartışmaktadır. MS. 220 yılında yazılmış olan Γυμναστικός[39] eserinde ise Antik Yunan Dünyasın'daki sporları, atletik oyunları ve bu oyunlarda nasıl performans gösterildiğini anlatmaktadır. Bu kitap agon, spor ve eğitim metotları üzerine bilgiler içermektedir.[40]

Philostratos, görünüşte felsefenin peşinde koştuğunu iddia edip bu şekilde sofist olarak adlandırılan kişileri Βίοι Σοφιστῶν adlı eserinde yazdığını dile getirmiştir.[41] Bunu yaparken önceki dönem (MÖ. V–IV. yy.) sofistleriyle sonraki dönem (MS. I.–III. yy.) sofistlerini birbirinden ayırmaktadır. Öncekilerden bahsederken *eski* kavramını kullanırken, sonrakilerden bahsederken *yeni* kavramını kullanmak yerine *ikinci* (II. Sofistik Dönem) kavramını kullanmayı tercih etmiştir. Philostratos, e*ski* olarak nitelendirdiği antik sofistiğin, felsefi konuları dağınık bir şekilde ve boylu boyunca ele alıp cesaret, adalet, kahramanlar ve tanrılar

[36] Ayrıntılı bilgi için bk. Philostr. *Heroik*.; Jones 2001, 141–149; Aitken - Maclean 2004; Rutherford 2009, 230–247; Whitmarsh 2009, 205–229.

[37] Jones 2001, 143.

[38] Bu eser Flavius Philostratos'a ait olmayabilir.

[39] Eserin I. mi; yoksa II. Philostratos'a mı ait olduğu tartışmalıdır.

[40] König 2009b, 251–283.

[41] Philostr. *VS*. 480.

üzerine tartıştığını; takip edilen sofistiğin, yani *ikincinin* ise, fakir ve zengin adam, tiran, prens gibi tarihin söylediği belli ve özel konularla ilgili ele alınmış argümanların türlerinin taslağını yapmakta olduğunu belirtmiştir. Bu şekilde iki dönemin konularını birbirinden ayırdıktan sonra Philostratos, Leontinoslu Gorgias'ın Thesselia'da eski tarzı, Atrometos'un oğlu Aiskhines'in ise Atina'da politik yaşamdan sürgün edildikten ve Karia'yı, Rhodos'u kendi yuvası yaptıktan sonra *ikinci*'yi kurduğunu yazmaktadır.[42] Ayrıca Philostratos eski dönemdekilerin (MÖ. V.–IV. yy.) sofist olarak adlandırılmalarına rağmen onların filozof olarak nitelendirilmeleri gerektiğini söylemektedir. Ona göre eski zamanların insanları, yalnızca konuşma yeteneklerinin parlak bir ün kazandırdığı retorlar için değil, aynı zamanda kolaylıkla ve akıcı bir şekilde kendi teorilerini açıklayan filozoflar için de *sofist* ismine başvurduklarını belirtmektedir. Eserin devamında[43] da Philostratos, Knidoslu Eudokhos (MÖ. 408–352), Byzantionlu Leon (MÖ. 427–347), Ephesoslu Dias (MÖ. IV. yy.), Atinalı Karneades (MÖ. 213–129), Aigyptoslu Philostratos (MÖ. V.–IV. yy.), Naukratisli Theomnestos (V.–IV. yy.), Prusalı Dion (MS. 40–120) ve Favorinus[44] (MS. 80–150) gibi kişilerin, felsefe peşinden koşmalarına rağmen bir sofistin ününe sahip olduklarını vurgulayıp bu kişilerin felsefi düşüncelerine, eğitimlerine, hitabet yeteneklerine ve yaşam tarzlarına yüzeysel bir şekilde değinmektedir. Philostratos'a göre bu kişiler gerçekte filozof olmalarına rağmen *sofist* olarak adlandırılmaktadırlar. Daha sonra doğrudan sofistleri şekillendiren kişileri aşağıdaki sırayla tanıtmaktadır:

I. Kitap: Leontinoslu Gorgias, Abderalı Protagoras, Elisli Hippias, Keoslu (Kos) Prodikos, Agrigentumlu Polos, Kalkhedonlu Thrasymakhos, Ramnouslu Antiphon, Atinalı Kritias, Isokrates ve Aiskhines, Smyrnalı Niketes, Assyrialı Isaios, Klazomenailı Skopelianos, Miletoslu Dionysios, Ephesoslu Lollianus, Byzantionlu Marcus, Laodikeialı Polemon, Atinalı Secundus.

II. Kitap: Atinalı Herodes, Sofist Theodotos, Pergamonlu Aristokles, Kilikialı Antiokhos, Seleukeialı Aleksandros, Pergeli Varus, Tarsuslu Hermogenes, Kilikialı Philagros, Hadrianoilu Aristeides, Phoinikeli Hadrianus, Byzantionlu Khrestos, Naukratisli Polluks, Kaisareialı Pausanias, Ainoslu (Trakya'da) Athenodoros, Naukratisli Ptolemaios, Smyrnalı Euodianos, Perinthoslu Rufus, Androslu Onomarkhos, Naukratisli Apollonios, Atinalı

[42] Philostr. *VS*. 482.

[43] Philostr. *VS* 484.

[44] Prusalı Dion ve Favorinus II. Sofistik Dönem'in önemli sofistlerindendir; fakat Philostratos onları felsefe peşinde koşan filozoflar arasında anmaktadır.

Apollonios, Naukratisli Proklos, Thessalialı Phoiniks, Ephesoslu Damianos, Hierapolisli Antipatros, Phokisli Hermokrates, Lykialı Herakleides, Thessalialı Hippodromos, Laodikeialı Varus, Nikomedeialı Kyrinos, Thessalialı Philiskos, Romalı Ailianus, Heliodoros, Ravennalı Aspasius.

Βίοι Σοφιστῶν (Sofistlerin Yaşamları) yukarıda adı geçen sofist, filozof ve retorları tanıtmakla birlikte, II. Sofistik Dönem hakkında ilk bilgileri de sunmaktadır. Bu kitapta Philostratos, MÖ. V.–IV. yüzyıldaki sofistlerin ve ağırlıklı olarak da kendi döneminde yaşamış ünlü sofist ve retorların hayat hikâyeleri, aile bağları, mesleki deneyimleri ve tarzları, toplum içerisindeki rolleri, edindikleri ayrıcalıklar, eğitimde, toplumsal ve politik yaşamdaki etkileri, *euergesia* faaliyetleri, imparatorlarla olan ilişkileri ve kendi aralarındaki rekabetleriyle ilgili bilgiler sunmaktadır.[45] Genel olarak Philostratos eserleri aracılığıyla MS I.–III. yüzyılın edebiyatı, yazım tarzı, toplumsal, politik ve kültürel yapısıyla ilgili bilgiler sunarak II. Sofistik Dönem'in genel ruhunun kavranmasını sağlamaktadır.

1.3 II. Sofistik Dönemin Genel Ruhu

MS. I. yüzyılın sonları ile MS. III. yüzyılın başları Roma dünyasının edebiyat, sanat, hitabet, tarih ve felsefe anlayışında birtakım değişikliklerin, yeni yaklaşımların baş gösterdiği bir dönem olmuştur. Felsefe, hitabet, edebiyat ve tarih çalışmalarında arkaik temaların kendini göstermeye başladığı bu döneme, Philostratos'un adlandırmasıyla II. Sofistik Dönem denmektedir.[46] Bu dönemin başlıca eğilimi daha çok edebiyatın, tarihin ve dilsel analizlerin içinde gelişen bir hareket olarak kendini gösteren, arkaizm akımıdır.[47] Arkaizm akımıyla MÖ. V.–IV. yüzyılın yazınsal sadeliği ve saflığı nesir eserlerde taklit edilmiştir.[48] Bu dönemde ortaya konulmuş olan hemen hemen her türlü eserde bu etki kendini göstermektedir.[49]

MS. I. ve erken III. yüzyıllar arasında ön plana çıkan sadece Eski Yunan hayranlığı değildi. Bu dönemde edebiyat ile politika birbirine yakınlaşmış ve bunun sonucu olarak da sofist ve retorlar toplumsal ve siyasal hayatın her alanında gerek Roma İmparatorluğu ile eyaletleri arasındaki ilişkilerin belirlenmesi ve kültürel aktivitelerin oluşturulması konularında

[45] Ayrıntılı bilgi için bkz. Philostr. *VS*.

[46] Philostr. *VS*. 481; Bowersock 1969, 8-9; Eshleman 2008, 395; Swain 1996, 380–400; Whitmarsh 2005, 1–5.

[47] Bowie 1970, 3–4; O'Sullivan 1997, 32–50.

[48] Arkaizm akımı sadece yazınsal boyutta etkili olmakla kalmayıp dönemin sosyal, kültürel ve siyasal yaşamını da etkilemekten geri kalmamıştır.

[49] Stamm 2003, 1–7.

gerekse sosyo–politik yaşamı etkileyecek konularda ön plana çıkmışlardır.[50] Bu dönem sofistlerle retorların çağı olmuştur. Nitekim onları her alanda tarih sahnesinin ön saflarında görmek mümkün hale gelmiştir. Kendine özgü gelişimleri ve geniş popülariteleriyle siyasal ve toplumsal olaylar üzerindeki başarıları yadsınamaz düzeydedir.[51] Sosyo–politik yaşamı etkileyebilecek her türlü konu hakkında belirleyici güçleri bulunan sofist ve retorlar bulundukları kentin avukatı, savunucusu ve sözcüsü konumundadırlar. Kuvvetli ve etkili hitabet yetenekleriyle yaşadıkları kentlerin yaşam koşullarının yükselmesine yönelik kazançlar elde etmeleri onların popülaritelerinin daha da artmasını sağlamıştır.[52] Retorik konusunda başarılı olan sofistlerin toplumsal ve siyasal yaşamda bu derece ön planda olmalarının MS. geç I. ve erken III. yüzyıllar arasında kalan dönemin II. Sofistik Dönem olarak adlandırılmasında belirleyici olduğu söylenebilinir.[53]

Sofistlerin toplumsal hayatta aktif rol üstlenebilmeleri ve yaşadıkları kentler için birtakım ayrıcalıklar elde edebiliyor olmaları, hem sofistliğin hem de sofistlerin saygınlıklarını arttırmıştır. MÖ. V–IV. yüzyılın sofistleri hor görülürken, MS. I–III. yüzyıllarda bu işle ilgilenenler ayrı bir itibar kazanmışlardır. Bu dönem sofistleri Aiskhines'i takip ederek hükümdarlar, zengin ve fakir insanlar, tarihsel ve toplumsal konularla, yani toplumu ilgilendiren somut olaylarla ilgilenmişlerdir.[54] Ele aldıkları konular bakımından MÖ. V–IV. yüzyıl sofistlerinden farklı üne sahiptirler. Bunun yanında, sofistler bilgi, adalet, yiğitlik, kahramanlık ve Tanrı gibi daha soyut konular üzerinde de durmuşlardır. Protagoras ve Gorgias'ın öncülük ettiği sofistler, bilginin herkese göre değiştiğini, göreceli olduğunu, bundan dolayı da genelgeçer evrensel bir bilginin olmadığını[55] ve bunun devamında da herkesi bağlayacak evrensel doğrulardan ve ahlak ilkelerinden bahsedilemeyeceğini söyleyerek var olan bu değerleri sorgulamışlardır.[56] İnsanları bu şekilde kabul edilmiş toplumsal değerlerin baskısından kurtarmanın yolunu açtıkları ve toplumun var olan değer sistemini yıktıkları gerekçesiyle eleştirilere maruz kalmışlardır. Aynı zamanda evrensel bir bilginin olmadığını ileri sürüp para karşılığı ders verdikleri için çağdaşı olan filozofların

[50] Bowersock 1965, 140–149.

[51] Anderson 1993, 13–47.

[52] Philostr. *VS.* 511–513; 515–522; 527–545.

[53] Romeo 2002, 32–37.

[54] Fowler 2010, 101.

[55] Kerferd 1981, 87–109.

[56] Zeller 2001, 97-113; Kenny 2006, 29–32.

yoğun eleştirilerine ve aşağılanmalarına maruz kalmışlardır.[57] Bu dönemde filozoflar ve sofistler arasında yoğun bir çatışma varken, MS. I.–III. yüzyıllara gelindiğinde gerek değişen toplumsal yapı gerekse felsefenin yeni ve özgün düşünceler yaratamayıp eskisi kadar etkili olamaması, benzer bir çatışmayı engellemiştir; ancak sofist ve retorların etkili söylev yetenekleriyle geniş halk kitlelerini etkilemeleri ve kendilerine hayran bırakmaları sonucunda inanılmaz bir üne ve siyasal güce kavuşmaları filozoflar tarafından eleştirilmelerine neden olmuştur. Bu açıdan filozof ve sofist arasında çatışmanın devam ettiği söylenebilir.[58]

Filozof ve sofistler arasında bu dönemde gerçek bir rekabet vardır;[59] çünkü bu iki grup hala eğitimin iki önemli öğesi olmayı sürdürmektedir. Sofistlerin hitabet sanatı konusundaki başarılarından dolayı siyasal güç elde etmeleri, toplumun üst tabakasıyla ilişkiler geliştirebiliyor olmaları, imparator ve imparatorun yakın çevresinde yer almaları insanların bu mesleğe ilgisini artırmaktadır. Sofistlerin okullarına ilgi artmakta ve dolayısıyla da sofistlerin ücretlerisürekli artmaktadır. Bundan dolayı da sofistler, filozoflar tarafından aç gözlü, para düşkünü olmakla suçlanmaktadırlar. İyi ve güçlü hitabet yeteneğine sahip olan retorlar da filozofları acımasız şekilde eleştirerek sofistlerin filozoflardan üstün olduklarını söylemişlerdir. Bu yönden en sert eleştirilerden birini Aelius Aristides yapmıştır. Ona göre filozoflar sadece gençleri eğitip kentlere önemsiz birkaç tavsiye vermekle yetinip pratik olarak kentlere ekonomik ya da siyasi açıdan herhangi bir yararları olmamaktadır.[60] Sofist ve retorlar ise kentlerin refahını yükseltecek maddi ve manevi her türlü yatırımı yapmaktan kaçınmamakta, gerekli olduğu her durumda kentleri için her türlü hizmeti yapmaktadırlar. Bu görüş tamamen doğru değildir; çünkü filozoflar da şehirlere fikirler verir, sıkıntıları giderir, bireysel anlaşmazlıkları yoluna koyup kentle ilgili memurlukları yerine getirirler.[61] Ayrıca retor ve filozofların görevleri, kullandıkları araç-gereçler birbirinden çok farklı değildir. Hem filozoflar hem retorlar konuşurken ve yazarken sözcükleri kullanmaktadırlar. Bundan dolayı Philostratos'a göre, güzel konuşan filozofları sofist olarak görmekte bir sakınca yoktur. Bundan dolayı da Philostratos "Sofistlerin Yaşamları" adlı eserinde Dion Khrysostomos'u

---

[57] Plat. *Prot.* 312 d, 318. Platon, *Protagoras* adlı eserinde Sokrates'i konuşturarak sofistlerin öğretisini çürütmeye çalışır ve sofistleri para karşılığı ders verdikleri için eleştirir.

[58] Gordan 1999, 16–17.

[59] Anderson 1993, 133–143.

[60] Aelius Aristides filozofları eleştirmesine rağmen, kendi zamanının hitabetinden uzak durmuş, para için ders veren, bir şeyler öğreten kişileri küçümsemiş ve kendisinin sofist olarak çağrılmasını reddetmiştir. Sofist kelimesini sadece kötülemenin bir aracı olarak kullanmıştır, bkz. Behr 1968, 106–107; Behr 1994, 1163–1177.

[61] Bowersock 1969, 11.

etkili bir retor olduğu için sofistler arasında anmakta sakınca görmemiştir.[62] Miletoslu Dionysios[63], Gaius Calpurnius Collega Makedon[64], Titus Flavius Aelianus Artemidoros[65] yazıtlarda hem retor hem de filozof olarak anılmakta, retor Aelius Demetrius ise bir grup filozof tarafından onurlandırılmaktadır. Bunun yanında sofist ve retor arasında fark olduğunu belirten Antikçağ yazarları, retorun yalnızca hitabetle ilgili bir konuşmacı, sofistin bir öğretmen, filozofun ise bu kişilerden farklı olduğunu belirtmektedirler.[66] Plinius'un mektupları ya da Galenos'un anlatımları bu görüşü desteklemektedir. Plinius mektubunda dil bilgisi uzmanı, filozof ve retordan bahsederken, öğretmen olan ya da olmayan arasındaki farkı gözetip profesyonel olan veya olmayanla ilgilenmemiştir.[67] Sextus Empiricus ise profesyonel olmak ya da olmamak üzerinde durmuş ve sofistlerin retorik hüner açısından zirvede olduklarını söylemiştir.[68] Bu tartışmaların kökeni MÖ. V.–IV. yüzyıllardaki filozof – sofist çatışmasına dayanmaktadır. Bu dönemde sofistler ve filozoflar birbirinden ayrı gerçeklikleri savunan ve öğretileri farklı olan kişilerdir. Sofistler, her ne kadar yönetim şekli demokrasi olduğu için verdikleri retorik ve diğer dersler sayesinde ön plana çıkmış olsalar[69] da II. Sofistik Dönem olarak adlandırılan MS. I.–III. yüzyıllardaki kadar siyasal ve toplumsal olaylarda etkin bir rol üstlenemeyip bu dönemdeki kadar popüler olamamışlardır.

II. Sofistik Dönem'de sofist ve retorlar söylev konusundaki yetenekleri sayesinde muazam bir ün ve güç elde etmişlerdir. Philostratos, henüz on beş yaşındayken bir sofist olarak azımsanmayacak derecede bir ün elde eden Tarsuslu Hermogenes'in[70] İmparator Marcus Aurelius'un Tarsus'a uğramasını sağladığını anlatmaktadır. İmparator Hermogenes'in ününü duyup onu dinlemek için kente gelmiş ve Hermogenes'in dersine de katılmıştır (MS. 175/176).[71] İmparator söylevini dinledikten sonra yeteneği ve başarısı karşısında ona

[62] Philostr. *VS* 487–489.

[63] Puech 2002, 229;Philostr. *VS* 521–526.

[64] Puech 2002, 178–180.

[65] Puech 2002, 148–149.

[66] Stanton 1973, 350–358.

[67] Plin. *Epist.* X. 58–60, 81.

[68] Bowersock 1969, 14.

[69] Tejera 1992, 100, 112–114, 116–118.

[70] Davis 2005, 194.

[71] Cass. Dio: καὶ ἐς ἀκρόασιν τῶν ῥητορικῶν Ἑρμογένους λόγων μὴ ὀκνῆσαι παραγενέσθαι·προσέκειτο δὲ τοῖς ἐκ τῆς στοᾶς μάλιστα δόγμασιν. Ayrıca bk. Janiszewski–Stebnicka–Szabat 2015, 165–166.

muhteşem hediyeler vermiştir.[72] Bu olay, iyi bir sofiste veya retora sahip bir kentin, imparatorun ilgisini çekip onu ağırlama onuruna sahip olabildiğini göstermektedir. Döneminin oldukça güçlü bir karakteri olan Smyrnalı Polemon, Asia *proconsul*'u Antonius Pius'u gecenin bir yarısında evinden kovma cesaretini gösterebilmiş ve bu olay sonrasında da hiçbir yaptırımla karşılaşmamıştır. Ayrıca imparatorların gözdesi olan Polemon, İmparator Traianus'tan denizde ve karada bedava yolculuk yapma hakkını elde etmiş ve İmparator Hadrianus zamanında da bu hak onun soyundan gelenlere kadar genişletilmiştir;[73] ancak Favorinus, *arkhiereus* (*leiturgia* görevi) olarak atandığında var olan yasayı göstererek filozof olduğu için bu görevden muaf tutulmasını istediğinde, İmparator Hadrianus onun gerçek bir filozof olduğuna ikna olmayarak bu isteğini geri çevirmiştir.[74]

Toplumsal hayatta ön sıralarda yer alan sofist ve retorlar ayrı bir prestije sahiplerdir.[75] Bir kentin güçlü retorik yeteneği olan bir sofiste sahip olması, birçok yardım ve ayrıcalık elde edebileceği anlamına gelmektedir.[76] Kentlerine maddi yardım yapabilme imkanları bulunmakla birlikte, imparatorları ziyaret edip kentleri için ekonomik yardımlar ve ayrıcalıklar elde edebilmektedirler. Polemon, İmparator Hadrianus'a elçi olarak gittiğinde kentini iyi bir şekilde savunarak imparatorun ilgisini Ephesos'tan Smyrna'ya çekmeyi başarmıştır. Bu sayede kent için *neokoros*'luk, 10 milyon *drakhmai* tutarında harcama bütçesi elde etmiştir. Aynı zamanda buğday ambarı, Asia Eyaleti'nde eşi benzeri olmayan bir *gymnasion* ve çok uzaklardan görülebilecek kadar büyük bir tapınak inşa ettirmiştir.[77] Aelius Aristides ise etkili konuşma yeteneğiyle MS. 178 yılındaki depremde yerle bir olan Smyrna kentinin yeniden ayağa kaldırılabilmesi için İmparator Marcus Aurelius'a bir mektup yazmış ve karşılığında olumlu cevap alarak şehrin yeniden inşa edilmesini sağlamıştır.[78] Klazomenailı Skopelianos ise birçok kez imparatorlara elçi olarak gönderilmiştir. İmparator Domitianus halkın ayaklanmasından korktuğu için üzüm bağlarının sökülmesini emrettiğinde, sadece Smyrna'yı değil tüm Asia Eyaleti'ni temsil etmesi için elçi olarak seçilmiştir. Elçi

[72] Philostr. *VS* 577: Ἑρμογένης δέ, ὃν Ταρσοὶ ἤνεγκαν, πεν τεκαίδεκα ἔτη γεγονὼς ἐφ᾽ οὕτω μέγα προῦβη τῆς τῶν σοφιστῶν δόξης, ὡς καὶ Μάρκῳ βασιλεῖ παρα σχεῖν ἔρωτα ἀκροάσεως· ἐβάδιζε γοῦν ἐπὶ τὴν ἀκρόασιν αὐτοῦ ὁ Μάρκος καὶ ἥσθη μὲν διαλεγομένου, ἐθαύμαζε δὲ σχεδιάζοντος, δωρεὰς δὲ λαμπρὰς ἔδωκεν.

[73] Philostr. *VS* 533.

[74] Philostr. *VS* 480.

[75] König 2009a, 42–44.

[76] Winter 1997, 44–54.

[77] Philostr. *VS* 531–532.

[78] Philostr. *VS* 582–583.

olarak elde ettiği başarıdan sonra Domitianus tarafından onurlandırılmıştır. Aynı zamanda asil bir soydan gelen Skopelianos, Asia Birliği'nin *arkhiereus*'liğini de yapmıştır.[79] Kilikialı sofist Publius Anteius Antiokhos ise Argos kenti ile Kilikia'daki Aigeai kenti arasındaki hukuki ilişkilerin yenilenmesi (*syngeneia*) için Argos'a gitmiştir. *Syngeneia*'nın yenilenmesi için Publius Anteius Antiokhos iyi işleri canla başla çalışarak yerine getirmiş ve kentini canı gönülden savunmuştur. Bu çabaları sonucunda da *syngeneia*'nın yenilenmesini sağlamıştır.[80] Philostratos, Publius Anteius Antiokhos'un *consul*'ler soyundan geldiğini, kendi olanaklarıyla yurttaşlara yardımda bulunduğunu, kimi zaman kent için tahıl temin ettiğini, kimi zaman ise harap binaları tamir ettirdiğini yazmaktadır. Çok güçlü muhakeme yeteneği ve konuşma sanatındaki başarısıyla kentteki pek çok davanın çözülmesinde de etkili olmuştur.[81] Suda ise Antiokhos'tan Kynik filozof olarak bahsetmektedir.[82] Askerler soğuktan acı çekerken kendini karın içine atarak onların cesaretlenmesine yardımcı olmuştur. Bu yardımın karşılığında Severus ve Antoninus'tan hem para hem de onur elde etmiştir. Sofist ve retorlarla ilgili benzer olayları çoğaltmak mümkündür. Kentlerin siyasal hayatında akif rol almaktadırlar.

---

[79] Philostr. *VS* 515, 520–522.

[80] PIR^2 A 730; Vollgraff 1904, 421–424, no. 6; Vollgraff 1905, 318; Robert 1977, 120–128; Avotins 1971, 68–71: [Αἰγεαί]ων τῶν ἐν Κιλικίαι ἀνανέωσις τᾶς |[παλαιᾶς π]ρὸς τὰν πόλιν συγγενήας | [Ὁ δᾶμος τ]ῶν Ἀργείων καὶ ἁ βουλὰ καὶ οἱ σύνεδροι Αἰγεαίων | [τῶν ἐν Κιλι]κίαι τοῖς ἄρχουσι καὶ τᾶι βουλᾶι καὶ τῶι δάμωι | [τοῖς συγ]γενέσι χαίρειν. Πόπλιος Ἄντειος Ἀντίοχος | [πολίτας ὑμέ]τερος, γενόμενος ἐν τᾶι πόλι ἁμῶν περὶ πολλοῦ ἐποι|[ήσατο ἀνανε]ώσασθαι τὰ τᾶς ὑμετέρας πόλιος δίκαια πρὸς τὰν ἀμε|[τέραν καὶ ἐγ]γράψας στάλαι θεῖναι ἐν τῶι τοῦ Λυκείου Ἀπόλλωνος ἰε|[ρῶι, ὅπερ καὶ] ἀδεῶς ἐπετρέψαμεν αὐτῶι, διδαχθέντες ἐπιμελῶς | [περὶ τούτω]ν, ἅμα δὲ καὶ ὁρῶντες καλὰν ἅμιλλαν τὰν ὑπερ τᾶς ν | [συγγενεία]ς αὐτὸν φιλοτιμούμενον, ὅθεν βουλευτάν τε | [αὐτὸν ἐποιη]σάμεθα καὶ τὰς λοιπὰς ἃς πρόσθεν ἐψηφισάμεθα | [αὐτῶι δωρεά]ς, καλὸν ὑπόμναμα νομίζοντες εἶναι τὰν | [τῶν ἀγαθ]ῶν ἀνδρῶν τιμάν· τᾶς δὲ στάλας τὸ ἀντίγραφον ἐ|[πέμψαμεν] ὑμῖν τὸ ὑπογεγραμμένον | [Ἐπειδὴ Πόπλιο]ς Ἄντειος Ἀντίοχος, ἐπιδαμήσας ἁμῶν τᾶι πόλι κοσ|[μίως καὶ φιλο]φρόνως, ἔν τε τοῖς λοιποῖς ἐπεδείξατο τὰν ἰδίαν κα|[λοκαγαθίαν κ]αὶ τὰν ἐν παιδείαι τελειότατα, οὐκ ἥκιστα δὲ ἐν τᾶι | [περὶ τὰν πατρί]δα σπουδᾶι τε καὶ διαθέσει, φανερὰν ἁμιν ποιήσας | [τὰν ἐκ παλαιοῦ? ὑ]πάρχουσαν ποτ᾽ Αἰγεαίους ἁμῶν συγγένειαν.

[81] Philostr. *VS* 568: Ἀντίοχον δὲ τὸν σοφιστὴν αἱ Κιλίκων Αἰγαὶ ἤνεγκαν οὕτω τι εὐπατρίδην, ὡς νῦν ἔτι τὸ ἀπ᾽ αὐτοῦ γένος ὑπάτους εἶναι. .. ὅ τι εἴη δυνατός, σῖτόν τε ἐπιδιδούς, ὁπότε τούτου δεομένους αἴσθοιτο, καὶ χρήματα ἐς τὰ πεπονηκότα τῶν ἔργων.

[82] Suda *Lex.* α 2695 *s.v.*Ἀντίοχος: αὐτόμολος, Κίλιξ μὲν ἦν τὸ γένος, ὃς φιλοσοφεῖν κυνηδὸν τὰ πρῶτα ἐπλάττετο καὶ πλεῖστά γε ἐκ τούτου τοὺς στρατιώτας ἐν τῷ πολέμῳ ὠφέλησεν. ἀπαλγοῦντας γὰρ αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ πολλοῦ ῥίγους ἐπερρώννυεν, ἔς τε τὴν χιόνα ῥιπτῶν καὶ ἐν αὐτῇ καλινδούμενος· ὅθεν περ καὶ χρημάτων καὶ τιμῶν παρὰ τοῦ Σευήρου καὶ τοῦ Ἀντωνίνου ἔτυχεν. ἐπαρθεὶς δὲ ἐπὶ τούτοις τῷ Τηριδάτῃ συνεξητάσθη, καὶ μετ' αὐτοῦ πρὸς Πάρθους ηὐτομόλησεν.

Festivallere–oyunlara başkanlık etme, önemli elçilikleri üstlenme, başrahiplik, kentin tahıl ihtiyacını karşılamak başta olmak üzere kentle ilgili pek çok memuriyeti üstlenmektedirler. Ayrıca okullar açarak da kentlere faydaları dokunmaktadır. Sofist Polemon Smyrna'da okul açmış ve onun derslerine katılmak isteyen pek çok seçkin Yunanlı kente gelmiştir. Philotratos, yaratıcılık ve söylev konusunda büyük bir yeteneğe sahip olan sofist Herakleides'in Smyrna'ya yerleşerek orada okul açtığını ve Ionia, Lydia, Phrygia ve Karialı gençlerin onunla çalışmak için Smyrna'ya akın ettiğini aktarmaktadır.[83]

Bir kentin iyi bir sofiste sahip olması çok önemliydi. Eğer bir kent ünlü ve başarılı bir sofist veya retora sahip değilse, gerektiği durumlarda kentin savunmasını yapması için başka kentlerden sofist ya da retor getirilmektedir. Bu kişilerin sadece kendi kentlerini savunmaları gibi bir zorunlulukları yoktu; başka kentlerin avukatlığını ve elçiliğini yapabiliyorlardı. Örneğin Arelatalı Favorinus Ephesos'ta, Laodikeialı Polemon da Smyrna'da bu kentlerin savunuculuğunu ve sofistliğini yapmışlardır.[84] İki kentin bu sofistlere sahip olabilmek için giriştiği mücadele sofistlerin bu dönemde toplumsal olarak ne kadar yüksek bir itibara sahip olduklarına işaret etmektedir Aynı zamanda böyle bir akıma ev sahipliği yapmış olan Anadolu kentlerinin bu dönemde sahip olduğu refah ve zenginliği de göstermektedir.

Eski Yunan kültürüne hayranlığın bir göstergesi olan ve Anadolu topraklarında ortaya çıkıp gelişen II. Sofistik Dönem'de[85] Ephesos, Smyrna, Aleksandreia, Pergamon Asklepeion'u, Byzantion, Kilikia'nın Aigai kentindeki Asklepios Tapınağı ve Tarsus Anadolu'daki önemli sofist merkezlerdir. Bunun yanında Rodos, Atina ve Roma da alt ve üst tabakadan birçok gencin eğitim aldıkları, antik dünyanın kültür ve bilim şehirleridir.[86] Bu kültür merkezleri sofist yetiştirmede etkin bir yere sahiptiler. Bu merkezlerde retorik ve hitabet sanatının yanında Eski Yunan edebiyatı ve felsefesiyle ilgili dersler de verilmekteydi.[87] II. Sofistik Dönem, diğer adıyla attikacılık, edebi ürünlerin sayısı açısından zengin olmasına rağmen özgünlük, yeni bir şeyler üretmek bakımından fakir kalmış bir dönemdir. Bununla birlikte II. Sofistik Dönem'e damgasını vuran, önemli kişiler de yok değildir. Bunlar Plâtoncu ahlakın savunucusu Plutarkhos, tarihçi Arrianus, Samosatalı Lukianos, Epikürcülüğü yeniden canlandıran Oinoandalı Diogenes, stoacı filozof İmparator

[83] Philostr. *VS* 613.

[84] Philostr. *VS* 491.

[85] Whitmarsh 2005, 11–12.

[86] Özlem–Aytaçlar 2006, 79.

[87] Bowersock 1969, 17–23.

Marcus Aurelius ile köle Epiktetos, hekim Galenos ve Prusalı Dion gibi isimlerdir.[88]

1.4 I. Sofistik–II. Sofistik Dönem: Öğretmenlikten Siyasi Liderliğe

Philostratos, görünüşte felsefenin peşinde koştuğunu iddia edip bu şekilde sofist olarak adlandırılan kişileri "Βίοι Σοφιστῶν" adlı eserinde yazdığını dile getirerek,[89] Klasik Dönem (MÖ. V–IV. yy.) sofistleriyle sonraki dönem (MS. I.–III. yy.) sofistlerini birbirinden ayırmaktadır. Öncekilerden bahsederken *eski* kavramını kullanırken, sonrakilerden bahsederken *yeni* kavramını kullanmak yerine *ikinci* (II. Sofistik Dönem) kavramını kullanmayı tercih etmektedir.

Philostratos, e*ski* olarak nitelendirdiği antik sofistiğin, felsefi konuları dağınık bir şekilde ve boylu boyunca ele alıp cesaret, adalet, kahramanlar ve tanrılar üzerine tartıştığını; takip edilen sofistiğin, yani *ikincinin* ise fakir – zengin, tiran, prens gibi tarihin söylediği belli ve özel konularla ilgili ele alınmış argümanların türlerinin taslağını yapmakta olduğunu belirtmektedir. Bu şekilde iki dönemin konularını birbirinden ayırdıktan sonra Philostratos, Leontinoslu Gorgias'ın Thesselia'da eski tarzı, Atrometos'un oğlu Aiskhines'in ise Atina'da politik yaşamdan sürgün edilip Karia ve Rhodos'u kendi yuvası yaptıktan sonra *ikinci*'yi kurduğunu yazmaktadır.[90] Ayrıca Philostratos eski dönemdekilerin (MÖ. V–IV yy.) sofist olarak adlandırıldıklarını, ama onların filozof olarak nitelendirilmeleri gerektiğini söylemektedir. Knidoslu Eudokhos (MÖ. 408–352), Byzantionlu Leon (MÖ. 427–347), Ephesoslu Dias (MÖ. IV. yy.), Atinalı Karneades (MÖ. 213–129), Aigyptoslu Philostratos (MÖ. V.–IV. yy.), Naukratisli Theomnestos (MÖ. V.–IV. yy.), Prusalı Dion (MS. 40–120) ve Favorinus (MS. 80–150) gibi kişilerin felsefe peşinden koşmalarına ve gerçekte filozof olmalarına rağmen sofistin ününe sahip olduklarını ve *sofist* olarak adlandırıldıklarını söylemektedir. Eski insanlar, sadece üstün konuşma yetenekleriyle görkemli ünler kazanan retorlar (τῶν ῥητόρων τοὺς ὑπερφωνοῦντάς τε καὶ λαμπρούς) için değil, aynı zamanda kendi kuramlarını kolayca ve akıcı bir şekilde açıklayan filozoflar için de (τῶν φιλοσόφων τοὺς ξὺν εὐροίᾳ ἑρμηνεύοντας) sofist adlandırmasına başvurmuşlardır.[91]

MÖ. V.–IV. yüzyılın ünlü sofistleri öğretmen olup felsefi konulara eğilimli kişilerdir.[92] Para karşılığında genç insanları eğiterek toplumun eğitim açığını

[88] Özlem–Aytaçlar 2006, 50.

[89] Philostr. *VS* 480.

[90] Philostr. *VS* 482.

[91] Philostr. *VS* 484.

[92] Brunt 1994, 41.

doldurmaktadırlar. Atina'nın demokratik sistemi içinde siyasal yaşamda güçlü ve etkili konuşma yeteneğine sahip olmak, insanlara kamusal işlerde daha başarılı olma yolunu açmaktadır. Sofistler de güzel konuşma yetisini kazandıran retorik sanatın uzmaları olarak insanları bu konuda eğitmişlerdir.[93] Sonraki sofistler ise retorik yeteneğiyle ilgilenerek, saf bir retorik sergilemektedirler.[94] Philostratos eski sofistler ile ikinci dönemdekiler arasında bağlantı kurarken ortak özelliğin etkili konuşma sanatı olduğu üzerinde durmaktadır. İkinciler ile birincilerin konuşma sanatları arasındaki benzerliğin farkında olarak sofistik çalışmaların merkezine retorik sanatın ihtişamını yerleştirmektedir.[95] Böylece ikinciler, içerik yerine tanımlayıcı bir kıstas olarak güzel söz söyleme sanatı üzerine yoğunlaşarak retorik yöntemden daha çok felsefi fikirler üzerine yoğunlaşan Platon'dan oldukça farklı bir ölçüt kullanmaktadırlar.[96]

Philostratos, eski sofistikle ikinci sofistiği temelde farklılaştırmaktadır.[97] İki eğilimin ele aldığı konuların farklı olduğunu dile getirip öncekilerin felsefi, ikincilerin tarihsel konularla ilgilendiğini söylemektedir. Yani eski sofistler gerçek konularla meşgul olurken, ikinci sofistler ise konularını sanat kuralları doğrultusunda ele almaktadırlar. Bu dönem sofistleri Aiskhines'i takip ederek tarihte görülen tiranlar, hükümdarlar, zengin – fakir insanlar, tarihsel ve toplumsal konularla, kısaca toplumu ilgilendiren somut olaylarla ilgilenmektedirler.[98] Bu konuları saf felsefi bir ilgiden ziyade, etkili konuşma yaparak dinleyicilerini etkileyebilme adına retorik malzeme olarak kullanmışlardır. MÖ. V.–IV. yüzyılın tanınmış sofistleri Protagoras ve Gorgias'ın öncülük ettiği sofistler, bilginin herkese göre değiştiğini ve göreceli olduğunu, bundan dolayı da genelgeçer evrensel bir bilginin olmadığını[99] ve bunun devamında da herkesi bağlayacak evrensel doğrulardan ve ahlak ilkelerinden bahsedilemeyeceğini söyleyerek var olan değerler sistemini sorgulamışlardır.[100] Bu şekilde insanları toplumsal değerlerin baskısından kurtarmanın yolunu açtıkları ve toplumun var olan değer sistemine zarar verdikleri gerekçesiyle eleştirilere maruz kalmışlardır. Aynı zamanda evrensel bir bilginin olmadığını ileri sürdükleri ve para karşılığı

[93] Brunt 1994, 26.

[94] Reardon 1971, 26, 29: *la rhétorique pure.*

[95] Brunt 1994, 28.

[96] Mestre–Gómez 1998, 367.

[97] Lauwers 2013, 342.

[98] Fowler 2010, 101.

[99] Kerferd 1981, 87–109.

[100] Zeller 2001, 97–113; Kenny 2006, 29–32.

ders verdikleri için çağdaşları filozofların yoğun eleştiri ve aşağılanmalarla karşı karşıya kalmışlardır.[101] Bu eleştirilerin çoğu da Platon[102] ve Aristoteles[103] tarafından yapılmıştır. Bu dönemde bariz bir şekilde filozof ve sofistler arasında çatışma vardır. Klasik Dönem'deki sofistlere karşı bu negatif anlayış, ikinci sofistlerin toplumsal hayatta aktif rol üstlenmeleri ve kentler için birtakım ayrıcalıklar elde etmeye başlamalarıyla değişmiştir. Hatta Kennedy, eski sofistlerin tersine bu dönemdeki sofistlerin felsefeye karşı çok az bir düşmanlığa sahip olduklarını ve Hellenizmin bu iki sınıfı birbirine yakınlaştırdığını söylemektedir.[104] MS. I.–III. yüzyıllara gelindiğinde gerek değişen toplumsal yapı gerekse felsefenin yeni ve özgün düşünceler yaratamayıp eskisi kadar etkili olamaması, böyle bir çatışmanın doğmasını engellemiştir. Sofist, retor ve filozof arasındaki ayrım çok belirgin olmamakla birlikte sofist ve retorlar, filozoflara nazaran daha fazla üne ve siyasal güce kavuşmuşlardır.[105]

II. Sofistik Dönem'deki sofist ve retorlar gerek aile bağlantıları sayesinde gerekse sahip oldukları eğitim ve retorik yetenek sayesinde yaşadıkları toplumların elitleri arasında kendilerine önemli bir yer edinebilmeyi başarmışlardır. Hem konumlarından hem de mesleklerinden dolayı kentlerinin sınırlarını aşan bir üne sahip olmuşlardır. Hatta bazılarının ünü imparatorlara kadar ulaşmıştır. Bu kişilerden biri olan Polemon, sahip olduğu retorik becerisinden dolayı Smyrna kenti için imparatordan pek çok ayrıcalık elde etmiştir. İmparator Hadrianus'un ilgisini Ephesos'tan Smyrna'ya çekmiştir.[106] II. Sofistik Dönem'de sofist ve retorlar kentlerin danışmanı, avukatı ve hayırhahı konumundadırlar. Bir kentin ünlü ve başarılı bir sofiste sahip olması olağanüstü bir lütuftu; çünkü kent zor durumda kaldığında yardım edebilecek ilk kişi onlardır. Smyrna depremle yerle bir olduğunda, Aelius Aristides imparatorun yardımını elde edip kentin yeniden inşa edilmesini sağlamıştır.[107] Ephesoslu Lollianus, Thessalya'dan gelecek tahıl için Atina *demos*'unun kasasında para olmadığında, tahılın ödemesini yapabilmek için öğrencilerinden bağış yapmalarını istemiş ve bu bağış karşılığında da onlardan ders ücreti almamıştır.[108] Klasik Dönem'deki sofistler için böyle bir

---

[101] Plat. *Prot.* 312D, 318. Platon, *Protagoras* adlı eserinde Sokrates'i konuşturarak sofistlerin öğretisini çürütmeye çalışır ve sofistleri para karşılığı ders verdikleri için eleştirir.

[102] Ayrıntılı bilgi için bkz. Plat. *Tim.*; Plat. *Soph.*

[103] Ayrıntılı bilgi için bkz. Aristot. *Soph. El.*

[104] Kennedy 1983, 133.

[105] Gordan 1999, 16–17.

[106] Philostr. *VS* 530–544; PIR^2 A 862; CIG 3148; IGR IV 1431; *I.Smyrna II* 1, 697; Puech 2002, 396, no. 209.

[107] Aristides *Ἐπιστολὴ περὶ Σμύρνης* 512–516; Philostr. *VS* 482.

[108] Philostr. *VS* 527.

güçten bahsetmek zordur. Onlar da kentlerinin zengin kişilerinin çocuklarını eğitmeleri karşılığında devasa paralar kazanmalarına rağmen, siyasi hayatta ikinciler kadar etkin değillerdi ve kentlerinde önemli memuriyetleri yerine getirmiyorlardı.

MÖ. IV.–V. yüzyılda sofistler daha çok öğretmen özellikleriyle dikkat çekerken, II. Sofistik Dönem'deki sofistler öğretmenlik yanında kentlerde üstlendikler önemli idari, dini memurluklar ve elçiliklerle dikkat çekmektedirler (EK-1: Tablo 4, 5). Sofist Marcus Antonius Polemon Smyrna'da; sofist Marcus Flavius Antonius Lysimakhos Aphrodisias'ta; retor Tiberius Claudius Pardalas Aizonai'da *agonothetes*'lik görevini yerine getirmiştir. Sofist Titus Flavius Damianos ve retor Titus Flavius Menandros Ephesos kentinin *grammateus*'liğini yapmışlardır. Sofist Marcus, Byzantium adına elçilik görevini üstlendiğinde, İmparator Hadrianus onun söylev yeteneğine hayran kalmıştır.[109] Atinalı sofist Apollonios Roma'ya Severus'un yanına elçi olarak gitmiştir. Ayrıca Atina da üst tabakaca icra edilen kamusal görevlerde (*leiturgia*) yer almıştır: *Arkhon*'luk (ἐπώνυμος), yiyecek denetçiliği (τὴν ἐπὶ τῶν ὅπλων ἐπετράπη) ve Demeter'in tapınağında rahiplik (ἱεροφάντος) gibi kent görevlerini de yerine getirmiştir.[110] Bunun dışında bazı başarılı sofistler imparatorluk bünyesinde önemli görevleri üstlenme fırsatını yakalayabilmişlerdir. Ephesos'tan ele geçen yazıtta sofist Publius Aelius Antipatros'un, Ankyra'dan ele geçen yazıtta ise retor Titus Flavius Sempronius Aquila'nın[111] *ab epistulis Greacis* görevini yerine getirdiği öğrenilmektedir. Retor Caius Sallius Aristainetos[112] ve Lucius Egnatius Victor Lollianus[113] ise *legatus Augusti propraetor* görevini yerine getirmiştir. Ephesoslu Titus Claudius Flavianus Dionysios ise *procurator* olmuştur.[114] Epigrafik malzeme ve edebi kaynaklar sofist veya retorların *elçilik*'ten *proconsul*'lüğe, kent düzeyinden imparatorluk seviyesine kadar çeşitli görevleri yerine getirdiklerini göstermektedir (EK-1: Tablo 4, 5, 6). Geçen zaman içinde sofist, bir öğretmenden etkin bir siyaset adamına, aktif bir yöneticiye dönüşmüştür.

---

[109] Philostr. *VS* 528–529.

[110] Philostr. *VS* 601.

[111] Philostr. *VS* 591; PIR^2 A 981; IGR III 18; Bosch 1967, 266 - 8, no. 203, 401, no. 345; Puech 2002, 127–130, no. 31–33.

[112] Philostr. *VS* 591; AE 1994 (1997), 452–453, no. 1532; CIL VI 1511–12; SEG 17 759; Puech 2002, 132–137, no. 35–39.

[113] Bosch 1967, 333–4, no. 273; French 1981, 170–171; Puech 2002, 331–336, no. 151–166.

[114] FIE III 47; SEG 13 502; SEG 30 1309; *I.Ephesos* VII 1, no. 3047; Keil 1953, 6–7; Jones 1980, 373–374; Puech 2002, 229, no. 98; Özlem–Aytaçlar 2006, 90, no. 13.

1.5 Sınıflandırma Problemi: Φιλόσοφος, Σοφιστής, Ῥήτωρ

Filozof, sofist ve retor kavramları arasında kesin bir ayrım yapılamadığı için bunlar iç içe geçmiş durumdadırlar. Edebi kaynakların ve epigrafik malzemenin verdiği bilgiler bazen durumu daha da karmaşık bir hale sokmaktadır; zira antik yazarlar kendi ön yargılarına göre kişilerle ilgili yorumlar yapabilmekte; sevmedikleri kişileri küçümseme ve aşağılama adına şahsi düşüncelerini işin içine sokabilmektedirler. Epigrafik belgelerde filozof, sofist ve retor olarak onurlandırılan kişilerin mesleklerine yönelik herhangi bir tanımlayıcı ifade bulunmamakla birlikte, yazıtlarda bir kişi hem retor hem sofist ya da hem retor hem filozof olarak onurlandırılabilmektedir ve bunun nedeni hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamaktadır. Bu üç grup için en kesin tanımlamalar Suda ve Polluks tarafından yapılmaktadır.

Suda felsefeyle uğraşmayı (φιλοσοφεῖν), *bir şey yapmak için hevesle canla başla çalışmak* (σπουδάζειν) ve *felsefi derin düşünceleri takip etmek* (τὸ τὴν φιλόσοφον θεωρίαν μετιέναι) olarak tanımlamaktadır.[115] Filozofu da, bu düşünceleri takip eden ve en iyi kraldan bile daha büyük faydalar getiren kişi olarak tarif etmektedir.[116] Sofist ise *ἀπατεών* olarak, yani *düzenbaz, insanı kelimelerle cezbeden kurnaz* bir kişi olarak belirtilmektedir. Ayrıca eski zamanda sofistin bilge olarak adlandırıldığını ve σοφιστής teriminin de σοφίζεσθαι fiilinden geldiğini söylemektedir. Σοφίζω fiili de σοφίζεσθαι durumunda *öğretmek* veya medium çatıda *bir şey öğrenmek* anlamına gelmektedir. Λέγεται δὲ σοφιστὴς καὶ ὁ διδάσκαλος, ὡς σοφίζων cümlesi de ders veren biri olarak sofisti öğretmen (ὁ διδάσκαλος) olarak tanımlamaktadır. Σοφίσματα τὰς τέχνας ifadesiyle sofistin kelime ustası olduğuna ve kelimeleri çok iyi kullandığına vurgu yaparak, bir sofistin konuşma yeteneğiyle insanları etkilediğini söylemektedir. Kısaca, Suda bir sofistin konuşmada ve kelime oyunlarında sergilediği yetenek üzerinde durmaktadır.[117] Retoru ise toplum önünde konuşma yapan ve insanlara tavsiye veren

---

[115] Suda *Lex.* φ 414 *s.v.* Φιλοσοφεῖν· σπουδάζειν. ὅτι εἰ λέγοι τις, μὴ χρὴ φιλοσοφεῖν· ἐπεὶ φιλοσοφεῖν λέγεται καὶ τὸ ζητεῖν αὐτὸ τοῦτο, εἰ χρὴ φιλοσοφεῖν ἢ μή, ἀλλὰ καὶ τὸ τὴν φιλόσοφον θεωρίαν μετιέναι· ἑκάτερον αὐτῶν δείξαντες οἰκεῖον πανταχόθεν τῷ ἀνθρώπῳ, πανταχόθεν ἀναιρήσομεν τὸ τιθέμενον.

[116] Suda *Lex.* φ 419 *s.v.* Φιλόσοφος· ὅτι μείζονα τὸν βίον εὐεργετεῖ φιλόσοφος ἀνὴρ ἤπερ ἄριστος βασιλεύς. *"Filozof: Yaşam için en iyi kraldan bile daha büyük bir hayırseverdir."*

[117] Phot. *Lex.* σ 528.21-25; Suda *Lex. σ* 812 *s.v.* Σοφιστής· ἀπατεών. παρὰ τὸ σοφίζεσθαι, ὅ ἔστι λόγοις ἀπατᾶν. λέγεται δὲ σοφιστὴς καὶ ὁ διδάσκαλος, ὡς σοφίζων. τὸ δὲ παλαιὸν σοφιστὴς ὁ σοφὸς ἐκαλεῖτο. ὀδύναις τε καὶ νόσοις γενέσθαι σοφιστὴν ἄκρον. καὶ Ἀριστοφάνης λέγει σοφίζῃ, ἀντὶ τοῦ τεχνάζῃ. σοφίας γὰρ καὶ σοφίσματα τὰς τέχνας ἔλεγον. *Sofist: Aldatan. σοφίζεσθαι fiilinden köken alan, kelimelerle göz boyayandır. Ayrıca bir sofistin bir şey öğreten olarak öğretmen olduğu söylenir. Eskiden sofist bir bilge olarak adlandırılırdı. Sıkıntıda*

kişi olarak tanımlamaktadır. Ayrıca konuşma konusunda çok iyi ve insanları etkileyebilme konusunda yetenekli olduğu için kentin adeta bir lideri ve komutanı gibidir.[118] Bunun yanında, Suda retor için avukat, savunma vekili ve kendi düşüncesini, fikrini beyan eden yargıç ifadelerini de kullanmaktadır.[119]

Polluks ise bu üç grup için birçok eş anlamlı kelimeye yer vermektedir. Onomastikon adlı eserinde (4, 39) filozofla ilgili aşağıdaki eş anlamlı sözcükleri sıralamaktadır. Filozofla ilgili verilen kelimeler genel olarak eğitim, düşünme ve ahlak üzerine yoğunlaşmaktadır: Φιλόσοφος, διαλεκτικός (diyalektik uzmanı), θεωρητικός (spekülatif/teorik), παιδευτικός (eğiten), προτρεπτικός (ikna edici, güzel ve etkili konuşmada yetenekli), διδασκαλικός (öğreten), τὰς ψυχὰς ἐξιώμενος (ruhları pastan kurtaran, özgürleştiren), ἐπανορθούμενος τὰ τῆς γνώμης ἀρρωστήματα (düşünce ile ilgili hastalıkları düzelten), ἐπὶ τὴν ἀρετὴν ἀγωγός (erdem yönelten), ἐπιθυμίας πραῦναι (arzuyu yumuşatan), φιλοχρηματίαν συνμετρήσαι (para sevgisinde ölçülü), τῦφον συστείλας (kibrini yenmiş), ἀλαζονείαν κολάσας (şarlatanlığın celladı), ἀκολασίαν νουθετήσας (ölçüsüzlüğün uyarıcısı), ἀσέλγειαν σωφρονίσας (ahlaksızlığın ıslah edeni), νουθετικός (öğretici, eğitici, uyarıcı), σωφρονιστικός (ahlak öğreten).[120]

---

ve hastalıkta mükemmel bir ustadır. Aristophanes, sanatla meşgul olmak yerine kelime oyunlarına başvurduklarını söyler; çünkü onlar konuşma yeteneğini ve kelime oyununun birer sanatı olduğunu söylerlerdi. çağırdılar. Krş. Plat. *Prot.* 317C: τὸ ὁμολογεῖν σοφιστὴς εἶναι. καίτοι πολλά γε ἔτη ἤδη εἰμὶ ἐν τῇ τέχνῃ.

[118] Phot. *Lex.* ρ 487. 25; Suda *Lex*. ρ 152 *s.v.* Ῥήτωρ· τοπαλαιὸν ἐκαλεῖτο ὁ δήμῳ συμβουλεύων καὶ ὁ ἐν δήμῳ ἀγορεύων, εἴτε ἱκανὸς εἴη λέγειν εἴτε καὶ ἀδύνατος, εἴτε καὶ ἀπὸ τοῦ βελτίστου καὶ δικαιοτάτου συμβουλεύων εἴτ' ἐπ' οἰκείοις λήμμασι. καὶ ὁ Δημοσθένης τοῦτον καλεῖ ῥήτορα, ἐπειδὰν λέγῃ· ῥήτωρ, ἡγεμὼν καὶ στρατηγὸς ὑπὸ τούτῳ. καὶ ἑτέρωθι· ἐγὼ δ', εἰ μὲν ὁ συμβουλεύων ὑμῖν ὅ τι ἂν συμφέρειν ἡγῆται, ῥήτωρ ἐστίν, οὔτ' ἀρνοῦμαι οὔτε φύγοιμι ἂν τοὔνομα τοῦτο· εἰ δέ, οἵους ἐγὼ καὶ ὑμεῖς δὲ ὁρᾶτε, ἀπαιδεύτους καὶ ἀφ' ὑμῶν πεπλουτηκότας, οὐκ ἂν εἴην οὗτος ἐγώ. *Eski zamanlarda, halka tavsiye veren ve halk önünde konuşma yapanlar, konuşmada yetkin olsa da olmasa da, en mükemmel ve en adil şeyler için veya kişisel menfaatlerle ilgili tavsiye veren biri olup olmadığına bakılmaksızın retor olarak adlandırılıyorlardı. Demosthenes "başkan ve onun yetkisi altındaki komutan olarak retor (bkz. Demosth. Or.2,29)" derken bu kişiyi retor olarak anar. Başka bir yerde de "sana faydalı olduğunu düşündüğü bir şeyi tavsiye eden kişi retor olarak [adlandırılacaksa] şahsen bu tanımlamayaitiraz etmem ve bundan sakınmam; ama retor ifadesi senin de benim de gördüğümüz eğitimsiz ve sizin sayenizde zengin olan kişiler için kullanılacaksa, ben böyle biri olmayayım (Bkz. Demosth. Or. 21, 189)" der.*

[119] Phot. *Lex.*ρ 488. 13; Suda *Lex*. ρ 153 *s.v.* Ῥήτωρ· συνήγορος, δικολόγος. καὶ ὁ τὴν ἰδίαν ἀποφαίνων γνώμην κριτὴς παρὰ Σοφοκλεῖ. *"Retor: Avukat, savunma vekili. Sophokles'te olduğu gibi kendi kişisel düşüncesini ifade eden yargıç(tır)."*

[120] Poll. *Onom.* 4. 39.

Polluks aynı eserde (4. 41–52) sofistle ilgili eş anlamlı kelimelere de yer vermektedir. Sofistler için kullandığı kelimeler eğitimle alakalı olmakla birlikte genelde rüşvet alan, para alan, para toplayan, ün seven gibi olumsuz anlamlar üzerinde yoğunlaşmaktadır: σοφιστής, διδάσκαλος (öğretmen), παιδευτής (eğitmen), ἐξηγητής (danışman), ὑφηγητής (yol gösteren), ἡγεμών, σοφιστικός, διδασκαλικός (öğretmen), παιδευτικός (eğitmen), ἐξηγητικός (yorumcu), ὑφηγητικός (rehber), ἡγεμονικός (lider), ἀργυρολογῶν (para toplayan), ἀργυρίζόμενος (rüşvet alan), πιπράσκων (bilgi, bilim satan), πωλῶν (satılmış), ἀντικαταλλαττόμενος πρὸς ἀργύριον (parayla takas eden), δασμολογῶν (haraç toplayan).[121]

Polluks (4. 20–39) retorun eş anlamlısı olarak verdiği kelimeler filozof ve sofist için verilenlerden farklı olmakla beraber daha kapsamlıdır. Filozof ve sofist daha çok eğitim konusuyla alakalı görünürken; retorun toplumsal hayatı ilgilendiren konularla daha içli dışlı olduğu sonucu çıkmaktadır: ῥήτωρ (retor), λεκτικός (güzel konuşan), πολιτικός (devlet adamı), ἐλεγκτικός (eleştiren), σύμβουλος (danışman), νομοθέτης (yasa koyucu), δημαγωγός (halkı yönlendiren), δημηγόρος (halka seslenen), βουληφόρος (danışman), βουληγόρος (danışam meclisine hitap eden), πρεσβευτής (elçi), δικανικός (avukat), κατήγορος (savcı), πανηγυρικός (festival yöneticisi), ἐγκωμιαστικός (methiye düzen), ψεκτικός (tenkitçi), πάνσοφος (tam bir bilge), περιττός (olağanüstü), συνεχής (azimli), πυκνός (yetkin), πρόχειρος (bir şey yapmaya hazır), εὖρους (geniş), ῥᾴδιος (hoşgörülü), ἄφθονος (cömert), ἐπιμελής (dikkatli), ἀκριβής (eksiksiz, mükemmel), ἐσκεμμένος (dikkatli düşünen), πολυγνώμων (çok bilgili), πολύλογος (çok konuşan), εὐγλωττος (güzel konuşan), εὔφωνος (güzel sesli), βραχυλόγος (özlü konuşan), σύντομος (özetleyici), σφοδρός (coşkulu), πολιτικός (devlet adamı), ἰσχυρός (ciddi), δυνατός (müktedir), ἔντονος (çarpıcı), βίαιος (etkili), ῥαγδαῖος (öfkeli), πιθανός (ikna edici), ἡδύς (hoş), ἐπαγωγός (cezbedici), γλυκύς (tatlı, melodik), ἀφειδής (cömert), εὐθυρρήμων (açık sözlü), ἐλεγκτικός (çapraz sorgulamaya düşkün), παρρησιαστικός (sözünü sakınmayan, açık sözlü), ἀνυπόστολος (korkusuzca konuşan), τεχνίτης (sanatkâr), ἔντεχνος (sanatçı ruhuna sahip), βαθύς τὴν γνώμην (düşüncede derin), πικρός (keskin), εὐνοικός (yardımsever, iyi niyetli), θυμικός (tutkulu).[122]

Polluks ve Suda'nın verdiği bilgiler MÖ. V.–IV. yüzyılın sofistlerle ilgili düşüncesiyle uyumlu gözükmektedir. Sofistlerin eğitmenlikleri üzerinde durulmasına karşın oldukça olumsuz anlamlar da dile getirilmektedir. Kelimeleri kullanma yetenekleriyle insanları etkiledikleri ve insanları bu şekilde kandırdıkları, para sever ve paraya düşkün oldukları

[121] Poll. *Onom* 4. 41–47.

[122] Poll. 4. 20–28, 34–39.

belirtilmektedir. Büyük ihtimalle bu düşüncede, sofistlerin para karşılığında ders verdikleri için Platon tarafından eleştirilmelerinin büyük bir payı vardır; çünkü Platon, sofistleri gerçek bilgisine sahip olmadıkları sanatları öğretme iddiasında olan dolandırıcılar olarak suçlamaktadır. Bundan dolayı sofist adı kötü bir üne sahipti. Ayrıca sofistler, öğrencilerine bir konuyu farklı bakış açılarından nasıl tartışabileceklerini öğretiyorlardı. Bu yetenek de onlara kötü bir olayı, iyi bir şey olarak ortaya çıkarma fırsatı veriyordu; çünkü onlar diğerlerini zekâlarıyla alt edebilecek yeteneği ve tekniği öğreniyorlardı. Bunların yanında sofistlerin inanç ve ahlakla ilgili yıkıcı fikirler öne sürmeleri, öğrencilerinden ücret talep etmeleri kınanmalarına ve paragöz, ahlaksız, sahtekâr, yozlaşmış gibi kötü sıfatlarla anılmalarına yol açmıştır. Lukianos sofistlerin çok ünlü olduklarını (πάντιμον ὄνομα σοφιστὴς εἶναι δόξαις)[123] söylemekle birlikte, sofist kavramı için benzer şekilde aşağılayıcı ve kötüleyici ifadeler kullanmaktadır.[124] Laodikeialı Varos, adeta küçümsemenin adresi gibidir. Philostratos onu dinlemiş olmayı kabul etmenin öğrencileri için utanç kaynağı olabileceğini yazmaktadır.[125]

Kendisini filozof olarak tanımlayan diğer kişilerde olduğu gibi Plutarkhos'ta[126] da σοφισταί kelimesi genellikle aşağılama ifadesi olarak kullanılmakla birlikte, şöhret ve birtakım politik ayrıcalıklar için rakipleriyle tartışan kişiler olarak olumsuz bir tablo içinde resmedilmektedir.[127] Bazı pasajlarda οἱ ῥητορικοὶ σοφισταί ifadesini sofistleri aşağılamak için kullanmaktadır.[128] Bunun yanında filozof ifadesini ise genelde hayranlık belirtisi olarak kullanmaktadır.[129] Eserlerinde filozoflarla[130] ve retorik eğitimiyle ilgili bilgilere yer verirken,[131] sofistlere getirdiği eleştirilerle zamanının düşünce yapısını da yansıtmaktadır.[132]

Sofistlerle ilişkilendirilen düşünceler genellikle dolandırıcı, düzenbaz gibi kötüleyici ve aşağılayıcı ifadeler içerdiği için Aristides de sofist olarak anılmaktan hoşlanmamakta ve bu adlandırmayı kabul etmemektedir. Sofistler için hoş şeyler düşünmemekte ve onlar için οἱ

---

[123] Lukian. *Rhet.*1.

[124] Lukian. *Pseudol.* 5–9.

[125] Philostr. *VS* 620.

[126] Plutarkhos kendisini filozof olarak tanımlamaktadır. Plut. *Mor.* 43E–44A.

[127] Plut. *Mor.* 100D; 131A; 543E–F.

[128] Plut. *Mor.* 543E.

[129] Plut. *Mor.* 46B; 77C; 122B; 269B; 363D;776B-779C; 796D–E; 1115C;1125B.

[130] Plut. *Mor.* 386D: εἰ διαλεκτικῇ παρρησίας μέτεστιν οὕτω περιυβρισμένῃ; *Mor.* 75C: οὕτως ἐν τῷ φιλοσοφεῖν οὔτε προκοπὴν.

[131] Stanton 1973, 353.

[132] Plut. *Brut.* 33.3: ἐπὶ μισθῷ ῥητορικῶν λόγων διδάσκαλος.; Jones 1971, 14, no. 6.

κατάπτυστοι σοφισταὶ, δείλαιοι σοφισταὶ gibi ifadeler kullanmaktadır.[133] Behr, Aristides'in çalışmalarında genellikle sofist kelimesinin kötüleyici anlamda kullanıldığını ileri sürmektedir;[134] fakat Festugière, Aristides'in çalışmalarında sofist kelimesinin aşağılama olarak kullanılmadığını,[135] sadece rakiplerine, kötü retorlara ve güzel söz söyleme sanatını kirletenlere saldırdığı konusunda ısrar etmektedir.[136] Aynı zamanda Aristides kötü sofistlere saldırmaktan da gayet memnundur.[137] Ayrıca kendisi için sofist kelimesine başvurulmasından hoşlanmamakla birlikte, πρὸς Πλάτωνα περὶ ῥητορικῆς söylevinde kendisini felsefi sistem içindeki *pepaideumenos* olarak tanımlamaktadır. Bunun yanı sıra filozofları πρὸς Πλάτωνα ὑπὲρ τῶν τεττάρων söylevinde, konuşma yapmadıkları, söylev yazmadıkları, festival meclislerine katılmadıkları, tanrıları onurlandırmadıkları, kentlere danışmanlık yapmadıkları, sıkıntıları çözmede yardımcı olmadıkları, bireysel kavgaları uzlaştırmadıkları ve gençleri eğitmedikleri için eleştirmektedir.[138] Bununla birlikte Aristides'in filozoflara karşı olan kötü düşünceleri onun haksız yorumlar yapmasına yol açmaktadır. Nitekim filozoflar da kentlere danışmanlık yapma, sorunları çözmeye yardım etme, kişisel kavgaları uzlaştırma, gençleri eğitme ve kentle ilgili sorumluluklarını yerine getirmekte konularında üstlerine düşeni yapmaktadırlar. Epigrafik malzemeler de bu durumu açık şekilde göstermektedir. Didyma'da ele geçen yazıtta, stoacı filozof Aelius Aelianus birçok şehirde meclis üyeliği ve vatandaşlıkla onurlandırılmış ve rahiplik yapmıştır.[139] Filozof Lucius Flavius Hermokrates'in, Asia Eyaleti'nin Pergamon'daki tapınaklarının *arkhiereus*'luğunu (başrahiplik), tüm enerjisi ve

---

[133] Aristides *πρὸς τοὺς αἰτιωμένους ὅτι μὴ μελετῷη* 423.13; Aristides *ἱεροὶ λόγοι δ* 343.32.

[134] Behr 1968.

[135] Festugière 1969, 147– 48; Aristides *περὶ ὁμονοίας ταῖς πόλεσιν* 517.11; Aristides *περὶ τοῦ παραφθέγματος* 370.24; Aristides *περὶ τοῦ παραφθέγματος* 384.12; Aristides *ἱεροὶ λόγοι γ* 311.15; Aristides *ἱεροὶ λόγοι δ* 343.32; Aristides *ἱεροὶ λόγοι δ* 344.30; Krş Bkz: Behr 1968, 65–67, n. 17; Bowersock 1969, 13, no. 3.

[136] Festugière 1969, s. 148; Aristides *περὶ τοῦ παραφθέγματος* 395.6; Aristides *κατὰ τῶν ἐξορχουμένων* 412.8-19; Aristides *ἱεροὶ λόγοι δ* 343.32; Aristides *ἱεροὶ λόγοι ε* 355.12.

[137] Boulanger 1923, 256-62, 265-270; Aristides *ἱεροὶ λόγοι ε* 355.12; Aristides *εἰς τὸ φρέαρ τοῦ Ἀσκληπιοῦ* 252-256.

[138] Aristides *πρὸς Πλάτωνα ὑπὲρ τῶν τεττάρων* 309.21: οἳ λόγον μὲν ἔγκαρπον οὐδένα πώποτ᾽ οὔτ᾽ εἶπον οὔθ᾽ εὗρον οὔτ᾽ ἐποίησαν, οὐ πανηγύρεις ἐκόσμησαν, οὐ θεοὺς ἐτίμησαν, οὐ πόλεσι συνεβούλευσαν, οὐ λυπουμένους παρεμυθήσαντο, οὐ στασιάζοντας διήλλαξαν, οὐ προὔτρεψαν νέους, οὐκ ἄλλους οὐ δένας, οὐ κόσμου τοῖς λόγοις προὐνοήσαντο.

[139] Rehm 1958, 207, no. 310; Özlem–Aytaçlar 2006, 136, no. 112.

içtenliği ile kentin avukatlığını yaptığı;[140] Phokaia'da ele geçen yazıtta ise filozof Lucius Vibius Eumenes'in *strategos*, *boularkhos*, *eirenarkhos*, *ephebarkhos*, *gymnasiarkhos* ve *agoranomos* gibi görevleri yerine getirdiği öğrenilmektedir.[141] Bu ve buna benzer örnekler filozofların da şehirlerine karşı sorumlulukları olduğunu ve bunları yerine getirdiklerini göstermektedir (EK-1: Tablo.3, 4, 5).

Aristides'in filozoflara karşı eleştiriler yapması onun sofist olduğu anlamına gelmemektedir.[142] Filozofların retoriğe karşı haksız keyfiliklerini, retoriği dalkavukluk, yağcılıkla aynı kefeye koymalarını[143] ve retoru kalabalığın dalkavuğu olarak aşağılamalarını eleştirmektedir. Retorun yalnızca kalabalığın onayladığı şeyleri amaçladığını söylemenin safsatadan başka bir şey olmadığını ve bunun geleneksel felsefenin yanlış bir argümanı olduğunu söylemektedir.[144] Sofist kavramını birinin rakibini veya düşmanını kötülemek için kullandığı felsefi sistemin tipik bir söylemi olduğunu belirtmektedir.[145] Bunun yanında çağının sofist konuşmalarını da savunma eğiliminde değildir. Lauwers'e göre onun istediği sofistik çağrışımlardan kurtulmuş özgür bir retorik oluşturmak ve bunun toplumsal ve entelektüel pozisyon için değerli bir alternatif olduğunu göstermektir.[146] Aristides, felsefi argümanlarla yakından ilgilenmekte ve Platon'un Gorgias[147] adlı diyaloğunda kötülük yapmaktansa kötülüğe uğramanın daha iyi olduğu argümanını ele almaktadır. Eğer felsefenin görevi "kötülük yapmaktansa kötülüğe uğramanın daha iyi olduğunu öne sürerek bir insanın kötülük yapmasını engellemek" ise, retorik de aynı şeyi amaçlamakta ve telkin etmektedir. Aristides'e göre felsefenin bu şekilde tanımlanması, retoriğin felsefenin bir türü olduğunu açıkça göstermektedir.[148] Retoriği, felsefi ve toplumsal yaşamın tekrar odak noktası haline getirmek isteyen Aristides, bunu yaparken de felsefeyi dışlamamakta, tam tersine retoriği

[140] AE 1933 (1934), 75, no. 276; *I.Asklepieion*, no. 34; Robert 1969, 287, dpn. 4; Merkelbach–Stauber 1998, 583, no. 3; Puech 2002, 297, no. 138; Jones 2003, 127; Özlem–Aytaçlar 2006, 201, no. 231.

[141] Tanrıver 1991, 18, no. 4; SEG 51 1044; Özlem–Aytaçlar 2006, 138, no. 114.

[142] Stanton 1973, 355.

[143] Lauwers 2013, 352.

[144] Aristides *πρὸς Πλάτωνα περὶ ῥητορικῆς* 42.6-43.

[145] Aristides *πρὸς Πλάτωνα περὶ ῥητορικῆς* 47.13-77.14.

[146] Lauwers 2013, 354.

[147] Plat. *Gorg*. 473–475.

[148] Aristides *πρὸς Πλάτωνα περὶ ῥητορικῆς* 73.26-74.1: φαίνει γὰρ καὶ σὺ τοῦτό γε συγχωρῶν, ὅτι ἐπὶ τῷ μὴ ἀδικεῖσθαι τέτακται. οὐκοῦν ὅτ᾽ ἀδικεῖν μὲν οὐκ ἐπηνάγκαζεν, ἀδικεῖσθαι δ᾽ οὐκ ἐᾷ, ὡς δ᾽ ἐκ τοῦ λόγου συνέβαινεν, οὐδέτερον τούτων ἐᾷ, οὔτ᾽ ἀδικεῖν οὔτ᾽ ἀδικεῖσθαι, εἰ μὲν καὶ τῆς φιλοσοφίας ὁ αὐτός ἐστιν ὅρος, φιλοσοφία τις οὖσα ἡ ῥητορικὴ φαίνεται.

felsefe repertuarının önemli bir parçası haline getirmeye çalışmaktadır. Kısaca Aristides, kendi retorik sistemini felsefi sistem içine yerleştirmeye çalışmakta ve onu bu sistem içerisinde kullanmayı arzulamaktadır.[149]

Dion Khrysostomos'un söylevlerinde de σοφιστής kelimesi bazen tarafsız bir anlamda kullanılırken,[150] bazen de aşağılamanın ve küçük düşürmenin ifadesine bürünmektedir.[151] Ἄνθρωπος σοφιστής,[152] τὸ τῶν σοφιστῶν γένος[153] gibi ifadeleri sofistleri alaya almak ve küçümsemek için kullanmaktadır. Πρὸς Ἀλεξανδρεῖς (Söylev 32) konuşmasında sofistleri şarlatanlarla aynı kefeye koymaktadır.[154] Onların tam anlamıyla epideiktik retorlar olduğunu ve filozof kılığında ortaya çıktıkları zaman da ahlaki değerleri elde etmeye uğraşmak yerine sadece faydalı olan şeylerle ve ünü aramakla meşgul olduklarını söylemektedir. Tarsus'ta yaptığı konuşmada ise retorlarla dalga geçmektedir. Ona göre retorlar her şeyi bildiğini sanan, evrensel bilgiyi öğretme iddiasında olan, gökyüzü, dünya ve deniz gibi herhangi bir konuda istendiği anda saatlerce doğaçlama konuşma yapabilen kişilerdir.[155] Sofistler ise kalabalığı toplayıp onların alkış ve pohpohlamalarıyla havalara uçan insanlardır.[156] Bu iki grubun aksine filozoflar, ne bilmedikleri konularda ahkâm kesmekte ne de alkış ve ün gibi şeylerin peşinde koşmaktadırlar. Onlar bilgeliği arayan ağır başlı ve erdemli kimselerdir.[157] Söylevlerinde σοφισταί ve ῥήτορες için olumsuz düşünceler hâkimken φιλόσοφοι adına olumlu ve değerli fikirlere sahiptir.[158] Ancak sözde filozof olarak geçinenleri de eleştirmekten geri kalmamaktadır.[159] Ayrıca konuşmalarında kendini sofistlerin içine dâhil etmemektedir; aksine

[149] Lauwers 2013, 358.

[150] Dio 12.10; 19.3–4; 47.16; 54. 1–2, 4; 66.12.

[151] Dio 8. 9, 33; 12.5; 32. 11, 68; 55.7.

[152] Dio 4. 32, 35.

[153] Dio 10.32; 35.8–10.

[154] Dio 32.11: ἀφθονίᾳ δὲ κολάκων καὶ γοήτων καὶ σοφιστῶν; 32.39: σοφισταὶ καὶ γόητες; 32.68; 8.9: σοφιστῶν κακοδαιμόνων βοώντων (*sefil sofistlerin bağırmaları*).

[155] Dio 33.4: δοκεῖτέ μοι πολλάκις ἀκηκοέναι θείων ἀνθρώπων, οἳ πάντα εἰδέναι φασὶ καὶ περὶ πάντων ἐρεῖν ᾗ διατέτακται καὶ τίνα ἔχει φύσιν, περί τε ἀνθρώπων καὶ δαιμόνων καὶ [περὶ] θεῶν, ἔτι δὲ γῆς καὶ οὐρανοῦ καὶ θαλάττης, καὶ περὶ ἡλίου καὶ σελήνης καὶ τῶν ἄλλων ἄστρων, καὶ περὶ τοῦ σύμπαντος κόσμου, καὶ περὶ φθορᾶς καὶ γενέσεως καὶ μυρίων ἄλλων.

[156] Dio 12.1–5, 13.

[157] Dio 35. 3.

[158] Dio 12.5; 13.11; 19.4; 22.5; 24.3; 43.6; 71.8.

[159] Dio 32.8, 20; 34.3,52; 49.1-13; 72.2; 77/78.34-35; Dill 1904, 367–82.

Olympia konuşmasında özellikle sofist etiketini reddetmektedir.[160] Stanton'a göre, Plutarkhos gibi Dion da filozof olarak görülmeyi arzulamaktadır.[161] On üçüncü söylevinde sürgündeyken nasıl filozof olduğunu anlatması, kendisini filozof olarak gördüğünün açık bir göstergesidir.[162] Ancak Kyreneli Synesios,[163] güzel konuşma yeteneğine sahip olduğu için Dion'un sofist olarak adlandırıldığını söylemektedir. Kariyerini ἀγνώμων σοφιστής ve φιλόσοφος, konuşmalarını πρὸ τῆς φυγῆς (sürgünden önce) ve μετὰ τὴν φυγήν (sürgünden sonra)[164] olmak üzere iki döneme ayırmaktadır. Photios ise Dion'u sofist ve filozof olarak adlandırmaktadır. Aynı adlandırma Suda tarafından da tekrarlanmaktadır.[165] Lukianos da onun filozof olduğunu yazmaktadır.[166] Dill'in, Dion'u herhangi bir felsefe okulunun içinde tanımlayamayacağını söylemesine rağmen,[167] Dion kendini Stoacı olarak tanımlamakta ve Kyniklere de saldırmaktadır.[168] Hayata rehberlik etmesi için felsefeye dönülmesi gerektiğini ve yönetmek için de retoriğin uygun olmadığını söylemektedir; çünkü filozof bazı felsefi ilkelere uygun yaşayarak diğer insanlardan farklı bir yaşam sürerken, retor ortak inanç ve düşüncelere (ün, para, mevki) göre yaşamaktadır. [169]

Epiktetos da sofistlerle ilgili görüşlerinde döneminin düşünce yapısını yansıtmaktadır.

---

[160] Dio 12.13: οὐκ ἔχω ταύτην τὴν ἀνδρείαν·σοφιστῇ δὲ ἀνδρὶ ξυνὼν μεγάλα ἂν ὠφέλουν ὄχλον πολὺν ἀθροίζων πρὸς αὐτόν, ἔπειτα ἐκείνῳ παρέχων ὅπως βούλεται διαθέσθαι τὴν ἄγραν." 12.15: "οὔτε μαντικὴν οὔτε σοφιστικὴν ἀλλ᾽ οὐδὲ ῥητορικήν τινα ἢ κολακευτικὴν δύναμιν, οὐδὲ δεινοῦ ξυγγράφειν οὐδὲ ἔργον τι ἔχοντος ἄξιον ἐπαίνου καὶ σπουδῆς.

[161] Stanton 1973, 354.

[162] Dio 13.9-12; 33.16; 34.3.52; 42.1; 72.16.

[163] Synes. *Δίων* 1.12 - 1.13 Δίων τῇ μὲν περιβολῇ τῆς γλώττης, ἣν χρυσῆν εἶχεν, ὥσπερ καὶ λέγεται, σοφιστὴς"; *Δίων* 1.93: τὸν Δίωνα φιλόσοφον ὄντα παῖξαι τὰ σοφιστῶν. Dion'un dönüşümüyle ilgili bkz. Nock 1933, 173–74.

[164] Synes. *Δίων* 1.96-97: καλῶς ἔχειν ἐπιγράφειν ἅπασι τοῖς Δίωνος λόγοις, ὅτι πρὸ τῆς φυγῆς ἢ μετὰ τὴν φυγήν. Krş. bkz. Bowersock 1969, 10–11, 110–11.

[165] Suda *Lex.* δ 1240 *s.v.* Δίων· ὁ Πασικράτους, Προυσαεύς, σοφιστὴς καὶ φιλόσοφος, ὃν Χρυσόστομον ἐκάλεσαν. … καὶ διέτριψε τὸ πλεῖστον παρὰ Τραιανῷ τῷ Καίσαρι, ὡς καὶ συγκαθέζεσθαι ἐν τῷ βασιλικῷ ὀχήματι. "*Dion, Pasikrates'in oğlu, Prusalı, Khrysostomos olarak adlandırılan sofist ve filozof… Zamanın çoğunu hatta imparatorluk arabasında otururak İmparator Traianus ile geçirdi."*

[166] Stanton 1973, 354

[167] Dill 1904, 368.

[168] Dio 32.9; 34.2; 36.29, 30.

[169] Dio 2.22–29.

Σοφιστικός,[170] σοφίζεσθαι[171] ve σόφισμα[172] için pek de olumlu bir tablo çizmemekte; bu kelimeleri aşağılama ifadesi olarak kullanmaktadır.[173] Kendisini zamanının sofistlerinin karşısında konumlandırmakta[174] ve sofistlere karşı filozoflarla aynı safta yer almaktadır. *Dissertationes ab Arriano digestae* 3.7.1'de epikürizme referansta bulunurken kendisini filozofların içinde tanımlamaktadır. Nitekim Domitianus (MS. 94) bütün filozofları Roma'dan sürdüğü zaman, Epiktetos da bir filozof olarak Roma'yı terk etmek zorunda kalmıştır.[175]

Özellikle sözel yeteneklerini göstermek için retoriğin gösterişli tarzını kullanan sofistik sisteme saldıran Epiktetos, *Dissertationes ab Arriano digestae,* 3. 23'te sofist ve filozof arasında ayrım yapmaktadır. Epiktetos'a göre biri ya sofist ya da filozoftur. Filozof olmayanı sofist, sofist olmayanı da filozof olarak tanımlamaktadır. Eğer birisi konuşma yaparken iyi ve kötü arasındaki ayrıma dikkat etmiyorsa, iyinin ve kötünün ne olduğunu öğrenmiyorsa ve öğrenmek için bir amaca sahip değilse, o kişi filozof değildir. Filozof için büyük kalabalıklardan övgü duymanın, alkış toplamanın bir önemi yoktur. Tam tersine filozof büyük kalabalıkları, güzel konuşmayla ilgilenenleri küçümsemekte ve böyle kişilerden tiksinmektedir. Tek amacı da gerçeğin peşinden gidip onu elde etmektir. Sadece övgünün peşinde koşmak, gösterişli konuşmalarla kalabalıkları etkileyip alkış toplamak, pohpohlanmak ve dalkavukluk yapmak sofistin işidir. Sofist, güzel konuşmayla ilgilenen büyük kalabalıkları sevmektedir. Büyük kalabalıkları etkileyebilmek için sahip olması gereken sözel yeteneklerini geliştirebilmek adına felsefi eserleri okumaktadır. Gerçeğin ne olduğu öğrenme veya onu elde etme gibi bir amaç gütmemektedir. Hâlbuki filozof büyük fikirlere ulaşmak için felsefi eserlerle ilgilenmektedir. Epiktetos'a göre amacı gösterişli konuşmayla büyük kalabalıkları etkilemek olan sofistin elinden gençleri eğitmek de gelmez. Eğitim filozofların işidir. Gençlerin eğitimi üzerine sofist ve filozof arasındaki tarihsel çatışma Platon'dan beri devam etmektedir. Epiktetos, felsefenin pratik ve ahlaki amacı üzerine yaptığı sürekli vurguyla filozofla sofistin konularının,[176] dolayısıyla eğitim yöntemlerinin de farklı olduğuna dikkat

---

[170] Epikt. 1.27.6; 3.8.1. Sofistik argümanlarla karşılaştığımız zaman algılarımızın açık olmasını ve bu argümanlara karşı yeterince egzersize sahip olmamız gerektiğini söylemektedir.

[171] Epikt. 1.7.11; 2.25.2; 3.21; 4.5.4.

[172] Epikt. 1.7.33;1.27.2; 2.16.4; 2.18.18; 3.26.16; σοφισμάτιον için 2.18.17.

[173] Epikt. 2.20.23. Tanrıların varlığı üzerine yaptığı konuşmada, tanrıların var olmadığını, onları insanları korkutmak için sofistlerin ve yalancıların uydurduğunu söylemektedir.

[174] Stanton 1973, 357.

[175] Salmon 1957, 235; Millar 1965, 142–148

[176] Lauwers 2013, 345.

çekmektedir.[177] Retorik eğitiminde bireysel kimlik ile kamusal görünüş arasında yakın bir ilişki olduğu kabul edilirken, Epiktetos bu iki alanı birbirinden ayırarak, kamusal olanı boş bir uğraş olarak görüp reddetmekte ve retorların biçimsel pratiklerini çocuksu uğraşlara benzetmektedir. Filozoflar daha ciddi konularla alakadar olurken sofistik retorlar konuşma becerilerinin taklidiyle ve konuşma sanatının süsüyle ilgilenmektedirler. Felsefi konuşmalar gerçek paradigmalarken, sofistik konuşmalar kurgudan ve öykünmeden daha öteye gidememektedir.

Epiktetos, Plutarkhos ve Dion eserlerinde dönemlerinin düşünce yapısını yansıtmaktadırlar. Sofistleri eleştirmekle birlikte kendilerini filozof olarak görmektedirler. Epiktetos değişmez ve şüphe edilmeyen geleneksel felsefi sistemin adeta koruyucusu ve ateşli bir savunucusu gibidir. Aristides her ne kadar sofistleri eleştirse de geleneksel felsefenin değişmez olduğu düşüncesini baltalamaktadır; çünkü felsefenin içine retoriği sokarak onun sınırlarını yeniden çizmeyi denemektedir. Bu iki alan arasındaki düşmanlık daha çok filozofların tartışmaları tarafından desteklenmektedir. Felsefenin mensupları, sofistik sistem ile felsefi sistemin uzlaştırılmasını imkânsız olarak görmektedirler. Sofistlerin bakış açısından durumu ele aldığımızda sofistik yetenek ile felsefi öz-sunum birbiriyle uyuşabilir. Onlar için filozof ve sofist arasında tam bir karşıtlık ve mutlak bir muhalefet yoktur. Eğer bir filozof, kendi kuramını sözel akıcılık ve kolaylıkla sunmayı başarabilirse sofist unvanını da kazanabilir.[178] Ancak filozoflar açısından durum biraz farklı görünmektedir; çünkü onlar geleneksel felsefi düşünce ile sofistik gösterinin uzlaşamayacak kadar farklı iki alan olduklarını düşünmektedirler.

Edebiyat ve felsefi ilgiyle eğitilmiş, Roma'nın doğu eyaletlerine yolculuk yapan ve orada yaşayan eğitimli Yunanları sofist ve filozof ararsındaki zıtlık açısından sınıflandırmak oldukça zordur.[179] İmparatorluk çağında retorik özelliklerinden ve yeteneklerinden dolayı sofist olarak adlandırılan kişileri Philostratos kitabında ele almaktadır.[180] Philostratos, II. Sofistik'i retoriksel bir hareket olarak sınıflandırmakta ve Klasik Çağ'da Atina merkezli I. Sofistik Hareket'in devamı olarak resmetmektedir. Philostratos Βίοι Σοφιστῶν adlı eserinde, Epiktetos, Plutarkhos ve Dion'dan farklı olarak kendi zamanının politik ve sofistik sistemi içerisinde sofist kelimesini pozitif bir bağlamda kullanarak sofist ve filozof unvanlarını

[177] Long 2005, 425; Long 2002, 15–16.

[178] Lauwers 2013, 357

[179] Stanton 1973, 350.

[180] Lauwers 2013, 340.

birbirini kapsayan kavramlar olarak görmektedir. *Antik sofistik sanatı, felsefi retorik olarak göz önünde tutmamız* [181] gerektiğini söylemektedir. Bu şekilde Philostratos sofistik pratiği bir dereceye kadar felsefe alanının içine yerleştirmektedir. Bu anlayış çevresinde sofistler, geleneksel filozofların konularını paylaşmakta ve aynı konuları tartışmaktadırlar. Bunun yanında sofistik alanla felsefenin konularının farklı araştırma ve sorgulama yöntemlerine sahip olduğunu da vurgulamaktadır. *Filozoflar soru metotlarıyla araştırmalarının detaylarını kuvvetlendirmek için adım adım ilerlemeden ve bilgi için kapanlarını kurmadan bildiklerini iddia etmezler, buna karşın eski okul sofisti bunları bilirmiş gibi konuşur. Konuşmasına şu cümlelerle başlar: Ben biliyorum, ben farkındayım, ben uzunca bir süre gözlemledim veya insanlık için hiçbir şey sabit ve kesin değildir. Böyle bir başlangıç şekli bir konuşma ve gerçeğin açık bir idrakine başvurmak için özgüvenin ve asilliğin, soyluluğun bir tonunu verir*.[182] Bu şekilde Philostros gerçeğin ne olduğunu anlamak isteyen entelektüeller için felsefe ve sofistiği değerli alternatifler olarak sunmaktadır.[183]

Philostratos, hem görünüşte felsefenin peşinde koştuğunu iddia edenleri hem de böylece sofist olarak adlandırılan kişileri kitabında yazdığını dile getirmektedir.[184] *Eskilerin yalnızca üstün olan konuşma sanatlarının parlak bir ün kazandırdığı retorlar için değil, aynı zamanda kolaylıkla ve akıcılıkla kendi teorilerini açıklayan filozoflar için de sofist ismine*[185] başvurduklarını söylemektedir. Philostratos, ilk sofistleri felsefi düşünenler olarak kabul etmekte ve onların tam anlamıyla sofist olmadığını vurgulayarak[186] öğretmen ve retoriğin uygulayıcıları oldukları üzerinde durmaktadır.[187] Antik dönemin *On Attik*[188] hatibi arasında yer alan Antiphon'u (*VS*. 498–500), Isokrates'i (*VS*. 503–506), Aiskhines'i (*VS*. 481, 507–

[181] Philostr. *VS* 480: Τὴν ἀρχαίαν σοφιστικὴν ῥητορικὴν ἡγεῖσθαι χρὴ φιλοσοφοῦσαν.

[182] Philostr. *VS* 480–481: διαλέγεται μὲν γὰρ ὑπὲρ ὧν οἱ φιλοσοφοῦντες, ἃ δὲ ἐκεῖνοι τὰς ἐρωτήσεις ὑποκαθήμενοι καὶ τὰ σμικρὰ τῶν ζητουμένων προβιβάζοντες οὔπω φασὶ γιγνώσκειν, ταῦτα ὁ παλαιὸς σοφιστὴς ὡς εἰδὼς λέγει. προοίμια γοῦν ποιεῖται τῶν λόγων τὸ "οἶδα" καὶ τὸ "γιγνώσκω" καὶ "πάλαι διέσκεμμαι" καὶ "βέβαιον ἀνθρώπῳ οὐδέν". ἡ δὲ τοιαύτη ἰδέα τῶν προοιμίων εὐγένειάν τε προηχεῖ τῶν λόγων καὶ φρόνημα καὶ κατάληψιν σαφῆ τοῦ ὄντος.

[183] Lauwers 2013, 343.

[184] Philostr. *VS* 480.

[185] Philostr. *VS* 484: Σοφιστὰς δὲ οἱ παλαιοὶ ἐπωνόμαζον οὐ μόνον τῶν ῥητόρων τοὺς ὑπερφωνοῦντάς τε καὶ λαμπρούς, ἀλλὰ καὶ τῶν φιλοσόφων τοὺς ξὺν εὐροίᾳ ἑρμηνεύοντας.

[186] Lauwers 2013, 344.

[187] Brunt 1994, 28.

[188] On Attik Orator: Lykurgos, Dinarkhos, Hyperides, Antiphon, Ankodides, Lysias, Isaios, Isokrates, Aiskhines, Demosthenes. Bkz.: Roisman–Worthington–Waterfield 2015.

510) sofistler arasında anmaktadır. Ayrıca Antiphon'un ὑπέρ τῆς ὁμονοίας (Uyum Üzerine) adlı eserinin oldukça sofistik bir tarzda kaleme alındığını, aynı zamanda parlak bir felsefi ilkeyi ve söz söyleme sanatının yüksek bir stilini yansıttığını da yazmaktadır.[189] Dion'un politik konuşmalarına sofistik çalışmalardan daha çok felsefi ürünler olarak gönderme yapmasına rağmen,[190] o ve Arelateli Favorinus gibi etkili konuşan filozoflara sofistler arasında yer vermektedir.[191] Hatta Favorinus filozofların kamu görevlerinden muafiyetiyle ilgili var olan yasayı gösterip kendisinin de bir filozof olduğunu varsayarak kamu görevlerinden muaf tutulmasını istediği zaman, imparator tarafından filozof olmadığı gerekçesiyle bu isteği kabul edilmedi;[192] çünkü etkili konuşma sanatında tam bir sofistti ve sofist ününe sahipti. Favorinus kendisinin bir filozof olduğunu iddia etmekte ve arkadaşı Aulus Gellius tarafından da öyle tarif edilmektedir.[193] Ayrıca Gellius kamusal konuşmalar dışında on tane kitap yazdığını söylemektedir.[194] Ancak Philostratos, hem Dion'un hem de Favorinus'un güzel ve etkileyici konuşma sanatına sahip oldukları için sofist olarak adlandırıldıklarını yazmaktadır. Bu noktadan hareketle konuşma sanatında başarılı olmanın sofistlerin bir özelliği olduğu sonucuna varılabilir. Philostratos pek çok esere sahip Aelius Aristides ile ilgili fazla bilgi vermemekle birlikte sanatında yetenekli bir sofist olduğunu ve yeteneğinin de bir konuyla ilgili ayrıntılı düşünebilmesinden kaynaklandığını yazmaktadır. Bir konu üzerinde ayrıntılı düşünme özelliği genelde filozoflar için kullanılan bir tanımlamadır. Philostratos, ayrıca Skopelianos ve Polemon'un konuşmalarını överken[195] sofistleri açık bir şekilde küçümseyen ve onlar arasında anılmayı istemeyen Tyroslu Maximus[196] ve Plutarkhos'tan hiç bahsetmemektedir. Yazıtlardan filozof olduğu bilinen L.

---

[189] Philostr. *VS* 500.

[190] Philostr. *VS* 487. Ancak Prusalı Dion'u anlattığı pasajında, onu nasıl adlandıracağını bilmediğini; çünkü bütün alanlarda iyi olduğunu ve pek çok şeyin asilce ifade edilişinin onda birleştiğini söylemektedir.

[191] Philostr. *VS* 480. Favorinus içinde filozof olduğunu ama etkileyici ve güzel konuşmasından dolayı sofist olarak adlandırıldığını yazmaktadır.

[192] Philostr. *VS* 490.

[193] Gell. *Noct. Att.* 1.3.27: Fauorinus quoque philosophus huiuscemodi indulgentiam gratiae tempestiue laxato paulum remissoque subtili iustitiae examine his uerbis definiuit. 4.1.14: Scire, inquit ridens iam Fauorinus 'quid penus sit, non ex nostra magis est philosophia quam ex grammatica.

[194] Gell. *Noct. Att.* 11.5.5–6: Super qua re Fauorinus quoque subtilissime argutissimeque decem libros composuit, quos Πυρρωνείων Τρόπων. "*Bu konuyla ilgili büyük bir hevesle ve ustalıkla Pyrron Felsefesinin İlkeleri adıyla on kitap yazdı."*

[195] Philostr. *VS* 520, 540.

[196] Max. Tyr. *Dial.* 1.7g–8a; 18. 4g; 27.8e; 31.1a; Hahn 1989, 96.

Flavius Hermokrates'i ise sofist olarak stilize etmektedir.[197] Ayrıca Soteros, Sosos, Nikandros, Phaidros, Phylaks gibi sofistleri ἀθύρματα olarak adlandırmakta ve sofist kavramını kullanmaktan kaçınmaktadır. Hâlbuki bu kişilerin sofist oldukları kesinlikle bilinmektedir.[198] Üstelik Atinalı olup Ephesos'ta eğitim alan Soteros, iki kez Ephesos'ta önde gelen sofist olarak onurlandırılmış ve meclis tarafından 10 bin drakhmai ile ödüllendirmiştir.[199] Ancak Soteros'un yazıtında dikkat çeken başka bir nokta ise meclis tarafından sofist olarak onurlandırılarak ödüllendirilmesidir. Yani kent meclisi, Soteros'un sofist unvanını resmi olarak tanımaktadır. Puech, MS. II.–III. yüzyılın başında sofist unvanının kentin resmi onayı ve bir kişinin sofist olarak kabul edilmesinin *boule*yi ilgilendiren bir fonksiyon olabileceğini söylemektedir. *Boule* tarafından sofist olduğu onanan kişiler kentteki veya imparatorluktaki retorik kürsülerine atanabilmektedirler. Aynı zamanda retorik kürsüsüne atanmış olan bir kişi de kesin olarak sofist unvanını almış olmalıdır. Galenos'un Hadrianus için *bir retor ama henüz bir sofist değil*[200] ifadesi Ephesos'taki veya Atina'daki retorik kürsüsünde onun adının henüz geçmemiş olmasından kaynaklanmış olmalıdır. Ayrıca Puech, Aelius Aristides'in sofist unvanını, onun bir retorik kürsüsüne[201] göz dikmiş olduğunu ima eden rakiplerini rahatlatma adına hiçbir zaman kabul etmediğini yazmaktadır.[202]

Güzel konuşma sanatının en yüksek şekli olarak görülen hitabetin bir çeşiti, sofistik olarak adlandırılmaktadır. Sofistik hitabetin uygulayıcıları da sofist olarak görülmektedir.[203] Bir sofist kendini güzel söz söyleme sanatına ve öğretmeye adamış bir retordur. Bu bağlamda sofist kelimesi bazı bilgileri ve yetenekleri diğerlerine öğreten *pepaideumenos* olarak tanımlanmaktadır; fakat bütün sofistler bu şekilde nitelendirilmemektedir. Başarılı hatipler olmalarına rağmen, öğretme eylemini yerine getirmedikleri için bazı kişilere sofist unvanı verilmemektedir. Galenos'un daha kariyerinin ilk zamanlarında Hadrianus'tan bahsederken

---

[197] Philostr. *VS* 608–612.

[198] Keil 1953, 15–18; Pouilloux 1967, 379.

[199] CIG 2988; Le Bas–Waddington 1870, 52, no. 158; Keil 1953, 15–16; Flaceliére 1949, 472; *IEphesos* V, no. 1548; Puech 2002, 455, no. 243; Özlem–Aytaçlar 2006, 92, no. 17: δίς με σοφιστὴν πρῶτον | Ἀθήνηθεν καλέσαντο | Σώτηρον βουλῆς δόγμα|σιν Ἀνδροκλίδαι | πρώτῳ δὲ ἀντ' ἀρετῆς τε | βίου σοφίης τε λόγο[ιο] | ὥρισαν ἐν τιμαῖς μυρί[α]|δῶρα τελεῖν.

[200] Gal. 14.627: ὁ ῥήτωρ οὔπω σοφιστεύων.

[201] Aristides *Ἱεροὶ λόγοι δ* 343.28–37.

[202] Puech 2002, 10.

[203] Brunt 1994, 26.

bir retor, ama henüz bir sofist değil ifadesini kullanması bundan kaynaklanmış olmalıdır.[204] Büyük ihtimalle Hadrianus henüz ya bir okula sahip değildi ya da hiçbir resmi okulun (Ephesos, Atina, Roma'da var olan retorik kürsüleri) yöneticiliğini yapmamıştı.[205] MÖ. I. yüzyılda Philodemos sofist unvanını retorik öğretmenler için kullanmaktadır. Plutarkhos ise sofist ve retoru iki ayrı sınıf olarak birbirinden ayırmaktadır.[206] Brunt da, Philodemos gibi sofistin, retorik öğretmen olarak görüldüğünü iddia etmektedir. Hatta MÖ. IV. yüzyıldan beri bu şekilde adlandırılmış olduğunu söylemektedir. Strabon'un, *strategos* makamında bulunan Diodoros'tan bahsederken kullandığı σοφιστεύειν τὰ ῥητορικά ifadesi ve eserin ilerleyen bölümünde ἐρρητόρευε (ῥητορεύω)[207] fiilini kullanması sofistlerin retorik eğitimi verdikleri görüşünü desteklemektedir. Aynı pasajda Strabon, Diodoros'un akademia filozoflarından biri olduğunu da yazmaktadır.[208] Antoninus Pius, kentlerin büyüklüğüne göre hangi meslek gruplarına ve kaç kişiye ayrıcalık verileceğine ilişkin Asia Koinonu'na yazdığı mektuplarda iki gruptan söz etmektedir: γραμματικοί ve σοφισταί ῥήτορες. Hepsi için οἱ παιδεύοντες ἑκτέραν παιδείαν[209] ifadesini kullanmaktadır. Sofist ve retor arasında herhangi bir fark görmemekte ve bu iki kelimeyi birbirinin yerine kullanmaktadır;[210] σοφισταί ῥήτορες ifadesiyle sofist olarak kabul edilen ve retorik eğitimi veren öğretmenleri kastetmekte ve bu iki grubu öğretmen olarak görmektedir.[211] Ayrıca Pius'un mektupta gramercilerden, doktorlardan ve retorlardan aynı cümlede bahsederken, filozoflara daha sonraki cümlelerde değinmesi dikkat çekicidir.[212] Yazıtlarda Publius Hordeonius Lollianus[213] ve Miletoslu T.

---

[204] Bkz. yk. dn. 200.

[205] Peuch 2002, 10; Brunt 1994, 33.

[206] Plut. *Mor.* 131.A.1–4; ὃ πάσχουσι πολλοὶ τῶν ῥητόρων καὶ τῶν σοφιστῶν, οἱ μὲν ὑπὸ δόξης καὶ φιλοτιμίας, οἱ δὲ διὰ μισθοὺς ἢ πολιτικὰς ἀμίλλας ἐξαγόμενοι παρὰ τὸ συμφέρον ἀγωνίζεσθαι. 486.C.4 οὐδέ γε τῶν ῥητόρων οἱ δικολόγοι τοῖς σοφιστεύουσιν.

[207] Strab. *Geog.* 14. 1. 48: ὁ δ' ἡμέτερος καὶ ἐρρητόρευε καὶ ἐν τῇ Ῥόδῳ καὶ ἐν τῇ πατρίδι δύο σχολὰς συνεῖχε, πρωὶ μὲν τὴν ῥητορικὴν δείλης δὲ τὴν γραμματικὴν σχολήν.

[208] Strab. *Geog.*13. 1. 66: Διόδωρος στρατηγὸς χαριζόμενος τῷ βασιλεῖ, προσποιούμενος δ' ἅμα τῶν τε ἐξ Ἀκαδημίας φιλοσόφων εἶναι καὶ δίκας λέγειν καὶ σοφιστεύειν τὰ ῥητορικά.

[209] *Dig.* 27. 1. 6. Açık şekilde retorik öğretmenler kastedilmektedir.

[210] *Dig.* 27.1.6.1: σοφισταί ῥήτορες; 27.1.6.2: ὁ ἀριθμός ῥητόρων ἐν ἑκάστῃ πόλει τῶν τὴν ἀλειτουργησίαν ἐχόντων; αἱ μὲν ἐλάττους πόλεις δύνανται πέντε ἰατροὺς ἀτελεῖς ἔχειν καὶ τρεῖς σοφιστὰς καὶ αἱ δὲ μέγισται πόλεις δέκα ἰατροὺς καὶ ῥήτορας πέντε.

[211] Sidebottom 2009, 71.

[212] *Dig.* 27.1.6.5; 50.13.1; Brunt 1994, 25.

Claudius Flavianus Dionysios[214] hem retor (ῥήτωρ) hem de sofist (σοφιστής) olarak onurlandırılmaktadırlar. Brunt, her iki durumda da sofist olarak kastedilenin öğretmenlik olduğunu, öğretme eylemini yerine getiren bu kişilerin öğrencilerini mecliste ve mahkemede yapacakları konuşmalar için hazırladıklarını ve doğaçlama konuşmayı nasıl daha iyi becerecekleri konusunda onları eğittiklerini söylemektedir.[215] Alkidamas, bir sofist için öğrencilerini doğaçlama konusunda eğitmenin oldukça önemli bir şey olduğunu söylemektedir. Yine de saf retoriğin ustaları ile retoriği araç olarak kullananlar arasında büyük bir fark vardır. Sadece retorik yeteneğini sergilemeyi amaçlayan sofistlerle öğretmenlik yapan ve bir şeyler öğretme amacı güden sofistler arasında keskin bir ayrım vardır.[216]

Sofist eğitmen olarak tanımlanırken retorun bilgilendirme, eğitme ve ders verme gibi bir amacı yoktur; onun özelliği kelimeler aracılığıyla insanları ikna etmektir. Platon, Gorgias adlı eserinde retoriğin etkisinin kelimeler aracılığıyla (διὰ λόγων) inancı teşvik etmek ve onu desteklemek olduğunu söylemektedir. Bunu yaparken de herhangi bir öğretme amacı gütmemektedir.[217] Platon'un öğrencisi Ksenokrates retoriğin güzel konuşma bilgisi ve yeteneği olduğunu iddia etmekte ve belirli bir konu üzerinde uzun uzun konuşmanın ve detaylı açıklamalar yapmanın retorik sanatının karakteristik bir özelliği olduğunu belirtmektedir.[218] Aristoteles ise Τέχνη ῥητορική (Retorik Sanatı) adlı eserinin I. kitabında retoriği, konuşma sanatı olarak tarif etmekte ve retoriğin sadece kelime sanatı olduğunu vurgulamaktadır. Aristoteles'e göre, retorik sanatı insanları ikna etmek için bir araçtan başka

---

[213] IG II^2 4211; Kaibel 1878, 362 no. 877; Keil 1953, 9, Puech 2002, 327, no. 149; Özlem–Aytaçlar 2006, 90, no. 12.

[214] Keil 1953, 6–7; SEG 13 502; *I.Ephesos* VII 1, no. 3047; Jones 1980, 373–374; SEG 30 1309; Puech 2002, 229, no. 98; Özlem–Aytaçlar 2006, 90, no. 13.

[215] Brunt 1994, 29–30.

[216] Brunt 1994, 37, 42; Plut. *Mor.* 41B–C; 43C; Dio 33.6.

[217] Plat. *Gorg.* 450E - 453A.

[218] Sext. Empir. *Ad. Math.* 2.6.1–2.6. 7: Ξενοκράτης δὲ ὁ Πλάτωνος ἀκουστὴς καὶ οἱ ἀπὸ τῆς Στοᾶς φιλόσοφοι ἔλεγον ῥητορικὴν ὑπάρχειν ἐπιστήμην τοῦ εὖ λέγειν, ἄλλως μὲν Ξενοκράτους τὴν ἐπιστήμην λαμβάνοντος καὶ ἀρχαϊκῷ, νόμῳ ἀντὶ τῆς τέχνης, ἄλλως δὲ τῶν Στωικῶν, ἀντὶ τοῦ βεβαίας ἔχειν καταλήψεις, ἐν σοφῷ μόνῳ φυομένην. τὸ δὲ λέγειν ἀμφότεροι παραλαμβάνουσιν ὡς διαφέρον τοῦ διαλέγεσθαι, ἐπειδήπερ τὸ μὲν ἐν συντομίᾳ κείμενον κἀν τῷ λαμβάνειν καὶ διδόναι λόγον διαλεκτικῆς ἐστιν ἔργον, τὸ δὲ λέγειν ἐν μήκει καὶ διεξόδῳ θεωρούμενον ῥητορικῆς ἐτύγχανεν ἴδιον." 2.61. 1–5: οἱ μὲν οὖν πλεῖστοι καὶ χαρίεντες ἔσχατον οἴονται τῆς ῥητορικῆς ἔργον εἶναι τὸ πείθειν. καὶ γὰρ οἱ περὶ τὸν Πλάτωνα εἰς τοῦτο ἀπιδόντες δύναμιν εἰρήκασιν αὐτὴν τοῦ διὰ λόγων πείθειν, καὶ οἱ περὶ τὸν Ξενοκράτην πειθοῦς δημιουργόν.

bir şey değildir.[219] Diyalektiğe yakın olan bu sanat, gerekli olduğunda bütün insanların uygulama alanı da olabilmektedir. Bütün insanlar uslamlama yolunu kullanabilir, eleştiri yapabilir ve gerektiğinde birini suçlayabilir ya da savunabilir. Yani herkes ikna etmenin araçlarını kullanabilir. Bu durumda retorik, konuşma ve ikna sanatı olarak tanımlanabilmektedir; ancak Sextus Empiricus retoriğin bir sanat olduğunu savunanlara karşı onun bir sanat olmadığını söylemektedir.[220] Ona göre günlük hayatta pek çok insan retoriğin teknik kurallarına sahip olmaksızın mahkemelerde insanı hayran bırakan konuşmalar yapabilmektedir. Retorik sadece konuşmanın teknik bir metodudur. Ona göre sofistler, hitabet becerisinde zirveye ulaşmış kişilerdir; çünkü onlar en üst konuşma tekniğine sahip ve bunu uygulayabilen kişileridir.[221] Böylece bu kişiler sanattan dolayı retor değiller, sadece konuşmanın tekniğine sahip yetenekli kimsedirler. Ayrıca retorları sihirbazlara benzetmektedir. Nasıl ki sihirbazlar el hünerlerini kullanarak insanları etkileyebiliyorsa, aynı şekilde retorlar da kelimeleri ustaca kullanarak karar veren yargıçları etkileri altına alıp onların gözlerini kör ederek verecekleri kararları etkileyebilmektedirler. Bu şekilde retorlar var olan kanunları da değiştirebilme gücüne sahiptirler. Sextus Empiricus için retorlar asla kentler için iyi şeyleri ortaya çıkarmazlar, kentin yararı için her şeyi yapacaklarına söz verirler; ama iş yapmaya gelince söz verdikleri şeylerin çoğunu kendi çıkarları için kullanırlar.[222] Eğer retoriğin insanlara bir faydası yoksa, ona sanat diyemeyiz. Adaletsizlik tezatlığın doğasında bulunduğu ve bir retor tezat konuşmaları deneyimlemiş bir kimse olduğu için adaletsizliğin avukatı olarak doğrunun peşinde koşmaz.[223] Sonuç olarak Empiricus retoriği sanat olarak adlandırmamamız gerektiğini ve retoriğin zararlı konuşmalarla ilgilendiğini söylemektedir.

Plutarkhos, bir filozof olarak retoriğin değerini küçümsemektedir.[224] Ona göre, retorların tek ilgilendikleri büyük kalabalıkların alkışını kazanmaktır. Plutarkhos ve Epiktetos bir filozof için alkış istemenin veya onu aramanın uygun bir şey olmadığını

---

[219] Aristot. *Rhet.* I ii. 1–2: Ἔστω δὴ ἡ ῥητορικὴ δύναμις περὶ ἕκαστον τοῦ θεωρῆσαι τὸ ἐνδεχόμενον πιθανόν· ἡ δὲ ῥητορικὴ περὶ τοῦ δοθέντος ὡς εἰπεῖν δοκεῖ δύνασθαι θεωρεῖν τὸ πιθανόν. *Retorik, verili bir konu üzerinde mümkün olan ikna araçlarını keşfetme gücü olarak tanımlanabilir. Yani retorik, tabiricaizse verili bir konuyla ilgili ikna araçlarını keşfedebilir görünüyor.*

[220] Sext. Empir. *Ad. Math.* 2. 16

[221] Sext. Empir. *Ad. Math.* 2. 18. 6: Οἱ σοφιστεύοντες ἐπ᾽ ἄκρον μὲν τὴν ῥητορικὴν ἐξήσκησαν τεχνολογίαν.

[222] Sext. Empir. *Ad. Math.* 2. 38-43.

[223] Sext. Empir. *Ad. Math.* 2. 43 - 48; 58 - 63.

[224] Plut. *Mor.* 41D–E; 59F; 814C.

düşünmektedirler.[225] Bowersock, retor ve filozof arasında gerçek bir rekabet olduğundan ve yaptıkları işin doğasından dolayı da retorların filozofları eleştirme konusunda, filozofların retorları eleştirdikleri konuşmalardan daha başarılı olduklarından bahsetmektedir.[226] Brunt, filozof ve retorun dış görünüşlerinden ve yaşam tarzlarından dolayı birbirlerinden kolayca ayırt edilebilindiklerini söylemektedir. Sidebottom ise sofistlerin görünüşlerine çok önem verdiklerine ve kıyafetin bir sofist için ayırt edici bir özellik olduğuna dikkat çekmektedir. Bir sofist her zaman bakımlı, lüks kıyafetler içinde gezmektedir. Elbiseleri oldukça renkli, gösterişli ve pahalıdır. Saçı–sakalı her zaman bakımlı olup konuşurken mimiklerini, el ve kollarını aktif şekilde kullanmaktadır. Herhangi bir yolculuğa çıktığı zaman öğrenciler, hizmetliler ve kölelerden oluşan oldukça kalabalık bir heyet kendisine eşlik etmektedir. Sofistin abartılı ve süslü kıyafetlerine ve yaşam tarzına karşılık filozofun kıyafetleri ve yaşam tarzı oldukça sade ve düzdür. Filozof τρίβων veya τριβώνιον olarak adlandırılan yıpranmış, eski görünümlü özel bir hırka giyerdi. Hatta Kyrene Okulu renkli kıyafetlerinden dolayı alay konusu olmuştur.[227] Ayrıca, Brunt imparator fermanlarında da retorun ve filozofun bariz şekilde birbirlerinden ayrılmış olduklarını belirtmektedir. Antoninus Pius, kentlerin büyüklüğüne göre hangi meslek gruplarının ve bu meslek grupları içerisinden kaç kişinin leiturgialardan muaf edileceğine dair Asia Eyaleti'ne gönderdiği mektupta gramercilerden, doktorlardan ve retorlardan (sofistik retor) aynı cümlede bahsederken, filozoflardan daha sonraki cümlelerde bahsetmektedir.[228] Ancak ele geçen bazı yazıtlar bir kişinin aynı anda hem retor hem de filozof olarak onurlandırıldığını göstermektedir. Atina'dan ele geçen bir epigramda bir kişi konuşmasında retor, düşüncesinde filozof olarak anılmaktadır.[229] Filozof Marcus Postimus Festus, Numidia'da bulunan bir yazıtta retor olarak yeralmaktadır.[230] Retor Aelius Demetrios ise Aleksandria'da bir filozof grubu tarafından onurlandırılmaktadır.[231] T. Flavius Glaucus'un da bir yazıtta retor, filozof ve şair olarak onurlandırıldığı belgelenmektedir.[232] Skepsisli Metrodoros'un önceden filozof olduğu, ayrıca coğrafya ve tarih

[225] Epikt. 3.23.9–19.

[226] Bowersock 1969, 11; Marrou 1960, 288; Brock 1911, 8.

[227] Philostr. *VS* 519, 528, 533, 536–537, 570–574, 577, 580–581, 583, 587, 600–601, 617–619, 623. Sidebottom 2009, 76–84.

[228] *Dig.* 27.1.6.5; 50.13.1.

[229] IG II² 10826: οὕνεκ' ἦν ῥήτωρ μὲν εἰπεῖν, φιλόσοφος δ' ἃ χρὴ νοεῖν.

[230] CIL VI 1416, 1417; Mennen 2011, 122.

[231] Jones 1967, 311.

[232] IG II² 3704; Oliver 1949, 247.

yazarlığı yaptığı Strabon tarafından aktarılmaktadır.[233] Titus Flavius Aelianus Artemidoros öğrencilerine hem retorik hem de felsefe dersleri verdiği için onurlandırılmaktadır.[234] Aralarında rekabet olmakla birlikte bir kişinin iki unvanı alabilmesi de mümkün olmaktadır; çünkü filozof daha çok bir kişinin yaşam tarzını, şeklini ifade etmektedir. Yazıtlarda filozofların Stoacı, Epikürcü, Platoncu, Aristotelesçi gibi takip ettikleri felsefe akımları vurgulanmaktadır. Retor ise bir mesleğe delalet etmektedir. Eğitimini alan herkes kalabalık önünde ondan istenen herhangi bir konuda konuşma yapabilir ya da istendiği zaman kenti için avukatlık, elçilik görevlerini üstlenebilir. Retorlar kentlerin işleriyle meşgul olmalarıyla ünlüdürler.[235] T. Flavius Glaucus'un retor, filozof ve şair olarak onurlandırıldığı yazıttan *advocatus fisci* (*fiscus* avukatlığı) görevini yerine getirdiğini öğrenilmektedir.[236] Sardisli Diodoros'un açıkça belirtilmeyen bir konuyla ilgili Asia Eyaleti'ni müdafaa ettiği, Ksenokles'in senatus huzurunda Asia Koinonu için konuşma yaptığı Strabon aracılığıyla bilinmektedir.[237] *Antiochia ad Maeandrum* kentinden ele geçen yazıtta Diotrephes'in retor, Tanrıça Roma'nın ve Men'in *hiereus*'u olduğu, üstün ve dindar bir şekilde *gymnasiarkhos*'luk görevini yerine getirdiği, kent için pek çok kez yöneticilerin huzuruna çıkarak başarılı bir şekilde elçilik yaptığı, savaş zamanlarında kenti için gerekli şeylere kulak verip bunları cömert bir şekilde giderdiği, kente güven ve doğruluk verdiği, savaşta ve barışta iyi bir adam, kurtarıcı, hayırsever olduğu yer almaktadır.[238] Buna benzer örnekleri çoğaltmak mümkündür.[239]

Epigrafik malzeme değerlendirildiği zaman dikkat çeken önemli nokta, bir kişi aynı anda hem sofist hem retor veya hem filozof hem de retor olarak onurlandırılırken, aynı anda hem sofist hem de filozof olarak yazıtlarda yer almadığı görülmektedir. Bu bağlamda felsefi ve sofistik retorikten bahsedilirken, sofistik felsefeden veya felsefi sofistikten bahsedilmemektedir.[240] Büyük ihtimalde felsefe ile sofistiğin birbirine yakınlaşamamasına Klasik Dönem filozoflarının sofistlere karşı negatif düşünceleri neden olmaktadır. Her ne

---

[233] Strab. *Geog.* 13.1.55.

[234] Blümel–Malay 1993, 131, no. 3 lev. 16; Puech 2002, 148, no. 47; Özlem–Aytaçlar 2006, 172, no. 181.

[235] Lucian *Rhet.*16; Philostr. *VS* 567. Ayrıca bk. Brunt 1994, 35, 39; Hahn 1989, 33–53, 86–99.

[236] IG II2 3704: Τίτος Φλαύιος Γλαῦκος Μαραθών | ποιητὴς καὶ ῥήτωρ καὶ φιλόσοφος | ἀπὸ συνηγοριῶν ταμίου. Oliver 1949, 247.

[237] Strab. *Geog.* 13.1.66; 13.4.9.

[238] Jones 1983, 369–380; Özlem–Aytaçlar 2006, 166, no. 176.

[239] Puech 2002; Özlem–Aytaçlar 2006.

[240] Krş. bkz. Philostr. *VS* 480–484.

kadar II. Sofistik Dönem'de eski filozoflar kadar sofistlere karşı bir düşmanlık olmasa da bu iki alan arasındaki negatiflik devam etmektedir; çünkü iki grup eğitimin hala iki önemli tarafı olarak varlıklarını devam ettiriyorlardı. Filozofun kendine ait bir düşünce sistemi var ve bir felsefi düşünceyi takip etmektedir. Yazıtlarda da filozofların genelde ait oldukları okullarla anılmaları bunu kanıtlamaktadır. Sofist ise Polluks'un *Onomastikon*'da belirttiği gibi daha çok bir öğretmen, bir eğitimci[241] ve rehberdir. Aynı zamanda bir dil virtüözü, kenti ilgilendiren konuların savunucusu ve siyasi bir yönetici de olabilmektedir. Retor ise daha çok bir politika adamı, bir danışman veya panegyristtir (övgücüdür).[242] Aelius Aristides'in retor için kullandığı yönetici, patron ifadeleri Polluks'un retor tarifini tamamlamaktadır. Ayrıca Aristides, çocuklar için öğretmenler ne anlama geliyorsa halk için de retorun aynı anlamı geldiğini ifade etmektedir. Onlar yapılması gerekenleri halka göstermektedirler.[243] Retor; aynı zamanda güzel söz söyleme sanatının ilk öğretmenidir.

1.6 Atina ve Roma Kürsülerine Atanan Sofist, Retor ve Filozoflar

İmparator Vespasianus, Roma'da eski Yunan ve Latin kürsünü kurmuştur.[244] Atina'da Marcus Aurelius zamanında iki tane retorik kürsüsü vardı. Bunlardan biri Antoninus Pius tarafından kurulan kent kürsüsü, diğeri ise Marcus Aurelius tarafından MS. 174/176 yılında kurulan imparatorluk kürsüsüdür.[245] Cassius Dion, Marcus Aurelius'un Atina'yı ziyareti esnasında Atinalılara sadece onurlar vermekle yetinmediğini, aynı zamanda tüm insanlar için öğretmen (διδάσκαλος) ihtiyacını karşıladığını aktarmaktadır. Bu öğretmenler, yıllık maaş karşılığında göreve atanıp bütün bilgi dallarıyla ilgili eğitim vermektedirler.[246] Philostratos ise kürsünün (τοῦ τῶν σοφιστῶν θρόνου) Marcus Aurelius'un Atina ziyaretinden daha önce kurulmuş olduğunu belirtmektedir.[247] Bu okulda Plâtoncu, Peripatik, Epikürcü ve Stoacı

[241] Barney 2008; O'Grady 2008; Kerferd 1981.

[242] Puech 2002, 11–12.

[243] Aristides *Πρὸς Πλάτωνα περὶ ῥητορικῆς* 44.29–34.

[244] Seut. *Ves.* 18. Ayrıca bkz. Millar 1977, 502 –503.

[245] Avotins 1975a, 313–314.

[246] Cass. Dio: ὁ δὲ Μᾶρκος ἐλθὼν ἐς τὰς Ἀθήνας καὶ μυηθεὶς ἔδωκε μὲν τοῖς Ἀθηναίοις τιμάς, ἔδωκε δὲ καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις διδασκάλους ἐν ταῖς Ἀθήναις ἐπὶ πάσης λόγων παιδείας μισθὸν ἐτήσιον φέροντας.

[247] Philostr. *VS* 588: Κατὰ δὲ τοὺς χρόνους, οὓς ὁ αὐτοκράτωρ Μάρκος Ἀθήναζε ὑπὲρ μυστηρίων ἐστάλη, ἐκράτει μὲν ἤδη τοῦ τῶν σοφιστῶν θρόνου ὁ ἀνὴρ οὗτος.

felsefenin takip edildiği dört kürsü bulunmaktadır.[248]. Bu kürsüde bir retor, dört tane filozof bulunmaktadır.[249] Filozoflar yıllık 60,000,[250] retorlar ise 40,000 *sestertii* kazanabiliyorlardı.

Lollianus'un öğrencisi sofist Iulius Theodotos gençleri eğitmesi için İmparator Marcus Aurelius tarafından Atina'daki imparatorluk retorik kürsüsüne atanan ilk kişidir. Bu görev için kendisine imparator tarafından on bin *drakhma*i maaş verilmiştir.[251] Philostratos, Theodotos'a bu ücretin bizzat imparator tarafından (ἐκ βασιλέως) verildiğini özellikle belirtmektedir. Bu her sofistin ulaşabileceği bir başarı değildir. Ayrıca İmparator Marcus Aurelius Plâtoncu, Stoacı, Peripatik ve Epikürosçu filozofları seçmesi için Herodes'i atadığında, Theodotos gençlerin eğitiminde hangi görevi üstleneceğine kendisi karar vermiştir.[252] Philostratos bunun dile getirmeye değer bir olay olduğunu belirtmektedir. Theodotos retorik kürsüsündeki görevini iki yıl sürdürmüştür. Hem hukuki hitabette hem de söylevin sofistik dalında da yeteri kadar iyidir.[253] Theodotos'tan sonra bu göreve Hadrianus atanmıştır.[254] Hadrianus daha sonra Roma'daki retorik kürsüsüne terfi etmiştir.[255] Ephesoslu Lollianus, büyük ihtimalle Antoninus Pius zamanında Atina'daki kent retorik kürsüsüne atanan ilk kişi olup aynı zamanda Atinalıları da yönetmiştir.[256] Lollianus'tan sonra Marcus Aurelius, Atina'daki kent kürsüsünde görev yapacak Plâtoncu, Stoacı, Peripatetik ve Epikürosçu filozofları seçmesi için Herodes Attikos'u kürsünün başkanı olarak atamıştır.[257] MS. 167'de Aelius Aristides Παναθηναϊκός söylevini verdiğinde Herodes Attikos, Atina'daki retorik kürsüsünde görevini yerine getiriyordu. Ödenen maaş Herodes'in sosyal konumuna ve zenginliğine yakışan bir ücret olmalıdır.

---

[248] Oliver 1983, 91–92.

[249] Marrou 1965, 436.

[250] Tat. *Adv. Gr.* 19.

[251] Philostr. *VS* 566: προῦστη δὲ καὶ τῆς Ἀθηναίων νεότητος πρῶτος ἐπὶ ταῖς ἐκ βασιλέως μυρίαις. Ayrıca bkz. Tobin 1997, 37–38; Anderson 1993, 35–39.

[252] Philostr. *VS* 566: ὅτι τοὺς μὲν Πλατωνείους καὶ τοὺς ἀπὸ τῆς Στοᾶς καὶ τοὺς ἀπὸ τοῦ Περιπάτου καὶ αὐτοῦ Ἐπικούρου προσέταξεν ὁ Μάρκος τῷ Ἡρώδῃ κρῖναι, τὸν δὲ ἄνδρα τοῦτον ἀπὸ τῆς περὶ αὐτὸν δόξης αὐτὸς ἐπέκρινε τοῖς νέοις ἀγωνιστὴν τῶν πολιτικῶν προσειπὼν λόγων καὶ ῥητορικῆς ὄφελος.

[253] Philostr. *VS* 566–567.

[254] Philostr. *VS* 586: ἐπὶ τὸν θρόνον παρῆλθε τὸν Ἀθήνησιν. Ayrıca bkz. Avotins 1975a, 316.

[255] Philostr. *VS* 589.11: Κατασχὼν δὲ καὶ τὸν ἄνω θρόνον οὕτως τὴν Ῥώμην ἐς ἑαυτὸν ἐπέστρεψεν.

[256] Philostr. *VS* 526: Λολλιανὸς δὲ ὁ Ἐφέσιος προῦστη μὲν τοῦ Ἀθήνησι θρόνου πρῶτος, προῦστη δὲ καὶ τοῦ Ἀθηναίων δήμου στρατηγήσας.

[257] Philostr. *VS* 566. Ayrıca bkz. Oliver 1970, 80–84; Oliver 1983, 85–96; Tobin 1997, 51.

Naukratisli Polluks, söylev konusundaki yeteneğiyle İmparator Commodus'u öyle büyülemiştir ki ondan Atina'daki kürsüyü kazanmıştır.[258] Sofist Niketes'in soyundan gelen Smyrnalı Euodianos'u söylevlerinin başarısı Roma'daki retorik kürsüsüne getirmiştir.[259] Pekçok ün elde etmiş olan Euodianos'un soyunda *arkhiereus*'lik ve malzeme denetçiliği yapmış kişiler bulunmaktadır. Ayrıca kendisi Dionysos sanatçılarının denetçiliğini yapmış ve bu görevi çok iyi bir şekilde yerine getirmiştir.

Thessalialı Philiskos, matematikçileri ve filozofları çevresine toplayan Iulia Domna ile sıkı bir ilişki kurmuş ve bu sayede Atina'daki retorik kürsüsüne İmparator Caracalla'nın (MS. 211-217) izniyle atanmıştır.[260] Yedi yıl bu görevi yerine getirmiş ve bu görev sayesinde kamusal hizmetlerden muafiyet hakkı kazanmıştır;[261] ancak bir davada imparatorun savunmasını iyi bir şeklide yapamayıp imparatoru küstürünce Atina'daki kürsü başkanlığını ve bu görevden dolayı elde etmiş olduğu kamusal hizmetlerden muafiyet hakkını kaybetmiştir. Philostratos, imparatora karşı yapılan bir suçlamada, savunmasını yapması için imparatorun Philiskos'u görevlendirdiğini aktarmaktadadır. Philiskos dava günü gelip çattığında mahkemede gerek yürüyüşüyle gerekse duruşuyla imparatoru gücendirmiştir. Ne kıyafeti ne savunma sırasındaki ses tonu ne de kullandığı dil olay için uygundu. Mahkemede elindeki konuya yoğunlaşmaktansa başka konulara yönelmeyi tercih etmiş ve iyi bir savunma yapamamıştır. İmparator tüm bu olumsuz durumlar karşısında sinirlenerek mahkemde Philiskos'un kılık-kıyafetini, görünüşünü ve söylev dilini sert bir şekilde eleştirmiştir. İmprator ve Philiskos arasında sert bir tartışma çıkmıştır. Bu tartışma sırasında Philiskos'un, "Atina'daki kürsüyü vererek bana kamusal hizmetlerden muafiyet hakkı bahşettiniz." demesi üzerine imparator yüksek sesle bağırarak "Ne sana ne de öğretmenlerden başka birine muafiyet yok! Asla sefil birkaç konuşmadan dolayı kentleri kamu hizmetini yerine getirmekle sorumlu kişilerden mahrum etmeyeceğim."[262] demiştir.[263] Bu olayla da Philiskos hem Hellen

---

[258] Philostr. *VS* 593.32: βασιλέα Κόμμοδον θέλξας τὸν Ἀθήνησι θρόνον παρ᾽ αὐτοῦ εὕρετο.

[259] Philostr. *VS* 596.25: τὰ δὲ τῆς φωνῆς ἅθλα ἐς τὴν Ῥώμην καὶ τὸν ἐκείνῃ θρόνον.

[260] Philostr. *VS* 622.8: προσρυεὶς τοῖς περὶ τὴν Ἰουλίαν γεωμέτραις τε καὶ φιλοσόφοις εὕρετο παρ᾽ αὐτῆς διὰ τοῦ βασιλέως τὸν Ἀθήνησι θρόνον.

[261] Philostr. *VS* 621: Φιλίσκος δὲ ὁ Θετταλὸς Ἱπποδρόμῳ μὲν συνῆπται γένος, τοῦ δὲ Ἀθήνησι θρόνου προὔστη ἐτῶν ἑπτὰ τὴν ἀτέλειαν τὴν ἐπ᾽ αὐτῷ ἀφαιρεθείς,

[262] Philostr. VS 623.12: εἰπόντος δὲ τοῦ Φιλίσκου "σύ μοι λειτουργιῶν ἀτέλειαν δέδωκας δοὺς τὸν Ἀθήνησι θρόνον" ἀναβοήσας ὁ αὐτοκράτωρ "οὔτε σὺ" εἶπεν "ἀτελὴς οὔτε ἄλλος οὐδεὶς τῶν παιδευόντων· οὐ γὰρ ἄν ποτε διὰ μικρὰ καὶ δύστηνα λογάρια τὰς πόλεις ἀφελοίμην τῶν λειτουργησόντων."

kültüründen kaynaklanan retorlar arasındaki yüksek mevkiden hem de kendisine tanınan muafiyet hakkından sesi ve giysisinden dolayı yoksun kalmıştır.

Septimius Severus Dönemi'nde Atinalı sofist Apollonios, Atina'daki politik retorik kürsüsünün başkanlığını (τοῦ πολιτικοῦ θρόνου προεστὼς) yapmıştır. Bu görevi, Herakleides ve Naukratisli Apollonios Atina'da ders verirken yerine getirmiş olmalıdır. Bu görevi karşılığında bir *talanton* ücret almıştır.[264] Apollonios Atina'da sadece retorik kürsüsü başkanlığını yapmakla kalmayıp kamusal işlerde de ayrı bir ün kazanmıştır. *Arkhon*'luk gibi oldukça önemli kamu görevini ve Atinalılar nezdinde oldukça önemli kabul edilen *leiturgia*'lar üstlenmiştir. Ayrıca Roma'ya İmparator Septemius Severus'a elçi olarak gitmiştir.[265]

Thessalialı Hippodromos yaklaşık dört yıl Atina'daki sofistlerin kürsüsünün başkanlığını (Ἀθήνησι τῶν σοφιστῶν θρόνον) üstlenmiştir; ancak karısının ısrarı sonucunda, yokluğunda kötüye giden mal varlığıyla ilgilenmek için bu görevinden ayrılmak zorunda kalmıştır.[266]

Filozof Titus Aurelius Aleksandros, Atina'daki felsefe okullarından birinin yöneticiliğini yapmıştır. Aphrodisias'tan ele geçen ve MS. yaklaşık 200'lere tarihlenen, babası filozof Titus Aurelius Aleksandros'u onurlandırdığı yazıtta, kendisi için τῶν Ἀθήνησιν διαδόχων ifadesi kullanılmıştır.[267] Buradaki *diadokhos* ifadesi Atina'daki felsefe okullarından birinin yöneticiliğine delalet ediyor olmalıdır.[268]

---

[263] Ancak bu konuşmadan sonra Philostratos imparatorun, Lemnoslu Philostratos'u –yirmi dört yaşlarında– bir konuşmasının ödülü olarak kamu görevlerinden (*leiturgi*a) muaf tutmak için bir kararname çıkardığını yazmaktadır. Bkz. Philostr. *VS* 623.17: ἀλλ᾽ ὅμως καὶ μετὰ ταῦτα Φιλοστράτῳ τῷ Λημνίῳ λειτουργιῶν ἀτέλειαν ἐπὶ μελέτῃ ἐψηφίσατο τέτταρα καὶ εἴκοσιν ἔτη γεγονότι.

[264] Philostr. *VS* 600.15: ἐπαίδευσε δὲ Ἀθήνησι καθ᾽ Ἡρακλείδην τε καὶ τὸν ὁμώνυμον τοῦ πολιτικοῦ θρόνου προεστὼς ἐπὶ ταλάντῳ. Ayrıca bkz. Avotins 1975a, 314.

[265] Philostr. *VS* 600.18: τὰ πολιτικὰ γενόμενος ἔν τε πρεσβείαις ὑπὲρ τῶν μεγίστων ἐπρέσβευσεν ἔν τε λειτουργίαις, ἃς μεγίστας Ἀθηναῖοι νομίζουσι, τήν τε ἐπώνυμον καὶ τὴν ἐπὶ τῶν ὅπλων ἐπετράπη.

[266] Philostr. *VS* 618: Τὸν δὲ Ἀθήνησι τῶν σοφιστῶν θρόνον κατασχὼν ἐτῶν που τεττάρων ἀπηνέχθη αὐτοῦ ὑπὸ τῆς γυναικὸς καὶ τοῦ πλούτου, ἐκείνη γὰρ ἐνεργοτάτη γυναικῶν ἐγένετο καὶ φύλαξ ἀγαθὴ χρημάτων, ἀμφοῖν τε ἀπόντων ἡ οὐσία ὑπεδίδου.

[267] Chaniotis 2004, 79: Ψηφισαμένης | τῆς βουλῆς καί | vac. τοῦ δήμου vac. | Τίτος Αὐρήλιος | Αλέξανδρος φι|λόσοφος, τῶν Ἀθή|νησιν διαδόχων | Τ. Αὐρήλιον Ἀλέ|ξανδρον, φιλόσο|φον, τόν πατέρα.

[268] Hahn 1989, 122–126; Chaniotis 2004, 80; Chaniotis 2004a, 388, no. 4.

Ravenna'da doğan sofist Aspasios, eleştiri sanatı konusunda yetenekli olan babası Demetrianos tarafından eğitilmiştir.[269] Doğaçlama konuşma konusunda doğal bir yeteneğe sahip değilken, çok çalışarak bu eksikliği gidererek söylev konusunda başarısını ve ününü arttırmıştır. Hem imparatorla hem de kendi başına yaptığı yolculuklarla dünyanın birçok yerini gezerek kendini geliştirme fırsatı bulmuştur. Gençliği boyunca, büyük bir itibarla Roma'daki retorik kürsüsüne başkanlık etmiştir; fakat yaşlandığında bu görevden istifa etmeye istekli olmadığı için eleştirilmiştir.[270]

Avidius Heliodoros, Atina'daki Epikürosçu kürsüye atanmıştır.[271] Cassius Dion, retorik konusunda oldukça yetenekli (ἐξ ἐμπειρίας ῥητορικῆς) olduğunu yazmaktadır. Söz söyleme konusundaki yeteneğinden dolayı İmparator Hadrianus'un dikkatini çekip Atina'daki kürsüye atanmıştır.[272] Retorik alanındaki başarısı aynı zamanda Aigyptos'un *praefectus*'u olmasını sağlamıştır. Jones, Heliodoros'un bu görevi, sofist eğitimi veren okullardaki tecrübesinden ve başarısından daha çok mahkemelerde sergilediği başarılı konuşmalara borçlu olduğunu iddia etmektedir.[273] Philostratos, Naukratisli Apollonios'un rakibi olan Herakleides'in de Atina'daki retorik kürsüsünde görev yaptığını aktarmaktadır.[274]

---

[269] Philostr. *VS* 627.4: Ἀσπάσιον δὲ τὸν σοφιστὴν Ῥάβεννα μὲν ἤνεγκεν, ἡ δὲ Ῥάβεννα Ἰταλοί, Δημητριανὸς δὲ ὁ πατὴρ ἐπαίδευσεν εὖ γιγνώσκων τοὺς κριτικοὺς τῶν λόγων.

[270] Philostr. *VS* 627.18: τοῦ κατὰ τὴν Ῥώμην θρόνου νεάζων μὲν εὐδοκιμώτατος, γηράσκων δὲ ξὺν αἰτίᾳ τοῦ μὴ ἑτέρῳ ἀποστῆναι βούλεσθαι.

[271] Historia Augusta *Hadrianus*: 16.10; Follet 1976, 23.

[272] Cass. Dio: Ἡλιοδώρου τινὸς ἀγαπητῶς ἐς τὴν τῆς Αἰγύπτου ἡγεμονίαν ἐξ ἐμπειρίας ῥητορικῆς. Ayrıca bkz. PIR^2 A 1405, H 51; Pflaum 1960, 251–53, no. 106; Bowersock1969, 50–51; Halfmann 1979, 179–80, no. 100a.

[273] Jones 2005, 265.

[274] Philostr. *VS* 599.16: Απολλώνιος δὲ ὁ Ναυκρατίτης Ἡρακλείδῃ μὲν ἐναντία ἐπαίδευσε τὸν Ἀθήνησι θρόνον κατειληφότι.

İKİNCİ BÖLÜM

SOFİST, RETOR VE FİLOZOFLARIN TOPLUMSAL SINIFLARI

2.1 Aile Yapıları ve Kamusal Hizmetleri

2.1.1 Toplumun Alt – Orta Sınıfından Sofist Retor ve Filozof Olan Kişiler

Muazzam bir üne sahip olan sofistlerin kariyerleri yolculuk yapmakla ve toplumsal sorunlarla ilgilenmekle geçmiştir. Bunları yapabilmek belli bir ekonomik birikime sahip olmayı gerektirmektedir. Sofistlerin, retorların, filozofların pek çoğu üst sınıf varlıklı ailelere mensup olup toplumun elit sınıfından gelmektedir; ancak filozoflar içinde Kynikler bu genellemenin dışında kalmaktadır.[275]

Sofist, retor ve filozoflar toplumun üst tabakasına ait ailelerden gelmekle birlikte meslekleri sayesinde zenginliklerine zenginlik, ünlerine ün katmaktadırlar.[276] Alt ya da orta sınıf kökenli çok az kişi sofist olabilmiştir. Bunlardan Atinalı Secundus'un babası marangozdur.[277] Babasının işinden dolayı da lakabı ἐπίουρος (ağaç çivisi)'tur.[278] Ayrıca Philostratos, Secundus'un Herodes Attikos'un öğretmenliğini yaptığı sırada onunla tartıştığını ve bunun üzerine Herodes'in "Çömlekçi çömlekçiyi kıskanır, marangoz retoru"[279] şeklinde hocasının kökeniyle dalga geçtiğini aktarmaktadır. Raubitschek, Atina'dan ele geçen yazıtta Herodes'in öğretmeni ve arkadaşı Secundus'u onurlandırdığını iddia etmiştir.[280] Boeckh de Philostratos'un Secundus'un mezarının Eleusis yakınında olduğunu yazmasına dayanarak onun Sphettios *demos*'u Eumolpidis *phyle*'sinden Secundus'un atası olabileceğini ileri sürmüştür.[281]

---

[275] Sidebottom 2009, 72.

[276] Brunt 1994, 26.

[277] Bowersock 1969, 21.

[278] Philostr. *VS* 544–5; Suda *Lex.* sigma.189 Σεκοῦνδος. Ayrıca bkz. Hahn 1989, 182–183; Perry 1964, 2–5; Bowersock 1969, 118–119; Bowie 2002, 44, 54 dpn. 12; Puech 2002, 449–450, no. 262.

[279] Philostr. *VS* 544: καὶ κεραμεὺς κεραμεῖ κοτέει καὶ ῥήτορι τέκτων. Herodes burada Hesiodo'a gönderme yapmaktadır. Bkz. Hes. *Erg.* 25: καὶ κεραμεὺς κεραμεῖ κοτέει καὶ τέκτονι *τέκτων* (*Çömlekçi çömlekçiyi kıskanır marangoz marangazu*).

[280] Raubitschek 1966, 248–9, no. 10. Bowie 2002, 54 dn. 12: Herodes'in onurlandırdığı kişinin Favorinus ve Skopelianos hatta Philostratos'un bahsetmediği başka herhangi bir retor olabileceğini söylemektedir. Ayrıca onurlandıran kişi de Herodes Attikos'un babası Herodes de olabilir.

[281] CIG I. 399; IG II^2 3658; *I.Eleusis* 624: Δήμητρι καὶ Κόρηι | ἡ ἱερὰ γερουσία Μ Αὐρήλιον | λιθοφόρον Πρόσδεκτον | Πιστοκράτους Κεφαλῆθεν | πρεσβεύσαντα προῖκα | τιμηθέντα δὲ ὑπὸ θεοῦ | Κομμόδου τῇ

Nikomedeialı Quirinus ne çok seçkin ne de tamamen önemsiz bir aileden gelmektedir. Philostratos, dinleyicilerinin dikkatini çekme konusunda doğal bir yeteneğe sahip olduğunu belirtmektedir. Özellikle mahkeme davalarında çok başarılı olduğu için imparator tarafından *advocatus fisci* (*fiscus* avukatlığı) görevine getirilmiştir.[282]

Naukratisli Apollonios ise Makedonia'da bir ailenin evinde ücretli olarak çalışmıştır. Bu durum bazıları tarafından eleştirilmiştir. Philostratos, Apollonios'un kendisini politik söylevin ılımlı ve ölçülü tarzına adadığını; ancak retorik üslup zenginliğinden ve etkisinden yoksun olduğunu aktarmaktadır.[283]

Çok zengin ailelerden gelmemiş olmalarına rağmen bu kişiler sahip oldukları retorik yetenek sayesinde zamanın etkili kişileri arasında yerlerini alabilmişlerdir. Söz konusu kişiler dışında bilinen sofist, retor ve filozoflar kentin eşraf tabakasına mensupturlar.

2.1.2 Bazı Seçkin Sofist, Retor ve Filozoflar

2.1.2.1 T(i). Claudius Flavianus Dionysios

Philostratos, Miletoslu sofist ve retor T(i). Claudius Flavianus Dionysios'la ilgili kimilerinin seçkin bir soydan geldiğini kimilerinin ise sadece özgür doğumlu biri olduğunu söylediğini aktarmaktadır.[284] Jones ise, Ephesos'ta ele geçen yazıtta T(i). Claudius Flavianus Dionysios'un tam isminin yer almasından hareketle onun Roma vatandaşlık hakkı almış olan T. Flavius ailesinde dünyaya gelmiş ve Claudius ailesi tarafından evlat edinilmiş olabileceğini belirtmektedir.[285] Ayrıca İmparator Hadrianus'un onurlandırıldığı Miletos'taki bir yazıtta ise Dionysios ve kardeşi olabileceği öne sürülen T(i). Claudius Flavianus Nikias altı *arkhon*'un arasında yer almaktadır.[286] Jones, Dionysios'un kardeşi Nikias'ın da aynı Claudius ailesi

---

Ῥωμαίων | πολιτείᾳ, ἄρξαντα τοῦ | Κηρύκων γένους, ἄρξαν|τα τῆς ἱερᾶς γερουσίας, | εὐσεβείας ἕνεκα. | Ἀττικὸς Εὐδόξου Σφήττιος ἐποίησε. CIG I 400; IG II^2 3659; SEG 34 191; *I.Eleusis* 623: κατὰ τὰ δόξαντα τῇ [ἐξ Ἀρεί]|ου πάγου βουλῇ | Σεκοῦνδον Ἀτ[τικὸν] | Εὐδό[ξ]ου Σφήττ[ιον] | τὸν Εὐμολπίδην.

[282] Philostr. *VS* 621–622; Suda *Lex.* κ 2765 *s.v.* Κυρῖνος· ὄνομα κύριον, ὁ σοφιστής. ἐλέγετο δὲ καὶ γλῶσσα ταμιείου, ἣν ἔσχεν ἐκ βασιλέως. Ayrıca bkz. Bowersock 1969, 21–22; Brunt 1994, 26; Fernoux 2004, 425–426; Janiszewski–Stebnicka–Szabat 2015, 207. Kyrinos belki Quirinius olarak değiştirilmelidir. Side'de ki Quirinia Patra ile bir bağı olabilir. Bkz. IGR III 810.

[283] Philostr. *VS* 600. Ayrıca bkz. Rothe 1989, 174–182.

[284] Philostr. *VS* 521.37.

[285] Jones 1980, 373-374. Ayrıca bkz. SEG 30 1309; *I.Ephesos* 426;Puech 2002, 231, no. 99: Τ(ίτος) Κλαύδιος | Φλαουιανὸς | Διονύσιος | ῥήτωρ.

[286] *I.Miletos* 334; SEG 4 425; SEG 30 1347.

tarafından evlat edinilmiş olabileceğini yazmaktadır.[287] Philostratos, Dionysios'un pek çok kent dolaştığını, farklı insanlar arasında yaşadığını ve yeteneğine hayran olan kentler tarafından büyük onurlarla onurlandırıldığını aktarmaktadır. Fakat bu onurların en büyüğünün imparator tarafından geldiğini yazmaktadır. Hadrianus tarafından atlı sınıfına (*ordo equester*) kabul edilmiş ve *procurator*'u olarak iki kez atanmıştır.[288] Ayrıca bu kişiler arasında Aleksandria'daki *Mouseion*'da bedava yemek yeme onurunu da elde etmiştir.[289]

2.1.2.2 G. Iulius Hybreas

Strabon, Mylasalı (Milas) G. Iulius Hybreas'a babasından miras olarak sadece bir katır sürücüsü ve odun taşıyan bir katır kaldığını aktarmaktadır. Antiokheialı Diotrephes'ten eğitim aldıktan sonra kentine dönerek agoradaki işlerle (ἀγορανόμος) ilgilenmiştir. Başarılı konuşma yeteneğiyle çok hızlı bir şekilde yükselmiş ve kenti üzerinde etkin birisi (δημαγωγός) haline gelmiştir. Eutydemos'un[290] sağlığında ama özellikle de onun ölümünden sonra kentin hâkimi olmuştur.[291] Zamanın en büyük retoru[292] olarak Asia Koinon'u adına imparatora elçi olarak

[287] Jones 1980, 373-374.

[288] *I.Ephesos* VII 1, 3047: [Τ(ίτον)? Κλ(αύδιον)] Φ[λαουιαν]ὸν Διονύσιον | [τὸν] ῥητορα καὶ σοφιστὴν | [δ]ὶς ἐπίτροπον τοῦ Σεβαστοῦ.

[289] Philostr. *VS* 524. Atinalı devlet adamı ve filozof Phaleronlu Demetrios'un önerisiyle Ptolemaios I Soter tarafından İskenderiye'de kurulmuştur. Bu *Mouseion*'a memleketlerinin en seçkin bilim insanları davet edilmektedir. Bilimsel konuşmaların yapıldığı yemekler düzenlenmesi bu *Mouseion*'un başlattığı bir gelenektir. Bu kültür merkezinde araştırmacılar için çalışma odaları, bilimsel tartışma mekânları, davet edilen bilim insanlarının kalabilecekleri yerler mevcuttu. *Mouseion*'da ders yapıldığına ilişkin kesin kanıtlar olmamakla birlikte konferanslar verildiği, hatta kralların da katıldığı tartışmalar düzenlendiği bilinmektedir. *Mouseion*'un içinde bir tane de kütüphane bulunmaktaydı. Bu kütüphane için ülke dışından her yerden kitap toplanmaktaydı. Başka kentlere gönderilen görevliler değerli el yazmalarını İskenderiye'ye getirmekteydiler. Ayrıca kentin limanına yanaşan her donanma kitap getirmek zorundaydı. Kütüphanede, Ptolemaios Soter öldüğünde 200.000, oğlu Ptolemaios II Philadelphos zamanında 400.000, Gaius Iulius Caesar MÖ. 47'de kente girdiğinde 700.000 kitabın bulunduğu söylenmektedir. *Mouseion*'daki bu kütüphanenin başında, düşünsel faaliyetlerde çağının en ünlü kişisi bulunurdu. Ephesoslu filolog Zenodotos bu kişilerin ilkiydi. Daha sonra sırasıyla Kyreneli şair Kallimakhos, Kyrene'li tarihçi-coğrafyacı Eratosthenes, Rhodoslu şair Apollonios, Byzantionlu gramerci Aristophanes ve Samothrakeli filolog Aristarkhos kütüphanenin yöneticiliğini yapmışlardır. MÖ. 30–29 yılında İskenderiye Roma İmparatorluğu'nun himayesi altına girdikten sonra *Mouseion*'daki kütüphane, Bizans İmparatoru Marcianus (MS. 450-457) tarafından MS. 455 yılında yaktırılana kadar görkemini ve ününü devam ettirmiştir. *Mouseion*'un bilinen son üyesi, Hypatia'nın babası matematikçi Theon'dur. Ayrıntılı bilgi için Parsons 1952; Howatson 1989, 628–629; Yıldız 2003; Macleod 2004; Demiriş 2005.

[290] Strab. *Geog.* 14. 2. 24: Zamanın en ünlü insanlarında biri olarak kentin lideri (δημαγωγός) ve retorudur.

[291] Strab. *Geog.* 14. 2. 24–40; Buraselis 2000, 132–133.

gitmiştir. Roma vatandaşlık hakkını elde etmiş ve Roma'da tanınan ünlü bir retor olmuştur.[293] Mylasa'da *kynegoi* (hayvan dövüşçüleri) tarafından onurlandırıldığı yazıtta, ἀρχιερέως διὰ γένους (nesiller boyu *arkhiereus*) olarak anılmaktadır.[294] Bu ifade, Strabon'un onun ailesiyle ilgili verdiği bilgilerle çelişmektedir; çünkü ἀρχιερέως διὰ γένους ifadesi bu memuriyetin uzun yıllardan beri aile üyeleri tarafından yerine getirildiğine işaret etmekte ve bu memuriyetin sorumluluklarının yerine getirebilmesi için ailenin zengin ve seçkin olması gerekmektedir. Sıradan bir kişi bu görevi üstlenemez. Ayrıca Roma vatandaşlık hakkını elde etmiş ve Iulius soy ismine sahip biri, soylu ve varlıklı bir aileden geliyor olmalıdır.

2.1.2.3 Ti. Claudius Aristokles

Pergamonlu Ti. Claudius Aristokles, Olympia'dan ele geçen bir yazıtta ὑπατικός olarak onurlandırılmıştır.[295] Philostratos ise onun için ἐτέλει μὲν γὰρ ἐς ὑπάτους ifadesini kullanmaktadır.[296] Jones, bu ifadenin *consul* sınıfı (*ordo consularis*) bir aileden geliyor olmaktan daha çok *consul*'ler arasına girmeye işaret ettiğini dile getirmektedir.[297] Büyük ihtimalle İmparator Marcus Aurelius zamanında senatus'a kabul edilmiş[298] ve İmparator Commodus zamanında da *consul* olmuştur. Ayrıca Marcus Aurelius'un son zamanlarında veya Commodus'un yönetiminin ilk yıllarında *consul suffectus* olmuştur.[299] Pergamon'dan ele

---

[292] Strab. *Geog*. 13.4.15: Ὑβρέας ὁ καθ᾽ ἡμᾶς γενόμενος μέγιστος ῥήτωρ (*Hybreas, benim zamanımın en iyi retorudur*).

[293] Janiszewski – Stebnicka – Szabat 2015, 177.

[294] Mylasa 253; Robert 1940, 330; Bérard 1891, 540–543. Γαΐου Ἰουλίου, Λέοντος | ἥρωος υἱοῦ, Ὑβρέου ἥρωος,|ἀρχιερέως διὰ γένους | καθιέρωσαν οἱ κυνηγοί | Δημήτριος Δημητρίου τοῦ Μόσχου, | Θεόφιλος Δράκοντος, Ἐπίγονος Ἐπιγόνου, | Διόδοτος Θεομνήστου, Ἔρως Θεομνήστου, | Ἔλενος, Θρασέας Δράκοντος, | Βασιλείδης Θεοδώρου, Διογένης Χρυσίππου, | Διονύσιος, Δημήτριος Ἄνδρωνος, | Διοσκουρίδης Καλλικράτου, Διονυσόδωρος, | Διόγνητος Θαργηλίου, Διογένης Διογένου, | Μένιππος Καλλικράτου, Διονύσιος | Διονυσοδώρου οὖ προστάτης Ὑβρέας Λέοντος, | Ἀσκληπιάδης Θεοδώρου.

[295] *I.Olympia* 462; Puech 2002, s. 145, no. 45; Özlem–Aytaçlar 2006, 204, no. 241: Κλα[ύδιον | Ἀριστοκλέα, | ῥήτο[ρα], | ὑπατικόν.

[296] Philostr. *VS* 567–568.

[297] Jones 2008, 115.

[298] Phot. *Bibl.* 158. 100b 25–27: ἐπεὶ δὲ ἐκεῖνος βασιλικῷ δόγματι τῆς ἐν Ῥώμῃ μεγάλης βουλῆς ἐγένετο κοινωνός; PIR^2 C 789. Brunt, Pergamonlu Aristokles'in PIR^2 C 789'da, Messanalı filozof Aristokles (RE 2.934) ile karıştırılmış olduğunu belirtmektedir. Messanalı Aristokles için bkz. Moraux 1967, 169–182; Brunt 1994, 39 dpn. 57.

[299] Halfmann 1979, 193, no. 121; Avotins 1978b, 181; Janiszewski–Stebnicka–Szabat 2015, 56. Bowie 170'li yıllarda senatoya kabul edilmiş olabileceğini söylemektedir. Bkz. Bowie 1982, 49.

geçen bir yazıtta da *gymnasiarkhos* olarak onurlandırılmaktadır.[300] Philostratos, Aristokles'in gençliğinden itibaren Peripatetik okulun öğretilerine kendini adamasına rağmen, daha sonraları sofistlere katıldığını ve felsefeyle ilgilendiği zamanlarda dış görünüşünün dağınık, kıyafetlerinin pis olduğunu; ancak sofistik çalışmalarla uğraşmaya başladığı zaman dış görünüşüne, kişisel temizliğine özen göstererek *lyr* ile elde edilen bütün zevkleri evinde kabul ettiğini aktarmaktadır.[301]

2.1.2.4 Perinthoslu Rufus

Philostratos'tan öğrenilen başka bir sofist Perinthoslu Rufus'tur. Rufus'un soyu pek çok consul üretmiş ve kendisi Atina'daki *Panhellenik* festivallere başkanlık etmiştir.[302] Oliver, Rufus'un Panhellenia'da bu görevi büyük bir farklılıkla yerine getirdiğini, çok zengin kişiler ve *consul*'lerle akrabalık bağı olduğunu belirtmektedir.[303] Ameling, MS. 177–181 yılları arasında bu görevi yerine getirmiş olabileceğinden hareketle Rufus'un MS. 121 yılında doğmuş olabileceği üzerinde durmaktadır; ama doğum tarihi için bundan daha erken bir yılın söz konusu olamayacağını da belirtmektedir. Ayrıca çocukken Herodes'le, genç bir delikanlıyken Aristokles'le çalışmış, onların öğrencisi olmuştur. Aristokles de Commodus yönetiminin ilk yıllarında ölmüştür. Tüm bu bilgiler ve Philostratos'un aktardığı veriler dikkate alındığında Rufus'un MS. 120–150 yılları arasında doğmuş ve MS. 181–212 yılları arasında da ölmüş olduğu iddia edilebilmektedir.[304] Kirchner ise IG II^2 13211'deki yazıtın yorumunda Rufus'un, Herodes Attikos'un öğrencisi olduğunu ve altmış bir yaşında ülkesinde öldüğünü aktarmaktadır. Ayrıca Rufus'un tam isminin Aurelius Rufus olduğunu belirtmektedir.[305] Aynı yazıttan hareketle Oliver, Perinthoslu Claudius Rufus'u, Aurelius Rufus olarak adlandırmaktadır.[306] Dittenberger de ondan Aurelius Rufus ve Perinthos'tan bir

---

[300] Hepding 1907, 324–325, no. 52; Puech 2002, 147, no. 46; Özlem–Aytaçlar 2006, 204, no. 240: Τι(βέριον) Κλα[ύδιον Ἀρισ(?)]|τοκλέ[α τὸν γυμνασίαρχον] | οἱ ἐπ' αὐ[τοῦ ἐκκριθέντες] | ἔφηβο[ι δι' ἀρετὴν καὶ τὴν] | εἰς αὐτ[οὺς φιλανθρωπίαν].

[301] Philostr. *VS* 567–568. Ayrıca bkz. Synes. *Dion* 1. 17.

[302] Philostr. *VS* 598. Ayrıca bkz. Follet 1976, 130; Ameling 1985, 27–33.

[303] Oliver 1970, 103, no. 13–14, 130.

[304] Philostr. *VS* 597–599. Ayrıca bkz. Ameling 1985, 27.

[305] IG II^2 13211; SEG 28 358; Ameling 1985, 28; Puech 2002, 443: Κλ Λύδη ἡ δυστυχεστάτη μήτηρ Οὐεντιδία | Κλαυδιανὴ Αὐρ Ῥούφῳ τῷ [σοφιστῇ]τὸ ἡρῷον | καὶ τὴν σορόν. εἰ δέ τις ἕτερον τολμήσει θεῖναί | τινα, δώσει τῷ ἱεροτάτῳ ταμεί[ῳ μυριάδας — —].

[306] Oliver 1970, 103 no. 13–14, 130.

retor olarak bahsetmektedir;[307] ancak Robert bu görüşe karşı çıkmaktadır. Ona göre, bir *Panhellenion arkhon'*unu sadece Aurelius ismine sahip olamayacağı için Rufus'un tam isminin Marcus Aurelius Rufus olması gerekmektedir. Ayrıca *consul* akrabası olduğu iddia edilen bir kişinin bu kadar geç vatandaşlık almış olması da mümkün değildir. Bundan dolayı Robert bu yazıtta adı geçen Aurelius Rufus ile Philostratos'un bahsettiği Perinthoslu Rufus'un farklı kişiler olduğunu iddia etmektedir.[308] Tiberius Claudius Rufus ismi Kyzikos'tan ele geçen başka bir yazıtta, *prytanis* listesinde Τι. Κλ. Ῥοῦφος Σοφιστὴς φιλ(ότειμος) şeklinde yer almaktadır.[309] Ameling, Perinthos ve Kyzikos'un Marmara'nın karşılıklı iki kıyısında yer alan kentler olduğunu ve bu iki kent arasında ilişkilerin sıkı olduğunu gösteren başka verilerden hareketle,[310] sofist Rufus'un Kyzikos'ta *prytanis* olarak yer almasının olağan bir durum olduğunu belirtmektedir. Ayrıca Philostratos'un Rufus'la ilgili aktardığı *Hellespontos ve Propontis Bölgesi'ndeki en zengin kişi oldu* ve *hayırsever bağışlarda bulundu*[311] ifadesiyle bu yazıtta yer alan φιλότειμος ifadesi örtüşmektedir. Ayrıca, Claudius Rufus adına Historia Augusta'da da rastlanmaktadır. Historia Augusta'da Septimius Severus'un yargılamadan öldürdüğü bazı soylu kişiler arasında Claudius Rufus ismi de yer almaktadır.[312] Bu olay MS. 197 yılında meydana gelmiştir. Burada ismi geçen Claudius Rufus büyük ihtimalle Septimius Severus'a karşı, Pescennius Niger'in yanında yer almış ve Septimius Severus Niger'i mağlup edince Rufus da bu sonu yaşamış olmalıdır. Bu kişi ile Perinthoslu Rufus'un aynı kişi olması mümkün olabilir; ancak Philostratos, Perinthoslu Rufus'un ölümüyle ilgili sıra dışı bir şey söylememektedir. Eğer böyle bir şey yaşanmış olsaydı büyük ihtimalle buna kitabında yer vermiş olurdu. Bu kişi büyük ihtimalle Perithoslu Rufus'un akrabası olmalıdır. Kaynaklardan bilinen başka bir Tiberius Claudius Rufus daha vardır. Bu kişi Smyrnalı olup sporla

---

[307] IG III 17: [τὸν τῶν Πα]νελλήν]ων ἄρχ[οντα καὶ ἱερέα] | [θ̣εοῦ Ἀδριανοῦ Πα]νελληνιου καὶ ἀγωνο]|[τῶν μεγ?]άλων Πανελλ[ηνίων——] | [———————— ου Αὐρ Ῥούφ[ου ———] | [———————— καὶ τὸ [————————]. Ayrıca bkz. IG II^2 1093; SEG 28 97; Follet 1976, 130; Ameling 1985, 28; Puech 2002, 444.

[308] Robert 1978a, 242–243, dn. 10; SEG 28 97, 358; Janiszewski–Stebnicka–Szabat 2015, 222, no. 912.

[309] *I.Mysia–Troas* 1463; Smith–Rustafaell 1902; 204–207, no. 13; Puech 2002, 445; Özlem–Aytaçlar 2006, 230, no. 264.

[310] Ameling 1985, 29; IGR I 797. Smith–Rustafaell 1902; 204–207'de yazıtı Hadrianus Dönemi'ne tarihlenmektedir. Eğer Perinthoslu Rufus ise buradaki bu tarihleme değişmektedir; çünkü Rufus MS. 121'den önce doğmuş olamaz ve MS. 138'den önce de *prytanis* olamaz. Bu durumda yazıt Antoninus Pius Dönemi'ne tarihlenebilir.

[311] Philostr. *VS* 598: πλουσιώτατος δὲ τῶν κατὰ τὸν Ἑλλήσποντον καὶ Προποντίδα γενόμενος, ... πρᾳότητος ἦν χρηματιστής.

[312] Historia Augusta *Vita Severi* 13.2: Claudium Rufum.

ilgilenmektedir.[313] İmparatorluk Dönemi'nde atletler kentlerin önde gelen ailelerinden gelmektedirler.[314] Ayrıca Smyrna ve Perinthos birbirine çok uzak olan kentler de değildir. Philostratos'un, Perinthoslu Rufus'un sporla vücudunu geliştirdiğini ve katı bir diyet yaparak bir atlet gibi düzenli egzersiz yaptığını aktarması onun sporcu biriyle akraba olabilme ihtimalini destekler niteliktedir.[315] Roma'dan ele geçen, MS. 200–250 yılları arasına tarihlenen bir yazıtta atlet Tiberius Claudius Rufus, Smyrnalı Claudius Apollonios'un oğlu ve *consul*'lerin soyundan gelen olarak onurlandırılmaktadır.[316] Claudius Apollonios da yarışmalarda iki kez *periodonikes* unvanını kazanmıştır. Oğlu da bu konuda babasını takip etmiştir. Hem baba hem de oğlu Olympik oyunlarda başkanlık yapmıştır.[317] Bu kişilerin ataları da ele geçen başka yazıtlarda onurlandırılmaktadır.[318] Ancak Perintoslu Rufus ile Smyrnalı sporcu Rufus'un akrabalığını destekleyecek kesin bir kanıt bulunmadığından büyük ihtimalle de herhangi bir akrabalıkları yoktur. Rufus ailesi Tiberius Claudius isimli başka birinin soyundan gelmiyorsa, Roma vatandaşlık hakkını Iulii – Claudii Dönemi imparatorlarından birinin zamanında elde etmiş olmalıdırlar.

---

[313] Poliakoff 1987, 127–128.

[314] Ameling 1985, 32; Corinth VIII 3, 212; IG XII 1, 959; Hall 1979, 160–3.

[315] Philostr. *VS* 598: ἐλέγετο δὲ καὶ γυμναστικῇ κρατύνειν τὸ σῶμα ἀναγκοφαγῶν ἀεὶ καὶ δια πονῶν αὐτὸ παραπλησίως τοῖς ἀγωνιζομένοις.

[316] SEG 48 1289; IG XIV 1107: IGUR I 244: τὸν Ἡρακλέα ἀθλητῶν ἀνέστη|σαν ἐν τῇ βασιλίδι Ῥώμῃ μνή||μης χάριν Κλ(αύδιον) | Ῥοῦφον τὸν καὶ Ἀ|πολλώνιον Πεισαῖον δὶς περίο|δον καὶ υἱὸν Κλ(αυδίου) Ἀπολλωνίου | Ζμυρναίου, ὃς καὶ | διάδοχος ἐγένε|το τοῦ ἰδίου πατρός, καὶ αὐτοῦ περιό|δου τελείου ἀνδρῶν ἐν τοῖς σκάμμασιν, | τῆς ἀρχιερωσύνης τοῦ σύνπαν|τος ξυστοῦ· οὗτος δὲ ἐγέ|νετο καὶ γένους ὑπατικῶν. Yazıt 200–250 yıllarına tarihlenmektedir.

[317] IGUR I 246: Κλ(αυδίου) Ἀπολλωνίου τοῦ γενομένου ἀρχιερέως καὶ μη[— — — — — καὶ Κλ(αυδίου) Ῥούφου τοῦ καὶ Ψαφαρίου υἱοῦ Κλ(αυδίου) Ἀπολλωνίου τοῦ γενομέ]|νου ἀρχιερέως, ὃς καὶ διάδοχος τῆς ἀρχιερωσύν[ης. … τῶν ὁσίων Κλ(αυδίου) Ἀπολλωνίου τοῦ καὶ Εὐδοξίου καὶ Κλ(αυδίου) Ῥο[ύφου τοῦ καὶ Ψαφαρίου τοῦ υἱοῦ ἐκείνου, ὃς καὶ διάδοχος ἐγένετο τοῦ ἰδίου πατρὸς τῆς] ἀρχιερωσύνης, πάντα ἀπεπληρώσαμεν καθάπερ. Yazıt 313 yılından sonraya tarihlenmektedir.

[318] *I.Olympia* 55: ὁ νεωκόρος Ζμυρναίων δῆμος | Τιβέριον Κλαύδιον Ῥοῦφον, τὸν | ἑαυτοῦ πολείτην, ἄνδρα πλειστο|νείκην καὶ ἱερονείκην ἀπὸ συνόδου, | τῶν καθ' ἑαυτὸν πανκρατιαστῶν | ἀνδρείᾳ τε καὶ σωφροσύνῃ διενένκαντα | καὶ διὰ τὴν πρὸς τοὺς Σεβαστοὺς | γνῶσιν τυχόντα τῆς διὰ γένους | ξυστ̣αρχίας πάντων τῶν ἀγομένων | ἀγώνων ἐν Ζμύρνηι, ἐτείμησεν | ἐκ τῶν ἰδίων, καθὼς καὶ Ἠλεῖοι. Ayrıca bkz. IvO 54. Yazıtların ikisi de Traianus ya da Hadrianus Dönemi'ne tarihlenmektedir.

2.1.2.5 Marcus Antonius Polemon

Perinthoslu Rufus *consul,* senator sınıfına mensup veya bu mertebeye gelmiş kişilerle akrabalığı olan sofistlerden sadece biridir. Aynı şekilde *consul*, senator ya da bu sınıfla akrabalığı olan başka sofistler de vardır. Bunlardan biri de sofist Polemon'dur. Philostratos, Smyrna'nın yerlisi olmadığını, Laodikeia'da (Lykos nehrine yakın bir yerdedir.) doğduğunu aktarmaktadır.[319] Aynı şekilde Suda da Lykos nehri kıyısındaki Laodikeia'da dünyaya geldiğini belirtmektedir.[320] Philostratos, atalarının mezarının Laodikeia'da olduğu için Polemon'un mezarının da orada olduğunu söylemektedir.

Philostratos, Polemon'un ailesinde *consul* sınıfına mensup pek çok kişi bulunduğunu ve ailenin onun zamanında da hala *consul* sınıfıyla bağı olduğunu belirtmektedir (EK-2: Şekil 1). Pek çok kentin ama özellikle de Smyrna'nın onu çok sevdiğini; çünkü çocukluk çağından beri onun yüceliğini ve büyüklüğünü yakından gözlemleme fırsatları olduğunun altını çizmektedir. Smyrna'da yüksek kesimde yaşayanlar ile deniz kenarında yaşayanlar arasında var olan anlaşmazlıkları çözmüştür. Sorunlardan uzak, özgür ve uyumlu bir yönetim sağlamıştır. Vatandaşların kendi aralarındaki sorunları kent dışına taşımalarına izin vermeyerek bu sorunları kent içinde çözüme kavuşturmuştur.[321] Polemon'un kente faydası bu kadarla sınırlı kalmamıştır. İmparator Hadrianus'a elçi olarak gittiğinde, muazzam bir şekilde kentin savunmasını yaparak imparatorun ilgisini Ephesos'tan Smyrna'ya çekmeyi başarmıştır. Bunun sonucu olarak kent için buğday ambarı, Asia Eyaleti'nde eşi benzeri olmayan bir *gymnasion* ve çok uzaklardan görülebilecek kadar büyük bir tapınak inşa ettirmeyi başarabilmiştir.[322] Smyrna'da ele geçen bir yazıtta, kent için Polemon'un İmparator

---

[319] Philostr. *VS* 530: ὡς οἱ πολλοὶ δοκοῦσι, Σμυρναῖος, οὔθ', ὥς τινες, ἐκ Φρυγῶν, ἀλλὰ ἤνεγκεν αὐτὸν Λαοδίκεια ἡ ἐν Καρίᾳ, ποταμῷ πρόσοικος Λύκῳ.

[320] Suda *Lex.* pi 1889: Πολέμων, Λαοδικεύς, ἤγουν ἐκ Λαοδικείας τῆς πρὸς τῷ Λύκῳ ποταμῷ, ῥήτωρ καὶ σοφιστής, σοφιστεύσας ἐν Σμύρνῃ, διδάσκαλος Ἀριστείδου τοῦ ῥήτορος. ἦν δὲ ἐπί τε Τραιανοῦ καὶ μετ' αὐτόν. μαθητὴς δὲ ἐγένετο Τιμοκράτους τοῦ ἐξ Ἡρακλείας τῆς ἐν τῷ Πόντῳ φιλοσόφου καὶ Σκοπελιανοῦ τοῦ σοφιστοῦ. ἐτελεύτησε δὲ ἓξ καὶ πεντήκοντα ἐνιαυτῶν.

[321] Philostr. *VS* 531: ὁμονοοῦσαν καὶ ἀστασίαστον πολιτεύειν, τὸν γὰρ πρὸ τοῦ χρόνον ἐστασίαζεν ἡ Σμύρνα καὶ διεστήκεσαν οἱ ἄνω πρὸς τοὺς ἐπὶ θαλάττῃ.

[322] Philostr. *VS* 531: πλείστου δὲ ἄξιος τῇ πόλει καὶ τὰ πρεσβευτικὰ ἐγένετο φοιτῶν παρὰ τοὺς αὐτοκράτορας καὶ προαγωνιζόμενος τῶν ἠθῶν. Ἀδριανὸν γοῦν προσκείμενον τοῖς Ἐφεσίοις οὕτω τι μετεποίησε τοῖς Σμυρναίοις, ὡς ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ μυριάδας χιλίας ἐπαντλῆσαι αὐτὸν τῇ Σμύρνῃ, ἀφ' ὧν τά τε τοῦ σίτου ἐμπόρια ἐξεποιήθη καὶ γυμνάσιον τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν μεγαλοπρεπέστατον καὶ νεὼς τηλεφανὴς ὁ ἐπὶ τῆς ἄκρας ἀντικεῖσθαι δοκῶν τῷ Μίμαντι.

Hadrianus'tan elde etmiş olduğu hediyeler sıralanmaktadır.[323] Polemon, Smyrna kenti için İmparator Hadrianus'tan ikinci *neokoros*'luk, bir atölye, theologlar, *hymnodos*'lar, 1.500.000 *denarii*, 72'si Synnada mermerinden, 20'si Numidia mermerinden, 6'sı *somaki* taşından olmak üzere *gymnasion* için sütunlar elde etmiştir. Smyrna kenti için yaptığı tüm hizmetlerin karşılığı olarak kent tarafından, ailesi ile birlikte onurlarla donatılmıştır. Smyrna'nın yerlisi olmamasına rağmen, Smyrna'da İmparator Hadrianus tarafından kurulan Olympia Oyunları'na başkanlık etme onuru sofist Polemon'a ve soyuna bahşedilmiştir.[324] Bunun dışında İmparator Traianus tarafından kendisine denizde ve karada herhangi bir ücret ödemeden özgür bir şekilde yolculuk yapma hakkı verilmiştir. Hadrianus ise bu hakkı bütün soyunu kapsayacak şekilde genişletmiştir. Ayrıca imparatordan elde ettiği özel ayrıcalıkla Mısır'daki *Mouseion*'a üye yapılmıştır. Philostratos, Polemon öldükten sonra onun soyunun da sona erdiğini yazmaktadır; çünkü onunla aynı soyu paylaşan birçok kişi onunla aynı erdemleri paylaşmamıştır.

Polemon'un soyu oldukça zengin ve kökleri Hellenistik Dönem Pontus Kralı'na kadar gitmektedir (EK-2: Şekil 1). Cumhuriyet Dönemi'nden imparatorluğun yüksek zamanlarına kadar Polemon'un soyu aktif bir şekilde siyasal hayatta yer almıştır. Bu aileden Pontus ve Thrakia Kralları, elçiler, retor, sofist ve bir şair çıkmıştır. Polemon'un atası Laodikeialı retor Zenon, MÖ. 41 yılında Parthlar, Labienos ile birlikte Küçük Asya seferine çıktıklarında vatandaşlarını direnmeleri için ikna etmiştir.[325] Bunun üzerine oğlu Polemon'la birlikte, Lykaonia, Kilikia ve daha sonra da Pontus Kralı yapılarak ödüllendirilmiştir.[326] Daha sonra ise Polemon'a, Bosporos'ta çıkan isyanları bastırmada Roma'ya yardım ettiği için Augustus tarafından Bosporos Krallığı verilmiştir. (Antonius) Polemon, Tralles'in ünlü ve zengin ailesi Pythodoroslar'ın kızı Pythodoris ile evlenerek Laodikeia'nın ve Tralles'in önde gelen iki ailesini Pontus'ta birleştirmiştir. Bu evlilikten M. Antonius Polemon (Olba'nın Dynastı), Antonius Zenon (Armenia Kralı) ve Antonia Tryphaina dünyaya gelmiştir. Antonia Tryphaina Thrakialı Kotis ile evlenmesinden Kotys (Armenia Minor Kralı), Rhoimetalkes (Trakia Kralı), Pythodoris ve Iulius Antonius Polemon II (Pontos Kralı) dünyaya gelmiştir. Bu evliliklerden

---

[323] PIR2 A 862; CIG 3148; IGR IV 1431; I.Smyrna II, 1, no. 697; Puech 2002, 396-397, str. 33-42: καὶ ὅσα ἐπετύ|χομεν παρὰ τοῦ κυρίου Καίσαρος | Ἀδριανοῦ διὰ Ἀντωνίου Πολέμω|νος· δεύτερον δόγμα συνκλήτου | καθ' ὃ δὶς νεωκόροι γεγόναμεν·| ἀγῶνα ἱερόν, ἀτέλειαν, θεολόγους | ὑμνῳδούς, μυριάδας ἑκατὸν | πεντήκοντα, κείονας εἰς τὸ | ἀλειπτήριον Συνναδίους οβ΄ | Νουμεδικοὺς κ΄, πορφυρείτας ς΄.

[324] Philostr. *VS* 530: τῶν Ἀδριανῶν Ὀλυμπίων ἔδοσαν τῷ ἀνδρὶ καὶ ἐγγόνοις. Ayrıca bkz. Gleason 1995, 21–22.

[325] Strab. *Geog.* 14.2.24: Ζήνων δ' ὁ Λαοδικεὺς. Ayrıca bkz. Bowersock 1965, 6.

[326] Robert 1969, 306.

doğan çocuklar Thrakia, Armenia ve Pontos gibi bölgelerin yönetimlerinden sorumlu olmuşlardır.[327] Apollonia Salbake'de bulunan ve MS. 14/54 yılları arasına tarihlenen bir yazıtta, aynı sülaleye ait Marcus Antonius Polemon'un oğlu Lucius Antonius Zenon, *XII. Fulminata Lejyonu*'nun *tribunus militum*'u, İmparator Caesar Augustus'un Asia Eyaleti'ndeki *arkhiereus*'u olarak onurlandırılmaktadır. Ayrıca aynı yazıttan mor rengi (πορφύρα βασιλική) giyme hakkını[328] elde etmiş olduğu da öğrenilmektedir.[329] Ayrıca kardeşi M. Antonius Polemon da bu hakkı elde etmiştir.[330] Laodikeia'da ele geçen bir yazıtta ise Lucius Antonius Zenon'un kızı Antonia *hiereia* ve Asia'nın a*rkhiereia*'sı olarak karşımıza çıkmaktadır.[331] Pontus Hanedanlığı'ndan gelen M. Antonius Zenon ise MS. 141–144 yıllarında Thrakia'nın *legatus*'u olup Antoninus Pius zamanında, MS. 148 yılında *consul suffectus* olmuştur.[332] Bu kişinin sofist Polemon'un kardeşi olma ihtimali oldukça yüksektir. M. Antonius Zenon'un oğlu M. Antonius Zenon da MS. 168–170'de *consul suffectus* görevini yerine getirmiştir.[333] Sofist Polemon'un oğlu, Hermokrates'in büyükbabası Attalos da sofisttir. Philostratos kendisinden bahsetmez; ancak Asia'nın kentleri Smyrna, Phokaia, Laodikeia ve Synnada'nın sikkelerinde onun ismi yer almaktadır.[334] Smyrna sikkelerinde Ἄτταλος σοφιστὴς ταῖς πατρίσι

---

[327] Cass. Dio 49.25: τοῦ Πολέμωνος τοῦ ἐν τῷ Πόντῳ βασιλεύοντος. Cass. Dio 59.12: ἐν δὲ τούτῳ Σοαίμῳ μὲν τὴν τῶν Ἰτυραίων τῶν Ἀράβων, Κότυϊ δὲ τήν τε Ἀρμενίαν τὴν σμικροτέραν καὶ μετὰ τοῦτο καὶ τῆς Ἀραβίας τινά, τῷ τε Ῥυμητάλκῃ τὰ τοῦ Κότυος καὶ Πολέμωνι τῷ τοῦ Πολέμωνος υἱεῖ τὴν πατρῴαν ἀρχήν, ψηφισαμένης δὴ τῆς βουλῆς. Thonemann (2004, 145–150), Dion'un burada kullandığı *Πολέμωνι τῷ τοῦ Πολέμωνος* ifadesinin yanlış olduğunu, doğru şeklinin *Polemon'un torunu Polemon* olması gerektiğini iddia etmektedir. Ayrıca bkz. Ceylan–Ritti, 1987, 77–98; Bowersock 1965, 51–54; Friesen 1993, 54–55.

[328] Reinhold 1970; Quaß 1983, 187–194; Blum 1998.

[329] Ceylan–Ritti 1987, 77–98; Malay 1987, 73–75; SEG 37 855: Λούκιον Ἀντώνιον Μάρκου Ἀντω[νί]|ου Πολέμωνος υἱὸν Ζήνωνα μ[έ]|γαν ἀριστῆ, χιλιαρχήσαντα λεγ[ιῶ]|νος ιβ΄ Κεραυνοφόρου, τετειμ[η]|μένον ὑπὸ τοῦ θεῶν ἐνφαν[εσ]|τάτου Σεβαστοῦ βασιλικῇ διὰ τῆς | οἰκουμένης πορφυραφορίᾳ καὶ | ἀρχιερατεύσαντα αὐτοκράτο|ρος Καίσαρος Σεβαστοῦ ἐν | τῇ Ἀσίᾳ. Ayrıca bkz.: MAMA VI, 104; Magie 1950, 433–435, 1283–5; Robert 1969, 306–8, 309, dpn. 2; Sheppard 1981, 22.

[330] Thonemann 2004, 147.

[331] *I.Laodikeia am Lykos* 53: [Ἀν]τωνίαν Λ. Ἀγ[τωνίου] | [Ζή]νωνος μεγ[ίστου ἀρχ]||[ιερ]έως μὲν τῆς [Ἀσίας, ἱερ]||[έως] δὲ τῆς Πόλε[ως — — —] | [γυ]μνασιάρχο[υ — — — γυναῖ(?)]||[κα] ἀρίστην, νε[ωκόρον καὶ] | [ἀρ]χιέρειαν τῆ[ς Ἀσίας καὶ] | [ἱέ]ρειαν τῆ[ς — — —] | [—]. γυμν[ασιαρχ— — —].

[332] IGBulg IV 1907: Μ(άρκου) Ἀ[ντωνίου Ζήνω]||[νος πρεσβ(ευτοῦ) Σεβ(αστοῦ) ἀν]τιστρατήγου ἐπὶ συν[αρχίας -]; PIR^2 A 883: ἐπὶ Ἀντ. Ζήνωνος πρ(εσβευτοῦ) Σεβ(αστοῦ) ἀντ(ιστρατήγου) Περινθίων; Bowersock 1965, 143.

[333] Puech 2002, 528.

[334] Jones 1980, 374–5; Münsterberg 1915, 119: Ἄτταλος σοφιστὴς ταῖς πατρίσι.

Σμύρ(να) Λαο(δικείᾳ) ifadesi yer almaktadır.[335] Philostratos'un da bahsettiği gibi Polemon kariyerine Smyrna'da devam etmesine rağmen, Laodikeia'daki akrabalarını sık sık ziyaret edip kent için *euergetes*'likler yerine getirmiştir. Büyük ihtimalle iki kentin de vatandaşıdır. Aynı şekilde oğlu Attalos da iki kentin vatandaşlık hakkını elde etmiş olmalıdır ki sikkede her iki kentin ismi yer almaktadır (EK-3: Resim 3, 4). Laodikeia'dan ele geçen bir sikkede P. Claudius Attalos ismi geçmektedir.[336] Eckhel bu sikkedeki kişiyi, Polemon'un oğlu Attalos olarak yorumlamıştır;[337] ancak Imhoof–Blumer, Smyrna ve Phokaia'daki Attalos ile bu kişinin aynı kişi olmadığını söylemektedir.[338] İlk olarak diğer sikkeler Marcus Aurelius Dönemi'ne işaret etmekte; ikinci olarak Polemon, M. Antonius Polemon'dur. Bundan dolayı da Attalos'un tam isminin de M. Antonius Attalos olması beklenmektedir.[339] Tam ismi P. Claudius Antonius Attalos olan kişi büyük ihtimalle aynı aileye ait, M. Antonius Attalos'tan önce yaşamış biri olmalıdır.[340] Ayrıca Claudius Attalos Synnada sikkelerinde *prytanis* ve

---

[335] BMC Ionia 307–308, no. 511–516.
http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/291/
http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/286/
http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/287/
http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/288/
http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/285/
http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/2943/
http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/284

[336] PIR^2 C 797; Münsterberg 1915, 119: Laodikeia, Π. Κλ. Ἄτταλος ἀνέθηκε; Π. Κλ. Ἄτταλος ἀρχιερατεύων ἀνέθηκεν; Π. Κλ. Ἄτταλος ἐπινείκιον ἀνέθη[κε].
http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/8644/
http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/3321/
http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/2123/
Ayrıca bkz. http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/9988/; http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/9794/
http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/9793/; http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/9792/
http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/2948/; http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/2135/
http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/2134/; http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/2976/
http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/2095/; http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/2122/
http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/2127/; http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/3320/

[337] Eckhel 1828, 163–165.

[338] Imhoof–Blumer 1901, 270–271; PIR^2 C 797. Krş. bkz. *I.Asklepieion* 76–79.

[339] Keil 1950, 58, no. 11; Münsterberg 1915, 120.

[340] Jones 1980, 376.

logistes olarak anılmaktadır.[341] Ancak Ceylan–Ritti, P. Claudius Attalos ile Polemon'un oğlu ve Hermokrates'in büyükbabası olan Attalos'un aynı kişiler olduğunu iddia etmektedir.[342]

2.1.2.6 Lucius Flavius Hermokrates

Sofist Polemon'un oğlu Attalos'un kızı Kallisto'nun, Phokaialı *consul* Fl. Rufinianus'la evlenmesi sonucunda Lucius Flavius Hermokrates (MS.176–204) dünyaya gelmiş[343] ve dedesi Polemon'un erdemlerini paylaşan iyi bir sofist olarak yetişmiştir.[344] Polemon'un torunu olmasından dolayı da birtakım ayrıcalıklar elde etmiştir.[345] Polemon tarafından çelenkler, dokunulmazlıklar, kamusal harcamalardaki yemekler, *consul* sınıfına ait mor renk giyme hakkı ve yüksek rahiblik rütbesi gibi birçok şey torunlarına miras olarak bırakılmıştır.[346] Polemon'un bıraktığı bu ayrıcalıkların bazıları da büyük ihtimalle kendisine sülalesinden kalmış olmalıdır. Augustus Dönemi'nden Laodikeialı Zenon'un sülalesinden Lucius Antonius Zenon *asiarkhes*'lik görevini yerine getirmiştir. Büyük bir olasılıkla bu görevi Polemon da yapmıştır. Polemon, İmparator Hadrianus'un özel ayrıcalığıyla Mısır'daki *Mouseion*'a üye yapılmıştır. Pergamon'daki yazıtta filozof olarak anılan Hermokrates de büyük babasından gelen mirasla *Mouseion*'un bir üyesi olmuş olmalıdır; ancak mor giyme hakkını büyük babasından değil, büyük ihtimalle *consul* olan kendi babasından miras olarak almış olmalıdır.

Sofist Hermokrates anne tarafından bu görkemli sülalenin bir üyesi olmanın yanında baba tarafından da seçkin bir aileye mensuptur (EK-2: Şekil 1). Babası Fl. Rufinianus *consul* sınıfındandır. Baba tarafından akrabaları arasında Phokaia'nın yöneticiliğini yapan

---

[341] PIR^2 C 797; MAMA VI 374: ὁ δῆμος | ὁ Ἀθηναίων Κλ. Ἄτταλον | Πείσωνος Τερ|τυλλείνου ἀσιάρ|χου υἱόν | Ἀττάλου τοῦ ἱερέ|ως τῶν Ἑλλήνων | ἀδελφιδοῦν, ἀρε|τῆς ἕνεκα.

[342] Ceylan–Ritti 1987, 93.

[343] Philostr. *VS* 610.

[344] Pergamon'dan ele geçen yazıtta Flavius Hermokrates filozof ve Asia'nın *arkhiereus*'i olarak onurlandırılmaktadır. Bu kişi ile Polemon'un torunu olan Hermokrates'in aynı kişiler olup olmadığı konusunda görüş farklılıkları vardır. Jones bu iki kişinin aynı aileye ait farklı kişiler olduğunu düşünmektedir. Bkz. Jones 2003, 127; Peuch 2002, 298–300, no. 138; Merkelbach–Stauber 1998, 583, no. 3; Habicht 1969, no. 34: ἡ βουλὴ κ[αὶ ὁ δῆμος τῆς] | μητροπόλεως [τ]ῆς Ἀσ[ίας καὶ] | δὶς νεωκόρου πρώτης Πε[ργα]||μηνῶν πόλεως ν ἐτίμησ[εν] | Λ. Φλάουιον Ἑρμοκράτη φι[λό]||σοφον, ἀρχιερέα Ἀσίας να[ῶν] | τῶν ἐν Περγάμωι, μετὰ π[άσης] | προθυμίας καὶ εὐνοίας [συνδι]||[κή]σαντα καὶ προαγωνισάμ[ε]||[νον τῆς πόλεως περὶ] τῶν πρω||[τείων καὶ νεικήσαντα(?)], ἀρχιε||[ρέα καὶ τῆς πόλεως].

[345] Philostr. *VS* 531–544.

[346] Philostr. *VS* 611.

Hermokrates; Ephesos'un *asiarkhes*'liğini üstlenen L. Flavius Varus Calvisianus Hermokrates; Phokaia'da *gymnasiarkhos*'luk yapan Vibius Rufus yer almaktadır. Ayrıca, Puech Hermokrates'in filozof bir ataya sahip olduğunu iddia etmektedir.[347] Filozof olan Flavius Hermokrates aynı zamanda *prytanis* ve *stephanephoros* olarak anılmaktadır.[348] Ancak Hermokrates ile filozof olarak anılan Flavius Hermokrates'in aynı kişiler olma olasılığı da bulunmaktadır.[349] Sofist Antipatros *ab epistulis Graecis* (Yunanca yazışmalardan sorumlu imparatorluk sekreteri)[350] görevine atandıktan sonra, Hermokrates ile görünüşte oldukça çirkin olan kızı arasında bir evlilik düzenlemeyi arzulamıştır; fakat Hermokrates, akrabalarının zorlamalarına, Antipatros'un zenginliğine ve Zeus'un oğlu Korinthos (Διὸς Κόρινθον ἡγουμένων τὸν Ἀντίπατρον) olarak görülmesine rağmen bu evliliğe razı gelmemiştir. Ancak İmparator Severus'un araya girmesiyle bu evlilik gerçekleşmiş olsa da uzun süre devam etmemiştir.[351]

2.1.2.7 Aelius Antipatros

Philostratos, Aelius Antipatros'un Asia'nın gelişmekte olan kentleri arasında sayılan Hierapolis'ten olduğunu ve babası Zeuksidemos'un Hierapolis'teki seçkin ve tanınmış insanlar arasında yer aldığını aktarmaktadır.[352] Phrygia Bölgesi'nden ele geçen ve MS. 100–150 yılları arasına tarihlenen yazıtta Publius Aelius Zeuksidemos Kassianos, Asia'nın *arkiereus*'u, *logistes* ve kentin hayırseveri olarak onurlandırılmaktadır.[353] Hierapolis'te ele geçen başka bir yazıtta Publius Aelius Zeuksidemos Ariston Zenon, Publius Aelius Zeuksidemos Kassianos'un oğlu, Phrygia'da ve Asia'da *advocatus fisci* (*fiscus* avukatı) olarak anılmaktadır. Oğul Publius Aelius Zeuksidemos Ariston Zenon *equester* sınıfına

---

[347] Puech 2002, 530.

[348] CIG 3414, 3415; IGR IV 1326; Engelmann 1981, 207–208; SEG 31 1054; IG II^2 3797: ὁ γυμνασίαρχος Οὐείβιος Ῥοῦφος Φλ(άουιον) Ἑρμοκράτην τὸν πρύτανιν καὶ στεφανηφόρον. IGR IV 1324; *I.Phokaia* 16: Φλ(άουιον) Ἑρμοκρά|την φιλόσο|φον, στεφα|νηφόρον.

[349] Bkz. Jones 2003, 127–129; Puech 2002, 529–530.

[350] Caracalla MS. 201 yılında Ephesoslulara yazdığı mektupta Antipatros'tan hem dostu hem öğretmeni hem de Yunanca yazışmalardan sorumlu kişi olarak bahsetmektedir. Bkz. PIR^2 A 137; Oliver 1967, 333; Oliver 1989, 470–474, no. 244; Puech 2002, 88, no. 15; Özlem–Aytaçlar 2006, 91, no. 15: [ο]ἱ κράτιστοι φ[ίλ]οι μου Αἴλ(ιος) Ἀντίπατρος ὁ φίλος καὶ διδάσκαλος κ[αὶ τὴν] | [τά]ξιν τῶν Ἑλλη[νι]κῶν ἐπιστολῶν ἐπιτετραμμένος.

[351] Philostr. *VS* 610–611. Ayrıca bkz. Clinton 1853, 351, no. 166.

[352] PIR^2 A 137. Philostr. *VS* 606: πατὴρ δὲ Ζευξίδημος τῶν ἐπιφανεστάτων ἐκείνη.

[353] MAMA IX 12, no. 26; Bowersock 1969, 22; Levick 2000, 182, no. 166: ἡ βουλὴι καὶ ὁ | δῆμος ἐτεί|μησε[ν] Πόπλι|ον [Αἴλιον] Ζευ|ξ[είδημον Κ]ασ|σ[ιανόν, ἀρχ]ιε|ρέα Ἀσίας, τὸν | λογίστην, εὐ|εργέτην τῆς | [πόλεως].

alınmıştır.[354] Publius Aelius Antipatros, Publius Aelius Zeuksidemos Kassianos'un torunudur.[355] Antipatros, Septimius Severus'un *ab epistulis Graecis*'liğini yapmıştır. Antipatros *ab epistulis Graecis* (imparatorluk sekreterliği)[356] görevine atandıktan sonra, döneminin en ünlü ve güçlü sofisti Laodikeialı Marcus Antonius Polemon'un[357] torunu sofist Hermokrates ile görünüşte oldukça çirkin olan kızını evlendirmek istemiştir. Hermokrates, akrabalarının onu bu evliliğe zorlamayı denemelerine, Antipatros'un zenginliğine ve "Zeus'un oğlu Korinthos" olarak görülmesine rağmen bu evliliğe razı gelmemiştir. Ancak İmparator Severus'un araya girmesiyle bu evlilik gerçekleşmiş ve kısa bir süre sonra ise sona ermiştir.[358] Antipatros, *ab epistulis Graecis* görevinden sonra senato sınıfına yükselerek Bithynia'nın *legatus Augustus*'u olmuştur.[359] *Cursus honorum*'un olağan ilerleyişinin dışında olan bu atamada Antipatros'un İmparator Septimius Severus'un oğulları Geta ve Caracala'nın öğretmeni olması etkili olmuştur.[360] Caracalla, MS. 201 yılında Ephesoslulara yazdığı mektupta, Antipatros'tan hem dostu hem öğretmeni hem de Hellence yazışmalardan sorumlu kişi olarak bahsetmektedir.[361] Aelius Antipatros'un imparatorla olan yakın ilişkisi, onu oldukça itibarlı bir görev olan *ab epistulis Graecis*'liğe kadar götürmüştür; ancak Geta'nın ölümünden Caracalla'yı sorumlu tutup imparatoru eleştirmesi ve Caracalla'nın kendisine karşı suikast düzenleyenlerle onun işbirliği içinde olduğunu düşünmesi, Antipatros'un gözden düşmesine yol açmıştır. Antipatros altmış sekiz yaşında, öğrencisi Geta'nın ölümüne karşı

[354] IGR 4 819; MAMA IX, 12, no. 26; Levick 2000, 182, no. 167: [ο]ἱ ἐπὶ τῆς Ἀ|σίας Ἕλλη|νες καὶ ἡ βου|λὴ καὶ ὁ δῆ||μος Π(όπλιον) Αἴλι|ον Ζευξείδη||μον Ἄριστον | Ζήνωνα, υἱὸν | Π(οπλίου) Αἰλίου Ζευ|[ξε]ιδήμου Κα̣σ|[σι]ανοῦ ἀρχι|[ε]ρέως Ἀσίας | συνήγορο[ν] | [τ]οῦ ἐν Φρυγί[α̣] | [τ]αμιείου | [καὶ] τοῦ ἐν Ἀσ[ίᾳ].

[355] PIR^2 A 137; MAMA IX 12, no. 26; Várhelyi 2010, 217.

[356] *PIR*^{2} A 137; Oliver 1967, 333; Oliver 1989, 470-474, no. 244; Puech 2002, 88, no. 15; Özlem-Aytaçlar 2006, 91, no. 15 str. 16-17: [ο]ἱ κράτιστοι φ[ίλ]οι μου Αἴλ(ιος) Ἀντίπατρος ὁ φίλος καὶ διδάσκαλος κ[αὶ τὴν].[τά]ξιν τῶν Ἑλλη[νι]κῶν ἐπιστολῶν ἐπιτετραμμένος.

[357] Polemon için bkz. Philostr. *VS* 530-545; Suda *Lex*. π 1889 *s.v*. Πολέμων; Cass. Dio 49.25, 59.12. Ayrıca bkz. *PIR*^{2} A 862; Puech 2002, 396-406, no. 209-211; Thonemann 2004, 144-150; Kaçar 2013, 52-58; Kaçar 2014, 195-205. Hermokrates için bkz. Philostr. *VS* 608-613. Ayrıca bkz. Puech 2002, 297-307.

[358] Philostr. *VS* 610-611. Ayrıca bkz. Clinton 1853, 351 no. 166.

[359] PIR^2 A 137.

[360] Philostr. *VS* 607: ὑπάτοις δὲ ἐγγραφείς. Ayrıca bkz. Avotins 1978b, 189: Pflaum 1960, 612.

[361] PIR^2 A 137; Oliver 1967, 333; Oliver 1989, 470-474, no. 244; Puech 2002, 88, no. 15; Özlem-Aytaçlar 2006, 91, no. 15, str. 16-17.

duyduğu büyük üzüntü sonucunda kendini aç bırakarak ölmeyi tercih etmiştir.[362] Philostratos MS. III. yüzyılın ilk zamanlarında yaşamış Kassianos isimli bir sofistten bahsetmektedir.[363] Büyük ihtimalle bu kişi de Antipatros'un ailesinin bir üyesidir.

2.1.2.8 Lykialı Herakleides

Bölgenin çıkarttığı en ünlü sofistlerden biri MS. II. yüzyılın ortasında doğan Lykialı Herakleides'tir. MS. 150'li yıllarda Lykia'da doğmuştur.[364] Philostratos'un aktardığına göre, ailesi göz önünde bulundurulduğunda oldukça önemli biridir; seçkin ataların soyundan gelmektedir. Seçkin bir soya sahip olmakla birlikte, bölge halkı ve Romalılar nezdinde son derece önemli bir görev olan Lykia'nın *arkhiereus*'luğunu icra etmiştir.[365] Bu görev dışında Smyrna'da *stephanephoros* görevini de yerine getirmiştir. Philostratos, Smyrnalıların o yılı bu rahibin ismiyle adlandırdıklarını aktarmaktadır.[366] Nikopolis'te bulunan ve MS. 150–230 yılları arasına tarihlenen bir yazıtta Artemon oğlu Lykialı Herakleides, karısı Caecilia Italia'yı onurlandırmaktadır. Burada geçen Herakleides ile Philostratos'un bahsettiği sofist Herakleides'in aynı kişiler mi, yoksa farklı kişiler mi olduğu kesin belli değildir. Puech, yazıttaki özensizlikten dolayı, burada anılan kişinin Lykia'nın *arkhiereus*'luğunu yapan sofist Herakleides olamayacağını düşünmektedir.[367]

Philostratos, Herakleides'in yaratıcılık ve söylev konusunda büyük bir yeteneğe sahip, önemli bir sofist olduğunu aktarmaktadır. Hukuki konulardaki konuşmalarda oldukça açık ve yalın bir dil kullanmıştır. Zamanının en iyi eğitimcilerinden sofistik ve retorik eğitim almıştır. Ephesos'ta Tyroslu Hadrianus'la (MS. 170'den önce), Pergamon'da Aristokles'le, Atina'da Byzantionlu Khrestos ve Herodes Attikos'la çalışmıştır. MS. 193–209 yılları arasında Atina'daki retorik kürsüsünün başkanlığını yapmıştır.[368] Bu görev bir sofistin, resmi olarak bir sofist olduğunun onanması ve imparatorluk tarafından kabul edilmesi anlamına

[362] Philostr. *VS* 607: βίου μὲν δὴ ὀκτὼ καὶ ἑξήκοντα ἔτη τῷ Ἀντιπάτρῳ ἐγένετο καὶ ἐτάφη οἴκοι, λέγεται δὲ ἀποθανεῖν καρτερίᾳ μᾶλλον ἢ νόσῳ.

[363] Philostr. *VS* 627: ἐν Ἰωνίᾳ ὑπὸ Κασσιανοῦ.

[364] Janiszewski–Stebnicka–Szabat 2015, 162, no. 466.

[365] Philostr. *VS* 613: καὶ ἀρχιερεὺς Λυκίων ἐγένετο, τὴν δὲ λειτουργησίαν οὖσαν οὐ μεγάλου ἔθνους Ῥωμαίων μεγάλων ἀξιοῦσιν.

[366] Philostr. *VS* 613: στεφανηφόρον ἀρχὴν παρ᾽ αὐτοῖς ἦρξεν, ἀφ᾽ ὧν τοῖς ἐνιαυτοῖς τίθενται Σμυρναῖοι τὰ ὀνόματα.

[367] SEG 39 539; Andreou 1984, 190, no. 1; Puech 2002, 293, no. 131: Ἡρακλίδης Ἀρ|τέμωνος | Λύκιος Καικιλίᾳ | Ἰταλίαι τῇ ἰδίᾳ γυ|ναικί.

[368] Avotins 1975a, 317–319.

gelmektedir. Ancak, Naukratisli Apollonios ve onun takipçisi Dolikhesli Marcianus ile tartışması retorik kürsüsündeki bu görevi kaybetmesine neden olmuştur.[369] Ayrıca bu tartışma, sofist olarak elde etmiş olduğu vergiden muafiyet gibi birtakım ayrıcalıkları (ἀτέλεια) da kaybetmesine yol açmıştır.[370] Bu olaydan sonra Smyrna'ya gidip orada okul açmıştır. Herakleides'in Smyrna'da okul açması, Ionia, Lydia, Phrygia ve Karialı gençlerin onunla çalışmak için Smyrna'ya akın etmesini sağlamıştır. Ayrıca Herakleides, Asklepios'un *gymnasion*'undaki zeytinyağı için çeşmeyi tamir ettirip çatısını altından yaptırarak Smyrna'nın güzelliğine de katkıda bulunmuştur.[371] Bunun yanı sıra kutsal sediri kestiği için mülklerinin büyük bir çoğunluğunun kamusallaştırılmasıyla cezalandırılmıştır. Öldüğü zaman, seksen yaşın (MS. 230–235) üzerinde olduğu tahmin edilmektedir.[372]

2.1.2.9 Rhodiapolisli Herakleitos

İmparatorluk Dönemi'ne tarihlenen ve Rhodiapolis'ten ele geçen yazıtlarda Epikürosçu filozof ve hekim Herakleitos, Rhodiapolisliler'in *boule*'si, *demos*'u ve *gerousia*'sı tarafından, Rhodiapolis yurttaşı, vatansever, Asklepios ve Hygeia'nın *hiereus*'u olduğu için aralıksız yıllık onurlarla onurlandırılmaktadır.[373] Yazıtta Herakleitos, zamanının önde gelen doktoru, yazarı, tıbbi yazıların Homeros'u ve felsefi çalışmaların şairi olarak anılmaktadır. Eğitimin simgesi olan *paideia* heykeliyle de onurlandırılmıştır. Büyük ihtimalle *iatros pepaideumenos* olmalıdır. Ayrıca yazıtta Epikürosçu filozoflar tarafından onurlandırılması ve

---

[369] Philostr. *VS* 613: Εκπεσὼν δὲ τοῦ θρόνου τοῦ Ἀθήνησι ξυστάν των ἐπ᾽ αὐτὸν τῶν Ἀπολλωνίου τοῦ Ναυκρατίτου ἑταίρων, ὧν πρῶτος καὶ μέσος καὶ τελευταῖος Μαρκιανὸς ὁ ἐκ Δολίχης ἐγένετο.

[370] Philostr. *VS* 601: Πρεσβεύων δὲ παρὰ Σεβῆρον ἐν Ῥώμῃ τὸν αὐτοκράτορα ἀπεδύσατο πρὸς Ἡρακλείδην τὸν σοφιστὴν τὸν ὑπὲρ μελέτης ἀγῶνα, καὶ ἀπῆλθεν ὁ μὲν τὴν ἀτέλειαν ἀφαιρεθείς, ὁ δὲ Ἀπολλώνιος δῶρα ἔχων.

[371] Philostr. *VS* 613: ξυνήρατο δὲ τῇ Σμύρνῃ καὶ τοῦ εἴδους ἐλαίου κρήνην ἐπισκευάσας ἐν τῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ γυμνασίῳ χρυσῆν τοῦ ὀρόφου.

[372] Philostr. *VS* 615: ἐτελεύτα γοῦν ὑπὲρ τὰ ὀγδοήκοντα.

[373] TAM II 910: Ἀσκληπιῶι καὶ Ὑγίαι | Ῥοδιαπολειτῶν ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος | καὶ ἡ γερουσία ἐτείμησαν ταῖς διηνε|κέσιν κατ᾽ ἔτος τειμαῖς Ἡράκλειτον | Ἡρακλείτου Ὀρείου τὸν πολείτην καὶ |Ῥόδιον, φιλόπατριν, ἱερέα Ἀσκληπιοῦ | καὶ Ὑγίας ἰκόνι ἐπιχρύσῳ καὶ τῷ τῆς | παιδείας ἀνδριάντι· ὃν ἐτείμησαν ὁμοί|ως Ἀλεξανδρεῖς Ῥόδιοι Ἀθηναῖοι καὶ ἡ | ἱερωτάτη Ἀρεοπαγειτῶν βουλὴ καὶ οἱ | Ἀθήνησιν Ἐπικούρειοι φιλόσοφοι καὶ ἡ | ἱερὰ θυμελικὴ σύνοδος, πρῶτον ἀπ᾽ αἰ|ῶνος ἰατρὸν καὶ συνγραφέα καὶ ποιη|τὴν ἔργων ἰατρικῆς καὶ φιλοσοφίας | ὃν ἀνέγραψαν ἰατρικῶν ποιημάτων | Ὅμηρον εἶναι, ἀλιτουργησίᾳ τιμηθέντα | ἰατρεύσαντα προῖκα, ναὸν κατασκευ|άσαντα καὶ ἀγάλματα ἀναθέντα Ἀσκλη|πιοῦ καὶ Ὑγείας καὶ τὰ συνγράμματα αὐ|τοῦ καὶ ποιήματα τῇ πατρίδι Ἀλεξαν|δρεῦσι Ῥοδίοις Ἀθηναίοις, χαρισά|μενον τῇ πατρίδι εἰς διανομὰς καὶ | ἀγῶνας Ἀσκληπίων καὶ ἀργυρίου | μύρια καὶ πεντάκις χίλια· ὃν ἐτεί|μησεν ἡ πατρὶς καὶ προεδρίᾳ.

felsefi çalışmalar yapmış olduğunun belirtilmesi kendisinin de Epikürosçu okulun bir üyesi olduğunu düşündürtmektedir. İmparatorluk Dönemi'ne tarihlenen ve Rhodiapolis'te ele geçen başka bir yazıtta yaşam boyu *hiereus*'i olduğu sağlık tanrıları Asklepios ve Hygeia adına tapınak inşa ettirdiği için onurlandırılmıştır. Aynı yazıtta *Oreios oğlu Herakleitos oğlu Herakleitos* olarak anılmaktadır.[374] Kenti için yaptığı bununla sınırlı kalmayıp Asklepios yarışmaları ve dağıtılması için 15,000 gümüş *denarii* vatanına özgürce vermiştir.[375] Ayrıca Rhodiapolis kazılarında 2011 yılı itibariyle orta çıkarılan Asklepieion, Herakleitos tarafından yaptırılmış ve burada hastalarını tedavi etmiştir. Büyük ihtimalle Asklepios ve Hygeia kültünü Rhodiapolis'e o getirmiş olmalıdır. Asklepieion'daki kütüphanede tıpla ilgili 60 ciltlik bir kitap yazmıştır. Bir hekim ve bir filozof olarak kentine karşı yurttaşlık görevlerini yerine getirmiştir.

2.1.2.10 Tiberius Claudius Polemon

Retor Tiberius Claudius Polemon, Pisidia Bölgesi'nde bulunmuş yazıtlar aracılığıyla bilinmektedir. Kibyra'dan ele geçen epigrafik malzemelerde hem kendisi hem de aile üyeleri onurlandırılmaktadır. Yazıtlar incelendiğinde ailesinin kentin önde gelen kişilerinden oluştuğu ve aile üyelerinin pek çok resmi görevi yerine getirdikleri anlaşılmaktadır (EK-2: Şekil 5).[376] Tiberius Claudius Polemon'un kendisi *asiarkhes*'lik yapmış ve *equester* (hippikos) sınıfına dâhil edilmiştir.[377] Deri işçileri (*skytobyrseis*) derneği (*synergasia*) tarafından hayırseverliğinden dolayı onurlandırıldığı yazıttan da ailesiyle ilgili önemli bilgiler edinilmektedir. Yazıta göre Polemon'un babası Tiberius Claudius Hieron iki kez *asiarkhes* (ἀσιάρχης) ve iki kez *arkhiereus*'lik (ἀρχιερεύς); kardeşi Tiberius Claudius Deioterianos ise *asiarkhes*'lik, annesinin babası Marcius Deioterianos *Lykiarkhes* ve annesi tarafından dedesi Flavius Krateros iki kez *asiarkhes*'lik ve *arkhiereus*'lik görevini yerin getirmiştir.[378] Burada

[374] TAM II 906: [θεῷ ἐπηκόῳ Ἀσκληπιῷ κ]αὶ Ὑγείᾳ καὶ Σεβαστοῖς καὶ τῇ πατρίδι | [τὸν ναὸν κατεσκεύασεν] καὶ τὰ ἀγάλματα ἀνέθηκεν καὶ τὸν [βωμὸν ἵδρυσεν (?) ἐκ τῶν ἰδ]ίων Ἡράκλειτος Ἡρακλείτου Ὀρείου Ῥοδια|[πολείτης | φιλόπ]ατρις, ὁ διὰ βίου ἱερεύς.

[375] TAM II 910; IGRR III 733; Le Bas–Waddington 1870, III 1336; Peachin 2005, 9.

[376] IGR IV 883, 906–910, 912; *I.Kibyra* 62, 63, 67, 69–71, 149;SEG 38 1454; SEG 42 1239; SEG 48 1647; Puech 2002, 406–413, no. 212–218; Milner 1998, 10, no. 15.10; 21, no. 48; 25, no. 50; 26, no. 51. 1–3; 29, no. 64. 5; Collignon 1878, 593-596, no. 1; Berard 1891, 554, no. 30; Cousin 1900, 53–54.

[377] IGR IV 909; *I.Kibyra* 67; SEG 38 1454; SEG 42 1239; Milner 1998, 26, no. 51. 3; Puech 2002, 406, no. 212: Τιβ. Κλ. Πολέμων[α] | ἱππικόν, ῥήτορα | ἄριστον | Τιβ. Κλ. Πολέμων [τὸν] | θεῖον.

[378] *I.Kibyra* 63; IGR IV 907; Collignon 1878, 593–596, no. 1; Puech 2002, 407, no. 213: [ἀγαθῇ] τύχῃ | κατὰ τὰ δόξαντα τῇ βουλῇ | καὶ τῷ δήμῳ τῆς λαμπρο|τάτης Καισαρέων Κιβυρα|τῶν πόλεως ἡ σεμνοτάτη | συνεργασία

dikkat çekici nokta, Polemon'un dedesi Flavius Krateros'un iki kez *asiarkhes* ve *arkhiereus*, babası Tiberius Claudius Hieron'un iki kez *asiarkhes* ve iki kez *arkhiereus* olarak anılmasıdır. Ayrıca Yusufça'dan ele geçen yazıt aracılığıyla Polemon'un kendisinin ve kardeşi Tiberius Claudius Deioterianos'un da *asiarkhes* görevini yerine getirdiği bilinmektedir.[379] Yazıtlardan anlaşılacağı üzere aile üyeleri *asiarkhes*'lik görevini sürekli bir şekilde yerine getirmektedirler. Yazıt aracılığıyla hem Polemon'nun hem de kardeşinin *ἱππικός* olup *equester* sınıfına dâhil edildiği öğrenilmektedir.[380]

Polemon'un deri işçileri (*skytobyrseis*) derneği (*synergasia*) tarafından onurlandırıldığı ve kendisinin annesi Marcia Tlepolemis'i onurlandırdığı yazıtta, Polemon'un anne tarafından, Marcius Deioterianos ve Fl. Krateros olmak üzere *nomen gentilicum*'ları farklı iki erkek ismi yer almaktadır.[381] Bu iki erkek ismi iki farklı aileye işaret etmektedir. Marcius Deioterianos (*Lykiarkhes*), Polemon'un annesi Marcia Tlepolemis'in babası ve Fl. Krateros ise Marcia Tlepolemis'in annesinin babası olmalıdır. Bu iki şahıs farklı eyaletlerde yaşamış ve yaşadıkları eyaletin önemli ve yüksek görevlerini yerine getirmiştir. Fl. Krateros, Flaviuslar zamanında roma vatandaşlık hakkını almış olmalıdır.[382] Marcia Tlepolemis de II. yüzyılın ilk yarısında yaşamış, büyük ihtimalle MS. 90–110 yılları arasında doğmuştur.[383] IGR IV 912'deki yazıt aracılığıyla Marcia Tlepolemis'in üç kez *arkhiereia* görevini yerine getirmiş olduğu öğrenilmektedir. Bu görev eyalet bazında bir görev olmalı ve bu görevin sorumluluklarını ya da icraatlarını tek başına değil, kocasıyla birlikte yerine getirmiş olmalıdır.[384] Ancak Kibyra'da ele geçen yazıtta Marcia Tlepolemis'in kocası Tiberius

---

τῶν σκυτοβυρσέ|ων Τιβέριον Κλαύδιον | Πολέμωνα, ἀσιάρχην, ἱπ|πικόν, Τιβερίου Κλαυδίου | Ἱέρωνος, ἀσιάρχου δὶς καὶ ἀρ|χιερέως δὶς ὑόν, Τιβερίου | Κλαυδίου Δηιοτηριανοῦ | ἀσιάρχου ἀδελφόν, Μαρκί|ου Δηιοτηριανοῦ λυκιάρ|χου καὶ Φλαβίου Κρατέρου | ἀσιάρχου δὶς καὶ ἀρχιερέ|ως ἔκγονον, ἀνθ' ὧν | τῶν δημοσίων ἔργων | μετὰ ἐπιμελείας | προενοήσατο.

[379] SEG 38 1454; IGR IV 906: Τιβ. Κλ. Δ[η]ιοτ[η]||ριανὸν, Ἀσι[ά]ρχην | ἱππικόν, Τιβ. Κλ. | Πολέμων, Ἀσιάρχης | ἱππικός, τὸν γλυκύ|τατον ἀδελφόν.

[380] SEG 38 1454; IGR IV 906; *I.Kibyra* 70; Milner 1998, 26, no. 51. 1; Puech 2002, 409, no. 216.

[381] *I.Kibyra* 63; IGR IV 907; Collignon 1878, 593–596, no. 1; Puech 2002, 407, no. 213. Ayrıca bkz. IGR IV 912: Μαρκίαν Τληπολεμίδα | μάμμην συγκλητικῶν, ἀρ|χιέρειαν τρίς, ἐκγόνην Φλ(αβίου) | Κρατέρου ἀσιάρχου δὶς καὶ | ἀρχιερέως, θυγατέρα Μαρ|κίου Δηιοτηριανοῦ λυκι|άρχου, Τιβ(έριος) Κλ(αύδιος) Πολέμων | τὴν μητέρα.

[382] Herz 1992, 93–100; Friesen 1993, 215–17.

[383] Hall–Milner–Coulton 1996, 135, no. 82.

[384] Herz 1992, 101–102.

Claudius Hieron iki kez *asiarkhes* ve iki kez *arkhiereus* olarak onurlandırılmaktadır.[385] Marcia Tlepolemis ise *arkhiereia* görevini üç kez yerine getirmiştir. Bu durumda ya yazıtlardan biri geç dikilmiş olmalı ya kocası öldükten sonra ya da Marcia başka bir ailenin yanında üçüncü görevini yerine getirmiş olmalıdır.[386] Aynı yazıtta Marcia Tlepolemis için μάμμην συγκλητικῶν (senatörlerin büyükannesi) ifadesi kullanılmıştır; ancak yazıtlardan sadece Tiberius Claudius Celsus Orestianos adında bir torunu olduğu bilinmektedir. Tiberius Claudius Celsus Orestianos yazıtlarda senator olarak adlandırılmamıştır.[387] Marcia Tlepolemis için kullanılan μάμμην συγκλητικῶν ifadesi birden çok senator toruna işaret etmektedir. Oinoanda'da ele geçen bir yazıtta senator olarak ifade edilen Claudius Orestes, Marcia Tlepolemis'in torunu olabilir; çünkü yazıtta yer alan isimler ve ilişkiler Kibyra'dan elde edilen yazıtlardaki aile bağlarıyla örtüşmektedir. Yazıtta Tlepolemis ve Hieron'dan doğan *asiarkhes* Claudius Deioterianos, *asiarkhes* Claudius Polemon ve Claudia Euelthis ve kocası senator Claudius Orestes, onların çocukları Tlepolemis ve Claudius Orestes yer almaktadır.[388] Kibyra'da ele geçen diğer yazıtlar aracılığıyla Marcia Tlepolemis'in kocasının Ti. Claudius Hieron, çocuklarının Ti. Claudius Polemon ve Ti. Claudius Deioterianos olduğu bilinmektedir. Bu yazıt aracılığıyla da Polemon'un kız kardeşi Claudia Euelthis'in senator Claudius Orestes ile evlenip Tlepolemis ve Orestes adında iki çocuğa sahip olduğu anlaşılmaktadır. Kibyra'da ele geçen başka bir yazıt Claudia Euelthis ve senator Claudius Orestes'in ailesiyle ilgili tamamlayıcı veriler sunmaktadır.[389] Polemon'un yeğeni ve Claudia Euelthis'in kızı Claudia Tlepolemis'i onurlandırıldığı bu yazıtta Claudia Tlepolemis için

---

[385] *I.Kibyra* 63; IGR IV 907; Collignon 1878, 593–596, no. 1; Puech 2002, 407, no. 213; Milner 1998, 10, no. 15.10.

[386] *I.Kibyra* 69; Milner 1998, 21, no. 48; Puech 2002, 408, no. 215.

[387] IGR IV 908; *I.Kibyra* 62; Puech 2002, 412, no. 218: οἱ ἐπὶ τῆς Ἀσίας Ἕλληνες | ἐτείμησαν | Τιβέριον Κλαύδιον Κλαυδίου Πολέμω|νος υἱὸν Κυρείνα Κέλσον Ὀρεστιανόν | φιλόπατριν, κοσμόπολιν καὶ Φλαουίαν | Φλαουίου Ἱέρωνος θυγατέρα Λυκίαν, θυγα|τέρα πόλεως, τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, ἀρχιερα|τεύσαντας τῆς Ἀσίας τῶν ἐν τῇ πρώτῃ | καὶ δὶς νεωκόρῳ Περγάμῳ ναῶν ἐπιφανῶς | καὶ φιλοτείμως | προνοήσαντος τῆς ἀναστάσεως τῶν τει|μῶν τοῦ Καισαρέων Κιβυρατῶν δήμου τῶν | ἰδίων πολειτῶν τῆς εἰς αὐτοὺς εὐχαρισ|τίας ἕνεκεν.

[388] Puech 2002, 410; Ἀπὸ τῆς Τλ[ηπολεμίδος καὶ τοῦ] | Ἱέρωνος Κλαύ[διος Δηιοτηρια]|νὸς ἀσιάρ[χης καὶ Κλαύδιος] | Πολέμον ἀ[σιάρχης καὶ Κλαυ-]|δία Εὐελθίς, [ἡ γαμηθεῖσα] | Κλαυδίῳ Ὀ[ρέστῃ συγκλητι] | κῷ, ἐξ ὧ[ν Τληπολεμὶς ἡ] | θυγ[άτηρ καὶ Κλαύδι]|ο[ς Ὀ[ρέστης ὁ υἱός]

[389] IGR IV 910; *I.Kibyra* 71; Puech 2002, 409, no. 217; Milner 1998, 26, 51.2: Κλαυδίαν Τληπολε|μίδα, τὴν κρατίστην | [θ]υγατέρα Κλ(αυδίου) Ἰουλιανοῦ | [συ]γ[κ]λητικοῦ, Κλ(αυδίου) Ὀρέσ|[τ]ο[υ] ὑπατικοῦ ἐκγόν[ην] | [ἀ]δελφὴν Κλ(αυδίου) Ὀρέστου [συγ]|κλητ[ι]κοῦ, γυναῖκα Αὐ[ρ(ηλίου)] | Πολέμωνος συγκλητι|κοῦ, μητέρα Ἀντ(ωνίου) · Ἰουλι|ανοῦ συγκλητικοῦ | [Κλ(αύδιος)] Πολέμων, ἀσιάρχη[ς] | [ἱ]ππικός, τὴν γλυκυτάτην | ἀνεψιάν.

κρατίστης ifadesi kullanmıştır ve bu ifade onun senator bir aileden geldiğine işaret etmektedir.[390] Claudia Tlepolemis, *consul* Cl(audius) Orestos'un torunu, senator Cl(audius) Iulianus'un kızı, senator Cl(audius) Orestos'un kardeşi, senator Au(relius) Polemon'un karısı, senator Ant(onius) Iulianus'un annesi, *asiarkhes, hippikos* Ti. Cl(audius) Polemon'un yeğenidir.[391] Buna göre Polemon kız kardeşi sayesinde senator ve *consul* bir aileyle akrabalık bağı kurmuştur.

Yazıtlar aracılığıyla Polemon'un anne tarafı üç kuşak geriye kadar takip edilebilmektedir (EK-2: Şekil 5). Annesi eyaletin önde gelen ailelerinden birinin üyesidir. Aile vatandaşlık hakkı elde edip Roma aristokrat sınıfına yükselen ilk ailelerden olmalıdır; ancak yazıtlarda Polemon'un babasının soyuna ilişkin sınırlı bilgiler mevcuttur. Baba tarafından sadece babasının, oğlunun ve amcalarının ismine ulaşılabilmekte, daha önceki kuşaklarla ilgili bir bilgi bulunamamaktadır. IGR IV 907'den babasının Ti. Claudius Hieron, kardeşinin Ti. Claudius Deioterianos olduğu ve bunların yerine getirdikleri memuriyetler öğrenilmektedir. IGR IV 909'daki yazıtta da kendisiyle aynı adı taşıyan yeğeni Ti. Claudius Polemon tarafından onurlandırılmaktadır. MS. 150/200 yılları arasına tarihlenen başka bir yazıtta Polemon'un amcaları Bias ve Polemon'un isimleri yer almaktadır.[392] Ti. Claudius Bias, Domitianus Dönemi Kibyra sikkelerinde *arkhiereus* (Asia?) olarak yer almaktadır.[393] Bias'ın adına başka herhangi bir yazıtta rastlanmamaktadır. Bu yazıt büyük ihtimalle aile mezarlığına ait yapıdaki yazıtlardan ya da ailenin onurlandırıldığı bir yapıda yer alan yazıtlardan bir parça olmalıdır. Başka bir yazıtta ise Polemon amcası Menippos Ortagoras tarafından onurlandırılmaktadır.[394]

IGR IV 908'deki yazıtta, Polemon'un oğlu Ti. Cl. Celsus Orestianos'un, eşi Flavia Lykia ile Asia Eyaleti'nin önde gelen ve iki kez *neokoros*'lukla taçlandırılan Pergamon'daki tapınakların *arkhiereus*'liğini yapmış olduğu yer almaktadır.[395] Çift Pergamon'daki imparator

---

[390] Arjava 1991, 31–34.

[391] *I.Kibyra* 71.

[392] PIR^2 C 963; Milner 1998, 25, no. 50; SEG 48 1647; IKibyra 149: a.1 [Τιβ(έριος)] Κλ(αύδιος) Πολέμων, ἀσιάρχης, ἱππικὸς τ[— — —]. b.1 [Τιβ(ερίοις] Κλ(αυδίοις) Βίαντι κὲ Πολέμωνι τοῖς θείοις Μ[— — —].

[393] BMC Phrygia, xlvii-xlviii; PIR^2 C 963; *I.Kibyra* 149; Milner 1998, 25, no. 50; SEG 48 1647.

[394] IGR IV 883; Milner 1998, 29, no. 64; Berard 1891, 554, no. 30; Cousin 1900, 53–54; Puech 2002, 408, no. 214: Τιβ. Κλ. Πολ[έμω]|να. Ἀσιάρχην ἱπ|πικὸν ἐν πᾶσιν | εὐεργέτην τῆς | πόλεως Μένι|π(πος) Ὀρθαγόρας | [τὸ]ν γλυκύτατον | [ἀ]δελφιδοῦν.

[395] *I.Kibyra* 62; Puech 2002, 412, no. 218. Ayrıca bkz. Kearsley 1986; 189–190; Friesen 1993, 215–217; Kearsley 1996, 129–155.

tapınağında *arkhieraia* ve *arkhiereus* olarak görevlerini yerine getirmiş ve bu görevi yerine getiren her çift gibi onurlandırılmışlardır. Yazıt çiftin *arkhieraia* ve *arkhiereus* görevlerini bitirdikten sonra yaklaşık MS. 200 yılında dikilmiş olmalıdır. Ti. Cl. Celsus Orestianos da bu görevi MS. 114–215 yılları arasında bir zamanda icra etmiş olmalıdır. Yazıtta yer alan κοσμόπολις ve φιλόπατρις kavramları onursal unvanlar olup kente olağan üstü hizmetler yapmış kişiler için kullanılmaktadır. Büyük ihtimalle Orestianos kentteki pek çok binanın onarılmasına yardım edip kentin ihtiyaçlarını yerine getirmiştir. Aile üyelerinin eyalet düzeyindeki birçok görevi yerine getirmiş olması, Polemon'un sıradan bir aileden gelmediğini, bulunduğu bölgedeki en zengin ve seçkin ailelerden birinin üyesi olduğunu göstermektedir (EK-2: Şekil 5).

2.1.2.11 Gaius Valerius Eugenes

Selge'de ele geçen ve Severuslar Dönemi sonlarına tarihlenen Publia Plancia Aurelia Magniana Motoksaris'in onurlandırıldığı yazıtta, kocası Gaius Valerius Eugenes filozof olarak anılmaktadır. Yazıttan Gaius Valerius Eugenes'in kamusal oyunlarda önde oturma hakkına sahip, vatansever, bütün erdemlere sahip, kentin kurucusu ve besleyicisi olduğu öğrenilmektedir. Eşinin ve eşinin ailesinin onurlandırıldığı diğer yazıtlardan ailenin kentin önde gelen ailelerinden olduğu anlaşılmaktadır. Eşi Publia Plancia Aurelia Magniana Motoksaris babası Publius Plancius Magnianus Ksenon'la birlikte *demiourgos*'luk yapmıştır. Ayrıca Tykhe'nin rahibesi (*hiereia*), *agonothetes* ve *arkhiereia* görevlerini de yerine getirmiştir. Bunun yanında kentin kurucusu, besleyicisi ve annesi olarak onurlandırılmaktadır. Kenti için pek çok gösterişli yapı yaptırmış, büyük miktarlarda parayı kente, *boule*nin üyelerine ve onların çocuklarına dağıtılması için bağışlamıştır. Babası Publius Plancius Magnianus Ksenon üst sınıf mensubu olup *arkhierothytes*'lik, muhteşem bir şekilde *agonothetes*'lik, kenti için parlak bir şekilde *demiourgos'*luk yapmış, pek çok kez kendi cebinden kent için buğday tedarik etmiştir. Erkek kardeşi Magnus Aelianus Perikles Arrios Sebastosların *arkhiereus*'liğini, *arkhierothytes'*lik, *demiourgos*'luk, eşiyle birlikte *agonothetes*'lik *ve Tykhe*'nin *hiereus*'luğunu yapmıştır. Ailenin diğer üyeleri gibi Arrios'un da cömertçe kentine yardım ettiği ve her şekilde kentin yanında olduğu belirtilmektedir. Ayrıca yazıtta Arrios için kullanılan λόγοις πρωτεύοντος *(logois proteuontos)* ifadesi onun da retor olabileceğini göstermektedir.

Selge'de filozof Gaius Valerius Eugenes'in ailesinin onurlandırıldığı yazıtların geneline bakıldığı zaman ailenin Selge'nin üst tabaka, seçkin ve zengin ailelerinden birisi

olduğu anlaşılmakta ve kent için gerekli her türlü memuriyeti yerine getirip maddi olarak da her türlü desteği sağladıkları görülmektedir (EK-2: Şekil 7). Filozof Gaius Valerius Eugenes dâhil olmak üzere aile üyeleri yazıtlarda κτίστης, πρόεδρος, τροφεύς, τροφός gibi unvanlarla onurlandırılmışlardır.[396] Ailenin, Perge'nin ünlü *euergetes* ailesi, İmparator Vespasianus zamanında Asia *proconsul*'u olan M. Plancius Varus ve *Plancii* sülalesiyle akrabalık bağı olmalıdır.

2.1.2.12 Gaius Calpurnius Collega Makedon

Antiokheia'da ele geçen yazıtta filozof ve retor Gaius Calpurnius Collega Makedon onurlandırılmaktadır.[397] Otuz yaşında hayata gözlerini kapayan Makedon, kentinde *bouleutes*'lik yapmıştır. Antiokheia *boule*'sinin bir üyesi olarak seçkin ve zengin bir aileden gelmektedir. Aile Antiokheia'nın en itibarlı aileleri arasında yer almakta[398] ve Vespasianus Dönemi'nden (MS. 72) itibaren yurttaşlık hakkını (civitas) elde etmiştir. Ayrıca yazıt Collega Makedon'un babası tarafından döneminin yüksek Yunanca'sıyla yazdırılmış olup bu yönüyle Anadolu epigrafisinde ayrıcalıklı bir konuma sahipve babasının yüksek eğitimin seviyesinin kanıtıdır. Antiokheia'nın köklü ailelerinden birine mensup olması gereken babası, büyük ihtimalle oğluna da mümkün olan en iyi eğitimi aldırmıştır. Nitekim yazıtta oğul Atinalı ünlü on retorla eşdeğer görülmektedir. İkinci Sofistik Dönem'de, Herodes Attikos'un öncülük ettiği *ikinci on retor*'dan ayırt edilip ῥήτορα ἐν τοῖς δέκα Ἀθηναίων πρώτοις olarak adlandırılıp Atina'nın *On Attik retoru* seviyesinde kabul edilmesi Atinalıların seviyesine ulaşabildiğini göstermektedir. Bu bir retor için azımsanmayacak bir başarıdır. Ayrıca Sokrates ve Platon'un öğretilerinin aktarıcısı ve filozofu olmuştur. Doktor olarak ilaç yazmada, cerrah olarak da ameliyatlarda, Hippokrates'in başarılarını tekrarlama cesaretine sahip öncü bir

---

[396] *I.Selge* 15, 16, 17, 18, 19, 20, 56, 57; Nolle 1994, 236–244; Bremen 1996, 100–103, 109, 341; Schmitz 1997, 37, 101–102; Barnes 2002, 295; Curnow 2006, 123; Zuiderhoek 2009, 8; Barnes 2011, 3; Zamfir 2013, 308.

[397] SEG 32 1302: Γ. Καλπ(ούρνιον) Κολλῆγαν Μακεδόνα βουλευτήν, ἄνδρα ἀξιολο[γώτατον] | ὃς ἐγένετο ἐν πάσῃ ἀρετῇ, ὥς φησιν ὁ ἀρχαῖ[ος λόγος?] | ῥήτορα ἐν τοῖς δέκα Ἀθηναίων πρώτοις κλ[ηθέντα?] | φιλόσοφον τὰ Πλάτωνος καὶ Σωκράτους ἐπα[γγειλάμενον?] | ἀρχίατρον ἐν λόγοις καὶ ἔργοις τὰ Ἱπποκράτους ΤΟ?— — — | γενόμενον ἐν ἀνθρώποις ἔτη τριάκοντα καὶ ἡμ[έρας — — —] | θεοῦ προνοίᾳ καὶ ἱερῶν ἀνγέλων συνοδίᾳ με[ταλλαχθέντα] | εἰς [ο]ὐρανὸν ἐξ ἀνθρώπων, θᾶττον ἢ ἔδει τοὺς γ[ονέας] | καταλιπόντα, τὸν π[ή]λ̣ινο[ν]χιτῶνα ἐνταυθοῖ περι[ελόμενον] | κατασκευάσας τὸ ἡρῷον τῷ γλυκυτάτῳ καὶ πο[θεινοτάτῳ] | καὶ [— — —] Γ. Καλπούρνιος Μ[ακεδών].

[398] Calpurnius *nomen gentilicum*'u, Vespasianus zamanında Galatia'nın yöneticisi olan Calpurnius Asprenas ile ilişkilidir. I. yüzyılda Antiokheia'da diğer Calpurnii ile ilgi bkz. Halfmann 1979, 149, no. 60. Calpurnius Asprenas İmparator Galba tarafından Galatia ve Pamphylia'nın yöneticisi olarak atanmıştır. Bkz.Tac. *Hist.* ii. 9.

doktor olmuştur. Yazıtta yer alan ἀρχίατρον ifadesi de bu düşünceyi desteklemektedir.[399]

2.1.2.13 Pergeli Varus

Philostratos, Perge'den Varus isimli bir sofistten bahsetmektedir. Babasının Perge'nin en önemli yurttaşlarından biri olan Kallikles olduğunu yazmaktadır. Bu şaşırtıcı bir durum değildir; çünkü çok az örnek dışında sofist, retor ve filozofların aileleri kentin en zengin ve seçkin kişilerindendir. *Consul* Quadratus'tan soyut felsefi konular üzerine doğaçlama tartışmalar yapmayı öğrenmiştir. Muhteşem ve iyi eğitimli bir sese sahip olup etkili söylevler vermiştir. Ateş rengi ve gaga şeklindeki burnundan dolayı takma ismi leylektir (πελαργός). Philostratos bunun espri olmadığını, Perge'nin tanrıçası Artemis'in tapınağındaki heykelinden bu sonucun elde edildiğini yazmıştır. Genç bir yaşta, geride çocuklar bırakarak evinde ölmüştür. Soyu Perge'de yüksek bir itibara sahiptir. Büyük ihtimalle sofist Varus Perge'nin ünlü *euergetes* ailesi, İmparator Vespasianus zamanında Asia *proconsul*'u M. Plancius Varus ve kızı Plancia Magna ile aynı soydan olmalıdır.[400]

2.1.2.14 L. Vibullius Hipparkhos Tiberius Claudius Attikos Herodes

L. Vibullius Hipparkhos Tiberius Claudius Attikos Herodes, Atina'nın en güçlü ailelerinden birinin üyesidir (EK-2: Şekil 2). Soyu Atinalı ünlü asilzade Elpinike'ye (MÖ. 450) kadar dayanmaktadır. Elpinike, Thrakia'daki Yunan Kolonisi Ksersonesos'un (Θρακική Χερσόνησος) tiranı Miltiades'in kızı ve ünlü Atinalı politikacı Kimon'un[401] (MÖ. 510–450) üvey kız kardeşidir. Miltiades de soyunu Atina Kralı Theseus, Atina'nın monarkhos'u Kekrops, Kral Aiakos ve Tanrı Zeus'a dayandırmaktadır. Philostratos da Herodes Attikos'un soyunu Aiakos'un evine kadar dayandırmaktadır.[402] MÖ. II. yüzyıla kadar atalarının izi takip edilebilmektedir. Marathonlu Eukles (I), Eukles (II)[403] ve Herodes (I) adında iki oğula sahiptir. Herodes'in (I) de Eukles (III) adında bir oğulu vardır. Eukles (III), Herodes (II)

---

[399] MAMA VIII 404; SEG 49 1856; SEG 32 1302; Ramsay 1919, 2–4; Roussel 1920, 427; Jones 1982, 262–269; Puech 2002, 178-180, no. 69.

[400] Philostr. *VS* 576–577. Ayrıca bkz. Puech 2002, 466; Boatwright 1991, 253, 266. Plancius ailesi için bkz. Jameson 1965; Houston 1972; Jones 1976; Boatwright 1993; Şahin 1996; Şahin 1999; Şahin 2004.

[401] Ayrıntılı bilgi için bkz. Plut. *Cim*.

[402] Philostr. *VS* 546: ἀνέφερε δὲ ἐς τὸν τῶν Αἰακιδῶν, οὓς ξυμμάχους ποτὲ ἡ Ἑλλὰς ἐπὶ τὸν Πέρσην ἐποιεῖτο, ἀπηξίου δὲ οὐδὲ τὸν Μιλτιάδην. Ayrıca bkz. Pomeroy 2007, 27-28.

[403] *I.Delos* VI 2630, str.12: Εὐκλῆν Εὐκλέου(ς) Μαραθώνιον.

adında bir oğula sahiptir. Herodes (II), MÖ. 60/59'da *eponym arkhon*[404] ve MÖ. 38/37'de *strategos* olmuştur. Ayrıca Cicero'nun arkadaşıdır.[405] Herodes'in (II) oğlu Eukles (IV), babası gibi *arkhon* (MÖ. 46/5) ve *strategos*'luk görevlerini üstlenmiştir.[406] Eukles (IV), Polykharmos ve Tiberius Claudius Herodes (III) adında iki oğula sahiptir. Polykharmos, Atina'nın *arkhon*'luğunu, İmparator Tiberius kültünün *arkhiereus*'liğini ve Apollon Patroos'un *hiereus*'liğini yapmıştır.[407] Polykharmos'un kardeşi Tib. Claudius Herodes (III) ise İmparator Nero'nun *arkhiereus*'liğini yapmıştır. Büyük ihtimalle Roma vatandaşlık hakkını da İmparator Nero'dan almıştır.[408] Tib. Claudius Herodes'in (III) oğlu Tib. Claudius Hipparkhos[409] MÖ. 40 yılında doğmuştur. Apollon Pythios'un *hiereus*'liğini ve imparator kültünün *arkhiereus*'liğini yapmıştır.[410] Sparta'dan ele geçen yazıtta *euergetes* olarak anılmakta ve Roma vatandaşlık hakkı almıştır.[411] Roma İmparatorluğu'ndaki en zengin insan olarak bilinmektedir. Zenginliği İmparator Vespasianus zamanında, senatoda tartışma konusu bile olmuştur.[412] Domitianus zamanında, Atina'nın *arkhon*'luğunu yapan Hipparkhos tiran olmaya can attığı suçlamasıyla yargılanmış ve mal varlığına el konulmuştur.[413] Mahkemeden sonra aile Atina'yı terk edip Sparta'ya yerleşmek zorunda kalmıştır.[414]

Hipparkhos'un oğlu Tib. Claudius Attikos Herodes MS. 70–75 yılında dünyaya

---

[404] IG II^2 2992, str. 5: ἐπὶ Ἡρ]ώδου ἄρχ[οντος].

[405] Plut. *Cic.* 24.

[406] IG II^2 1719, str. 1–2: ἄρχων [Εὐκλῆς?] Ἡρώδου Μ[αραθώνιος. *I.Delos* V 1627, str. 2–3: [Εὐκλῆν Ἡ]ρώδου | Μαρα[θ]ών[ι]ον [τὸν] ἐπὶ [τοὺς | [ὁπλίτας σ]τρατηγόν. IG II^2 3175, str. 3–5: Ἀθηνᾶι Ἀρχηγέτιδι στρατηγοῦντος ἐπὶ τοὺς ὁπλίτας Εὐκλέους Μαραθωνίου | τοῦ καὶ διαδεξαμένου τὴν ἐπιμέλειαν ὑπὲρ τοῦ πατρὸς Ἡρώδου, τοῦ καὶ πρεσβεύσαντος | ἐπὶ ἄρχοντος Νικίου τοῦ Σαραπίωνος Ἀθμονέως. Ayrıca bkz. Tobin 1997, 13.

[407] IG II^2 1730, str. 1–3: [ἄρχων] | [καὶ ἱερεὺς] Δρούσου ὑ[πάτου] | [Πολύχαρμος Εὐκ]λέους Μαραθώνιος. IG II^2 3530: τὸν ἀρχιερέα Τιβερίου | Καίσαρος Σεβαστοῦ | καὶ ἱερέα πατρῴου | Ἀπόλλωνος | Πολύχαρμον Εὐκλέ|ους Μαραθώνιον Εἴ|μερτος Πολυχάρμου | Μαραθώνιος τὸν ἑαυ|τοῦ εὐεργέτην.

[408] Day 1942, 172, 238, 243–246; Ameling 1983 I, 13; Janiszewski–Stebnicka–Szabat 2015, 168.

[409] PIR^2 C 889.

[410] FD III 2. 65, str. 8–9: [ἐ]πὶ [ἱερέω]ς ἐν [Ἀ]θήναι[ς Ἀπόλλων]ος Πυθίου Ἱππάρχου τοῦ | [Ἡρώδου Μαραθωνίο]υ, ἐν [Δελφοῖς δὲ Ε]ὐθυδάμου καὶ Εὐκλε[ίδα]. FD III 2. 66, str. 5–8: ἐν Ἀθή|ναις δὲ ἱερέως τοῦ Πυθ|ίου τοῦ ἀρχιερέως Τι. Κλ. | Ἱππάρχου Μαραθωνί[ου.

[411] IG V I 516: Τιβέριον Κλαύδιον | Ἵππαρχον Τιβέρι|ος Κλαύδιος .ατ.ης | καὶ Τίτος [Ὀκ]ταού|ιος Λον[γεῖνο]ς οἱ Κασσ|άνδρου [τὸν ἴ]διον εὐ|εργέτη[ν].

[412] Papalas 1981, 171.

[413] Philostr. *VS* 547: ὁ μὲν γὰρ πάππος αὐτοῦ Ἵππαρχος ἐδημεύθη τὴν οὐσίαν ἐπὶ τυραννικαῖς αἰτίαις, ἃς Ἀθηναῖοι μὲν οὐκ ἐπῆγον, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ οὐκ ἠγνόησεν. Ayrıca bkz. Ertekin 2009, 80–81.

[414] Spawforth 1980, 205.

gelmiştir. Sparta'da MS. 86–93 yılları arasında *ephebos* olmuş ve yurttaşlık elde etmiştir.[415] MS. 130'lu yıllarda en prestijli görevlerden bir olan *patronomos*'luk görevini üstlenmiş ve MS. 138'de *kytherodikes* seçilmiştir.[416] Ayrıca ἔνσιτος·olarak da onurlandırılmaktadır.[417] Aynı zamanda Sparta'da aldığı eğitim ve üstlendiği görevler sayesinde Attikos, daha sonraki yaşamında işine yarayacak sosyal ve siyasal bağları oluşturma fırsatı bulmuş olmalıdır.[418] Aile Atina'ya döndükten sonra, Attikos şans eseri evinin bahçesinde büyük bir hazine bulduğu zaman, yanlış anlaşılmamak ve imparatorun düşmanlığını kazanmamak için iki kez İmparator Nerva'ya (MS. 96–98) mektup yazarak evinde bulduğu hazineyle ne yapması gerektiğini sormuştur. İmparator da bulduğu hazineyi ona bırakmıştır. Philostratos bu olaydan sonra Attikos'un çok güç elde ettiğini yazmıştır.[419] Attikos Atina'da sadece Zeus Olympios'un *hiereus*'liği ve imparatorluk kültünün *arkhiereus*'liği görevini yerine getirmiştir. İmparator Nerva veya Traianus zamanında *ornamenta praetoria* (=*praetor* nişanı)[420] olmuştur. Traianus tarafından *inter praetorius* (=*praetor*'lar arasına) seçilmiş[421] ve daha sonra da Roma senatosuna girmiştir (MS. 98).[422] Iudaea Eyaleti'nin *legatus*'luğunu yapmış (MS.

[415] PIR^2 C 801; IG V 1 32a, str. 13: ἔφορος ἐπὶ Ἀττικοῦ. IG V 1 62a, str. 2: ἔφοροι οἱ ἐπὶ Ἀττικ[οῦ]. IG V 1 287: Μ(ᾶρκος) Οὔλπιος Ἀριστο|κράτης Καλλικρά|τους, συνέφηβος Ἰου|λίου Εὐρυκλέους | νεικήσας κελο[ῖ]|αν μικιχιζομέ|νων ἐπὶ Κλαυδίου | Ἀττικοῦ Ἀρτέμιτι | Ὀρθείᾳ χαριστή|ριον. IG V 1 288: [— — — βοαγὸς] | [μι]κιχιδδομέ|νων ἐπὶ πατρο|νόμου Τιβ(ερίου) Κλαυ|δίου Ἀττικοῦ | νεικήσας τὸ | παιδικὸν καθ|θηρατόριον | Ἀρτέμιδι Ὀρ|θείᾳ ἀνέθ[η]|[κ]εν. Ayrıca bkz. Spawforth 1980, 204, 207; Tobin 1997, 17-20.

[416] SEG 11 492; Spawforth 1980, 207. Attikos hastalığından dolayı bu görevi yerine getirememiş ve MS.138–139 yılında da ölmüştür. *Kytherodikes*, her yıl Kythera adasını yönetmesi için Sparta tarafından seçilip gönderilen magistrattır. Bkz. Hornblower 1996, 90.

[417] SEG 11 533; Spawforth 1980, 208. Ἔνσιτος, Sparta'da verilen onursal bir unvandır.

[418] Tobin 1997, 17.

[419] Philostr. *VS* 547: ἀνέδειξεν αὐτῷ θησαυροῦ χρῆμα ἀμύθητον ἐν μιᾷ τῶν οἰκιῶν, ἃς πρὸς τῷ θεάτρῳ ἐκέκτητο, οὗ διὰ μέγεθος εὐλαβὴς μᾶλλον ἢ περιχαρὴς γενόμενος ἔγραψε πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ἐπιστολὴν ὧδε ξυγκειμένην· "θησαυρόν, ὦ βασιλεῦ, ἐπὶ τῆς ἐμαυτοῦ οἰκίας εὗρηκα· τί οὖν περὶ αὐτοῦ κελεύεις;" καὶ ὁ αὐτοκράτωρ, Νερούας δὲ ἦρχε τότε, "χρῶ "ἔφη" οἷς εὕρηκας." τοῦ δὲ Ἀττικοῦ ἐπὶ τῆς αὐτῆς εὐλαβείας μείναντος καὶ γράψαντος ὑπὲρ ἑαυτὸν εἶναι τὰ τοῦ θησαυροῦ μέτρα "καὶ παραχρῶ "ἔφη" τῷ ἑρμαίῳ, σὸν γάρ ἐστιν." ἐντεῦθεν μέγας μὲν ὁ Ἀττικός.

[420] Gambetti 2009, 152–156; Mennen 2011, 177–182.

[421] Oliver 1983, 116–118.

[422] Bugh 1979, 52; Martin 1997, 185–186; PIR^2 C 801; Corinth 8 2 58: Ti(berio) Claudio | Ti(beri) Claudi | Hipparchi f(ilio) | Quir(ina) Attico | praetoriis | ornament(is) | ọrnato ex s(enatus) c(onsulto) …

99–102)[423] ve MS. 108 yılında da *consul suffectus* olarak seçilmiştir.[424] Böylece Attikos doğudan gelip *consul suffectus* statüsüne ulaşan ilk Yunan olmuştur.[425] Isthmia Oyunları'nda, C. Curtius Benihnus ile birlikte *agonothetes*'lik yapmıştır.[426] Bugh, Isthmia Oyunları'na oldukça zengin kişilerin başkanlık ettiğini belirtmektedir.[427] Kente karşı hayırseverliği (εὐεργεσία) ve iyi niyetinden (εὐνοία) dolayı heykeli dikilerek Megara'da onurlandırılmıştır.[428] Atina ve Gytheion'daki yazıtlarda σωτήρ ve κτίστης olarak anılmaktadır[429]. Philostratos, Attikos'un tanrıçaya bir günde yüz öküz kurban ettiğini, Atina halkının kurbanla ilgili bayramlarına katıldığını ve her ne zaman Dionysos'un bayramı kutlansa yurttaşlara ve yabancılara içmeleri için şarap ikram ettiğini aktarmaktadır.[430] Ayrıca *arkhibakkhos* görevini yerine getirmiştir.[431] Attikos MS. 138/139 yılında ölmüş olmalıdır[432] ve ayrıca Atinalı her bir yurttaşa yıllık bir mina miras bırakmıştır.[433]

Attikos zengin bir kadın olan Vilbullia Alcia Agrippina ile evlenmiştir. Alcia, Vilbullii soyundan olup Sparta ve Korinthos kentleriyle bağlantısı vardır.[434] Çiftin, Herodianos, Tisamenis ve Herodes Attikos (sofist) adında üç çocukları olmuştur (EK-2:.Şekil 2).

---

[423] Smallwood 1962, 131–133. Amelin 1983 I, 25'te Attikos'un MS. 108 yılında da *consul suffectus* olduktan sonra, MS. 110 yılında Iudaea Eyaleti'nin *legatus*'luğunu yapmış olduğunu belirtmektedir.

[424] Ameling 1983 I, 25-26.

[425] Janiszewski–Stebnicka–Szabat 2015, 168.

[426] Ameling 1983 II, no. 36, 69; Tobin 1997, 21.

[427] Bugh 1979, 49, 51.

[428] IG VII 88: ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος | Τιβ(έριον) Κλαύδιον Ἀττικὸν | ὕπατον ἐπὶ εὐεργεσίαις | καὶ εὐνοίᾳ τῇ πρὸς τὴν | πόλιν. Atina için bkz. IG II^2 3597a: τὸν] ἀρχιερέα τῶν Σεβ|[αστῶ]ν Τιβ · Κλαύ[δ]ιον Ἀτ[τ]|[ικὸν Ἡρ]ώδην Μ[αρα]θώ[νιον] | ἡ Πτ[ολε]μαὶς [φυλ]ὴ [ἀνέθη]|κεν εὐ[ν]οίας ἕνε[κεν] |καὶ εὐε[ργεσίας τῆς εἰς] | τὴν πα[τρίδα]. Ayrıca bkz. IG II^2 3597b–e.

[429] IG II^2 3596, str. 1–6: ἡ πόλις ἡ Γυθεατῶν | Κλαύδιον Ἀττικὸν | τὸν ἀρχιερέα τῶν Σε|βαστῶν καὶ κηδεμό|να τοῦ θνους, ἑαυτῆς | δὲ σωτῆρα καὶ κτίστην. IG V I 1147, str. 21: ὁ Τιβ(έριος) Κλαύ]διος Ἀττικὸς ὁ κράτιστος. Ayrıba bkz. Ameling 1983 II, no. 53–54.

[430] Philostr. *VS* 549: ἑκατὸν μὲν βοῦς τῇ θεῷ θύων ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ πολλάκις, ἑστιῶν δὲ τῇ θυσίᾳ τὸν Ἀθηναίων δῆμον κατὰ φυλὰς καὶ γένη, ὁπότε δὲ ἥκοι Διονύσια καὶ κατίοι ἐς Ἀκαδημίαν τὸ τοῦ Διονύσου ἔδος, ἐν Κεραμεικῷ ποτίζων ἀστοὺς ὁμοίως καὶ ξένους κατακειμένους ἐπὶ στιβάδων κιττοῦ.

[431] Avotins 1969; 305–308; Cole 2010, 340. *Arkhibakkhos*, Dionysos kültüyle ilgili bir görev olmalıdır.

[432] Tobin 1997, 22.

[433] Philostr. *VS* 549.

[434] Amelin 1983 I, 24; Tobin 1997, 18.

Herodianos, genç yaşta ölmüştür.[435] Tisamenis, Spartalı Tib. Cl. Aristokrates ile evlenmiştir.[436] L. Vibullius Hipparkhos Tiberius Claudius Attikos Herodes,[437] MS. 101–103 yılları arasında zengin ve aristokrat bu ailenin üyesi olarak Marathon'da dünyaya gelmiştir. Herodes'in çocukluğu, *consul* olan babasıyla birlikte Roma'da (MS. 108), Marcus Aurelius'un büyükbabası P. Calvisius Tullus Ruso'nun evinde geçmiştir. Varlıklı ve aristokrat bir ailenin üyesi olarak zamanın en ünlü ve başarılı kişilerinden eğitim almıştır. Atina'ya dönünce, eğitimine Knidoslu Theagenes ve Tralleisli Munatios ile başlamıştır. Tyroslu Tauros ile Platon felsefesi,[438] Atinalı Secundus ile retorik sanatı üzerine çalışmıştır. MS. 118'de Atina adına İmparator Hadrianus'a elçi olarak gitmiştir; ama başarılı bir konuşma yapamamıştır. Büyük ihtimalle bu olaydan sonra da Skopelianos'un öğrencisi olmuştur. Ayrıca zamanının ünlü sofistleri Polemon ve Favorinus'un derslerine katılmıştır.[439]

Herodes, babası Attikos'un zenginliğinden ve sahip olduğu ilişkilerden dolayı Atina'da genç yaşlarda önemli memuriyetler üstlenmiştir.[440] MS. 125 yılında Atina'da *agoranomos*[441] ve MS. 126/127'de *eponymos arkhon* olmuştur.[442] İlerleyen zamanlarda Roma'da önemli görevler yerine getirmiştir. MS. 129 yılında *quaestor* olarak İmparator Hadrianus zamanında *senatus*'a girmiştir. MS. 131'de *tribunus plebis* ve MS. 133'te *praetor* seviyesine yükselmiştir.[443] MS. 134–135'te İmparator Hadrianus zamanında, Asia Eyaleti'nin özgür kentlerinin *corrector*'u olarak hizmet etmiştir. Asia eyaletinin ilk *corrector*'udur.[444] Bu görevi yaparken, Smyrna'da Polemon'u dinleme fırsatı bulmuştur. Üç gün derslerine katılmanın

[435] IG XII 5 631, str. 1–3: ἡ πόλις Ἰουλιητῶν Τι. | Κλ. Ἀττικὸν Ἡρωδιανὸν | Τι. Κλ. Ἀττικοῦ. SEG 14 542: Τι. Κλαύδιο[.Ἀττικὸ.] | Ἡρωδιαν[ὸ. Τι. Κλαυδίου] | Ἀττικ[οῦ — — — — — — —].

[436] SEG 11 781; Spawforth 1980, 219.

[437] PIR^2 C 802.

[438] Dillon 1977, 237

[439] Philostr. *VS* 564: ὡς μὲν δὴ Πολέμωνα καὶ Φαβωρῖνον καὶ Σκοπελιανὸν ἐν διδασκάλοις ἑαυτοῦ ἦγε καὶ ὡς Σεκούνδῳ τῷ Ἀθηναίῳ ἐφοίτησεν, εἰρημένον μοι ἤδη, τοὺς δὲ κριτικοὺς τῶν λόγων Θεαγένει τε τῷ Κνιδίῳ καὶ Μουνατίῳ τῷ ἐκ Τραλλέων συνεγένετο καὶ Ταύρῳ τῷ Τυρίῳ ἐπὶ ταῖς Πλάτωνος δόξαις.

[440] Tobin 1997, 24.

[441] IG II^2 3602: ἐπὶ τῆς | ἀγορονομίας | Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ | ἀνέθηκεν.

[442] IG II^2 3190, str. 1–5: ἀγαθῇ τύχῃ | ἐπὶ Τιβερίου | [Κ]λ[α]υδίου Ἡρώδου | Μ[α]ραθωνίου νε(ωτέρου) | ἄρ[χ]οντος. IG II^2 3733, str. 3–5: οἱ ἐπὶ Τιβ · Κλαυδίου Ἡρώ|δου Μαραθωνίου ἄρ|χοντος τρίτου. Ayrıca bkz. IG II^2 3734; Oliver 1970, 34, 129.

[443] SIG3 863, no 1; Jansen 2006, 18: L. Vibullium | Hipparchum Ti(berium) | Cl(audium) Ti(berii) f(ilium) Quir(ina) Atticum | Herodem q(uaestorem) i(mperatoris) Caesaris | Hadriani Aug(usti) inter ami|cos trib(unum) plebis praetorem.

[444] Ertekin 2009, 77–84.

karşılığı olarak Polemon'a 250,000 *drakhme* ödeme yapmak zorunda kalmıştır.[445] Daha sonra Atina'ya dönünce Panhellenia ve Panathenaia oyunlarında *agonothetes*'lik yapmıştır.[446] Asia Eyaleti'nin özgür kentlerinin *corrector*'luğunu yaptığı sırada, Asia Eyaleti *proconsul*'ü Antoninus Pius tarafından, Marcus Aurelius ile Lucius Verus'un öğretmenliğini yapması için Roma'ya davet edilmiştir.[447] MS. 140'lı yılların başında Roma'da yaşamaya başlamış ve Marcus Aurelius ile Lucius Verus'un öğretmenliğini yapmıştır (MS. 141–146).[448] Antonius Pius'un karısı Yaşlı Faustina'nın akrabası Appia Annia Atilia Regilla Caucidia Tertulla ile evlenmiştir (MS. 138/139). Regila'nın ailesi Roma'nın zengin ailelerinden biridir. Kardeşi Appius Annius Atilius Bradua, MS. 160 yılının Roma *consul*'üdür. Babası *patricii* ve *consul* olan Romalı bir kadın ile Yunan bir erkeğin bu evliliğinden altı çocuk dünyaya gelmiştir[449] (EK-2: Şekil 2). Herodes, MS. 143'te Bellicius Torquatus ile birlikte *consul ordinarius* görevini yerine getirmiş[450] ve sonrasında *consul suffectus*'luk yapmıştır. *Consul*'lükten sonra, dini bir görev olan *XV viri sacrisfaciundis'*e kabul edilmiştir.[451] MS. 146'da karısı Regilla ile birlikte Atina'ya dönmüştür. MS. 160 yılında ikinci kez *consul* olması teklif edildiğinde, bu görevi reddetmiştir. Atina'da imparator kültü rahibi olmuş ve Bakhos'un rahibi seçilmiştir.[452] MS. 160 yılında karısını öldürmek suçundan Roma'da yargılanmıştır.[453] Philostratos, Herodes'in karısı Regilla'yı küçük birkaç hatası yüzünden azatlısı Alkimedon'a dövdürdüğünü ve bu sırada karnına aldığı darbeden dolayı da Regilla'nın hamileliğinin sekizinci ayında erken doğum yaptığı için öldüğünü aktarmaktadır.[454] Regilla'nın ölümü üzerine kardeşi Bradua, Herodes'e karşı dava açmıştır. Mahkemede Bradua, suçlamalarına sağlam kanıtlar getirememiştir. Herodes kendisine karşı yapılan suçlamaları kabul etmemiştir. Philostratos, Regilla'nın ölümünün Herodes'e karşı kullanılmaya çalışıldığını

---

[445] Philostr. *VS* 538.

[446] Avotins 2005, 349–350.

[447] Ertekin 2009, 81.

[448] Ameling 1983 I, 71–72; Tobin 1997, 30; Jansen 2006, 23; Davenport–Manley 2014, 10, 17.

[449] PIR^2 C 785;803; 886; 1076; PIR^2 M 259; PIR^2 A 709; Dittenberger 1878, 67–89.

[450] Tobin 1997, 32.

[451] Oliver 1950,109-116.

[452] IG II^2 1368; Ameling 1983 II, no. 94.

[453] Pomeroy 2007.

[454] Philostr. *VS* 555: Ἦλθεν ἐπὶ τὸν Ἡρώδην καὶ φόνου δίκη ᾧδε ξυντεθεῖσα· κύειν μὲν αὐτῷ τὴν γυναῖκα Ῥήγιλλαν ὄγδοόν που μῆνα, τὸν δὲ Ἡρώδην οὐχ ὑπὲρ μεγάλων Ἀλκιμέδοντι ἀπελευθέρῳ προστάξαι τυπτῆσαι αὐτήν, πληγεῖσαν δὲ ἐς τὴν γαστέρα τὴν γυναῖκα ἀποθανεῖν ἐν ὠμῷ τῷ τόκῳ.

düşünmektedir.[455] Roma'daki yargılanma olayından sonra Orikon'a sürgün edilmiştir; ancak Philostratos, Orikon'a gitmesinin sürgün edilmesiyle ilgili olmadığını aktarmaktadır.[456] MS. 175'te Atina'ya geri dönmüş[457] ve MS. 177 yılında 76 yaşında, Marathon'da yaşama gözlerini kapatmıştır.[458] Azatlısına Marathon'da gömülmek için emir bırakmasına rağmen, Atinalılar Herodes'i kendi kentlerinde Panathenaia *Stadion*'una gömmüşlerdir. Cenazesinde her yaştan insan, sanki iyi bir babayı kaybetmiş oğullar gibi gözyaşı dökmüştür.[459] Atinalılar Herodes'in mezarına şu epigramı yazmışlar: *Attikos'un oğlu Marathonlu Herodes'in kalıntılarının tümü burada yatmakta; fakat onun namı dünyayı aşmakta.*[460]

Herodes ve Regila altı çocuk dünyaya getirmişlerdir (EK-2: Şekil 2). Çiftin ilk çocuğu Claudius (MS. 141), onlar Roma'da yaşarken ölmüştür. İkinci çocukları Elpinike MS. 142'de Roma'da doğmuş ve akrabaları L. Vibullius Hipparkhos ile evlenmiştir. Annesinin ölümünden kısa bir zaman sonra yirmili yaşlarında ölmüştür.[461] Üçüncü çocukları Athenais MS. 143/144,[462] Bradua MS. 145[463] ve beşinci çocukları Regillus MS. 150/155 yılında doğmuştur.[464] MS. 150'li yıllarda Athenais ve Regillus ölmüştür. Altıncı çocukları Regilla'nın şüpheli bir şekilde öldüğü sırada annesinin karnındaydı ve annesiyle birlikte ölmüştür.[465] Çocuklarından sadece Ti. Cl. M. Appius Atilius Bradua Regillus Attikos, babası Herodes'ten daha uzun bir yaşama ve başarılı bir politik kariyere sahip olmuştur. MS. 185 yılında *consul*, 187/188 yılında Atina'da *arkhon* görevini yerine getirmiştir. Yazıtlarda

---

[455] Philostr. *VS* 556: διεβάλλετο μὲν γὰρ καὶ ταῦτα ὡς πλάσμα, ἀλλ᾽ ὅμως τἀληθὲς ἴσχυεν.

[456] Philostr. *VS* 562: Ἐπιγράφουσι δὲ ἔνιοι καὶ φυγὴν οὐ φυγόντι καί φασιν αὐτὸν οἰκῆσαι τὸ ἐν τῇ Ἠπείρῳ Ὠρικόν, ὃ καὶ πολίσαι αὐτόν, ὡς εἴη δίαιτα ἐπιτηδεία τῷ σώματι.

[457] Tobin 1997, 40–41.

[458] Philostr. *VS* 521. Ayrıca bkz. Oliver 1970, 83–84; Janiszewski–Stebnicka–Szabat 2015, 168–170.

[459] Philostr. *VS* 565: ἀποθανόντος δὲ αὐτοῦ ἐν τῷ Μαραθῶνι καὶ ἐπισκήψαντος τοῖς ἀπελευθέροις ἐκεῖ θάπτειν Ἀθηναῖοι ταῖς τῶν ἐφήβων χερσὶν ἁρπάσαντες ἐς ἄστυ ἤνεγκαν προαπαντῶντες τῷ λέχει πᾶσα ἡλικία δακρύοις ἅμα καὶ ἀνευφημοῦντες, ὅσα παῖδες χρηστοῦ πατρὸς χηρεύσαντες, καὶ ἔθαψαν ἐν τῷ Παναθηναικῷ ἐπιγράψαντες αὐτῷ βραχύ.

[460] Philostr. *VS* 566: Ἀττικοῦ Ἡρώδης Μαραθώνιος, οὗ τάδε πάντα κεῖται τῷδε τάφῳ, πάντοθεν εὐδόκιμος.

[461] Philostr. *VS* 558; Tobin 1997, 83–85; IvO 624: Ἀππίαν Ἀννίαν Ἀτειλία[ν] | Ῥήγιλλαν Ἐλπινείκην Ἀγριππεῖναν | Ἀτρίαν Πόλλαν | Ἡρώδου καὶ [Ῥ]ηγίλλης | θυγατ[έρα, ἡ πόλ]ι[ς ἡ τῶ]ν [Ἠλείων].

[462] IG II² 4074: Δομιτιανὸς | Ἀθηναΐδα | Ἡρώδου τοῦ | διδασκάλου | τὴν θυγατέρα.

[463] Tobin 1997, 91; Ameling (1983 II, 19–20), Bradua'nın MS. 152/153 yılında doğmuş olabileceğini söylemektadir. Ayrıca bkz. Graindor 1930; Barnes 1968.

[464] Tobin 1997, 89–90; IvO 626: Λ(ούκιον) Κλαύδιον | Βιβούλλιον Ῥήγιλλον | Ἡρώδην, Ἡρώδου | καὶ Ῥηγίλλης υἱόν | ἡ πόλις ἡ τῶν Ἠλείων.

[465] Pomery 2007, xii.

euergetes ve Asia'nın *proconsul*'ü olarak anılmaktadır.[466] Herodes Attikos'un soyu oğlu Bradua üzerinden ilerlemiştir. Philostratos, *Sofistlerin Yaşamı* (βίοι σοφιστῶν) adlı eserinin giriş bölümünde, Gordianus'un soyunu Herodes'e kadar dayandırdığını ifade etmiştir.[467]

Herodes Attikos oldukça ünlü bir *euergetes*'tir. İmparator Hadrianus zamanında Asia'nın özgür kentlerinin *corrector'u* olduğu zamanda Aleksandria Troas'taki su problemini çözmek için imparatorun izniyle üç milyon *drakhmai* harcamasına izin verilmiştir; ancak harcamalar yedi milyon *drakhmai*'a ulaşınca Asia Eyaleti *procurator*'ları (οἱ τὴν Ἀσίαν ἐπιτροπεύοντες) bu durumu imparatora bildirmişlerdir. Philostratos'un aktardığına göre, imparator durumu Herodes Attikos'un babasına iletince, babası "Ey imparator! Böyle önemsiz bir tutar için sinirlenme; çünkü üç milyonu geçen harcama tutarını ben oğluma vermiştim. O da bunu kente hediye etmiş." demiştir.[468] Bunun dışında, yaptığı hizmetlerden biri de Atina'daki Panathenik *stadiumu*'u inşa ettirmiştir (MS. 143/144). Panathenik festivalde στεφανηφόρος olarak görevlendirildiğinde yaptığı konuşmasında, yarışmacıların saf beyaz mermerli *stadium*'da yarışacaklarını söylemiş ve bu konuşmanın ardından dört yıl içinde, Ilissos'un diğer tarafına *stadion*'u yaptırmıştır. Philostratos, önceden matemin belirtisi olarak kamusal toplantılarda siyah giyildiğini; ancak Herodes'in Atinalı gençlerin kıyafetini değiştirerek beyaz pelerin giydirdiğini aktarmaktadır. Karısı Regilla'nın anısına Atina'da, Roma İmparatorluğu'nun başka hiçbirinde olmayan mükemmellikte *odeion* inşa ettirmiş ve çatısını oldukça pahalı bir ağaç olan sedirden yaptırmıştır. Ayrıca, Korinthoslular için çatılı tiyatro, Pythion'da Pythia tanrıları için *stadion*, Olympia Oyunları'na katılanların temiz su içmesini sağlamak için Olympia'da Zeus Tapınağı için bir suyolu[469] ve Melieus (Malis) körfezinin etrafında yaşayanlar için hastaya şifa veren banyo havuzları yaptırmıştır. Epeiros'taki Orikon'u yeniden inşa ettirmiştir. İtalya'daki Canusium'a su getirerek orayı yaşanabilir hale getirmiştir. Euboia, Peloponnesos ve Boiotia'nın kentlerine çeşitli hediyelerle

[466] Asia'nın ve Afrika'nın *proconsul*'ü ve Roma'da *consul* olan kişinin Herodes Attikos'un oğlu Bradua Attikos mu, yoksa Bradua Attikos'un oğlu Bradua mı yoksa Regilla'nın kardeşi Bradua mı olduğu; bu görevler aynı kişi tarafından mı yoksa farklı kişiler tarafından mı yerine getirildiği konusunda çeşitli tartışmalar vardır. Bkz. Rutledge 1960, 97–109; Ameling 1983 II, 19–20, 218–223; Avotins 1973, 68–76; Tobin 1997, 90–95.

[467] Philostr. *VS* 479: ὅτι καὶ γένος ἐστί σοι πρὸς τὴν τέχνην ἐς Ἡρώδην τὸν σοφιστὴν ἀναφέροντι. Ayrıca bkz. Dittenberger 1878, 89; Oliver 1968, 346; Nutton 1970, 719–728; Grasby 1975, 128–129; Ameling 1983 I, 170–171.

[468] Philostr. *VS* 548: ὦ βασιλεῦ, εἶπεν ὑπὲρ μικρῶν μὴ παροξύνου, τὸ γὰρ ὑπὲρ τὰς τριακοσίας μυριάδας ἀναλωθὲν ἐγὼ μὲν τῷ υἱῷ ἐπιδίδωμι, ὁ δὲ υἱὸς τῇ πόλει ἐπιδίδωσι.

[469] Philostr. *VS* 551: τῷ Διὶ τὸ ἐν τῇ Ὀλυμπίᾳ ὕδωρ. Ayrıca bkz. Avotins 1975b, 244–249; Longfellow 2009, 229–232.

bağışta bulunmuştur.[470] Büyük bir başarı olarak düşündüğü Korinthos'taki Isthmos Boğazı'nı kesip iki denizi birleştirmeyi çok istemiş; ancak imparator tarafından yanlış anlaşılma korkusundan dolayı bu düşüncesini eyleme geçirememiştir.[471]

Bir sofistten beklenen hayır işleri, yüksek maliyetli memuriyetlerin üstlenilmesi, kent için yeni binaların yaptırılması ve var olan eski yapıların tamir ettirilmesi gibi pek çok kamusal sorumluluğu[472] Herodes Attikos yerine getirmiştir.[473] Karşılığında pek çok yazıt aracılığıyla onurlandırılmıştır.[474] Bir sofist olarak üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmede oldukça başarılı olmuştur. Bunu yapabilmeyi hem ailesinden gelen zenginliğe hem de zamanının en büyük retorlarından biri olarak imparatorlarla arasındaki yakın ilişkiye borçludur. Ayrıca, bir sofist olarak Yunan ve Roma gençlerini eğitme konusunda oldukça etkili olmuştur. Zamanının ünlü sofistlerinin pek çoğunun öğretmenliğini yapmıştır.[475] Marcus Aurelius ile Lucius Verus'un eğitimini üstlenmiş olması da mesleğindeki başarısını kanıtlamaktadır. Kendisinin, babası Attikos'un ve ailenin diğer üyelerinin üstlendikleri görevler göz önünde bulundurulduğu zaman, ailenin Atina'nın, geniş ve verimli arazilere sahip zengin, köklü ve güçlü ailelerinden biri olduğu görülmektedir. Bu aile pek çok kentle ve Roma ile güçlü ilişkilere sahip olmuştur.[476] Herodes Attikos da, hem mesleğindeki başarısı hem de üyesi olduğu aile aracılığıyla bir sofist ve bir yurttaş olarak kendisinden beklenen siyasal ve toplumsal sorumlulukları, ait olduğu sınıfa layık bir şekilde yerine getirmiştir.

---

[470] Philostr. *VS* 550–552. Ayrıca bkz. Wilson 2010, 17, 112, 349–350, 513, 629; Janiszewski–Stebnicka–Szabat 2015, 168–170.

[471] Philostr. *VS* 551: ἐπεὶ μὴ τὸν Ἰσθμὸν ἔτεμεν, λαμπρὸν ἡγούμενος ἤπειρον ἀποτεμεῖν καὶ πελάγη ξυνάψαι διττὰ καὶ ἐς περίπλουν σταδίων ἓξ καὶ εἴκοσι θαλάττης ξυνελεῖν μήκη. καὶ τούτου ἦρα μέν, οὐκ ἐθάρρει δὲ αὐτὸ αἰτεῖν ἐκ βασιλέως, ὡς μὴ διαβληθείη διανοίας δοκῶν ἅπτεσθαι.

[472] Bowersock 1969, 22–36; Tobin 1997, 59–67.

[473] Rutledge 1960, 97–109; Bowersock 1969, 22-36; Tobin 1997, 59-67.

[474] Ameling 1983 I–II; Jansen 2006.

[475] Tobin 1997, 52, dn. 151.

[476] Tobin 1997, 14.

2.1.2.15 Dion Cocceianus Khrysostomos

Dion Cocceianus[477] Khrysostomos[478] yaklaşık MS. 40'larda Bithynia'daki Prusa'da, kentin en etkili ailelerinden birinin üyesi olarak dünyaya gelmiştir. Aile, kentin zengin *euergetes* ailelerinden biridir. Anne tarafından büyükbabası Dion ve annesi Roma vatandaşıdır.[479] Dion *Orationes* 46'da, büyükbabasının, babasından ve büyükbabasından ona kalan tüm serveti kamusal işler için harcadığını ve daha sonra ise Roma İmparatorluğu tarafından ikinci bir şans elde etme fırsatını yakaladığını yazmaktadır. Büyük ihtimalle büyükbabası İmparator Claudius'un arkadaşı olup onun sayesinde tekrar zengin olabilmiştir.[480] Roma vatandaşlık hakkını da Claudius'tan almış olmalıdır. Bu durum göz önünde bulundurulunca, Dion'nun annesinin isminin Claudia olması beklenmektedir.[481] Babasının adı Pasikrates olup[482] *peregrinus*'tur[483]. Başka bir ifadeyle Roma vatandaşlığına sahip değildir. Dion söylevlerinde babasının annesinden daha alt seviyede biri olduğunu vurgularken, onun iyi bir yurttaş olduğunu ve yaşadığı sürece kenti adil bir şekilde yönettiği için onurlandırıldığını belirtmektedir.[484] Ayrıca sadece babasının değil, büyük babasının, erkek kardeşinin ve diğer akrabalarının da kent tarafından onurlara layık görüldüğünü de eklemektedir. Babası *peregrinus* olduğu için Dion'da *peregrinus* doğumludur. Babası miras olarak ona 400,000 *drakhmai* borç bırakmıştı.[485] İmparator Vespasianus veya Titus zamanında Roma vatandaşlık hakkını elde etmiş olmalıdır. İsmi de Titus Flavius Dion olmuş olmalıdır.[486] Moles, vatandaşlık hakkını arkadaşı Marcus Cocceius Nerva'dan (MS. 96–98) almış olabileceğini dile getirmektedir.[487]

---

[477] Plin. *Epist.* X 81, 82.2

[478] Bu *cognomen* retor Menandros tarafından ona verilmiş olmalıdır. Konuşma sanatındaki başarısından dolayı Chrysostomos–altın ağız–olarak adlandırılmıştır. Bkz. Philostr. *VS* 696.

[479] Dio 41.6; Harris 1962, 85–86.

[480] Dio 46.3; 41.6; 44.5; 46.3-4; 50.7.

[481] Bekker-Nielsen 2008, 119.

[482] Phot. *Bibl*. 209 (165a).

[483] Dio 41.6; 10; Sherwin-White 1966, 676; Salmeri 1982, 18 n. 49; Salmeri 2000, 66-67, 89; Raggi 2004; Arnim 1891, 366–407.

[484] Dio 44.3: εἰ δὲ ἄρα καὶ τοιαύτας τινὰς δεῖ με τιμὰς ἔχειν, πολλαί μοι καὶ ἄλλαι εἰσὶ παρ᾽ ὑμῖν, τοῦτο μὲν αἱ τοῦ πατρὸς τοῦ ἐμοῦ, ὅσαις ἐκεῖνον ἐτιμήσατε, ὡς ἄνδρα ἀγαθὸν καὶ ὅσον ἔζη χρόνον δικαίως προεστῶτα τῆσδε τῆς πόλεως.

[485] Dio 46.5

[486] *I.Prusa ad Olympum* 33: Τίτος Φλάουιος, Δίωνος υἱός [— — —] Καλειδιανὸν υἱόν.

[487] Moles 1978, 86.

Dion Prusa'nın vatandaşı olmakla beraber pek çok şehrin vatandaşlığıyla da onurlandırılmıştır. Nikomedeia ve Apameia Myrleia kentlerinin vatandaşı ve *boule'*lerinin üyesi olmuştur.[488] *Orationes* 41.6'da kendisinin Apameia vatandaşı olduğunu söylerken, ayrıca büyükbabasının, annesinin ve babasının da Apameia'dan vatandaşlık elde ettiğini aktarmaktadır. Ayrıca büyük babasının sadece Apameia vatandaşı olmadığını Roma vatandaşı olduğunu ve imparator ile arkadaş olduğunu da vurgulamaktadır. Bu kadarla yetinmeyen Dion, çocukları için Prusa kentinden daha çok Apameia'nın anavatan olduğunu belirtmektedir. [489] Dion Prusa'da pek çok memuriyeti yerine getirmiş ve başarılı bir retor olarak birtakım ayrıcalıklar elde etmiştir. MS. 74 yılında Roma'ya gitmiş ve Stoacı Musonius Rufus'un da içlerinde olduğu öğretmenlerin arasına girmeyi başarmıştır. Bu şekilde toplumun yüksek kesiminin içinde kendine bir yer edinmiştir. İmparator Nerva, Titus ve Titus'un damadı T. Flavius Sabinus ile tanışma fırsatı bulmuştur; ancak kaderi MS. 82 yılında yakın arkadaşı İmparator Titus'un damadı Titus Flavius Sabinus'un, Domitianus tarafından idam edilmesiyle değişti ve Roma'dan kovuldu.[490] Aynı zamanda kendi vatanı Bithynia Eyaleti'nden de sürgün edilmiştir. Tam on beş yıl Domitianus'un gözünden uzak gezgin bir hayat yaşamıştır. Bu süre zarfında felsefi çalışmalarla uğraşmıştır.[491] MS. 96 yılında arkadaşı Nerva'nın imparator olmasıyla birlikte sürgün cezası sona ererek affedilmiş ve memleketine dönebilmiştir. Memleketi Prusa'da da kent işleriyle meşgul olmuş; ayrıca Nikomedia, Nikaia ve Apameia kentlerinin danışmanlığını üstlenmiştir. MS. 98 yılında Traianus'un imparator olmasıyla politik kariyerinde ilerlemiş ve güç elde etmiştir.[492]

Dion sürgünden MS. 99/101 yılında döndüğünde kentinden sıcak bir karşılama beklemiş olmalıdır; ancak döner dönmez kenti birkaç kamusal konuyla boğuşurken bulmuştur. Prusa adına elçi olarak İmparator Traianus'a gönderilen bir heyete başkanlık yaptığında görevini tam anlamıyla ciddiye almadığı konusunda vatandaşları tarafından eleştirilmiştir; çünkü imparator yapılan konuşmadan memnun kalmamış ve Prusa, Smyrna gibi ünlü kentlerin sahip olduğu bazı imtiyazları (*neokoros* hakkı) elde etmede başarısız olmuştur.[493] Prusa'daki inşaat projelerinin kullanımıyla ilgili sorunlarla karşılaştı.[494] Kentte

[488] Dio 41.2; Jones 2012, 213.

[489] Dio 41.6

[490] Dio 13.1

[491] Dio 13.

[492] Harris 1962, 86.

[493] Dio 45; Bekker-Nielsen 2007, 125.

[494] Dio 40, 42; 51.

sütunlu bir cadde yapmak istediğinde, daha sonradan bu yapının kente mal edilmesini talep etmiş ve bunun için kentin zenginlerine katkıda bulunmaları için ısrar etmiştir. Hatta bu konu Plinius'a iletilerek bu durumun sorgulaması istenmiştir. Bu istek üzerine Plinius bunu İmparator Hadrianus'a bildirmiştir. Hadrianus, Dion'un gözetiminde bitirilen tüm yapılarla ilgili hesapların Dion tarafından çıkartılmasını istemiştir.[495] Hadrianus'un, "Dion'un gözetiminde bitirilen tüm yapılar" ifadesi, Dion'un geleneksel anlamda kent hayırseverliliğinin bütün sorumluluklarını üstlenmiş olduğunu göstermektedir.[496] İmar faaliyetleri dışında, Apameia ve Prusa arasındaki anlaşmazlıkların giderilmesi için Apameia meclisinde kenti adına etkili bir konuşma yapmıştır. Hitabet konusundaki başarısı sayesinde Nikomedia ve Nikaia arasındaki anlaşmazlıkların giderilmesinde de etkin rol almıştır.[497] Ancak Prusa'nın *arkhon'*luğu kendisine teklif edildiğinde bu görevi kibarca reddetmiştir.[498]

2.1.2.16 Iulius Aurelius Kharidemos Iulianus ve Claudius Aurelius Zelos

Aphrodisias'ta ele geçen yazıtlar aracılığıyla Iulius Aurelius Kharidemos Iulianus'un sofist olduğu öğrenilmektedir.[499] Yazıtlar Iulius Aurelius Kharidemos Iulianus'un kentin önde gelen ailelerinden birinin üyesi olduğunu göstermektedir (EK-2: Şekil. 4). Büyük babası Tiberius Claudius Zelos *arkhiereus, ktistes* ve Aphrodite'nin yaşam boyu *hiereus*'idir. Zelos, Aphrodisias'taki tiyatronun orkestrasını değiştirmiştir. Annesi, Iulius'un kızı Iulia Paulia[500] *stephanephoros, arkhiereus* ve kente özerklik kazandıranların soyundan gelmektedir.[501] Paulia, MS. 39 yılında Roma tarafından verilen imtiyazla kente özerklik kazandıran Iulius Zoilos'un soyundan olmalıdır.[502] Ayrıca kendisi de *arkhiereia* görevini üstlenmiştir. Iulius Aurelius Kharidemos Iulianus'un babası Claudius Aurelius Zelos *arkhiereus* görevini yerine getirmiştir. Ayrıca aile mezar yazıtında, kentteki en büyük binaların *ktistes*'i olarak anılmaktadır. Aynı yazıt Iulius Aurelius Kharidemos Iulianus'un babasının da sofist olduğunu

[495] Plin. *Epist.* 10.81–82.

[496] Dio 45.15.

[497] Dio 40; 41; Nikomedia-Nikaia bkz. Oration 38.

[498] Dio 49

[499] CIG 2812, 2845; Puech 2002, 166-174, no. 60-63.

[500] MAMA VIII 434, 498.

[501] CIG 2845; MAMA VIII 564; REG 19, 1906, 279; Robert 1966, 396; Puech 2002, 169, no. 62.

[502] Reynolds 1982, 164; Puech 2002, 172; Chaniotis 2003, 250, 254.

göstermektedir.[503] Aphrodisias'tan ele geçen ve MS. II. yüzyıla tarihlenen başka bir yazıtta babası Claudius Aurelius Zelos sofist ve retor olarak onurlandırılmaktadır. Ayrıca yazıtta *arkhiereus*, *tamias*, *neopoios* (tapınak yöneticisi), *ktistes* olarak anılmış ve aynı zamanda hukuki savunmalarıyla ülkesine birçok başarı kazandırmış olduğuna yer verilmiştir.[504] Hem kentin elit kesimin bir üyesi hem de sofist ve retor olarak kentin sorunlarıyla meşgul olmuş, bir yurttaş olarak kent görevlerini yerine getirmiştir. Aynı şekilde Iulius Aurelius Kharidemos Iulianus babasını takip ederek sofistik eğitim almış ve kamusal işlerle ilgilenmiştir. Aphrodisias'tan ele geçen iki yazıtta, dört yılda bir düzenlenen *Aphrodeiseia Philemonieia* yarışmalarının onbeşincisinin yapıldığı yarışlarda, yarışmanın *agonothetes*'liğini yapan *neopoios*'lara Iulius Aurelius Kharidemos Iulianus'un başkanlık yapmış olduğu yer almaktadır.[505] Aphrodisias'tan ele geçen başka bir yazıtta ise *gymnasiarkhos*, *stephanephoros* ve ülkeyi birlikte kuranların soyundan geldiği belirtilmiştir. Aynı yazıtta, Dionysos'un yaşam boyu *hiereus*'i olduğuna yer verilmiş ve kentinde yapmış olduğu imar faaliyetleri, üstlendiği bütün idari görevleri ve kenti için yerine getirmiş olduğu *euergetes*'likten dolayı

---

[503] CIG 2845; MAMA VIII 564; REG 19, 1906, 279; Robert 1966, 396; Puech 2002, 169, no. 62: τὸ μνημεῖον Ἰουλίου Αὐρηλίου, Ζήλου ἀρχιερέως υἱοῦ, Χαρι|δήμου Ἰουλιανοῦ· ἐν τῇ σορῷ τέθαπται Κλαύδιος Αὐρήλι|ος Ζῆλος ἀρχιερεὺς σοφιστὴς κτίστης τῶν μεγίστων ἔργων | ἐν τῇ πόλει καὶ Ἰουλία Παῦλα ἀρχιέρεια στεφανηφόρων καὶ - ἀρχιερέων καὶ τῶν συναιτίων τῇ πόλει τῆς αὐτονομίας | ἀπόγονος, καὶ Αὐρήλιος Χαρίδημος ὁ ἔκγονος αὐτῶν·| οὐδεὶς δὲ ἄλλος ἐξουσίαν ἔξει κηδευθῆναι ἐν τῇ σορ[ῷ] | ἢ Ἰούλιος Αὐρήλιος Χαρίδημος ὁ παῖς Ζήλου καὶ Παύλης | μεθ' ὃν ἀφηρωϊσθήσεται ἡ σορὸς καὶ ἀνενόχλητος τὸν ἅ|[παντα χρόνον ἔσται —].

[504]Le Bas–Waddington 1870, 1598; Puech 2002, 471, no. 260; Özlem–Aytaçlar 2006, 146, no. 128: [ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος ἐτείμησαν —] | [Κλ. Αὐρήλιον Ζῆλον] | τὸν ῥήτορα | καὶ σοφιστήν | ἀρχιερέα, τα|μίαν, νεωποι|όν, κτίστην|πολλὰ καὶ | διὰ συνηγο|ριῶν κατορ|θώσαντα τῇ |πατρίδι|υἱὸν Τιβ(ερίου) Κλ(αυδίου) | Ζήλου ἀρχι|ερέως καὶ ἱε|ρέως τῆς | Ἀφροδίτης |τοῦ πολλοῖς |καὶ μεγάλοις | ἔργοις |ἐκ τῶν ἰδίων |κοσμήσαντος |τὴν πόλιν.

[505] CIG 2812; Liermann 1889, 137–138, no. 24; Roueché 1993, 216–217, no. 84; Puech 2002, 166, no. 60: Ἀντώνιον Φλάυ(ιον) | Μητροδώρου υἱὸν | Ἀντίοχον, νική|σαντα παίδων πυ|γμὴν τῷ ἐπιτελε|σθέντι ἀγῶνι τῆς | πεντεκαιδεκά|της τετραετηρί|δος Ἀφροδεισειή|ων Φιλημονιήων {κ} | ἀγωνοθετούν|των τῶν περὶ Ἰού|λιον Αὐρήλιον, Ζή|λου υἱὸν, Χαρίδη|μον, καὶ Ζήλου ἔκ|γονον, ἀρχιερέων | κτιστῶν, σοφιστὴν | νεωποιῶν·| τὴν δὲ ἀνάστασιν | τοῦ ἀνδριάντος ποι|ησαμένου Ἀντωνί|ου Φλαβίου Μητρο|δώρου τοῦ πατρὸς | αὐτοῦ.

Liermann 1889, 138–139, no. 25; Roueché 1993, 215–216, no. 83; Puech 2002, 167, no. 61: [τὸν δεῖνα — —στ] | [εφ]ανωθέν[τα | παίδων στάδι|ον τῷ ἐπιτελε|σθέντι ἀγῶνι | τῆς πεντε|καιδεκάτης | τετραετηρίδος | Ἀφροδεισιήων | Φιλημονιήων | ἀγωνοθετούν|των τῶν περὶ | Ἰούλιον Αὐρήλι|ον Ζήλου ἀρχι|ερέως υἱὸν Χα|ρίδημον νεο|ποιῶν | τὴν δὲ ἀ|νάστασιν τοῦ | ἀνδριάντος | ποιησαμένου | Ἰουλίου Κρατε|ρου τοῦ πατρὸς | αὐτοῦ.

onurlandırılmıştır.[506] Hem ailesinin hem de kendisinin üstlenmiş olduğu memuriyetler (EK-2: Şekil. 4), ayrıca kendisinin ve babasının sofist olması, Iulius Aurelius Kharidemos Iulianus'un zengin ve eğitim seviyesi yüksek bir aileye mensup olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte babası gibi bir sofist olarak gerektiğinde savunmalarıyla ülkesine birçok başarı kazandırmış da olmalıdır.

2.1.2.17 L. Egnatius Victor Lollianus

Ailesi Bithynia kökenli olan, Prusa'nın yurttaşı[507] retor L. Egnatius Victor Lollianus MS. III. yüzyılın önemli figürlerinden biridir.[508] MS. yaklaşık 185 yılında Roma'da nüfuslu olan bir ailede doğmuştur.

Aile üyeleri imparatorluk bünyesinde önemli görevleri yerine getirmiş kişilerden oluşmaktadır. Büyükbabası Romalı filozof Aulus Egnatius Priscillianus'tur.[509] Babası L. Egnatius Victor MS. 207–209 yılları arasında Pannonia'nın *legatus Augusti pro praetore*'liğini yapmıştır. Ayrıca MS. 207 yılından önce *consul suffectus* olarak atanmıştır.[510] Lollianus'un anne tarafından da soyu senatorlere dayanmaktadır. Babası, MS. 186–188 yılları arasında *consul suffectus*'luk yapan senator Quintus Hedius Rufus Lollianus Gentianus'un[511] kızı ile evlenmiştir. Bu evlilikten üç çoçuk dünyaya gelmiştir. Kardeşi Egnatius Victor Marinianus MS. 230 yılından önce Arabiai'nın *legatus Augusti pro praetore*'liğini yapmıştır. MS. 230 yılında *consul suffectus* seçilmiştir. MS. yaklaşık 230 yılında Moesiai Superior'in *legatus Augusti pro praetore*'si olmuştur. MS. 268 yılında *consul ordinarius* olmuştur.[512] Kız kardeşi Egnatia Mariniana geleceğin imparatoru Publius Licinius Valerianus'la (MS. 253–260) evlenmiş ve İmparator Publius Licinius Egnatius Gallienus'u (MS. 260–268) dünyaya

---

[506] Yazıtın büyük bir çoğunluğu tamamlamadır. Ancak Aphrodisias'tan ele geçen diğer yazıtlar buradaki bilgileri doğrulamaktadır. Cormack 1964, 26, no. 35; Robert 1966, 395–398; Puech 2002, 172, no. 63; Özlem–Aytaçlar 2006, 146, no. 126: ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος ἐτείμησαν] | [Ἰούλιον?] Αὐρήλι|[ον Χαρίδημον τὸν σ]οφιστήν | [ἱερέα διὰ βίου θεοῦ Διο]νύσου | [ἔκγονον — ἀρχι]ερέων | [καὶ γυμνασιάρχων καὶ σ]τεφανη|[φόρων καὶ τῶν συγκτισά]ντων τὴν | [πατρίδα, πάσας ἀρ]χὰς καὶ λει|[τουργίας | φιλοτείμ]ως ἐκτε|[λέσαντα καὶ καταλιπό]ντα πολλὰ | [— χ]ρήματα | [—] τὰ δὲ αὐτῇ | [— τὸν ἐ]ν πᾶσιν | [εὐεργέτην τῆς πατρίδος —].

[507] L. Egnatius Victor Lollianus'un Bithinia veya Numidia kökenli olduğu ileri sürülmektedir. Krş. Rémy 1989, 115–118; Mennen 2011, 103; Dietz 1980, 356; Leunissen 1989, 358, 360; Körner 2002, 338.

[508] Settipani 2000, 395–400; Puech 2002, 330–336, no. 151–165.

[509] Settipani 2000, 399.

[510] PIR^2 E 35; Mennen 2011, 72.

[511] Mennen 2011, 106–108.

[512] PIR^2 E 25, 37; Mennen 2011, 102–103.

getirmiştir. Böylece kızkardeşi aracılığıyla Roma imparatorlarıyla akrabalık bağı kurmuştur. Bu bağ ailenin güçlenmesini sağlamış ve Egnatius Victor Lollianus imparatorluk bünyesinde önemli pek çok görevi üstlenmiştir. MS. 213 yılında *sodales Antoniniani* kuruluna kabul edilmiştir. Elegabalus Dönemi'nde M.S. 218'de Galatia Eyaleti'nde *legatus Augusti pro praetore* olarak görev yapmıştır.[513] Koroneia'dan ele geçen ve M.S. 200/250 yılları arasına tarihlenen yazıttan Akhaia'ya *corrector* (ἐπανορθωτής) olarak gönderildiği öğrenilmektedir.[514] Mennen bu görevi M.S. 230 yılında yerine getirmiş olduğunu düşünmektedir.[515] Bu görevden sonra *consul suffectus* olmuş olmalıdır. Prusa ad Olympum'dan ele geçen yazıtta Bithynia – Pontus Eyaleti'nin *legatus Augusti pro praetore*'si olarak onurlandırılmaktadır.[516] Bu görevi Severus Alexander Dönemi'nde gerçekleştirmiş olmalıdır. Ayrıca aynı yazıtta vatanın kurucusu (τὸν οἰκιστὴν τῆς πατρίδος) olarak anılmaktadır. İmparator Gordianus Dönemi'nde, M.S. 242–245 yılları arasında üç kez üst üste Asia *proconsul*'ü olarak görevlendirilmiştir.[517] Smyrna'dan ele geçen yazıtlarda bu görevi defalarca, dürüst ve adil bir şekilde yerine getirdiği vurgulanmaktadır.[518] MS. 245/248 yılları arasına tarihlenen bir yazıtta Lucius Egnatius Victor Lollianus'un Smyrna'daki Birinci Koinon Asia yarışmasının *agonothetes*'i olduğu öğrenilmektedir.[519] Lollianus eyalet düzeyindeki bu yarışmanın düzenlenmesiyle ilgilenmiştir. Smyrna'dan ele geçen başka bir yazıttan senatör torunu ve *asiarkhes* Quintilius Eumenes ile birlikte Asia Birlik Oyunları'nda *agonothetes*'lik yapmış olduğu bilinmektedir.[520] Roma'dan ele geçen bir yazıtta, bu görevden sonra M.S. 254'te *praefecus urbis* görevini üstlenmiş olduğu öğrenilmektedir.[521] Lollianus

[513] CIL III 60581; Bosch 1967, 333-334, no. 273. Ayrıca bk. French 1981, 170-171.

[514] SEG 41 456; SEG 36 427; Puech 2002, 335, no. 157.

[515] Mennen 2011, 101. Krş. PIR^2 E 29; PIR^2 E 36.

[516] *I.Prusa ad Olympum* 12; Puech 2002, 334, no. 154. Ayrıca bk. Pflaum, 1966, 67; Rémy, 1989, 116; Körner, 2002, 195.

[517] Christol – Drew-Bear – Taşlıalan 2003, 353; Herrmann – Malay 2003, 1, no. 2; Özlem-Aytaçlar 2006, 123, no. 84. Ayrıca bk. CIL VI 1405; CIL III 12270; Harris 1980, 896; Rémy 1989, 116; Körner 2002, 195.

[518] PIR^2 E 29; PIR^2 E 36; SEG 4 425; SEG 32 1158; *I.Miletos* I 7, 268; Puech 2002, 330-336, no. 151-165; Christol – Drew-Bear – Taşlıalan 2003, 343-359; Herrmann – Malay, 2003, 1, no. 1.

[519] *I.Smyrna II* 1 635; SEG 2 652; Puech 2002, 332, no. 152; Christol – Drew-Bear – Taşlıalan 2003, 349; Özlem-Aytaçlar 2006, 122, no. 81. Lucius Egnatius Victor Lollianus'un resmi görevleri tezin tezin "3. 1 ἀγωνοθέτης" bölümünde ele alınmıştır.

[520] Christol – Drew-Bear – Taşlıalan 2003, 343-359; Herrmann – Malay 2003, 1, no. 1; Özlem-Aytaçlar 2006, 142, no. 85.

[521] CIL 1405.

siyasi görevleri dışında, mahkemelerde avukatlık yapmıştır. Adalet işleriyle uğraşmış ve davalarda imparatorun temsilcisi olarak yer almıştır. Goharia'da Zeus Hypsistos'un tapınağında bulunan MS. 216/217 yılına tarihlenen yazıtta, Egnatius Victor Lollianus,[522] Gaius Sallius Aristainetos ile Caracalla'nın önünde gerçekleşen bir duruşmada avukatlık yapmıştır. Zamanının iki büyük karakteri tarafından tartışılan davada, bizzat imparator Caracalla da yer almıştır.[523] Böyle önemli bir davada imparatorun huzurunda yer almak, Lollianus'un hitabet konusundaki yeteneğini ve bir retor olarak başarısını göstermektedir. Yazıtlarda retorların ilk ve önde geleni (πρῶτον τῶν ῥητόρων) olarak anılması mesleğindeki başarısını ve yetkinliğini kanıtlamaktadır.[524]

2.1.2.18 Claudius Frontonianus

Melos'ta ele geçen bir yazıt aracılığıyla retor olduğu bilinen Tiberius Claudius Frontonianus'un soyuyla ilgili bir şey bilinmemektedir; ancak kendisinin ve çoçuklarının üstlendikleri görevler ve oluşturdukları aile bağları, Tiberius Claudius Frontonianus'un toplumun zengin ve elit sınıfından geldiğini göstermektedir.[525] Melos'tan ele geçen yazıt aracılığıyla üç seferi üstün bir şekilde komuta ettiği (*strategos*), iki kez Asia Eyaleti'nin *arkhiereus*'liğini ve *agonothetes*'liğini yaptığı, *hestioukhos*[526] görevini üstlendiği, kentlerin *logites*'liğini icra ettiği, kente 25 bin *denarii* bağışladığı, dindar bir retor, Melos kentinin en ünlü kurucusu (*oikistes*) ve babası (*pater*) olduğu yer almaktadır.[527] Ayrıca yazıt Tiberius

[522] Puech 2002, 332; 132, no. 35. Yazıtta 5. Satırın sonunda *Egnatio Iuliano* ifadesi yer almaktadır. Büyük ihtimalle deşifrasyon hatasıdır. El yazısı okunaklı olmadığı için Lollianus, Iulianus olarak deşifre edilmiş olmalıdır. Davada Goharialı olan kişi Lucius Egnatius Victor Lollianus tarafından, diğer kişi ise Aristainetos tarafından savunulmuştur.

[523] Oliver 1974, 289–294; Puech 2002, 132, no. 35.

[524] SEG 2 652; Puech 2002, 332, no. 152; Herrmann–Malay 2003, 1–2, no. 1–2; Christol–Drew-Bear–Taslıalan 2003, 343–359.

[525] Settipani 2000, 380.

[526] Bu terim Hestia kültüne hizmet edenler için kullanılmaktadır. Bu görev kent kültünün kutsal ocağının korunmasıyla ilgilidir. Bkz. SEG 28 162; SEG 34 1126; *I.Ephesos* 1058; 1060; 1070A; 1072; 1078; 1201; Markelbach 1980, 77–92; Merkelbach 1996; Mendelsohn 2002, 140; Orlin 2016, 420.

[527] IG XII 3, 1119; Tissot 1878, 523, no. 6; Puech 2002, 248–249: ἀγαθῇ τύχῃ | Τι(βέριον) Κλα(ύδιον) Φροντωνιανὸν τὰς γ΄ στρατείας ἐπιφανῶς στρατευσάμενον | β΄ τῆς Ἀσίας ἀρχιερασάμενον καὶ ἀγωνοθετήσαντα καὶ πόλεων ἐπιφανεσ|τάτων λογιστείας εὐράμενον καὶ εὐσεβῆ ῥήτορα λαμπροτάτη Μηλίων | πόλις τὸν οἰκισ|τὴν καὶ πατέρα, παρὰ τῇ ἑστίᾳ τὸν ἑστιοῦχον, τοῦ πρώτου ἄρχοντος Πο(πλίου) | Αἰλίου Λειουίου Φλαουιανοῦ Μηνογένους ἀρχιερέως καὶ ἱερέως ἐπιμεληsαμένου καὶ | τούτου τοῦ ἀνδριάντος | ἐξ ὧν αὐτὸς ὁ Φροντωνιανὸς ἐδωρήσατο δύο ἥμισυ μυριάδων προσόδου κατ' ἔτος | κατὰ τὰ ἐψηφισμένα ἐστήσατο.

Claudius Frontonianus'un *equester* sınıfın mensubu olduğunu göstermektedir. Büyük ihtimalle *equester* sınıfın simgesi olan at heykeliyle onurlandırılmıştır. Zamanının retoru ve seçkin kişisi olarak Frontonianus hem resmi görevler üstlenmiş hem de bir hayırsever olarak kent için gerekeni yapmıştır. Melos'tan ele geçen bu yazıt dışında Frontonianus'un kentle ilişkisini açıklayan ve atalarıyla ilgili bilgi veren başka bir malzeme yoktur.

Ephesos'ta ele geçen ve MS. yaklaşık 230 yılına tarihlenen bir yazıtta, Claudius Frontonianus'un oğlu Claudius Themistokles, Asia'nın pek ihtişamlı *proconsul*'ü Marcus Clodius Pupienus Maximus'u onurlandırmaktadır.[528] Bu yazıtta Frontonianus'un oğlu Claudius Themistokles, geleceğin imparatorunu onurlandırmakta[529] ve Marcus Clodius Pupienus Maximus, Claudius Themistokles'in hamisi olarak anılmaktadır. Bu bilgiler, aile üyelerinin Roma İmparatorluğu'ndaki üst düzey kişilerle yakın ilişki içinde olduğunu göstermektedir. Atina'dan ele geçen bir yazıtta ise, Claudius Themistokles'in *asiarkhes* olduğu yer almakatadır.[530] Aynı yazıt Claudius Themistokles'in kızı Claudia Ammia Agrippina ve ailesiyle ilgili bilgiler sunmaktadır. Yazıtta Claudia Ammia Agrippina'nın oğlu Quintus Statius Themistokles'in Asklepios Soter'in yaşam boyu *hiereus*'i olduğu belirtilmiş ve Quintus Statius Themistokles için φιλοσόφων καὶ ὑπατικῶν καὶ Ἀσιαρχῶν ἔκγονον καὶ ἀπόγονον (filozofların, *hypatikos*'ların ve *asiarkhes*'lerin torunu ve soyundan gelen) ifadesi kullanılmıştır. Yazıtı adayan Marathonlu şair, retor, filozof, *advovatus fisci* Titus Flavius Glaukos, Claudia Ammia Agrippina'nın baba tarafından akrabasıdır.[531] Oliver, yazıtta Claudia Ammia Agrippina için ἐκ Μαραθωνίων ifadesinin kullanılmış olmasından dolayı Agrippina'nın Claudius Themistokles'in gerçek kızı olmadığını, evlat edinilmiş olduğunu dile

---

[528] OGIS 518; *I.Ephesos* 655; Puech 2002, 252, no. 115; Özlem–Aytaçlar 2006, 102, no. 36: Μᾶρκον Κλ[ώδιον] | Πουπιηνὸν Μ[άξ]ιμο[ν,] | τὸν λαμπρό[τα]τον | τῆς Ἀσίας ἀνθύ[πα]τον | Κλαύδιος | Θεμιστοκλῆ[ς,] υἱὸς | Κλαυδίο[υ] | Φροντωνι[α]νοῦ | τὸν ἴδιον εὐεργέτην.

[529] *I.Ephesos* 656: ἀγαθῆι τύχῆι·| [Μ(ᾶρκον)] Κλώδιον Πουπιηνὸν | Μάξιμον | τὸν λαμπρότ[ατον ἀν]θύπατον. Ayrıca bkz.: Adkins–Adkins 2004, 27; Southern 2015, 87.

[530] IG II^2 3704; Puech 2002, 270, no. 122: ψηφισαμένης τῆς ἐξ Ἀρείου | πάγου βουλῆς Κόιντον Στάτι[ον] | Θεμιστοκλέα Χολλείδην, υἱὸ[ν] | τοῦ διὰ βίου ἱερέως τοῦ Σωτῆρο[ς] | Ἀσκληπιοῦ Κοίντου Στατ(ίου) Γλαύκου | Χολλείδου καὶ Κλαυδίας Ἀμμίας τῆ[ς] | καὶ Ἀγριππείνης ἐκ Μαραθωνίων | Κλ(αυδίου) Θεμιστοκλέους Ἀσιάρχου θυ(γατρός) | φιλοσόφων καὶ ὑπατικῶν καὶ Ἀσ[ι]|αρχῶν ἔκγονον καὶ ἀπόγονον.| Τίτος Φλαύιος Γλαῦκος Μαραθών | ποιητὴς καὶ ῥήτωρ καὶ φιλόσοφος | ἀπὸ συνηγοριῶν ταμίου, κλειδου|χήσαντα ἐπιφανῶς τοῦ θεοῦ, παρ[ὰ] | τὸν κοινὸν πρόπαππον Κόιντον | Στάτιον Σαραπίωνα, οὗ καὶ ὁ πλη|σίον οὗτος τρίπους.

[531] Titus Flavius Glaukos'un, Frontonianus'un torunu Claudia Ammia Agrippina ile olan ilişkisini Oliver (1949, 243–258), *Two Athenian Poets* çalışmasında ayrıntılı bir şekilde açıklamaktadır.

getirmektedir.[532] Claudia Ammia Agrippina'nın gerçek babası Atinalı filozof Titus Flavius Kallaiskhros'tur.[533] Marathonlu şair, retor, filozof Titus Flavius Glaukos, Kallaiskhros'un yeğenidir. Ayrıca sofist Isaios da aynı ailenin üyesidir.[534] Claudia Ammia Agrippina'nın kocası Quintus Statius Glaukos'un ailesinde de şair ve filozof vardır. Plutarkhos'un arkadaşı, şair ve stoacı filozof Sarapion, Quintus Statius Glaukos'un büyük büyük babasıdır.[535] Claudia Ammia Agrippina'nın ve kocası Quintus Statius Glaukos'un ailesi zamanının entelektüel çalışmalarına katılıp kent ve eyalet düzeyindeki memuriyetleri üstlenmişlerdir. Retor Claudius Frontonianus, oğlu Claudius Themistokles'in kızı Claudia Ammia Agrippina aracılığıyla bu ailerle akrabalık bağı kurmuştur.

Ephesos'ta ele geçen bir yazıt ise ailenin senato sınıfıyla ilişki kurduğunu göstermektedir.[536] Yazıtta senator sınıfından Flavius Stasikles Metrophanes'in annesi, oldukça cömert asiarkhes Claudius Frontonianus'un kızı, mükemmel (κρατιστής) Tiberia Claudia Frontoniana onurlandırılmakta ve retor Tiberius Claudius Frontonianus'un kız Claudius Frontoniana κρατιστής, Frontoniana'nın oğlu Flavius Stasikles Metrophanes συγκλητικός (senator sınıfı) olarak anılmaktadır.[537] Retor Tiberius Claudius Frontonianus'un *equester* sınıfı *cursus honorum*'unu takip ettiği Melos'tan ele geçen yazıttan bilinmektedir. Frontonianus, evlilik yoluyla senator veya *consul* bir aileyle akraba bağı oluşturmuştur. Kızı Claudius Frontoniana, T. Flavius Klitosthenes ile evlenmiştir. Tralleis'te ele geçen ve oğlu Flavius Stasikles Metrophanes'in onurlandırıldığı yazıtta, T. Flavius Klitosthenes ὑπατικός olarak anılmaktadır. Ayrıca aynı yazıttan Flavius Stasikles Metrophanes'in Zeus Larasios'un *hiereus*'i ve *agonothetes*'lik yapmış olduğu öğrenilmektedir.[538] Flavius Stasikles

---

[532] Oliver 1949, 247.

[533] Philostr. *VS* 591; IG II^2 3763: Θαλῆν Δωσιθέου | Παμβωτάδην τὸν | κοσμητὴν ὁ ἔφη|βος Δρυαντιανὸς | Καλλαίσχρου Μαρα|θώνιος.

[534] Philostr. *VS* 513; IG II^2 3632, 3709.

[535] IG II^2 2226, 3704; Oliver 1949, 243–244, 248–249.

[536] *I.Ephesos* 635B; Puech 2002, 254, no. 115; Özlem–Aytaçlar 2006, 102, no. 37: Τιβερίαν [Κλ(αυδίαν)] | Φροντωνιανήν | τὴν κρατίστην | μητέρα | Φλ(αουίου) Στασικλέους | Μητροφάνους | συγκλητικοῦ | θυγατέρα | [Κλ(αυδίου)] Φροντωνιανοῦ | [τοῦ] φιλοτειμοτάτο[υ] | [ἀσιάρχου —].

[537] Arjava (1991, 31), κρατιστής kavramının senator veya *consul* sınıfıyla ilişkili olarak kullanıldığını belirtmektedir.

[538] *I.Tralleis* 82; Groag 1907, 284: [Τ(ίτον) Φλάουιον] | Στασικλέα Μητροφά|νη τὸν κράτιστον | ἱερέα διὰ βίου τοῦ Διὸς | τοῦ Λαρασίου καὶ ἀγωνοθέτη[ν] | τῶν μεγάλων ❦ ἱερῶν | εἰσελαστικῶν εἰς ἅπασαν | τὴν οἰκουμένην | ἀγώνων πρώτων Πυθίων | υἱὸν Τ(ίτου) Φλαουίου Κλειτοσθένους | ὑπατικοῦ, ἔγγονον | Τ(ίτου) Φλ(αουίου) Κλειτοσθένους πατρός.

Metrophanes, Asia Eyaleti'nin *proconsul*'ü Claudius Capitonilus Bassus'un kızı Claudia Capitolina ile evlenmiştir.[539] Flavius Stasikles Metrophanes Roma'da senator olmuştur. Eşinin babası Claudius Capitonilus Bassus *consul*'dur.[540] Flavius Stasikles Metrophanes ile Claudia Capitolina'nın çocukları Tiberius Claudius Klitosthenes ve Tiberius Claudius Capitolinus, Tralleis'ten ele geçen yazıtta κράτιστος olarak anılmaktadırlar.[541] Büyük ihtimalle onlar da senatorluğa ulaşmışlardır. Retor Claudius Frontonianus çocukları aracılığıyla senator ve *consul* sınıftan ailelerle akrabalık bağları oluşturmuştur.[542]

2.1.2.19 Titus Flavius Damianos

Ephesos'ta pek çok yazıtta onurlandırılan Ephesoslu sofist Titus Flavius Damianos, son derece saygın ve seçkin kişilerin soyundan gelmektedir.[543] Sonraki kuşaklarda soyun yüksek saygınlığını devam ettirmiş (EK-2: Şekil. 3) ve senatoda oturma hakkıyla onurlandırılmışlardır.[544] Karısı Vedia Phaidrina, kentte pek çok memuriyet üstlenen ve kentin imar faaliyetlerinde cömertçe yer alan, Roma imparatorlarıyla ilişki içinde olan Ephesos'un ünlü ve en etkili *euergetes* ailesi *Vedii* sülalesindendir.[545] Senator M. Claudius Publius Vedius Antoninus Phaedrus Sabinanus'un kızıdır.[546] M. Claudius Publius Vedius Antoninus Phaedrus Sabinanus, *asiarkhes* Marcus Claudius Publius Vedius Sabinus'un oğludur.[547] Damianos, karısı Vedia Phaidrina aracılığıyla Ephesos'un en etkili ailelerinden biri olan *Vedii* sülalesi ile

---

[539] *I.Tralleis* 72; Groag 1907, 282: ὑπατικῶν Τι.[—] | Μαραθωνίου Ϙ[αὶ Ἀφρανίου?] | Ἀννιβαλιανοῦ [τοῦ καὶ?] | ἀνθυπατεύσαν[τος καὶ] | Κλ(αυδίου) Καπετωλείν[ου Βάσσου?] | γυναῖκα Τ(ίτου) Φλ(αουίου) Σ[τασικλέους] | Μητροφάν[ους τοῦ κρατ(ίστου)] | οἱ κράτιστοι π[αῖδες Τ(ίτος) Φλ(άουιος)] | Κλειτοσθέν[ης καὶ Τ(ίτος) Φλ(άουιος) Καπε]|τωλεῖνος [τὴν ἑαυτῶν μητέρα,] | ἐπιμεληταμέν[ου τῆς ἀναστάσεως] | τοῦ ἀνδριάντος [— τοῦ] | ἐπιτρόπου [αὐτῆς.].

[540] Groag 1907, 282–290; Trebilco 1991, 157.

[541] *I.Tralleis* 82; Groag 1907, 284.

[542] Settipani 2000, 380.

[543] PIR^2 F 253; *I.Ephesos* 672a, 672b, 678, 735, 811, 2100, 3029, 3051?, 3080, 3081.

[544] Philostr. *VS* 605: Δαμιανῷ τοίνυν ἐλλογιμώτατον μὲν καὶ τὸ ἄνω γένος καὶ πλείστου ἄξιοι τῇ Ἐφέσῳ, εὐδοκιμώτατοι δὲ καὶ οἱ ἀπ᾽ αὐτοῦ φύντες, ξυγκλήτου γὰρ βουλῆς ἀξιοῦνται πάντες ἐπ᾽ εὐδοξίᾳ θαυμαζόμενοι καὶ ὑπεροψίᾳ χρημάτων.

[545] Kalinowski 2002, 109–149.

[546] Steskal 2001, 177–188.

[547] *I.Ephesos* 4110: [Μᾶρ]κον Κλαύδιον | [Πό(πλιον) Οὐ]ήδιον Ἀντωνεῖνον | Φαῖδρον Σαβεινιανὸν | συνκλητικόν, ἄρξαντα | τὴν τῶν εἴκοσιν ἀρχήν | χειλίαρχον λεγιῶνος | τετάρτης Σκυθικῆς | ταμίαν ἀποδεδειγμένον |ἐπαρχείας Κύπρου, υὸν | Μάρκου Κλαυδίου Πο(πλίου) | Οὐηδίου Ἀντωνίνου | [Σ]αβείνου ἀσιάρχου | [τ]ῆς Ἀσίας, Τιβέριος |Κλαύδιος Φροντεῖνος | [ψ]ηφισαμένης τῆς βουλῆς | καὶ τοῦ δήμου.

akrabalık ilişkisi kurmuştur.[548] Ephesos'tan ele geçen ve MS. 238/244 yılları arasına tarihlenen yazıtta Damianos'un kızı Flavia Phaidrina onurlandırılmaktadır.[549] Flavia Phaidrina için genellikle senator veya *consul* sınıfıyla ilişkili olarak kullanılan κρατιστής ifadesi kullanılmıştır.[550] Aynı yazıtta, Flavius Damianos'un üç oğlunun adı yer almaktadır. Oğulları Flavius Damianos,[551] Flavius Vedius Antoninus ve Flavius Phaidros[552] için τῶν κρατίστων ὑπατικῶν ifadesi kullanılmıştır. T. Flavius Vedius Antoninus Afrika'nın *proconsul*'lüğünü yapmış[553] ve Flavia Pasinike ile evlenmiştir. Ephesos'tan ele geçen Flavia Pasinike'nin onurlandırıldığı yazıtta T. Flavius Vedius Antoninus ὕπατος (*consul*) ve ἀνθύπατος (*proconsul*) olarak anılmaktadır.[554] Çiftin T. Flavius Vedius Antoninus,[555] T. Flavius Vedius Apellas[556] ve T. Flavius Damianus[557] olmak üzere üç çocukları olmuştur. Bu soyun çocukları senator sınıfına girmeyi başarmışlardır.[558] Damianos'un hem çocukları hem de torunları imparatorluk düzeyindeki görevlerle meşgul olup *consul* ve senator sınıfına ulaşmayı başarmışlardır (EK-2: Şekil. 3).

---

[548] Bowie 1973, 867–874.

[549] *I.Ephesos* 3081: Φλ(αουίαν) Φαιδρεῖναν | τὴν κρατίστην | θυγατέρα Φλ(αουίου) Δαμιανοῦ | καὶ Οὐηδ(ίας) Φαιδρείνης | ἐκγόνην Οὐηδ(ίου) Ἀντωνείνου | ἀνεψιὰν Οὐηδ(ίου) Ἀντωνείνου | τοῦ κρατίστου | ἀδελφὴν Φλ(αουίου) Δαμιανοῦ | καὶ Φλ(αουίου) Οὐηδ(ίου) Ἀντωνείνου | καὶ Φλαουίου Φαίδρου | τῶν κρατίστων ὑπατικῶν | Αὐρ(ήλιος) Ἀρτεμᾶς Μοσχίωνος | [φιλοσέβαστος ὑμνωδός | ὑὸς γραμματέως | [γρα]μματεὺς δήμου | [τὴ]ν ἐκ προγόνων εὐεργέτι[ν].

[550] Arjava 1991, 31.

[551] PIR^2 F 252; *I.Ephesos* 47, 678, 3051?, 3081.

[552] PIR^2 F 329; *I.Ephesos* 677, 678, 3081.

[553] PIR^2 F 392; *I.Ephesos* 47, 678, 3081–3085.

[554] *I.Ephesos* 3083: Πασινείκην | τὴν κρατίστην | ὑπατικήν | τὴν σεμνοτάτην | γυναῖκα Φλ(αουίου) Οὐηδ(ίου) | Ἀντωνείνου | ὑπάτου, ἀνθυπάτου | Τρόφιμος πραγματευτή.

[555] PIR^2 F 393; *I.Ephesos* 678, 3085.

[556] PIR^2 F 394; *I.Ephesos* 678, 3084.

[557] PIR^2 F 251; *I.Ephesos* 678: [Τ(ίτον) Φλάουιον Οὐήδιον] [Ἀπελλᾶν τὸν κράτιστον,] [κυαίστορα κανδιδᾶτον,] [υἱὸν Φλαβίας Πασινείκης] [καὶ Φλαβίου Οὐηδίου] [Ἀντωνείνου ὑπατικοῦ] [ἀνθυπάτου Ἀφρικῆς, ἀδελφοῦ] | Φλαβίων Λεπίδης καὶ | Φαιδρείνης καὶ Φαίδρου καὶ | Δαμιανοῦ ὑπατικῶν | ἀνεψιὸν Φλαβίας Ἀννίας | Ἀπελλιανῆς τῆς κρατίστης | ἔκγονον Φλαβίων |Ἀπελλᾶ καὶ Δαμιανοῦ· καὶ | Οὐηδίας Φαιδρείνης | [ἀδελφῆς Οὐηδ(ίου) Ἀντωνείνου | τοῦ τῆς κρατίστης μνήμης | τοῦ χρησαμένου κληρονόμῳ | τῇ Ἐφεσίᾳ θεᾷ Ἀρτέμιδι] | ἔκγονον, ἀδελφὸν | Δαμιανοῦ καὶ Ἀντωνείνου | συνκλητικῶν | ἔκγονον καὶ ἀπόγονον καὶ | ἀνεψιὸν πολλῶν | ὑπατικῶν | τὸν ἐπιεικῆ καὶ εὐσταθῆ | λόγων καὶ ἤθους ἕνεκεν | καὶ τῆς ἐν πᾶσιν ἀρετῆς· | Γ(άϊος) Ἰούλιος Πολυχρόνιος | βουλευτὴς κο(ινὸς?) καὶ τῆς λαμπρᾶς Κυζικηνῶν | μητροπόλεως | [τὸ]ν ἀσύνκριτον ἑαυτο[ῦ] | [φ]ίλον | [καὶ χρ]ηστὸν πάτρ[ωνα].

[558] Kalinowski 2002, 145.

Damianos çeşitli zenginliklerle donatılmış ve zenginliğini farklı birçok faaliyet için harcamaktan kaçınmamıştır. Büyük miktarda para bağışlayarak Ephesos için oldukça cömert yardımlarda bulunmuştur. MS 166/1667 yılında Roma ordusu Part savaşından döndüğünde Damianos orduya ev sahipliği yapmıştır.[559] *Demos*'un *grammateus*'liğini yaptığı sırada görevinden geriye kalan 127,816 *denarii* ile büyük bir yapının dekore edilmesini ve kente sunulmasını sağlamıştır.[560] Onarıma ihtiyaç duyulan kamusal yapıları restore ettirmiştir. Magnesia Kapısı boyunca Artemis tapınağı için sütunlu (stoa) bir yol yaptırarak Ephesos'la tapınağı birleştirmiştir. Bu yol inanan kişilerin yağmurdan dolayı tapınaktan uzak kalmamaları için yapılmıştır. Damianos, büyük bir harcama sonucunda yol çalışması tamamlandığında bir ithafla birlikte yapıyı karısına atfetmiştir. Artemis Tapınağı'nda, Phrygia mermeriyle süslenmiş kocaman bir yemek salonu inşa ettirmiştir. Arazilerine hem meyve veren hem de bol gölge sağlayan ağaçlar diktirmiştir. Deniz kenarında olan arazileri için yapay bir ada ve yük gemilerinin güvenli bir şekilde demirlemesi için limanlara dalgakıran yaptırmıştır. Kırsaldaki evlerinin bazılarını kentteki evler gibi donatmış ve döşemiştir. Ne zaman zor durumda olan birilerini görse ücret almadan onlar adına konuşma yapmayı önermiştir. Uzak bölgelerden gelip eğitim almak isteyen parasız öğrencilerden ders ücreti almayıp onların derslerine katılmalarına izin vermiştir. Onun ününden dolayı Ephesos'a gelen öğrencilerle her zaman ilgilenmiştir. Hukuk konusunda diğer sofistlerden daha yeteneklidir. Onun ününden dolayı Ephesos'a gelen öğrencilerle her zaman ilgilenmiştir. Aristeides Smyrna'da ve Hadrianos Ephesos'ta egemenken, her ikisinin de derslerine katılmıştır. Bu dersler için onlara on bin *drakhmai* ücret ödemiştir. Yetmiş yaşında evinde ölmüştür.[561]

---

[559] *I.Ephesos* 672, str. 7–9: καὶ ὑποδεξάμενο[ν ἐν] | τούτοις στρατόπεδα τὰ ἀπὸ ̣τ[ῆς] | κατὰ Πάρθων νείκης ὑποσ̣τ[ρέ]|φοντα. Ayrıca bkz. Alföldy–Engelmann 1979, 195–213.

[560] *I.Ephesos* 672,3080; Puech 2002, 190, no. 78; Özlem–Aytaçlar 2006, 95, no. 24: Τ(ίτον) Φλ(άουιον) Δαμιανὸν | τὸν ἴδιον εὐεργέτην καὶ | ἐν πᾶσιν ἀσύνκριτον ἡ | πλατεῖα, γραμματεύσαντα | ἐπιφανῶς καὶ μετρήσαντα | μυριάδας μεδίμνων κ΄ καὶ | ασ΄ μησὶν ιγ΄ ὅλοις, καὶ ὑπο|δεξάμενον ἐν τούτοις στρα|τόπεδα ἀπὸ τῆς κατὰ Πάρθων | νείκης ὑποστρέφοντα, καὶ | πανηγυριαρχήσαντα κατὰ | τὸ αὐτὸ τῶν μεγάλων Ἐφεσή|ων ἐκτενῶς, καὶ ἔργον ὑποσχό|μενον ἐν τῷ αὐτῷ ἐνιαυτῷ οἶ|κον ἐν τῷ Οὐαρίῳ Βαλανείῳ | μετὰ οἰκοδομῆς καὶ παντὸς | κόσμου, καὶ μυριάδας ποιή|σαντα περισσείας ἐκ τῶν | προσόδων τῆς ἰδίας γραμ|ματείας τῇ πόλει ιβ΄ ,ζωις΄· | ἐπιμεληθέντος τῆς ἀνασ|τάσεως τῆς τειμῆς Γ(αΐου) Λικινίου | Ἀρτειμήτου Αὐρηλιανοῦ νεω|ποιοῦ τῆς Ἀρτέμιδος καὶ γραμμα|τέως τῆς Ἀσίας ναῶν τῶν ἐν Ἐφέσῳ.

[561] Philostr. *VS* 605–607.

2.1.2.20 Aurelius Athenaios

Ephesos'ta ele geçen ve MS. II. yüzyıla tarihlenen bir yazıtta retor Aurelius Athenaios onurlandırılmaktadır. İmparatorun dostu ve *demos*'un *grammeteus*'i Publius Cornelius Italus'un oğlu *boularkhos* genç Publius Cornelius Italus'un ve *boule*'nin gelirinden karşılanarak dikilen anıtta, Asia Eyaleti'nin *arkhiereus*'i, imparator kültünün *neokoros*'u, retor Aurelius Athenaios erdeminden ve Ephesos kentinin avukatlığını yaparken gösterdiği iyi niyetinden ve çabasından dolayı onurlandırıldığı yer almaktadır.[562] Ephesos'tan ele geçen ve MS. 216 yılına tarihlenen başka bir yazıtta Aurelius Athenaios *quaestor* olarak yer almaktadır.[563] Halfmann Asia'nın *quaestor*'u olan bu kişinin retor Aurelius Athenaios ve senatorlerin soyundan gelen karısı Flavia Priskilla'nın oğlu olduğunu düşünmektedir.[564] Thyateira'dan ele geçen iki ayrı yazıt Aurelius Athenaios ve aile bireyleriyle ilgili değerli bilgiler sunmaktadır. MS. 222–235 yılları arasına tarihlenen yazıtta Marcus Aurelius Athenaios'un retor, *asiarkhes, neokoros* ve *prytanis* olduğu yer almaktadır. Yazıtta *patris* (kent) tarafından onurlandırılan Marcus Aurelius Athenaios'un kızı Aurelia Hermonassa, Tykhe'nın yaşam boyu *hiereus*'liğini ve soyuyla birlikte yedi kez *prytanis*'lik görevini üstlenip kentin *arkhiereia* görevini yerine getirmiştir. Ayrıca iki kez de Asia'nın *arkhiereia*'lığını yapmıştır. Aurelia Hermonassa'nın kocası Aurelius Diadokhos ise *equester* sınıftan olup aynı anda hem *asiarkhes* hem de *arkhiereus* görevlerini üstlenmiş; ayrıca yaşam boyu *boularkhos* (διὰ βίου βουλάρχου) gibi önemli bir görevi de yerine getirmiştir. Yazıtta Marcus Aurelius Athenaios'un karısı Flavia Priskilla'nın *prytanis*'lik ve iki kez Asia'nın *arkhiereia*'lığını yapmış olduğuna da yer verilmektedir.[565] Thyateira'dan ele geçen ve MS. III. yüzyıla tarihlenen diğer yazıtta ise Marcus Aurelius Athenaios'un torunu Marcus Aurelius

---

[562] *I.Ephesos* VII 1, 3057; Puech 2002, 153, no.51; Özlem – Aytaçlar 2006, 101, no. 33: Αὐρ(ήλιον) Ἀθήναιον ἀρχιερέα | Ἀσίας καὶ νεωκόρον τοῦ | Σεβαστοῦ τὸν ῥήτορα, ἀ|ρετῆς ἕνεκα καὶ τῆς περὶ | τὰς συνηγορίας τῆς πατρί|δος ἡμῶν εὐνοίας τε καὶ | προθυμίας | ἡ τειμὴ κατεσκευάσθη | ἀπὸ τῶν τῆς βουλῆς | χρημάτων, ἐκ πόρων | βουλαρχίας Πο(πλίου) Κορ(νηλίου) Ἰταλοῦ | νεωτέρου, ὑοῦ Πο(πλίου) Κορ(νηλίου) Ἰτα|λοῦ φιλοσεβάστου γραμ|ματέως τοῦ δήμου τῷ | αὐτῷ ἔτει.

[563] *I.Ephesos* 971, str. 5–6: ἐπὶ Αὐρ(ηλίου) Ἀθη|ναίου κυαίστορος.

[564] Halfmann 1982, 630.

[565] TAM V, 2, 954; IGR IV 1233; Puech 2002, 150, 49; Aytaçlar – Özlem 2006, 180, no. 197: ἡ πατρὶς | Αὐρηλίαν Ἑρμώνασσαν, τὴν | διὰ βίου ἱέρειαν τῆς Τύχης τῆς | πόλεως καὶ ἑπτάκι πρύτανιν | μετὰ τοῦ γένους καὶ δὶς ἀρχιέ|ρειαν τῆς τε Ἀσίας καὶ τῆς πατρί|δος, θυγατέρα Αὐρ. Ἀθηναίου | ἀσιάρχου καὶ νεωκόρου καὶ πρυ|τάνεως καὶ ῥήτορος, καὶ Φλα. | Πρεισκίλλης ἀρχιερείας δὶς τῆς | Ἀσίας καὶ πρυτάνεως, γυναῖκα | Αὐρηλίου [Δι]αδόχου ἱππικοῦ | ἀσιάρχου καὶ ἀρχιερέως κατὰ | τὸν αὐτὸν καιρὸν τῆς πατρί|δος καὶ διὰ βίου βουλάρχου, τὴν | σώφρονα καὶ φίλανδρον καὶ | φιλόπατριν.

Priscillianus Satorneilos onurlandırılmaktadır.[566] Yazıtta Marcus Aurelius Athenaios retor, *asiarkhes, neokoros* olarak anılmakta ve Athenaios'un karısı Flavia Priskilla'nın senatorlerin soyundan geldiği vurgulanmaktadır. Marcus Aurelius Priskillianos Satorneilos'un babası Marcus Aurelius Priskillianos'un *equester* sınıftan (hippikos) olduğu ve babası Athenaios gibi imparator kültünün *neokoros*'luğunu yaptığı öğrenilmektedir. Yazıtlar retor Aurelius Athenaios'un hem Ephesos'un hem de Tyateira'nın vatandaşı olduğunu göstermektedir. Marcus Aurelius Athenaios ve ailesi toplumun zengin sınıfının üyesi olarak kent ve eyaletle ilgili önemli memuriyetleri üstlenmişlerdir (EK-2: Şekil. 6).

2.1.2.21 Publius Aelius Aristides Theodoros

Mysia'nın kuzeyinde küçük bir kent olan Hadrianoi'da MS. 117/118 yılında dünyaya gelen Publius Aelius Aristides Theodoros varlıklı bir ailenin üyesidir. [567] Aile hem Hadrianoi hem de Smyrna vatandaşı olup MS. 123 yılında İmparator Hadrianus'tan Roma vatandaşlık hakkını elde etmiştir. Babası filozof Eudaimon memleketi Hadrianoi'da önemli bir görev olan Zeus'un *hiereus*'liğini yapmıştır.[568] Eudaimon zengin bir toprak sahibi ve bir filozof olarak oğlu Aristides'in zamanının en iyi eğitimini almasını sağlamıştır. Gençliğinde Smyrna'da dilbilgisi uzmanı (gramerci) Aleksandros ve sofist Polemon'la, Pergamon'da Aristokles'le, Atina'da Herodes Attikos'la retorik çalışmıştır.[569] Pergamon'da Plâtoncu Gaius ve Atina'da Lukianos'tan felsefe eğitimi almıştır. Tüm bu kişiler dönemlerinin en başarılı ve ünlü

[566] TAM V 2 957; Puech 2002, 151, no. 50: ἀγαθῆι τύχηι |Μ. Αὐρ. Πρεισκιλλιανὸν |Σατορνεῖλον, ἔκγονον | Αὐρ. Ἀθηναίου ἀσιάρχου | ῥήτορος νεωκόρου καὶ | Φλ. Πρεισκίλλης β΄ ἀρχι|ερείας γένους συγκλη|τικῶν, υἱὸν Μ. Αὐρ. Πρει|σκιλλιανοῦ ἱππικοῦ | νεωκόρου τοῦ Σεβαστοῦ | τὸ σεμνότατον συνέδρι|ον ἐτίμησεν ἀνδριάν|τος ἀναστάσει | οἱ ἀκμασταί.

[567] CIG III 4679; OGIS 709; IGR IV 1070; *I.Smyrna* II 901; Puech 2002, 140 no. 44, str. 10-13: Πόπλιον Αἴλιον | Ἀριστείδην Θεόδωρον | ἐπὶ ἀνδραγαθίαι καὶ | λόγοις.

[568] Suda *Lex.* α 3902 *s.v.* Ἀριστείδης· Ἀδριανεὺς, σοφιστής [Ἀδριανοὶ δὲ πόλις Μυσίας, τῆς νῦν Βιθυνίας], Πολέμωνος τοῦ Σμυρναίου ῥήτορος μαθητὴς, υἱὸς Εὐδαίμονος, φιλοσόφου τε καὶ ἱερέως γενομένου τοῦ ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ ἱεροῦ τοῦ Διός. οἱ δὲ Εὐδαίμονα τὸν πατέρα αὐτοῦ γράφουσιν. ἠκροάσατο δὲ Ἡρώδου κατὰ τὰς Ἀθήνας καὶ ἐν Περγάμῳ Ἀριστοκλέους, γεγονὼς ἐπί τε Ἀντωνίνου τοῦ Καίσαρος καὶ διατείνας μέχρι Κομόδου. τῶν δὲ λόγων αὐτοῦ παρ' οὐδενὶ πέρας εὕροι τις ἂν, ἄλλως δὲ ἄλλοις ἐπιτευχθέντας.

[569] Philostr. *VS* 581. 9: Ἀθῆναι δὲ ἤσκησαν κατὰ τὴν Ἡρώδου ἀκμὴν καὶ τὸ ἐν τῇ Ἀσίᾳ Πέργαμον κατὰ τὴν Ἀριστοκλέους γλῶτταν. Polemon için bkz. Philostr. *VS* 530-545; Suda *Lex*. π 1889 *s.v*. Πολέμων; Cass. Dio 49.25; 59.12; PIR^2 A 862; Puech 2002, 396-406, no. 209-211; Thonemann 2004, 144-150; Kaçar 2013, 52-58; Kaçar 2014, 195-205. Herodes Attikos için bkz. Philostr. *VS* 546-566; PIR^2 C 802; Avotins 1975; Papalas 1981, 171-188; Ameling 1983; Tobin 1997; Özlem-Aytaçlar 2006; Jansen 2006; Pomeroy 2007; Ertekin 2009, 77-84. Aristokles için bkz. Philostr. *VS* 567-568; Avotins 1978, 181-191; Puech 2002, 145-148, no. 45-46; Jones 2008.

sofistleridir. MS. 141 yılında eğitim için Mısır'a gitmiş ve bu süre içerisinde kamusal söylevleri pratik yapma fırsatı bulmuştur. Kos, Knidos, Rhodos ve Aleksandria'da da söylevler vermiştir. MS. 142 yılında Smyrna'ya geri dönmüştür. İlerleyen yıllarda Yunanistan ve Roma'yı ziyaret etmiştir. Bütün bu yolculuklar ve aldığı eğitimler ailesinin ekonomik durumunun ne kadar iyi olduğunu göstermektedir. Philostratos, Aristides'in depremle yerle bir olan Smyrna'yı yeniden kurduğunu söylemektedir. İmparator Marcus Aurelius, MS. 176 yılında kente geldiğinde, o kadar etkili bir konuşma yapmış ki imparator gözyaşlarına hâkim olamamıştır. Aristides bu etkileyici konuşması sayesinde, MS. 177 yılında depremle yerli bir olan Smyrna'nın yeniden inşa edilmesi için sadece imparatora bir mektup yazarak yardım istediğinde, bu isteği karşılıksız kalmamıştır.[570] Philostratos, Aristides'in kente bu yardımından dolayı onun Smyrna'ya verilmiş değerli bir hediye olduğunu dile getirmektedir.[571] II. Sofistik Dönem'de sofist ve retorlar söylev konusundaki yetenekleri sayesinde etkili konuşmalar yaparak kentleri için birçok yardım elde etmeyi başarmışlardır. Dönemin en önemli figürlerinden biri olan Polemon, mesleğindeki başarısı sayesinde İmparator Hadrianus'un ilgisini Ephesos'tan Smyrna'ya çekmeyi başarmış ve kent için maddi ve manevi yardımlar elde etmiştir. İmparatordan kent için 10 milyon *drakhmai* almayı başarmakla birlikte bir *gymnasion* ve çok uzaklardan görülebilecek kadar büyük bir tapınak inşa ettirmiştir[572]. Ayrıca Smyrna'dan ele geçen bir yazıt aracılığıyla İmparator Hadrianus'tan ikinci *neokoros*'luk, bir atölye, theologlar, *hymnodos'*lar, 1.500.000 *denarii*, 72'si Synnada, 20'si Numidia mermerinden, 6'sı *somaki* taşından olmak üzere *gymnasion* için sütunlar elde etmiş olduğu bilinmektedir[573]. Aelius Aristides de Polemon'un öğrencilerinden biri olarak hitabet sanatındaki başarısını öğretmeninden edinmiş olmalıdır.

---

[570] Ael. Ar. *Orat.* 18; 19; 20; Philostr. *VS* 582. 10, 583.11; Cass. Dio 72. 32. 3. Ayrıca bkz. Gasco 1989, 471-478; Kaçar 2007, 147; Yakut 2015, 489-506..

[571] Philostr. *VS* 582.10: Οἰκιστὴν δὲ καὶ τὸν Ἀριστείδην τῆς Σμύρνης εἰπεῖν οὐκ ἀλαζὼν ἔπαινος, ἀλλὰ δικαιότατός τε καὶ ἀληθέστατος· τὴν γὰρ πόλιν ταύτην ἀφανισθεῖσαν ὑπὸ σεισμῶν τε καὶ χασμάτων οὕτω τι ὠλοφύρατο πρὸς τὸν Μάρκον, ὡς τῇ μὲν ἄλλῃ μονῳδίᾳ θαμὰ ἐπιστενάξαι τὸν βασιλέα, ἐπὶ δὲ τῷ "ζέφυροι δὲ ἐρήμην καταπνέουσι" καὶ δάκρυα τῷ βιβλίῳ ἐπιστάξαι τὸν βασιλέα ξυνοικίαν τε τῇ πόλει ἐκ τῶν τοῦ Ἀριστείδου ἐνδοσίμων νεῦσαι.

Philostr. *VS* 583.11: τὸν Ἀριστείδην ἀρίστῃ φορᾷ ἐπὶ τοῦ Μάρκου χρήσασθαι πόρρωθεν τῇ Σμύρνῃ ἑτοιμαζούσης τῆς τύχης τὸ δι᾽ ἀνδρὸς τοιούτου δὴ ἀνοικισθῆναι.

[572] Philostr. *VS* 531.

[573] PIR^2 A 862; CIG 3148; IGR IV 1431; *I.Smyrna* II, 1, no. 697; Puech 2002, 396-397, str. 33-42.

Aristides, çocukluğundan itibaren sağlık sorunları yaşadığı için sık sık Pergamon Asklepios'unu ziyaret etmiştir.[574] Bu ziyaretleri sırasında Pergamon'da, avukat Salvius Iulianus, *praetor* Sedatius Theophilus, *consul* Cuspius Rufinus, *euergetes* Epidauros ve retor Pardalas gibi üst sınıf Yunan ve Romalı kişilerle tanışmıştır [575] Aristides'in bir sofist olarak kamusal görevlerden muaf olmak için harekete geçtiğinde, bu üst sınıf kişilerin yardımına başvurmuştur. Aelius Aristides, MS. 147 yılında Asia Eyaleti'nin *arkhiereus*'i seçildiğinde [576] ve MS. 153 yılında vergi toplayıcısı (ἐκλογεύς*)* olarak aday gösterildiğinde,[577] sofistlere-retorlara kamusal görevlerden muafiyet hakkı tanıyan kararnameyi göstererek kamusal görevlerden muaf tutulmasını istemiştir. MS. 138 yılında *consul* ve MS. 151/152 yılları arasında Asia Eyaleti *proconsul*'u olan Ankyralı Iulius Severus[578] tarafından Hadrianoi'a *eirenarkhos* olarak atandığında, bu üst sınıf kişilerin yardımına başvurmuş ve nüfuz sahibi kişilerin aracılık etmesi ile bütün *leiturgia*'lardan muafiyet hakkı elde etmiştir.[579] Bu olaya aracı olan kişilerden biri de retor Pardalas'tır. Pardalas, Aristides için çocukluk arkadaşı Asia *proconsul*'u Iulius Severus'a bu konuyla ilgili bir mektup yazmıştır.[580] Tiberius Claudius Pardalas, Aizonai'dan ele geçen yazıtlarda *agonothetes, strategos, Zeus*'in *hiereus*'i ve Asia Eyaleti'nin Pergamon'daki tapınakların *arkhiereus*'i[581]; MS. 138–161 yılları arasına tarihlenen ve Pergamon Asklepieion'dan ele geçen bir yazıtta tapınak görevlisi (περιθύτης) olarak anılmaktadır[582]. Döneminin önemli bir retoru olarak Pardalas'ın kent ve eyalet düzeyindeki görevleri üstlenmiş olduğu anlaşılmaktadır. Vespasianus, Domitianus, Traianus, Hadrianus ve Antoninus Pius Dönemi'nde eğitimle ilgilenen sınıfla (sofist–retor–filozof) doktorlara kamusal görevlerden muafiyet hakkı (ἀτέλεια) verilmiştir.[583] Ancak kentler bu konuda bonkör davranmış olacak ki Antoninus Pius kentlerin büyüklüğüne göre kaç kişiye muafiyet verileceğine sınırlama getirmiştir. Kentlerin büyüklüğüne ve küçüklüğüne göre ayrıcalık

[574] Ael. Ar. *Orat.*23; 24; 25; Philostr. *VS* 582. Ayrıca bkz. Behr 1968; Kaçar 2008, 73-76.

[575] Behr 1986, 2.

[576] Ael. Ar. *Orat.* 26. 545–346. Ayrıca bkz. Behr 1986, 338–339.

[577]Ael. Ar. *Orat.* 26. 343. 33. Ayrıca bkz. Behr 1986, 337.

[578] Iulius Severus için bkz. Mitchell–French 2012, 227-237, no. 72-79.

[579] Ael. Ar. *Orat.* 26. 336-346. Ayrıca bkz. Behr 1986, 330-337.

[580] Ael. Ar. *Orat.* 26. 327. 23; 26. 324. 4. Ayrıca bkz. Janiszewski–Stebnicka–Szabat 2015, 279.

[581] *PIR*^{2} C 951; *MAMA* IX. 18-20; Puech 2002, 372-373, no. 192-195.

[582] *I.Asklepieion* 140; Puech 2002, 374, no. 196.

[583] *FIRA* I 73, 77; *Dig*. 27.1. 6. 2-8, 50.13.1, 50. 4. 18. 30; Philostr. *VS.*490; *I. Ephesos* VII 2, 4101. Ayrıca bkz. McCrum–Woodhead 1961, 135-136; Bowerscok 1969, 30-41; Knibbe 1981, 1-10; Bringmann 1983, 47-46; Sherk 1988, 127-128; Hahn 1989, 100-108; Millar 1977, 491-506; Brunt 1994, 25; Sidebottom 2009, 97.

verilecek σοφισταί ῥήτορες sayısı 3 ile 5 arasında değişmektedir[584]. Smyrna'dan ele geçen ve MS. 201-202 yıllarına tarihlenen bir yazıt, sofist Claudius Rufinus'un da bu haktan yararlandığını göstermektedir[585]. İmparator Septimius Severus ve Caracalla'nın Smyrnalılara yazdığı bu mektupta, sahip olduğu eğitim ve yaşamını retoriğe adamasıyla sofist olduğunu kanıtlamış olan Claudius Rufinus'un, ataların tanrısal buyrukları uyarınca sofistler için geçerli olan, kamusal işlerden muafiyet hakkını (τοῖς σοφισταῖς κατὰ τὰς θείας τῶν προγόνων ἡμῶν διατάξεις ἀτέλειαν τῶν λειτουργιῶν) elde etmiş olduğu açık bir şekilde belirtilmektedir. Bu imtiyaza rağmen, Claudius Rufinus baba kentine duyduğu sevgiden dolayı, hiçbir zorunluluğu olmadığı halde, ısrarları kırmayarak gönüllü bir şekilde *strategos*'luk görevini kabul etmiştir. Sofist ve retorların bu haktan faydalanabilmeleri için gerçekten sofist ve retor olduklarını kanıtlamaları gerekmekteydi. Favorinus (MS 80-150) *arkhiereus* olarak atandığı zaman yasalar uyarınca bir filozof olarak kamusal görevlerden muaf tutulmayı istemiştir; fakat imparator onun filozof olmadığını düşününce Favorinus kötü bir durumla karşılaşmamak için rüyasında öğretmeni Dion'u gördüğünü ve kendine şu şekilde seslendiğini söylemiştir: *"Biz yalnızca kendimiz için değil, aynı zamanda doğduğumuz yer için dünyaya geldik ve bundan dolayı, Ey İmparator! Öğretmenime itaat ediyorum ve bu kamu görevini üstleniyorum*[586]." Bu olay imparator tarafından sofistler gibi filozoflara da kamu görevlerinden muaf olma hakkı verildiğini göstermektedir.

Sonuç olarak, MS. I.–III. yüzyıllar arasında Anadolu kökenli sofist ve retorlarla ilgili epigrafik belgeler ve edebi kaynaklar derlendiğinde, çok az kişi dışında bu kişilerin, toplumun en seçkin ve zengin ailelerinin üyeleri olup soylu bir kökene sahip oldukları görülmektedir. Aileleri sayesinde zamanının en iyi eğitimini alan bu kişiler bulundukları elit tabaka içinden sıyrılıp gerek kendi kentlerinde gerekse vatandaşı oldukları kentlerde pek çok kamusal görev üstlenmişlerdir. Güçlü hitabet yetenekleri ve ikna kabiliyetleri ile mahkemelerde ve elçiliklerde üstün başarı sergilemişlerdir. Söz sanatlarında ve doğaçlama konuşma yapma konusunda ustalıkları ile büyük halk kitlelerini etkileyebilmişlerdir. Bu yetenekleri ve özellikleri sayesinde bazı sofist ve retorlar oldukça ün kazanmıştır. Genç insanlar ünlü sofist ve retorlardan ders alabilmek için bu kişilerin yaşadığı kentlere akın etmiştir. Ayrıca, ünü kentleri hatta eyaletleri aşıp imparatorlara kadar ulaşan sofist ve retorlar hem kendileri hem de

[584] *Dig*. 27.1.6.2 "… ὁ ἀριθμός ῥητόρων ἐν ἑκάστῃ πόλει τῶν τὴν ἀλειτουργησίαν ἐχόντων …; … αἱ μὲν ἐλάττους πόλεις δύνανται πέντε ἰατροὺς ἀτελεῖς ἔχειν καὶ τρεῖς σοφιστὰς καὶ …; … αἱ δὲ μέγισται πόλεις δέκα ἰατροὺς καὶ ῥήτορας πέντε καὶ."

[585] *CIG* 3178; *IGR* IV 1402; *I.Smyrna* II 1, 602; Puech 2002, 438, no. 234; Özlem-Aytaçlar 2006, 118, no. 76.

[586] Philostr. *VS* 490.

kentleri için birçok ayrıcalık ve maddi yardımlar elde edebilmişlerdir. İmparatorun dikkatini çeken sofist ve retorlar imparatorluk düzeyinde memuriyetler üstlenmiş, hatta bazıları geleceğin imparatoru olacak kişilerin eğitiminden sorumlu olmuşlardır. Hem zengin ve ünlü hem de imparatorlarla yakın ilişkiler kurmuş olmaları, imparatorluk, eyalet ve kent düzeyinde pek çok memuriyeti ve sorumluluğu üstlenmelerini sağlamıştır. Sofist ve retorlar üstlenmiş oldukları bu sorumluluk ve yükümlülükleri ait oldukları toplumsal sınıf içinde oldukça başarılı bir şekilde yerine getirip kentler tarafından kendilerine biçilen patron rolünü sınıflarına yakışacak şekilde büyük bir farkla icra etmişlerdir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
KENT DÜZEYİNDEKİ MEMURİYETLER

Roma yönetimi altındaki eski Yunan kentlerinde belli memuriyetler üstlenip yönetimde yer almak temel yurttaşlık görevi olup yurttaşlar için ayırt edici bir özellik olmaktadır. Kentlerin elitleri diğer yurttaşlardan ön plana çıkmak, Roma'nın saygısını kazanmak ve yurattaşlık elde etmek için kamusal görev üstlenme ve hizmette bulunma konusunda birbirleriyle adeta yarış içine girmektedirler. Ayrıca kentler de varlıklı vatandaşlarından, şehirleri için hizmet etmelerini, sahip oldukları imkânları kentin yararına sunmalarını beklemektedir. Sofist, retor ve filozoflar zengin ailelerin üyeleri olmaları ve meslekleriyle elde ettikleri para, ün ve çevre sayesinde üst düzey insanlarla özellikle de imparatorlarla yakın ilişkileri olmasından dolayı kentlerin sorunlarını çok kolay bir şekilde çözebilmektedirler. Bunun için kentler, bu zümrenin hem zenginliğini hem de sosyal ilişkilerinden kaynaklı güçlerini kentleri için kullanmalarını beklemektedir.

Epigrafik malzeme ve antik kaynaklar sofist, retor ve filozofların, kentlerin önde gelen varlıklı ailelerinin mensupları olduklarını göstermektedir. Toplumdaki bu statülerinden dolayı kent memuriyetlerini üstlenmeleri beklenmektedir. Epigrafik belgeler özellikle birçok sofistin ve retorun, kısmen de filozofun bu memuriyetleri üstlendiklerini göstermektedir (EK-1). Bazı yazıtlar sofistlerin, retorların ve filozofların üstlendikleri tüm memuriyetleri yansıtmak açısından oldukça yaralı olmaktadır (EK-1: Tablo 1, 2, 3). Aphrodisias'tan ele geçen ve II. yüzyıla tarihlenen yazıt, sofist M. Fl. Antonius Lysimakhos'un kentinde üstlendiği memuriyetleri göstermesi açısından güzel bir örnektir. M. Fl. Antonius Lysimakhos ἀρχιερεύς, γυμνασίαρχος, στεφανηφόρος, νεοποιός, ἀγωνοθέτης δι' αἰῶνος Λυσιμαχήων ἀγώνων olmak üzere kentin üst düzey ve masraflı memuriyetlerini üstlenmiştir.[587] Aizonai'dan ele geçen ve MS. II. yüzyıla tarihlenen başka bir yazıt retor Tiberius Claudius Pardalas'ın üstlendiği kent memuriyetleriyle ilgili bilgi sunmaktadır. *Boule* ve *demos* tarafından onurlandırıldığı yazıtta Pardalas, στεφανήφορος, ἀγωνοθέτης, στρατηγός, ἱερεύς, περιθύτης olarak anılmaktadır.[588] Bir başka örnek ise Phokaia'dan ele geçen, filozof Lucius Vibius Eumenes'in onurlandırıldığı yazıttır. Bu yazıt aracılığıyla filozof Eumenes'in στρατηγός, βούλαρχος, εἰρήναρχος, ἐφήβαρχος, γυμνασίαρχος, ἀγορανόμος gibi kentin

[587] CIG 2785; MAMA VIII 501; Puech 2002, 338, no. 167; Özlem–Aytaçlar 2006, 143, no. 123

[588] PIR^2 C 951; MAMA IX, 19; Puech 2002, 372, no. 192.

önemli memuriyetlerini yerine getirmiş olduğu öğrenilmektedir.[589] Ancak birçok sofist, retor ve filozof için bu şekilde ayrıntılı memuriyet listesi elde edilememektedir. Epigrafik malzemelerde çoğu sofist ve retor olmak üzere, bu üç grup üstlendikleri en önemli memuriyetlerle anılmaktadırlar. Bu bölümde sofistlerin, retorların ve filozofların kent bazında üstlendikleri memuriyetler incelenmektedir. Bu kişilerin ait oldukları toplumsal sınıfın ve ekonomik seviyenin daha iyi idrak edilebilmesi için öncelikli olarak memuriyetlerin tanımları yapılıp, görevlerin sorumluluk alanları ve sınırları çizilmeye çalışılmıştır. Memuriyetler sofistlerin, retorların ve filozofların kent içindeki ekonomik ve siyasal güçlerini göstermek açısından iyi birer araçtır; çünkü bir memuriyet üstlenmek ve sorumluluklarını yerine getirmek oldukça külfetli bir iştir. Kentlerde varlıklı kişiler ancak memuriyet üstlenebilmekte ve bunun giderlerini karşılayabilmektedir.

3.1 İdari Memuriyetler

3.1.1 βούλαρχος

Antik Yunan kent devletlerinin en temel idari kurumları *demos* (halk) ve *boule* (danışma) meclisleridir.[590] Polisle ilgili her türlü yürütme ve yargı kararının alınması, kentte görev yapacak memurların seçilmesi bu meclislerin görevleridir.[591] Roma İmparatorluk Dönemi'nde *boule* yasamayla ilgili görevlerini sürdürüyor gözükse de tamamen bağımsız değildir. Kentlerin yönetiminde Roma'nın etkisi hissedilmektedir.[592]

Hellenistik Dönem'de kurayla bir yıllığına veya altı aylığına halkoyuyla seçilen b*oule* üyeleri,[593] Roma Dönemi'yle birlikte biri tarafından aday gösterilerek seçilmeye başlanmıştır.[594] *Boule* üyeliği belli bir süreyle sınırlıyken Roma Dönemi'yle birlikte yaşam boyu üyelik[595] ve *boule* üyesi olmak için otuz yaş sınırı getirilmiştir.[596] Thyateira'dan elegeçen ve MS. 222–235 yılları arasına tarihlenen, retor Marcus Aurelius Athenaios'un

[589] Robert 1971, 553; Tanrıver 1991, 81, no. 4; SEG 41 1044; Özlem–Aytaçlar 2006, 138, no. 114.

[590] Dio 50.1.3. Ayrıca bkz. Magie 1950, 640; Jones 1978, 98.

[591] Jones 1978, 95–103.

[592] Rogers 1992, 224–228; Nawotka 2000, 63.

[593] Magie 1950, 653, 834; Jones 1966, 176; Peker 2012, 29–32.

[594] Jones 1966, 170–173; Nawotka 2000, 63.

[595] TAM V 954, str. 12–15: Αὐρηλίου [Δι]αδόχου ἱππικοῦ | ἀσιάρχου καὶ ἀρχιερέως κατὰ | τὸν αὐτὸν καιρὸν τῆς πατρί|δος καὶ διὰ βίου βουλάρχου.

[596] Magie 1950, 641; Jones 1978, 95; Pleket 1998, 206.

patris (kent) tarafından onurlandırıldığı yazıtta,[597] kızı Aurelia Hermonassa'nın *equester* sınıftan olan kocası Aurelius Diadokhos yaşam boyu *boularkhos* (διὰ βίου βουλάρχου) olarak anılmaktadır. Ayrıca *boule* üyesi olabilmek için zengin ve soylu bir aileden geliyor olmak önemli bir kıstas haline gelmiştir.[598] Roma'daki *senatus* gibi *boule* de seçkinlerin oluşturduğu bir yapıya dönüşmeye başlamış ve sadece kentin ileri gelen zenginleri *boule*'nin üyesi olabilmiştir. Roma'nın kentlerde aristokrat sınıfı güçlendirme politikası sonucunda, *boule* kentteki yönetim organlarının en güçlüsü ve önemlisi haline gelmiştir.[599]

Kentle ilgili memuriyetler *boule* ve *demos* üyesi olan kişiler tarafından üstlenilmiştir. En yüksek memuriyetler meclis üyeleri tarafından (βουλευτικαὶ ἀρχαί); daha az önemde olan memuriyetler ise halk meclisi (δημοτικαὶ ἀρχαί) üyeleri tarafından yerine getirilmiştir. *Boularkhos* da en basit şekliyle *boule*'nin başkanıdır.[600] Tam olarak görevi bilinmemekle birlikte *eponymos magistratos* olup kent yönetimiyle ilgili bir memuriyet olduğu da iddia edilmektedir.[601] Chapot ise *boularkhos*'un *magistratos* veya *boule*'nin başkanı olmadığını sadece *bouleutes*'ler arasında önde gelen bir kişi olduğunu iddia etmektedir;[602] ancak Miletos'tan ele geçen bir yazıtta Artemisia adında bir kadının *boularkhes* olarak onurlandırıldığı[603] ve Thyateira'daki bazı yazıtlarda *boularkhos*'ların yaşam boyu (διὰ βίου βουλάρχου) bu görevi yerine getirmiş[604] oldukları yer aldığı için Dimitriev bu görevin *leitourgia* olduğunu düşünmektedir.[605] Yazıtların çoğunun MS. II. yüzyıla ait olması,[606] bu

[597] TAM V 954: ἡ πατρὶς | Αὐρηλίαν Ἑρμώνασσαν, τὴν | διὰ βίου ἱέρειαν τῆς Τύχης τῆς | πόλεως καὶ ἑπτάκι πρύτανιν | μετὰ τοῦ γένους καὶ δὶς ἀρχιέ|ρειαν τῆς τε Ἀσίας καὶ τῆς πατρί|δος, θυγατέρα Αὐρ. Ἀθηναίου | ἀσιάρχου καὶ νεωκόρου καὶ πρυ|τάνεως καὶ ῥήτορος, καὶ Φλα. | Πρεισκίλλης ἀρχιερείας δὶς τῆς | Ἀσίας καὶ πρυτάνεως, γυναῖκα | Αὐρηλίου [Δι]αδόχου ἱππικοῦ | ἀσιάρχου καὶ ἀρχιερέως κατὰ | τὸν αὐτὸν καιρὸν τῆς πατρί|δος καὶ διὰ βίου βουλάρχου, τὴν | σώφρονα καὶ φίλανδρον καὶ | φιλόπατριν.

[598] Quaß 1993, 343, 383; Jones 1978, 76.

[599] Jones 1966, 176–183; Bernhardt 1985, 219–242; Millar 2006, 106–135.

[600] Larsen 1955, 71; Dimitriev 2005, 61, 230.

[601] Nawotka 2000, 64.

[602] Chapot 1967, 201–203.

[603] *I.Miletos* I 3 168: Φ[ιλό]δημος Ἡγέμονος | φύσει δὲ Φιλοδήμου | τὴν ἑαυτοῦ μητέρα | Ἀρτεμισίαν Ἀρχεπόλιος | ἀρετῆς ἕνεκεν καὶ εὐνοίας | τῆς εἰς αὐτήν [αὐτόν], βουλαρχήσα|σαν, κατὰ τὴν διαθήκην.

[604] TAM V 950, 954, 969.

[605] Dimitriev 2005, 61, 231.

[606] Nawotka 2000, 65–66: Hadrianus Dönemi'nden önce Asia Minor'de herhangi bir yazıtta *boularkhos* geçmemektedir. Bilinen en erken veri MS. II. yüzyılın ilk yarısındandır.

dönemde Yunan kentlerinin sosyal yapısında ve meclislerin pozisyonunda bir değişiklik olduğunu göstermektedir.[607]

Asia Minor'den ele geçen yazıtlar aracılığıyla yaklaşık 70 *boularkhos*'un ismi bilinmektedir.[608] Yazıtların çoğu Ionia Bölgesi'nden özellikle Ephesos ve Miletos'tan gelmektedir. Büyük ihtimalle *boularkhos* ilk olarak bu kentlerde görülmüş ve daha sonra Lydia ve Phrygia Bölgesi'ne yayılmış olmalıdır.[609] Bu bölgelerde MS. II. yüzyılın ilk yarısından Gordianus III'ün zamanına kadar yazıtlarda *boularkhos* kavramı görülmektedir. *Boularkhos* meclisin başkanı olup kentin yasama organlarının iradesini uygulamaktadır. Kent birini onurlandıracaksa *boularkhos* meclisin yasalarına göre bu olayın gerçekleşmesini sağlamaktadır.[610] *Boularkhos*'un sorumluluklarının sınırının tam olarak ne olduğu bilinmemekle birlikte, Nawotka *boule*'nin başkanı olan bir memur olduğunu; ancak *demos*'un başkanlığıyla ilgili olmadığını belirtmektedir.[611] Epigrafik malzeme Ephesos'ta oldukça önemli ve ayırt edici bir görev olduğunu göstermektedir. Genel olarak *boularkhos'*luğun saygın ve prestijli bir *magistratos*'luk olduğu düşünülebilinir.[612] Bu görevi üstlenen kişilerin aileleri genellikle kentin hatırı sayılır derecede zengin yerel elit tabakasından olup kentle ilgili diğer memurlukları ve *leiturgia*'ları üstlenmişlerdir.[613]

Yazıtlar aracılığıyla sofist, filozof ve retorlar arasından sadece filozof Lucius Vibius Eumenes'in *boularkhos* olduğu bilinmektedir.[614] Filozof Lucius Vibius Eumenes kentin önde gelen yurttaşı olarak kentle ilgili diğer önemli memuriyetler *strategos*'luk, *eirenarkhos*'luk, *ephebarkhos*'luk, *gymnasiarkhos*'luk ve *agoranomos*'luk görevlerini de üstlenmiştir. *Boularkhos* olarak kent meclisinin başkanlığını yapmış olmalıdır.

---

[607] Dimitriev 2005, 230.

[608] Nawotka 2000, 74–85.

[609] Nawotka 2000, 66–67. Ayrıca *boularkhos*'ların dağılımını gösteren harita için bkz. Nawotka 2000,62.

[610] *I.Miletos* I 9, 344, str. 10–11: ἐπιμεληθέντος τῆς ἀναστάσεως τοῦ βουλάρχου; *I.Erythrai* 63, str. 11–14: ἐπιμε|λησαμένου τῆς ἀνα|στάσεως τοῦ βουλάρ|χου; *I.Didyma* 156, str. 6–7: ἐπιμελησαμένου τοῦ ἀξιολογω|τάτου βουλάρχου; SEG 37 886, str. 15: ἀπὸ πόρων βουλ̣α[ρχίας]; *I.Ephesos* 3057, str. 10–11: ἐκ πόρων | βουλαρχίας.

[611] Nawotka 2000, 68–69.

[612] Nawotka 2000, 70–73.

[613] Nawotka 2000, 74–85.

[614] Tanrıver 1991, 18, no. 4; SEG 51 1044; Özlem–Aytaçlar 2006, 138, no. 114.

3.1.2 βουλευτής

Kentin yönetim işlerinin icra edildiği *boule*'nin üyelerine *bouleutes* denmektedir. Kentin önde gelen zengin ve elit ailelerinin üyeleri *bouletes* olarak seçilmektedir. Önceden bu görev her yurttaş tarafından yerine getirebilsin diye sınırlı bir süreyle yapılıyorken, Roma Dönemi'nde ömür boyu üyelik hakkı verilmiştir. Vespasianus'un *Lex Provinciae* yasasından sonra *bouletes* olabilmek için 30 yaşını doldurmuş ve daha önceden bir memuriyet üstlenmiş olma zorunluluğu gerekmektedir.[615] Zamanla sadece kentin zengin ve seçkin kişileri *boule*'nin üyesi olabilmiştir. Sofistler, filozoflar ve retorlar zengin ailelerden geldikleri için büyük çoğunluğu *boule*'nin üyesi olmuş olmalıdırlar. Yazıtlarda sofist, filozof ve retorlar için özellikle *bouleutes* kavramının kullanıldığı çok az örnek vardır; ancak bu üç grubun üstlendikleri memuriyetleri yazıtlarda görmek mümkündür.

Lykia Bölgesi kentlerinden Ksanthos'ta ele geçen bir yazıtta adı bilinmeyen bir retor mükemmel bir insan, olağanüstü bir retor ve *bouleutes* olarak onurlandırılmaktadır.[616] Söz konusu retorun *bouleutes* olarak onurlandırılması, bu kişinin kentin önde gelen elit kesim içinde yer aldığını ve bir retor olarak kamusal işlere karşı kayıtsız kalmadığını, kentin yönetim işlerine katıldığını göstermektedir. Kalinka (TAM II 297) yazıtın 4–6. satırlarını τ[ῆ]ς [πόλε?]|ος [τὸ] κο[ινο]βούλ[ι]|[ο]ν βουλευτήν şekilde tamamlamaktadır. Bu haliyle Ksanthoslu retorun, Lykia Birliği Meclisi'nin üyesi olup kentini temsil etmek için belli bir süreliğine görevlendirilmiş olduğu düşünülebilinir.

Antiokheia'da ele geçen ve IV. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen bir yazıtta filozof ve retor Gaius Calpurnius Collega Makedon onurlandırılmaktadır.[617] Otuz yaşında hayata gözlerini kapayan Makedon, kentinde *bouleutes*'lik yapmıştır. MS. IV. yüzyılda Antiokheia'da *bouleutes curialis*'in; *boule* ise *curia*'nın karşılığı olarak kullanılmaktadır. Yazıttan anlaşıldığı üzere Gaius Calpurnius Collega Makedon, Pisidia Antiokheia *curia*'sının

---

[615] Pleket 1998, 206; Jones 1978, 95–96.

[616] Puech 2002, 480, no. 271: ---θέ[νιππο?]ν ἄν|δρα ἀγαθόν, ῥήτορα | ἐνδοξ[ό]τατ[όν τ]ε [καὶ κρά?]|τιστ[ον ----- vac?] | ΟΣ ---Ο--[ή] βουλ[ὴ] | τὸν βουλευτήν.

[617] Ramsay 1919, 1–9; SEG 32 1302; Puech 2002, 178, no. 69: Γ. Καλπ(ούρνιον) Κολλῆγαν Μακεδόνα βουλευτήν, ἄνδρα ἀξιολο[γώτατον] | ὃς ἐγένετο ἐν πάσῃ ἀρετῇ, ὥς φησιν ὁ ἀρχαῖ[ος λόγος?] | ῥήτορα ἐν τοῖς δέκα Ἀθηναίων πρώτοις κλ[ηθέντα?] | φιλόσοφον τὰ Πλάτωνος καὶ Σωκράτους ἐπα[γγειλάμενον?] | ἀρχίατρον ἐν λόγοις καὶ ἔργοις τὰ Ἱπποκράτους ΤΟ?— — — | γενόμενον ἐν ἀνθρώποις ἔτη τριάκοντα καὶ ἡμ[έρας — — —] | θεοῦ προνοίᾳ καὶ ἱερῶν ἀνγέλων συνοδίᾳ με[ταλλαχθέντα] | εἰς [ο]ὐρανὸν ἐξ ἀνθρώπων, θᾶττον ἢ ἔδει τοὺς γ[ονέας] | καταλιπόντα, τὸν π[ή]λ̣ινο[ν]χιτῶνα ἐνταυθοῖ περι[ελόμενον] | κατασκευάσας τὸ ἡρῷον τῷ γλυκυτάτῳ καὶ πο[θεινοτάτῳ] | καὶ [— — —] Γ. Καλπούρνιος Μ[ακεδών].

bir üyesidir. Bu üyelik onun seçkin ve zengin bir aileden geldiğini ve ailesinin MS. yaklaşık 72 yılından itibaren Roma vatandaşlık hakkına (*civitas*) sahip olduğunu göstermektedir.[618] Kısacası, aile Antiokheia'nın en seçkin ve zengin aileleri arasında yer almaktadır.[619]

Nikomedeia'dan ele geçen ve MS. III. yüzyıla tarihlenen yazıtta Aurelius Demetrios filozof ve *bouleutes* olarak anılmaktadır.[620] Yazıt filozof Aurelius Demetrios'un, Nikomedeia *boule*'sinde yer aldığını ve kentin kamusal işleriyle yakından ilgilendiğini göstermektedir.

MS. II yüzyıla tarihlenen ve Delphoi'da ele geçen bir yazıtta retor Puplius Flavius Domnus onurlandırılmaktadır. Yazıtta Domnos, Antiokhealı *bouleutes* ve aynı zamanda Delphoi'un yurttaşı ve *bouleutes*'i olarak anılmaktadır.[621] Büyük ihtimalle Domnus Syria'daki Antiokhea'nın yurttaşıdır. Pythia Oyunları için Delphoi'a gittiği zaman bir söylev verdiği için yurttaşlık ve *bouletes'*likle onurlandırılmış olmalıdır.[622] II. Sofistik Dönem'de başarılı ve ünlü sofistlerin, retorların ve filozofların sanatçı ve sporcular gibi başka kentler tarafından vatandaşlık hakkıyla ve onursal *boule* üyeliğiyle onurlandırılması yaygın bir uygulamadır.

3.1.3 γραμματεύς

Antik Yunan kent yönetiminde memurluklar ikiye ayrılmaktadır. Bunlardan biri onursal memuriyetler denilen *leiturgialar* (λειτουργίαι), diğeri ise kentin yönetim ve idaresinde düzenli görev alan ve yetki alanları belli olan (ἀρχαί) memuriyetlerdir.[623] *Grammateus,* ἀρχαί memuriyetlerden olup[624] bazı kentlerde *boule*'nin (γραμματεὺς τῆς βουλῆς)[625] ve *demos*'un ayrı sekreterleri (γραμματεὺς τοῦ δήμου) bulunmaktadır.[626] *Boule* ve *demos*'un kararlarının, yapılan anlaşmaların ve yazışmaların gelecek kuşaklar için

[618] Ramsay 1919, 2.

[619] Calpurnius *gentilicum*'u, Vespasianus zamanında Galatia'nın yöneticisi olan Calpurnius Asprenas ile ilişkilidir. MS. I. yüzyılda Antiokheia'da diğer Calpurnii ile ilgi bk.: Halfmann 1979, 149, no. 60. Calpurnius Asprenas imparator Galba tarafından Galatia ve Pamphylia'nın yöneticisi olarak atanmıştır (Tac. *Hist.* II. 9).

[620] SEG 32 1255; Şahin – Sayar 1982, 43–44, no. 1: Ζηνὶ τοῦδε τοῦ κόσμου | πατρί· Αὐρ. Δημήτριος | φιλόσοφος καὶ βουλευτής.

[621] FD III 1: 204; Bouvier 1985, 132, no. 38; Puech 2002, 235, no. 103: Π. Φλ. Δόμνον Ἀντιοχέα | βουλευτήν, ῥήτορα, Δελφοὶ | πολείτην καὶ βουλευτὴν | ἐποίησαν.

[622] Janiszewski–Stebnicka–Szabat 2015, 102, no. 305.

[623] Stephan 2001, 60.

[624] Quaß 1993, 341.

[625] *Grammateus*'lerin görevleri için bkz. Schulte 1994, 29–47.

[626] Schulte 1994, 25–27.

arşivlenmesi, kararların halka duyurulması *grammateus*'in görevleri arasındadır.[627] Ayrıca kentele ilgili resmi yazışmalarda mektupları almak ve göndermek *grammateus*'lerin sorumlulukları arasındadır.[628]

Grammateus'lik politik kariyerin başlarında ve *agoranomos* görevinden hemen önce ya da sonra üstlenilmektedir.[629] Roma İmparatorluk Dönemi'nde sekreterliğin ötesinde kent yönetimiyle ilgili pek çok işle *grammateus*'ler ilgilenmişlerdir. Görev süreleri bir yılla sınırlı olmakla birlikte bazı durumlarda bu sürenin aşıldığı da görülmektedir.[630] Ephesos'ta ele geçen bir yazıtta, sofist Titus Flavius Damianos'un on üç ay boyunca *demos*'un *grammateus*'liğini yapmış olduğu yer almaktadır. MS. II. yüzyıla kadar Ephesos'ta *demos*'un *grammateus*'i en önemli memurluklardan biri olup *grammateus* kentin finansal konuları başta olmak üzere çeşitli kamusal işlerle meşgul olmuştur.[631]

Ephesoslu sofist Titus Flavius Damianos demos'un *grammateus*'lik görevini yaparken on üç ay boyunca 201,200 medimnoi vererek kentin tahıl ihtiyacını karşılamıştır.[632] Ephesos'tan ele geçen yazıtta on üç ay boyunca *grammateus*'lik görevini başarıyla sürdürmüş olduğu ve bu dönemde Parthlara karşı zaferle sonuçlanan seferden dönen orduya konaklama imkânı sağlamış olduğu yer almaktadır. Bunun yanında *grammateus*'lik yaptığı sırada görevinden geriye kalan 127,816 *denarii* ile kentte büyük bir yapının dekore edilmesini ve kente sunulmasını sağlamıştır.[633]

---

[627] Quaß 1993, 297–298; Bekker–Nielsen 2008, 78–79.

[628] TAM II 175.

[629] Fernoux 2004, 140. Krş. Sherwin-White 1966, 671.

[630] Develin 1989, 20–21.

[631] Schulte 1994, 37–47, 73; Macro 1980, 678–679.

[632] *I.Ephesos* 672, 3080. Ayrıca bkz. Kalinowski 2006, 119–122.

[633] *I.Ephesos* 672,3080; Puech 2002, 190, no. 78; Özlem–Aytaçlar 2006, 95, no. 24: Τ(ίτον) Φλ(άουιον) Δαμιανὸν | τὸν ἴδιον εὐεργέτην καὶ | ἐν πᾶσιν ἀσύνκριτον ἡ | πλατεῖα, γραμματεύσαντα | ἐπιφανῶς καὶ μετρήσαντα | μυριάδας μεδίμνων κ΄ καὶ | ασ΄ μησὶν ιγ΄ ὅλοις, καὶ ὑπο|δεξάμενον ἐν τούτοις στρα|τόπεδα ἀπὸ τῆς κατὰ Πάρθων | νείκης ὑποστρέφοντα, καὶ | πανηγυριαρχήσαντα κατὰ | τὸ αὐτὸ τῶν μεγάλων Ἐφεσή|ων ἐκτενῶς, καὶ ἔργον ὑποσχό|μενον ἐν τῷ αὐτῷ ἐνιαυτῷ οἶ|κον ἐν τῷ Οὐαρίῳ Βαλανείῳ | μετὰ οἰκοδομῆς καὶ παντὸς | κόσμου, καὶ μυριάδας ποιή|σαντα περισσείας ἐκ τῶν | προσόδων τῆς ἰδίας γραμ|ματείας τῇ πόλει ιβ΄ ˛ζωις΄· | ἐπιμεληθέντος τῆς ἀνασ|τάσεως τῆς τειμῆς Γ(αΐου) Λικινίου | Ἀρτειμήτου Αὐρηλιανοῦ νεω|ποιοῦ τῆς Ἀρτέμιδος καὶ γραμμα|τέως τῆς Ἀσίας ναῶν τῶν ἐν Ἐφέσῳ.

Ephesos'tan ele geçen ve MS. II.–III. yüzyıla tarihlenen bir yazıtta retor Titus Flavius Menandros'un demos'un *grammateus*'liğini yapmış olduğu öğrenilmektedir.[634] Yazıt Titus Flavius Menandros'un Ephesos kenti için masraflarını kendisinin karşıladığı *hydreion*'u Septimius Severus, Caracalla, Geta, Iulia Domna ve imparatorun tüm hane halkıyla iki kez *neokoros*'luk elde etmiş Ephesos kentine adamasıyla ilgili bilgi vermektedir.[635] Burada anılan *hydreion* Ephesos kentindeki Memmius Anıtı'nın yakınında yer alan çeşme olmalıdır.[636] Ayrıca yazıtta Titus Flavius Menandros, demos'un *grammateus*'liği dışında *asiarkhes* olarak anılmaktadır. Retor Menandros oldukça parlak bir kariyere sahiptir. Kent kariyerindeki önemli bir memuriyet olan *demos*'un *grammateus*'liğini yapmış; ayrıca eyalet düzeyindeki bir görev olan *asiarkhes*'liği de üstlenmiştir. Ephesos'tan ele geçen başka bir yazıttan ise Titus Flavius Menandros'un, Titus Flavius Lucius Hieraks ve Titus Flavius Menandros olmak üzere iki oğlu olduğu öğrenilmektedir.[637] Oğullarından Titus Flavius Menandros retor ve *asiarkhes* görevini yerine getirmiştir. Diğer oğlu Flavius Lucius Hieraks babası gibi *demos*'un *grammateus*'liğini yapmıştır. Titus Flavius Menandros *hydreion*'u Flavius Lucius Hieraks'ın *prytanis*'liği zamanında yaptırmıştır.[638] Ayrıca onurlandırıldığı bu yazıtta senatorlerin ve *consul*'lerin soyundan geldiği, *prytanis*'lik ve *gymnasiarkhos*'luk gibi kentle ilgili diğer memuriyetleri üstlenmiş ve kentle ilgili bütün görevleri büyük bir cömertlikle yerine getirmiş olduğu yer almaktadır.[639] Yazıtlardan edinilen bilgiler bu ailenin Ephesos kentinin önde gelen aristokrat ve Roma vatandaşlık hakkını elde etmiş ailelerinden biri olduğunu göstermektedir.

---

[634] *I.Ephesos* 435; SEG 28 871; Puech 2002, 347, no. 171: [Αὐτοκράτ]ορι Καίσαρι | [Λουκίῳ Σεπτιμίῳ Σεουήρῳ Περτίνα]κι Σεβ(αστῷ) Εὐσεβεῖ καὶ Αὐτοκράτο[ρι | Καίσαρι Μάρκῳ Αὐρηλίῳ Ἀντωνείνῳ Σεβ(αστῷ) καὶ Αὐτοκράτορι Καίσαρι | Ποπλίῳ Σεπ]τιμίῳ Γέτᾳ] [καὶ Ἰουλίᾳ Δόμνᾳ Σεβαστῇ καὶ τῷ σύμπαντι οἴ]κῳ | τῶν Σεβαστῶν καὶ τῇ [δὶς νεωκόρῳ Ἐφεσίων πόλει Τί(τος) | Φλ(άουιος) Μένανδρος ὁ ἀσιάρχης] καὶ γραμματεὺς γενόμ[ε]νος τοῦ δήμου ἐκ | τῶν ἰδίων καθὰ ὑπέσχετο τὸ ὑ[δ]ρεῖον τῇ γλυκυτάτῃ πατρίδι κατεσκεύασεν | πρυτανεύον[τος τοῦ ἀδελφοῦ/υἱοῦ] αὐτοῦ Τί(του) Φλ(αουίου) Λευκίου Ἱέρακος | φιλοσεβάστου, γραμματε[ύον]τος τοῦ δήμου Λ(ουκίου) Αὐ[φιδίο]υ Εὐφήμου.

[635] Knibbe–Merkelbach 1978, 96–98.

[636] Puech 2002, 347.

[637] *I.Ephesos* 3062; Puech 2002, 345, no. 170: Τ(ίτον) Φλ(άουιον) Λεύκιον | Ἱέρακα | Τ(ίτου) Φλ(αουίου) Μενάνδρου | ῥήτορος ἀσιάρχου υὸν | Τ(ίτου) Φλ(αουίου) Μενάνδρου ῥή|τορος ἀσιάρχου ἀδελ|φόν, συνγενῆ συν|κλητικῶν καὶ ὑπα|τικῶν, τὸν γραμμα|τέα τοῦ δήμου καὶ | πρύτανιν καὶ γυ|μνασίαρχον, πᾶσαν | ἀρχὴν ἐκτελέσαν|τα τῇ ἑαυτοῦ πατρίδι | φιλοτείμως.

[638] *Hydreion*'u yaptıran kişinin Flavius Lucius Hieraks'ın babası Menandros mu; yoksa abisi Menandros mu olduğu ele geçen yazıtlardan tam olarak anlaşılamamaktadır.

[639] Titus Flavius Lucius Hieraks'ın ismi Hypaipa sikkelerinde geçmektedir. Kentin vatandaşı olmalıdır. Bkz. Geissen 1986, 117–118.

Hem Titus Flavius Menandros'un kendisinin hem de oğlu Titus Flavius Menandros'un retor olması ailenin eğitime önem verdiğine işaret etmektedir. Ayrıca kendisinin ve oğullarının kent ve eyalette memuriyetler üstlenmiş olması bu ailenin sosyal statüsünü ortaya çıkarmaktadır. Aile üyeleri hem zengin ve kentin önde gelenleri olarak imar faaliyetleriyle ilgilenmiş hem de retorlar olarak kentin kamusal işleriyle ilgili sorumlulukları üstlenmekten kaçınmamışlardır.[640]

3.1.4 στρατηγός

Strategos, en genel anlamıyla bir ordunun lideri ve komutanıdır.[641] Bir kent orduya ihtiyaç duyduğunda bu ordunun toplanması, düzenlenmesi ve beslenmesinin organize edilmesiyle *strategos* ilgilenmektedir. Philostratos, bu memurluğun ilk görevinin askeri birliği toplamak ve savaşta onlara liderlik etmek olduğunu aktarmaktadır.[642]

Aristoteles, Atina'da bütün alt düzeydeki memuriyetlerin kura çekilerek belirlendiğini; ancak savaş paralarından sorumlu hazinecinin, bayramların düzenlenmesi için ayrılan paradan sorumlu olan kişilerin, çeşmelerle ilgilenen görevlilerin ve savaşla ilgili tüm memurların el kaldırarak yapılan oylamayla belirlendiğini aktarmaktadır.[643] Savaş işleriyle sorumlu olan *strategos*'lar, *hipparkhos*'lar ve diğer savaş görevlileri *ekklesia*'da bu yöntemle seçilmektedirler.[644] Savaş işleri, ülkenin güvenliği gibi hususlar, kurayla rastgele seçilecek kişilerin eline bırakılamayacak kadar önemli sorumluluklardır. Bu tür görevler, savaş ve ülke güvenliği konusunda tecrübeye sahip, başarılı kişiler arasından el kaldırma yöntemiyle seçilmektedir. Bu kişilerin başında on *strategos* gelmektedir. Bu on *strategos*'un her birinin yapacağı işi belirlemek için halk tek tek el kaldırarak oylama yapmaktadır. Bu oylama sonrasında *strategos*'ların görevleri ayrı ayrı belirlenmektedir. Bu on *strategos*'tan biri savaşta *hoplit*'lerin komutanlığını yapmakla, başka bir *strategos* tüm ülkenin komutanlığını

---

[640] Aile için bkz. *I.Ephesos* 435, 436, 801, 3062,3249; PIR^2 F 320; Jones 1967, 311–312; Knibbe–Merkelbach 1978, 96–98; Halfmann 1982, 630; Campanile1994, 133–134, no. 154; Puech 2002, 345–348, no. 170–172; Fisher 2014, 142–143.

[641] Mason 1974, 155.

[642] Philostr. *VS* 526: ἡ δὲ ἀρχὴ αὕτη πάλαι μὲν κατέλεγέ τε καὶ ἐξῆγεν ἐς τὰ πολέμια.

[643] Arist. *Ath. Pol.* 43.1: τὰς δ᾽ ἀρχὰς τὰς περὶ τὴν ἐγκύκλιον διοίκησιν ἁπάσας ποιοῦσι κληρωτάς, πλὴν ταμίου στρατιωτικῶν καὶ τῶν ἐπὶ τὸ θεωρικὸν καὶ τοῦ τῶν κρηνῶν ἐπιμελητοῦ. … [χ]ειροτονοῦσι δὲ καὶ τὰς πρὸς τὸν πόλεμον ἁπάσας.

[644] Arist. *Ath. Pol.* 44.4: ποιοῦσι δὲ καὶ ἀρχαιρεσίας στρατηγῶν καὶ ἱππάρχων καὶ τῶν ἄλλων τῶν πρὸς τὸν πόλεμον ἀρχῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ.

üstlenmekle, diğer iki *strategos* Peiraeus'in savunmasıyla, bir *strategos* da Atinalı zengin yurttaşlar tarafından donanmanın masraflarını gidermek için kurulmuş olan vergi grubunun (συμμορία) yönetimiyle ilgilenmektedir. Diğer beş *strategos* da gerektiğinde savaşla ilgili görevleri üstlenmektedir. Her *prytanis* döneminde, *strategos*'ların işini uygun bir şekilde yerine getirip getirmedikleri, halk tarafından el kaldırma yöntemiyle oylama yapılarak denetlenmektedir. Eğer *strategos* işini düzgün yapmamışsa, görevden alınarak mahkemeye sevk edilmekte ve suçlu bulunması durumunda hâkim tarafından çarptırılacağı ceza ya da ödeyeceği para cezası belirlenmektedir. Suçsuz bulunması durumunda ise *strategos* görevinin başına dönmektedir. *Strategos*'ların askeri kurallara uymayan askerleri hapsetme ve ordudan uzaklaştırma yetkileri bulunmaktadır.[645]

Ordu komutanlığı görevini korumakla birlikte zamanla *strategos*'lar farklı görevler üstlenmişlerdir.[*] Helenistik Dönem'de politik bir memurluğun ve askeri komutanlığın birleşmesinden oluşan bir görev halini almıştır. Roma İmparatorluk Dönemi'nde askeri statüsünü kaybederek sivil bir memuriyet haline gelmiş ve askeri valiler için kullanılmıştır.[646] Yazıtlarda στρατηγὸς ὕπατος Ῥωμαίων,[647] στρατηγὸς ὕπατος,[648] στρατηγὸς ἀνθύπατος[649] gibi kullanımlar görülmektedir. Roma İmparatorluğu'nun *Pax Romana* anlayışıyla birlikte *strategos*'luk kent memuriyetine dönüşmüştür. *Digesta*'da *strategos*, bir kent memurluğu olan

[645] Arist. *Ath. Pol.* 61.1–2: Χειροτονοῦσι δὲ καὶ τὰς πρὸς τὸν πόλεμον ἀρχὰς ἁπάσας, στρατηγοὺς δέκα, πρότερον μὲν ἀφ᾽ ἑκάστης φυλῆς ἕνα, νῦν δ᾽ ἐξ ἁπάντων· καὶ τούτους διατάττουσι τῇ χειροτονίᾳ, ἕνα μὲν ἐπὶ τοὺς ὁπλίτας, ὃς ἡγεῖται τῶν ὁπλιτῶν, ἂν ἐξίωσι, ἕνα δ᾽ ἐπὶ τὴν χώραν, ὃς φυλάττει, κἂν πόλεμος ἐν τῇ χώρᾳ γίγνηται, πολεμεῖ οὗτος. δύο δ᾽ ἐπὶ τὸν Πειραιέα, τὸν μὲν εἰς τὴν Μουνιχίαν, τὸν δ᾽ εἰς τὴν Ἀκτήν, οἳ τῆς φυλακῆς ἐπιμελοῦνται καὶ τῶν ἐν Πειραιεῖ· ἕνα δ᾽ ἐπὶ τὰς συμμορίας, ὃς τούς τε τριηράρχους καταλέγει, καὶ τὰς ἀντιδόσεις αὐτοῖς ποιεῖ, καὶ τὰς διαδικασίας αὐτοῖς εἰσάγει· τοὺς δ᾽ ἄλλους πρὸς τὰ παρόντα πράγματα ἐκπέμπουσιν. ἐπιχειροτονία δ᾽ αὐτῶν ἐστι κατὰ τὴν πρυτανείαν ἑκάστην, εἰ δοκοῦσιν καλῶς ἄρχειν· κἄν τινα ἀποχειροτονήσωσιν, κρίνουσιν ἐν τῷ δικαστηρίῳ, κἂν μὲν ἁλῷ, τιμῶσιν ὅ τι χρὴ παθεῖν ἢ ἀπο τεῖσαι, ἂν δ᾽ ἀποφύγῃ, πάλι[ν] ἄρχει. κύριοι δέ εἰσιν ὅταν ἡγῶνται καὶ δῆσαι τὸν ἀτακτοῦντα καὶ ἐκκ[η]ρῦξαι καὶ ἐπιβολὴν ἐπιβάλλειν· οὐκ εἰώθασι δὲ ἐπι βάλλειν.

[*] Bu konu Çisem GÜRER ÇAĞ tarafından "Roma İmparatorluk Dönemi Küçükasya'sında Bir Kent memuriyeti Olarak *Strategos*'luk" başlığıyla Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Ana Bilim Dalı'nda, doktora tezi olarak çalışılmaktadır.

[646] Mason 1974, 155–159.

[647] *I.Herakleia* 6; SEG 1 440; SEG 37 860; Robert 1978b, 501.

[648] *I.Magnesia* 160; Holleaux 1904, *78–83*; *I.Priene* 142.

[649] *I.Aphrodisias* 28; *I.Priene* 51; *I.Halikarnassos* 92; TAM II 282.

arkhon olarak tanımlanmaktadır.[650] Hellen dünyasında *arkhon* ve *strategos* oldukça yaygın kullanılan unvanlardır.[651] Roma İmparatorluk Dönemi'nde imparator tarafından kurulan kentlerde *strategoi* yönetim heyeti oluşturularak *strategos*'ların *prytaneis* gibi görev üstlendikleri de görülmektedir.[652] Ayrıca pek çok yazıtta, *strategos*'ların kentle ilgili hususlar üzerine kararlar aldıkları ya da alınan kararları onayladıkları belgelenmektedir.[653] *Strategos*'lar kentle ilgili pek çok memuriyeti yerine getirmiş ve kentle ilgili sorunlarla ilgilenerek *leiturgia* görevleri de üstlenmişlerdir.[654] Bu görevler dışında *strategos*'lar yargılama işleriyle[655] ve kendi kentlerinin sikke basımıyla ilgilenmişlerdir. MS. I. yüzyılın sonlarına doğru *strategos*'luk, aynı ailenin üyeleri tarafından üstlenilen *leiturgia* göreve dönüşmüştür.[656] Zamanla *strategos*'ların kent yönetimiyle ilgili işlerdeki ve toplumsal hayattaki rolü artmıştır.[657]

Atina'daki retorik kürsüsüne atanan ilk kişi olan Ephesoslu sofist Lollianus *strategos* (στρατηγήσας αὐτοῖς τὴν ἐπὶ τῶν ὅπλων) olarak Atinalıları yönetmiştir.[658] Philostratos, eskiden *strategos*'un ilk görevinin askeri birliği toplamak ve savaşta ona liderlik etmek olduğunu; fakat daha sonraları ise besin ve erzak tedarik etmekle görevlendirildiğini aktarmaktadır.[659] Jones, στρατηγήσας αὐτοῖς τὴν ἐπὶ τῶν ὅπλων ifadesinin bir ordu komutanından çok kentin tahıl ihtiyacının temin edilmesiyle ilişkili olabileceğini düşünmektedir.[660] Lollianus da Atina'da *strategos*'luk yaparken, kent tahıl sıkıntısı yaşamış ve bu sıkıntı sonucunda da fırıncılar ayaklanmıştır. Bu olay karşısında Lollianus başarılı ve ünlü bir sofist olarak derslerinden ücret almayarak kentin besin ve erzak ihtiyacını

---

[650] *Dig*. 27.1.15. 9: ὁ τῆς πόλεως ἄρχων, τοῦτ'ἔστιν ὁ στρατηγὸς. Ayrıca bkz. Reid 1913, 445.

[651] Abbott–Johnson 1926, 56.

[652] Magie 1950, 60, dn. 29; Dmitriev 2005, 16.

[653] *I.Ephesos* 124B, 024, 1396, 4101A; SEG 15 696.

[654] *I.Ephesos* 3016, 3071, 3131; *I.Miletos* I 7 204; *I.Smyrna* 697; *I.Teos* 105; *I.Tralles* 100; *I.Didyma* 388; TAM V 2, 942; MAMA IX 29.

[655] Witt 1977.

[656] *I.Smyrna* II 680 str. 5–8: ἐν ταῖς στρατηγίαις | ταῖς Μάρκων Ἰουνίων | υἱοῦ καὶ πατρὸς κατὰ | τὸ ἑξῆς.

[657] Dimitriev 2005, 261.

[658] Philostr. *VS* 526: Λολλιανὸς δὲ ὁ Ἐφέσιος προὔστη μὲν τοῦ Ἀθήνησι θρόνου πρῶτος, προὔστη δὲ καὶ τοῦ Ἀθηναίων δήμου στρατηγήσας αὐτοῖς τὴν ἐπὶ τῶν ὅπλων. Ayrıca bkz. Jones 1990a, 71–72.

[659] Philostr. *VS* 526: ἡ δὲ ἀρχὴ αὕτη πάλαι μὲν κατέλεγέ τε καὶ ἐξῆγεν ἐς τὰ πολέμια, νυνὶ δὲ τροφῶν ἐπιμελεῖται καὶ σίτου ἀγορᾶς.

[660] Jones 1990a, 72.

karşılamıştır.[661] Atina'da Areopagos[662] ve beş yüzler meclisi, demos ve meslektaşlarından (ἑταῖρος) oluşan bir topluluk tarafından heykeli dikilerek onurlandırıldığı yazıtta Publius Hordeonius Lollianus hukukta ve söylev vermede mükemmel bir retor olarak anılmaktadır.[663] Büyük ihtimalle Lollianus Atina'da *strategos*'luk yaptığı zamanlarda kentin hukuki işleriyle de ilgilenmiş olmalıdır. Ancak Atina'daki bu yazıtta ne *strategos*'luk yaptığı ne de kentte başka herhangi bir memuriyeti üstlenmiş olduğuyla ilgili bir veri yer almaktadır. Ayrıca yazıtta Lollianus'un hangi kentin vatandaşı olduğundan da bahsedilmemiştir. Atina'dan ele geçen ve MS. 141/142 yılına tarihlenen *prytanis* listesinin yer aldığı bir yazıtta ise Lollianus *hiereus* olarak anılmaktadır. Lollianus'un *hiereus* olarak bu listede niçin yer aldığı ya da görevinin sınırı ve yetkisinin ne olduğu tam olarak bilinmemektedir.[664] Mellor, Atina'da önemli bir memuriyet olan *strategos* görevini yerine getiren kişinin aynı zamanda, *hiereus* olarak Tanrıça Roma için hizmet ettiğini aktarmaktadır.[665] Lollianus da *hiereus* olarak tanrıçaya hizmet etmiş olmalıdır. Atina yurttaşı olduğu aşikâr olan Lollianus, *strategos* görevini bu onurlandırmalardan sonra yerine getirmiş olmalıdır.[666] Büyük ihtimalle, yazıt retorik kürsüsüne atandıktan sonra adanmış ve s*trategos*'luk görevini de retorik kürsüsü başkanlığını yaptıktan sonra üstlenmiş olmalıdır. Philostratos, Ephesoslu olduğunu dile getirmesine rağmen Ephesos'taki yazıtlarda kendisinin onurlandırılmamış olduğu görülmektedir. Ephesos'tan ele geçen ve MS. 140–142 yılları arasına tarihlenen bir yazıtta kızı Hordeonia Poulchra *hiera* ve Artemis'in rahibesi (κοσμήτειρα) olarak onurlandırılmaktadır.[667] Ephesos'ta Artemis'in rahibeliği görevini sadece soylu ailelerden

---

[661] Philostr. *VS* 527.

[662] Areopagos Meclisi için bkz. Geagan 1967, 40–61.

[663] IG II^2, 4211; Kayser 1841, 7; Kaibel 1878, 877; Keil 1953, 9; Puech 2002, 327, no. 149; Özlem–Aytaçlar 2006, 90, no. 12: [Ἡ ἐξ Ἀρείου Πάγου] | [βουλὴ καί ἡ] βουλὴ τῶν Φ | καὶ ὁ δῆμος | ἐτείμησεν | Πό(πλιον) Ὁρδεώνιον | Λολλιανὸν | τὸν σοφιστήν | Ἀμφότερον ῥητῆρα δικῶν μελέτῃσί τε ἄριστον | Λολλιανὸν πληθὺς εὐγενέων ἑτάρων. | Εἰ δὲ θέλεις τίνες εἰσὶ δαήμεναι, οὔνομα πατρὸς | καὶ πάτρης αὐτῶν τε οὔνομα δίσκος ἔχει.

[664] SEG 26 147; IG II² 1764, str. 59–61: ἀγαθῇ τύχῃ [Ἀντωνείνου Σεβαστοῦ(?)] | ὁ ἱερεὺς Ὁρδεώνιος Λ[ολλιανὸς τοὺς ἐπὶ ἄρχον]|τος Πο. Αἰλίου Φιλέα [Μελιτέως ἀνέγραψεν. Ayrıca bkz. Agora XV 334.

[665] Mellor (1975, 185), *strategos*'un ya agonothetes ya da Tanrıça Roma'nın veya imparator kültünün *hiereus*'i olarak hizmet ettiğini iddia etmektedir. Ayrıca bkz. IG II^2 3266B; IG II^2 3274; Oliver 1950, 84–87.

[666] Puech 2002, 328.

[667] PIR^2 H 203; CIG 3003; Le Bas–Waddington 1870, 166a; Keil 1953, 9; *I.Ephesos* 984; Puech 2002, 329, no. 159; Özlem–Aytaçlar 2006, 89, no. 11: [ἀ]γαθῇ τύχῃ | [Ὁρδεων]ία Πούλχρα ἱερῆ καὶ | [κοσμήτ]ειρα, Πο(πλίου) Ὁρδεωνίου | [Λολλιαν]οῦ σοφιστοῦ θυγά[τηρ | καὶ] Ἀντωνίας Κυϊντιλί[ας | ἱερά]τευσεν ἐπὶ πρυ[τάνεως] | Γαΐου Τερεντίου | [Οὐη]ρατίου.

gelen kadınlar üstlenebilmektedir.[668] Büyük ihtimalle Hordeonia Pulchra'nın bu görevleri üstlenmesi, babasının Atina'daki kürsüye atandığı sırada vuku bulmuştur.[669] Ayrıca yazıtta Lollianus'un karısının Antonia Quintilia olduğu öğrenilmektir. Antonia Quintilia ismi ailenin İtalik kökenli olduğunu düşündürtmektedir.[670] Atina ve Ephesos'taki yazıtta Lollianus sofist olarak anılmaktadır.[671]

Philostratos aracılığıyla Lollianus dışında iki kişinin daha "τὴν ἐπὶ τῶν ὅπλων ἐπετράπη" görevini yerine getirmiş olduğu öğrenilmektedir. Lollianus, Atina'da yöneticilik yaparken kent buğday sıkıntısı yaşadığında hoplit komutanı (*VS* 526.13: τὴν ἐπὶ τῶν ὅπλων) olarak kentin erzak sıkıntısını gidermiştir. Sofist Niketes'in soyundan gelen ve bu soy sayesinde önemli görevler elde eden Smyrnalı Euodianos da "τὴν ἐπὶ τῶν ὅπλων" görevini yerine getiren kişilerden biridir.[672] Euodianos, *arkhiereus*'lik gibi bu görevi de soyunun yüksek onuru sayesinde elde etmiştir. Soyunun yüksek onurunu devam ettiren Euodianos, söylevlerinin başarısı sayesinde Roma'ya gitmeyi ve retorik kürsüsünün başkanlığını üstlenmeyi başarmıştır. Ayrıca kibirli ve denetim altında tutmanın oldukça zor olduğu insanlardan oluşan Dionysos sanatçılarının (τὸν Διόνυσον τεχνίταις) denetçiliği görevini çok iyi bir şekilde yerine getirmiştir.[673] "Τὴν ἐπὶ τῶν ὅπλων ἐπετράπη" görevini yerine getiren üçüncü kişi de Atinalı Apollonios'tur. Apollinos bu görevle birlikte kentin *arkhon*'u olarak da atanmış[674] ve ileri yaşında da Demeter'in *hierophantes*'liğini yapmıştır. Kısaca

---

[668] Keil 1953, 9; Puech 2002, 329.

[669] Yazıtta Hordeonia Poulchra'nın, Gaius Terentius Veratius'un *prytan*'lığı zamanında rahibelik yaptığı yer almaktadır. Gaius Terentius Veratius'un *prytan*'lığı MS. yak. 140 yılındadır. Bkz. *I.Ephesos* 720A, 1032, 1035; Roozenbeek 1993, 104, dp. 12; Puech 2002, 329–330.

[670] Keil 1953, 9.

[671] Ayrıca bkz. IG II^2, 4211; Suda *Lex.* λ 670 *s.v.* Λολλιανός· Ἐφέσιος, σοφιστής, μαθητὴς Ἰσαίου τοῦ Ἀσσυρίου: γεγονὼς ἐπὶ Ἀδριανοῦ τοῦ Καίσαρος. ἔγραψε πολλά. Ephesos'ta balıkçılar için bir yer yapılmasında katkı sağlayan kişilerin isminin yer aldığı, MS. 54/59 yılları arasına tarihlenen bir yazıtta Publius Hordeonius Lollianus ismine rastlanmaktadır. Yazıtta karısı ve çocuklarıyla birlikte yapının inşası için dört sütun bağışladığı yer almaktadır. *I.Ephesos* 20 str. a12–14: Πόπλιος Ὁρδεώνιος | Λολλιανὸς σὺν γυναικὶ | καὶ τοῖς τέκνοις κίον(ας) δ΄. Ayrıca bkz. Horsley 1989, 95–99.

[672] Philostr. *VS* 596: Εὐοδιανὸν δὲ τὸν Σμυρναῖον τὸ μὲν γένος ἐς Νικήτην τὸν σοφιστὴν ἀνῆγεν, αἱ δὲ οἴκοι τιμαὶ ἐς τοὺς ἀρχιερέας τε καὶ στεφανουμένους τὴν ἐπὶ τῶν ὅπλων.

[673] Philostr. *VS* 596: τὰ δὲ τῆς φωνῆς ἆθλα ἐς τὴν Ῥώμην καὶ τὸν ἐκείνῃ θρόνον. ἐπιταχθεὶς δὲ καὶ τοῖς ἀμφὶ τὸν Διόνυσον τεχνίταις, τὸ δὲ ἔθνος τοῦτο ἀγέρωχοι καὶ χαλεποὶ ἀρχθῆναι, ἐπιτηδειότατος τὴν ἀρχὴν ἔδοξε καὶ κρειττων ἢ λαβεῖν αἰτίαν.

[674] Philostr. *VS* 600: τήν τε ἐπώνυμον καὶ τὴν ἐπὶ τῶν ὅπλων ἐπετράπη.

Philostratos'un aktardıkları "τὴν ἐπὶ τῶν ὅπλων ἐπετράπη" ifadesinin askeri bir anlamı olmayıp besin temin etmeyle ilgilenen kişiler için kullanıldığını göstermektedir.[675]

Yazıtlar aracılığıyla *strategos*'luk yapmış olduğu öğrenilen başka bir isim de filozof Lucius Vibius Eumenes'tir.[676] Phokaia'da onurlandırıldığı yazıtta kentin önemli memuriyetleri olan βούλαρχος, εἰρήναρχος, ἐφήβαρχος, γυμνασίαρχος, ἀγορανόμος'luk gibi görevleri de üstlenmiş olduğu görülmektedir.[677] Gençlerin askeri disipline uygun bir şekilde yetiştirilmesinden sorumlu olan *ephebarkhos*'luk (ἐφήβαρχος) ve kentin güvenliğinden, kamusal düzenin sakin bir şekilde işleyişinden sorumlu *eirenarkhos*'luk (εἰρήναρχος) ve diğer kent görevleri üstlenmiş olan Lucius Vibius Eumenes, *strategos*'luğu askeri yetkilerle donatılmış bir görev olarak üstlenmemiş olmalıdır.

Retor Tiberius Claudius Frontonianus MS. II.–III. yüzyılda Melos'ta *arkhon, arkhiereus* ve *hiereus* P(ublius) Aelius Livius Flavianus Menogenes'in gözetiminde heykeli dikilerek onurlandırılmıştır.[678] Yazıt ve heykel (ἀνδριάς) Frontonianus'un kente bağışladığı 25 bin *denarii*'nin yıllık gelirinden karşılanmıştır. Yazıtta Tiberius Claudius Frontonianus'un üç seferi üstün bir şekilde komuta ettiği (*strategos*) belirtilmektedir. Özellikle *equester* (atlı) sınıfından olduğunu vurgulamak için başarılı üç sefer komuta ettiğinden bahsedilmiş olmalıdır. Büyük ihtimalle Frontonianus *equester* sınıfın simgesi olan at heykeliyle onurlandırılmıştır.[679] Ayrıca yazıtta iki kez Asia Eyaleti'nin *arkhiereus'*liğini ve *agonothetes*'liğini yaptığı, *hestioukhos*'luk görevini üstlendiği, kentlerin *logites*'liğini elde ettiği, dindar bir retor, Melos'un en ünlü kentin kurucusu (*oikistes*) ve babası (*pater*) olduğu da yer almaktadır. Peuch, iki kez imparator kültünün *arkhiereus*'liği, bu görevle ilişkili olan Koinon Asia'nın *agonothetes*'liği ve pek çok kentte *logistes*'lik gibi görevler yapmanın, eyalette atlı sınıfı kariyerine ilişkin işaretler olduğunu düşünmektedir.[680] Frontonianus

---

[675] Krş. Jones 1990a, 71–72; Oliver 1950, 84–87.

[676] Robert 1971, 553; Tanrıver 1991, 81, no. 4; SEG 41 1044; Özlem–Aytaçlar 2006, 138, no. 114.

[677] Bkz. tezin "2.1.1 βούλαρχος"; "2.3.1 ἀγορανόμος (ἀγορα–νόμος; ἀγορανόμοι)" bölümleri.

[678] IG XII 3, 1119; Tissot 1878, 523, no. 6; Puech 2002, 248–249: ἀγαθῇ τύχῃ | Τι(βέριον) Κλα(ύδιον) Φροντωνιανὸν τὰς γ΄ στρατείας ἐπιφανῶς στρατευσάμενον | β΄ τῆς Ἀσίας ἀρχιερασάμενον καὶ ἀγωνοθετήσαντα καὶ πόλεων ἐπιφανεσ|τάτων λογιστείας εὑράμενον καὶ εὐσεβῆ ῥήτορα λαμπροτάτη Μηλίων | πόλις τὸν οἰκισ|τὴν καὶ πατέρα, παρὰ τῇ ἑστίᾳ τὸν ἑστιοῦχον, τοῦ πρώτου ἄρχοντος Πο(πλίου) | Αἰλίου Λειουίου Φλαουιανοῦ Μηνογένους ἀρχιερέως καὶ ἱερέως ἐπιμεληsαμένου καὶ | τούτου τοῦ ἀνδριάντος | ἐξ ὧν αὐτὸς ὁ Φροντωνιανὸς ἐδωρήσατο δύο ἥμισυ μυριάδων προσόδου κατ' ἔτος | κατὰ τὰ ἐψηφισμένα ἐστήσατο.

[679] Puech 2002, 251.

[680] Puech 2002, 249.

kariyerini büyük ihtimalle Marcus Aurelius zamanında gerçekleştirmiş olup[681] *strategos*'luk görevini de bir kent memuriyetliği olarak değil imparatorluk düzeyinde bir görev olarak yerine getirmiştir.

Aizonai'dan ele geçen ve MS. II. yüzyıla tarihlenen bir yazıtta retor Tiberius Claudius Pardalas *strategos* (στρατηγήσαντα) olarak anılmaktadır.[682] Aizonai'dan ve Pergamon'dan ele geçen yazıtlar Pardalas'ın *strategos*'luk dışında στεφανήφορος, ἀγωνοθέτης, ἱερεύς ve περιθύτης gibi kent memurluklarını ve Asia Eyaleti'nin *arkhiereus*'liğini üstlendiğini göstermektedir.[683]

Hypaipa'dan ele geçen MS. II. yüzyıla tarihlenen sikkelerde Athenodoros ismi geçmektedir.[684] İmparator Hadrianus Dönemi'ne tarihlenen bu sikkelerden birinde Ἀθηνοδώρου ῥήτορος στρα(τηγοῦ) Ὑπαιπηνῶν ifadesi yer almaktadır (EK-3: Resim 2). Sikkeden Athenodoros isimli retorun Hypaipa'da *strategos*'luk memuriyetini üstlenmiş olduğu öğrenilmektedir.[685] Athenodoros'un *strategos*'luk görevini *eponymos* bir memurluk olarak yerine getirmiş olduğu anlaşılmaktadır. Geissen, Athenodoros'un *strategos*'luk görevini Hadrianus zamanında yerine getirmiş olduğunu belirtmektedir.[686] Sikkede üstlenmiş olduğu memurluk yanında retor olduğu da özellikle vurgulanmaktadır. Puech de bir retor olarak Athenodoros'un mesleğini Ephesos'ta icra etmiş olduğunu dile getirmektedir.[687] Athenodoros hakkında bilinenler bununla sınırlıdır.

Sosandra'dan ele geçen ve MS. I.–III. yüzyıla tarihlenen yazıt, filozof Menekrates'in *strategos*'luk yaptığını göstermektedir. Ayrıca Menekrates'in *logistes*'lik, *gymnasiarkhos*'luk,

---

[681] Puech 2002, 251.

[682] PIR^2 C 951; MAMA IX, 19; Puech 2002, 372, no. 192: [ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος ἐτείμησαν] | [Τι.] Κλ. Παρ[δαλᾶν ἀρχιερέα] | [Ἀσ]ίας ναῶν [τῶν ἐν Περγάμῳ] | [σ]τεφανηφορήσαντα καὶ ἀ[γ]||[ω]νοθετήσαντα τρὶς τῶν μ[ε]||[γ]άλων πενταετηρικῶν [ἀ]||[γ]ώνων, στρατηγήσαν[τα] | [κ]αὶ ἱερατεύσαντα τοῦ Δ̣[ιός].

MAMA IX 18; Puech 2002, 372, 193: ἡ βουλὴι καὶ ὁ δῆ|μος ἐτίμησεν Τι. | Κλ(αύδιον) Παρδαλᾶν ἀρχι|ερέα Ἀσίας.

[683] Tiberius Claudius Pardalas için bkz. Bölüm "2.5.1. ἀγωνοθέτης".

[684] SNG Mu 153, 154; BMC 1.

http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/3/2024/?search&stype=quick&q=rhetor&rno=1

http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/3/2025/?search&stype=quick&q=rhetor&rno=2

http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/3/2026/?search&stype=quick&q=rhetor&rno=3

http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/3/2027/?search&stype=quick&q=rhetor&rno=4

[685] Geissen 1986, taf.18; SNGMu 154.

[686] Geissen 1986, 113–114, 123.

[687] Puech 2022, 155.

prytanis'lik ve *agonothetes*'lik gibi yerel memurlukları üstlenmiş olduğu aynı yazıttan öğrenilmektedir.[688] *Strategos*'luğu da bir kent memuriyeti olarak yerine getirmiştir. Tüm bu yerel görevlerin giderleri memurluğu üstlenen kişi tarafından karşılanmaktadır.[689] Bir filozof olarak kentin yönetim işleriyle alakadar olan Menekrates'in vatandaşlık yükümlülüklerini başarılı bir şekilde yerine getirmiş olduğu görülmektedir.

Smyrna'dan ele geçen ve MS. 201–202 yıllarına tarihlenen bir yazıtta, sofist Claudius Rufinus'un kentin *strategos*'luğunu yaptığı yer almaktadır.[690] İmparator Septimius Severus ve Caracalla'nın Smyrnalılara yazdığı bu mektupta, sahip olduğu eğitim ve yaşamını retoriğe adamasıyla sofist olduğunu kanıtlamış olan Claudius Rufinus'un, ataların tanrısal buyrukları uyarınca sofistler için geçerli olan, kamusal işlerden muafiyet hakkını (τοῖς σοφισταῖς κατὰ τὰς θείας τῶν προγόνων ἡμῶν διατάξεις ἀτέλειαν τῶν λειτουργιῶν) elde etmiş olduğu açık bir şekilde belirtilmektedir. Bu imtiyaza rağmen, Claudius Rufinus memleketine duyduğu sevgiden dolayı hiçbir zorunluluğu olmamasına rağmen, ısrarları kırmayarak gönüllü bir şekilde *strategos*'luk görevini kabul etmiştir. Bu görevi yerine getirmiş olduğu Smyrna sikkelerinden de anlaşılmaktadır (EK-3: Resim 5, 6). MS. 193–244 yılları arasına tarihlenen sikkelerde Claudius Rufinus için ΕΠ CTP K ΡΟΥΦΙΝ CO (COΦ) CMYRNAI ifadesinin kullanılmış olduğu görülmektedir.[691] Rufinus *strategos*'luk görevini *eponymos arkhon* olarak yerine getirmiştir.[692] *Strategos*'luk görevi boyunca kentin yönetim işleriyle meşgul olmuş

---

[688] TAM V, I, 650; IGR IV, 1359: Μενεκράτ[ην] | Πολυ[είδ]ου, μ[έγαν] | ἰατρ[όν κ]αὶ φιλ[όσο]|φον, [ἥρω]α | λογ[ιστήν(?)] | στρατηγόν, γ[υμνα]|σίαρχον, πρυτ[ανιν] | [ἀ]γωνοθέτ[ην] | [ἡ πόλ]ις ἐτείμ[ησεν].

[689] Kaplan 1990, 88–89. Ayrıca Menekrates için bkz. Bölüm "2.5.1 ἀγωνοθέτης".

[690] CIG 3178; IGR IV 1402; *I.Smyrna II* 1, 602; Puech 2002, 438, no. 234; Özlem–Aytaçlar 2006, 118, no. 76: Οἱ θειότατοι αὐτοκράτορες Σεουῆρος καὶ Ἀντωνεῖνος Καίσαρες Σμυρναίοις·| εἰ Κλαύδιος Ῥουφῖνος ὁ πολείτης ὑμῶν ὁ διὰ τὴν προαίρεσιν | ἣ σύνεστιν ἐπὶ παιδείᾳ, καὶ τὸν ἐν λόγοις συνεχῆ βίον τὴν | προκειμένην τοῖς σοφισταῖς κατὰ τὰς θείας τῶν προγόνων | ἡμῶν διατάξεις ἀτέλειαν τῶν λειτουργιῶν καρπούμενος | ὑμῶν αὐτὸν ἑκουσίῳ ἀνάγκῃ προκαλουμένων ὑφέστη τὴν | στρατηγίαν κατὰ τὸ πρὸς τὴν πατρίδα φίλτρον, τὴν γοῦν εἰς τὰ | ἄλλα μένειν ἀπραγμοσύνην ἀκείνητον αὐτῷ δικαιότατόν | ἐστιν· οὐ γὰρ ἄξιον τῷ ἀνδρὶ τὴν εἰς ὑμᾶς φιλοτειμίαν γενέ|σθαι ζημίαν, καὶ μάλιστα ταύτην ὑμῶν αἰτούντων ὑπὲρ | αὐτοῦ τὴν χάριν. vacat εὐτυχεῖτε.| ἐπρέσβευον Αὐρ(ήλιος) Ἀντωνεῖνος καὶ Αἴλιος Σπηρᾶτος.

[691] http://www.asiaminorcoins.com/gallery/displayimage.php?album=139&pid=5445#top_display_media
http://www.asiaminorcoins.com/gallery/displayimage.php?album=139&pid=5447#top_display_media
http://www.asiaminorcoins.com/gallery/displayimage.php?album=139&pid=7349#top_display_media
http://www.asiaminorcoins.com/gallery/displayimage.php?album=139&pid=12551#top_display_media

[692] Sayles 1998, 137, 143

olmalıdır.[693] Ancak yazıttan anlaşıldığı üzere kentle ilgili başka bir memuriyet üstlenmemiştir; çünkü Smyrna halkı, yaptığı bu fedakârlıktan dolayı Claudius Rufinus'un zarar görmeyip muafiyet hakkının devam etmesi için Aurelius Antoninus ve Aelius Speratus'u elçi olarak görevlendirmiştir. Septimius Severus ve Caracalla'nın kente gönderdiği mektuptan, Claudius Rufinus'un kamusal görevlerden muafiyet hakkının devam ettiği anlaşılmaktadır. Vespasianus, Domitianus, Traianus, Hadrianus ve Antoninus Pius Dönemi'nde eğitimle ilgilenen sınıfla (sofist – retor – filozof) doktorlara kamusal görevlerden muafiyet hakkı verilmiştir.[694] Ancak kentler bu konuda bonkör davranmış olacak ki Antoninus Pius kentlerin büyüklüğüne göre kaç kişiye muafiyet verileceğine sınırlama getirmiştir. Kentlerin büyüklüğüne ve küçüklüğüne göre ayrıcalık verilecek σοφισταί ῥήτορες" sayısı 3 ile 5 arasında değişmektedir.[695]

Smyrna sikkeleri aracılığıyla *strategos*'luk yapmış olduğu öğrenilen diğer bir sofist de Claudius Proklos'tur. Smyrna'dan ele geçen, MS. 161–169 yılları arasına tarihlenen pek çok sikkede Proklos'un ismine rastlanmaktadır.[696] Sikkelerde Proklos için ΕΠΙ CTPA ΚΛ ΠΡΟΚΛΟΥ CΟΦΙCTΟΥ CMVP ifadesinin kullanılmış olduğu görülmektedir (EK-3: Resim 7). *Strategos*'luk Smyrna'daki önemli *eponymos* memurluklardan bir tanesidir.[697] Smyrna'da *strategos*'luk gibi önemli bir memuriyeti yerine getiren ve kentin sikkelerinde adı geçen sofist Proklos yazıtlarda yer almamaktadır. Sadece bir yazıtta, Claudius Proklos Cestianus isimli bir *strategos*'a rastlanmaktadır. Yazıtta bu kişinin sofist olduğuna dair herhangi bir bilgi yer

---

[693] Johnson vd. 1961, 220, no. 276.

[694] FIRA I 73, 77; *Dig*. 27.1. 6.2–8, 50.13.1, 50.4.18.30; Philostr. *VS*.490; *I.Ephesos* VII 2, 4101. Ayrıca bkz. McCrum–Woodhead 1961, 135–136; Bowerscok 1969, 30–41; Knibbe 1981, 1–10; Bringmann 1983, 47–46; Sherk 1988, 127–128; Hahn 1989, 100–108; Millar 1977, 491–506; Brunt 1994, 25; Sidebottom 2009, 97.

[695] *Dig*. 27.1.6.2 : ὁ ἀριθμός ῥητόρων ἐν ἑκάστῃ πόλει τῶν τὴν ἀλειτουργησίαν ἐχόντων; … αἱ μὲν ἐλάττους πόλεις δύνανται πέντε ἰατροὺς ἀτελεῖς ἔχειν καὶ τρεῖς σοφιστὰς καὶ; … αἱ δὲ μέγισται πόλεις δέκα ἰατροὺς καὶ ῥήτορας πέντε καὶ.

[696] http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/273/; http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/271/ http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/272/; http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/270/ http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/269/; http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/248/ http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/247/; http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/249/ http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/246/; http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/267/ http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/3088/; http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/266/ http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/268/; http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/250/ http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/251/; http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/241/

[697] Dimitriev 2005, 262.

almamaktadır.[698] Bu kişi ile sikkelerde adı geçen sofist Proklos'un aynı kişiler olup olmadığı hususunda herhangi bir yargıda bulunmak oldukça güçtür. Smyrna'dan ele geçen ve Traianus Dönemi'ne tarihlenen bir sikkede *stephanephoros* olarak Claudius Proklos adında biri yer almaktadır.[699] Büyük ihtimalle sofist Proklos, yazıtta adı geçen Claudius Proklos Cestianus ve sikkede *stephanephoros* olarak yer alan Proklos aynı ailenin üyeleridir. Bu kişiler sofist Proklos'un ataları olmalıdır. Bu ailenin üyeleri Smyrna'daki en önemli memurlukları üstlenmiştir. Bu da ailenin Smyrna'nın önde gelen, seçkin ve zengin ailelerinden biri olduğunu göstermektedir.[700]

MS. 134/135 yıllarına tarihlenen Smyrna sikkelerinden sofist Polemon'un, MS. 169/175 yıllarına tarihlenen sikkelerde ise oğlu sofist Attalos'un kentin *strategos*'u olarak atanmış olduğu belgelenmektedir.[701]

3.2 Dini Memuriyetler

3.2.1 ἀρχιερεύς (ἀρχός–ἱερεύς)

Arkhiereus (başrahiplik) bir kentteki en üst düzeyde memur olup dini ritüelleri yerine getiren kişidir. *Arkhiereus*'lerin görevi kültün sorumluluklarını yerine getirmek ve kült adına şenliklerin, bayramların ve gladyatör oyunlarının düzenlenmesini sağlamaktır. Özellikle kültle ilgi oyunların düzenlenmesi oldukça masraflı bir görevdir. Bu görev oldukça saygın ve itibarlı bir memurluk olup kentlerin en soylu ve zengin kişileri tarafından üstlenilmektedir. Bu görevi üstlenen kişiler sıradan hayırseverlerden daha zengin, kentlerin kurtarıcısı (σωτήρ) ve kurucusu (κτίστης) olarak anılan kişiler arasından seçilmektedir.[702] Görev süresi bir yılla sınırlı olmakla birlikte, bu süreyi aştığı hatta ömür boyu olduğu durumlar da mevcuttur.[703] Hatta bu görevi beş kuşak üstlenen bir ailenin varlığı da bilinmektedir.[704]

---

[698] *I.Smyrna* II 761: ἀγαθὴν τύχην, στρα|τηγοῦντος Κλ(αυδίου) Πρό|κλου Κεστιανοῦ | Διόδωρος νεώτε|ρος οἰκονομῶν | καθιέρωσεν.

[699] http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/3/1965/

[700] Petzl 1987, 261.

[701] Burrell 2004, 44; Stebnicka 2006, 168, no. 1, 169, no. 3, 173–177.

[702] Bowersock 1965, 112; Price 1984, 63.

[703] SEG 44, 938; Herrmann 1994, 203–227; Herrmann 1996; Herz 2003, 138, 145

[704] *I.Ephesos* III 710.

Pergamon'dan ele geçtiği düşünülen[705] ve MS. 198–209 yılları arasına tarihlenen bir yazıtta, L. Septimius Tryphon, filozof ve yaşam boyu Dionysos *Kathegemon*'un *arkhiereus*'i (ἀρχιερεὺς τοῦ καθηγεμόνος Διονύσου διὰ βίου) olarak anılmaktadır.[706] Ayrıca, Genç Dionysos unvanını almış olan Marcus Aurelius Antoninus Augustus'un (Caracalla) yaşam boyu *arkhiereus*'liğini ve Dionysos'un arka arkaya iki kez *hiereus*'liğini yapmış olduğu da yazıttan öğrenilmektedir. Anadolu'da ve Kıta Yunanistan'da geniş bir tapınım gören Dionysos, bereket-bolluk, üzüm-şarap, doğa, tiyatro-sahne sanatları başta olmak üzere, kendinden geçmenin, yeniden doğuşun-canlılığın, gizemin tanrısıdır.[707] Dionysos Kültü tapınım şekilleri, ritüelleri ve *epitheton*'ları bakımından hem coğrafi hem de dönemsel olarak birbirinden farklılıklar göstermektedir. Anadolu'nun birçok bölgesinde (Ionia, Mysia, Phrygia, Karia, Lydia, Aiolis, Kilikia, Troas ve Bithynia) tapınım görmüştür. Pergamon'da da Dionysos kültü oldukça önemli olup *Kathegemon* (καθηγεμών=önder/lider) *epitheton*'u ile tapınım görmüştür.[708] Kentin kralları kendi soylarını Dionysos ile ilişkilendirmiştir. Hellenistik Dönem'de Dionysos, kral kültüne dönüşüp kültün rahipleri krallar tarafından atanmaya ve atanan bu kişiler de kralların akrabaları arasından seçilmeye başlanmıştır.[709] Roma İmparatorluğu ile kurulan ilişkiler Dionysos Kültünün Roma İmparatorluk Dönemi'nde devam etmesini sağlamıştır. Marcus Aurelius'un Pergamon'daki Dionysos Sanatçılar Derneği tarafından eş başkan ilan edilmesi; Hadrianus,[710] Antoninus Pius,[711] Commodus[712] ve

[705] Bu yazıtın tam olarak nerede bulunduğu bilinmemektedir. Bkz. SEG 35 1040/1732; Merkelbach 1985; CIG 6829.

[706] CIG 6829; SEG 35 1040/1732; Lüders 1873, 185, no. 103; Merkelbach 1985, 136–137, str. 8–11: Λ. Σεπτίμιος Τρύφων καὶ ὡς | χρηματίζω, Ἀλεξανδρεὺς φιλόσοφος, γενόμενος ἱερεὺς | κατὰ τὸ ἐξῆς δὶς καὶ ἀρχιερεὺς τοῦ καθηγεμόνος Διονύσου διὰ | βίου.

[707] Dionysos kültüyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Nilsson 1941; Nilsson 1957; Otto 1965; Merkelbach 1988; Drew-Bear–Naour 1990; Frei 1990; Dürüşken 2000; Göktürk 2000; Öztürk 2010.

[708] *I.Pergamon* I 221, 222, 236, 248; *I.Pergamon* II 317, 318, 319, 320, 384, 485, 486A; MDAI(A) 24 177, 27; MDAI(A) 24 179, 31; MDAI(A) 32 371, 128; MDAI(A) 33 407, 36; MDAI(A) 35 461, 43; SEG 29 1264; SEG 37 1020.

[709] Ohlemutz 1940, 90–122; Nilsson 1957, 9–10; Müller 1989, 539–553; Öztürk 2010, 56, 201; Schwarzer 2014, 414.

[710] *I.Sardis* 13, str. 2: Αὐτοκράτορα Καίσαρα Τραϊανὸν Ἁδριανὸν Σεβαστόν, νέον Δι]όνυσον. Ayrıca bkz. Bosch 1967, 128, 130; SEG 47 1527; IG XIV 2495; MAMA VIII 418c; *I.Aphrodisias* 9.

[711] IG II^2 1350, str. 5–6: Αὐτοκράτορα Καίσαρα Τίτον Αἴλιον Ἁδριανὸν | Ἀν[τωνεῖνον] Σεβαστὸν Εὐσεβῆ νέον Διόνυσον.

[712] *I.Ephesos* 293, str. 1–4: Αὐτοκράτορα Καίσαρα | Μ(ᾶρκον) Αὐρήλιον Κόμμοδον | Ἀντωνεῖνον Σεβ(αστὸν) | Νέον Διόνυσον.

Caracalla'nın[713] Yeni Dionysos unvanıyla anılması, kültün Roma'yla ilişkisini ve etkinliğini göstermektedir. Ayrıca kült yöneticileri Dionysos adına Pergamon'da görkemli bir tapınak inşa ettirmiş ve Dionysos için şenlikler düzenlemişlerdir.[714] Roma İmparatorluk Dönemi'nde Anadolu'daki kült dernekleri ve kült sanatçıları ile varlığı devam ettirilen şenliklerde tanrı Dionysos'un başından geçenlerin kült üyeleri tarafından içki, yemek ve dans eşliğinde canlandırıldığı eğlenceler organize edilmektedir.[715] Bu organizasyonlar oldukça külfetli olduğu için kült ve sanatçı dernekleri bu maliyetleri ἐπιμελητής olarak adlandırılan zengin ve üst tabaka hayırsever kült liderlerinin bağışlarıyla karşılamaktadırlar.[716] Bu kült liderleri, kültün başrahibi (ἀρχιερεύς) olarak *Dionysos Kathegemon* onuruna iki yılda bir kutlanan bu şenliklerin düzenlenmesinde aktif olarak görev almışlardır.[717] Filozof L. Septimius Tryphon, yaşam boyu Dionysos *Kathegemon*'un *arkhiereus*'liğini (ἀρχιερεὺς τοῦ καθηγεμόνος Διονύσου διὰ βίου) ve Dionysos Kültünün iki kez *hiereus*'liğini yapmış biri olarak kültle ilgili ritüellerin yerine getirilme konusunda üstüne düşeni yapmış olmalıdır. Ayrıca yazıtta L. Septimius Tryphon'un, Dionysos Sanatçılar Derneği'nin bir üyesi ve *arkhiereus*'i olarak masraflarını kendi cebinden karşılayarak Dionysos için harcamalar yaptığına da yer verilmektedir. Tryphon yaşam boyu *arkhierosyne*'lik[718] görevini gönüllü bir şekilde kabul ederek dini hizmetleri yerine getireceğine söz vermiştir.[719] Sofist Niketes'in soyundan gelen Smyrnalı sofist Euodianos Dionysos sanatçılarının denetçiliğini yapmıştır. Philostratos, Dionysos sanatçılarının çok kibirli ve oldukça zor kontrol altında tutulan bir grup olmalarına rağmen Euodianos'un bu görevi çok iyi bir şekilde yerine getirdiğini aktarmaktadır.[720]

---

[713] CIG 6829; SEG 35 1040/1732; Merkelbach 1985, 136–137, str. 11–12: τειμηθεὶς ἀρχιερεὺς Μάρκου Αὐρηλίου Ἀντωνίνου | Σεβαστοῦ τοῦ νέου Διονύσου διὰ βίου. Ayrıca bkz. Akurgal 1969, 86.

[714] Akurgal 1969, 83–86; Radt 1999, 189-190; Schwandner 1990; Maischberger 2014, 294–299; Agelidis 2014, 397–399.

[715] Dionysos Sanatçı Dernekleri için bkz. Guen 2001; Aneziri 2003; Petzl–Schwertheim 2006; Bussières 2014.

[716] SEG 26 1272.

[717] Dionysos Kült görevlileri için bkz. Nilsson 1957, 52–66.

[718] *Arkhierosyne* için bkz. Carter 2004, 41–68; Şahin 2015, 1–26.

[719] CIG 6829; SEG 35 1040/1732; Lüders 1873, 185, no. 103; Merkelbach 1985, 136–137, str. 12–17: ὑποσχόμενος αὐθαί|ρετος καὶ ταύτην τὴν ἀρχιερωσύνην διὰ βίου ἐπιτελεῖν | τὸν Διόνυσον ἀνακοσμήσας ἐκ τῶν ἰδίων πρῶτος | λογιστεύοντος Μ. Οὐολυσσίου Περικλέους | ἐπανγειλάμενος τὸν Διόνυσον ἀνακρσμῆσαι ἐπὶ ἄρχοντος | Βεντιδίου Σώτ[α].

[720] Philostr. *VS* 596: Εὐοδιανὸν δὲ τὸν Σμυρναῖον τὸ μὲν γένος ἐς Νικήτην τὸν σοφιστὴν ἀνῆγεν, αἱ δὲ οἴκοι τιμαὶ ἐς τοὺς ἀρχιερέας τε καὶ στεφανουμένους τὴν ἐπὶ τῶν ὅπλων, τὰ δὲ τῆς φωνῆς ἄθλα ἐς τὴν Ῥώμην καὶ τὸν

Aphrodisias'tan ele geçen yazıtlardan bilinen retor ve sofist Claudius Aurelius Zelos, imparator kültünün *arkhiereus*'liğini yapmıştır.[721] Kentin aristokrat sınıfından olan Claudius Aurelius Zelos kült rahipliği dışında, *tamias* ve *neopoios*[722] gibi önemli kent görevlerini de yerine getirmiştir. Ayrıca kentin kurucusu ve avukatı olarak yazıtlarda yer almaktadır. Savunmalarıyla da polis için pek çok başarı kazanmıştır. Sofist ve retorlar bir konunun en iyi şekilde nasıl ele alınacağını bilen kişiler olarak söylev konusundaki yeteneklerinden dolayı genellikle kentler için elçilik görevlerini üstlenmekteydiler. Claudius Aurelius Zelos retor ve sofist olarak kentle ilgili sorunlarda imparatora elçi olarak gitmiş olmalıdır. Babası Tiberius Claudius Zelos da imparator kültünün *arkhiereus*'lik görevini yerine getirmiştir.[723] Baba oğul imparatorluk kültü başrahipliği görevini üstlenmişlerdir. Ayrıca baba Tiberius Claudius Zelos kentin Aphrodite'nın *hiereus*'liğini yapmakla birlikte kent için masraflarını kendi cebinden karşıladığı birçok büyük bina yaptırmıştır.[724] Kentin en önemli tanrıçası Aphrodite olmasına rağmen, Aphrodiasias'ta *arkhiereus* ifadesi Aphrodite'nin değil, imparatorluk kültünün rahibi için kullanılmaktadır.[725] Aphrodisias Roma denetiminden bağımsız, özerk kentlerden biridir. Bu özerkliğin elde edilmesinde retor ve sofist Claudius Aurelius Zelos'un annesi Iulia Paulia'nın soyundan olan G. Iulius Zelos etkili olmuştur.[726] Aphrodisias valinin denetiminden muaf olmasına rağmen kentte imparatorluk kültüne ait görkemli bir tapınak (*Sebasteion*) bulunmaktadır.[727] Ayrıca eyalet topluluğuna üye olmadığı için yurttaşlar eyaletin *arkhiereus*'liğini yapma konusunda herhangi bir zorlamaya maruz kalmamaktadır.[728] Traianus ve Hadrianus tarafından Aphrodisias'a gönderilen iki ayrı mektupta kentin özgür, otonom ve

---

ἐκείνῃ θρόνον. ἐπιταχθεὶς δὲ καὶ τοῖς ἀμφὶ τὸν Διόνυσον τεχνίταις, τὸ δὲ ἔθνος τοῦτο ἀγέρωχοι καὶ χαλεποὶ ἀρχθῆναι, ἐπιτηδειότατος τὴν ἀρχὴν ἔδοξε καὶ κρείττων ἢ λαβεῖν αἰτίαν.

[721] CIG 2845; MAMA VIII 564, lev. 28, 33.

[722] Bkz. Tez bölüm " νεοποιός (νεωποιός/νεωποίης)".

[723] Reynolds 1991, 19, 26,

[724] Robert 1966, 396–398; Puech 2002, 471, no. 260.

[725] Brody 2001, 103.

[726] CIG 2845; MAMA VIII 564; Reynolds 1982, 164–165, no. 40; Puech 2002, 169, no. 62.

[727] *I.Aphrodisias* 465; CIG 2839, str. 2: τοῦ Σεβαστείου ναοῦ. Ayrıca bkz. Reynolds 1981: 317–327; Burrell 2004, 83, 101.

[728] Aphrodisias gibi Stratonikeia'da özgür ve otonom bir kenttir. *I.Ephesos* 233, str. 6–9: ὁ φιλοκαῖσαρ Ἀφροδεισι[έων] | δῆμος ἐλεύθερος ὢν κα[ὶ αὐ]|τόνομος ἀπ' ἀρχῆς τῆι τῶν Σε[βασ]|τῶν χάριτι. *I.Ephesos* 237, str. 5–9: ὁ δῆμο[ς] | ὁ Στρατονεικέων ἐλε[ύ]|θερος ὢν καὶ αὐτόνομος | ἀπ' ἀρχῆς τῆι τῶν Σεβα[σ]|τῶν χάριτι. Ayrıca bkz. Friesen 1993, 153; Burrel 2004, 62, 313, 344.

vergiden muaf olduğu belirtilmiştir.[729] Özellikle Traianus'un gönderdiği mektupta kentin Asia'nın ortak *leiturgia*'larından yükümlü olmadığı vurgulanmaktadır.[730]

Aphrodisias'tan ele geçen yazıtlar aracılığıyla *arkhiereus* görevini üstlenmiş olduğu öğrenilen diğer sofist ise Marcus Flavius Antonius Lysimakhos'tur.[731] Lysimakhos, retor ve sofist Claudius Aurelius Zelos gibi imparatorluk kültü rahibi olarak bu görevi yerine getirmiştir. Ayrıca Zelos gibi Lysimakhos da tanrıça Aprodite'nin *neopoios*'luğunu yapmıştır. Yazıtlar Lysimakhos'un *gymnasiarkhos, stephanephoros* ve soyu tarafından kurulmuş olan *Lysimakheia* Oyunları'nın[732] *agonothetes*'liği gibi önemli kent memurluluklarını üstlenmiş olduğunu göstermektedir. Hem Claudius Aurelius Zelos hem de Marcus Flavius Antonius Lysimakhos Aphrodisias kentinin önde gelen ailelerinin üyeleri olarak yurttaşlık vazifelerini kamusal işlerle meşgul olarak yerine getirmişlerdir.

Alabanda'dan ele geçen ve Augustus Dönemi'ne tarihlenen bir yazıtta Retor Marcus Antonius Meleagros, Roma'nın ve İmparator Caesar'ın *arkhiereus*'i (ἀρχιερατεύσαντα τῆς Ῥώμης καὶ τοῦ Σεβαστοῦ Καίσαρος) olduğu ve kralların soyundan geldiği, *arkhiereus*'luk ve *gymnasiarkhos*'luk yaptığı için demos tarafından heykeli dikilerek onurlandırılmıştır.[733] Alabanda'da Tanrıça Roma'ya adanan tapınak MÖ. 170'li yıllarda inşa edilmiş olmalıdır. Daha sonra Tanrıça Roma kültü imparator kültü ile birleşip varlığını sürdürmüştür.[734]

---

[729] Reynolds 1982, 113–118, no. 14–15.

[730] Reynolds 1982, 113, no. 14.

[731] CIG 2785; MAMA VIII 501; Puech 2002, 338, no. 167; Özlem–Aytaçlar 2006, 143, no. 123, str. 1–9: Μ(ᾶρκον) Φ(λάουιον) Ἀντώνιον | Λυσίμαχον σο|φιστὴν ἀρχιερέα | γυμνασίαρχον | στεφανηφόρον | νεοποιὸν ἀγωνο|θέτην δι' αἰῶνος | Λυσιμαχήων | ἀγώνων. Ayrıca bkz. Holleaux 1885, 80, no. 11; Puech 2002, 341, no. 168; Özlem–Aytaçlar 2006,143, no. 122; [—Μ(ᾶρκος) Φλ(άουιος) Ἀντώ]ν(ιος) Λυσίμαχος σοφιστὴς | ἀρχιερεύς.

[732] Bkz. Tez bölüm "ἀγωνοθέτης".

[733] Cousin – Diehl 1886, 307, no. 2; Aytaçlar 2006, 160, no. 165: [ὁ δ]ῆμος ἐτείμησεν | [πά]λιν ταῖς μεγάλαις | [τει]μαῖς καὶ ἀνέθηκεν | Μᾶρκον Ἀντώνιον Μελ[έ]|αγρον βασιλέων ἔκγο|νον ἄριστον τά τε ἤθη κα[ὶ] | τοὺς λόγους ἀρχιερατε[ύ]|σαντα τῆς Ῥώμης καὶ τοῦ | Σεβαστοῦ Καίσαρος εὐσε|βῶς καὶ ὁσίως καὶ πλεῖστ[α] | καὶ μέγιστα εἰς τὴν πατρίδ[α] | ἀναλώσαντα ἔν τε τῆι ἀρ|χιερεωσύνηι καὶ πρότερο[ν] | ἐν τῆι ἐνιαυσίωι γυμνασ[ι]|αρχίαι.

[734] Alabanda için bkz. Liv. 43.6.5: Alabandenses templum Urbis Romae se fecisse commemorauere ludosque anniuersarios ei diuae instituisse. Ayrıca bkz. Diehl – Cousin 1886, 308; Mellor 1981, 959–960.

3.2.2 δᾳδοῦχος (δᾶις – ἔχω)

MS. II.–III. yüzyıllar arasına tarihlenen, Pergamon'dan ele geçen bir yazıtta sofist Tiberius Claudius Nikomedes,[735] *dadoukhos* olarak anılmaktadır.[736] *Dadoukhos*, Demeter ve Dionysos Kültü'nde dini ritüel sırasında her iki elinde meşaleyi tutan görevlidir.[737]

Hierophantes'likten sonra Demeter Kültü'ndeki[738] en önemli görevlerden biri olan *dadoukhos*, aynı zamanda *hierophantes* ile bazı fonksiyonları da paylaşmaktadır. Ayin sırasında bazı kutsal bölümlerin okunmasından sorumlu olmakla birlikte[739] kültle ilgili gizemlerin sergilenmesinde ve tapınağın yönetilmesinde *hierophantes*'le birlikte görev almaktadır.[740] *Hierophantes*'e eşlik ettiği dini törenlerde mor renkli özel bir kıyafet giyip başına mersin ağacı yapraklarından yapılmış taç (στρόφιον) takmaktadır.[741] *Dadoukhos*'luk görevini yerine getiren kişiler genellikle uzun yıllar bu görevi üstlenmiş oldukları için *dadoukhos*'luğun ömür boyu süren bir görev olduğu düşünülmektedir.[742] Atina'da Eleusis Mysteria'da *dadoukhos* görevini kentin seçkin ailelerinin üyeleri arasından gönüllü olan ya da demos tarafından seçilen kişiler gerçekleştirmektedir.[743] Demeter ve Dionysos, Pergamon'da tapınım gören önemli kültlerden biri olup kentte hem Demeter hem de Dionysos için tapınak bulunmaktadır. Hellenistik Dönem'de Demeter Tapınağı Philetairos (MÖ. 283–263) tarafından tadilat edilmiştir.[744] MÖ. VII. yüzyıldan itibaren Kıta Yunanistan'da tapınım gören Demeter, Pergamon'da MÖ. yaklaşık IV. yüzyıldan MS. IV. yüzyıla kadar varlığını sürdürmüştür.[745]

---

[735] Philostr. *VS* 591: ποιητὴς ῥήτορές τε εὐδόκιμοι Νικομήδης ὁ ἐκ τοῦ Περγάμου. Ayrıca bkz. PIR^2 C 944; Puech 2002, 363–367, no. 182–186; Janiszewski – Stebnicka – Szabat 2015, 260, no. 743.

[736] Puech 2002, 367, no. 186; Özlem – Aytaçlar 2006, 203, no. 237: Ἡλίῳ | Κλ(αύδιος) Νικομήδης | ὁ δᾳδοῦχος.

[737] Clinton 1974, 32–67. Krş. Merker 2000, 124.

[738] Demeter ve Persophone için bkz. Mylonas 1961; Meyer 1987; Müller 1987; Foley 1993; Merker 2000.

[739] Paus. 9.27.2: ἐγὼ δὲ ἐπελεξάμην ἀνδρὶ ἐς λόγους ἐλθὼν δᾳδουχοῦντι.

[740] Clinton 1974, 35.

[741] IG II^2 3592; IG II^2 1235. *Dadoukhos* ve *hierophantes*'in kıyafetleri ve görünüşü için bkz. Clinton 1974, 32–35, 68.

[742] Clinton 1974, 67.

[743] Oliver 1970, 43–44; Clinton 1974, 66–67. Krş. Foucart 1914, 192–193; SEG 29 127, str. II. 4–5: ἵνα μή τι ἀμφίβολον καταλειφθῆι, τοὺς μὲν δαιδουχίαν ἢ τινα ἑτέραν ἐθελοντ[τὶ με]|τιόντας ἱερ[ε]ωσύνην μέζ[ο]να ἧς φθάνουσιν ἔχειν προκατατίθεσθαι δεῖ τὸ στρόφιον ἐννόμως.

[744] Pergamon'da Demeter tapınağı için bkz. Zanon 2009.

[745] Hansen 1971, 8–13; Radt 2002, 178–185; Zanon 2009, 2–3.

Kentten ele geçen yazıtlar kült görevlilerinin seçkin ailelerden gelen kişiler olduklarını ve özellikle de kadınların kültte aktif görev aldıklarını göstermektedir.[746] Pergamon'dan ele geçen diğer yazıtlar sofist Tiberius Claudius Nikomedes'in de kentin önde gelen seçkin ailelerinden birinin üyesi olduğunu göstermektedir. Asklepieion'dan ele geçen ve MS. 161/211 yılları arasına tarihlenen bir yazıtta Tiberius Claudius Nikomedes, imparatorların *procurator*'u olan kardeşi L. Aurelius Lathiketes'i[747] onurlandırmaktadır.[748] MS. 120/125 yılları arasına tarihlenen başka bir yazıttan ise Tiberius Claudius Nikomedes'in diğer kardeşi Tiberius Claudius Pius'un Pergamon'daki Asia tapınaklarının *arkhiereus*'liğini yaptığı ve askeri görevler üstlendiği öğrenilmektedir.[749] Asklepieion'dan ele geçen ve MS. 193/218 yılları arasına tarihlenen başka bir yazıttan ise Tiberius Claudius Nikomedes'in babasının Nikomedes olduğu ve *strategos*'luk (MS. 166–176) görevini üstlendiği anlaşılmaktadır.[750] Kısaca aile üyelerinin kentin seçkin kişilerinden olup kent ve eyalet düzeyinde önemli memurluklar üstlendikleri görülmektedir.

3.2.3 ἱερεύς

Hellenistik ve Roma İmparatorluk Dönemi'nde Eski Yunan kentlerinde dini ritüeller toplumda önemli bir yer tutmaktadır. Bundan dolayı da dinle ilgili memurluklar kentlerin en prestijli ve masraflı görevlerinden olup bu memurluklar kentin en seçkin insanları tarafından üstlenilmektedir. Kentin önemli dini görevlilerinden biri olan *hiereus* sorumlu olduğu tapınağın bakımından, kurbanların sunulmasından, kült adına festivallerin düzenlenmesinden ve tapınakla ilgili her türlü yükümlülüklerin yerine getirilmesinden sorumludur. *Hiereus*'ler ya seçim ya kalıtsal miras yoluyla ya da açık arttırma usulüyle en çok parayı veren kişinin seçilmesi sonucu bu görevi üstlenmektedirler. Görev süresi bir yıl olmakla birlikte bazı

---

[746] *I. Pergamon* I–II; *I.Asklepieion;* Agelidis 2014, 395.

[747] Tiberius Claudius Nikomedes'in kardeşi L. Aurelius Lathiketes'in *gentilicium*'u farklıdır. Büyük ihtimalle MS. 160'lı yıllarda *strategos*'luk yapmış olan L. Aurelius Arkhelaos tarafından evlat edinilmiş olmalıdır.

[748] *I.Asklepieion* 29; Puech 2002, 364, 183; Özlem–Aytaçlar 2006, 202, 234: Λ. Αὐρήλιον Λαθικη|δὴν ἐπίτροπον | τῶν Σεβαστῶν | Τι. Κλαύδιος Νικο|μήδης νεωκόρος | θεᾶς Ῥώμης καὶ |θεοῦ Αὐγούστου | τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφόν.

[749] *I.Asklepieion* 30, str. 6–11: Τιβ. Κλ. Νεικομήδους υἱὸν Κυρείνᾳ Πῖον | χειλίαρχον σπείρης ἱππικῆς Ῥωμαίων πολιτῶν | χειλίαρχον λεγιῶνος δ΄ Σκυθικῆς, χειλίαρχον | λεγιῶνος γ΄ Γαλλικῆς, ἔπαρχον εἴλης Φρυγῶν | ἀρχιερέα Ἀσίας ναῶν τῶν ἐν Περγάμωι κτίστην | ἔργων.

[750] *I.Asklepieion* no. 41, str. 4–7: Τι. Κλαύ|[διον Νικομήδους υἱὸν Νικο]μήδην | [ἐπιμεληθέντων τῶν στρατη]γῶν | [τῶν περὶ …… Κλα]υδιαν[όν].

durumlarda bu görevin ömür boyu yerine getirildiği görülmektedir.[751]

Antiochia ad Maeandrum kentinden ele geçen bir yazıtta retor Diotrephes[752] tanrıça Roma ve Men'in *hiereus*'i (ἱερέα θεοῦ Μηνὸς καὶ θεᾶς Ῥώμης ἀπὸ προγόνων) olarak yer almaktadır.[753] Diotrephes'in ailesi, kenti *Antiochia ad Maeandrum*'da[754] nesiller boyu (ἀπὸ προγόνων) *hiereus* görevini üstlenmiş ve kendisi de kalıtsal olarak bu görevi yerine getirmiş olmalıdır. Nesiller boyu (ἀπὸ προγόνων) *hiereus* görevinin üstlenilmiş olması ailenin kentin önemli kişileri arasında yer aldığını göstermektedir. Ayrıca yazıttan, üstün ve dindar bir şekilde *gymnasiarkhos*'luk görevini yerine getirdiği, kent için pek çok kez yöneticilerin huzuruna çıkarak başarılı bir şekilde elçilik yaptığı, savaş zamanlarında kentin ihtiyaçlarına duyarsız kalmayıp bunları cömert bir şekilde giderdiği, kente güven ve doğruluk verdiği, savaşta ve barışta iyi bir adam, kurtarıcı, hayırsever olduğu için kent tarafından tüm bu hizmetlerinin karşılığı olarak öldüğünde kamusal cenaze töreniyle onurlandırılmış olduğu anlaşılmaktadır. Strabon, Diotrephes'in ünlü bir sofist ve Mylasalı (Milas) G. Iulius Hybreas'in[755] öğretmeni olduğunu aktarmaktadır. Yazıtta adı geçen retor Diotrephes ile Strabon'un bahsettiği sofist Diotrephes'in aynı kişiler mi yoksa baba-oğul mu oldukları çok açık olmasa da Jones yazıtta bahsedilen kişi ile Strabon'un bahsettiği Diotrephes'in aynı kişi olma olasılığı üzerinde durmaktadır. Strabon'da yer alan Διοτρέφους τοῦ Ἀντιοχέως ve Diotrephes'in Mylasalı (Milas) G. Iulius Hybreas'in öğretmeni olduğu ifadesinden hareketle de yazıtın *Antiochia ad Maeandrum*'dan ele geçtiği düşünülmektedir.[756] Ayrıca *Antiocheia*'da

---

[751] Wörrle 1990, 19–58; Jones 1966, 227; Bremen 1996, 22. Ayrıca bkz. TAM III 1, 16; TAM III 1, 90; TAM III 1, 176; TAM III 1, 176; TAM III,1 305; TAM III 1, 787; MAMA IX 34; *I.Perge* 123–125; *I.Aphrodisias* 140, 250, 281.

[752] Strab. *Geog.* 13. 4. 15; 14. 2. 24.

[753] Sheppard 1981, 20–21; Jones 1983, 380; *I.Attouda* 23*3; SEG 31 899; Özlem–Aytaçlar 2006, 166, no. 176: [ὁ δῆμος ἐτείμησεν ταῖ]ς μεγίσταις τει[μαῖς κ]αὶ ἔθα|[ψεν Διοτρέφη Διοτρέφου]ς, ῥήτορα, ἱερέα θεο[ῦ Μ]ηνὸς | [καὶ θεᾶς Ῥώμης ἀπὸ πρ]ογόνων, καὶ πολλὰς καὶ ε|[πιφανεῖς ὑπὲρ τῆς πατρ]ίδος τελέσαντα [πρε]σβ[ε]ία[ς] | [πρὸς τοὺς ἡγουμένους] καὶ κατορθώσα[ντ]α π[ολλὰ] | [- - - - - - - - - - - - - - - -] τῶι δήμωι, καὶ ἐν τοῖς πολέ|[μοις ὑπακούσαντα με]γαλοψύχως τῇ πόλει πᾶν τὸ | [ἀξιούμενον, καὶ πίστει?] καὶ δικαιοσύνῃ διεν[ενκ]ό[ν]|[τα, καλῶς? καὶ μεγαλοπρ]επῶς καὶ ἐνδόξως καὶ εὐσε|[βῶς γυμνασιαρχήσαντα,] ἐν πολέμοις καὶ ἐν εἰρήνηι | [γεγονότα ἀγαθὸν ἄνδρ]α καὶ σωτῆρα καὶ εὐεργέτην.| *vacat* | [ἡ γερουσία ἐτείμησε]ν καὶ ἐσστεφάνωσεν χρυσῷ | [στεφάνωι Διοτρέφη Διο]τρέφους τοῦ Διοτρέφους | [ῥήτορα, ἱερατεύσαντ]α τῆς Ῥώμης καὶ γυμνασιαρ|[χήσαντα καὶ εὐεργέτη]ν γεγονότα τοῦ δήμου.

[754] Hazlitt 1851, 37.

[755] Bkz Tez bölüm "G. Iulius Hybreas".

[756] Yazıt Denizli'den olup tam buluntu yeri bilinmemektedir. Bkz. Sheppard 1981, 20–21; Jones 1983, 376–378.

MÖ. 165 yılından itibaren Tanrıça Roma Kültü'nün var olduğunun bilinmesi bu olasılığı güçlendirmektedir.[757]

Anadolu'da en erken bilinen *Dea Roma* Kültü MÖ. 195 yılında Smyrna'da kurulmuştur.[758] Ayrıca Alabanda, Miletos ve Termessos'ta *Tanrıça Roma*'nın onuruna tapınak inşa edilmiştir.[759] MÖ. 29 yılında Ephesos'ta ise Artemis Tapınağı'nın bir kısmı *Dea Roma* ve *Divus Iulius* tapınımı için ayrılmış olup yerel kült *Dea Roma* Kültü ile birleştirilmiştir. Eski Yunan'da tanrılar için erkekler (*hiereus*), tanrıçalar için kadınlar (*hiereia*) görev yaparken, Tanrıça Roma Kültü'nün görevlileri sadece erkeklerden oluşmaktadır.[760] Kentlerde seçkin yurttaşlar bu görevi üstlenmiştir.[761] Atina'da Dionysos Tiyatrosu'nda diğer tanrıların rahipleriyle birlikte Roma'nın *hiereus*'i için oturma yeri ayrılmıştır.[762] Tanrıça Roma'nın *hiereus*'liği kent memuriyeti açısından hem sosyal hem de politik olarak oldukça önemli bir görev olup genellikle de *eponymos* memurluk olarak tanımlanmakta ve MÖ. II. yüzyılda Asia'nın pek çok kentinde *eponymos* memurluk olarak varlığını sürdürmektedir. Değişen politik duruma uyum sağlamakla birlikte bazen diğer memurluklarla ya da kültlerle birlikte bu memurluk var olmaya devam etmiş;[763] özellikle Augustus Kültü'yle birlikte anılmaya başlayınca Asia Eyaleti'nde imparatorluk kültüyle birlikte tapınım görmüştür.[764] Mellor, Atina'da önemli bir memuriyet olan *strategos* görevini yerine getiren kişinin aynı zamanda, *hiereus* olarak tanrıça için hizmet ettiğini de

---

[757] Mellor 1975, 45; Sheppard 1981, 22; Jones 1983, 377. Bu bölgeden Tanrıça Roma ile ilgili en erken veri Tripolis'ten (Yenice) ele geçmiştir. Bkz. MAMA VI 53.

[758] Tac. *Ann*. IV. 56. Tanrıça Roma'nın Anadolu'daki tapınım gördüğü diğer kentler için bkz. Magie 1950, 1613.

[759] Alabanda için bkz. yk. dn. 734.

[760] Mellor 1981, 966. Caecilia Tertulla Tanrıça Roma'nın bilinen tek *hiereia*'sıdır. Attaleia'dan ele geçen ve MS. II. yüzyıla tarihlenen Caecilia Tertulla'nın demos tarafından onurlandırıldığı yazıtta, Καικιλίαν Τέρτυλ[λαν] ἱερασαμένην Ἰου[λίας] Σεβαστῆς καὶ θεᾶ[ς] ἀρχηγέτιδος Ῥώμ[ης] ifadesi yer almaktadır. Bkz. SEG 2 696.

[761] Mellor 1975, 182–184, 186.

[762] IG II^2 5047: ἱερέως Δήμου | καὶ Χαρίτων | καὶ Ῥώμης. IG II^2 5114: ἱερέως θεᾶς Ῥώμης καὶ Σεβαστοῦ Καίσ[αρος].

[763] *I.Sardis* 93; *I.Pergamon* II 374; TAM III 1, 108–114.

[764] Mellor 1981, 966. M. Tullius Kratippos Pergamon'da Tanrıça Roma ve Augustus Kültü'nün bilinen ilk *hiereus*'idir. Bkz. MDAI(A) 24, 178, no. 30, str. 5–6: ἱερέα διὰ γ]ένους θεᾶς [Ῥώ]|[μης καὶ θεο]ῦ Σεβαστοῦ. M. Tullius Kratippos'un büyükbabasının Cicero'nun arkadaşı peripatik filozof Kratippos olduğu düşünülmektedir. Bkz. Cic. *Off.* 3. 5. 5: Quare quamquam a Cratippo no stro, principe huius memoriae philosophorum. Ayrıca bkz. CIL III 399; O'Brien-Moore 1942; 23–49; Johnson 1943, 256–257; Rogers – Peppler 1944, 287; Todd 1944, 62.

aktarmaktadır.[765] Atina'da *strategos*'luk (στρατηγήσας αὐτοῖς τὴν ἐπὶ τῶν ὅπλων) yapan sofist Lollianus[766], Atina'dan ele geçen ve MS. 141/142 yılına tarihlenen *prytanis* listesinin yer aldığı bir yazıtta *hiereus* olarak anılmaktadır.[767] Ayrıca Mellor, Tanrıça Roma ve Augustus'un ya da imparator kültüyle ilgili herhangi bir görevin Atina'daki en güçlü kişi tarafından üstlenildiğini belirtmektedir.[768]

Men Kültü ise MÖ. II. yüzyıldan MS. IV. yüzyıla kadar Anadolu'da pek çok yerde tapınım görmekle birlikte epigrafik ve nümizmatik malzemeler özellikle Lydia (MS. 66/67–269/270) ve Pisidia Bölgesi'nde yoğun bir şekilde tapınım gördüğünü göstermektedir. *Antiochia Caesareia* kentinin baş kültü olup kent sikkelerinde ve pek çok yazıtta yer almaktadır. Bu bölgeler dışında Bithynia, Karia, Phrygia, Galatia, Pontus, Kilikia ve Pamphylia kentlerinde kültün varlığı belgelenmektedir;[769] ancak *Antiochia ad Maeandrum*'da Men Kültü'ne ilişkin daha önceden bilinen herhangi bir veri mevcut değildir. Eğer yazıtın bu kentten geldiği doğruysa, yazıt *Antiochia ad Maeandrum* kentinde Men Kültü'nün varlığı için ilk veri olma özelliğini taşımaktadır. Ancak Karia Bölgesi'nden ele geçen epigrafik, arkeolojik ve nümizmatik malzemeler aracılığıyla bölgede eskiden beri Men Kültü'ne tapınımın olduğu bilinmektedir. Aphrodisias'tan ele geçen üç yazıtta Molossos oğlu Kallikrates, Men'in *hiereus*'i olarak anılmaktadır.[770] Yazıtlar Kallikrates'in kentin önde gelen varlıklı ailelerinden birinin üyesi olduğunu ve Men'in *hiereus*'liği görevinin de toplumun seçkin ailelerinin üyeleri tarafından üstlenildiğini göstermektedir[771]. Trapezopolis ve Kidrama'dan ele geçen nümizmatik veriden bu kentlerde de Men Kültü'nün tapınım gördüğü anlaşılmaktadır.[772] Strabon, Laodikeia ile Karura[773] arasında Men Karos Tapınağı'nın

---

[765] Mellor (1975, 185), *strategos*'un ya *agonothetes* ya da Tanrıça Roma'nın veya imparator kültünün *hiereus*'i olarak hizmet ettiğini iddia etmektedir. Ayrıca bkz. IG II^2 3266B; IG II^2 3274; Oliver 1950, 87.

[766] Philostr. *VS* 526. Ayrıca bk. Jones 1990, 71.

[767] SEG 26 147; IG II² 1764 str. 59–61: ἀγαθῇ τύχῃ [Ἀντωνείνου Σεβαστοῦ(?)] | ὁ ἱερεὺς Ὀρδεώνιος Λ[ολλιανὸς τοὺς ἐπὶ ἄρχον]|τος Πο. Αἰλίου Φιλέα [Μελιτέως ἀνέγραψεν. Ayrıca bk. Agora XV. 334.

[768] Mellor 1975, 185.

[769] Anderson 1913, 267–300; Ramsay 1916, 83–134; Erzen 1953, 1–14; Lane 1971; Lane 1975, Lane 1976; Lane 1978; Paz de Hoz 1999; Büyükgün 2006; Türkan 2012, 333–348.

[770] *I.Aphrodisias* 24, 148, 165; MAMA VIII 406, 445, 446; SEG 30 1245; Reynolds 1982, 152, no. 29, 155–156, no. 32.

[771] Lane 1976, 49–51.

[772] Head 1897, 83, no.10, 177–179, no. 2, 5, 12; Roberts 1954, 345, no. 9; Lane 1967, 23–24; Lane 1975, 49–51; Büyükgün 2006, 128.

olduğunu aktarmaktadır[774]. Ayrıca Athenaios'ta Μηνὸς κώμην (Men'in köyü) ifadesi geçmesi ve bu yerin Karura'da olup yakınlarında termal su kaynağının olduğundan bahsedilmesi[775] burada bir Men Tapınağı olduğu görüşünü desteklemektedir. Lane, Attouda sikkelerinde yer alan Μην Κάρου ifadesinden hareketle Strabon ve Athenaios'ta bahsedilen yerlerin aynı olup tapınağın Attouda territoriumu sınırları içinde olduğunu düşünmektedir.[776] Men Kültü'nün tapınakları, genelde küçük yerleşim yerlerinde ve köylerde kurulup gösterişten uzak sade ahşap yapılardan oluşmakta ve tapınağın kurucusunun kültün rahibi olarak görev yaptığı düşünülmektedir[777]. Strabon, Pontus'ta Ameria kasabasında Men Pharnakes Tapınağı bulunduğunu ve bu tapınakta pek çok tapınak hizmetkârının olduğunu aktarmaktadır. Ayrıca geliri rahip tarafından toplanan tapınağa ait kutsal bir arazinin varlığından da bahsetmektedir.[778]

Antiochia ad Cragum'dan ele geçen bir yazıtta ise retor Timokrates, Tanrıça Roma'nın *hiereus*'i olarak onurlandırılmaktadır.[779] Kızı tarafından onurlandırıldığı bu yazıttan Timokrates'in iyi bir yurttaş olduğu da öğrenilmektedir. Ne yazık ki Timokrates ile ilgili bilgiler bu yazıttan ibarettir. *Cilicia Tracheia* (Dağlık Kilikia) Bölgesi'nde bulunan *Antiochia ad Cragum*'da Tanrıça Roma kültüyle ilgili başka bir veri mevcut değildir.[780]

Aizanoi'da ele geçen bir yazıtta retor Tiberius Claudius Pardalas için ἱερατεύσαντα τοῦ Δ[ιός] ifadesi kullanılmaktadır.[781] Yazıttan Aizanoi'da Zeus'un rahipliğini üstlenmiş olduğu anlaşılan Pardalas, Pergamon'daki Asia Eyalet tapınaklarının *arkhiereus*'liği görevini de yerine getirmiştir. Ayrıca MS. 138/161 yılları arasına tarihlenen ve Pergamon'dan ele

---

[773] Karura, Phrygia ile Karia sınırda Karia Bölgesi kalan bir köydür. Bkz. Strab. *Geog.* 12. 8.17: Ὅριον δέ ἐστι τῆς Φρυγίας καὶ τῆς Καρίας τὰ Κάρουρα· κώμη δ᾽ ἐστὶν.

[774] Strab. *Geog.* 12. 8. 20: Μεταξὺ δὲ τῆς Λαοδικείας καὶ τῶν Καρούρων ἱερὸν ἔστι Μηνὸς Κάρου καλούμενον τιμώμενον ἀξιολόγως.

[775] Athen. *Deipn*. 2.17.19: τὰ δ᾽ ἐν Καρούροις κατάξηρα καὶ σφόδρα θερμά· τὰ δὲ περὶ Μηνὸς κώμην.

[776] Lane 1964, 28.

[777] Malay 2005, 53.

[778] Strab. *Geog.* 12.3.31: ἔχει δὲ καὶ τὸ ἱερὸν Μηνὸς Φαρνάκου καλούμενον, τὴν Ἀμερίαν κωμόπολιν πολλοὺς ἱεροδούλους ἔχουσαν καὶ χώραν ἱεράν, ἣν ὁ ἱερώμενος ἀεὶ καρποῦται. Ayrıca bkz. Lane 1964, 53–57.

[779] Bean – Mitford 1965, 34, no. 36; Robert 1967, 552, no. 623; Puech 2002, 465, no. 254: Τειμοκράτην ῥητῆρα | θεᾶς Ῥώμης ἱερῆα | στῆσε φίλη θυγάτηρ | χρηστότατον | πατέρα.

[780] Mellor 1975, 88.

[781] PIR^2 C 951; MAMA IX 19; Puech 2002, 372, no. 192: [ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος ἐτείμησαν] | [Τι.] Κλ. Παρ[δαλᾶν ἀρχιερέα] | [Ἀσ]ίας ναῶν [τῶν ἐν Περγάμῳ] | [σ]τεφανηφορήσαντα καὶ ἀ[γ]||[ω]νοθετήσαντα τρὶς τῶν μ[ε]||[γ]άλων πενταετηρικῶν [ἀ]||[γ]ώνων, στρατηγήσαν[τα] | [κ]αὶ ἱερατεύσαντα τοῦ Δ[ιός].

geçen başka bir yazıtta περιθύτης (tapınak görevlisi) olarak yer almaktadır.[782] Ele geçen yazıtlar Aizanoi'da Zeus Kültü'nün varlığını ve Zeus'un kentin en önemli tanrısı olduğunu göstermektedir.[783] MS. III. yüzyıla ait bir heykel kaidesinde de kentin *neokoros* (νεωκόρου τοῦ Διὸς) unvanına sahip olduğu bilinmektedir.[784] Aizanoi, Zeus'in *neokoros*'luğuna sahip tek kenttir.[785] Bunun yanında kent *neokoros*'lukla birlikle *asylia* hakkını da elde etmiştir.[786] Hadrianus zamanında tapınak yenilenmiştir. Aizonai'daki Zeus Kültü, Atina'daki Zeus Olympos Kültü'yle aynı zamanlarda yükselmeye başlamış ve MS. III. yüzyıla kadar Aizonai'da varlığını korumuştur.[787] Bu tesadüfî bir durum değil; çünkü Hellen dostu olan İmparator Hadrianus, Hellen kültürünün yaygınlaşması ve gelişmesi için kentlere her türlü desteği vermiştir.

İmparatorluk Dönemi'ne tarihlenen ve Rhodiapolis'ten ele geçen yazıtlarda Epikürosçu filozof ve hekim Herakleitos, Rhodiapolisliler'in *boule*'si, *demos*'u, *gerousia*'sı ve Atina'daki Epikurosçu filozoflar tarafından Rhodiapolis yurttaşı, vatansever, Asklepios ve Hygeia'nın *hiereus*'i olarak aralıksız yıllık onurlarla onurlandırılmaktadır.[788] Rhodiapolis'ten ele geçen başka bir yazıttan sağlık tanrıları Asklepios ve Hygeia'nın yaşam boyu *hiereus*'i olduğu ve bu tanrılar adına tapınak inşa ettirdiği öğrenilmektedir.[789] Hem Asklepios

---

[782] *I.Asklepieion* no. 140/140[1]: [— — —]ΩΜ[—] | περιθυτικὸν | Παρδαλᾶς | περιθύτης. Puech 2002, 374, no. 196: Ἀσκληπίῳ Σω]|[τῆρι τὸν β?]ωμ[ὸν?] | περιθυτικὸν | Παρδαλᾶς | περιθύτης.

[783] MAMA IX xxxiii–xliii; MAMA IX 35; SEG 35 1365; Burrell 2004, 116.

[784] IGR IV 581, str. 1–3: [τῆς ἱερᾶς καὶ] ἀσύλος καὶ [νεωκόρο]υ τοῦ Διὸς [Αἰζανει]τῶν πόλεως. Ayrıca krş. MAMA IX 416; IGR IV 567; IGR IV 584.

[785] Burrell 2004, 116.

[786] Rigsby 1996, 447–448. *Asylia* kavramı için bkz. Sarıkaya 2009.

[787] MAMA IX xxxiii–xliii; Burrell 2004, 116–118; Hoff 2011, 122–139.

[788] TAM II 910: Ἀσκληπιῶι καὶ Ὑγίαι | Ῥοδιαπολειτῶν ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος | καὶ ἡ γερουσία ἐτείμησαν ταῖς διηνε|κέσιν κατ' ἔτος τειμαῖς Ἡράκλειτον | Ἡρακλείτου Ὀρείου τὸν πολείτην καὶ | Ῥόδιον, φιλόπατριν, ἱερέα Ἀσκληπιοῦ | καὶ Ὑγίας ἰκόνι ἐπιχρύσῳ καὶ τῷ τῆς | παιδείας ἀνδριάντι· ὃν ἐτείμησαν ὁμοί|ως Ἀλεξανδρεῖς Ῥόδιοι Ἀθηναῖοι καὶ ἡ | ἱερωτάτη Ἀρεοπαγειτῶν βουλὴ καὶ οἱ | Ἀθήνησιν Ἐπικούρειοι φιλόσοφοι καὶ ἡ | ἱερὰ θυμελικὴ σύνοδος, πρῶτον ἀπ' αἰ|ῶνος ἰατρὸν καὶ συνγραφέα καὶ ποιη|τὴν ἔργων ἰατρικῆς καὶ φιλοσοφίας | ὃν ἀνέγραψαν ἰατρικῶν ποιημάτων | Ὅμηρον εἶναι, ἀλιτουργησίᾳ τιμηθέντα | ἰατρεύσαντα προῖκα, ναὸν κατασκευ|άσαντα καὶ ἀγάλματα ἀναθέντα Ἀσκλη|πιοῦ καὶ Ὑγείας καὶ τὰ συνγράμματα αὐ|τοῦ καὶ ποιήματα τῇ πατρίδι Ἀλεξαν|δρεῦσι Ῥοδίοις Ἀθηναίοις, χαρισά|μενον τῇ πατρίδι εἰς διανομὰς καὶ | ἀγῶνας Ἀσκληπίων καὶ ἀργυρίου | μύρια καὶ πεντάκις χίλια· ὃν ἐτεί|μησεν ἡ πατρὶς καὶ προεδρίᾳ.

[789] TAM II 906: [θεῷ ἐπηκόῳ Ἀσκληπιῷ κ]αὶ Ὑγείᾳ καὶ Σεβαστοῖς καὶ τῇ πατρίδι | [τὸν ναὸν κατεσκεύασεν] καὶ τὰ ἀγάλματα ἀνέθηκεν καὶ τὸν [βωμὸν ἵδρυσεν (?) ἐκ τῶν ἰδ]ίων Ἡράκλειτος Ἡρακλείτου Ὀρείου Ῥοδια|[πολείτης | φιλόπ]ατρις, ὁ διὰ βίου ἱερεύς.

yarışmaları hem de dağıtılması için 15,000 gümüş *denarii*'yi vatanına cömertçe vermiştir.[790] Ayrıca 2011 yılı itibariyle Rhodiapolis kazılarında ortaya çıkarılan Asklepieion, Herakleitos tarafından yaptırılmış olup kendisi hastalarını burada tedavi etmiştir. Asklepios Kültü'nü[791] Rhodiapolis'e Herakleitos'un getirmiş olduğu düşünülmektedir.[792] Herakleitos'un bir hekim olarak felsefi eğitim aldığı ve Galenos'un "En iyi hekim aynı zamanda bir filozoftur." anlayışını benimsediği görülmektedir.[793]

Aphrodisias'tan ele geçen ve MS. III. yüzyıla tarihlenen bir yazıtta sofist Iulius Aurelius Kharidemos (Iulianus), Dionysos'un yaşam boyu *hiereus*'i;[794] Pergamon(?)'dan ele geçen ve MS. 198–209 yılları arasına tarihlenen bir yazıtta ise filozof L. Septimius Tryphon, Dionysos'un iki kez *hiereus*'i olarak anılmaktadır.[795] L. Septimius Tryphon aynı zamanda Dionysos'un *arkhiereus*'liğini yapmış ve Dionysos Sanatçı Derneği'nin de bir üyesi olmuştur.[796] Anadolu'nun genelinde tapınım gören Dionysos, Pergamon'un en önemli tanrısı olup kentte bir tapınağı bulunmaktadır. Aphrodisias'tan ele geçen yazıtlar, kentte Dionysos'a tapınımın ve Dionysos Sanatçı Derneği'nin var olduğunu göstermektedir.[797] Dionysos Kültü, Aphrodisias'ta imparatorluk kültü ile birleştirilmiş olup Dionysos'un rahipleri aynı zamanda imparatorluk kültü rahibi olarak hizmet etmiştir.[798]

Sofist Polemon ise Smyrna'da Dionysos için düzenlene törende Dionysos'un kutsal gemisine binerek tören alanına gelme ayrıcalığına sahip olmuştur. Philostratos Smyrna'da

---

[790] König 2005, 259–260.

[791] Edelstein – Edelstein 1998; Wickkiser 2008.

[792] Çevik – Kızgut – Bulut 2010, 34.

[793] Gal. *Med.* 19.37.11: ὅτι ὁ ἄριστος ἰατρὸς καὶ φιλόσοφος. II. Sofistik Dönem'de hekim – filozof için bkz. Özlem – Aytaçlar 2006, 59–82.

[794] Cormack 1964, 26, no. 35; Robert 1966, 395–398; Puech 2002, 172, no. 63; Özlem–Aytaçlar 2006, 146, no. 126: ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος ἐτείμησαν] | [Ἰούλιον?] Αὐρήλι|[ον Χαρίδημον τὸν σ]οφιστήν | [ἱερέα διὰ βίου θεοῦ Διο]νύσου | [ἔκγονον — ἀρχι]ερέων | [καὶ γυμνασιάρχων καὶ σ]τεφανη|[φόρων καὶ τῶν συγκτισά]ντων τὴν | [πατρίδα, πάσας ἀρ]χὰς καὶ λει|[τουργίας | φιλοτείμ]ως ἐκτε|[λέσαντα καὶ καταλιπό]ντα πολλὰ | [— χ]ρήματα | [—] τὰ δὲ αὐτῇ | [— τὸν ἐ]ν πᾶσιν | [εὐεργέτην τῆς πατρίδος —]. Iulius Aurelius Kharidemos için bkz. yk. bölüm "Iulius Aurelius Kharidemos Iulianus ve Claudius Aurelius Zelos".

[795] CIG 6829; SEG 35 1040/1732; Lüders 1873, 185, no. 103; Merkelbach 1985, 136–137, str. 8–11: Λ. Σεπτίμιος Τρύφων καὶ ὡς | χρηματίζω, Ἀλεξανδρεὺς φιλόσοφος, γενόμενος ἱερεὺς | κατὰ τὸ ἐξῆς δὶς καὶ ἀρχιερεὺς τοῦ καθηγεμόνος Διονύσου διὰ | βίου.

[796] Bkz. yk. bölüm "arkhiereus".

[797] CIG II 2739; CIG II 2784; CIG II 2818; MAMA VIII 418, 418c.

[798] Quant 1912, 189; Öztürk 2010, 104–105.

Dionysos için düzenlenen törende Smyrnalıların rahibi tören alanına Dionysos'un kutsal gemisine bindirerek getirdiklerini aktarmaktadır.[799]

3.2.4 ἱεροφάντης (ἱερός – φαντός/φαίνομαι)

Sözlük anlamı kutsal gizemleri açıklayan, ibadet etmek isteyen kişilere dini bilgileri sunan rahip olan *hierophantes,* bolluk ve bereketin kaynağı olan toprağın tanrıçası Demeter Kültü'nün en önemli görevlisidir.[800] Tapınağın yönetiminden sorumlu birinci sıradaki dini görevlidir.[801] Diğer önemli dokuz rahiple birlikte Dionysos Tiyatrosu'nda ilk sırada oturma hakkı bulunmaktadır.[802]

Kültün ayinlerini yönetip mistik konuşmaları gerçekleştiren, tanrıça için kurban sunumuyla ilgilenen *hierophantes*, Eleusis Mysteria'larının başrahibidir.[803] Demeter rahipleri içindeki en önemli dini memur olup her kutlamada bu görevi üstlenmesi için yeni bir kişi seçilmektedir. *Hierophantes*'lik ömür boyu devam eden bir görev değildir.[804] Eleusis'te her yıl[805] tanrıça Demeter ve kızı Persephone için tören düzenlenmekte ve bu kült törenlerinde rahip ve rahibelerin Demeter ve kızı Persephone'nin kutsal dramını canlandırdıkları düşünülmektedir.[806] Philostratos'tan, Atinalı Apollonios'un Demeter'in tapınağının *hierophantes*'i olduğu öğrenilmektedir. Demeter tapınağının ana kısmında yer alan ve tapınaktaki törenleri yöneten *hierophantes*'in tahtının bulunduğu *anaktoron*'da Demeter'in rahibi olarak oldukça hoş bir sesle konuşma yaptığı;[807] ifade güzelliğinde Herakleides, Logimos, Glaukos ve diğer *hierophantes*'lerden aşağıda kalmasına rağmen; onur, ihtişam ve kıyafette kendinden önceki pek çok kuşağa üstün olduğu Philostratos tarafından

---

[799] Philostr. VS 531: πέμπεται γάρ τις μηνὶ Ἀνθεστηριῶνι μεταρσία τριήρης ἐς ἀγοράν, ἣν ὁ τοῦ Διονύσου ἱερεύς, οἷον κυβερνήτης, εὐθύνει πείσματα ἐκ θαλάττης λύουσαν.

[800] Dio 17.5; 31.121. Ayrıca bkz. Clinton 1974, 1–143. Asia Minor'de Demeter, Persephone ve Dionysos birlikte tapınım görmektedir. Dionysos Kültün'de *hierophantes* için bkz. Cumont 1933, 243–244. Dionysos Kültün'deki görevliler için bkz. Nilsson 1957, 52–66.

[801] Clinton 1974, 35.

[802] IG II^2 5053. Ayrıca bkz. IG II^2 5028; IG II^2 5023; IG II^2 5034; IG II^2 5036–5043; IG II^2 5048; IG II^2 5049.

[803] Agha-Jaffar 1952, 9; Dillon 2002, 196; Oliver 1950, 43.

[804] Paus. 2.14.1: ἱεροφάντης δὲ οὐκ ἐς τὸν βίον πάντα ἀποδέδεικται, κατὰ δὲ ἑκάστην τελετὴν ἄλλοτέ ἐστιν ἄλλος σφίσιν αἱρετός.

[805] Krş. Paus. 2.14.1: καὶ τῇ Δήμητρι ἐνταῦθα δι᾽ ἐνιαυτοῦ τετάρτου τὴν τελετὴν καὶ οὐ κατὰ ἔτος ἄγουσιν. Pausanias bu törenin dört yılda bir yapıldığını aktarmaktadır.

[806] Dillon 2002, 57, 77–78; 91–92.

[807] Ayrıca bkz. IG II² 3811; I.Eleusis 637, str. 1–2: ἀνακτόρου ἐκ προφανέντα | νυξὶν ἐν ἀργενναῖς.

aktarılmaktadır.[808] Demeter rahiplerinin ortak özelliği hoş bir sese ve güzel konuşma sanatına sahip olmalarıdır.[809] Dini nesnelerin saklı tutulduğu *anaktoron*'a sadece *hierophantes*'in girme izni olup kültün ayinleri sırasında kutsal nesnelerin gösterilmesi *hierophantes* tarafından gerçekleştirilmektedir.[810] Bu göreve kentin önemli yurttaşları getirilmekte olup Atina'daki diğer bütün dini görevlerden daha önemli ve prestijli bir görevdir.[811] Üstlendiği diğer görevler de Apollonios'un Atina'nın yüksek sınıfına mensup olduğunu göstermektedir. Kenti adına oldukça önemli bir elçilik görevini yerine getirmek için Roma'ya, Septimius Severus'un huzuruna gitmiş; *arkhon* ve gıda kontrolörlüğü (τὴν ἐπὶ τῶν ὅπλων ἐπετράπη)[812] görevlerini yerine getirmiştir.[813] 75 yaşında öldüğünde Eleusis'te Ἱερὰ συκῆ (Kutsal İncir Ağaçları) olarak adlandırılan yerde gömülmüştür. Philostratos, Eleusis'ten kente her ne zaman kutsal nesneler taşınsa bu yerde mola vermek için durulduğunu aktarmaktadır.[814] Bu kutsal

[808] Philostr. *VS* 601: τὰς ἐξ ἀνακτόρου φωνὰς ἤδη γηράσκων, Ἡρακλείδου μὲν καὶ Λογίμου καὶ Γλαύκου καὶ τῶν τοιούτων ἱεροφαντῶν εὐφωνίᾳ μὲν ἀποδέων, σεμνότητι δὲ καὶ μεγαλοπρεπείᾳ καὶ κόσμῳ παρὰ πολλοὺς δοκῶν τῶν ἄνω. *Hierophantes*'in görünüşü ve giyim tarzı için bkz. Clinton 1974, 23–35, 41. Philostratos Atinalı sofist Nikagoras'ın Eleusis'teki tapınağa *keryks* (κήρυξ=haberci) olarak atandığını aktarmaktadır (VS 628: Νικαγόρου τοῦ Ἀθηναίου, ὃς καὶ τοῦ Ἐλευσινίου ἱεροῦ κήρυξ ἐστέφθη). *Keryks* görevini MS. 232–237 yılları arasında yerine getirmiş olmalıdır. IG II² 3814=*I.Eleusis* 650'deki yazıt, Philostratos'u doğrulamakla birlikte aynı zamnada Nikagoras'ın retorik kürsüsünün başkanı olduğunu ve filozof Plutarkhos ile Sextus'un soyundan geldiğini göstermektedir. Bkz. IG II² 3814=*I.Eleusis* 650: Νικαγόρας | ὁ τῶν ἱερῶν κῆρυξ καὶ ἐπὶ τῆς καθέδρας | σοφιστὴς | Πλουτάρχου καὶ Σέκστου τῶν φιλοσόφων | ἔκγονος. Aynı zamanda Nikagoras'ın babası Atinalı retor Mnesaeus'tir. Nikagoras'ın oğlu da sofist Marcus Iunius Minucianus'tur. Ayrıca bkz. Schissel 1926, 361–373; Clinton 1974, 80–81, no. 11; Heath 1996, 66–70; Puech 2002, 357–360, no. 180.

[809] Plut. *Alc*. 22.4; Epikt. 3.21.13–16; Sop. 8.123. Ayrıca bkz. Clinton 1974, 45–47.

[810] Kerényi 1967, 90; Meyer 1987, 5.

[811] Oliver 1950, 23, 41–42; Clinton 1974, 45; Klöckner 2012, 34–52.

[812] "Τὴν ἐπὶ τῶν ὅπλων ἐπετράπη" askeri bir anlamı olmayıp besin temin etmeyle ilgilenen kişiler için kullanılmaktadır. Philostratos'tan "τὴν ἐπὶ τῶν ὅπλων ἐπετράπη" görevini üstlenen üçü kişi bilinmektedir. Ephesoslu Lollianus, Atina'da yöneticilik yaparken kent buğday sıkıntısı yaşadığında silahlardan sorumlu görevli (*VS* 526.13: τὴν ἐπὶ τῶν ὅπλων) olarak kentin erzak sıkıntısını gidermiştir. Sofist Niketes'in soyundan gelen ve bu soy sayesinde önemli görevler elde eden Smyrnalı Euodianos da "τὴν ἐπὶ τῶν ὅπλων" görevini yerine getiren kişilerden biridir (*VS* 596. 24). Euodianos, *arkhiereus*'lik gibi bu görevi de soyunun yüksek onuru sayesinde elde etmiştir. Bu görevi yerine getiren üçüncü kişi de Atinalı Apollonios'tur.

[813] Philostr. *VS* 601: Πρεσβεύων δὲ παρὰ Σεβῆρον ἐν Ῥώμῃ τὸν αὐτοκράτορα. Ayrıca bkz. PIR^2 A 142; IG II^2 3662; IG II^2 3811; Oliver 1967, 334–335; Clinton 1974, 40–42; Puech 2002, 100–116, no. 21–24; Janiszewski – Stebnicka – Szabat 2015, 41–42, no. 116. Krş. IG II^2 1076; IG II^2 3688; IG II^2 3764; IG II^2 3812.

[814] Philostr. *VS* 602: ἐτάφη δὲ ἐν τῷ προαστείῳ τῆς Ἐλευσῖνάδε λεωφόρου. ὄνομα μὲν δὴ τῷ προαστείῳ Ἱερὰ συκῆ, τὰ δὲ Ἐλευσινόθεν ἱερά, ἐπειδὰν ἐς ἄστυ ἄγωσιν, ἐκεῖ ἀναπαύουσιν.

nesneler, Demeter ve kızı Persephone'nin Eleusis'te var olan tapınağındaki kutsal tören sırasında *hierophantes*'in *anaktoron*'da gösterdiği kültle ilgili eşyalar olmalıdır.

3.2.5 νεωκόρος (νεώς – κορεῖν)

Sözlük anlamı "tapınağı süpürmek" olan *neokoros*, erken dönemlerde tapınağın temizliğinden ve günlük bakımından sorumlu tapınak görevlisidir. Sonraki dönemlerde ise tapınağın yönetimi, bakımı, finansmanı ve dini etkinliklerinden sorumlu olmuştur.[815] Kurbanların sunulması,[816] tanrı adına sunuların kabul edilmesi ve kutsal eşyaların korunması *neokoros*'ların görevleri arasındadır.[817]

Neokoros'un kökünde yer alan νεώς kelimesi, bu memurluğun tapınakla ilgili bir görev olduğunu düşündürtmektedir. Farklı pek çok kült içinde *neokoros* memuru bulunmakta olup tanrılar için erkek, tanrıçalar için de kadın *neokoros* hizmet etmekte[818] ve genellikle her tapınakta bir kişi bu görevi üstlenmektedir; ancak Aristides'in *Söylevler*'inde Asklepios tapınağında birden fazla *neokoros*'un görev yaptığı görülmektedir.[819] Bu *neokoros*'lar tapınağın anahtarlarından,[820] Asklepios adına sunulan değerli eşyalardan ve hastalardan sorumlu olmaktadırlar.[821] Kutsal alana yabancıların sokulmayarak kutsal alanın ve tanrının mülkünün bekçiliğinin yapılması,[822] tapınağa girişlerin kontrol edilmesi ve ücretlerin toplanması, ziyaretçilerin isim ve kentlerinin listelenip duyurulması *neokoros*'un görevleri

---

[815] Buechner 1888, 2; Burrell 2004, 3-6; Baz 2008, 140.

[816] Ksenophon, ele geçen ganimetlerin gelirinden Ephesos Artemis'i için ayrılan payı, yolculuk sırasında karşılaşacağı tehlikelerden dolay Ephesos Artemis'inin *neokoros*'u olan Megabyzos'a bırakmıştır. Ksenophon kurtulması durumunda paranın ona gönderilmesini, aksi bir durumda ise tanrıçayı memnun edecek bir adağın adanmasını istemiştir. Bkz. Ksen. *Anab*. 5.3.6: τὸ δὲ τῆς Ἀρτέμιδος τῆς Ἐφεσίας, ὅτ᾽ ἀπῄει σὺν Ἀγησιλάῳ ἐκ τῆς Ἀσίας τὴν εἰς Βοιωτοὺς ὁδόν, καταλείπει παρὰ Μεγαβύζῳ τῷ τῆς Ἀρτέμιδος νεωκόρῳ, ὅτι αὐτὸς κινδυνεύσων ἐδόκει ἰέναι, καὶ ἐπέστειλεν, ἢν μὲν αὐτὸς σωθῇ, αὐτῷ ἀποδοῦναι·ἢν δέ τι πάθῃ, ἀναθεῖναι ποιησάμενον τῇ Ἀρτέμιδι ὅ τι οἴοιτο χαριεῖσθαι τῇ θεῷ.

[817] Burrell 2004, 4.

[818] Friesen 1993, 50.

[819] Ael. Ar. *Orat.* 24. 297. 25: ἦν Φιλάδελφος τῶν νεωκόρων ἄτερος. Bu durum çok yaygın değildir. Genelde bir tapınakta bir *neokoros* bulunur. Bkz. Friesen 1993, 50.

[820] Ael. Ar. *Orat* 23. 276. 8: τάς τε δὴ κλεῖς ἀνακομίζειν τὸν νεωκόρον·

[821] Ael. Ar. *Orat* 23. 290. 16; Ael. Ar. *Orat* 24. 297. 25–302. 23; Ael. Ar. *Orat* 25. 312. 29–315. 7; Ael. Ar. *Orat* 26. 332. 11.

[822] SIG 981.

arasında yer almaktadır.[823] Ayrıca imparator kültü adına eyalet düzeyinde kutlanan yarışmaların düzenlenmesi de *neokoros*'un sorumluluğunda olabilmektedir.[824]

Platon tapınaklardan sorumlu rahip ve rahibelerden bahsederken *neokoros*'u da bu kişiler arasında anmakta ve bu kişilerin bazılarının seçimle bazılarının ise kura ile belirlenerek göreve getirilmesi gerektiğini belirtmektedir.[825] Tapınağın rahibiyle *neokoros* arasında bir ilişki kurulmakta ve Freisen, *neokoros*'un bazı durumlarda rahibin görevlerinin yerine getirilmesine yardım eden bir memur olarak görüldüğünü iddia etmektedir.[826] Epigrafik malzeme içinde *neokoros*'un rahibin işlerini üstlendiğini ve bazı durumlarda onun görevlerini yerine getirdiğini gösteren örnekler mevcuttur.[827] MÖ. II.–III. yüzyıllarda görev süreleri bir yıl ve bir yıldan daha uzunken,[828] Roma Dönemi'nde bir yıl olmakla birlikte *neokoros*'luğun yaşam boyu (ὁ διὰ βίου νεωκόρος) veya kalıtsal olarak yerine getirildiği de belgelenmektedir.[829] Ayrıca Roma Dönemi'nde *neokoros* memurluğunun *leiturgia*'ya doğru evirildiği düşünülmekte; bölgeye, zamana ve tapınağın büyüklüğüne göre *neokoros*'un üstlendiği sorumlulukların değiştiği belirtilmektedir.[830]

İmparatorların tanrılaştırılarak adlarına kültler kurulup tapınaklar inşa edilmesiyle birlikte MS. I. yüzyılın sonuna doğru *neokoros*, kentlerin imparatorluk kültü tapınağına sahip oldukları için Roma *Senatusu*'ndan[831] ya da imparatorlardan[832] elde ettikleri bir unvan ve ayrıcalık durumunu ifade etmek için kullanılmaya başlanmıştır.[833] Bu durum kentler için bir övünç ve gurur kaynağı anlamına gelmektedir. Yazıtlarda bu unvana sahip olan kentlerin

---

[823] Baz 1998, 92–93; Burrell 2004, 4–5.

[824] Friesen 1993, 163.

[825] Plat. *Leg.* 759a: τοῖς μὲν ἱεροῖς νεωκόρους τε καὶ ἱερέας καὶ ἱερείας δεῖν γίγνεσθαι. Plat. *Leg.* 759b: τούτων δὴ πάντων τὰ μὲν αἱρετὰ χρή, τὰ δὲ κληρωτὰ ἐν ταῖς καταστάσεσι γίγνεσθαι.

[826] Friesen 1993, 51.

[827] SIG 981; SEG 26 1334; Taşlıklıoğlu 1975, 106–107; Baz 1998, 92.

[828] Friesen 1993, 52.

[829] SIG 898; IG XII, 9 906 str. 1–3: ἐπὶ ἡγεμόνος Κλ(αυδίου) Ἀμιάντου, ἀμφιπολεύοντος Λαμύρου | τοῦ υἱοῦ τοῦ νεωκόρου, ὁ διὰ βίου νεωκόρος τῆς ἀρχηγέτι|δος Χαλκίδος Αὐρ(ήλιος) Ἑρμόδωρος.

[830] Friesen 1993, 53.

[831] Franke (1968, 19), Millar (1977, 449), Price (1984, 66–67) ve Harl (1987, 61) kentlerin *neokoros*'luğu alma hakkına *Senatus*'un karar verdiğini belirtmektedirler.

[832] Weiss (1994, 226) ve Clauss (2001, 491) ise *neokoros* unvanının imparatorun yetkisiyle elde edildiğini iddia etmektedirler.

[833] Baz 2008, 140–142. *Neokoros* düşüncesinin kökeni ve gelişimi için bkz. Friesen 1993; Burrell 2004; Yurtsever 2015, 1–16.

özellikle bu durumu belirttikleri görülmektedir.[834] Phokaialı filozof Lucius Flavius Hermokrates[835] ve Colonia Antiokheialı filozof Ti. Claudius Paulinus'un[836] onurlandırıldığı yazıtlarda Pergamon kentinin iki kez *neokoros* unvanına sahip olduğu belirtilmektedir. Aynı şekilde Ephesoslu sofist T. Flavius Damianos,[837] sofist Manius Acilius Glabrio Gnaeus Cornelius Severus,[838] Smyrnalı sofist Marcus Antonius Polemon,[839] Pergamonlu sofist Tiberius Claudius Nikomedes,[840] Caisareialı sofist Marcius Acilius Diodotos'un[841] onurlandırıldığı ve Kibyralı retor Tiberius Claudius Polemon,[842] Ephesoslu retor Titus Flavius Menandros'un[843] yer aldığı yazıtlarda Ephesos, Smyrna ve Pergamon'un elde ettikleri *neokoros*'luk unvanıyla Asia Eyaleti'nin en önde gelen kenti olduklarını vurgulamaları, kentler için bu unvanın önemini ve değerini göstermektedir.[844]

Neokoros unvanına sahip kentler tanrıları onurlandırmak için yarışmalar düzenleme hakkına sahip olmuşlardır. Özellikle İmparator Hadrianus zamanında *neokoros*'luk, eyalet bayramının düzenlendiği imparatorluk tapınağına sahip olmayı ifade eden bir kent unvanı ve övünç kaynağı olarak kullanılmıştır.[845] Smyrna'dan ele geçen bir yazıtta sofist M. Antonius Polemon'un kenti için İmparator Hadrianus'tan ikinci *neokoros*'lukla birlikte kutsal bir

---

[834] *I.Asklepieion*; *I.Ephesos*; *I.Pergamon* I/II; *I.Sardis*; *I.Smyrna* I/II.

[835] *I.Asklepieion* 34, A1 str. 1–7: ἡ βουλὴ κ[αὶ ὁ δῆμος τῆς] | μητροπόλεως [τ]ῆς Ἀσ[ίας καὶ] | δὶς νεωκόρου πρώτης Πε[ργα]|μηνῶν πόλεως ν ἐτίμησ[εν] | Λ. Φλάουιον Ἑρμοκράτη φι[λό]|σοφον, ἀρχιερέα Ἀσίας να[ῶν] | τῶν ἐν Περγάμωι.

[836] *I.Asklepieion* 32: [ἡ βο]υλὴ καὶ ὁ δῆμος | [τῆς] μητροπόλεως | [τῆς] Ἀσίας καὶ δὶς | [νεω]κόρου πρώτης | [Περγαμ]ηνῶν πόλεως | [ἐτεί]μησεν | [Τι. Κλα]ύδιον Παυλεῖνον | [τὸν] φιλόσοφον, Ἀντι|[οχέα] τῆς κολωνείας.

[837] *I.Ephesos* III, no. 672A str. 1–5: [τῆς πρώτης καὶ μεγίστης] | [μητροπόλεως τῆς Ἀσίας καὶ β΄] | [νεωκόρ]ου τῶν [Σεβαστῶν] | [Ἐφεσίων] πόλεω[ς ἡ βουλὴ] | [καὶ] ὁ δῆμος.

[838] *I.Ephesos* 611 str. 6–10: Ἐφεσίων | τῆς πρώτης καὶ μεγίστης | μητροπόλεως τῆς Ἀσίας | καὶ δὶς νεωκόρου τῶν | Σεβαστῶν.

[839] *I.Smyrna* II 676 str. 1 –3: ὁ δὶς νεωκόρος?] | [Σμυρναίων δῆμ]ος | [τὸν λαμπρ?]ὸν δῆ[μον].

[840] MDAI(A) 27 1902, 446; IGR IV 426 str. 2–3: ἡ μητρόπολις τῆς Ἀσίας καὶ δὶς | νεωκόρος πρώτη τῶν Περγαμηνῶν.

[841] *I.Asklepieion* 35 str. 1–5: ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος | τῆς μητροπόλεως τῆς | Ἀσίας καὶ δὶς νεωκόρου | πρώτης Περγαμηνῶν | πόλεως.

[842] *I.Kibyra* 62 str. 7: καὶ δὶς νεωκόρῳ Περγάμῳ.

[843] *I.Ephesos* 435: τῇ [δὶς νεωκόρῳ Ἐφεσίων πόλει.

[844] *Neokoros* unvanına sahip kentler için bkz. Friesen 1993; Burrell 2004.

[845] Keil 1919, 115–120; Burrell 2004, 65, dn. 47.

yarışma (*Hadrianea Olympia*) elde ettiği yer almaktadır.[846] Hadrianus kendisi ve Dionysos adına kutsal bir yarışma yapılmasına izin vermiştir. Zamanının en ünlü ve yetenekli retoru olan Polemon, konuşma sanatındaki üstün başarısı sayesinde Smyrna kentinin sadece ikinci kez *neokoros* olmasında imparatoru ikna etmekle yetinmeyip bir atölye, ἀτέλεια hakkı, theologlar, *hymnodos*'lar, 1.500.000 *denarii*, 72'si Synnada mermerinden, 20'si Numidia mermerinden, 6'sı *somaki* taşından olmak üzere kentine *gymnasion* için sütunlar kazandırmıştır.[847] Philostratos bu *gymnasion*'un Asia'daki var olan bütün *gymnasion*'ların en görkemlisi olduğunu özellikle belirtmektedir.[848] İmparatordan bir kent için oldukça önemli hediyelerin elde edilmesinde kentin ikinci *neokoros*'luğu elde etmesi etkili olmuş olmalıdır.[849] Ayrıca yazıtta dikkat çeken bir nokta kentin sadece imparatorun değil, *senatus*'un da onayıyla ikinci *neokoros*'luğu elde etmiş olmasıdır; ancak kutsal yarışma (*Hadrianeia Olympia*) doğrudan imparatorun kente bir hediyesi ve bunda Polemon'un imparatorla olan yakın ilişkisi ve ünü etkili olmuş olmalıdır. Smyrna kenti için yaptığı tüm bu hizmetlerin karşılığı olarak kentin yerlisi olmamasına rağmen, Smyrna'da İmparator Hadrianus tarafından kurulan *Olympia Oyunları*'na başkanlık etme onuru sofist Polemon'a ve soyuna bahşedilmiştir.[850] Ayrıca MS. 134/135 yıllarına tarihlenen Smyrna sikkelerinden kendisinin, MS. 169/175 yıllarına tarihlenen sikkelerde ise oğlu sofist Attalos'un kentin *strategos*'u olarak atanmış olduğu belgelenmektedir.[851]

MS. 26 yılında Asia Eyaleti'nin on bir kenti Tiberius Kültü'nün kendi kentlerinde kurulması için *senatus*'ta konuşma yaptıklarında, Smyrna adına konuşma yapan elçinin kentte önceden var olan *Dea Roma* Kültü'ne göndermede bulunarak gerçekleştirdiği etkileyici savunma sonucunda Tiberius Kültü'nün Smyrna'da kurulmasına karar verilmiştir.[852] Kentte Tiberius, annesi Livia ve S*enatus* adına bir tapınak inşa edilmiş ve böylece Smyrna MS. 26

---

[846] *I.Smyrna* II 697 str. 34–38: παρὰ τοῦ κυρίου Καίσαρος | Ἁδριανοῦ διὰ Ἀντωνίου Πολέμω|νος· δεύτερον δόγμα συνκλήτου | καθ' ὃ δὶς νεωκόροι γεγόναμεν·| ἀγῶνα ἱερόν. Ayrıca bkz. Price 1984, 258; Dmitriev2005, 251.

[847] PIR^2 A 862; CIG 3148; IGR IV 1431; *I.Smyrna* II, 1, no. 697; Puech 2002, 396-397, str. 33-42: καὶ ὅσα ἐπετύ|χομεν παρὰ τοῦ κυρίου Καίσαρος | Ἁδριανοῦ διὰ Ἀντωνίου Πολέμω|νος· δεύτερον δόγμα συνκλήτου | καθ' ὃ δὶς νεωκόροι γεγόναμεν·| ἀγῶνα ἱερόν, ἀτέλειαν, θεολόγους | ὑμνῳδούς, μυριάδας ἑκατὸν | πεντήκοντα, κείονας εἰς τὸ | ἀλειπτήριον Συνναδίους οβ΄ | Νουμεδικοὺς κ΄, πορφυρείτας ς΄.

[848] Philostr. *VS* 531: γυμνάσιον τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν μεγαλοπρεπέστατον.

[849] Burrell 2004, 43.

[850] Philostr. *VS* 530: τῶν Ἁδριανῶν Ὀλυμπίων ἔδοσαν τῷ ἀνδρὶ καὶ ἐγγόνοις. Ayrıca bkz. Gleason 1995, 21–22.

[851] Burrell 2004, 44; Stebnicka 2006, 168, no. 1, 169, no. 3, 173–177.

[852] Tac. *Ann.* III 66. 9; IV 15, 56. Ayrıca bk. Mellor 1975, 14; Friesen 1993, 14–19.

yılında İmparator Tiberius Claudius Nero zamanında ilk *neokoros* unvanını elde etmiş; ancak kent bu *neokoros* unvanını MS. I. yüzyılın sonuna kadar kullanmamıştır. [853] Kent Hadrianus ve ailesi adına bir tapınak inşa etmiş ve tapınakla ilgilenmesi için de bir *neokoros* görevlendirilmiştir. Philostratos, bu tapınağın büyüklüğünü belirtmek için çok uzaklardan bile görülebildiğini aktarmaktadır.[854] Polemon'un ikinci *neokoros*'luğu elde ettiği yazıtta sözü geçen theologlar, *hymnodos'*lar da bu tapınakta görevli kişiler olmalıdır. Bu şekilde kent ikinci *neokoros*'luğu Polemon'un da yardımıyla İmparator Hadrianus zamanında MS. 123–124 yılları arasında elde etmeyi başarmıştır.[855] Üçüncü *neokoros* unvanını ise İmparator Caracalla'nın Asia Minor'e yapmış olduğu gezi sırasında, MS. 214–215 yılları arasında almıştır.[856] Ayrıca MS. 238–244 yılları arasına tarihlenen Claudius Rufinus'un sofist ve *strategos* olarak anıldığı Smyrna sikkesi üzerinde üçüncü *neokoros*'luğa işaret eden simgeler bulunmaktadır (EK-3: Resim 5).

Polemon, İmparator Hadrianus ile olan yakın ilişkisi sonucunda kenti için *neokoros*'luk başta olmak üzere birçok yardım ve ayrıcalık elde etmiştir. Aynı şekilde döneminin önemli bir ismi olan sofist Aelius Antipatros'un hem İmparator Septimius Severus hem de Caracalla ve Geta ile olan yakın ilişkisi sayesinde kenti Hierapolis için *neokoros*'luk[857] ve vergiden muafiyet elde etmiş olduğu düşünülmekte; ancak Geta'nın ölümünden Caracalla'yı sorumlu tuttuğu için imparatoru eleştirmesi ve Caracalla'nın kendisine karşı suikast düzenleyenlerle onun işbirliği içinde olduğunu düşünmesi, Antipatros'un gözden düşmesine yol açmıştır. Büyük ihtimalle bu olaydan Hierapolis kenti de olumsuz etkilenmiş olmalıdır. Antipatros altmış sekiz yaşında, öğrencisi Geta'nın ölümüne karşı duyduğu büyük üzüntü sonucunda kendini aç bırakarak ölmeyi tercih etmiştir.[858]

Ephesos'tan ele geçen ve MS. II. yüzyıla tarihlenen bir yazıtta retor Aurelius Athenaios, imparator kültüne ait tapınağın *neokoros*'u (νεωκόρον τοῦ Σεβαστοῦ) olarak anılmaktadır. Aynı yazıttan Athenaios'un retor ve Asia'nın *arkhiereus*'i olduğu ve tüm

[853] Burrell 2004, 38–42.

[854] Philostr. *VS* 531: νεὼς τηλεφανὴς ὁ ἐπὶ τῆς ἄκρας ἀντικεῖσθαι δοκῶν τῷ Μίμαντι.

[855] Burrell 2004, 42–46.

[856] Krş. Burrell 2004, 48–54; Dmitriev 2005, 251–252.

[857] Roberts 1954, 224,422. Krş. Burrell 2004, 135.

[858] Philostr. *VS* 607.

çabasıyla kentin avukatlığını yaptığıöğrenilmektedir.[859] Yazıtta yer alan εὔνοια ifadesi Athenaios'un Ephesos kentinin hayırseveri olduğunu göstermektedir.[860] Thyateira'dan ele geçen iki ayrı yazıtta Aurelius Athenaios'un *neokoros, asiarkhes* ve *retor* olduğu tekrarlanmakla birlikte ayrıca *prytanis*'lik yapmış olduğu vurgulanmaktadır. Ayrıca bu iki yazıt aile bireylerinin üstlendiği memuriyetlerle ilgili de değerli bilgiler sunmaktadır (EK-2: Şekil. 6). MS. 222–235 yılları arasına tarihlenen yazıtlardan birinde retor Athenaios'un kızı Aurelia Hermonassa onurlandırılmaktadır. Yazıtta, Hermonassa'nın *Tykhe*'nin yaşam boyu rahibesi, iki kez Asia'nın ve kentin (πατρίς) *arkhiereia*'sı olduğu, ailesiyle birlikte yedi kez *prytanis*'lik yaptığı; eşi Aurelius Diadokhos'un *equester* olup yaşam boyu *boularkhos*'luk ve aynı anda hem *asiarkhes* hem de kentin *arkhiereus* görevini yerine getirdiği; ayrıca annesi Flavia Priscilla'nın iki kez Asia'nın *arkhiereia*'lığını ve *prytanis*'lik yaptığı yer almaktadır.[861] MS. III. yüzyıla tarihlenen diğer yazıtta ise retor Aurelius Athenaios'un torunu Marcus Aurelius Priscillianus Satorneilos onurlandırılmaktadır. Yazıtta Athenaios'un karısı Flavia Priscilla'nın senator soyundan geldiği (γένους συγκλητικῶν) ve çiftin Marcus Aurelius Priscillianus adında bir oğulları olduğu öğrenilmektedir. Marcus Aurelius Priscillianus *equester* sınıfından olup babası Athenaios gibi imparator tapınağının *neokoros* (νεωκόρου τοῦ Σεβαστοῦ) görevini üstlenmiştir.[862] Athenaios *neokoros*'luk görevini Ephesos'taki imparatorluk kültüne ait tapınakta yerine getirmiş ve bu görevi büyük ihtimalle Commodus zamanında üstlenmiş olmalıdır.[863] Ephesos'ta bu görevi tamamladıktan sonra kenti Thyateira'ya gidip orada *prytanis*'lik görevini yerine getirmiş olmalıdır. Thyateira kentinin

---

[859] *I.Ephesos* VII 1, 3057; Puech 2002, 153, no.51; Özlem – Aytaçlar 2006, 101, no. 33, str. 1–7: Αὐρ(ήλιον) Ἀθήναιον ἀρχιερέα | Ἀσίας καὶ νεωκόρον τοῦ | Σεβαστοῦ τὸν ῥήτορα, ἀ|ρετῆς ἕνεκα καὶ τῆς περὶ | τὰς συνηγορίας τῆς πατρί|δος ἡμῶν εὐνοίας τε καὶ | προθυμίας.

[860] Friesen 1993, 156.

[861] IGR IV 1233; TAM V, 2, 954; Puech 2002, 150, no. 49; Özlem–Aytaçlar 2006, 180, no. 197: ἡ πατρὶς | Αὐρηλίαν Ἑρμώνασσαν, τὴν | διὰ βίου ἱέρειαν τῆς Τύχης τῆς | πόλεως καὶ ἑπτάκι πρύτανιν | μετὰ τοῦ γένους καὶ δὶς ἀρχιέ|ρειαν τῆς τε Ἀσίας καὶ τῆς πατρί|δος, θυγατέρα Αὐρ. Ἀθηναίου | ἀσιάρχου καὶ νεωκόρου καὶ πρυ|τάνεως καὶ ῥήτορος, καὶ Φλα. | Πρεισκίλλης ἀρχιερείας δὶς τῆς | Ἀσίας καὶ πρυτάνεως, γυναῖκα | Αὐρηλίου [Δι]αδόχου ἱππικοῦ | ἀσιάρχου καὶ ἀρχιερέως κατὰ | τὸν αὐτὸν καιρὸν τῆς πατρί|δος καὶ διὰ βίου βουλάρχου, τὴν | σώφρονα καὶ φίλανδρον καὶ | φιλόπατριν.

[862] IGR IV 1234; TAM V, 2, 957; Puech 2002, 151, no. 50; Özlem – Aytaçlar 2006, 181, no. 198: ἀγαθῇι τύχηι | Μ. Αὐρ. Πρεισκιλλιανὸν | Σατορνεῖλον, ἔκγονον | Αὐρ. Ἀθηναίου ἀσιάρχου | ῥήτορος νεωκόρου καὶ | Φλ. Πρεισκίλλης β΄ ἀρχι|ερείας γένους συγκλη|τικῶν, υἱὸν Μ. Αὐρ. Πρει|σκιλλιανοῦ ἱππικοῦ | νεωκόρου τοῦ Σεβαστοῦ | τὸ σεμνότατον συνέδρι|ον ἐτίμησεν ἀνδριάν|τος ἀναστάσει | οἱ ἀκμασταί.

[863] TAM V, 2 954; Dmitriev 2005, 285.

neokoros'luk elde ettiğiyle ilgili herhangi bir veri bulunmamaktadır.[864] Kent Roma İmparatorluk Dönemi'nin ilk yıllarında Tanrıça Roma ve Augustus'un altarına[865] sahip olmakla birlikte, altar eyalet düzeyinde imparator kültünden bağımsız olup imparatorluk kültü ile birleşmemiştir.[866] Ephesos kenti ise Domitianus zamanında ilk *neokoros*'luğunu elde etmiştir. Ayrıca Domitianus'un imparator tapınağına *neokoros* atandıktan sonra ikinci *neokoros* unvanını kullanmaya başlamış; ancak Domitianus ölümünden sonra *damnatio memoriae*'a uğrayınca tapınak Vespasianus'a adanmıştır.[867] Kent daha sonra İmparator Caracalla'dan Artemis için *neokoros*'luk elde etmeyi başarmıştır. Bu şekilde Ephesos iki kez imparator ve bir kez de Artemis'in *neokoros*'luğuna sahip olmuştur.[868] Ancak yazıtlarda kentin MS. 130/133 yılına kadar ikinci *neokoros* unvanını kullanmadığı görülmektedir.[869] Kent Hadrianus adına bir tapınak[870] sunup imparatordan ikinci *neokoros*'luğu elde ettikten sonra bu unvanı kullanmaya başlamıştır.[871] MS. 218 yılında Elagabalus yönetimi altında Ephesos üçüncü kez imparator *neokoros*'luğunu elde etmiştir; ancak Elagabalus *damnatio memoriae*'a uğrayınca kent de *neokoros* unvanını kaybetmiştir. Aleksandros Severus'un yönetime geçmesinden sonra Ephesos *neokoros* unvanını geri almıştır.[872] Sonuç olarak Ephesos kenti üç kez imparator ve bir kez de Artemis *neokoros*'u olmak üzere dört kez *neokoros* unvanını elde etmiştir.[873] Ephesos kentinin hem imparator tapınaklarına ev sahipliği yapması hem de pek çok kez *neokoros* unvanı elde etmiş olması Athenaios'un *neokoros*'luk görevini burada yerine getirmiş olduğunu düşündürtmektedir. Ele geçen yazıtlar Athenaios'un

---

[864] Burrell 2004.

[865] IGR IV 1228; IGR IV 1304; TAM V, 2 903; Roberts 1948, 71–72; Magie 1950, 1613–1614; Mellor 1975, 156.

[866] Mellor 1975, 72; Pleket 1978, 81.

[867] Tartışmalar için bkz. Price 1984, 255; Friesen 1993, 45–49; Burrell 2004, 60–66.

[868] *I.Ephesos* 212; *I.Ephesos* 4336; Keil 1919, 115–120; Robert 1967, 44–64; Friesen 1993, 165; Burrell 2004, 70–75. Ephesoslu Artemis için bkz. Lethaby 1917, 1–16; Fleischer 1973; Brenk 1998, 157–171.

[869] *I.Ephesos* 300A str. 1–5: [ἡ πρ]ώ[τ]η κα[ὶ μεγ]ίστη | [μητρόπολις τῆ]ς Ἀσίας | [καὶ τρὶς νεωκόρο]ς πρώτη, |[δὶς μὲν τῶν Σεβα]στῶν, [ἄ]||[παξ δὲ τῆς Ἀρτέμιδος]. Ayrıca bkz. *I.Ephesos* 304; *I.Ephesos* 304A; *I.Ephesos* 4336; Friesen 1993, 57.

[870] Bowie 1971, 137–141.

[871] IG II² 3297 str. 3–5: ἡ μητρόπολις [πρώτη καὶ μεγίστη] | τῆς Ἀσίας καὶ δὶς ν[εωκόρος Ἐφεσί]||[ω]ν πόλις. Ayrıca bkz. *I.Ephesos* 279; Birley 1998, 172; Burrell 2004, 66–69.

[872] Ephesos kentinin *neokoros* unvanını kaç kez elde etmiş olduğuyla ilgili krş. Bowie 1971, 133; Price 1984, 257; Burrell 2004, 77–85; Dmitriev 2005, 266–274.

[873] *I.Ephesos* 300A; *I.Ephesos* 625; *I.Ephesos* 647; *I.Ephesos* 740; Buechner 1888, 22–26.

hem Thyateira hem de Ephesos kentinin yurttaşı olduğunu göstermektedir. Aile üyelerinin gerek kent gerekse eyalet düzeyinde önemli görevler yerine getirmiş olması, ailenin kentin ve eyaletin seçkin zümresi içinde yer aldığını kanıtlamaktadır.[874]

Asklepieion'dan ele geçen ve MS 217/218 yılları arasına tarihlenen bir yazıtta iyi niyeti (εὔνοια) ve patronluğundan (προστασία) dolayı *boule* ve *demos* tarafından onurlandırılan Tiberius Claudius Nikomedes, sofist[875] ve *neokoros* olarak anılmaktadır.[876] Asklepieion'dan ele geçen ve MS. 161/211 yılları arasına tarihlenen, kardeşi procurator L. Aurelius Lathikedes'i onurlandırdığı yazıtta ise Tiberius Claudius Nikomedes'in Tanrıça Roma ve Tanrı Augustus'un *neokoros*'u (νεωκόρος θεᾶς Ῥώμης καὶ θεοῦ Αὐγούστου) olduğunu açık bir şekilde belirtmektedir.[877] Pergamon'daki *neokoros* görevi Koinon memurluğu olmamasına rağmen, Asia Eyaletinin Tanrıça Roma ve Augustus tapınağıyla ilgili bir görevdir. Pergamon'daki *neokoros* görevi kentin en seçkin yurttaşlarına verilmekte olup basit anlamda tapınak bekçisi değildir. Bu göreve atanan Roma vatandaşlığını elde etmiş seçkin yurttaşlar, *neokoria*'nın politik ve dini sorumluluklarını yerine getirmekle yükümlülerdir. Bu görev oldukça önemli bir memurluktur.[878] Tiberius zamanında Tanrıça Roma ve Augustus'un *neokoros*'u aynı zamanda Tiberius'un yerel *hiereus*'i ve Tanrıça Roma ve Augustus onuruna düzenlenen *Sebasta Romaia*[879] Oyunlarının *gymnasiarkhos*'udur.[880]

---

[874] TAM V, 2 950–957

[875] Philostratos, Pergamonlu Nikomedes'ten Byzantiumlu Khrestos'un en seçkin öğrencilerden biri olarak bahsederken onu tanımlamak için retor kavramını kullanmaktadır. Bkz. Philostr. *VS* 591: ῥήτορές τε εὐδόκιμοι Νικομήδης ὁ ἐκ τοῦ Περγάμου.

[876] *I.Asklepieion* 31; Puech 2002, 363, no. 182; Aytaçlar 2006, 202, no. 233: [ἡ βουλὴ] καὶ ὁ δῆμος | [Π]εργαμηνῶν | [Τ]ι. Κλ. Νικομήδην | τὸν νεωκόρον | καὶ σοφιστὴν εὐνοί|ας εἵνεκα καὶ προστα|σίας.

[877] *I.Asklepieion* 29; Puech 2002, 364, no. 183; Aytaçlar 2006, 202, no. 234: Λ. Αὐρήλιον Λαθικη|δὴν ἐπίτροπον | τῶν Σεβαστῶν | Τι. Κλαύδιος Νικο|μήδης νεωκόρος | θεᾶς Ῥώμης καὶ | θεοῦ Αὐγούστου | τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφόν. Burada anılan Tiberius Claudius Nikomedes'in Marcus Aurelius Dönemi'nde *strategos*'luk yapmış olan sofistin babası Tiberius Claudius Nikomedes olduğunu düşünen araştırmacılar bulunmaktadır. Ancak Philostratos'un Nikomedes'ten Byzantiumlu Khrestos'un öğrencisi olarak bahsetmesi kronolojik olarak bunu imkânsız kılmaktadır. Tartışmalar için bkz. *I.Asklepieion* 29–31; Campanile 1994, 89–90, no. 79; Puech 2002, 364–365, no. 183.

[878] Mellor 1975, 190.

[879] Augustus, *Actium* Savaşı'ndan sonra Asia'ya geldiğinde Pergamon'da imparatorluk kültü adına bir tapınak kurulmasına izin vermiştir. Asia Koinon kentlerinin yıllık görüşmeleri sırasında Pergamon'daki bu tapınakta tanrıca Roma ve Augustus adına Sebasta Romaia Festivali düzenlenmiştir. Tapınak imparator kültünün ve Koinon'un toplantı yeri olmakla birlikte Asia Eyaleti'nin dini ve politik merkezi haline gelmiştir. Daha sonra bu festival eyaletin diğer kentlerinde de kutlanmaya başlanmıştır. Bkz. Mellor 1981, 978–979.

Pergamon'dan ele geçen yazıtlar Tiberius Claudius Nikomedes'in aile üyelerinin *asiarkhes, procurator, strategos* gibi önemli görevleri yerine getirdiklerini göstermektedir.[881]

Pergamon, Asia Eyaleti'nde *Dea Roma* ve Augustus Kültü'ne sahip ilk kentlerden biridir.[882] Octavianus, *Actium* Savaşı'ndan sonra, Roma vatandaşı olmayan kişilerin Pergamon ve Nikomedeia'da *Dea Roma* ve Augustus Kültü'nü; Roma vatandaşı olan kişilerin ise Nikaia ve Ephesos'ta *Dea Roma* ve *Divus Iulius* Kültü'nü kurmalarına izin vermiştir.[883] MS. 100 yılında Pergamon'da Traianus için tapınak yapılmış ve imparator, Tanrı Iuppiter ile birlikte anılmıştır.[884] Bu şekilde kent ikinci kez eyalet tapınağına ve imparator kültüne sahip olmuştur.[885] Traianus'tan sonra tahta çıkan Hadrianus ilk iş olarak Traianus'u tanrılaştırmıştır. Doğuda oldukça sevilen ve *philhellen* olarak anılan Hadrianus Pergamon dışında Ephesos ve Smyrna'da kültlerinin kurulmasına izin vermiştir.[886] MS. 114 yılından Pergamon ikinci eyalet kültünü elde etmiş ve MS. 102–114 yılları arasına tarihlenen yazıtlarda ἡ βουλὴ καὶ ὁ δ[ῆμος] τῶν πρώτων νεω[κόρων] Περγαμηνῶν ifadesi kullanılmaya başlanmıştır. Bu veri kentin *neokoros* unvanını da elde ettiğini göstermektedir.[887] Ayrıca MS. 114 yılından sonraya tarihlenen yazıtlarda ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος τῶν πρώτων καὶ δὶς νεωκόρων Περγαμηνῶν ifadesinin yer alması kentin ikinci kez *neokoros* unvanıyla onurlandırıldığını belgelemektedir.[888] Sofist Nikomedes'in, arkadaşı L. Cuspius Rufinus'u[889] onurlandırdığı

---

[880] IGR IV 454; Burrell 2004, 5.

[881] Puech 2002, 363–367, no. 182–186; Stebnicka 2006, 171–172, no. 11, 180 –181, no. 5.

[882] Burrell 2005, 17.

[883] Dio 51. 20; Tac. *Ann*. IV 37. Ayrıca bkz. Mellor 1981, 977.

[884] IGR IV 336. Ayrıca bkz. Price 1984, 252

[885] Burrell 2004, 23–24.

[886] IGR IV 1431; *I.Ephesos* 428–429; Price 1984, 252–258.

[887] *I.Pergamon* 438, 441, 550; MDAI(A) 32, 331, 64; MDAI(A) 32, 333, 65; MDAI(A) 32, 335, 66; MDAI(A) 32 338, 68.

[888] *I.Pergamon* 395, 396, 397; *I.Asklepieion* 30, 34; MDAI(A) 35, 474, 61a; MDAI(A) 37, 301, 26.

[889] L. Cuspius Rufinus MS. 197 yılında consul olmuş ve Pergamon'un seçkin ailelerinden *Cuspii* sülalesindendir. Babası L. Cuspius Pactumeius Rufinus, Zeus Asklepios'a zamanın en son Roma yapı tekniğini kullanılarak yuvarlak şeklinde yeni bir tapınak adamıştır. Tapınağın inşa edilme fikri, MS. 124 yılında Hadrianus'un Pergamon'u ilk ziyaret edişinde ortaya atılmış olmalıdır. Rufinus, Pergamon kentinin önde gelen eğitimli kişilerinden biri olup sofist Aelius Aristides'in de arkadaşıdır. Pactumeius Rufinus *senator*'luğa yükselmiş ve Roma'da MS. 142 yılında consul olmayı başarmıştır. Pergamon'un tanınmış kişilerinden A. Claudius Kharaks da İmparator Hadrianus tarafından senatoya kabul edilip Roma'da consul olma şerefine erişmiş doğu kökenli politikacı ve yazardır. Kharaks Asklepieion kutsal alanında *propylon*'u yaptırmıştır. İmparator Hadrianus ile kentin zengin ve soylu kişileri arasındaki ilişki Pergamon Asklepieion'un inşasında etkili olmuştur. Bu sayede

yazıtta da Pergamon'un Asia'nın *metropolis*'i olduğu ve iki kez *neokoros*'luk (ἡ μητρόπολις τῆς Ἀσίας καὶ δὶς νεωκόρος πρώτη τῶν Περγαμηνῶν πόλις) elde etmiş olduğu vurgulanmaktadır.[890] Kent üçüncü *neokoros*'luğu İmparator Caracalla'nın Asia'yı ziyareti sırasında elde etmiştir.[891]

3.2.6 νεοποιός (νεωποιός/νεωποίης)

Neopoios kelimenin tam anlamıyla tapınak inşaatçısıdır. Öncelikle sorumluluğu tapınak inşası olup tapınağın finansal işleri, bakımı ve gelirleriyle ilgilenmek temel görevleri arasında yer almaktadır.[892] Yeni tapınak yapımı ve heykel dikimi gibi işlerle meşgul olmanın yanı sıra yarışmalar düzenleme ve bu yarışmalara başkanlık etme gibi sorumlulukları da yerine getirmektedir.[893] Dimitriev, Priene'de yazıtın dikilmesi ve masraflarının karşılanmasıyla *neopoios*'un ilgilendiğini belirtmektedir.[894]

Yazıtlarda νεωποιός/νεοποιός tekil kullanıldığı gibi çoğul halde kullanıldığı da görülmektedir. Birden fazla kişiden oluşan *neopoioi* heyeti,[895] bir tapınağın, kutsal yerlerin yönetimi ve onarımından sorumlu bir komite olmakla birlikte kentin bakım-onarımı ve yeni yapıların inşasından da sorumludur. Miletos'ta Gaius adına kurulan eyalet kültü tapınağının yapımından *arkhineopoios* Protomakhos'un başkanlığında *neopoioi* kurulunun sorumlu olduğu bilinmektedir.[896]

Neopoioi Hellenistik Dönem'de yurttaşların gözetiminde icra edilmiş dinsel bir memurlukken, Roma İmparatorluk Dönemi'nde görev alanı kent işlerini kapsayacak şekilde genişletilerek günlük işlerin finansmanından ve imparatorluk kültünün yerine getirilmesinden

---

Asklepieion Roma İmparatorluğu'ndaki en önemli Asklepieion olmuştur. Zeus Asklepios Soter entelektüel çevrenin mutlak tanrısı olarak görülmektedir. Bkz. Samuel 1972, 270–271; Halfmann 2001, 56–57, 85; Halfmann 1979, 79, 154; 162, 164; Radt 2002, 229; Halfmann 2004, 523; Pestalis–Diomidis 2010, 183–202; Riethmüller 2014, 502-503.

[890] Λ. Κούσπιον Ῥουφεῖνον | ἡ μητρόπολις τῆς Ἀσίας καὶ δὶς | νεωκόρος πρώτη τῶν Περγαμηνῶν | πόλις εὐνοίας ἕνεκεν τῆς εἰς | τὴν πατρίδα | ἀναστήσαντος τὴν τιμὴν | Κλ. Νικομήδους τοῦ φίλου.

[891] Burrell 2004, 30–35.

[892] Stevenson 2001, 57–58; Harrison 2012, 48.

[893] MAMA VIII 506; CIG 2812; Rouché 1993, 215–217, no. 83–84; Puech 2002, 166–167, no. 60–61.

[894] Dmitriev 2005, 21. Ayrıca bkz. *I.Priene* 49, str. 17–18; *I.Priene* 74, str. 48–50; McLean 2002, 225

[895] Ephesos'ta ele geçen bir yazıtta *neopoioi* listesi yer almaktadır. Bkz. *I.Ephesos* 1578A; SEG 36, 1028.

[896] *I.Didyma* 235; Friesen 2001, 39–40

sorumlu olmuştur.[897] Ramsay *neopoios*'un dini bir görev olmadığını düşünmekte ve kişilerin bir yıllığına bu görev için seçildiğini belirtmektedir.[898] Ephesos'tan ele geçen bir yazıtta bu görevin aynı aileye mensup kişiler tarafından üstlenilmiş olduğu belgelenmektedir.[899] Ayrıca Ephesos'tan ele geçen başka bir yazıtta ise *neopoios*'luk görevini üstlenen kişilerin baba oğul ve aynı zamanda bu kişilerin hepsinin *bouleutes* olduğu belgelenmektedir.[900] Hellenistik ve Roma Dönemi'nde yerel elitler tarafından üstlenilen bir *leitourgia*'ya evirildiği görülmüştür.[901] Bununla birlikte Karia Bölgesi'nde *eponymos* memurluk olarak üstlenilmiş olduğu Hellenistik Dönem'e tarihlenen yazıtlarda yer almaktadır.[902]

Neopoios/neopoioi'luk görevi Amyzon, Halikarnassos, Iasos, Magnesia, Stratonikeia, Didyma, Miletos, Priene, Sardeis, Ephesos ve Aphrodisias'ta yazıtlar aracılığıyla belgelenmektedir. Ionia Bölgesinde özellikle Ephesos, Karia Bölgesinden ise Aphrodisias neopoios/neopoioi ile ilgili yazıtların çoğunluğu açısından dikkat çekmektedir. Aphrodisias'tan ele geçen yazıtlar aracılığıyla sofist ve retor Tib. Claudius Aurelius Zelos'un *neopoios*'luk yapmış olduğu öğrenilmektedir. Ayrıca sofist ve retor Tib. Claudius Aurelius Zelos'un oğlu sofist Iulius Aurelius Kharidemos Iulianus, Aphrodisias'ta dört yılda bir düzenlenen *Aphrodeiseia Philemonieia* yarışmalarının on beşincisinde, yarışmanın *agonothetes*'liğini yapan *neopoios*'ların başkanlığını yürütmüştür.[903] *Neopoios*'ların başkanı

---

[897] MAMA VIII 555; Magie 1950, 60; Sherk 1988, 82; Connolly 1987, 127; Dmitriev 2005, 35; Harrison 2012, 48.

[898] Ramsay 1892, 119.

[899] SEG 39, 1205. Yazıtta aynı aileye ait baba, oğul, kardeş ve torunun *neopoios*'luk yapmış olduğu yer almaktadır.

[900] *I.Ephesos* 1044, str. 4–12: Γ(άϊος) Φλ(άουιος) Θεόφιλος Προηροσιανὸς [βουλ(ευτὴς)] | νεοποιὸς ὑὸς βουλ(ευτοῦ) νεοποιοῦ Γ(αΐ̈ου) Φλ(αουίου) Δ[ιονυσίου·] | Γ(άϊος) Φλ(άουιος) Διονύσιος Προηροσιανὸς βουλ(ευτὴς) [νεοποιός·] | Ἀρτεμίδωρος Ἀπολλωνίου τοῦ Ἡρακ[λείδου] | Γονατᾶς βουλ(ευτῆς) νεοποιὸς ὑὸς βουλ(ευτοῦ) νεο[ποιοῦ τὸ γ΄·] | Γναῖος Πομπήϊος Βηρατιανὸς βουλ(ευτὴς) [νεοποιὸς] | ὑὸς βουλ(ευτοῦ) νεοποιοῦ· Τ(ίτος) Φλ(άουιος) Περιγένη[ς βουλ(ευτὴς) νεοποιός·] | Τ(ίτος) Φλ(άουιος) Περιγένης νε(ώτερος) βουλ(ευτὴς) νεοποιὸς ὑὸς βο[υλ(ευτοῦ) νεοποιοῦ·] | Γά(ϊος) Ἰούλ(ιος) Κοσίννιος Τρυφωνᾶς βουλ(ευτὴς) [νεοποιός·.

[901] Schulthess 1935, 2433–2439; Friesen 1993, 23–24; Baz 1998, 93.

[902] *I.Amyzon* 7; *I.Amyzon* 37; *I.Halikarnassos* 3; *I.Halikarnassos* 10; *I.Halikarnassos* 20.

[903] CIG 2812; Liermann 1889, 137–138, no. 24; Roueché 1993, 216–217, no. 84; Puech 2002, 166, no. 60: Ἀντώνιον Φλάυ(ιον) | Μητροδώρου υἱὸν | Ἀντίοχον, νική|σαντα παίδων πυ|γμὴν τῷ ἐπιτελε|σθέντι ἀγῶνι τῆς | πεντεκαιδεκά|της τετραετηρί|δος Ἀφροδεισειή|ων Φιλημονιήων {κ} | ἀγωνοθετούν|των τῶν περὶ Ἰού|λιον Αὐρήλιον, Ζή|λου υἱὸν, Χαρίδη|μον, καὶ Ζήλου ἔκ|γονον, ἀρχιερέων | κτιστῶν, σοφιστὴν | νεωποιῶν·| τὴν δὲ

arkhineopoios/*protonopoios* olarak adlandırılmaktadır. *Arkhineopoios*/*protonopoios* önderliğinde *neopoioi* heyeti Aphrodisias'ta dört yılda bir kutlanan *Aphrodeiseia Philemonieia* yarışmasının düzenleyicisi olarak ortaya çıkmakta[904] ve galiplerin onurlandırılmasından sorumlu olmaktadır.[905] Bu görev Aphrodisias'taki en önemli yerel memurluk olup kentin en zengin aile üyeleri tarafından üstlenilmektedir.[906] Aphrodisias'ta *neopoioi*'un tam olarak ne zaman oluşturulduğu bilinmemekle birlikte, Erken İmparatorluk Dönemi'nde Aphrodite'nin mermer tapınağının yapımı ve giderlerinin karşılanması için oluşturulduğu düşünülmektedir.[907] Aphrodisias'ta MS. 20/30'lu yıllarda Aphrodite'nin mermer tapınağının inşasından sofist Tib. Claudius Aurelius Zelos'un eşi Iulia Paulina'nın atası ve kente özerklik kazandırmış olan G. Iulianus Zoilos sorumlu olmuştur.[908] Büyük ihtimalle Zelos da bu heyetin içinde yer almış olmalıdır. Ayrıca G. Iulianus Zoilos[909] ve sofist Tib. Claudius Aurelius Zelos'un babası Tiberius Claudius Zelos[910] tanrıça Aphrodite'nin *hiereus*'liğini de yapmışlardır. *Neopoioi* görevi de Aphrodite tapınağı ile ilgili olup tapınağın bakım ve onarımı, finanse edilmesi, kentte düzeni bozan kişilere ve Aphrodite tapınağına ödenecek para cezalarının denetlenmesiyle ilgilenmektedir.[911] Aphrodisias'ta Aphrodite'nin rahipleri, görevlileri ve diğer memurlar kentin önde gelen seçkin yurttaşlarıdır.[912]

Aphrodisias'tan ele geçen yazıtlara aracılığıyla *neopoios*'luk yapmış olduğu bilinen diğer kişi de sofist Marcus Flavius Antonius Lysimakhos'tur. MS. II. yüzyıla tarihlenen yazıtta Lysimakhos'un *neopoios*'luğun yanında *arkhiereus*'lik, *gymnasiarkhos*'luk, *stephanephoros*'luk ve soyu tarafından kurulmuş olan *Lysimakheia* Oyunlarının *agonothetes*'liği gibi kentle ilgili önemli görevler üstlenmiş olduğu yer almaktadır.[913] Yazıtlar sofist Tib. Claudius Aurelius Zelos ve sofist Marcus Flavius Antonius Lysimakhos'un Aphrodisias kentinin soylu ailelerinin üyeleri olduğunu göstermektedir.

ἀνάστασιν | τοῦ ἀνδριάντος ποι|ησαμένου Ἀντωνί|ου Φλαβίου Μητρο|δώρου τοῦ πατρὸς | αὐτοῦ. Ayrıca bkz. Liermann 1889, 138–139, no. 25; Roueché 1993, 215–216, no. 83; Puech 2002, 167, no. 61.

[904] Reynolds, 196; Kuhn 2014, 85. Ayrıca bkz. MAMA VIII 506.

[905] Kuhn 2014, 80.

[906] Puech 2002, 168; Chaniotis 2010, 237; Kuhn 2014, 80–81.

[907] Brody 2001, 105.

[908] Reynolds 1982; 158–163, no. 34 –3; Smith 1993, 1–13; Brody 2001, 96, 108.

[909] Robert 1966, 401, 414; Reynolds 1982, 158, no. 33; 162, no. 37.

[910] Robert 1966, 396–398; Puech 2002, 471, no. 260.

[911] Brody 2001, 104.

[912] Reynolds 1982; Brody 2001, 102.

[913] *Lysimakheia* Oyunlarının ve Marcus Flavius Antonius Lysimakhos için bkz. Tez bölüm "ἀγωνοθέτης".

3.2.7 περιθύτης (περιθύειν/προθύειν)

Περιθύτης, tanrı Asklepios için sunulan kurbanlarla[914] veya kurban sunumu sırasındaki arınma ritüelinin gerçekleştirilmesiyle ilgili bir görev olmalıdır.[915] Habicht, περιθύτης'in Asklepios kültüyle ilgili bir memur olduğunu düşünmektedir.[916] Sadece Pergamon'daki Asklepios kültünde görülen bir kavramdır. Pergamon Asklepieion'undan ele geçen yazıtların yalnızca üçünde περιθύτης ifadesi tespit edilmektedir.[917] MS. 115–130 yılları arasına tarihlen yazıtlardan birinde *consul* P. Afrianus Flavianus,[918] MS. yaklaşık 175 yılına tarihlenen diğer yazıtta *neokoros* ve *hiereus* Iuventianus Aleksandros[919] περιθύτης olarak adlandırılmaktadır. Ayrıca her iki yazıtta περιθύτης ile birlikte θεραπευτής (tanrıya hizmet eden kişi) kavramının yer aldığı görülmektedir.[920] MS. 138–161 yılları arasına tarihlenen ve Pergamon Asklepieion'undan ele geçen üçüncü yazıtta ise retor Pardalas περιθύτης olarak anılmaktadır.[921] Sokolowski, *perithytai* adlı bir grubun bulunduğunu ve περιθύτης olarak Pardalas'ın da bu grubun üyesi olduğunu dile getirmektedir.[922] Pardalas'ın Asklepios kültüyle bağı sadece bu yazıtla sınırlı değildir. Aristides'in Asklepieion'u sık sık ziyaret ettiği sırada Pardalas ile orada tanıştığı söylevlerinde yer almaktadır. Aristides kent ve eyalette görevlendirildiği memurluklardan sofist olduğu için muaf tutulmasını isteyip bu haktan yararlanmak için harekete geçtiği zaman, Pardalas ona yardım etmiştir. Pardalas, Aristides için çocukluk arkadaşı Asia *proconsul*'u Iulius Severus'a bu konuyla ilgili bir mektup yazmış[923] ve bunun sonucunda da Aristides bütün *leiturgia*'lardan muafiyet hakkı elde etmiştir.[924] Aristides'in aktardıkları Pardalas'ın Asklepieion'u sık sık ziyaret ettiği ve Asklepios kültünün bir mürşidi olduğunu göstermektedir. Ayrıca Aizonai'dan ele geçen

---

[914] Puech 2002, 374.

[915] Roberts 1971, 488–489, no. 555; Sokolowski 1973, 410.

[916] *I.Asklepieion* 140.

[917] *I.Asklepieion* 79, 140, 152; Roberts 1971, 485–487, no. 546, 548.

[918] *I.Asklepieion* 79: [Ἀσκληπιῶι] | [Σωτῆρι] | [Π. Ἀφράνιος] | Φλαβιανὸς | ὑπατικὸς | περιθύτης καὶ | θεραπευτής.

[919] *I.Asklepieion* 152, str. 7–8: Ἰουβεντιανὸς Ἀλέξανδρος ν Νεικομηδεύς περιθύτης κα[ὶ θεραπευτὴς καὶ(?)] | [νεωκό]ρος καὶ ἱερεὺς κατὰ Βειθυνίαν τοῦ βασιλέως Ἀσκληπιοῦ.

[920] *I.Asklepieion* 79, 152.

[921] *I.Asklepieion* 140; Puech 2002, 374, no. 196: [— — —]ΩΜ[—] | περιθυτικὸν | Παρδαλᾶς | περιθύτης.

[922] Sokolowski 1979, 67. Ayrıca bkz. Sokolowski 1973, 407–413.

[923] Ael. Ar. *Orat.* 26. 327. 23; 26. 324. 4. Ayrıca bkz. Janiszewski–Stebnicka–Szabat 2015, 279.

[924] Ael. Ar. *Orat.* 26. 336-346. Ayrıca bkz. Behr 1986, 330-337.

yazıtlar aracılığıyla Tiberius Claudius Pardalas'ın, Asia Eyaleti'nin Pergamon'daki tapınaklarının *arkhiereus*'liğini yapmış olduğu da bilinmektedir.[925]

3.2.8 προφήτης (πρό – φημί)

Prophetes, tanrı adına konuşan kişi demektir. Didyma'da, Apollon tapınağının rahibi olup kültle ve tapınağın denetlenmesi, bakımıyla ilgilenmektedir. Apollon'un onuruna düzenlenen bütün ayinlere, festivallere, kurban sunumlarına, kehanet törenlerine başkanlık etmektedir.

Yunan dünyasının en ünlü kehanet merkezlerinden biri olan Didyma Apollon tapınağı ilk olarak Herodotos'ta geçmektedir. Tapınakta kutsal yapılar ve bir kâhin bulunduğu**,** Persler tarafından yağma edildiği Herodotos tarafından aktarılmaktadır.[926] Arkeolojik ve epigrafik veriler aracılığıyla MÖ. 800 yılına kadar izi sürülebilen Didyma'daki Apollon tapınağının MÖ. 494–334 yılları arasında bir rahip tarafından yönetilmiş olduğu düşünülmekte olup bu rahibin tam olarak nasıl adlandırıldığı bilinememektedir.[927] Delphoi'daki Apollon kehanet merkezinde rahip *hiereus* olarak adlandırılırken,[928] MÖ. 334 yılından sonra Didyma'daki başrahibin unvanının *prophetes* olduğu yazıtlar aracılığıyla belgelenmektedir.[929] Kehanet ritüellerinin gerçekleşmesinde *prophetes*'in herhangi bir görevi olup olmadığı tam olarak bilinmemekle birlikte,[930] kült ayinlerinin ise *prophetes*'in başkanlığı altında gerçekleştiği düşünülmektedir.[931] Bu ayinleri gerçekleştirirken elinde bir asa tutup[932] defne yaprağından yapılmış bir çelenk taşıyan *prophetes*'e kent tarafından altın bir taç da sunulmuştur.[933]

Didyma'nın baş *magistratus*'u olup görev süreci boyunca *prophetes* evinde ikamet etmektedir.[934] *Prophetes*'lerin görev süresi bir yılla sınırlı olup memurluğu üstlenebilmek için belirli bir yaş sınırlaması yoktur. Claudius Damas seksen bir yaşında ikinci kez bu görevi yapabilirken, Marcus Ulpius Flavianus Phileas ise yirmi üç yaşında aynı memuriyeti

---

[925] *PIR*^{2} C 951; *MAMA* IX. 18-20; Puech 2002, 372-373, no. 192-195.

[926] Herod. *Hist*. 6. 19. 11–16.

[927] Fontenrose 1988, 7. Didyma'daki Apollon tapınağı için bkz. Parke 1985; Parke 1986, 121–131; Soyöz 1999, 63–74; Herda 2006; Gürdal 2007, 43–51; Steuernagel 2008, 122–140.

[928] Fontenrose 1988, 46.

[929] Didyma'daki *prophetes* yazıtları için bkz. Rehm 1958; Robert 1960, 449–463.

[930] Fontenrose 1988, 51–52.

[931] Fontenrose 1988, 78.

[932] Fontenrose 1988, 53.

[933] *I.Didyma* 217; Rehm 1958, 141.

[934] *Prophetes* evi için bkz. Rehm 1958, 155–169.

üstlenebilmiştir.[935] *Prophetes*'ler bir yıl sürecek olan bu görevlere kura ile seçilmektedir. Miletos'un beş *demos*'u *prophetes* için farklı birer aday gösterdikten sonra, bu beş aday arasından kura yöntemiyle bir kişi *prophetes* olarak seçilmekte[936] ve kurada çıkan bu kişinin tanrının seçimi olduğu düşünülmektedir. Didyma'dan ele geçen bir yazıtta *prophetes* Pomponius Pollion için kullanılan κληθεὶς ὑπὸ τοῦ θεοῦ (tanrı tarafından seçilen) ifadesi bu düşünceyi açık bir şekilde desteklemektedir.[937] *Prophetes* görevi için yalnızca tek bir adayın olduğu yıllarda formaliteden bir seçim yapılarak aday olan kişi *prophetes* olarak seçilmektedir. Bu şekilde seçilip *prophetes* olan kişiler için yazıtlarda ἀκλήρωτος (kura olmadan) ifadesi kullanılmaktadır.[938] Bunun dışında bazı zamanlarda ise bu görevin sorumluluklarını üstlenmek için gönüllü kişiler çıkmaktadır. Yazıtlarda *prophetes*'liği gönüllü olarak üstlenen bu kişiler αὐτεπάγγελτος (gönüllü) olarak anılmaktadır.[939] Gönüllü olarak bu görevi üstlenen kişiler bir kereden fazla bu memurluğu üstlenebilmekte ve ücret almadan bu görevi yerine getirmektedirler. Gönüllü olanlar kura çekilmeksizin bu görevi yapmaktadır. *Prophetes* görevini üstlenen kişi genelde daha önceden *stephanephoros*, *agonothetes*, *agoranomos* ve diğer kent görevlerini üstlenmektedir.[940]

Yazıtlar aracılığıyla Didyma Apollon tapınağında üç filozofun *prophetes* olarak görev yaptığı tespit edilmektedir. Hellenistik/Roma Dönemi'ne tarihlenen bir yazıtta Herakleion oğlu Philidas, filozof ve *prophetes* olarak anılmakta olup Aias'ın soyundan geldiği ve Epikuros (ἐπικούρειος) felsefesini takip ettiği belirtilmektedir.[941]

MS. II. yüzyıla tarihlenen bir yazıtta *diadokhos* olarak adlandırılan Phanias,[942] Apollon'un *prophetes*'liğini yapmıştır.[943] *Diadokhos* bir felsefe ya da retorik kürsüsünün

---

[935] *I.Didyma* 377; Fontenrose 1988, 49–50.

[936] Fontenrose yazıtlarda yer alan πέμπτος κληρωθεὶς ifadesinin beş adaydan birinin kura seçimini kazandığına delalet ettiğini düşünmektedir. Bkz. Fontenrose 1988, 47. Ayrıca bkz. *I.Didyma* 287, 332.

[937] *I.Didyma* 384, str. 1–2: προφήτης Κ(οΐντος) Πομ[πώνιος Πωλλίων εὐσεβής, πανηγυ]|ρικός, ἰατρὸς κληθεὶ[ς ὑπὸ τοῦ θεοῦ.

[938] *I.Didyma* 377, 386, 388, 395, 409.

[939] *I.Didyma* 280, 372, 373, 390, 404, 405, 409, 410, 579.

[940] Fontenrose 1988, 48–54.

[941] *I.Didyma* 279; Özlem–Aytaçlar 2006, 136, no. 111: προφήτης | Φιλίδας Ἡρακλέωνος | φιλόσοφος ἐπικούρειος | γένος ἀπ' Αἴαντος.

[942] *I.Didyma* 223; Rehm 1958, 133, no. 150: Πλάτωνα| τὸν Ἀρίστω|νος Φανί|ας ὁ διάδο|χος.

[943] *I.Didyma* 207; Rehm 1958, 124, no. 127: [….]ΙΘΡΙΝΧΟΝ | [ἵδρ]υσέν με | τῷ Καταιβάτῃ | vacat | [Φ]ανίας θεοῖσιν | εὐσεβὴς | [πρ]ο[φ]ητεύων. Ayrıca bkz. Rehm 1958, 118, no. 100.

yöneticiliğini ifade etmektedir. Büyük ihtimalle Phanias, yerel Plâtoncu bir felsefe okulunun başkanlığını yapmış olmalıdır.[944]

Yazıtlar aracılığıyla filozof olup *prophetes* olduğu öğrenilen son kişi ise stoacı Aelius Aelianus'tur. MS. II.–III. yüzyıllar arasına tarihlenen yazıtta Aelius Aelianus'un, filozof, *prophetes* olduğu, stoa (στωικός) okulunu takip ettiği, birçok kentte meclis üyeliği ve vatandaşlıkla onurlandırıldığı belirtilmektedir.[945] Yazıt mezar yazıtı olup Aelianus'un kızı tarafından adanmış ve Aelianus'un ailesi ile ilgili de değerli bilgiler sunmaktadır. Aelianus'un kızı Aelia Aeliane, Artemis Pythia'nın *hydrophoros*'luğunu yapmış ve bu görev Didyma'da bir kadının ulaşabileceği en yüksek memurluktur.[946] Artemis Pythia'nın rahibesi olan *hydrophoros*, Didyma'da *prophetes* kadar önemli bir memuriyet olup genellikle *prophetes*'lerin kızları tarafından üstlenilmektedir.[947] *Prophetes*'le birlikte *hydrophoros* bir yıl boyunca görevini icra etmektedir.[948] Zaten yazıtta Aelianus'un *prophetes*'lik görevini, kızının *hydrophoros*'luğuyla aynı yıl (προφήτου ἐν τῷ αὐτῷ ἔτει) yapmış olduğu belirtilmektedir. Rehm bu yılın MS. 212 yılı olduğunu düşünmektedir.[949]

Yazıtlarda neredeyse bütün *prophetes*'ler kendilerini εὐσεβής (dindar) ve φιλάγαθος (sevgi dolu) olarak adlandırmaktadırlar. Aelia Aeliane adadığı bu yazıtta *prophetes*'ler gibi kendisi için εὐσεβής ifadesini kullanmaktadır. Yazıtta, Aelia Aeliane'nin kardeşinin *stephanephoros* olduğu ve anne tarafından dedesi Khairemon'un da *prophetes*'lik görevini üstlendiği yer almaktadır. Filozof Aelius Aelianus'un kendisi ve aile üyeleri Apollon kültüyle ilgili dini görevleri üstlenmenin yanı sıra oğlu tarafından kentin önemli *eponymos* görevi olan *stephanephoros*'luk da yerine getirilmiştir. Miletos'tan ele geçen bir yazıtta *prophetes* ve *stephanephoros*'lar için ἐπάναγκες ἐπιτελεῖν τὰς εὐωχίας τῶν τε κόσμων καὶ τῶν μολπῶν ifadesinin kullanılması, *stephanephoros*'ların *prophetes*'lerle birlikte *kosmoi* ve *molpoi*

---

[944] Andreou 2000, 9; Haake 2008, 157–158; Felsefe okulları kürsü başkanlığıyla ilgili yazıt için bkz. IG II^2 1099. Ayrıca bkz. Avotins 1975; tez bkz.

[945] *I.Didyma* 491; Rehm 1958, 207, no. 310; Özlem–Aytaçlar 2006, 136, no. 112: ἀγαθῇ τύχῃ | ὑδροφόφος Ἀρτέμι|δος Πυθίης εὐσεβὴς Αἰλ(ία) | Αἰλια[νή] θυγάτηρ Αἰλ(ίου) Αἰ|λιανοῦ πρ(οφήτου) ἐν τῷ αὐτῷ ἔτει | φιλοσόφου στωικοῦ τει|μηθέντος ἐν πολλοῖς | ἔθνεσι βουλείαις | (αἰ) πο|λιτείαις · κ(αὶ) · Αὐρ(ηλίας) · Ἀλεξάν|δρας ἐκγόνη πρὸς μητρὸς | πρ(οφήτου) Χαιρήμονος, ἀδ̣ε̣[λφὴ] | [……..…σ]τεφαν[ηφόρου —].

[946] Fontenrose 1988, 128.

[947] Rehm 1958, 380–387.

[948] Fontenrose 1988, 125.

[949] Rehm 1958, 387.

festivallerinin düzenlenmesinden sorumlu olduklarını göstermektedir.[950] Ayrıca aynı yazıtta yer alan κατὰ τὰ πάτρια ἔθη deyişi bu bayramlarının kentin eski gelenekleri olup uzun yıllardan itibaren kutlandığını kanıtlamaktadır. Fontenrose, *prophetes*'in *kosmoi* bayramından *stephanephoros*'un ise *molpoi*[951] festivalinden sorumlu olduğunu iddia etmektedir.[952] Ayrıca *kosmoi* bayramında kadınların ağırlanmasının sorumluluğu, Artemis Pythia'nın rahibesi *hydrophoros*'un yükümlülüğü altındadır.[953] Anlaşılan filozof Aelius Aelianus ailecek bu bayramların düzenlenmesi ve ziyafetçilerin ağırlanmasıyla ilgilenmiş olmalıdır. Bu bayramları düzenlemek bir *prophetes* için oldukça külfetli bir görev olmalıdır. MS. I. yüzyıla tarihlenen ve Didyma'dan ele geçen bir yazıtta kentin geleneklerine göre düzenlenen *kosmoi* bayramı on iki gün sürmüş[954] ve ikinci kez *prophetes*'lik görevi üstlenen Claudius Damas bu görevi herhangi bir ücret almadan (λαβὼν τὴν προφητείαν δωρεὰν)[955] bedava bir şekilde yerine getirmiştir. MS. 50–84 yılları arasına tarihlenen başka bir yazıtta ise aynı zamanda *agoronomos*'luk da yapan Caius Iulius Antiokhos *prophetes* görevini, aynı şekilde ücret almadan, kenti için bir hediye (παραλαβὼν τήν προφητείαν ὑπὲρ τῆς πατρίδος δωρεὰν) olarak üstlenmiştir.[956] Bir *prophetes*'ten yurttaşların güzel vakit geçirmesi için on iki gün sürecek olan festivalin iyi bir şekilde organize edilmesi beklenmektedir. *Prophetes* tarafından şenlik boyunca yurttaşlara ziyafet verilmeli, erkek her yurttaşa iki *denaria* ve 3 kupa şarap verilip günlük zeytinyağının da tedarik edilmesi gerekmektedir. Bunun dışında geleneksel günlerde de zeytinyağının tedarik edilmesi (ἔλαιον ταῖς ἐθίμοις ἡμέραις) ve *anoigmoi* festivalinde erkek çocuklara dört gün süreyle akşam yemeği, kadınlara, bakirelere ve kutsal meclise hediyeler vermek *prophetes*'in diğer yükümlülükleridir.[957] *Prophetes* görevi Miletos'un en zengin ve seçkin aileleri tarafından üstlenilmektedir.[958] Yazıtlar aynı aile üyelerinin (baba-oğul-torun) bu görevi üstlenmiş olduğunu göstermektedir.[959]

---

[950] *I.Miletos* I 3, 134.

[951] Molpoi için bkz Herda 2006.

[952] Fontenrose 1988, 60, 74–75. Ayrıca bkz. CIG 2869; *I.Didyma* 365; Rehm 1958, 188, no. 268

[953] Fontenrose 1988, 74.

[954] CIG 2869; *I.Didyma* 365; Rehm 1958, 188, no. 268: προφήτης Κλαύδιος | Δαμᾶς ὑπέσχετο δευ|τέραν προφητείαν ἐτῶν | ὧν ὀγδοήκοντα ἑνὸς καὶ | ἀνενεώσατο τὰ πάτρια ἔθη | καὶ τούς τε κόσμους ἐ[ν] | τῶι ἱερῶι ἐπὶ δώδεκα ἡμέρας.

[955] *I.Didyma* 358; Rehm 1958, 176, no. 237II. Ayrıca bkz. Fontenrose 1988, 52–53.

[956] *I.Didyma* 360; Rehm 1958, 179, no. 248.

[957] *I.Didyma* 372–374, 419; Rehm 1958, 188, no. 269–271; 200, no. 297

[958] Didyma'da *prophetes* görevini üstlenen kişiler için bkz. Rehm 1958, 380–387.

3.3 Maliye ve Ticaretle İlgili Memuriyetler

3.3.1 ἀγορανόμος (ἀγορα–νόμος; ἀγορανόμοι)

Ἀγορανόμος; *ἀγορα* ve *νόμος* kelimelerinden oluşmuştur. Pazar yerinin düzeninden sorumlu kişi anlamına gelmektedir. Pazar yeri düzeninden kasıt, agoradaki ticari ilişkilerin, alışverişin ve dükkânların işleyişinin yolunda gitmesidir. *Agoranomos* (ἀγορανόμος) da kent adına *agora*'da kiraya verilmiş olan dükkânların kirasının toplanmasından sorumlu, dükkânların açılış–kapanış saatlerini, bakım–onarım işlerini, satışa sunulan malların kalitesini ve alışverişin dürüst bir şekilde gerçekleşmesi için fiyatların uygunluğunu denetleyen en üst mercidir.[960] Bu amaçla alışverişte kullanılan ölçüm aletlerinin doğruluğunu da kontrol eder.[961] *Agoranomos*'lar tarafından sunulmuş adaklarda yılan, kantar ve çan gibi simgeler bu memuriyetin ticaret–alışverişle olan bağını ortaya koymaktadır.[962] Platon pazarla ilgili her türlü işten ve pazardakilerin tapınaklara zarar vermemesi için, tapınakların gözetiminden ve çeşmelerin korunmasından da *agoranomos'*ların sorumlu olduğunu yazmaktadır.[963] Kurallara uymayan, dürüst bir şekilde ticaret yapmayan tüccarları cezalandırma hakkına da sahiptirler.[964] Platon, *agoranomos*'un kurallara karşı gelen köleleri ya da yabancıları zincire vurup kırbaçlayarak, kentin vatandaşlarını ise para cezası vererek cezalandırabileceğini belirtmektedir.[965]

Agoranomos'ların önemli görevlerinden biri, kent için kaliteli ve ucuz tahıl temin edip kentin tahıl ihtiyacını karşılamaktır.[966] Özellikle de tahıl sıkıntısı olan zamanlarda fiyatlardaki dalgalanmalar sonucu yoksul halkın alım gücü düştüğünde *agoranomos* devreye girip ya

---

[959] *I.Didyma* 152, 182, 250, 359, 377 *I.Didyma* 250, str. 11–14: διὰ γένους | προφητῶν Οὐλπιανῶν Ἠγη|σάνδρου καὶ Ἀνδρέου καὶ Αἰλι|ανοῦ Ποπλᾶ.

[960] Aristot. *Pol.* 1299b.17–1331b.11; Jones 1966, 215; Mageotte 2005, 287–288; Oliver 2012, 81–95; Bresson 2015, 246–259.

[961] Jones 1966, 216; Rozenfeld 2005, 20; Schachter–Marchand 2013, 297–299.

[962] Kalinka, 1933, 90, no. 57; 92, no. 59; Robert, 1937, 288, no. 14; 289 vd, no. 17; Öztürk 2008, 72–73; Öztürk 2011, 491. Smyrna'da tartılar üzerine yazılmış *agoranomos* yazıtları için bkz. *I.Smyrna* 781–783.

[963] Plat. *Leg.* 759.a.8: τὸ δὲ περὶ ἀγορᾶς κόσμον ἀγορανόμους. Plat. *Leg.* 764.b.1: τοὺς δὲ δὴ ἀγορανόμους τὸν περὶ τὴν ἀγορὰν κόσμον διαταχθέντα ὑπὸ νόμων φυλάττειν, καὶ ἱερῶν καὶ κρηνῶν ἐπιμελεῖσθαι τῶν κατ᾽ ἀγοράν.

[964] Migeotte 2005, 290–294.

[965] Plat. *Leg.* 764.b.4: πληγαῖς μὲν καὶ δεσμοῖς δοῦλον καὶ ξένον, ἐὰν δ᾽ ἐπιχώριος ὢν τις περὶ τὰ τοιαῦτα ἀκοσμῇ, μέχρι μὲν ἑκατὸν δραχμῶν νομίσματος αὐτοὺς εἶναι κυρίους διαδικάζοντας.

[966] Strubbe 1989, 99–122. Kentin hububat ihtiyacının karşılanmasıyla ilgili bkz. Strubbe 1987, 45–82.

kendi cebinden tahılın fiyatını ödeyerek[967] ya da aracıları ikna ederek tahılın halka ucuza satılmasını sağlamaktadır.[968] Hatta bazı durumlarda kendi tahılını getirip pazarda halka satması beklenmektedir.[969] Sadece tahılın değil, zeytinyağı ve insanlar için gerekli gıda maddelerinin de pazarda uygun fiyatlara satılmasını sağlamak *agoranomos*'un sorumluluğundadır.[970] Ephesos'tan ele geçen bazı yazıtlar *agoranomos*'ların, *gymnasion*'lar için zeytinyağı temin ettiğini de göstermektedir.[971]

Agoranomos görevini bir kişi yerine getirebildiği gibi birkaç kişi birlikte icra edebilmektedir. Aristoteles, on *agoranomos*'un kurayla seçildiğini ve bu memurlardan beşinin Peiraieus'te diğer beşinin de Atina'da görev yaptığını yazmaktadır.[972] Küçük kentlerde bir *agoranomos* olabildiği gibi büyük kentlerde bu sayı artmakta ve *agoranomos*'lara yardımcı olan *metronomos* ve *sitophylakes* memurları bulunmaktadır.[973] *Agoranomos*'ların kurayla seçilmiş olması Klasik Dönem'de bu görevin *leiturgia* olmadığını göstermektedir. Politik yaşama katılmak isteyen biri için *agoranomos* politik kariyerdeki ilk basamaktır.[974] Genç bir insan için kent içindeki kariyere *agoranomos*'luk ile başlamak biraz ağır olabilmektedir; çünkü maddi olarak oldukça külfetli bir memuriyettir. Cassius Dion, *Historiae Romanae* 53'te görevin harcamalarının büyüklüğünden dolayı *agoranomos* olma hususunda hiç kimsenin istekli olmadığını belirtmiştir.[975] Dion Khrysostomos ise *Orationes* 46.14'te agorayla ilgilenecek kişinin mali açıdan güçlü olan kişiler arasından seçilmesi gerektiğini

---

[967] Dmitriev 2005, 148; Reynolds 1982, no. 30; Peker 2012, 48–49.

[968] *I.Ephesos* 1455, str. 3–6: καταλαβὼν τὸν σῖτον τὸν ἐν τῆι ἀγορᾶι πωλούμε|νομ πλέονος δραχμῶν ἔχς, πεισθεὶς | ὑπὸ τοῦ ἀγορανόμου καὶ βουλόμενος | χαρίζεσθαι τῶι δήμωι ἐπώλησε τὸν σῖτομ πάντα εὐωνότερον τοῦ ἐν |τῆι ἀγορᾶι πωλουμένου. Bu yazıtta *agoranomos*, Rhodoslu tüccarı, tahılı piyasadan daha ucuza satması konusunda ikna etmiştir.

[969] Quaß 1993, 260–263.

[970] Apul. *Met.*1.25–26. Ayrıca bkz. Ertekin 2003, 36.

[971] *I.Ephesos* 3017, str.2. 3–4: ἠ[γορα]νόμη[σε]ν |[εὐ]σ[ταθῶς κα]ὶ ἐλ[αι]οθέτησεν ἐν [π]ᾶσι τοῖς [γυ]μνασίο[ις εὐτυχῶς].

[972] Aristot. *Ath. Pol.* 51.1: Κληροῦνται δὲ καὶ ἀγορανόμοι, πέντε μὲν εἰς Πειραιέα, δ᾽ εἰς ἄστυ. Aristoteles, Atina ve Pire'de her türlü pazar işiyle ilgilenen toplam altmış beş kişi bulunduğunu yazmaktadır. Oliver 2012, 82–83.

[973] Migeotte 2005, 288.

[974] Bekker–Nielsen 2008, 77: Kentte başarılı politik bir kariyer *agoronomos, agonothetes* ve *arkhon* gibi görevleri içermektedir.

[975] Cass. Dio 53.2.2: δὴ πολλοί σφων πένητες ἐγεγόνεσαν ὥστε μηδ᾽ ἀγορανομῆσαί τινα διὰ τὸ μέγεθος τῶν ἀναλωμάτων ἐθελῆσαι.

belirtmektedir.[976] *Agoranomos*'lar kentin zengin ve prestijli yurttaşları arasından seçilmektedir.[977] Özellikle de Roma egemenliği ile birlikte *agoranomos*'ların sorumluluk alanlarının genişlemiş olması ve *agoranomos*'luğun pek çok kentte *leiturgia* olması,[978] bu görevi maddi olarak oldukça ağır bir yük haline getirmiştir. Bundan dolayı da bazı kentler bu külfeti azaltmak için *agoranomos* olarak birden çok kişiyi atamışlardır.[979] Oinoanda'da iki, Boubon'da dört,[980] Olbia'da (Pontike) beş,[981] Halikarnassos'ta dokuz kişi[982] bu görevi üstlenmektedir. Memuriyeti üstlenen kişiden beklenen maddi sorumluluğun fazla olması ve ağırlaşan ekonomik şartlardan dolayı İmparatorluk Dönemi öncesinde bir yıllık olan görev süresi azaltılmıştır. Perge ve Side'de *agoranomos*'ların memuriyet süresi üç ay, Phaselis ve Oinoanda'da altı aydır.[983] Bazı kentlerde iki ya da üç kişilik bir kurul tarafından sırayla da yapılabilmektedir.[984]

Agoranomos'ların Hellenistik Dönem'deki görevleri Roma İmparatorluk Dönemi'nde de devam etmiştir;[985] ancak zamanla *agoranomos* unvansal bir anlam kazanıp pazar denetçisinden ünlü bir kamusal hayırsevere dönüşmüştür.[986] Hayırseverliklerde bulunan kişiler için onursal bir unvan olarak kullanılmaya başlanmış ve *leiturgia* olarak üstlenildiği görülmüştür.[987] Foster, bu değişimde Roma'daki *aedilis* memuriyetinin etkisi olduğunu

---

[976] Dio 46.14: τὸ δὲ ἀξιοῦν ἐπιμελεῖσθαι τῆς ἀγορᾶς καὶ τοὺς δυναμένους χειροτονεῖν.

[977] Migeotte 2005, 294.

[978] *I.Prusa ad Olympum* 21, str. 2–3: ἀγο|[ρα]νομήσαντα ἐκ τῶν ἰδίων πολλάκις. Roberts 1954, no. 7, str. 10–11: ἀγορανομ[ήσαντα]| μετὰ πολλῶν ἀναλωμάτων Ayrıca bkz. MAMA IV 152; MAMA VI 265; *I.Laodikeia am Lykos* 82; *I.Hierapolis* 26; *I.Selge* 62.

[979] Bekker–Nielsen 2008, 75.

[980] Tüner–Önen 2008, 165.

[981] *IosPE I*^{2} 129: ἀγαθῇ τύχηι | ἐπὶ ἄρχοντος Μάρκου | Οὐλπίου Πύρρου Ἀρσηό|χου οἱ περὶ Ποσειδῆν | Ζήθου τὸ γ΄ ἀγορανόμοι | Κουνοῦς Ἀθηναίου, Μου|κούναγος Ἀλεξάνδρου | Ἀνθέστιος Σαμβίωνος | Κουκούναγος Ῥηχου|νάγου ἀνέθηκαν | Ἑρμεῖ Ἀγοραίῳ Νεί|κην ἀργυρᾶν ὑπὲρ | τῆς πόλεως καὶ | τῆς ἑαυτῶν ὑ| γείας. Ayrıca bkz. *IosPE I*^{2} 128, 685.

[982] Halikarnassos 48: Ἀφροδίτηι ἀγορανόμοι | Ἀναξίδημος Γεροντίδου | Ὀνόμαστος Ὀλυμπιοδώρου | Διομήδης Διοδώρου | Πανταλέων Λέοντος | [Φι]λόδημος Φιλοκλέους | Βούτης Ἡρώιδου | Μενεκλῆς Φορμίωνος | Φίλαγρος Ἀρτεμιδώρου | Φιλίσκος Ἡγησίππου.

[983] DAW 102, 1970, 38–40; Wörrle 1988, 111–112.

[984] Magie 1950, 645.

[985] Migeotte 2005, 288.

[986] Foster 1970, 129–130; Quaß 1993, 248–252.

[987] Garnsey–Niff 1998, 303–315. Krş. Bkz: Bekker–Nielsen 2007, 127.

belirtmektedir.[988] Ephesos'tan ele geçen yazıtların bir kısmında görülen λείτουργὸς ἀγορανομή/ἠγορανόμησεν[989] ifadesi *agoranomos* görevinin *leiturgia* olarak yapıldığını göstermektedir. Kent için herhangi bir görevi yerine getiren kişi aynı zamanda *agoranomos*'un görevini de üstlenebilmektedir. Atina'daki retorik kürsüsüne atanan ilk kişi olan Ephesoslu sofist P. Hordeonios Lollianus, Atina'da *strategos* olarak görev yaptığı zaman, kentin besin ve erzak sorunu olduğunda bu eksikliği gidermekle görevlendirilmiştir. Thessalya'dan deniz yoluyla tahıl geldiğinde *demos'*un kasasında para olmadığından ödeme yapmak için öğrencilerinden bağış yapmalarını istemiştir. Bu isteği sonucunda büyük miktarda para toplanarak tahılın ücreti ödenmiştir. Lollianus bunun karşılığı olarak öğrencilerinden ders ücreti almamıştır.[990] Ayrıca Philostratos, Kilikialı sofist Publius Anteius Antiokhos'un da kimi zaman vatandaşları için tahıl temin ettiğini aktarmaktadır.[991] Philadelpheia'dan ele geçen ve MS. II. yüzyıla tarihlenen bir yazıtta, sofist Lucius Antonius Pollianus, yaşam boyu buğday dağıtıcısı (διὰ βίου σειτοδότιν) olarak onurlandırılmaktadır.[992] Ayrıca yazıtta *ktistes* olarak anılması kente olan faydasının sadece buğday temin etmekle sınırlı olmadığını da göstermektedir. *Ktistes* olarak kentteki birçok yapının inşa edilmesinden sorumlu olmuş olmalıdır. Ephesos'tan ele geçen iki yazıtta sofist Titus Flavius Damianos *grammateus'*lik görevini yaparken on üç ay boyunca 201,200 *medimnoi* vererek kentin tahıl ihtiyacını karşılamıştır.[993]

Phokaia'dan ele geçen yazıtta, filozof Lucius Vibius Eumenes'in ἀγορανόμος görevini yerine getirmiş olduğu anlaşılmaktadır. Phokaia'nın yurttaşı olan Eumenes, yazıt aracılığıyla yaptığı öğrenilen memuriyetler göz önünde bulundurulunca kentin önde gelen ailelerinin birinin üyesi olarak *agoranomos* görevini, gerektirdiği bütün sorumluluklarıyla seçkin bir şekilde yerine getirmiş olmalıdır.[994] Atina'nın en güçlü ailelerinden birinin üyesi, pek çok

---

[988] Foster 1970, 128–144.

[989] *I.Ephesos* 913; 921; 929; 932; 934A; 1247A; 1583; 3011; Ertekin (2002) çalışmasında, Ephesos'tan ele geçen yazıtlarda 84 *agoranomos* saptamış ve bunlardan 8'inin bu görevi *leiturgia* olarak yaptıklarını belirtmiştir.

[990] Philostr. *VS* 526–527.

[991] Örnekleri için bkz. Aristeides, *Oration* 43.Philostr. *VS* 568–569.

[992] IGR IV 1630; Puech 2002, 413, no. 219; Özlem–Aytaçlar 2006, 183, no. 202: Λ. Ἀντώνιον Σεργία | Πωλιανόν, τὸν σοφιστὴν | καὶ κτίστην καὶ δι|ὰ βίου σειτοδότιν καὶ | στεφανηφόρον | ἐπιμεληθέντος | τῆς ἀναστάσεως τοῦ τῆς | πόλεως οἰκονόμου | Ἀντωνίου.

[993] *I.Ephesos* 672, 3080. Ayrıca bkz. Kalinowski 2006, 119–122.

[994] SEG 41 1044; Tanrıver 1991, 81, no. 4; Jones 2003, 128; Özlem–Aytaçlar 2006, 138, no. 114: ἀγαθῇ τύχῃ.| Λούκιον Οὐίβιον | Εὐμένη | φιλόσοφον| στρατηγόν | βούλαρχον | εἰρήναρχον | ἐφήβαρχον | γυμνασίαρχον | [ἀγορα]νόμον.

memuriyeti ve *euergetes*'liği üstlenmiş olan L. Vibullius Hipparkhos Tiberius Claudius Attikos Herodes de MS. 125 yılında Atina'da *agoranomos* görevini üstlenmiştir.[995] Büyük ihtimalle Herodes politik kariyerine *agoranomos* olarak başlamıştır. Bu görevin sorumluluklarını layıkıyla yerine getirmiş olmalı ki MS. 126/127'de *eponymos arkhon* olmuştur.[996] Herodes'in kariyeri burada sona ermemiş, tam tersine ilerleyen zamanlarda Roma'da önemli görevler yerine getirmiştir. MS. 129 yılında *quaestor* olarak İmparator Hadrianus zamanında *senatus*'a girmiştir. MS. 131'de *tribunus plebis* ve MS. 133'te *praetor* seviyesine yükselmiştir.[997] MS. 134–135 yılları arasında İmparator Hadrianus zamanında, Asia Eyaleti'nin özgür kentlerinin *corrector*'u olarak hizmet etmiştir. Eyaletin ilk *corrector*'u olmuştur.

3.3.2 λογιστής

Suda, *logistes* kavramını tanımlarken κριτής (hâkim/uzman), δοκιμαστής (müfettiş/para ticaretiyle ilgilenen) ve ἐξεταστής (mutemet/kamu hesaplarının denetçisi) kelimelerini kullanmaktadır.[998] Aristoteles ise *boule* üyelerinin, her *prytanis*'in döneminde memurların verdikleri hesapları denetlemeleri için kendi içlerinden on kişiyi *logistes* olarak seçtiklerini aktarmaktadır.[999] Suda ve Aristoteles'in *logistes* ile ilgili aktardığı bilgiler tamamen bir kentin para işlerini kapsamaktadır.

İlk olarak MÖ. V. yüzyılda Atina'da Hellen kent memuriyeti olarak *logistes*'lik, kent gelirlerinin memurlar tarafından nasıl harcandığını denetleyen günümüzün maliye müfettişidir. Kamu arazilerinin kiraya verilmesi ve denetlenmesi,[1000] kutsal hazineye para giriş çıkışlarının kontrol edilmesi, görev süresini tamamlamak üzere olan ve tüm memurlar içinde hesap verme zorunluluğu olan memurların hesaplarının denetimden geçirilmesi *logistes*'lerin görevleri arasında yer almaktadır. MÖ. V. yüzyılda Atina'da otuz *logistes* kutsal

---

[995] IG III 160; IG II² 3602; Ameling 1983 II, no. 71; Jansen 2006, 18: ἐπὶ τῆς | ἀγορονομίας | Ἡρώδου τοῦ | Ἀττικοῦ | ἀνέθηκεν.

[996] IG II^2 3190, str. 1–5: ἀγαθῇ τύχῃ | ἐπὶ Τιβερίου | [Κ]λ[α]υδίου Ἡρώδου | Μ[α]ραθωνίου νε(ωτέρου) | ἄρ[χ]οντος. IG II^2 3733, str. 3–5: οἱ ἐπὶ Τιβ · Κλαυδίου Ἡρώ|δου Μαραθωνίου ἄρ|χοντος τρίτου. IG II^2 3734; Oliver 1970, 34, 129.

[997] Jansen 2006, 18: L. Vibullium | Hipparchum Ti(berium) | Cl(audium) Ti(berii) f(ilium) Quir(ina) Atticum | Herodem q(uaestorem) i(mperatoris) Caesaris | Hadriani Aug(usti) inter ami|cos trib(unum) plebis praetorem.

[998] Suda *Lex.* λ 653 *s.v.* Λογιστής· κριτής, δοκιμαστής, ἐξεταστής. Ayrıca bkz. Suda λ 652 *s.v.* Λογιστεῦσαι.

[999] Arist. *Ath. Pol.* 48.3–4: [κ]ληροῦσι δὲ καὶ λογιστὰς ἐξ αὐτῶν οἱ βουλευταὶ δέκα, τοὺς λογιουμένους τ[αῖς ἀ]ρχαῖς κατὰ τὴν πρυτανείαν ἑκάστην.

[1000] IG XII 5, 1005; IG XII 7, 515; *I.Mylasa* 19; Blümel 1987, 108.

hazinedeki para akışlarını, girdi-çıktıları; *boule* üyeleri arasından kura ile seçilen on *logistes* her *prytanis*'in döneminde memurların verdikleri hesapları; bütün yurttaşlar içinden kura ile seçilen on *logistes* ve on avukat ise memurluğunun sonuna gelen kamu görevlilerinin hesaplarını denetlemektedirler.[1001] Hesapları denetlenen bu kişiler *logistes*'lerin gerekli görmesi halinde mahkemeye verilmekte ve *logistes*'ler bir memurun yolsuzluk yaptığını kanıtlarlarsa, hâkimler bu kişiyi görevi kötüye kullanma suçundan mahkûm edebilmektedir. Memur rüşvet almaktan dolayı suçlu bulunmuşsa, mahkûm edilip ceza olarak da aldığı rüşvetin on katı kadarını geri ödemek zorundadır. Eğer memur, görevinin gerektirdiğinden daha fazla para harcadığı için hatalı yönetiminden dolayı mahkûm edilirse, sadece fazla harcadığı parayı geri vermek zorundadır.[1002] *Logistes*'lerden oluşan bu grubun üyeleri her bir *phyle*'den seçilirken, avukatlar atama yöntemiyle göreve gelmektedir.[1003]

MÖ. IV.–I. yüzyıllar arasına tarihlenen yazıtlar aracılığıyla Batı Anadolu kentlerinde ve adalarda, *logistes*'lerin kamu arazilerinin kiraya verilmesi ve yönetilmesi, aynı zamanda kamu gelirlerinin takip edilmesi, dini arazilerin denetlenmesi ve mezarları tahrip eden kişilere verilecek cezaların belirlenmesinden sorumlu oldukları belgelenmektedir.[1004] Roma İmparatorluk Dönemi'nde Küçük Asya'da *logistes* kent memurluğu olarak varlığını sürdürmeye devam etmiştir;[1005] ancak kentlerin çözmekte yetersiz kaldığı mali sorunların giderilmesi için Roma tarafından *curator civitatis* veya *curator rei publicae* olarak adlandırılan memurlar görevlendirilmiştir. Bu görevlilerin ilk olarak Küçük Asya'da Hadrianus Dönemi'nde faaliyet gösterdikleri düşünülmektedir; ancak Philostratos'un, Smyrnalı sofist Niketes'in *consul* Rufus ile olan tartışmasını aktarırken Rufus için acımasız ve

[1001] MacDowell 1976 *s.v. logistai*; Glotz 1998, 190, 223–227.

[1002] Arist. *Ath. Pol.* 54.2–12: καὶ λογιστὰς δέκα καὶ συνηγόρους τούτοις δέκα, πρὸς οὓς ἅπαντας ἀνάγκη τοὺς τὰς ἀρχὰς ἄρξ[αντ]ας λόγον ἀπενεγκεῖν. οὗτοι γάρ εἰσι μόνοι οἱ τοῖς ὑπευθύνοις λογιζόμενοι καὶ τὰς εὐθύνας εἰς τὸ δικα στήριον εἰσάγοντες. κἂν μέν τινα κλέπτοντ᾽ ἐξελέγξωσι, κλοπὴν οἱ δικασταὶ καταγιγνώσκουσι, καὶ τὸ γνωσθὲν ἀπο τίνεται δεκαπλοῦν. ἐὰν δέ τινα δῶρα λαβόντα ἐπιδείξωσιν καὶ καταγνῶσιν οἱ δικασταί, δώρων τιμῶσιν, ἀποτίνεται δὲ καὶ τοῦτο δεκαπλοῦν.

[1003] Seyffert 1895, 361, *s.v. logistae.*

[1004] IG XII 5, 1005, 1–4; IG XII 5, 880–883, 885; IG XII 7,515, 31–32; Blümel 1987, 108; Diamantaras 1894, 326, no. 9; Dmitriev 2005, 193.

[1005] IGR III 704; Meriç vd. 1981, 3246, 3247, 3249, 3249A; Zimmermann 1992, 268–20.

zalim bir şekilde *logistes*'lik yaptığını[1006] aktarmasına dayanan bazı modern araştırmacılar bundan hareketle ilk *curator rei publicae* görevini Nero Dönemi'ne tarihlemektedir.[1007]

Logistes'lik kent hesaplarının ve kamu arazilerinin denetimiyle ilgi yerel bir memuriyetken, *curator rei publicae* eyalet kentlerinin kendi başlarına çözemediği mali problemler için imparator tarafından atanan imparatorluk düzeyinde bir görevdir.[1008] Ayrıca *curator rei publicae* olarak atanan kişinin görevini kendi kenti dışında başka bir kentte yapması gerekmektedir;[1009] ancak Yunanca yazıtlarda her iki görev için *logistes* adlandırılmasının kullanılması, iki görevin birbirinden ayırt edilip sınır ve yetkilerinin belirlenmesini zorlaştırmaktadır.[1010] *Digesta*'da kamu ve devlet arazilerinin kiralanması, kamu ve özel gelirlerin toplanması, denetlenmesi *curator rei publicae*'ın sorumluluğu altında olduğu belirtilmektedir.[1011] Ayrıca yazıtlar, ekonomik sorunlarını tek başına çözemeyen eyalet kentleri finansal bir krize girdiklerinde, *curator rei publicae* tarafından mali hesapları incelenerek kentin bu sıkıntılı durumu aşması için gerekli ekonomik düzenlemeleri yapabildiğini göstermektedir.[1012] Ephesos'tan ele geçen ve Antoninus Pius Dönemi'ne tarihlenen bir yazıtta imparator tarafından *curator rei publicae*'dan kentin kamu harcamalarının denetlenmesi istenmekte ve bu denetlemenin geçmiş yirmi yıl içinde görev yapmış ölü ya da sağ tüm memurların hesaplarının incelenmesini kapsadığı görülmektedir.[1013] Ayrıca Perge'den ele geçen bir yazıttan *gerousia* üyelerinin maaşının yükseltilmesi,[1014]

[1006] Philostr. *VS* 512. 4: τοὺς Σμυρναίους ἐλογίστευε πικρῶς καὶ δυστρόπως.

[1007] *Curator rei publicae*'in Küçük Asya'da ilk ortaya çıkışıyla ilgili bkz. PIR^2 N 83; OGIS 492; Liebenam 1897, 292, dn. 5; Magie 1950: 1454-1456, n. 13; Bowersock 1965, 9, dn. 1; Jones 1966, 136–137; Mason 1974, 66; Syme 1977, 43; Burton 1979, 467–473, 481–487; Boatwright 2000, 73–77; Dmitriev 2005, 191–192; Ertekin 2013, 499–501; Akın 2015.

[1008] CIG 2741; SEG 4 520; SEG 44 1210, 1240; *I.Prusias ad Hypium* 7, 11; *I.Prusa ad Olympum* 21; *I.Ephesos* 187–188; *I.Ephesos* 1141; Eck 2000, 278–281. *Curator rei publicae* görevi ile ilgili çalışmalar için bkz. Ertekin 2013, 501, dn. 23; Akın 2015.

[1009] SEG 38 1450; SEG 55 1469; TAM II 771; TAM III 113; IGR III 491. Krş. SEG 44 1210; IGR III 440; Jones 1966, 137–138.

[1010] Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü'nde, Yasemin AKIN tarafından hazırlanan "Roma İmparatorluk Dönemi Küçük Asya'sında *curator rei publicae* Olgusu" başlıklı doktora tez çalışmasında konu etraflıca irdelenmektedir. *Curator rei publicea* için ayrıca bkz. Akın 2015.

[1011] *Dig.* 50.8.2.4–6; 50.8.5; 43.24.3.4.

[1012] Magie 1950, 598.

[1013] *I.Ephesos* 187–188. Ayrıca bkz. Magie 1950,545–546, 634; Burton 1979, 475; Ertekin 2013, 517; Takmer – Oktan 2013, 75.

[1014] *I.Perge* 181.

Attaleia'dan ele geçen bir yazıttan ise halka yağ dağıtılmasının *curator*'un sorumluluğu altında gerçekleştiği belgelenmektedir.[1015] Kent *boule*'sinin üzerinde yetkileri olmasına karşın, eyalet valisinin emri altında görev yapmaktadırlar.[1016]

Yazıtlar aracılığıyla retor Lollius Symmakhos ve Tiberius Claudius Frontonianus, sofist Manius Acilius Glabrio Gnaeus Cornelius Severus ile Publius Aelius Antiokhos ve filozof Menekrates'in *logistes* olduğu bilinmektedir. Melos ve Ephesos kentlerinden ele geçen yazıtlarda, MS. II. yüzyılda yaşamış olan Tiberius Claudius Frontonianus'un süvari sınıfı mensubu olarak Roma ordusunda üç komutanlık (*tres militia)* üstlendiği, iki kez Asia Eyaleti'nin *arkhiereus*'liği (ἀρχιερεύς Ἀσίας) ve *agonothetes*'liğini çok cömert bir şekilde yerine getirdiği, en ünlü kentlerin finans işleriyle (λογιστής) ilgilendiği, Melos kentinin kurucusu (οἰκιστής) olduğu ve kente yıllık 25 bin *denarii* bağışta bulunduğu belgelenmektedir.[1017] Dindar bir retor olarak anılan Claudius Frontonianus'un üstlenmiş olduğu *tres militia* görevleri *equester* sınıfın bir üyesi olduğunu göstermektedir.[1018] Melos'tan ele geçen yazıtta ünlü kentlerin *logistes*'liğini elde etmiş olduğu (πόλεων ἐπιφανεστάτων λογιστείας εὑράμενον) yer almaktadır. Buradaki *logistes*'lik kent memurluğu olmayıp *curator rei publicae* görevidir. Başlangıçta senator ve *equester* sınıf mensupları *curator rei publicae* olarak atanırken, daha sonraki zamanlarda eyaletlerin *arkhiereus*'liğini yapmış Roma vatandaşlık hakkını elde etmiş seçkin yurttaşlar da bu göreve getirilmeye başlanmıştır. Özellikle MS. III. yüzyılda eyaletlerin seçkin kişilerinin kentlerin isteği doğrultusunda bu göreve atanmalarında artış olduğu görülmektedir.[1019] Frontonianus'un üstün bir şekilde üç seferi komuta etmesi ve iki kez Asia Eyaleti'nin *arkhiereus*'liği görevini yapmış olması, yazıtta yer alan ünlü kentlerin *logistes*'liğini elde ettiği ifadesi görevinin *curator rei publicae* olduğunu desteklemektedir.

[1015] IGR IV 1168.

[1016] Magie 1950, 597–599; Macro 1980, 670; Burton 1987, 436.

[1017] IG XII 3, 1119; Tissot 1878, 523, no. 6; Puech 2002, 248–249: ἀγαθῇ τύχῃ | Τι(βέριον) Κλα(ύδιον) Φροντωνιανὸν τὰς γ΄ στρατείας ἐπιφανῶς στρατευσάμενον | β΄ τῆς Ἀσίας ἀρχιερασάμενον καὶ ἀγωνοθετήσαντα καὶ πόλεων ἐπιφανεσ|τάτων λογιστείας εὑράμενον καὶ εὐσεβῆ ῥήτορα λαμπροτάτη Μηλίων | πόλις τὸν οἰκισ|τὴν καὶ πατέρα, παρὰ τῇ ἑστίᾳ τὸν ἑστιοῦχον, τοῦ πρώτου ἄρχοντος Πο(πλίου) | Αἰλίου Λειουίου Φλαουιανοῦ Μηνογένους ἀρχιερέως καὶ ἱερέως ἐπιμεληταμένου καὶ | τούτου τοῦ ἀνδριάντος | ἐξ ὧν αὐτὸς ὁ Φροντωνιανὸς ἐδωρήσατο δύο ἥμισυ μυριάδων προσόδου κατ' ἔτος | κατὰ τὰ ἐψηφισμένα ἑστήσατο. Ayrıca bkz. IG II^2 3704; OGIS 518; Puech 2002, 248–259, no. 114–116; Adkins–Adkins 2004, 27.

[1018] Bkz. tez bölüm "Claudius Frontonianus".

[1019] TAM II, 2, no. 771; Jones 1966, 137; Jolowicz 1972, 350; Burton 1979, 466–470.

Sosandra'dan ele geçen ve MS. I.–III. yüzyıla tarihlenen bir yazıtta, hekim ve filozof Menekrates'in *logistes*'lik yapmış olduğu belgelenmektedir.[1020] Yazıttan Menekrates'in *strategos*'luk, *gymnasiarkhos*'luk, *prytanis*'lik ve *agonothetes*'lik gibi önemli kent memurluklarını üstlendiği öğrenilmektedir. *Cursus*'u kent görevleriyle sınırlı olan Menekrates, *logistes*'liği *curator rei publicae* olarak değil, bir kent görevi olarak yerine getirmiş olmalıdır.[1021]

Sebastopolis'ten ele geçen ve MS. 222–235 yılları arasına tarihlenen bir yazıtta Publius Aelius Antiokhos sofist ve *logistes* olarak anılmaktadır. Yazıtta, Sebastopolisli'lerin en ünlü kenti, dindar İmparator Caesar Marcus Aurelius Severus Aleksandros'u, sofist Publius Aelius Antiokhos'un *logistes*'liği zamanında onurlandırmaktadır.[1022] Büyük ihtimalle yazıtın dikilmesi Antiokhos'un denetimi altında gerçekleşmiş olmalıdır. Sofist Antiokhos'un *logistes*'liği kent memuriyeti olmayıp *curator rei publicae* görevidir. Bu görevi Sebastopolis'te yerine getirmiş olduğuna göre anavatanı başka bir kent olmalıdır;[1023] çünkü *curator rei publicae* görevlileri imparator tarafından başka kentlerin seçkin yurttaşları arasından seçilip atanmaktadır. Robert, bu yazıtta adı geçen P. A. Antiokhos ile Philostratos'un bahsettiği ve Aegeai ile Argos arasındaki akrabalık ilişkisinin yenilendiği antlaşmanın gerçekleşmesini sağlayan Publius Anteius Antiokhos'un aynı kişiler olduğunu ileri sürmektedir.[1024] Argos'ta bulunan ve MS. 200 yılına tarihlenen yazıt, Argos ve Aigeai arasındaki ilişkilerin devam etmesi için *syngeneia*'nın yenilenmesi üzerine, stele yazılarak Apollon Lykeios tapınağına dikilmiştir.[1025] Bu yazıt, bir sofistin kenti için ne kadar faydalı

[1020] TAM V, I, 650; IGR IV, 1359; Aytaçlar 2006, 195, no. 222: Μενεκράτ[ην] | Πολυ[είδ]ου, μ[έγαν] | ἰατρ[όν κ]αὶ φιλ[όσο]|φον, [ἥρω]α | λογ[ιστήν(?)] | στρατηγόν, γ[υμνα]|σίαρχον, πρυτ[ανιν] | [ἀ]γωνοθέτ[ην] | [ἡ πόλ]ις ἐτείμ[ησεν]. Ayrıca bkz. Tod 1957, 139; Nutton 1976, 93–96; Roberts 1977, no. 455; Benedum 1978, 115–121.

[1021] Krş. MAMA IV 152. Ayrıca bkz. Burton 1979, 485, no. 9.

[1022] Roberts 1954, 318–319. no. 169; Puech 2002, 67, no. 9; Aytaçlar 2006, 179, no. 195: Αὐτοκ[ρ]άτορα Κ̣α[ί]σ[α]||ρα [Μ(ᾶρκον) Αὐρ(ήλιον)] Σεουῆρον | Ἀ[λέξανδρο]ν Σε|βαστὸν [Ε]ὐσεβῆ ἡ | λαμπρο[τάτ]η Σε|βαστοπ[ολε]ιτῶν | πόλις, λογισ|τ̣ε[ύον]τος Π. Α. Ἀν|[τ]ιόχο[υ] σοφισ|[το]ῦ, ἐπιμελη|[θέντος —].

[1023] Roberts 1954, 318–319; Avotins 1971, 67–72; Burton 1979, 483, 486;Janiszewski – Stebnicka – Szabat 2015, 32–33.

[1024] Roberts 1954, 318.

[1025] PIR^2 A 730; Vollgraff 1904, 421–424, no. 6; Vollgraff 1905, 318; Robert 1977, 120–128; Puech 2002, 68, no. 10, str 1–21: [Αἰγεαί]ων τῶν ἐν Κιλικίαι ἀνανέωσις τᾶς |[παλαιᾶς π]ρὸς τὰν πόλιν συγγενήας | [Ὁ δᾶμος τ]ῶν Ἀργείων καὶ ἁ βουλὰ καὶ οἱ σύνεδροι Αἰγεαίων | [τῶν ἐν Κιλι]κίαι τοῖς ἄρχουσι καὶ τᾶι βουλᾶι καὶ τῶι δάμωι | [τοῖς συγ]γενέσι χαίρειν. Πόπλιος Ἄντειος Ἀντίοχος | [πολίτας ὑμέ]τερος, γενόμενος ἐν τᾶι πόλι ἁμῶν περὶ πολλοῦ ἐποι|[ήσατο ἀνανε]ώσασθαι τὰ τᾶς ὑμετέρας πόλιος δίκαια πρὸς τὰν ἀμε|[τέραν καὶ ἐγ]γράψας

olabileceğini gösteren iyi bir örnektir. Sofist Publius Anteius Antiokhos, Argos kenti ile Kilikia'daki Aigeai kenti arasındaki hukuki ilişkilerin yenilenmesi için Argos'a gitmiştir. Yazıtta, Publius Anteius Antiokhos'un kenti için iyi işleri canla başla çalışarak yerine getirdiği, kentini canı gönülden savunduğu ve bu çabaları sonucunda da *syngeneia*'nın yenilendiğinden bahsedilmektedir. Philostratos, Publius Anteius Antiokhos'un *consul*'ler soyundan geldiği, kendi olanaklarıyla yurttaşlara yardımda bulunduğu, kimi zaman kent için tahıl temin ettiği, kimi zaman ise eski – dökülmüş binaları tamir ettirdiğini yazmaktadır. Çok güçlü muhakeme yeteneği ve konuşma sanatındaki başarısıyla kentteki pek çok davanın çözülmesinde de etkili olmuştur.[1026] Ayrıca Philostratos, çocukken Assyrialı Dardanos'un, gençlik çağında ise Ephesos'ta yaşayan Miletoslu Dionysios'un öğrencisi olduğunu aktarmaktadır.[1027] Suda ise Antiokhos'tan Kynik filozof olarak bahsetmektedir.[1028] Askerler soğuktan acı çekerken, kendini karın içine atarak onların cesaretlenmesine yardımcı olmuştur. Bu yardımın karşılığında Severus ve Caracalla'dan hem para hem de onur elde etmiştir. Caracalla'nın Parthlar'la savaşı sırasında, Kynik felsefesinin öğretileri doğrultusunda Roma ordusunda hizmet etmiş; ancak Suda'nın aktardığına göre, savaşın ileriki süreçlerinde Parthların tarafına geçmiştir.[1029] Philostratos'un aktarmış olduğu bu bilgiler ve yazıtlar aracılığıyla Avotins, zamansal olarak *logistes* P. A. Antiokhos ile Kilikialı Publius Anteius

---

στάλαι θεῖναι ἐν τῶι τοῦ Λυκείου Ἀπόλλωνος ἰε|[ρῶι, ὅπερ καὶ] ἀδεῶς ἐπετρέψαμεν αὐτῶι, διδαχθέντες ἐπιμελῶς | [περὶ τούτω]ν, ἅμα δὲ καὶ ὁρῶντες καλὰν ἅμιλλαν τὰν ὑπερ τᾶς ν | [συγγενεία]ς αὐτὸν φιλοτιμούμενον, ὅθεν βουλευτάν τε | [αὐτὸν ἐποιη]σάμεθα καὶ τὰς λοιπὰς ἃς πρόσθεν ἐψηφισάμεθα | [αὐτῶι δωρεά]ς, καλὸν ὑπόμναμα νομίζοντες εἶναι τὰν | [τῶν ἀγαθ]ῶν ἀνδρῶν τιμάν· τᾶς δὲ στάλας τὸ ἀντίγραφον ἐ|[πέμψαμεν] ὑμῖν τὸ ὑπογεγραμμένον | [Ἐπειδὴ Πόπλιο]ς Ἄντειος Ἀντίοχος, ἐπιδαμήσας ἁμῶν τᾶι πόλι κοσ|[μίως καὶ φιλο]φρόνως, ἔν τε τοῖς λοιποῖς ἐπεδείξατο τὰν ἰδίαν κα|[λοκαγαθίαν κ]αὶ τὰν ἐν παιδείαι τελειότατα, οὐκ ἥκιστα δὲ ἐν τᾶι | [περὶ τὰν πατρί]δα σπουδᾶι τε καὶ διαθέσει, φανερὰν ἁμιν ποιήσας | [τὰν ἐκ παλαιοῦ? ὑ]πάρχουσαν ποτ᾽ Αἰγεαίους ἁμῶν συγγένειαν.

[1026] Philostr. *VS* 568: Ἀντίοχον δὲ τὸν σοφιστὴν αἱ Κιλίκων Αἰγαὶ ἤνεγκαν οὕτω τι εὐπατρίδην, ὡς νῦν ἔτι τὸ ἀπ᾽ αὐτοῦ γένος ὑπάτους εἶναι. … ὅ τι εἴη δυνατός, σῖτόν τε ἐπιδιδούς, ὁπότε τούτου δεομένους αἴσθοιτο, καὶ χρήματα ἐς τὰ πεπονηκότα τῶν ἔργων.

[1027] Philostr. *VS* 568: Ἀκροατὴς ὁ Ἀντίοχος ἐν παισὶ μὲν Δαρδάνου τοῦ Ἀσσυρίου, προιὼν δὲ ἐς τὰ μειράκια Διονυσίου ἐγένετο τοῦ Μιλησίου κατέχοντος ἤδη τὴν Ἐφεσίων.

[1028] Suda *Lex.* α 2695 *s.v.*Ἀντίοχος· αὐτόμολος, Κίλιξ μὲν ἦν τὸ γένος, ὃς φιλοσοφεῖν κυνηδὸν τὰ πρῶτα ἐπλάττετο καὶ πλεῖστά γε ἐκ τούτου τοὺς στρατιώτας ἐν τῷ πολέμῳ ὠφέλησεν. ἀπαλγοῦντας γὰρ αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ πολλοῦ ῥίγους ἐπερρώννυεν, ἔς τε τὴν χιόνα ῥιπτῶν καὶ ἐν αὐτῇ καλινδούμενος· ὅθεν περ καὶ χρημάτων καὶ τιμῶν παρὰ τοῦ Σευήρου καὶ τοῦ Ἀντωνίνου ἔτυχεν. ἐπαρθεὶς δὲ ἐπὶ τούτοις τῷ Τηριδάτῃ συνεξητάσθη, καὶ μετ' αὐτοῦ πρὸς Πάρθους ηὐτομόλησεν.

[1029] Suda *Lex.* α 2695 *s.v.*Ἀντίοχος. Ayrıca bkz. Smith 1842, 192.

Antiokhos'un aynı kişiler olamayacağını kanıtlamaktadır.[1030] *Logistes* P. A. Antiokhos İmparator Severus Aleksandros yönetimi altında yaşamını sürdürmektedir. Kilikialı Publius Anteius Antiokhos ise yetmiş yaşında ya da daha erken bir yaşta hayata veda etmiştir.[1031] Epidauros'tan ele geçen ve MS. 117 yılından sonraya tarihlenen bir yazıtta ἐπὶ ἱερέως Πο(πλίου) Αἰλ(ίου) Ἀντιόχου ifadesi yer almaktadır.[1032] Burada ismi geçen Publius Ailius Antiokhos, Epidauros'ta Asklepius tapınağının *hiereus*'luğunu *eponymos* memurluk olarak yerine getirmiştir. Sebastopolis'ten ele geçen yazıt Aleksandros Severus Dönemi'ne MS. 222–235 yılları arasına tarihlendiği için Epidauros'ta *hiereus* görevini üstlenen Antiokhos, kronolojik olarak *logistes* ve sofist olan Antiokhos olamaz;[1033] ancak *logistes* Antiokhos, *hiereus* Publius Aelius Antiokhos ile aynı ailenin üyesi ya da onun torunu olabilir. Şimdilik bunu kanıtlayacak kesin bir veri bulunmamakla birlikte, eğer iki Antiokhos arasındaki aile bağı doğru ise *logistes* Antiokhos, Epidauros kentinin vatandaşı olup *curator rei publicae* olarak Sebastopolis kentinin mali işlerini denetlemek için görevlendirilmiş olmalıdır.

Akmonia'dan ele geçen bir yazıtta Lollius Demetrios'un kardeşi ve Symmakhos'un oğlu olan Symmakhos; kentin önde geleni, retor, *gerousia* ve *boule*'nin *logistes*'i olarak anılmaktadır. Symmakhos, *logistes* olarak kentin iki önemli organı olan *gerousia* ve *boule* meclislerinin hesaplarını denetlemiş olmalıdır.[1034]

Ephesos'tan ele geçen ve MS. 152–180 yılları arasına tarihlenen bir yazıtta öğretmen (ὁ διδάσκαλος) Lucius Vibius Severus, *consul* sınıfından olan, Asia'nın *legatus*'u, Asia'nın birinci ve en büyük *metropolis*'i ve iki kez *Sebastos*'ların *neokoros*'luğunu elde eden Ephesosluların *logistes*'i Manius Acilius Glabrio Gnaeus Cornelius Severus'u onurlandırmaktadır.[1035] Yazıtta Glabrio sofist, retor ya da filozof olarak adlandırılmamaktadır; ancak yazıtta öğretmeni (ὁ διδάσκαλος) Lucius Vibius Severus tarafından onurlandırılmış

[1030] Avotins 1971, 67–71; Puech 2002, 68.

[1031] Philostr. *VS* 570: περὶ δὲ τῆς τελευτῆς τοῦ ἀνδρός, οἱ μὲν ἑβδομηκοντούτην τεθνάναι αὐτόν.

[1032] IG IV^2 126.

[1033] Burton 1979, 486, no. 31.

[1034]IGR IV.652; Ramsay 1975, 642–643, no. 535; Puech 2002, 459, no. 246: [— — —] | Σύμ]μαχον Συμ|[μάχ]ου υἱόν, τὸν | [ῥήτ]ορα καὶ πρῶτον | [ἐν] τῇ πόλει, λογισ|[τὴ]ν βουλῆς τε κα|[ὶ γερ]ουσίας, ἀδελφὸν |[Λολ]λίου Δημητρίου | [τοῦ] τῆς ἀρίστης μν[ή]|[μης] ἀξίου, Λόλλιο|[ς Λολλι(?)]ανὸς ὁ κράτισ|[τος ἐ]πίτροπος το|[ῦ Σεβα]στοῦ τὸν θεῖον.

[1035] *I.Ephesos* 1087; Puech 2002, 266, no. 120; Aytaçlar 2006, 99, no. 30; Migliorati 2011, 127, no. 2: Μάνιον Ἀκείλιον | Γλαβρίωνα Γναῖον | Κορνή[λιο]ν Σεουῆρον | ὑπατικόν | πρεσβευτὴν Ἀσίας | λογιστὴν Ἐφεσίων | τῆς πρώτης καὶ μεγίστης | μητροπόλεως τῆς Ἀσίας | καὶ δὶς νεωκόρου τῶν | Σεβαστῶν | Λ(ούκιος) Οὐείουιος Σεουῆρος | ὁ διδάσκαλος.

olması Glabrio'nun retorik ve felsefeyle ilgili eğitim almış olduğunu göstermektedir. Ayrıca Aristides *Kutsal Hikâyeler 4* söylevinde Glabrio'dan bahsetmektedir. Aristides, ἐκλογεύς (vergi toplayıcısı) olarak seçildiğinde ve Philadelphia'daki mahkemede (δικαστήριον) *legatus* tarafından bu görevi onaylandığında, bu duruma itiraz etmek için Roma'ya bir mektup yazdığını ve bu olayla ilgili kendisine tanrı tarafından işaret olarak rüyasında kâhyası Alkimos'un Demosthenes'in "Çelenk Üzerine" (ὑπὲρ τοῦ στεφάνου) söyleviyle gönderildiğini aktarmaktadır. Söylevin son haline Glabrio tarafından getirildiğini aktardığı bu bölümde Glabrio için τοῦ πάνυ (ünlü)[1036] ifadesini kullanmaktadır. Metnin ilerleyen kısmında ὁ σοφιστὴς, οὗ μικρῷ πρόσθεν ἐμνήσθην, ἦρχεν (Daha önceden çok az bahsettiğim sofist yönetmiştir.) [1037] cümlesine yer vermektedir. Aristides'in bu cümlede bahsettiği sofistin Glabrio olduğu ve ἦρχεν fiilinin de Asia *legatus*'luğuna işaret ettiği düşünülmektedir.[1038]

MS. 152 yılı *consul*'u olan Glabrio, bu görevden kısa bir süre önce Asia'nın *legatus*'u olmuş olmalıdır. Epigrafik malzeme Manius Acilius Glabrio Gnaeus Cornelius Severus'un senator sınıfı *cursus honorum*'unu takip ettiğini göstermektedir.[1039] MS 118–119 yılları arasında doğan Glabrio, *cursus*'una *triumvir monetalis* (sikke basımından sorumlu) ile başlamış ve Kappadokia'daki iki lejyondan biri olan *XV. Apollinaris* lejyonunun *tribunus militum*'u görevini üstlenmiştir. Daha sonra ise *Crete et Cyrenaica* ve Afrika Eyaletlerinin *legatus*'u, Titus Aelius Hadrianus Antoninus Augustus Pius'un *quaestor*'u, *praeto*r ve Asia'nın *legatus*'u olmuş ve MS. 164–167 yıllarında Afrika Eyaleti'nin *proconsul*'luğunu yapmıştır.[1040] Ayrıca Roma'da önemli dini görev olan *pontifex*'liği de yerine getirmiştir.[1041] Glabrio'nun *cursus honorum*'undan,[1042] *logistes*'liği Ephesos'ta *curator rei publicae* olarak

---

[1036] Ael. Ar. *Orat.* 26. 344. 8: ὡς Γλαβρίωνος τοῦ πάνυ συγκαταστήσαντος τὸ πᾶν. Ayrıca bkz. Behr 1981, 337.

[1037] Ael. Ar. *Orat.* 26. 344. 31. Ayrıca bkz. Behr 1981, 338.

[1038] Behr, ὁ σοφιστὴς olarak kastedilen kişinin L. Coelius Festus olduğunu düşünmektedir. Krş. PIR[1] A 73; Behr 1968, 65, no. 17; Bowersock 1969, 37; Avotins 1971, 348–349; Behr 1981, 338; Puech 2002, 263; Janiszewski–Stebnicka–Szabat 2015, 147, no. 423.

[1039] Syme 1980, 427–446; Migliorati 2011, 127–129, no. 1–10.

[1040] Syme 1980, 433–446; Migliorati 2011, 129.

[1041] CIL XIV 4237; ILS 1072; Syme 1980, 427; Migliorati 2011, 127, no. 1: M(anio) Acilio M(ani) f(ilio) Gal(eria) | Glabrioni | Cn(aeo) Cornelio Severo | co(n)s(uli) | pontifici, IIIvir(o) a(ere) a(rgento) a(uro) f(lando) f(eriundo) | VIvir(o) turm(ae) equit(um) Roman(orum) | trib(uno) mil(itum) leg(ionis) XV Apollinaris | salio collino, leg(ato) prov(inciae) | Cretae Cyrenar(um) leg(ato) prov(inciae) | Africae quaest(ori) Imp(eratoris) Caesar(is) | T(iti) Aeli Hadriani Antonini Aug(usti) Pii | [pr]aetori leg(ato) Asiae s(enatus) p(opulus) q(ue) Tiburs | [pat]rono municipi q(uin)q(uennali) designato.

[1042] Migliorati 2011, 129.

yerine getirdiği aşikârdır. Ayrıca Aristides'in Glabrio'dan bahsettiği bölümde τότε ἐπιδημῶν ifadesi kullanması, olayın gerçekleştiği zamanda Glabrio'nun kentte olduğunu göstermekte olup *curator rei publicae* görevini de MS. 150 yıllından sonra gerçekleştirmiş olduğunu düşündürtmektedir. Glabrio, eyalet valisinin emri altında Asia *legatus*'luğu devam ederken Ephesoslu'ların mali durumunu araştırmış olmalıdır.[1043]

3.3.3 ταμίας

Sözlük anlamı "hazine sorumlusu, veznedar" olan *tamias*, kentin mali kaynaklarıyla ilgilenen memurudur. Aristoteles, Atina'da kendi yaşadığı dönemde Tanrıça Athena ve diğer tanrıların kutsal paralarından sorumlu 10, devletin diğer gelirlerinden sorumlu 20[1044] ve savaş kasasından sorumlu 1 *tamias*'ın[1045] olduğunu yazmaktadır. Savaş kasasından sorumlu olan *tamias* aynı zamanda Nike'nin altın heykelleri ve Panathenaia Bayramı'nda yarışmacılara verilecek ödüllerle de ilgilenmektedir.[1046] Ayrıca yasa gereği *boule*'nin sakat olup bir işte çalışamayan kişileri denetleme ve bu kişilere günde iki *obol* verme zorunluluğu vardır. Sakatlara iki *obol* verilmesinin takip edilmesi için kurayla bir *tamias* belirlenip bu işle görevlendirilmektedir.[1047] *Tamias*'lar yıllık olarak otuz yaşını aşmış yurttaşlardan oluşan meclis içinden[1048] on minalık zenginliğe sahip olan kişiler arasından seçilmektedir.[1049] Solon vatandaşları vergilerine göre dört sınıfa ayırmış ve *tamias*'ların da bu dört sınıftan biri olan *pentekosiomedimnos*'lar arasından kura ile seçilmesine karar vermiştir.[1050]

[1043] Syme 1980, 448.

[1044] Arist. *Ath. Pol*.30.2.6: καὶ ταμίας τῶν ἱερῶν χρημάτων τῇ θε[ῷ] καὶ τοῖς ἄλλοις θεοῖς δέκα καὶ ἑλληνοταμίας καὶ τῶν ἄλλων ὁσίων χρημάτων ἁπάντων εἴκοσιν οἳ διαχειριοῦσιν. Ayrıca bkz. Seyffert 1895, 612.

[1045] Özellikle Attika Bölgesi'nden ele geçen yazıtlarda ταμίας τῶν στρατιωτικῶν/τὸν ταμίαν τῶν στρατιωτικῶν memurluğu belgelenmektedir. IG II²; Agora XV–XVI; SEG 21 469; *I.Eleusis* 184.

[1046] Arist. *Ath. Pol.* 49.3.1: ἔκρινεν δέ ποτε καὶ τὰ παραδείγματα καὶ τὸν πέπλον ἡ βουλή, νῦν δὲ τὸ δικαστήριον τὸ λαχόν· ἐδόκουν γὰρ οὗτοι καταχαρίζεσθαι τὴν κρίσιν. καὶ τῆς ποιήσεως τῶν Νικῶν καὶ τῶν ἄθλων τῶν εἰς τὰ Παναθήναια συνεπιμελεῖται.

[1047] Arist. *Ath. Pol.* 49.4.1: δοκιμάζει δὲ καὶ τοὺς ἀδυνάτους ἡ βουλή· νόμος γάρ ἐστιν, ὃς κελεύει τοὺς ἐντὸς τριῶν μνῶν κεκτημένους καὶ τὸ σῶμα πεπηρωμένους, ὥστε μὴ δύνασθαι μηδὲν ἔργον ἐργάζεσθαι, δοκιμάζειν μὲν τὴν βουλήν, διδόναι δὲ δημοσίᾳ τροφὴν δύο ὀβολοὺς ἑκάστῳ τῆς ἡμέρας. καὶ ταμίας ἐστὶν αὐτοῖς κληρωτός.

[1048] Arist. *Ath. Pol.* 30.2.1: βουλεύειν μὲν κατ᾽ ἐνιαυτὸν τοὺς ὑπὲρ τριάκοντα ἔτη γεγονότας ἄνευ μισθοφορᾶς.

[1049] Arist. *Ath. Pol.* 4.2.1: ἀπεδέδοτο μὲν ἡ πολιτεία τοῖς ὅπλα παρεχομένοις· ᾑροῦντο δὲ τοὺς μὲν ἐννέα ἄρχοντας καὶ τοὺς ταμίας οὐσίαν κεκτημένους οὐκ ἐλάττω δέκα μνῶν ἐλευθέραν.

[1050] Arist. *Ath. Pol* 8.1.5: σημεῖον δ᾽ ὅτι κληρωτὰς ἐποίησεν ἐκ τῶν τιμημάτων ὁ περὶ τῶν ταμιῶν νόμος, ᾧ χρώμενοι δια[τελ]οῦσιν ἔτι καὶ νῦν· κελεύει γὰρ κληροῦν τοὺς ταμίας ἐκ πεντακοσιομεδίμνων.

Küçük Asia kentlerinde yazıtlar aracılığıyla *tamias* memurlarının varlığı belgelenmektedir. Temel sorumlulukları, kamu parasının ve gelirlerinin kontrol altına alınıp halkın ve *boule*'nin kararları doğrultusunda gerekli ödemelerin yapılmasını sağlamaktır. Lykia Bölgesi'nden ele geçen, Roma İmparatorluk Dönemine tarihlenen yazıtta, ταμιεύσας δήμου ve ταμιεύσας γερουσίας[1051] ifadesi, kentin en önemli iki kurumu olan *boule* ve *gerousia*'nın mali işleriyle ilgilenen *tamias*'ların olduğunu göstermektedir. Kutsal hazineyle ilgilen *tamias*'lar[1052] olduğu gibi Aphrodisias'tan ele geçen yazıtlarda mezar ihlalleri sonucunda oluşan cezanın ödendiği kasanın sorumluları olarak da *tamias*'ları görmek mümkün olmaktadır.[1053] Miletos, Smyrna ve Pergamon gibi büyük kentlerde mali işlerle ilgilenen *tamias* kurulu bulunmakta ve kurul üyeleri büyük olasılıkla dönüşümlü olarak görevlerini yerine getirmektedir.[1054] Oinoanda'da da yıllık dört *tamias* görev yapmaktadır.[1055] Smyrna'da *tamias* görevi üstlenen kişilerin isim ve unvanlarının sikkeler üzerinde yer aldığı görülmektedir. Pergamon'da ise *tamias*'ların ἐνεχυρασία ile bağlantılı yasal bir görev olarak hizmet ettikleri belgelenmektedir.[1056]

MS. II. yüzyıla tarihlenen ve Aphrodisias'tan ele geçen bir yazıtta sofist ve retor olduğu öğrenilen Claudius Aurelius Zelos, *tamias* olarak onurlandırılmaktadır.[1057] Aynı yazıttan Claudius Aurelius Zelos'un *neopoios*'luk ve imparator kültünün *arkhiereus*'liğini yaptığı da bilinmektedir. Aphrodisias'tan ele geçen yazıtların beşinde *tamias* görevini üstlenen kişilerin aynı zamanda *neopoios* görevini de üstlenmiş oldukları belgelenmektedir. Ayrıca *tamias*'lık görevini üstlenen bu kişilerin üçünün *arkhon* olduğu ve *demos*'un *grammateus*'liğini yaptığı da yazıtlardan saptanmaktadır;[1058] ancak sofist ve retor Claudius Aurelius Zelos'un *arkhon*'luk veya *grammateus*'lik yapmış olduğuna yönelik herhangi bir veri şu an için mevcut değildir. Yazıtlarda ayrıca kentin kurucusu (*ktistes*) ve hukuki

[1051] TAM II 661, str. 11–15: τα|μιεύσαντα δήμου, γραμ|ματεύσαντα βουλῆς, τα|μιεύσαντα γερουσίας.

[1052] SEG 50 766.

[1053] TAM IV, 1 258; MAMA VIII 578; Roueché 1993, 147a, 149.

[1054] Magie 1950, 61.

[1055] Wörrle 1988, 114.

[1056] Macro 1980, 679.

[1057] Le Bas–Waddington 1870, 1598; Puech 2002, 471, no. 260; Özlem–Aytaçlar 2006, 146, no. 128: [ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος ἐτείμησαν —] | [Κλ. Αὐρήλιον Ζῆλον] | τὸν ῥήτορα | καὶ σοφιστήν | ἀρχιερέα, τα|μίαν, νεωποι|όν, κτίστην| πολλὰ καὶ | διὰ συνηγο|ριῶν κατορ|θώσαντα τῇ |πατρίδι|υἱὸν Τιβ(ερίου) Κλ(αυδίου) | Ζήλου ἀρχι|ερέως καὶ ἱε|ρέως τῆς | Ἀφροδίτης | τοῦ πολλοῖς | καὶ μεγάλοις | ἔργοις | ἐκ τῶν ἰδίων | κοσμήσαντος |τὴν πόλιν.

[1058] MAMA VIII 527, 546; CIG 2782, 2795; *I.Aphrodisias* 315, 338, 349.

savunmalarıyla ülkesine birçok başarı kazandırmış olduğuna yer verilmektedir.[1059] Commodus Dönemi'ne tarihlenen aile mezar yazıtında Claudius Aurelius Zelos için kullanılan *kentteki en büyük işlerin kurucusu* (κτίστης τῶν μεγίστων ἔργων ἐν τῇ πόλει) ifadesi, faaliyetlerini MS. 182–196 yılları arasında gerçekleştirdiğini düşündürtmektedir.[1060] *Tamias* ve diğer görevlerini de bu tarihler arasında üstlenmiş olmalıdır.

3.4 Eğitimle İlgili Memuriyetler

3.4.1 γυμνασίαρχος (γυμνός/γυμνάσιον)

Antik Yunan kent devletlerinde gençlerin bedensel ve zihinsel açıdan eğitilmeleri önemli bir yere sahiptir. Gençlerin ve çocukların fiziksel ve felsefi açıdan eğitildikleri yerler olan *gymnasion*'lar da Hellen kültüründe önemli bir yer teşkil etmektedir.[1061] Şölenlerin, bayramların düzenlendiği, halka açık ziyafetlerin verildiği ve spor yarışmalarının yapıldığı yerler olarak kentin yerel kültür hayatının merkezi olarak işlev görmektedir.[1062] Kentlerin büyüklüğüne göre bazı kentlerde bir, bazılarında ise daha fazla *gymnasion* bulunmaktadır.[1063]

Erken dönemlerden itibaren kent yaşamında önemli bir yere sahip olan *gymnasion*, yönetilmesi ve idare edilmesi bakımından da ayrı bir öneme sahiptir. *Gymnasion*'ların yönetilmesinden *gymnasiarkhos*'lar sorumludur. Diğer kent memuriyetleriyle kıyaslandığında *agoranomos*'luk gibi oldukça külfetli bir görev olan *gymnasiarkhos*'luğu, kentin en zengin vatandaşları üstlenmektedir.[1064] Kamusal kaynaklar yeterli gelmediğinde *gymnasiarkhos* kendi cebinden bazı giderleri karşılamaktadır. *Gymnasion*'larda en önemli ihtiyaç, sporcuların antrenmanlarında kullandıkları oldukça pahalı olan zeytinyağıdır. Yapının içinde sporcuların yağlanması için bir alan bulunmaktadır. Zeytinyağının *gymnasion* için gerekli ve oldukça da pahalı olması nedeniyle *gymnasiarkhos*'ların birinci ve en önemli sorumluluğu egzersizler ve yarışmalarda sporcuların kullanması için gerekli zeytinyağının (ἄλειμμα, ἔλαιον) temin edilmesi olmaktadır.[1065] Bazı durumlarda kent, oldukça pahalı olan yağın parasını tedarik

---

[1059] Ayrıca bkz. CIG 2845; MAMA VIII 564; REG 19, 1906, 279; Robert 1966, 396; Puech 2002, 169, no. 62.

[1060] MAMA VIII 564, str. 2–4: ἐν τῇ σορῷ τέθαπται Κλαύδιος Αὐρήλι|ος Ζῆλος ἀρχιερεὺς σοφιστὴς κτίστης τῶν μεγίστων ἔργων | ἐν τῇ πόλει. Ayrıca bkz. Janiszewski – Stebnicka – Szabat 2015, 381, no. 1086.

[1061] Pleket 1995, 151–171; Nifj 2001, 314–318; Nijf 2004, 206 –224; Golden 2004, 73–74; Scholz 2004, 103–128; Çokbankir 2010, 35–37; Hose 2015, 47–48.

[1062] Oehler 1912, *s.v. Gymnasium*, 2004–2026; Freisen 1993, 161; Radt 2002, 112; Bingül 2013, 6–21.

[1063] Wörrle 1988, 113–114; Jones 1998, 220–222; Şahin 1999, 72; Radt 2002, 111.

[1064] Golden 2004, 73.

[1065] *I.Magnesia* 108; Ramsay 1975, 443–444; Quaß 1993, 287.

edemediğinde *gymnasiarkhos* kendi cebinden (ἐκ τῶν ἰδίων) yağın ücretini ödemektedir.[1066] Yarışmalar düzenlemek, bu yarışmalarda kazananlara verilen ödüllerin giderlerinin karşılanması, yemek verilmesi, kurban kesilmesi, *gymnasion*'lardaki hamamların ısıtılması, *gymnasion*'da verilecek eğitimin içeriğinin belirlenmesi, ders verecek hocaların seçilmesi, *ephebarkhoi* ve *paidomonoi* gibi hocaların ücretlerinin ödenmesi *gymnasiarkhos*'un sorumluluğu altındadır.[1067] Halka Meclisi tarafından bir yıllığına seçilen *gymnasiarkhos*'ların, Roma Dönemi'nde *gymnasion*'ların sayısının artması ve hamamların da *gymnasion* yapılarına eklenmesiyle birlikte maddi külfetleri artmıştır. Bundan dolayı bazı kentlerde memuriyet süreleri 6 ya da 4 aya indirilip kentteki *gymnasion* sayısına göre her bir *gymnasion*'u yönetmesi için bir *gymnasiarkhos* görevlendirilmiştir; ancak bazı kişilerin beş yıl boyunca *gymnasiarkhos* görevi üstlenmiş olduğu da bilinmektedir. [1068] Roma İmparatorluk Dönemi'nde oyunlar, gösteriler ve yarışmaların sayısındaki artışlar ve özellikle II. Sofistik Dönem'de sofist ve retorların elde ettikleri ün sayesinde sofistik eğitimin önem kazanması, eğitim merkezleri olarak *gymnasion*'ların da önemini arttırmıştır.

Romalı yazar, mühendis ve mimar Vitruvius; filozof, retor ve çalışmaktan zevk alan kişilerin *gymnasion*'larda kendileri için ayrılan yerlerde entelektüel ve felsefi tartışmalar yaptıklarını aktarmaktadır.[1069] Ayrıca *gymnasion*'larda sofistik konuşmalar ve hitabet yarışmaları yapılmaktadır. Arkeolojik ve epigrafik belgelerde Aigai, Ephesos, Pergamon, Perge, Delos ve Delphoi'daki *gymnasion*'larda dersler için sınıfların olduğuna yönelik kanıtlar bulunmaktadır.[1070] Sofist, retor ve filozoflar eğitim hayatının önemli kişileri olup *gymnasion*'ların yönetilmesinde de görev almışlardır. Yazıtlar aracılığıyla retor Diotrephes, Marcus Antonius Meleagros ve Tiberius Claudius Aristokles; sofist Marcus Flavius Antonius Lysimakhos; filozof Lucius Vibius Eumenes ve Menekrates'in *gymnasiarkhos*'luk yapmış olduğu öğrenilmektedir. MS. I. yüzyıla tarihlenen ve *Antiochia ad Maeandrum* kentinden ele geçen bir yazıtta retor Diotrephes'in parlak, üstün ve dindar bir şekilde *gymnasiarkhos*'luk (μεγαλοπρεπῶς καὶ ἐνδόξως καὶ εὐσεβῶς γυμνασιαρχήσαντα) görevini yerine getirdiği yer

[1066] Gardiner 1930, 89.

[1067] Quaß 1993, 286–291; Golden 2004, 73–75.

[1068] Oehler 1912, *s.v.* γυμνασίαρχος, 1969–2004; Quaß 1993, 286–291, 317–323; Gökalp 2008, 50; Tüner–Önen 2008, 165–166, 178; Çokbankir 2010, 35–37, 72; Peker 2012, 58–60.

[1069] Vitr. *De Arch.* 5.11.2: constituantur autem in tribus porticibus exhedrae spatiosae, habentes sedes, in quibus philosophi, rhetores reliquique, qui studiis delectantur, sedentes disputare possint.

[1070] Robert 1937, 74-81; Hose 2015, 47.

almaktadır.[1071] Yazıtta Diotrephes'in *gymnasiarkhos*'luğu tanımlanırken μεγαλοπρεπῶς, ἐνδόξως ve εὐσεβῶς zarflarının kullanılmış olması, retorun görevini yerine getirirken hiçbir masraftan kaçınmadığını ve memurluğun gerektirdiği sorumlulukları en iyi şekilde yerine getirmiş olduğunu göstermektedir. Ayrıca yazıtta Diotrephes'in nesiller boyu (ἀπὸ προγόνων) Tanrıça Roma'nın ve Men'in *hiereus*'liğini üstlenilmiş olması, kent için pek çok kez yöneticilerin huzuruna çıkarak başarılı bir şekilde elçilik yapması, savaş zamanlarında kentin ihtiyaçlarına kulak verip bunları cömert bir şekilde gidermesi, kente güven ve doğruluk vermesi, savaşta ve barışta iyi bir adam, kurtarıcı, hayırsever olması ailesinin ve kendisinin kentin elit kesimi içinde yer aldıklarını göstermektedir. Tüm bu hizmetlerin karşılığı olarak Diotrephes öldüğünde demos tarafından kamusal bir cenaze düzenlenerek onurlandırılmıştır. Ayrıca *gerousia* tarafından altın çelenkle de onurlandırılmıştır. Gençlerin kent çıkarları doğrultusunda iyi birer vatandaş olarak yetiştirildikleri yerler olarak kentin en önemli kurumu olan *gymnasion*'ların yönetiminden sorumlu *gymnasiarkhos*'ların çelenk ya da heykellerinin dikilerek onurlandırıldıkları görülmektedir.[1072]

Augustus Dönemi'ne tarihlenen ve Alabanda'dan ele geçen bir yazıtta Marcus Antonius Meleagros *gymnasiarkhos* olarak anılmaktadır. Yazıtta Marcus Antonius Meleagros için ἄριστον τά τε ἤθη καὶ τοὺς λόγους (hem karakteri hem de sözleri mükemmel) ifadesinin kullanılmış olması, onun retor olduğunu düşündürmektedir.[1073] Retor Marcus Antonius Meleagros, Roma'nın ve İmparator Caesar'ın *arkhiereus*'i olduğu ve kralların soyundan geldiği, *arkhiereus*'liği ve bundan önceki *gymnasiarkhos*'luğu sırasında harcadığı yüksek meblağdan dolayı demos tarafından heykeli dikilerek onurlandırılmıştır.[1074] Yazıtta

---

[1071] Sheppard 1981, 20–21; Jones 1983, 380; *I.Attouda* 23*3; SEG 31 899; Özlem–Aytaçlar 2006, 166, no. 176: [ὁ δῆμος ἐτείμησεν ταῖ]ς μεγίσταις τει[μαῖς κ]αὶ ἔθα|[ψεν Διοτρέφη Διοτρέφου]ς, ῥήτορα, ἱερέα θεο̣[ῦ Μ]ηνὸς | [καὶ θεᾶς Ῥώμης ἀπὸ πρ]ογόνων, καὶ πολλὰς καὶ ε|[πιφανεῖς ὑπὲρ τῆς πατρ]ίδος τελέσαντα [πρε]σβ[ε]ία̣[ς] | [πρὸς τοὺς ἡγουμένους] καὶ κατορθώσα[ντ]α π̣[ολλὰ] | [- - - - - - - - - - - - - - - -] τῶι δήμωι, καὶ ἐν τοῖς πολέ|[μοις ὑπακούσαντα με]γαλοψύχως τῇ̣ πόλει πᾶν τὸ | [ἀξιούμενον, καὶ πίστει?] καὶ δικαιοσύνῃ διεν[ενκ]ό[ν]||[τα, καλῶς? καὶ μεγαλοπρ]επῶς καὶ ἐνδόξως καὶ εὐσε|[βῶς γυμνασιαρχήσαντα,] ἐν πολέμοις καὶ ἐν εἰρήνηι | [γεγονότα ἀγαθὸν ἄνδρ]α καὶ σωτῆρα καὶ εὐεργέτην. | *vacat* | [ἡ γερουσία ἐτείμησε]ν καὶ ἐσστεφάνωσεν χρυσῷ | [στεφάνωι Διοτρέφη Διο]τρέφους τοῦ Διοτρέφους | [ρήτορα, ἱερατεύσαντ]α τῆς Ῥώμης καὶ γυμνασιαρ|[χήσαντα καὶ εὐεργέτη]ν γεγονότα τοῦ δήμου.

[1072] Wörrle 2007, 501–516.

[1073] Robert 1969, 308, dn. 8.

[1074] Cousin – Diehl 1886, 307, no. 2; Aytaçlar 2006, 160, no. 165: [ὁ δ]ῆμος ἐτείμησεν | [πά]λιν ταῖς μεγάλαις | [τει]μαῖς καὶ ἀνέθηκεν | Μᾶρκον Ἀντώνιον Μελ[έ]|αγρον βασιλέων ἔκγο|νον ἄριστον τά τε ἤθη κα[ὶ] | τοὺς λόγους ἀρχιερατε[ύ]|σαντα τῆς Ῥώμης καὶ τοῦ | Σεβαστοῦ Καίσαρος εὐσε|βῶς καὶ ὁσίως καὶ πλεῖστ[α] | καὶ

Meleagros'un *arkhiereus*'luk ve yıllık *gymnasiarkhos*'luk görevini daha önce yerine getirirken cömert bir şekilde kenti için para harcamış olduğundan bahsedilmektedir. Yazıttan anlaşıldığı üzere, Meleagros bir yıl boyunca (ἐν τῆι ἐνιαυσίωι γυμνασιαρχίαι) *gymnasiarkhos*'luk görevini başarılı bir şekilde yerine getirmiş ve akabinde de kentin en prestijli görevi olan *arkhiereus*'luğu üstlenmiştir.

Aphrodisias'tan ele geçen ve MS. II. yüzyıla tarihlenen bir yazıtta Flavius Antonius Lysimakhos sofist, *gymnasiarkhos, arkhiereus, stephanephoros, agonothetes* ve *neopoios* olarak anılmaktadır[1075] Üstlenmiş olduğu kent görevleri Lysimakhos'un kentin önde gelen elit kesimin bir üyesi olduğunu göstermektedir. Ayrıca yazıtta yer alan ἀγωνοθέτην δι' αἰῶνος Λυσιμαχήων (*Lysimakheia* Oyunları'nın yöneticisi) ifadesi, Lysimakhos'un ailesinin zenginliğini ve kentin önde gelen ailelerinden biri olduğunu desteklemektedir. *Agonothetes*'liğini üstlenmiş olduğu *Lysimakheia* Oyunları'nı kendisinin ya da aileden birinin kurduğu düşünülmektedir. Ayrıca yarışmanın sürekliliğinin sağlanması için de Flavius Lysimakhos'un kente 120,000 *denarii* miras bırakmış olduğu Aphrodisias'tan ele geçen başka bir yazıttan öğrenilmektedir;[1076] ancak yarışmanın ve mirasın sofist Lysimakhos tarafından mı yoksa aynı aile mensubu başka bir Lysimakhos tarafından mı bırakıldığı tam olarak bilinmemektedir.[1077] *Lysimakheia* Oyunları MS. 181 yılında kurulmuş ve ilk *agon* büyük ihtimalle MS.180'li yıllarda yapılmış olmalıdır. Sonuç olarak sofist Marcus Flavius Antonius Lysimakhos, kendisi ya da ailesi kentte bir *agon* kurup bunun finansmanını sağlayabilecek ekonomik güce sahip biri olarak, *gymnasiarkhos*'luk görevini de tüm sorumluluk ve masraflarıyla yerine getirmiş olmalıdır.

μέγιστα εἰς τὴν πατρίδ[α] | ἀναλώσαντα ἔν τε τῆι ἀρ|χιερεωσύνηι καὶ πρότερο[ν] | ἐν τῆι ἐνιαυσίωι γυμνασ[ι]|αρχίαι.

[1075] CIG 2785; MAMA VIII 501; Puech 2002, 338, no. 167; Özlem–Aytaçlar 2006, 143, no. 123: Μ(ᾶρκον) Φ(λάουιον) Ἀντώνιον | Λυσίμαχον σο|φιστὴν ἀρχιερέα | γυμνασίαρχον | στεφανηφόρον | νεοποιὸν ἀγωνο|θέτην δι' αἰῶνος | Λυσιμαχήων | ἀγώνων | ἀγωνοθεσίας | Μάρκου Ἀντωνίου | vac. Ἐπινείκου. vac..

[1076] CIG 2741; OGIS 509; *I.Aphrodisias* 69; Reynolds, 185, no. 57; SEG 32 1097; Puech 2002, 339: ἀγὼν μὲν δὴ ὁ ἐκ τῶν Φλαβίου Λυσιμάχου διαθηκῶν προελήλυ|θεν εἰς ἀρχείου πόρου μυριάδας δώδεκα ὡς δύνασθαι ἀπὸ τού|των παρὰ ἔτη τέσσαρα πληροῦσθαι μουσικὸν ἀγῶνα καθὰ τῷ | διαθεμένῳ ἔδοξεν. αἱ δὲ μετὰ τὰς δώδεκα μυριάδας οὖσαι ἐν ἐκ|δανεισμῷ καὶ ὁ προσγεγονὼς τούτοις τόκος μέχρι ἀρχῆς [ἔ]τους | [ποιεῖ] κεφαλείου δηναρίων μυριάδας τρεῖς δηνάρια χείλια ὀκτωκόσια |τριάκοντα ἐννέα·δύνασθε {Ι} οὖν ἀρχομένου τοῦ ἔτους τοῦτον | τὸν ἀγῶνα ἐπιτελεῖν ἀγαθῇ τύχῃ ἐπὶ ἄθλοις ταλαντιαί|οις καὶ ἀγωνίσμασιν κατὰ τὰ ἆθλα· προθεσμία δὲ εἰς τὸν ἑ|ξῆς χρόνον καὶ τὴν ἐπιοῦσαν τετραετηρίδα {Σ} ἔσται χρό[νος] | ὁ ἀπὸ [Βαρ]βιλλήων τῶν ἐν Ἐφέσῳ [ἀγομένων] πρὸς [Κοινὰ?] Ἀσίας [ἔρρωσθε?].

[1077] *Lysimakheia* Oyunlarının ve Marcus Flavius Antonius Lysimakhos için bkz. tez bölüm "ἀγωνοθέτης".

Yazıtlar aracılığıyla *gymnasiarkhos*'luk yapmış olduğu öğrenilen diğer bir kişi de filozof Menekrates'tir. Sosandra'dan ele geçen ve MS I.–II. yüzyıllar arasına tarihlenen bir yazıtta Menekrates doktor, filozof, *logistes, strategos, gymnasiarkhos, prytanis* ve *agonothetes* olarak kent tarafından onurlandırılmaktadır. Kentteki önemli ve oldukça masraflı memurlukları üstlenmiş olması Menekrates'in toplumsal konumunu ve statüsünü ortaya koymaktadır. Üstlendiği görevlerden kentin zengin ve elit kişilerinden biri olduğu anlaşılan Menekrates, *gymnasiarkhos*'luk görevini de yerine getirirken hiçbir masraftan ve sorumluluktan kaçınmamış olmalıdır.[1078]

Phokaia'dan ele geçen ve MS. II. yüzyıla tarihlenen bir yazıtta Lucius Vibius Eumenes *gymnasiarkhos* olarak anılmaktadır.[1079] Filozof Eumenes, *gymnasiarkhos*'luk gibi ekonomik olarak oldukça külfetli bir memurluk olan *agoranomos*'luk görevini de üstlenmiştir. Ayrıca yazıttan βούλαρχος, εἰρήναρχος, ἐφήβαρχος, στρατηγός gibi diğer kent memuriyetlerini de üstlenmiş olduğu öğrenilmektedir.[1080] Eumenes önce *ephebarkhos* olarak *gymnasion*'da görev yaptıktan sonra *gymnasiarkhos* görevini yerine getirmiş olmalıdır.

Pergamon'da ele geçen ve MS. II. yüzyıla tarihlenen bir yazıtta, retor Tiberius Claudius Aristokles'in *gymnasiarkhos*'luk yapmış olduğu tespit edilmektedir.[1081] Olympia'da ele geçen başka bir yazıtta ise ὑπατικός olarak onurlandırılmıştır.[1082] Büyük ihtimalle Aristokles, İmparator Marcus Aurelius zamanında senatoya kabul edilmiş[1083] ve İmparator Commodus zamanında da *consul* olmuştur. Bowie de MS. 170'li yıllarda senatoya kabul

[1078] TAM V, I, 650; IGR IV, 1359: Μενεκράτ[ην] | Πολυ[είδ]ου, μ[έγαν] | ἰατρ[όν κ]αὶ φιλ[όσο]|φον, [ἥρω]α | λογ[ιστήν(?)] | στρατηγόν, γ[υμνα]|σίαρχον, πρυτ[ανιν] | [ἀ]γωνοθέτ[ην] | [ἡ πόλ]ις ἐτείμ[ησεν]. Ayrıca bkz. Tod 1957, 139; Nutton 1976, 93–96; Robert 1977, no. 455; Benedum, 1978, 115–121; Özlem–Aytaçlar 2006, no. 222.

[1079] SEG 41 1044; Tanrıver 1991, 81, no. 4; Jones 2003, 128; Özlem–Aytaçlar 2006, 138, no. 114: ἀγαθῇ τύχῃ | Λούκιον Οὐίβιον | Εὐμένη | φιλόσοφον| στρατηγόν | βούλαρχον | εἰρήναρχον | ἐφήβαρχον | γυμνασίαρχον | [ἀγορα]νόμον.

[1080] Bkz. yk. bölüm "βούλαρχος"; "ἀγορανόμος (ἀγορα–νόμος; ἀγορανόμοι)".

[1081] Hepding 1907, 324–325, no. 52; Puech 2002, 147, no. 46; Özlem–Aytaçlar 2006, 204, no. 240: Τι(βέριον) Κλα[ύδιον Ἀρισ(?)]|τοκλέ[α τὸν γυμνασίαρχον] | οἱ ἐπ' αὐ[τοῦ ἐκκριθέντες] | ἔφηβο[ι δι' ἀρετὴν καὶ τὴν] | εἰς αὐ̣τ[οὺς φιλανθρωπίαν].

[1082] *I.Olympia* 462; Puech 2002, s. 145, no. 45; Özlem–Aytaçlar 2006, 204, no. 241: Κλα[ύδιον | Ἀριστοκλέα, | ῥήτο[ρα], | ὑπατικόν.

[1083] Phot. *Bibl.* 158. 100b 25–27: ἐπεὶ δὲ ἐκεῖνος βασιλικῷ δόγματι τῆς ἐν Ῥώμῃ μεγάλης βουλῆς ἐγένετο κοινωνός; PIR^2 C 789. Brunt, Pergamonlu Aristokles'in PIR^2 C 789'da, Messana'lı filozof Aristokles (RE 2.934) ile karıştırılmış olduğunu belirtmektedir. Messana'lı Aristokles için bkz. Moraux 1967, 169–182; Brunt 1994, 39 dpn. 57.

edilmiş olabileceğini belirtmektedir.[1084] Marcus Aurelius'un son zamanlarında veya Commodus'un yönetiminin ilk yıllarında *consul suffectus* olmuş olmalıdır.[1085] Philostratos da onun için ἐτέλει μὲν γὰρ ἐς ὑπάτους ifadesini kullanmaktadır.[1086] Jones, bu ifadenin *consul* bir aileden geliyor olmaktan daha çok *consul*'ler arasına girmeye işaret ettiğini dile getirmektedir.[1087] Gençliğinden itibaren Peripatetik okulun öğretilerine kendini adamasına rağmen, daha sonradan sofistlere katılıp Roma'da doğaçlama söylev üzerine Herodes'in derslerini düzenli olarak takip etmiştir. Herodes'in derslerine katıldıktan sonra, retorik konusunda ün elde edince Pergamon'da ders vermeye başlamıştır. Bu sırada Herodes Pergamon'a gidip onun söylevlerini dinlemiş ve Aristokles'in derslerine katılmaları için öğrencilerini yönlendirmiştir.[1088] Ayrıca Lykia'lı Herakleides de Pergamon'da Aristokles'in öğrencisi olmuştur. Büyük ihtimalle Aristokles'in *gymnasiarkhos*'luğu bu döneme denk gelmiş olmalıdır. Pergamon'daki Hellenistik *gymnasion*'a Roma Dönemi'nde hamamın eklenmesiyle birlikte burası sofistik çalışmalar için önemli bir merkez haline gelmiştir.[1089] Pergamon, Hellenistik dönemin en büyük *gymnasion*'una ev sahipliği yapmıştır. Kentte MÖ. I. yüzyılda beş, Augustus Dönemi'nde altı, Hadrianus'un imparatorluğu zamanın da ise yedi *gymnasion* bulunmakta ve bunların her biri farklı bir *gymnasiarkhos* tarafından yönetilmektedir.[1090] Pergamon'dan ele geçen yazıtlarda *gymnasiarkhos*'ların egzersizlerde kullanılan yağ temini için gerekli parayı kendi ceplerinden karşıladığı, festival ve yarışmalarda galiplerin ödüllerinin dağıtılmasıyla ilgilendikleri, bayramlarda gösterilerin düzenlenmesinden sorumlu olup bu gösterilerde yer alacak kişilerin masraflarının karşılanarak kente getirilmesinden sorumlu oldukları, *gymnasion*'daki tadilat işleriyle ilgilenip bakım ve onarım çalışmalarını yaptıkları belgelenmektedir. Ayrıca bu görevi kentin en zengin yurttaşlarının üstlenmiş olduğu görülmektedir.[1091]

II. Sofistik Dönem'de eğitimin önemli bir parçası olan filozof, sofist ve retorlar, sadece *gymnasion*'larda öğretmenlik ya da *gymnasiarkhos*'luk yapmakla yetinmemiş; imar faaliyetlerine de aktif olarak katılmışlardır. Philostratos'un aktardığına göre sofist Polemon,

---

[1084] Bowie 1982, 49.

[1085] Halfmann 1979, 193, no. 121; Avotins 1978b, 181; Janiszewski–Stebnicka–Szabat 2015, 56.

[1086] Philostr. *VS* 567–568.

[1087] Jones 2008, 115.

[1088] Philostr. *VS* 567–568. Ayrıca bkz. Synes. *Dion* 1. 17.

[1089] Akurgal 1969, 95–101; Yegül 1992, 307–308.

[1090] Radt 2002, 111–140. Ayrıca bkz. Wörrle 2000, 543–576; Wörrle 2007, 501–516; Bingül 2013, 41–66.

[1091] *I.Pergamon* I, II; Hepding 1907; Hepding 1908; Hepding 1910.

İmparator Hadrianus'a elçi olarak gittiğinde, muazzam bir şekilde kentin savunmasını yapmış ve imparatorun ilgisini Ephesos'tan Smyrna'ya çekerek kent için 10 milyon *drakhmai* almayı başarmıştır. Bunun sonucunda Asia Eyaleti'nde eşi benzeri olmayan bir *gymnasion* (γυμνάσιον τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν μεγαλοπρεπέστατον), çok uzaklardan görülebilecek kadar büyük bir tapınak ve buğday ambarı inşa ettirmiştir.[1092] Ayrıca Smyrna'dan ele geçen bir yazıtta kent için Polemon'un İmparator Hadrianus'tan aldığı hediyeler sıralanırken[1093] 72'si Synnada mermerinden, 20'si Numidia mermerinden, 6'sı *somaki* taşından olmak üzere *gymnasion* için sütunlar elde etmiş olduğuna da yer verilmektedir. Polemon'un Smyrna için imparatordan elde ettiği bu sütunlar, görünüm olarak diğerlerinden farklı olup imparatorun yönetimi altındaki maden ocaklarından çıkarılmakta ve Roma'daki özel yapılarda ya da imparatora ait yapılar gibi sınırlı yerlerde kullanılmaktadır.[1094]

Lykialı Herakleides MS. 193–209 yılları arasında Atina'daki retorik kürsüsünün başkanlığını yaparken[1095] Naukratisli Apollonios ve onun takipçisi Dolikhes'li Marcianus ile tartışmasının sonucu olarak retorik kürsüsündeki görevini kaybetmesi[1096] üzerine Smyrna'ya gidip orada okul açmıştır. Smyrna'da Asklepios'un *gymnasion*'undaki zeytinyağı için kullanılan çeşmeyi restore ederek altın bir çatıyla kaplamıştır.[1097]

[1092] Philostr. *VS* 531: πλείστου δὲ ἄξιος τῇ πόλει καὶ τὰ πρεσβευτικὰ ἐγένετο φοιτῶν παρὰ τοὺς αὐτοκράτορας καὶ προαγωνιζόμενος τῶν ἠθῶν. Ἀδριανὸν γοῦν προσκείμενον τοῖς Ἐφεσίοις οὕτω τι μετεποίησε τοῖς Σμυρναίοις, ὡς ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ μυριάδας χιλίας ἐπαντλῆσαι αὐτὸν τῇ Σμύρνῃ, ἀφ᾽ ὧν τά τε τοῦ σίτου ἐμπόρια ἐξεποιήθη καὶ γυμνάσιον τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν μεγαλοπρεπέστατον καὶ νεὼς τηλεφανὴς ὁ ἐπὶ τῆς ἄκρας ἀντικεῖσθαι δοκῶν τῷ Μίμαντι.

[1093] PIR2 A 862; CIG 3148; IGR IV 1431; I.Smyrna II, 1, no. 697; Puech 2002, 396-397, str. 33-42: καὶ ὅσα ἐπετύ|χομεν παρὰ τοῦ κυρίου Καίσαρος | Ἀδριανοῦ διὰ Ἀντωνίου Πολέμω|νος· δεύτερον δόγμα συνκλήτου | καθ᾽ ὃ δὶς νεωκόροι γεγόναμεν·| ἀγῶνα ἱερόν, ἀτέλειαν, θεολόγους | ὑμνῳδούς, μυριάδας ἑκατὸν | πεντήκοντα, κείονας εἰς τὸ | ἀλειπτήριον Συνναδίους οβ΄ | Νουμεδικοὺς κ΄, πορφυρείτας ς΄.

[1094] Hirt 2010, 98–100; Winter 1996, 88; Oktan 2011, 207.

[1095] Avotins 1975a, 317–319.

[1096] Philostr. *VS* 613: Εκπεσὼν δὲ τοῦ θρόνου τοῦ Ἀθήνησι ξυστάντων ἐπ᾽ αὐτὸν τῶν Ἀπολλωνίου τοῦ Ναυκρατίτου ἑταίρων, ὧν πρῶτος καὶ μέσος καὶ τελευταῖος Μαρκιανὸς ὁ ἐκ Δολίχης ἐγένετο.

[1097] Philostr. *VS* 613: ἐλαίου κρήνην ἐπισκευάσας ἐν τῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ γυμνασίῳ χρυσῆν τοῦ ὀρόφου.

3.4.2 ἐφήβαρχος

Antik Dönemde çocuklar okul yaşına gelene kadar evde *paidagogos*'lar tarafından eğitilmektedirler. Okul yaşına gelen çocuk *paidagogos*'la birlikte okula gidip gelmektedir.[1098] Yedi yaşından yirmi yaşına kadar gençler hem fiziksel (beden eğitimi-jimnastik) hem de zihinsel (matemetik, geometri, gramer, retorik, müzik) olarak eğitilmektedir. 18–20 yaş arasındaki gençler fiziksel eğitiminin yanında artık daha ağır olan askeri ve atletik eğitim almaya başlamaktadır. Bu kişilerin eğitimiyle *ephebarkhos*'lar ilgilenmektedir.[1099] *Ephebarkhos*'lar gençleri entelektüel ve askeri açıdan yetiştirmektedirler.[1100] Bu eğitime, boş zamanı olan ve eğitimin masraflarını karşılayabilecek kentlerin zengin ailelerinin çocukları katılmaktadır. *Epheboi* eğitimi *ephebarkhos* tarafından *gymnasion*'larda verilmektedir.[1101] *Ephebarkhos* onursal bir unvan olmayıp zengin yurttaşlar tarafından üstlenilen bir memurluktur. *Gymnasiarkhos*'ların yardımcıları olarak hizmet etmektedirler.[1102]

Phokaia'dan ele geçen yazıtta filozof Lucius Vibius Eumenes ἐφήβαρχος olarak onurlandırılmaktadır.[1103] Aynı yazıttan kentin önemli memuriyetleri olan βούλαρχος, εἰρήναρχος, γυμνασίαρχος, ἀγορανόμος gibi görevleri de üstlenmiş olduğu öğrenilmektedir.[1104] Gençlerin askeri disipline uygun bir şekilde yetiştirilmesinden sorumlu olan *ephebarkhos*'luk (ἐφήβαρχος) görevini üstlenmesi ve *gymnasion*'un yönetiminden sorumlu olması Eumenes'in kentin eğitim hayatında önemli bir kişilik olduğunu göstermektedir. Anlaşılan Eumenes *gymnasion*'da ilkin *ephebarkhos* olarak göreve başlamış ve sonrasında da *gymnasiarkhos* olarak hizmet etmiştir.

3.5 Bayramla İlgili Memuriyetler

3.5.1 ἀγωνοθέτης

Hellenistik ve Roma Dönemi'nde kentler tarafından düzenlenen yarışmaların organize edilmesi ve bayramların kutlanması kamusal yaşamda oldukça önem arz etmektedir. Kentlerdeki yerel festivallerin ve yarışmaların düzenlenmesine ilgi oldukça artmıştır. Özellikle İmparatorluk Dönemi'nde kentler ya eski festivalleri canlandırmak için harekete

[1098] Eski Yunan'da eğitim için bkz. Grubbs vd. 2013; Bloomer 2015.

[1099] Albanidis 2000, 7–8.

[1100] Albanidis 2000, 5.

[1101] Pleket 1975, 73–74; Newby 2005, 229; Peker 2012, 60–61.

[1102] Oehler 1905, *s.v.* ἐφήβαρχος 2735–2736; Marrou 1961, 171; Forbes 1971, 234–236.

[1103] Robert 1971, 553; Tanrıver 1991, 81, no. 4; SEG 41 1044; Özlem–Aytaçlar 2006, 138, no. 114.

[1104] Bkz. yk. bölüm "βούλαρχος"; " ἀγορανόμος (ἀγορα–νόμος; ἀγορανόμοι)".

geçmişler ya da yeni festivaller–oyunlar kurmak için girişimde bulunmuşlardır. Her kent kendi adına bir oyun-yarışma düzenlemek istemiştir. Anadolu'nun pek çok kentinde yerel oyunlar da kutlanmaya başlanmıştır. Pek çok kutsal oyun, para ödüllü oyun düzenlenmiştir.[1105] Festivaller–oyunlar kentler için onur ve prestij kaynağı olmakla birlikte kentlerin ekonomilerinin canlanmasına da öncü olmuştur. Roma yönetimi altındaki Yunan kentleri, Yunan kültürünü, Yunan belleğini, Yunan olma geleneğini ve ruhunu yarışmalarla–festivallerle sürdürmeye çalışmıştır. Festivallerle ilgili epigrafik malzemenin çoğunun Roma Dönemi'ne ait olması bu olguyu güçlendirmektedir. Roma yönetimi altındaki Romalılaşma sürecine maruz kalan Yunan kentlerinde, Yunan kimliğini canlı tutmak, bu ruhu yaşatmak için *agon*'lar etkili olmuştur.[1106].

Roma Dönemi'nde *agon*'ların sayısındaki bu artış, bu oyunların–yarışmaların finansmanını gündeme getirmiştir. Oyunların–yarışmaların giderleri ya kentin gelirlerinden ya da kente ait vakıfların gelirlerinden karşılanmıştır. Aynı zamanda kentler, agonları yönetmesi ve düzenlenmesi için *ἀγωνοθέτης* (ἀγών–τίθημι) görevlendirmişlerdir. *Agonothetes*'lik, memurluğun gerektirdiği bütün maddi sorumlulukların kendi cebinden karşılandığı *leiturgia* görevlerdendir.[1107] *Agonothetes* oyunları yönetmekle kalmaz; ayrıca oyunların finansından da sorumludur.[1108] Bir *agonothetes*, düzenlenen yarışmalarda–oyunlarda her türlü yiyecek içecek giderlerini, gelenlerin ağırlanmasını ve ödülleri karşılar, programı düzenler, oyunculara ceza verirdi.[1109] Oyunlarda zeytinyağının temin edilmesi de *agonothetes*'in sorumlulukları arasındadır.[1110] Thyateira'dan, Roma Dönemi'nde kazananların ödüllerini ve heykellerini karşılayan *agonothetes* bilinmektedir, aynı şekilde Ephesos'tan yarışmayı kazanan kişilerin heykellerinin dikilmesinin masraflarını üstlenen başka bir *agonothehtes* de karşımıza çıkmaktadır.[1111] Ayrıca Ephesos'ta *Pythia* Oyunları'nın galipleri için *agonothetes* kendi cebinden ἔπαθλα ödemiş ve aynı zamanda kazanan kişilerin heykellerinin dikilmesiyle de ilgilenmiştir.[1112]

[1105] Çokbankir 2010, 19–22.

[1106] Nijf 2001, 317.

[1107] Jones 1978, 104; Dmitriev 2005, 126.

[1108] Oyunların finansı için bkz. Çokbankir 2010, 57–64; Çokbankir 2011, 313-329.

[1109] Roller 1998, 230.

[1110] Pleket 1976, 5–6.

[1111] Roberts 1948, 72–79.

[1112] Pleket 1976, 4; Çokbankir 2010, 70.

Ekonomik olarak oldukça ağır bir memurluktur. Kentin önde gelen zenginleri bu memuriyeti üstlenmektedir. Hem sosyal ve ekonomik konumlarından hem de etkili–coşkulu konuşma yeteneklerinden dolayı sofistler ve retorlar bu işi görkemli bir şekilde yerine getirebilecek kişilerdendir. Aphrodisias'tan ele geçen yazıtta sofist Marcus Flavius Antonius Lysimakhos sadece *agonothetes*'lik yapmakla kalmamış, aynı zamanda *agonothetes*'liğini yaptığı bir yarışma kurmuştur. Yazıtta sofist Marcus Flavius Antonius Lysimakhos, *Lysimakheia* Oyunlarının *yaşam boyu agonothetes*'i olarak onurlandırılmaktadır.[1113] Yerel *agon*'lar genellikle kurucusunun adıyla anılırlar ve bu *agon*'ların *agonothetes'*liği genelde o ailenin üyelerinden biri tarafından üstlenilirdi.[1114] *Agon*'un devamlılığını sağlamak için ya kurucusu tarafından ya da aile üyeleri tarafından *agon* için vakıf kurulurdu. Marcus Flavius Antonius Lysimakhos'un onurlandırıldığı yazıtta geçen ἀγωνοθέτην δι' αἰῶνος Λυσιμαχήων ifadesi *Lysimakheia* yarışmaları için bir vakfın kurulduğunu göstermektedir. Roma İmparatorluk Dönemi'nde Anadolu'da artan yerel *agon*'ların finanse edilmesi için birçok vakfın kurulduğunu gösteren çok sayıda örnek mevcuttur. Kilikia Bölgesi'ndeki Antiokheia'da Leonides adlı şahıs, *Leonideia themisi* için hem vakıf kurmuş hem de bu oyunların yaşam boyu *agonothetes'*i olarak tayin edilmiştir. Aynı şekilde Lykia kenti Oinoanda'dan Marcus Aurelius Artemon ve eşi Marcia Aurelia Polykleia müzikal ve atletik oyunları içeren bir yarışma düzenlemiştir.[1115] Aynı zamanda Marcus Aurelius Artemon yarışmanın yaşam boyu *agonothetes*'i olup heykel ve para ödüllerini karşılayarak bu oyunu finanse etmiştir.[1116] Yine Oinoanda'da Iulius Lucius Pilius Euarestos tarafından *Euaresteia* yarışması;[1117] Selge'den Valeria Briseis tarafından *themis Panathenaïkes* Oyunu;[1118] Kilikia'daki Laertes kentinde *Musaios* tarafından kurulan yarışma;[1119] Side'de *agonothetes*

[1113] CIG 2785; MAMA VIII 501; Puech 2002, 338, no. 167; Özlem–Aytaçlar 2006, 143, no. 123: Μ(ᾶρκον) Φ(λάουιον) Ἀντώνιον | Λυσίμαχον σο|φιστὴν ἀρχιερέα | γυμνασίαρχον | στεφανηφόρον | νεοποιὸν ἀγωνο|θέτην δι' αἰῶνος | Λυσιμαχήων | ἀγώνων | ἀγωνοθεσίας | Μάρκου Ἀντωνίου | vac. Ἐπινείκου. *vac.*.

[1114] Jones 1966, 234; Çokbankir 2010, 70.

[1115] Çokbankir 2010, 60.

[1116] Çokbankir 2010, no. 264–274, 337.

[1117] Çokbankir 2010, 31.

[1118] Çokbankir 2010, 39.

[1119] Bean–Mitford 1962, 202, no. 22

Lucius Avidius Maksimus tarafından kurulmuş olan *themis* bilinmektedir.[1120] Buna benzer örnekleri çoğaltmak mümkündür.[1121]

Lysimakheia Oyunları MS. 181 yılında Aphrodisias'ta zengin hayırsever Flavius Lysimakhos tarafından kurulmuş, dört yılda bir düzenlenen,[1122] sanatsal yarışmalardandır (μουσικός).[1123] Aphrodisias'tan ele geçen başka bir yazıtta ödül listesi yer almaktadır. Aynı yazıtta yer alan ἀγῶνος ταλαντιαίου Φλαβίου Λυσιμάχου πενταετηρικοῦ μουσικοῦ μόνου θέματα τὰ ὑπογεγραμμένα ifadesi *Lysimakheia* Yarışması'nın sanatsal, para ödüllü (ἀγὼν θεματικός) ve periyodik yarışmalardan olduğunu göstermektedir. Ayrıca yazıtta yer alan ödül listesi yarışmaya katılan sanatçılar ve ödül miktarları hakkında da bilgi vermektedir.[1124] Bu *agon* dans, şarkı söylemek, komedi, tragedya, şiir, methiye gibi yarışmaları içermektedir.[1125] Aphrodisias'tan ele geçen ve MS. 180–190 yılları arasında tarihlenen başka bir yazıtta Aphrodisias halkı, Commodus zamanında *logistes*'lik yapan M. Ulpius Appuleius Eurykles'ten, Lysimakhos tarafından kurulmuş olan oyunların yapılmasıyla ilgili kaynakların ve harcamaların araştırılmasını istemişlerdir. Yazıttan öğrenildiğine göre yarışmaların yapılabilmesi için Flavius Lysimakhos 120,000 *denarii* miras bırakmıştır.[1126] Bu paranın faizi olan 31,839 denarii ile yarışma düzenlenmektedir. M. Ulpius Appuleius Eurykles araştırmalar sonunda vasiyet eden kişinin istediği gibi yarışmaların dört yılda bir yapılabilmesi için gerekli paranın mevcut olduğunu belirtmektedir.[1127] Yazıttan şu anlaşılmaktadır ki, *Lysimakheia* Oyunları'nın kurucusu, yarışmaların o öldükten sonra da devam etmesi için gerekli maddi önlemleri almıştır. İlk *agon* büyük ihtimalle MS.180'li yıllarda yapılmış olmalıdır. Sofist

[1120] Çokbankir 2010, 53–56.

[1121] Pleket 1995, 156; Çokbankir 2010; Graf 2015, 11–58.

[1122] Nervegna 2013, 101.

[1123] Oyun grupları için bkz. Çokbankir 2010, 48 Jones 1990, 484–488; .Marshall–Hawkins 2015.

[1124] Csapo–Slater 1995, 191–192; McDonald–Walton 2007, 289. 244–245.

[1125] Liermann 1889, 115–116; CIG 2759; MAMA VIII, 420; Aphrodisias 79; Puech 2002, 340.

[1126] CIG 2741; OGIS 509; *I.Aphrodisias* 69; Reynolds, 185, no. 57; SEG 32 1097; Puech 2002, 339: ἀγὼν μὲν δὴ ὁ ἐκ τῶν Φλαβίου Λυσιμάχου διαθηκῶν προελήλυ|θεν εἰς ἀρχείου πόρου μυριάδας δώδεκα ὡς δύνασθαι ἀπὸ τού|των παρὰ ἔτη τέσσαρα πληροῦσθαι μουσικὸν ἀγῶνα καθὰ τῷ | διαθεμένῳ ἔδοξεν. αἱ δὲ μετὰ τὰς δώδεκα μυριάδας οὖσαι ἐν ἐκ|δανεισμῷ καὶ ὁ προσγεγονὼς τούτοις τόκος μέχρι ἀρχῆς [ἔ]τους | [ποιεῖ] κεφαλείου δηναρίων μυριάδας τρεῖς δηνάρια χείλια ὀκτωκόσια | τριάκοντα ἐννέα·δύνασθε {Ι} οὖν ἀρχομένου τοῦ ἔτους τοῦτον | τὸν ἀγῶνα ἐπιτελεῖν ἀγαθῇ τύχῃ ἐπὶ ἄθλοις ταλαντιαί|οις καὶ ἀγωνίσμασιν κατὰ τὰ ἆθλα· προθεσμία δὲ εἰς τὸν ἑ|ξῆς χρόνον καὶ τὴν ἐπιοῦσαν τετραετηρίδα {Σ} ἔσται χρό[νος] | ὁ ἀπὸ [Βαρ]βιλλήων τῶν ἐν Ἐφέσῳ [ἀγομένων] πρὸς [Κοινὰ?] Ἀσίας [ἔρρωσθε?].

[1127] Reynolds 1982, 185–189; Levick 2000, 212–213.

Marcus Flavius Antonius Lysimakhos'un *agonothetes* olarak onurlandırıldığı yazıt MS. II. yüzyılın sonları ve MS. III. yüzyılın ilk yıllarına tarihlenmektedir.[1128] Burada anılan kişi ile *Lysimakheia* Oyunları'nın kurucusu olan Flavius Lysimakhos'un aynı kişiler mi, yoksa aynı aileye mensup farklı kişiler mi olduğunu söylemek oldukça zordur. Liermann, ailesi tarafından vakıf kurulduğu için Marcus Flavius Antonius Lysimakhos'un miras yoluyla ἀγωνοθέτην δι' αἰῶνος Λυσιμαχήων unvanına sahip olduğunu iddia etmektedir. Liermann yarışmanın kurucusu olarak sofist Marcus Flavius Antonius Lysimakhos'un akrabasını görmektedir.[1129] Reynolds da yaşam boyu *agonothetes*'lik yapanların yarışmanın kurucusunun akrabası olduğunu düşünmektedir.[1130] Robert, Marcus Flavius Antonius Lysimakhos'u oyunun kurucusu olarak görmektedir.[1131] Puech, *Lysimakheia'*da yarışmaların sadece müzikle–sanatla alakalı olmasının, agon'un bir sofist tarafından kurulduğunun bir göstergesi olduğunu iddia etmektedir. Ayrıca, ἀγωνοθέτην δι' αἰῶνος Λυσιμαχήων ifadesi Marcus Flavius Antonius Lysimakhos'un kendisi tarafından kurulan bir vâkıfa işaret etmektedir. Puech göre, hem ömür boyu *agonothetes* ifadesi hem de agon'un kurucusunun adını taşıması, hatırasının kutlanması ve yarışmaların ebediyen sürmesi için miras para bırakan birini tanımlamaktadır. Bu durumda kente parayı bağışlayan Flavius Lysimakhos ile yazıtta ἀγωνοθέτην δι' αἰῶνος Λυσιμαχήων olarak anılan sofist Marcus Flavius Antonius Lysimakhos aynı kişiler olmalıdır.[1132] Her iki durumda da sonuç olarak sofist Marcus Flavius Antonius Lysimakhos veya onun atası kentte bir *agon* kurup bunun finansmanını sağlayabilecek ekonomik güce sahiplerdi. Sofist Marcus Flavius Antonius Lysimakhos kentin önde gelen elit kesimin bir üyesi ve sofist eğitimi almış biri olarak *agonothetes*'liği sınıfına yaraşacak şekilde yerine getirmiştir. Ayrıca *arkhiereus*'lik, *gymnasiarkhos, stephanephoros* ve *neopoios*'luk gibi diğer kent memuriyetlerini de üstlenmiştir[1133].

Aphrodisias'tan ele geçen yazıtlardan, *arkhiereus*'lerin ve kurucuların torunu sofist Iulius Aurelius Kharidemos Iulianus'un gözetiminde *Aphrodeisieia Philemonieia*

[1128] Janiszewski–Stebnicka–Szabat 2015, 225.

[1129] Liermann 1889, 116-119.

[1130] Reynolds, 1982, 189.

[1131] Robert 1966, 395

[1132] Puech 2002, 338–341.

[1133] CIG 2785; MAMA VIII 501; Puech 2002, 338, no. 167; Özlem–Aytaçlar 2006, 143, no. 123: Μ(ᾶρκον) Φ(λάουιον) Ἀντώνιον | Λυσίμαχον σο|φιστὴν ἀρχιερέα | γυμνασίαρχον | στεφανηφόρον | νεοποιὸν ἀγωνο|θέτην δι' αἰῶνος | Λυσιμαχήων | ἀγώνων | ἀγωνοθεσίας | Μάρκου Ἀντωνίου | vac. Ἐπινείκου. *vac.*.

yarışmasının düzenlendiği öğrenilmektedir.[1134] Yarışmanın *agonothetes*'liğini Kharidemos'un başkanlığında Aphrodite'nin *neopoios*'ları yapmıştır. Bu yarışma Aphrodisias'ta dört yılda bir[1135] tanrıça Aphrodite'nin onuruna düzenlenmektedir. Yarışma ilk olarak Commodus zamanında Philemon tarafından organize edilmiştir.[1136] Aphrodisias'tan ele geçen diğer yazıtlar yarışmanın genel olarak tanrıça Aphrodite Kültü'nün görevlileri *neopoios*'lar tarafından düzenlendiğini göstermektedir.[1137] *Neopoios*'lar tanrıçayla ilgili kültün ritüellerini yerine getirmekle görevlidirler. *Neopoios*, kentin en etkili ve nüfuzlu aile üyeleri tarafından üstlenilen, oldukça prestijli bir görevdir. Kharidemos, *Aphrodeiseia Philemonieia* yarışmalarının onbeşincisinin yapıldığı yarışlarda, yarışmanın *agonothetes*'liğini yapan *neopoios*'lara başkanlık yapmıştır.[1138] Aphrodisias'tan ele geçen yazıtlar ailesinin kentin saygın aillerinden biri olduğunu kanıtlamaktadır. Ayrıca büyük babası Tib. Claudius Zelos, Aphrodite'nin *hiereus*'liğini, babası sofist ve retor Claudius Aurelius Zelos da *neopoios*'luk yapmıştır. Aile boyu Aphrodite'nin kültüne hizmet etmişlerdir. Ayrıca Aphrodisias'tan ele geçen bir sikke, ailede yarışmaların düzenlenmesinde yer alanın yalnızca Kharidemos olmadığını göstermektedir. MS. 161–169 yılları arasına tarihlenen sikkede Τ(ιβέριος) Κ(λαύδιος) Ζῆλος ἱερεὺς ἐπινίκιον ἀνέ(θηκε) ifadesi yer almaktadır.[1139] Büyük ihtimalle Kharidemos'un büyük babası Tiberius Claudius Zelos, Marcus Aurelius'un Parth

---

[1134] CIG 2812; Puech 2002, 166, no. 60; Özlem–Aytaçlar 2006, 144, no. 124: Ἀντώνιον Φλάυ(ιον) | Μητροδώρου υἱὸν | Ἀντίοχον, νική|σαντα παίδων πυ|γμὴν τῷ ἐπιτελε|σθέντι ἀγῶνι τῆς | πεντεκαιδεκά|της τετραετηρί|δος Ἀφροδεισειή|ων Φιλημονιήων | ἀγωνοθετούν|των τῶν περὶ Ἰού|λιον Αὐρήλιον, Ζή|λου υἱὸν, Χαρίδη|μον, καὶ Ζήλου ἔκ|γονον, ἀρχιερέων | κτιστῶν, σοφιστὴν | νεωποιῶν· | τὴν δὲ ἀνάστασιν | τοῦ ἀνδριάντος ποι|ησαμένου Ἀντωνί|ου Φλαβίου Μητρο|δώρου τοῦ πατρὸς | αὐτοῦ.

[1135] MAMA VIII 505–506.

[1136] Cormack 1964, 20–21, no. 14; Puech 2002, 168; Janiszewski–Stebnicka–Szabat 2015, 78, no. 229.

[1137] Liermann 1889, 136–44; Roueché 1993, 212–219, no. 79–86; Çokbankir 2010, 271–279, no. 245–252.

[1138] CIG 2812; Liermann 1889, 137–138, no. 24; Roueché 1993, 216–217, no. 84; Puech 2002, 166, no.60: Ἀντώνιον Φλάυ(ιον) | Μητροδώρου υἱὸν | Ἀντίοχον, νική|σαντα παίδων πυ|γμὴν τῷ ἐπιτελε|σθέντι ἀγῶνι τῆς | πεντεκαιδεκά|της τετραετηρί|δος Ἀφροδεισειή|ων Φιλημονιήων {κ} | ἀγωνοθετούν|των τῶν περὶ Ἰού|λιον Αὐρήλιον, Ζή|λου υἱὸν, Χαρίδη|μον, καὶ Ζήλου ἔκ|γονον, ἀρχιερέων | κτιστῶν, σοφιστὴν | νεωποιῶν·| τὴν δὲ ἀνάστασιν | τοῦ ἀνδριάντος ποι|ησαμένου Ἀντωνί|ου Φλαβίου Μητρο|δώρου τοῦ πατρὸς | αὐτοῦ.

Liermann 1889, 138–139, no. 25; Roueché 1993, 215–216, no. 83; Puech 2002, 167, no.61: [τὸν δεῖνα — —στ] | [εφ]ανωθέν[τα | παίδων στάδι|ον τῷ ἐπιτελε|σθέντι ἀγῶνι | τῆς πεντε|καιδεκάτης | τετραετηρίδος | Ἀφροδεισιήων | Φιλημονιήων | ἀγωνοθετούν|των τῶν περὶ | Ἰούλιον Αὐρήλι|ον Ζήλου ἀρχι|ερέως υἱὸν Χα|ρίδημον νεο|ποιῶν | τὴν δὲ ἀ|νάστασιν τοῦ | ἀνδριάντος | ποιησαμένου | Ἰουλίου Κρατε|ρου τοῦ πατρὸς | αὐτοῦ.

[1139] MacDonald 1992, 83–85; Heuchert 2005, 41–43, 47; Stebnicka 2006, 177.

savaşlarındaki bir zaferini kutlamak için, tek seferlik *Epinikia* adlı bir oyun düzenlemiştir.[1140] Kharidemos'un nezdinde *Aphrodeisieia Philemonieia* yarışmasının düzenlenmesi, babasının kentin en saygın kişilerinin üstlendiği bir görev olan *neopoios*'luğu üstlenmesi ve büyük babasının tek seferlik bir oyun düzenlemesi, ayrıca da Aphrodite'nin *hiereus*'i olması, ailenin Aphrodisias'taki en etkili ve saygın ailelerinden biri olduğunu ortaya çıkarmaktadır.[1141]

Agonothetes'lik görevini yerine getiren diğer bir sofist Perinthoslu Tiberius Claudius Rufus'tur. Philostratos'tan öğrendiğimiz kadarıyla Perinthoslu Rufus'un soyu pek çok *consul* çıkarmıştır. Rufus, Severuslar zamanında Atina'daki *Panhellenik* festivale başkanlık etmiştir.[1142] Oliver, Rufus'un *Panhellenia*'da bu görevi büyük bir farklılıkla yerine getirdiğini, çok zengin olduğunu ve *consul*'larla akrabalık bağı taşıdığını belirtmektedir.[1143] Perinthoslu bir sofist olarak Rufus, zamanının önemli sofistik ve retorik eğitim merkezi olan Atina'da hocalık yapmış ve orada yaşamaya başladığı süre zarfında da *agonothetes*'lik görevini yerine getirmiş olmalıdır. Rufus'la ilgili detaylı bilgiler tezin "1.6 Sofistlerin, Retorların ve Filozofların Aile Yapıları ve Toplumsal Sınıf Özellikleri" bölümünde ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Aizanoi'dan ele geçen yazıtlardan öğrenilen diğer bir *agonothetes* de Tiberius Claudius Pardalas'tır. Tiberius Claudius Pardalas *boule* ve *demos* tarafından onurlandırıldığı yazıtta ἀγωνοθέτης, στεφανήφορος, στρατηγός, ἱερεύς, περιθύτης olarak anılmaktadır.[1144] Yazıtta Tiberius Claudius Pardalas'ın üç kez büyük *pentaeterik* yarışmaların *agonothetes*'liğini yaptığı belirtilmiştir. Pardalas, Aizanoi'da Zeus'in onuruna düzenlenen *Deia* yarışmasının *agonothetes*'liğini yapmış olmalıdır. Bu yarışma Aizanoi kentinin önde gelen ailelerinden birinin üyesi olan M. Ulpius Appuleianus Flavianus tarafından kurulmuştur.[1145] M. Ulpius Appuleianus Flavianus aynı zamanda Zeus'in yaşam boyu

---

[1140] Moretti 1953, 188; Roueché 1993, 163; Heuchert 2005, 55.

[1141] Iulius Aurelius Kharidemos Iulianus ve ailesiyle ilgili detaylı bilgiler için bkz. yk. bölüm "1.6 Sofistlerin, Retorların ve Filozofların Aile Yapıları ve Toplumsal Sınıf Özellikleri."

[1142] Philostr. *VS* 598; Follet 1976, 130; Ameling 1985, 27–33.

[1143] Oliver 1970, 103, no. 13–14, 130.

[1144] PIR^2 C 951; MAMA IX 19; Puech 2002, 372, no. 192: [ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος ἐτείμησαν] | [Τι.] Κλ. Παρ[δαλᾶν ἀρχιερέα] | [Ἀσ]ίας ναῶν [τῶν ἐν Περγάμῳ] | [σ]τεφανηφορήσαντα καὶ ἀ[γ]||[ω]νοθετήσαντα τρὶς τῶν μ[ε]||[γ]άλων πενταετηρικῶν [ἀ]||[γ]ώνων, στρατηγήσαν[τα] | [κ]αὶ ἱερατεύσαντα τοῦ Δ[ιός].

MAMA IX 18; Puech 2002, 372, 193: ἡ βουλὴι καὶ ὁ δῆ|μος ἐτίμησεν Τι. | Κλ(αύδιον) Παρδαλᾶν ἀρχι|ερέα Ἀσίας να|ῶν τῶν ἐν Περγάμῳ.

[1145] Burrell 2004, 116–117.

rahibidir.[1146] Aynı şekilde oğlu M. Ulpius Appuleius Eurykles de *agonothetes*'lik ve Zeus'in yaşam boyu rahipliğini yapmıştır.[1147] Ayrıca aile üyeleri Pergamon'daki eyalet tapınaklarının *arkhiereus*'liğini yerine getirmişlerdir. Yazıtta yer alan ἱερατεύσαντα τοῦ Δ̣[ιός] ifadesi Tiberius Claudius Pardalas'ın da Zeus'in rahipliğini üstlenmiş olduğunu da göstermektedir. Ayrıca Pergamon'daki Asia Eyalet tapınaklarının *arkhiereus*'liği görevini de yerine getirmiştir. MS. 138/161 yıllları arasına tarihlenen ve Pergamon'dan ele geçen başka bir yazıtta *neokoros*'luk yaptığı öğrenilmektedir.[1148] Bu görevi Antoninus Pius zamanında gerçekleştirmiş olmalıdır.[1149] Tüm bunlar Pardalas'ın kentin sıradan bir vatandaşı olmadığını göstermektedir. Aelius Aristides, Pardalas için zamanının en iyi retoru olduğunu söylemektedir. Ayrıca Pardalas, MS. 138'de *consul* ve MS. 151/2'de Asia *proconsul*'u olan Ankyralı Iulius Severus'un çocukluk arkadaşıdır.[1150] Aelius Aristides, bir sofist olarak kamusal görevlerden muaf olmak için harekete geçtiğinde Pardalas onun için Iulius Severus'a bir mektup yazmıştır.[1151] Bu bilgiler, Pardalas'ın eyalet için önemli ve eyalette tanınmış biri olduğunu göstermektedir.[1152]

Bir başka *agonothetes* de Lydia'daki Sosandra'dan ele geçen bir yazıtta kent (ἡ πόλις) tarafından onurlandırılan filozof Menekrates'tir.[1153] Yazıtta Menekrates, doktor, filozof, *logistes, strategos, gymnasiarkhos, prytanis* ve *agonothetes* olarak onurlandırılmaktadır. Üstlendiği memuriyetler Menekrates'in kent için önemli bir kişi olduğunu göstermektedir. Ayrıca yazıtta yer alan μέγας ἰατρός ifadesi bir doktor olarak Menekrates'in başarılı ve aynı zamanda ünlü biri olduğunu göstermektedir.[1154] Menekrates zamanın yaygın özelliğini

---

[1146] SEG 35 1365.

[1147] CIG 3831–3834.

[1148] *I.Asklepieion* no. 140/140[1]: [— — —]ΩΜ[—] | περιθυτικὸν | Παρδαλᾶς | περιθύτης. Puech 2002, 374, no. 196: Ἀσκληπίῳ Σω]|[τῆρι τὸν β?]ωμ[ὸν?] | περιθυτικὸν | Παρδαλᾶς | περιθύτης.

[1149] Campanile 1994, 86–87, no. 76.

[1150] Ael. Ar. *Orat.* 26. 327. 23; 26. 324. 4; Ayrıca bkz. Janiszewski–Stebnicka–Szabat 2015, 279; Iulius Severus için bkz. Mitchell–French 2012, 227–237, no. 72–79.

[1151] Ael. Ar. *Orat.* 26. 327. 23; 26. 324. 4

[1152] Puech 2002, 372–375. Krş. MAMA IX, xxiv–xxv; MAMA IX 18–21, 54, P46; Campanile 1994, 48–49, no. 26; 86–87, no. 76.

[1153] TAM V, I, 650; IGR IV, 1359: Μενεκράτ[ην] | Πολυ[είδ]ου, μ[έγαν] | ἰατρ[όν κ]αὶ φιλ[όσο]|φον, [ἠρω]α | λογ[ιστήν(?)] | στρατηγόν, γ[υμνα]|σίαρχον, πρυτ[ανιν] | [ἀ]γωνοθέτ[ην] | [ἡ πόλ]ις ἐτείμ[ησεν]. Ayrıca bkz. Tod 1957, 139; Nutton 1976, 93–96; Robert 1977, no. 455; Benedum, 1978, 115–121; Özlem–Aytaçlar 2006, no. 222.

[1154] μέγας ἰατρός için bkz. Benedum 1978, 115-121.

yansıtan bir doktor olarak felsefe eğitimi almış ve bu alanda da çalışmalar yürütmüş olmalıdır.[1155] Roma'dan ele geçen bir yazıtta Menekrates adında biri ἰατρός Καισάρων olarak anılmakta ve ayrıca da kendi doktrinlerinin yer aldığı 156 adet kitabı olduğundan bahsedilmektedir.[1156] Yalnız Roma'dan ele geçen bu yazıttaki bilgilerle Sosandra'dan ele geçen yazıtın verdiği bilgiler uyumlu gözükmemektedir. Büyük ihtimalle imparator doktoru olarak anılan Menekrates ile Sosandra vatandaşı filozof ve doktor olan Menekrates aynı kişiler değildir.[1157] Dolayısıyla kenti için pek çok memuriyeti üstlenen birinin bütün vaktini Roma'da geçirerek imparator ailesinin hekimi olma ihtimali zayıf gözükmektedir. Menekrates'in zamanının doktoru ve filozofu olarak kenti için üstüne düşen kamusal görevlerin pek çoğunu yerine getirmiş ve kamusal hizmetlere kayıtsız kalmamış olduğu görülmektedir. Bir *agonothetes* olarak da *agonothetes*'liğin sorumluluklarını layıkıyla yerine getirmiş olmalıdır.

Titus Flavius Damianos, *Büyük Ephesia panegyris*'inin (πανηγυριαρχήσαντα) *agonothetes*'liği görevini üstlenmiştir.[1158] *Büyük Ephesia*, kentin en eski yarışmalarından biridir. Bu yarışma dışında kent, *Dionysia, Büyük Artemisia*, *Büyük Balbillia*, *Büyük Hadriania* ve *Büyük Epinikia* gibi yarışmaları–festivalleri düzenlemiştir. MS. III. yüzyılda *Büyük Pytia*, *Isthmia* ve *Olympai* gibi antik dünyanın en saygın oyunlarının benzerleri de kentte kutlanmıştır. Ephesos, entelektüel çalışmalar açısından olduğu gibi yarışmalar–oyunlar bakımından da oldukça zengin bir kent olmuştur. Bu oyunların giderlerinden ve ödüllerin

---

[1155] Krş. Galenos; Antiokheialı filozof, retor ve doktor Gaius Calpurnius Collega Makedon; Rhodiapolisli Epikuroscu doktor Herakleitos. II. Sofistik Dönem'de doktorların konumu için bkz.: Özlem–Aytaçlar 2006, 56–77.

[1156] CIG III 6607; IG XIV 1759; IGRR I 286; Benedum 1978, 119: Τιβερίωι Κλαυδίωι | Κουιρείναι | Μενεκράτει ἰατρῶι | Καισάρων καὶ ἰδίας | λογικῆς ἐναργοῦς | ἰατρικῆς κτίστηι ἐν | βιβλίοις ρνς΄ δι' ὧν | ἐτειμήθη ὑπὸ τῶν ἐν|λογίμων πόλεων ψηφίσ|μασιν ἐντελέσι, οἱ γνώριμοι | τῶι ἑαυτῶν αἱρεσιάρχηι τὸ ἡρῶον.

[1157] Benedum 1977, 383–393; Benedum 1978, 119–120; Nutton 1976, 93–96.

[1158] PIR^2 F 253; *I.Ephesos* 3080; Puech 2002, 190, no. 78; Özlem–Aytaçlar 2006, 95, no. 24: Τ(ίτον) Φλ(άουιον) Δαμιανὸν | τὸν ἴδιον εὐεργέτην καὶ | ἐν πᾶσιν ἀσύνκριτον ἡ | πλατεῖα, γραμματεύσαντα | ἐπιφανῶς καὶ μετρήσαντα | μυριάδας μεδίμνων κ΄ καὶ | ασ΄ μησὶν ιγ΄ ὅλοις, καὶ ὑπο|δεξάμενον ἐν τούτοις στρα|τόπεδα ἀπὸ τῆς κατὰ Πάρθων | νείκης ὑποστρέφοντα, καὶ | πανηγυριαρχήσαντα κατὰ | τὸ αὐτὸ τῶν μεγάλων Ἐφεσή|ων ἐκτενῶς, καὶ ἔργον ὑποσχό|μενον ἐν τῷ αὐτῷ ἐνιαυτῷ οἶ|κον ἐν τῷ Οὐαρίῳ Βαλανείῳ | μετὰ οἰκοδομῆς καὶ παντὸς | κόσμου, καὶ μυριάδας ποιή|σαντα περισσείας ἐκ τῶν | προσόδων τῆς ἰδίας γραμ|ματείας τῇ πόλει ιβ΄ ΄ζωις΄· | ἐπιμεληθέντος τῆς ἀνασ|τάσεως τῆς τειμῆς Γ(αΐου) Λικινίου | Ἀρτειμήτου Αὐρηλιανοῦ νεω|ποιοῦ τῆς Ἀρτέμιδος καὶ γραμμα|τέως τῆς Ἀσίας ναῶν τῶν ἐν Ἐφέσῳ.

AE 1972, 576; *I.Ephesos* 811; Puech 2002, 194, no. 82; Özlem–Aytaçlar 2006, 97, no. 27: … τὴν τειμὴν | ἐκ τοῦ ἰδίου | Τ(ίτου) Φλ(αουίου) Δαμιανοῦ | τοῦ γραμματέως | τοῦ δήμου καὶ πα|νηγυριάρχου τῶν | μεγάλων Ἐφεσήων

karşılanmasından *agonothetes*'ler sorumludur. Yarışmaların giderlerini tek başına *agonothetes* karşılayabildiği gibi bazı durumlarda, bu giderlerin bir kısmı kent kasasından da karşılanabilmektedir. Ephesos'un *agonothetes*'leri Roma vatandaşı olmakla birlikte kentin zenginlerindendir. Bu kişiler aynı zamanda *gerousia*'nın da üyesi zengin yurttaşlardır. Ephesos'un a*gonothetes*'lerinin pek çoğu *asiarkhes, arkhiereus* gibi oldukça yüksek makamlı görevleri de üstlenmişlerdir.[1159] *Agonothetes*'lik Ephesos'ta yüksek seviyeli memurluklardan biridir.[1160] Kentin önde gelenleri tarafından bu görevin sorumlulukları yerine getirilmiştir. Philostratos'un aktardığı üzere, Titus Flavius Damianos'un soyu da Ephesos'ta yüksek bir şöhret ve saygınlığa sahiptir. Soyu senatoda oturma hakkıyla onurlandırılmıştır.[1161] Damianos, festivalin organizasyonundan ve vatandaşlara yiyecek dağıtılmasından sorumlu olmuş olmalıdır.[1162] Yazıtta yer alan ἐκτενῶς ifadesi Damianos'un yarışmanın organizasyonunu oldukça çömert ve görkemli bir şekilde yerine getirmiş olduğunu göstermektedir.[1163] Ayrıca *Büyük Ephesia* yarışmasının *panegyriarkhes*'liğini (πανηγυριαρχήσαντα) yaptığı yıl, Varius hamamlarındaki bir yapının inşasına söz vermiştir.

Philostratos, Herodes Attikos'un *Panhellenia* ve *Panathenaia* oyunlarında *agonothetes*'lik yapmış olduğunu aktarmaktadır.[1164] MS. 134–135'te Asia Eyaleti'nin özgür kentlerinin *corrector*'u olarak hizmet ettikten sonra Atina'ya dönününce MS. 136 yılında *Panathenaia* Oyunlarına başkanlık etmiştir. Ayrıca Atina'daki Panathenik *stadiumu*'u inşa ettirmiştir (MS. 143/4). Panathenik festivalde *στεφανηφόρος* olarak görevlendirilmiştir. Bu görevi üstlenirken yaptığı konuşmasında, yarışmacıların saf beyaz mermerli *stadium*'da yarışacaklarını söylemiş ve bu konuşmanın ardından dört yıl içinde, Ilissos'un diğer tarafına *stadium*'u yaptırmıştır. MS. 137–141 yılları arasında *Panhellenia*'nın *arkhon*'luğunu üstlenmiştir.[1165]

[1159] Gill–Gempf 1994, 366.

[1160] Bailey 2006, 186–189.

[1161] Philostr. *VS* 605: Δαμιανῷ τοίνυν ἐλλογιμώτατον μὲν καὶ τὸ ἄνω γένος καὶ πλείστου ἄξιοι τῇ Ἐφέσῳ, εὐδοκιμώτατοι δὲ καὶ οἱ ἀπ᾽ αὐτοῦ φύντες, ξυγκλήτου γὰρ βουλῆς ἀξιοῦνται πάντες ἐπ᾽ εὐδοξίᾳ θαυμαζόμενοι καὶ ὑπεροψίᾳ χρημάτων.

[1162] Fischer 2014, 130.

[1163] *I.Ephesos* 3080.

[1164] Philostr. *VS* 549–550. Ayrıca bkz. Ameling 1983 II, 12–14; Schumacher 1998, 422; Avotins 2005, 349–350.

[1165] Camia 2008, 26–27.

3.6 Güvenlikle İlgili Memuriyetler

3.6.1 εἰρήναρχος/εἰρηνάρχης

Eirenarkhos kamusal düzenin huzur ve barış içerisinde devam etmesinden sorumlu kent memurudur. Bir kentte düzeni bozup eşkıyalık ve soygun gibi suçlara karışan kişilerin yakalanıp yargılanmaları için eyalet valisine gönderilmesi *eirenarkhos*'un görevidir. Bu işte *eirenarkhos*'a *diogmitai* adlı görevliler yardım etmektedir.[1166] Robert *eirenarkhos*'u kırsal alan polis şefi olarak tanımlamaktadır.[1167] Kentin önde gelen zenginleri kentin ve territorium'un güvenliğini sağlamak için bu göreve seçilmekte ya da atanmaktadırlar.[1168] Modern araştırmacılar, antik kaynak ve yazıtlarda yer alan ἀρχὴν εἰρήνης, φύλαξ τῆς εἰρήνης, εἰρήνης ἄρξας, φύλακα τῆς εἰρήνης ve εἰρηνοφύλαξ ifadelerinin *eirenarkhos*'luk görevine delalet ettiğini düşünmektedir.[1169] *Eirenarkhos* memurunun görev süresi bir yıllık olmasına rağmen, yazıtlar aracılıyla iki ya da üç kez bu görevi üst üste yerine getiren kişilerin varolduğu tespit edilmektedir.[1170]

Aelius Aristides her bir kentin *boule* üyeleri arasından seçkin on kişinin *eirenarkhos*'luk için aday olarak belirlenip eyalet valisine sunulduğunu ve eyalet valisinin de bu adaylar arasından birini o yılın *eirenarkhos*'u olarak atadığını aktarmaktadır. Aristides, Mysia (Hadrianoi) adına *eirenarkhos* olarak isminin Asia Eyaleti *proconsul*'u Ankyra'lı Iulius Severus[1171] tarafından onaylandığı ve *eirenarkhos* (φύλακα τῆς εἰρήνης) olarak atandığının kendisine bildirildiğini belirtmektedir. Ancak kendisinin retorik alandaki kariyerini (ἐπὶ τοῖς λόγοις) ve imparator tarafından kendisine bahşedilmiş olan muafiyetle ilgili mektubu göstererek bu görevden azat edilmesini istemiştir. Sofist, retor ve filozoflara tanınan ἀτέλεια hakkından kendisinin de yararlandığını ispatlayıp yoğun uğraşlar sonucunda bütün kamusal görevlerden kurtulmayı başarabilmiştir. Bu olay üzerine *proconsul*, kent yöneticilerinden *eirenarkhos*'luk için başka bir adayın belirlenmesini istemiştir.[1172]

[1166] Magie 1950, 647; Macro 1980, 679.

[1167] Robert 1928, 407–409.

[1168] Rife 2002, 96–101; Dmitriev 2005, 206–212.

[1169] SEG 6 636; SEG 30 1511; SEG 38 1320; SEG 40 1233; TAM III 77; TAM III 907; Heberdey 1929, 12; Rife 2002, 95; Dmitriev 2005, 207, dn. 95; Öztürk 2006, 94–100; Peker 2013, 68.

[1170] IGR IV 461; *I. Erythrai* 112; SEG 6 698; Bosch 1967, 180, no. 140

[1171] Iulius Severus için bkz. Mitchell–French 2012, 227-237, no. 72-79.

[1172] Ael. Ar. *Orat.* 26. 336-346. Ayrıca bkz. Behr 1986, 330–339.

Phokaia'da ele geçen bir yazıtta filozof Lucius Vibius Eumenes onurlandırılmaktadır.[1173] Yazıttan Eumenes'in εἰρήναρχος görevini üstlenmiş olduğu öğrenilmektedir. Eumenes *eirenarkhos* dışında βούλαρχος, γυμνασίαρχος, ἀγορανόμος ve ἐφήβαρχος gibi kentin önemli diğer memuriyetlerini de yapmıştır.[1174]

3.7 Eponymos Memuriyetler

3.7.1 στεφανήφορος

Sözlük anlamı "çelenk taşıyıcısı/çelenk taşıyan" olan *stephanephoros*, görev süresi boyunca başında tanrının kutsal çelengiyle dolaşan din görevlisidir. Görev süresi boyunca çelenkle birlikte beyaz ve erguvan renkli bir kıyafet giyerek dini törenleri yönetmektedir. *Arkhiereus*'lukla eş değerde bir unvandır. *Arkhiereus*'lardan farklı olarak görevinin simgesi olan çelenk ve kıyafeti her zaman giymek zorundadır.[1175]

Kült adına düzenlenen festivallere ve kurban törenlerine başkanlık etmek ve bunların giderlerinin karşılanması *stephanephoros*'un yükümlülüğü altındadır. Menderes Magnesia'sıda her yıl ilkbaharda Artemision ayında Tanrıça Artemis onuruna düzenlenen kutlamalarda bayram geçidi ve kurbanların sunulmasından Artemis rahibesi ile birlikte o yılın *stephanephoros*'u sorumludur.[1176] Miletos'ta *stephanephoros* Apollon'un kutsal tacını takma ayrıcalığına sahip olup kentin *eponymos* görevlisidir.[1177]

Eponymos görevler üstlenen kişiler, görevi üstlendikleri yıla kendi adlarını verirler. Asia Minor'de *eponymos* memurluklar çeşitlilik göstermektedir.[1178] Pergamon ve Ephesos'ta *eponymos* memurluk *prytanis*'likken, Kyzikos'ta *hipparkhos*'luktur. Genel olarak Asia'nın eski kentlerinde özellikle Miletos ve Smyrna'da *eponymos* memurluğun ortak unvanı *stephanephoros'*luktur. Aphrodisias ve Startonikeia gibi sonradan kurulmuş kentler de *stephanephoros*'u benimsemişlerdir.[1179] Pamphylia, Kilikia ve Pisidia (bir kısmında) gibi Asia Minor'un güney eyaletlerinde *demiourgos*'luk *eponymos* memurluk olarak ortaya çıkmaktadır.[1180]

[1173] Robert 1971, 553; Tanrıver 1991, 81, no. 4; SEG 41 1044; Özlem–Aytaçlar 2006, 138, no. 114.

[1174] Bkz. yk. bölüm "βούλαρχος"; " ἀγορανόμος" bölümleri.

[1175] Cooke 1781; 348–349; Buckler – Robinson 1914, 55–56; Magie 1950, 59.

[1176] Üreten 2012, 284.

[1177] Magie 1950, 59.

[1178] Sherk 1990; Sherk 1991; Sherk 1992; Sherk 1993.

[1179] Macro 1980, 678.

[1180] Magie 1950, 263; Peker 2012, 40–42.

Yazıtlar ve edebi kaynaklar aracılığıyla sofist Herakleides, Marcus Flavius Antonius Lysimakhos, retor Tiberius Claudius Pardalas ve Tarsuslu Epikürcü filozof Lysias'ın *stephanephoros* görevini üstlenmiş oldukları tespit edilmektedir. MS. 150'li yıllarda Lykia'da doğmuş olduğu düşünülen[1181] Herakleides, Smyrna'da *stephanephoros*'luk yapmıştır. Philostratos *stephanephoros* görevi için Smyrnalı vatandaşların rahibin ismiyle o yılı adlandırdıklarını aktarmaktadır.[1182] *Stephanephoros*'luk dışında Lykia'nın *arkhiereus*'luğunu da yapmış olduğu Philostratos tarafından aktarılmaktadır. Ayrıca Philostratos, Lykia'nın *arkhiereus*'luğunun bölge halkı ve Romalılar nezdinde son derece önemli bir görev olduğunu belirtmektedir.[1183] MS. II. yüzyıla tarihlenen ve Aphrodisias'ta ele geçen yazıtta Marcus Flavius Antonius Lysimakhos *stephanephoros* olarak anılmaktadır. [1184] Yazıttan *gymnasiarkhos*, *agonothetes* ve *neopoios* gibi önemli diğer kent memurlukları üstlenmiş olduğu öğrenilmektedir. Ayrıca kentin en önemli ve prestijli görevi *arkhiereus*'liği de yerine getirmiştir.[1185] Aizonai'da ele geçen ve MS. II. yüzyıla tarihlenen yazıtta Tiberius Claudius Pardalas *demos* ve *boule* tarafından *stephanephoros*, *agonothetes*, *strategos*, Zeus'in *hiereus*'i ve Asia Eyaleti'nin Pergamon'daki tapınakların *arkhiereus*'i olarak onurlandırılmaktadır.[1186] Pardalas kent ve eyalet düzeyinde en prestijli ve ekonomik olarak külfetli görevleri yerine getirmiştir. Epikürücü filozof Lysias, Tarsus kentinde *stephanephoros* görevini Herkles'in rahibi olarak yerine getirmiştir. Herakles Kilikia'nın kurucu tanrısıdır. Bu görevden 6 ay sonra patris'in yöneticiliğine yükselmiştir.[1187]

Herodes Attikos, Panathenik festivalde *στεφανηφόρος* olarak görevlendirilmiştir. Bu görevi üstlenirken yaptığı konuşmasında, yarışmacıların saf beyaz mermerli *stadium*'da yarışacaklarını söylemiş ve bu konuşmanın ardından dört yıl içinde, Ilissos'un diğer tarafına

---

[1181] Janiszewski – Stebnicka – Szabat 2015, 162, no. 466.

[1182] Philostr. *VS* 613: στεφανηφόρον ἀρχὴν παρ᾽ αὐτοῖς ἦρξεν, ἀφ᾽ ὧν τοῖς ἐνιαυτοῖς τίθενται Σμυρναῖοι τὰ ὀνόματα.

[1183] Philostr. *VS* 613: καὶ ἀρχιερεὺς Λυκίων ἐγένετο, τὴν δὲ λειτουργησίαν οὖσαν οὐ μεγάλου ἔθνους Ῥωμαίων μεγάλων ἀξιοῦσιν.

[1184] CIG 2785; MAMA VIII 501; Puech 2002, 338, no. 167; Özlem–Aytaçlar 2006, 143, no. 123, str. 1–9: Μ(ᾶρκον) Φ(λάουιον) Ἀντώνιον | Λυσίμαχον σο|φιστὴν ἀρχιερέα | γυμνασίαρχον | στεφανηφόρον | νεοποιὸν ἀγωνο|θέτην δι᾽ αἰῶνος | Λυσιμαχήων | ἀγώνων.

[1185] Holleaux 1885, 80, no. 11; Puech 2002, 341, no. 168; Özlem–Aytaçlar 2006,143, no. 122; Μ(ᾶρκος) Φλ(άουιος) Ἀντώ]ν(ιος) Λυσίμαχος σοφιστὴς | ἀρχιερεύς.

[1186] PIR^2 C 951; MAMA IX. 18–20; Puech 2002, 372–373, no. 192-195.

[1187] Haake 2008, 145.

stadium'u yaptırmıştır. MS. 137–141 yılları arasında *Panhellenia*'nın *arkhon*'luğunu üstlenmiştir.[1188]

3.7.2 πρύτανις/πρυτανάρχης

Prytanis, Eski yunan kentlerindeki en yüksek ve prestijli görevdir. Kentle ilgili önemli işlerin yürütülmesinden ve *boule*'ye başkanlık etmekten sorumludur.

MS. 222–235 yılları arasına tarihlenen ve Thyateira'da ele geçen bir yazıtta retor Marcus Aurelius Athenaios *prytanis* olarak anılmaktadır. Aynı yazıtta Athenaios'un karısı Flavia Priscilla ve kızı Aurelia Hermonassa'nın da *prytanis* görevini üstlenmiş oldukları yer almaktadır.[1189] Yazıtta onurlandırılan Aurelia Hermonassa'nın soyuyla birlikte yedi kere *prytanis*'lik (ἑπτάκι πρύτανιν μετὰ τοῦ γένους) görevini yerine getirmiş olduğu özellikle belirtilmektedir. Anlaşılan Athenaio'un soyu Tyateira'nın köklü ailelerinden biridir. Thyateira'da MÖ. 27–MS. 14 yılları arasında Tanrıça Roma, Augustus ve demos adına bir altar inşa edilmiştir. Altar, kentin saygın kişisi Aleksandros tarafından yaptırılmıştır[1190] Tanrıça Roma'nın rahibi Thyateira'da *prytanis* olarak hizmete etmektedir.[1191] Ayrıca Augustus Dönemi'nde Tanrıça Roma'nın rahibi kentin *eponymos* memurlarından biridir.[1192] Roma'nın rahibinin *eponymos* görevini MS. II. yüzyıla kadar koruduğu ve imparatorluk kültü ile birleşmediği görülmektedir.[1193] Θεὰν Ῥώμην ifadesi Thyateira sikkelerinde kullanılmaya devam etmektedir.[1194]

Kyzikos'ta ele geçen ve içinde *prytanis* listesinin yer aldığı bir yazıtta Τι. Κλ. Ῥοῦφος Σοφιστὴς φιλ(ότειμος) şeklinde bir ifade yer almaktadır.[1195] Yazıttan sofist Rufus'un

---

[1188] Camia 2008, 26–27.

[1189] IGR IV, 1233; TAM V, 2, 954; Puech 2002, 150, no. 49; Özlem–Aytaçlar 2006, 180, no. 197: ἡ πατρὶς | Αὐρηλίαν Ἑρμώνασσαν, τὴν | διὰ βίου ἱέρειαν τῆς Τύχης τῆς | πόλεως καὶ ἑπτάκι πρύτανιν | μετὰ τοῦ γένους καὶ δὶς ἀρχιέ|ρειαν τῆς τε Ἀσίας καὶ τῆς πατρί|δος, θυγατέρα Αὐρ. Ἀθηναίου | ἀσιάρχου καὶ νεωκόρου καὶ πρυ|τάνεως καὶ ῥήτορος, καὶ Φλα. | Πρεισκίλλης ἀρχιερείας δὶς τῆς | Ἀσίας καὶ πρυτάνεως, γυναῖκα | Αὐρηλίου [Δι]αδόχου ἱππικοῦ | ἀσιάρχου καὶ ἀρχιερέως κατὰ | τὸν αὐτὸν καιρὸν τῆς πατρί|δος καὶ διὰ βίου βουλάρχου, τὴν | σώφρονα καὶ φίλανδρον καὶ | φιλόπατριν.

[1190] IGR IV 1304; TAM V, 2 903; Roberts 1948, 71–72; Mellor 1975, 156.

[1191] IGR IV 1304.

[1192] IGR IV 1304; Mellor 1975, 72.

[1193] Pleket 1978, 81.

[1194] Mellor 1975, 72.

[1195] *I.Mysia–Troas* 1463; Smith–Rustafaell 1902; 204–207, no. 13, str. 25; Puech 2002, 445; Özlem–Aytaçlar 2006, 230, no. 264.

Kyzikos'ta *prytanis*'lik yaptığı anlaşılmaktadır. *Prytanis*'liğin Kyzikos'ta *eponymos* görevlerden olduğu düşünülmektedir.[1196] Philostratos, *consul* soyundan gelen ve Atina'daki *Panhellenik* festivalin başkanlığını büyük bir farkla yerine etmiş olan Perinthos'lu bir Rufus'tan bahsetmektedir.[1197] Ameling, Perinthos ve Kyzikos'un Marmara'nın karşılıklı iki kıyısında yer alan kentler olduğunu ve bu iki kent arasında ilişkilerin var olduğunu gösteren başka verilerden hareketle,[1198] Philostratos'un bahsettiği Rufus ile yazıtta *prytanis* olarak yer alan Rufus'un aynı kişiler olabileceğini ve sofist Rufus'un Kyzikos'ta *prytanis* olmasının olağan bir durum olduğunu belirtmektedir. Ayrıca yazıtta yer alan φιλότειμος ifadesi, Philostratos'un Rufus'la ilgili aktardığı *Hellespontos ve Propontis Bölgesi'ndeki en zengin kişi oldu* ve *hayırsever bağışlarda bulundu*[1199] ifadesiyle de örtüşmektedir. Ayrıca Philostratos, konuşma sanatındaki üstün başarısından dolayı Atina, Ionia ve İtalya'da oldukça büyük bir ün kazandığını ve hiçbir şekilde ne bir kentin ne de bir kişinin düşmanlığını kazanmadığını aktarmaktadır. Altmış bir yaşında evinde, Perinthos'ta ölmüştür. Philostratos'un aktardığı bilgilerden MS. 181–212 yılları arasında ölmüş olduğu iddia edilmektedir.[1200]

Sosandra'dan ele geçen ve MS. I.–III. yüzyıla tarihlenen yazıt, filozof Menekrates'in *prytanis* görevini üstlenmiş olduğunu göstermektedir.[1201] Ayrıca yazıttan *logistes*'lik, *gymnasiarkhos*'luk, *strategos*'luk ve *agonothetes*'lik gibi oldukça masraflı ve önemli kent görevlerini de üstlenmiş olduğu öğrenilmektedir. Tüm bu yerel görevlerin giderleri memurluğu üstlenen kişi tarafından karşılanmaktadır.[1202] Menekrates'in üstlendiği görevlerden kentin zengin ve elit kişilerinden biri olduğu açık bir şekilde anlaşılmaktadır.

[1196] Gorman 2001, 100 –101, dn. 27.

[1197] Philost. *VS* 598: Ροῦφον δὲ τὸν ἐκ τῆς Περίνθου σοφιστὴν μὴ ἀπὸ τῆς οὐσίας, μηδὲ εἰ πολλοὶ ὕπατοι τὸ ἐκεί νου γένος, μηδὲ εἰ τὴν τῶν Πανελληνίων Ἀθήνησιν εὐκλεῶς ἦρξεν.

[1198] Ameling 1985, 29; IGR I 797. Smith–Rustafaell 1902; 204–207'de yazıtı Hadrianus Dönemi'ne tarihlenmektedir. Eğer bu kişi Perinthoslu Rufus ise bu tarihleme değişmektedir; çünkü Rufus MS. 121'den önce doğmuş olamaz ve MS. 138 yılından önce de *prytanis* olamaz. Bu durumda yazıt Antoninus Pius Dönemi'ne tarihlenebilir.

[1199]Philostr. *VS* 598: πλουσιώτατος δὲ τῶν κατὰ τὸν Ἑλλήσποντον καὶ Προποντίδα γενόμενος, ... πρᾳότητος ἦν χρηματιστής.

[1200]Philostr. *VS* 597–599; Ameling 1985, 27.

[1201] TAM V, I, 650; IGR IV, 1359: Μενεκράτ[ην] | Πολυ[είδ]ου, μ[έγαν] | ἰατρ[όν κ]αὶ φιλ[όσο]|φον, [ἥρω]α | λογ[ιστήν(?)] | στρατηγόν, γ[υμνα]|σίαρχον, πρυτ[ανιν] | [ἀ]γωνοθέτ[ην] | [ἡ πόλ]ις ἐτείμ[ησεν].

[1202] Kaplan 1990, 88–89. Ayrıca Menekrates için bkz. Bölüm "2.5.1 ἀγωνοθέτης".

3.8 Diğer Görevler

3.8.1 νομικός

Sofist, retor ve filozoflar bir konunun en iyi nasıl savunabileceğine bilen kişiler olarak söz söyleme sanatındaki başarıları, kelimeleri ustaca kullanmaları ve karşısındaki kişileri ikna etme yeteneklerinden dolayı bir kişinin ya da kentin savunulmasında aranan kişilerdir.

Philostratos, sofist Philiskos'un felsefeyle yakından ilgilenen Iulia'nın oğlu İmparator Caracalla'yı (MS. 211-217) Roma'ya yolculuk yapmadan önce bir davada savunması gerektiğini aktarmaktadır.[1203] Julia'nın matematikçiler ve filozoflar çevresine sıkı bir şekilde kendini bağlayan Philiskos, bu sayede Atina'daki retorik kürsüsünün başkanlığını imparatordan elde etmiştir. İmparator kendisine karşı bir suçlamanın yönetildiği davanın sorumluluğunu Philiskos'a vermiş; ancak Philiskos mahkemede hem yürüyüşü hem de duruşuyla imparatoru kızdırmıştır. Ne kıyafeti olay için uygundu ne de duruşmadaki savunma şekli. Sorunun düzgün, etkileyici bir şekilde savunulması yerine, başka konulara yöneldi. Tüm bu olanlar imparatoru Philiskos'a düşman etmeye yetti. İmparator Philiskos'un konu dışı ve kötü savunması karşısında daha fazla dayanamayıp mahkemenin ortasında ayağa kalkıp bağırarak Philiskos'un giysisini, saçını ve konuşma şeklini eleştirdi. Konuşma tarzını göstererek Philiskos'un hatipliğini küçümsedi. İmparator ve Philiskos arasında sert bir tartışma çıkmıştır. Bu tartışma sırasında Philiskos'un, "Atina'daki kürsüyü bana vererek kamusal hizmetlerden bana muafiyet verdiniz." demesi üzerine imparator yüksek sesle bağırarak "Ne sana ne de öğretmenlerden başka birine muafiyet var! Asla sefil birkaç konuşmadan dolayı kentleri kamu hizmetini yerine getirmekle sorumlu kişilerden mahrum etmeyeceğim." demiştir.[1204] Philiskos mahkemede bir avukat ve hatip olarak imparatorun savunmasını iyi bir şekilde yerine getiremediği için hem Atina'daki kürsü başkanlığını hem de kendisine tanınan muafiyet hakkını kaybetmiştir.

Aphrodisias'ta ele geçen ve MS. II. yüzyıla tarihlenen bir yazıtta Claudius Aurelius Zelos sofist ve retor olarak onurlandırılmaktadır. Yazıtta *arkhiereus*, *tamias* ve *neopoios* gibi kent görevlerini yaptığı belirtilen Claudius Aurelius Zelos'un aynı zamanda savunmalarıyla

---

[1203] Philostr. *VS* 623 –624.

[1204] Philostr. *VS* 623.12: εἰπόντος δὲ τοῦ Φιλίσκου "σύ μοι λειτουργιῶν ἀτέλειαν δέδωκας δοὺς τὸν Ἀθήνησι θρόνον" ἀναβοήσας ὁ αὐτοκράτωρ "οὔτε σὺ" εἶπεν "ἀτελὴς οὔτε ἄλλος οὐδεὶς τῶν παιδευόντων· οὐ γὰρ ἄν ποτε διὰ μικρὰ καὶ δύστηνα λογάρια τὰς πόλεις ἀφελοίμην τῶν λειτουργησόντων."

ülkesine birçok başarı kazandırmış olduğuna da yer verilmiştir;[1205] ancak yazıtta kenti nerede ve ne amaçla savunduğuyla ilgili bir veri yer almamaktadır.

Byzantiumlu retor Gaius Sallius Aristainetos, Goharia'da Zeus Hypsistos'un tapınağında bulunan MS. 216/217 yılına tarihlenen bir yazıtta, Egnatius Victor Lollianus ile İmparator Caracalla'nın önünde gerçekleşen bir duruşmada avukatlık yapmıştır. Yazıtta 5. satırın sonunda *Egnatio Iuliano* ifadesi yer almaktadır. El yazısı okunaklı olmadığı için Lollianus, Iulianus olarak deşifre edilmiş olmalıdır. Oliver, bu iki kişinin Caracalla zamanın en ünlü iki avukatı Lollianus ve Aristainetos olduğunu iddia etmektedir.[1206] Davada Goharialı olan kişi Lucius Egnatius Victor Lollianus tarafından, diğer kişi ise Aristainetos tarafından savunulmuştur. Zamanının iki büyük karakteri tarafından tartışılan dava, bizzat imparator Caracalla tarafından çözülmüştür.[1207] Mahkeme salonun da imparatorun kendisi bizzat yer almıştır. Böyle önemli bir davada imparatorun huzurunda yer almak, Aristainetos ve Lollianus'un hitabet konusundaki yeteneğini ve bir retor olarak başarılarını göstermektedir. Lollianus'un yazıtlarda retorların ilk ve önde geleni (πρῶτον τῶν ῥητόρων) olarak anılması mesleğindeki başarısını ve yetkinliğini kanıtlamaktadır.[1208] Ayrıca, Goharia'daki yazıtta yer alan *oratori maximo* (büyük retor) ifadesi Aristainetos'un bir retor olarak başarısına ve mesleğindeki ününe işaret etmektedir. Philostratos'un aktardıkları ve yazıtlar MS. 217 yılında Aristainetos zirvede olduğunu göstermektedir.[1209]

Roma'da ele geçen yazıtlarda Gaius Sallius Aristainetos'un *cursus honurum'*unun göz kamaştırıcı olduğu görülmektedir.[1210] Zamanının ünlü bir sofisti olarak oldukça başarılı bir kariyeri vardır. Roma'dan ele geçen iki yazıttan *decemvir stlitibus iudicandis* olduğu, *quaestor* olarak atandığı, aynı yıl *aedilis'*liğe terfi ettirildiğ, *praetor candidatus tutelarius, Aurelia Cornelia Triumphalis* yollarının *curator*'u (epimeletes), *Picenum ve Apulia'nın ıuridicus, Septemviri epulonum, sodales Augustales* olduğu öğrenilmektedir. Ayrıca her iki

[1205]Le Bas–Waddington 1870, 1598; Puech 2002, 471, no. 260; Özlem–Aytaçlar 2006, 146, no. 128: [ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος ἐτείμησαν —] | [Κλ. Αὐρήλιον Ζῆλον] | τὸν ῥήτορα | καὶ σοφιστήν | ἀρχιερέα, τα|μίαν, νεωποι|όν, κτίστην | πολλὰ καὶ | διὰ συνηγο|ριῶν κατορ|θώσαντα τῇ | πατρίδι|υἱὸν Τιβ(ερίου) Κλ(αυδίου) | Ζήλου ἀρχι|ερέως καὶ ἱε|ρέως τῆς | Ἀφροδίτης | τοῦ πολλοῖς | καὶ μεγάλοις | ἔργοις | ἐκ τῶν ἰδίων | κοσμήσαντος | τὴν πόλιν.

[1206] Oliver 1974, 289–294)

[1207] Puech 2002, 132, no. 35.

[1208] SEG 2 652; Puech 2002, 332, no. 152; Herrmann–Malay 2003, 1–2, no. 1–2; Christol–Drew-Bear–Taslıalan 2003, 343–359.

[1209] Puech 2002, 134.

[1210] CIL VI, 1511-1512; Puech 2002, 134 – 135, no. 36 – 37.

yazıtta da *oratori maximo* (mükemmel, büyük bir retor) olarak anılmaktadır.[1211] Döneminin ünlü kişilerinden ders almıştır. Philostratos tarafından Khrestos'un öğrencileri arasında anılmaktadır. Khrestos'un kendisi de sofist Herodes Attikos'un öğrencisi olmuştur. Herodes Attikos MS. 101/103–177 yılları arasında yaşamıştır. Khrestos MS. 165–190 yılları arasında kariyerini sürdürmüştür. Bu tarihler dikkate alındığında, Aristainetos da MS. II. yüzyılın ikinci yarısı ile MS. III. yüzyılın erken yıllarında yaşamış olmalıdır. Buna göre, Aristainetos'un MS. 150–175 yılları arasında doğmuş olması gerekmektedir. Kariyeri oldukça başarılı biri olarak MS. III. yüzyılın başlarında belgelerde gözükmüyor olması biraz garip gözükmektedir. Bundan dolayı Aristainetos'un doğum yılının MS. 150'den daha ileriye çekilmesi ve MS. 170/175 yılı olması daha yüksek bir ihtimal gibi gözükmektedir. MS. 185 yılında sofist Khrestos'un öğrencisi olmuştur.

Aristainetos, senator sınıfına ait olan *cursus honorum*'u takip etmiştir. Görevine *cursus honorum'*un ilk basamağı olan *vigintiviratus* ile başlamıştır. Bu memuriyet 18–20'li yaşlarda (MS. 188/195) üstlenilmektedir. Yol bakımı, para basma ve hapishanelerin denetimi gibi yönetimle ilgili daha az önemli görevleri yerine getirmektedir. Bu memuriyet sadece bir yıl yapılmaktadır. Yirmi adamdan oluşan bir gruptur ve kendi içinde *triumvir (IIIvir) monetales, decemvir (Xviri) stlitibus iudicandis, quattuorvir (IVviri) viarum curandarum, triumvir (IIIviri) capitales* olmak üzere dört memuriyete ayrılmaktadır. Aristainetos'da senator sınıfı *cursus honorum'*una *decemvir (Xviri) stlitibus iudicandis* ile başlamıştır. *Decemvir stlitibus iudicandis* 10 adamdan oluşan bir kuruldur. Sivil davalarda görev alıp davaların değerlendirilmesinden, kanunların yazılmasından, kurbanların kesilmesinden ve kamu arazilerinin bölüştürülmesinden sorumludur. Aristainetos senator sınıfı kariyerine *cursus honorum'*un ilk basamağıyla başladığında 18–20 yaşlarında olmuş olmalıdır. İmparatorluk boyunca bir yıl *vigintiviratus* görevini yerine getiren kişi, orduda tecrübe edinmelidir. Bunun için de Roma dışında, eyaletlerin birinde bir ya da iki yıllık periyotlarla

[1211] CIL VI, 1511: C([aio) Sallio Aristaeneto, c(larissimo) u(iro) | septemuiro epulonum | sodali Augustali, iuridi|co per Picenum et Apuliam | curatori uiarum Aureli|ae Corneliae Triumphalis | praetori k(andidato) tutelario, quaestori | designato et eodem anno ad aedi|litatem promoto, Xuiro | stlitibus iudicandis, oratori | MAXIMO | decuriones et plebs coloniae Ascula|norura propter humanitatem, abstinentiam | [efficaciam];
CIL VI,1512: C(aio) Sall]io Aristaeneto | c(larissimo) u(iro), septemviro epulon(um) | sodalı augustali, iurid(ico) | per Picenum et Apuliam | curatori uiar(um) Aurel(iae) et | Comeliae Triumphalis | pr(aetori) k(andidato) tutelar(io), q(uaestori) designato | et eodem anno ad aedilita|tem promoto, Xuiro stliti|bus iudicand(is), oratori maximo | decuriones et plebs colo|niae Anconitanorum, propter | humanitatem, abstinentiam | efficaciam; Puech 2002, 134–135, no. 36–37.

tribunus legionis (*tribunus militum* ve *laticlavius legionis*) olarak görev yapması gerekmektedir; çünkü savaş zamanlarında devlet yönetiminde yüksek memuriyet üstlen kişilerden savaş tecrübesine sahip olması beklenmektedir. Aristainetos'da yazıtlardan anlaşılacağı gibi senator sınıfı *cursus honorum'*unu takip etmektedir ve büyük ihtimalle de MS. 190/195 yılları arasında *laticlavius* olmuştur. Askeri görevi yerine getirdikten sonra da olağan olan kamusal görevlere geri dönmüştür. 25 yaşında (MS. 1950/200) da *quaestor* olmuştur. Roma'dan ele geçen yazıtlarda *quaestori designato* olarak geçmektedir. *Quaestor* olarak seçilmiş bir kişi resmi olarak *senatus*'un üyesi olmaktadır. Aristainetos'da MS. 200'lerde senatus'un üyesi olmuş olmalıdır. İmparatorluk döneminde *quaestor*'lardan ikisi bizzat imparatorun kendisi tarafından seçilir ve bu görevlerine ek olarak veznedarlık yaparlardı. Aristainetos'da bu göreve imparatorun kendisi tarafından seçilmiş olmalıdır. *Quaestor* sayısı başlangıçta beştir ve MÖ. 5. yılda sayıları on kişiye çıkarılmıştır, zamanla bu görev için yirmi kişi seçilmiştir.[1212] Bu kişiler mali işlerle ve cinayet davalarıyla ilgilenirler, festivaller düzenlerler. Ayrıca kamusal kayıtlardan da *quaestor*'lar sorumludur. *Quaestor*'lar mor renkli toga giyerlerdi. Bu elbiseyi nitelikli kamusal işlerle uğraşan kişiler giyerdi. Aristainetos da *quaestor* görevine seçilen biri olarak hem bütün bu sorumlulukları gerine getirmiş hem de *quaestor*'ların sahip olduğu haklara sahip olmuş olmalıdır. Aristainetos *quaestor* seçildiği yıl *aedilis*'liğe terfi ettirilmiştir. Aristainetos oldukça başarılı bir *quaestor* olmuş olmalı ki aynı yıl *aedilis'*liğe terfi ettirilmiştir. Cumhuriyet Dönemi'nde *aedilis* seçilebilme yaşı 37 iken, İmparatorluk Döneminde bu yaş 27'dir. Aristainetos da MS. 197/202 yılında *aedilis* görevini büyük bir başarıyla yerine getirmiş olmalıdır. *Aedilis* görevinden sonra *praetor candidatus tutelarius* olmuştur. Cumhuriyet döneminde 39–40 yaşında bu görev üstlenilirken, imparatorluk döneminde bu yaş 30'dur. Aristainetos'ta bu görevi MS. 200/2005 yılları arasında yerine getirmiş olmalıdır. *Praetor*, adalet işlerinden sorumlu kişidir ve bu memuriyetin görev süresi iki yıldır. Aristainetos, *praetor* olduktan sonra senator sınıfına ait olağan *cursus honorum'*una devam etmiştir. *Praetor* olduktan sonra *Aurelia Cornelia Triumphalis* yollarının *curator*'u (epimeletes) olarak imparator tarafından görevlendirilmiş olmalıdır. Bu görevden sonra *Apulia ve Picenium'un iuridicus'*luğunu

[1212] İlk kez bu memuriyetten 12 Levha Kanunları'nda bahsedilmiştir. Başlangıçta iki *quaestor* varken, oluşan ihtiyaca göre sayıları zamanla artmıştır. Sulla zamanında sayıları yirmi olmuştur. Ayrıca Sulla zamanında memuriyet yaşı otuz iken, Augustus bu yaşı yirmi beşe indirmiştir. Önceden *quaestor, Comitia tributa* tarafından seçilirken, Augustus bu görevi senatus'a vermiştir. Roma İmparator Dönemi'nde iki *quaestor* direk imparator tarafından atanmakta ve *quaestores Augusti* olarak adlandırılmaktadır. Diğer *quaestor*'lar şunlardır: *quaestores imperatoris* (2 kişi), *quaestores consulum* (4 kişi), *quaestores urbani* (2 kişi), *quaestores provinciae* (12 kişi).

yapmıştır.[1213] Corbier, bu görevi Caracalla zamanında yerine getirmiş olabileceğini belirtmektedir.[1214] Roma'da dinle ilgili memuriyetler olan *Septemviri epulonum,*[1215] ve *sodales Augustales*[1216] görevlerini üstlenmiştir. Her halükarda Caracalla zamanında *consul* olmuş olmalıdır. Zira Tomis'ten (Konstantia/Moesia) ele geçen ve Elegabalus (MS. 218–222) dönemine tarihlenen mil taşında *legatus Augusti pro praetore* olarak anılmaktadır. Elagabalus zamanında da Moesia'nın *consul* mertebesinde *legatus*'luğunu elde etmiştir.

Amastris'ten ele geçen başka bir yazıtta ise G. Sallius Aristainetos *ὑπατικός* olarak geçmektedir. Yazıt eksik olduğu için bir tarihlendirme yapmak oldukça güçtür. Burada onurlandırılan kişi Roma'daki yazıtlarda yer alan Byzantiumlu retor G. Sallius Aristainetos da olabilir ya da aynı aileye mensup daha genç, belki Aristainetos'un torunu Thrakia'nın *legatus*'u olan Aristainetos da olabilir. Thrakia'dan ele geçen yazıtta Aristainetos *hegemon* olarak yer almaktadır. Yazıtta yer alan imparator Publius Licinius Valerianus ve Publius Licinius Egnatius Gallius'un ortak yönetimi MS. 253–260 yılları arasındadır. Sallius Aristainetos'un tam olarak Thrakia'yı ne

[1213] Remy 1989, 325.

[1214] Corbier 1973, 671; Puech 2002, 136. Krş. Bkz. Eck 1975, 158 – 160.

[1215] Roma'da*, pontifex (pontificum), augur, quindecimviri sacris faciundis* ve *septemviri epulonum* olmak üzere dini işlerle ilgilenen dört büyük görev bulunmaktadır. *Pontifex*, Roma'daki dinle ilgili en yüksek görevdir. *Augur* dinle ilgili ikinci önemli memuriyettir ve rahipler kuşların uçuşundan tanrıların iradesini yorumlayarak kehanetlerde bulunmaktadır. Pontifex ve *augur*'dan sonra dinle ilgili Roma'da üçüncü önemli görev q*uindecimviri sacris faciundis*'tir. On beş kişiden oluşan rahipler, kutsal kitapların korunmasından ve bunların yorumlamasından sorumlulardır. Kutsal kitaplardan kehanet çıkarmakla uğraşmaktadırlar. En büyük kehanet tanrısı Apollon'un işleri de q*uindecimviri sacris faciundis*'ler tarafından yerine getirilmektedir. *Septemviri epulonum* yedi rahipten oluşup festival, kamusal oyunlar, şenlikler düzenlemekte ve kutsal törenlerde tanrılara kurban sunmaktadırlar. Bkz. Cass. Dio XLIII.51; LIII.1 LVIII.12. 471; Liv. *Urb. con*. 10, 8,2; Plin. *Ep.* X.13; ayrıca bkz. Smith 1875.

[1216] Augustus ölümünden sonra *senatus*, MS. 14'te onun için Roma'da *Divus Augustus* adıyla bir kültün kurulmasına karar vermiş ve bu şekilde Augustus tapınımı resmi hale getirilmiştir. Bu karar üzerine Tiberius, Augustus kültü için bir tapınak yapımına başlamış; ancak tapınağın yapımı İmparator Caligula zamanında tamamlanabilmiştir. Tapınak tamamlanana kadar Augustus kültünün ritüelleri Mars Ultor Tapınağı'da gerçekleştirilmiştir. Tiberius bu şekilde Augustus'u tanrılaştırmıştır. *Divus Augustus* kültünün ritüellerini yerine getirmesi için *Sodales Augustales* Kurulu oluşturulmuştur. Germanicus kültün ilk rahibi, Livia'da ilk rahibesidir. Bu göreve seçilen kişiler, Roma'da 12 Ekim'de Augustus'la ilgili kutlanan bayramın rahipleri olarak dini törenin düzenlenmesinden sorumludurlar. Bu kişiler, sadece Roma'nın önde gelen kişileri arasından seçilmektedir. Claudius'un ölümünden sonra (MS. 54) Nero Dönemi'nde, Claudius kültü Augustus kültü ile birleştirilmiş ve kült görevlileri de *sodales Augustales Claudiales* adını almıştır. İmparator kültü görevlileri olan *sodales Augustales*, zaman içinde imparatorlara göre değişik isimlerle adlandırılmaya devam etmiştir. Bkz. Tac. *Ann*. I 54; I 78; IV 57; Dio 56.46; 59.7; Smith 1842, 117–118; Rüpke 2007, 250; Várhelyi 2010, 73.

zaman yönettiği bilinememektedir. Büyük ihtimalle Thrakia'nın yöneticiliğini MS. 253–260 yılları ararsında bir zamanda yapmıştır. Retor Aristainetos'un, Roma da kamu hizmetlerine Caracalla ve Severus zamanında başladığına ve Thrakia'dan başka Sallius Aristainetos bilinmediğine göre Thrakia'nın yöneticiliğini yapan Aristainetos büyük ihtimalle, Byzantiumlu retor Aristainetos'un akrabası olmalıdır.[1217] Roma'dan ele geçen yazıtlar ve mil taşı Aristainetos'un imparatorluk bünyesinde oldukça yüksek görevleri yerine getirmiş olduğunu göstermektedir.[1218] Bu görevleri de Severuslar zamanında gerçekleştirmiştir (MS.193 – 235).[1219]

Gaius Sallius Aristainetos'un ismine imparator Septemius Severus, Caracalla ve Geta (MS. 198–217) yıllarına tarihlenen Byzantium sikkelerinde *arkhiereus* olarak rastlanmaktadır.[1220] MS. 198 yılına tarihlenen iki sikkede karısı Aelia Herais ile anılmaktadır. Sikkelerden Herais'in kocasıyla birlikte *arkhiereia* görevini yerine getirmiş olduğu anlaşılmaktadır (EK-3: Resim 1).

Smyrna, tapınakları ve hakları için mücadele verdiği zamanda kent adına savunma yapması için Polemon'u avukat olarak tayin etmiştir; fakat bu görev için yola çıktığı zaman yolda hayatını kaybetmiştir. Bunun üzerine kent başka kişileri görevlendirmek zorunda kalmıştır. Bu kişiler imparatorun yanına gittikleri zaman olayı çok kötü şekilde savunmuşlardır. Philostratos, İmparator Antonius Pius'un bu savunmayı kabul etmediğini ve heyete eski avukatları Polemon'un bu konuyla ilgili savunmasını bulup gelmelerini ve konuyu bir daha savunmalarını söylediğini aktarmaktadır. Heyet imparatorun söylediğini yaparak Polemon'un savunma metni bulup mahkemede okumuştur. Bunun üzerine de imparator kente haklarını vermiştir. Bu olay iyi bir sofistin öldükten sonra dahi kente faydası olabileceğini göstermektedir.[1221]

Thyateira'da ele geçen ve MS. III. yüzyıla tarihlenen yazıtta, Linourgoi derneği tarafından onurlandırılan retor Aurelius Annianus, *nomikos* olarak anılmaktadır. Yazıt Annianus'un kariyeri hakkında önemli bilgiler içermektedir. Annianus Sebastos'ların *arkhiereus*'liğini ve iki kez *asiarkhes*'lik görevini üstlenmiştir. Ayrıca yazıtta kentin önde

[1217] Tomava – Hollenstein 1978, 107.

[1218] PIR[1] S 55; CIL VI 1511; CIL VI 1512; Puech 2002 131–138; Várhelyi 2010, 218.

[1219] Dessau 1890, 158.

[1220] Leschhorn 2009, 353.

[1221] Philostr. *VS* 540.

geleni, imparatorun dostu ve kentin *euergetes*'i olduğu yer almaktadır.[1222] Bir retor olarak mahkemelerde avukatlık yapmış ve Roma hukuku ile de ilgilenmiş olmalıdır.[1223]

3.8.2 πρεσβευτής

Sofist, retor ve filozoflar zamanlarının en iyi eğitimine sahip kişiler olarak gerek hitabet konusundaki üstün yetenekleri gerekse de insanları kendilerine hayran bırakan savunmalarıyla kentlerin her zaman aradığı kişiler olmuşlardır. Ayrıca kent ve eyalet sınırlarını aşan ünleriyle imparatorun ilgisini çekmeleri sonucunda hem imparatorlar hem de yöneticilerle yakın ilişkiler kurabilmişlerdir. Nüfuzlu kişileri tanıyor olmaları kentin bir sorununu çözmelerini ya da ihtiyacını gidermelerini kolaylaştırmaktadır. Bundan dolayı da bir elçilik görevi olduğunda ilk aklan gelen kişi, kentin ya da eyaletin başarılı, ünlü sofisti, retoru ya da filozofudur. Kentin elçilik görevleri için toplumun en üst tabakasından seçkin kişiler seçilmektedir. Elçilik olağan *leiturgia*'lardan daha yüksek bir görevdir.[1224]

Prusa kenti MS. 99/100'de İmparator Traianus'a bir heyet göndermiştir. Prusa adına bu elçiliğin liderliğini Dion Khrysostomos yapmıştır; ancak Dion heyete başkanlık yaptığında görevini tam anlamıyla ciddiye almadığı konusunda vatandaşlar tarafından eleştirilmiştir; çünkü imparator yapılan konuşmadan memnun kalmamış ve Prusa, Smyrna gibi ünlü kentlerin sahip olduğu bazı imtiyazları (*neokoros* hakkı gibi) elde etmede başarısız olmuştur.[1225]

Philostratos, Aristides'in depremle yerle bir olan Smyrna'yı yeniden kurduğunu söylemektedir. İmparator Marcus Aurelius, MS 176'da kente geldiğinde, o kadar etkili bir konuşma yapmış ki imparator gözyaşlarına engel olamamıştır. Aristides bu etkileyici konuşması sayesinde, MS 177'de depremle yerli bir olan Smyrna için imparatora sadece bir mektup yazarak yardım istediğinde, bu isteği karşılıksız kalmamıştır.[1226]. Philostratos,

---

[1222] CIG 3504; IGR IV, 1226; TAM V, 2, 933; Puech 2002, 64, no. 8; Özlem–Aytaçlar 2006, 180, no. 196: [Αὐρ] Ἀννιανόν, φιλοσ[έ]|βαστον ἀσιάρχη<ν> δί<ς> | ἀρχιερέα τῶ<ν> Σεβαστῶ<ν> | τὸν ἄριστον τοῦ <λ>αμπρο|τάτου τῆς Ἀσίας ἔθνους | καὶ πρῶτον τῆς πατρίδος | τὸν ῥήτορα καὶ νομικὸν | ἀνείδρυσαν τειμῶντες | ἐφ' οἷς εὖ ποιῶν διατε<λ>εῖ | τὴν πατρίδα τὴν ἑαυ|τοῦ τὴν λαμπροτάτην | καὶ διασημοτάτην καὶ | μεγίστην Θυατειρηνῶ<ν> | πόλιν | οἱ λινουργοί | ἐπιμελησαμένου Αὐ. Ε[ὐ]|τυχιανοῦ Ἀσκλᾶ ΑΠΟΑΥ|ΤΟΥΡΗΙΩΥ.

[1223] Robert 1949, 211–212; Campanile 1994, no. 120; Janiszewski – Stebnicka – Szabat 2015, 34, no. 74.

[1224] Bekker-Nielsen 2008, 125.

[1225] Dio 45; Bekker-Nielsen 2007, 125.

[1226] Ael. Ar. *Orat.* 18; 19; 20; Philostr. *VS* 582. 10, 583. 11; Cass. Dio 72. 32. 3. Ayrıca bk. Gasco 1989, 471–478; Kaçar 2007, 147; Yakut 2015, 489–506.

Aristides'in kente bu yardımından dolayı Smyrna'ya verilmiş bir hediye olduğunu dile getirmektedir

II. Sofistik Dönem'de sofist ve retorlar söylev konusundaki yetenekleri sayesinde etkili konuşmalar yaparak kentleri için birçok yardım almayı başarmışlardır. Dönemin en önemli figürlerinden biri olan Polemon, mesleğindeki başarısı sayesinde İmparator Hadrianus'un ilgisini Ephesos'tan Smyrna'ya çekmeyi başarmış ve kent için maddi ve manevi yardımlar elde etmiştir. İmparatordan kent için 10 milyon *drakhmai* almayı başarmakla birlikte bir *gymnasion* ve çok uzaklardan görülebilecek kadar büyük bir tapınak inşa ettirmiştir[1227]. Ayrıca Smyrna'dan ele geçen bir yazıt aracılığıyla İmparator Hadrianus'tan ikinci *neokoros*'luk, bir atölye, theologlar, *hymnodos*'lar, 1.500.000 *denarii*, 72'si Synnada mermerinden, 20'si Numidia mermerinden, 6'sı *somaki* taşından olmak üzere *gymnasion* için sütunlar elde etmiş olduğu bilinmektedir[1228].

Philostratos tarafından en seçkin Yunan olarak anılan Klazomenailı Skopelianos ise birçok kez imparatorlara elçi olarak gönderilmiştir. İmparator Domitianus halkın ayaklanmasından korktuğu için üzüm bağlarının sökülmesini emrettiğinde, sadece Smyrna'yı değil, tüm Asia Eyaleti'ni temsil etmesi için elçi olarak seçilmiş ve elçi olarak elde ettiği başarıdan sonra Domitianus tarafından onurlandırılmıştır. Aynı zamanda asil bir soydan gelen Skopelianos ataları gibi Asia Birliği'nin *arkhiereus*'liğini de yapmıştır.[1229].

Tyroslu Paulos, İmparator Hadrianus'a elçi olarak gitmiş ve bu elçiliği sayesinde Hadrianus Tyros kentine μητρόπολις unvanını vermiştir.[1230]

Philostratos'un aktardığına göre, Aleksandros zamanının en iyi retorlarından biri olarak özellikle adli konuşmalarda (ἀγοραῖος λόγος) oldukça yeteneklidir. Kilikia'daki Seleukeia kentinde doğmuştur. Takma adı Çamur-Platon (Πηλοπλάτων)'dur. Mesleğiyle alakalı olarak Antiokheia, Roma, Tarsus ve Mısır'ı ziyaret etmiştir. Dionysios ve Favorinus'un öğrencisi olmuştur. Gençken Seleukeia için imparator Antoninus'a (MS. 138–161) elçi olarak gönderilmiştir. Marcus Aurelius'un daveti üzerine Pannonia'ya gitmiştir. MS. 170'lerde Marcus Aurelius tarafından *ab epistulis Graecis*[1231] olarak görevlendirmiştir. Bu

[1227] Philostr. *VS* 531.

[1228] PIR2 A 862; CIG 3148; IGR IV 1431; *I.Smyrna* II, 1, no. 697; Puech 2002, 396–397, str. 33-42.

[1229] Philostr. *VS* 531515, 520–522.

[1230] Suda Lex. π 809 *s.v.* Παῦλος· Τύριος, ῥήτωρ, γεγονὼς κατὰ Φίλωνα τὸν Βύβλιον· ὃς ἐπὶ Ἀδριανοῦ τοῦ βασιλέως πρεσβεύσας μητρόπολιν τὴν Τύρον ἐποίησεν. ἔγραψε Τέχνην ῥητορικήν, Προγυμνάσματα, μελέτας.

[1231] Sofist Aleksandros dışında Antipatros, Keler, Hadrianus, T. Aius Sanctus, Titus Flavius Sempronius Aquila, Sulpicius (?) Cornellianus ve retor Avidius Heliodoros *ab epistulis Graecis* görevini oldukça başarılı bir şekilde

görev bir sofistin, retorun ve filozofun imparatorluk bazında elde edebileceği en yüksek görevlerden biridir. Bu görevi yerine getiren kişi, imparatorluğun doğuyla yapılan yazışmalarından sorumludur.[1232]

Philostratos, Atinalı Apollonios'un çok önemli konularda elçilik yaptığını (ὑπὲρ τῶν μεγίστων ἐπρέσβευσεν) ve Roma'ya İmparator Septimus Severius'un (MS. 196–202) huzuruna elçi olarak gittiğini aktarmaktadır. Bu sırada hitabet konusunda Herakleides'e rakip olmuş ve bu rekabetin sonucunda Apollonios hediyeler kazanırken Herakleides sahip olduğu birtakım imtiyazları kaybetmiştir. Hitabetin hukuki dalıyla ilgilenmiş ve söylev konusunda başarılı olup Yunanlar arasında kendine önemli bir yer edinmiştir. Elçilik dışında Atina'da *arkhon*'luk ve Demeter tapınağının *hierophantes*'liğini de üstlenmiştir.[1233]

Antiochia ad Maeandrum kentinden ele geçen yazıtta retor Diotrephes'in kent için pek çok kez yöneticilerin huzuruna çıkarak başarılı bir şekilde elçilik yaptığı yer almaktadır.[1234] Ayrıca yazıttan Diotrephes'in Tanrıça Roma'nın ve Men'in *hiereus*'i olduğu, üstün ve dindar bir şekilde *gymnasiarkhos*'luk görevini yerine getirdiği, savaş zamanlarında kenti için gerekli şeylere kulak verip bunları cömert bir şekilde giderdiği, kente güven ve doğruluk verdiği, savaşta ve barışta iyi bir adam, kurtarıcı, hayırsever olduğu yer almaktadır. Tüm bu hizmetlerinin karşılığı olarak heykeli dikilerek onurlandırılmış ve öldüğünde de resmi bir cenaze töreni düzenlenmiştir.[1235] Diotrephes'in öğrencisi olan Mylasalı G. Iulius Hybreas,

---

yerine getirmiş diğer kişilerdir. Bkz. Cass. Dio 69. 3. 5; Philostr. VS; PIR2 A 1405, H 51; Pflaum 1960, 251-53, no. 106; Bowersock 1969, 50-51; Halfmann 1979, 179–180, no. 100a.

[1232] Weaver 1972, 253–266; Schiller 1978, 478; Bowie 1982, 29–59; Austin – Rankov 1995, 140; Millar 2004, 15–16, 155, 448–453. Antipatros, Septimius Severus'un ab epistulis Graecis'liğini yapmıştır.

[1233] Philostr. *VS* 600–601.

[1234] [1234] Sheppard 1981, 20–21; Jones 1983, 380; *I.Attouda* 23*3; SEG 31 899; Özlem–Aytaçlar 2006, 166, no. 176: [ὁ δῆμος ἐτείμησεν ταῖ]ς μεγίσταις τει[μαῖς κ]αὶ ἔθα|[ψεν Διοτρέφη Διοτρέφου]ς, ῥήτορα, ἱερέα θεο[ῦ Μ]ηνὸς | [καὶ θεᾶς Ῥώμης ἀπὸ πρ]ογόνων, καὶ πολλὰς καὶ ε|[πιφανεῖς ὑπὲρ τῆς πατρ]ίδος τελέσαντα [πρε]σβ[ε]ίᾳ[ς] | [πρὸς τοὺς ἡγουμένους] καὶ κατορθώσα[ντ]α μ[ολλὰ] | [- - - - - - - - - - - - - - - -] τῶι δήμωι, καὶ ἐν τοῖς πολέ|[μοις ὑπακούσαντα με]γαλοψύχως τῇ πόλει πᾶν τὸ | [ἀξιούμενον, καὶ πίστει?] καὶ δικαιοσύνῃ διεν[ενκ]ό[ν]||[τα, καλῶς? καὶ μεγαλοπρ]επῶς καὶ ἐνδόξως καὶ εὐσε|[βῶς γυμνασιαρχήσαντα,] ἐν πολέμοις καὶ ἐν εἰρήνηι | [γεγονότα ἀγαθὸν ἄνδρ]α καὶ σωτῆρα καὶ εὐεργέτην.| *vacat* | [ἡ γερουσία ἐτείμησε]ν καὶ ἐσστεφάνωσεν χρυσῷ | [στεφάνωι Διοτρέφη Διο]τρέφους τοῦ Διοτρέφους | [ρήτορα, ἱερατεύσαντ]α τῆς Ῥώμης καὶ γυμνασιαρ|[χήσαντα καὶ εὐεργέτη]ν γεγονότα τοῦ δήμου.

[1235] Jones 1983, 369–380; Özlem–Aytaçlar 2006, 166, no. 176.

zamanın en büyük retoru[1236] olarak Asia Koinon'u adına imparatora elçi olarak gitmiştir. Başarılı konuşma yeteneğiyle çok hızlı bir şekilde yükselip kenti üzerinde etkin birisi haline gelmiş ve Roma vatandaşlık hakkını elde ederek Roma'da tanınan ünlü bir retor olmuştur.[1237]

Philostratos'tan elçilik yapmış olduğu öğrenilen diğer bir sofist Byzantiumlu Marcus'tur. Byzantium için İmparator Hadrianus'un huzuruna elçilik için gittiğinde imparator Marcus'un sanatına hayran kalmıştır. Philostratos çok güçlü bir hitabet yeteneği olduğunu ama hak ettiği değeri Yunanlar arasında göremediğini aktarmaktadır. Atinalılar Pythia Oyunları için Megara kentine geldiklerinde, Megaralılar eskiden beri devam eden husumetten dolayı Atinalıları kabul etmemiştir. Marcus araya girip öyle etkili bir konuşma yapmış ki Megaralıların kalbini yumuşatmış ve evlerinin kapılarını Atinalılara açmalarını sağlamıştır. Özellikle doğaçlama konuşma yapma konusunda çok başarılıdır. Philostratos, çehresindeki ciddi ifadenin Marcus'un sofist olduğunu doğruladığını ve sürekli bir şeyler üzerinde düşündüğünü aktarmaktadır. Kendisiyle ilgili bilinenler Philostratos ile sınırlıdır.[1238]

Aphrodisias'ta ele geçen bir yazıtta Marcus Aurelius Diodoros Kallimedes filozof olarak anılmaktadır. Yazıtta *boule* ve *demos* tarafındna onurlandırılan filozofun, elçilikleri başarılı bir şekilde üstlenmiş olduğu yer almaktadır. Ayrıca erdemi ve üstlendiği *leiturgia*'lar ve yöneticiliklerde de soyuna yakışacak sekilde başarılar elde etmiş olduğu belirtilmektedir.[1239]

Suda'dan Atinalı sofist Nikagoras' un Roma İmparatoru Phillippos'a elçi olarak gittiği öğrenilmektedir.[1240] Büyük ihtimalle bu elçilik MS. 244 yılında gerçekleşmiş olmalıdır.[1241] Philostratos Atinalı sofist Nikagoras'ın Eleusis'teki tapınağa *keryks* (κήρυξ=haberci) olarak atandığını aktarmaktadır[1242] *Keryks* görevini MS. 232–237 yılları arasında yerine getirmiş olmalıdır. IG II² 3814=*I.Eleusis* 650'deki yazıt, Philostratos'u doğrulamakla birlikte

---

[1236] Strab. 13.4.15: Ὑβρέας ὁ καθ᾽ ἡμᾶς γενόμενος μέγιστος ῥήτωρ (*Hybreas, benim zamanımın en iyi retorudur*).

[1237] Janiszewski – Stebnicka – Szabat 2015, 177.

[1238] Philostr. *VS* 528–530.

[1239] MAMA VIII 4996; Özlem–Aytaçlar 2006, 143, no. 121: Μᾶρ(κον) Αὐρήλιον | Διόδωρον Καλ|λιμήδην ἄνδρα | ἐνάρετον ζή|σαντα ἐνδόξως | καὶ ἐπιφανῶς | καὶ κοσμίως γε|νόμενον ἐν λει|τουργίαις καὶ ἀρ|χαῖς καὶ πρεσβεί|αις καὶ πάντα ποι|ήσαντα ἀναλο|γούντως τῷ τοῦ | γένους αὐτοῦ ἀξι|ώματι τὸν ὄντως | φιλόσοφον.

[1240] Suda *Lex*. ν 373 *s.v.* Νικαγόρας· Μνησαίου ῥήτορος, Ἀθηναῖος, σοφιστής· γέγονε δὲ κατὰ Φίλιππον τὸν Καίσαρα. Βίους ἐλλογίμων, Περὶ Κλεοπάτρας τῆς ἐν Τρῳάδι, Πρεσβευτικὸν πρὸς Φίλιππον τὸν Ῥωμαίων βασιλέα.

[1241] Bowie 1982, 55.

[1242] Philostr. *VS* 628: Νικαγόρου τοῦ Ἀθηναίου, ὃς καὶ τοῦ Ἐλευσινίου ἱεροῦ κήρυξ ἐστέφθη.

Nikagoras'ın retorik kürsüsünün başkanı olduğunu ve filozof Plutarkhos ile Sextus'un soyundan geldiğini göstermektedir.[1243] Aynı zamanda Nikagoras'ın babası Atinalı retor Mnesaeus olup Nikagoras'ın oğlu da sofist Marcus Iunius Minucianus'tur.[1244]

Argos'ta bulunan ve MS. 200 yılına tarihlenen, Argos ve Aigeai arasındaki ilişkilerin devam etmesi için *syngeneia*'nın yenilenmesi üzerine, stele yazılarak Apollon Lykeios tapınağına dikilmiş olan yazıttan, sofist Publius Anteius Antiokhos'un kenti Aigeai adına elçilik yaptığı öğrenilmektedir.[1245] Yazıtta sofist Publius Anteius Antiokhos'un, Argos kenti ile Kilikia'daki Aigeai kenti arasındaki hukuki ilişkilerin yenilenmesi için Argos'a gitiğinden bahsedilmektedir. Buna göre Publius Anteius Antiokhos bu iş için canla başla çalışmış, kentini canı gönülden savunmuştur. Bu çabaları sonucunda da *syngeneia* yenilenmiştir. Philostratos'un anlattıklarından kentine faydasının bu elçilikle sınırlı olmadığı anlaşılmaktadır. Philostratos, yurttaşlara yardımda bulunduğunu, kimi zaman kent için tahıl temin ettiğini, kimi zaman ise eski – dökülmüş binaları tamir ettirdiğini yazmaktadır. Çok güçlü muhakeme yeteneği ve konuşma sanatındaki başarısıyla kentteki pek çok davanın çözülmesinde de etkili olmuştur.[1246]

[1243] IG II² 3814=*I.Eleusis* 650: Νικαγόρας | ὁ τῶν ἱερῶν κῆρυξ καὶ ἐπὶ τῆς καθέδρας | σοφιστὴς | Πλουτάρχου καὶ Σέκστου τῶν φιλοσόφων | ἔκγονος.

[1244] Schissel 1926, 361–373; Clinton 1974, 80–81, no. 11; Heath 1996, 66–70; Puech 2002, 357–360, no. 180.

[1245] PIR^2 A 730; Vollgraff 1904, 421–424, no. 6; Vollgraff 1905, 318; Robert 1977, 120–128; Avotins 1971, 68–71: [Αἰγεαί]ων τῶν ἐν Κιλικίαι ἀνανέωσις τᾶς |[παλαιᾶς π]ρὸς τὰν πόλιν συγγενήας | [Ὁ δᾶμος τ]ῶν Ἀργείων καὶ ἁ βουλὰ καὶ οἱ σύνεδροι Αἰγεαίων | [τῶν ἐν Κιλι]κίαι τοῖς ἄρχουσι καὶ τᾶι βουλᾶι καὶ τῶι δάμωι | [τοῖς συγ]γενέσι χαίρειν. Πόπλιος Ἄντειος Ἀντίοχος | [πολίτας ὑμέ]τερος, γενόμενος ἐν τᾶι πόλι ἁμῶν περὶ πολλοῦ ἐποι|[ήσατο ἀνανε]ώσασθαι τὰ τᾶς ὑμετέρας πόλιος δίκαια πρὸς τὰν ἀμε|[τέραν καὶ ἐγ]γράψας στάλαι θεῖναι ἐν τῶι τοῦ Λυκείου Ἀπόλλωνος ἰε|[ρῶι, ὅπερ καὶ] ἀδεῶς ἐπετρέψαμεν αὐτῶι, διδαχθέντες ἐπιμελῶς | [περὶ τούτω]ν, ἅμα δὲ καὶ ὁρῶντες καλὰν ἅμιλλαν τὰν ὑπερ τᾶς ν | [συγγενεία]ς αὐτὸν φιλοτιμούμενον, ὅθεν βουλευτάν τε | [αὐτὸν ἐποιη]σάμεθα καὶ τὰς λοιπὰς ἃς πρόσθεν ἐψηφισάμεθα | [αὐτῶι δωρεά]ς, καλὸν ὑπόμναμα νομίζοντες εἶναι τὰν | [τῶν ἀγαθ]ῶν ἀνδρῶν τιμάν· τᾶς δὲ στάλας τὸ ἀντίγραφον ἐ|[πέμψαμεν] ὑμῖν τὸ ὑπογεγραμμένον | [Ἐπειδὴ Πόπλιο]ς Ἄντειος Ἀντίοχος, ἐπιδαμήσας ἁμῶν τᾶι πόλι κοσ|[μίως καὶ φιλο]φρόνως, ἔν τε τοῖς λοιποῖς ἐπεδείξατο τὰν ἰδίαν κα|[λοκαγαθίαν κ]αὶ τὰν ἐν παιδείαι τελειότατα, οὐκ ἥκιστα δὲ ἐν τᾶι | [περὶ τὰν πατρί]δα σπουδᾶι τε καὶ διαθέσει, φανερὰν ἁμιν ποιήσας | [τὰν ἐκ παλαιοῦ? ὑ]πάρχουσαν ποτ᾽ Αἰγεαίους ἁμῶν συγγένειαν· …

[1246] Philostr. *VS* 568: Ἀντίοχον δὲ τὸν σοφιστὴν αἱ Κιλίκων Αἰγαὶ ἤνεγκαν οὕτω τι εὐπατρίδην, ὡς νῦν ἔτι τὸ ἀπ᾽ αὐτοῦ γένος ὑπάτους εἶναι. .. ὅ τι εἴη δυνατός, σῖτόν τε ἐπιδιδούς, ὁπότε τούτου δεομένους αἴσθοιτο, καὶ χρήματα ἐς τὰ πεπονηκότα τῶν ἔργων.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
EYALET DÜZEYİNDEKİ MEMURİYETLER

Roma, ilgisini doğu bölgelerine kaydırdığında, yönetimi altına aldığı Anadolu topraklarında hali hazırda bulduğu kent yönetimini değiştirme yoluna gitmeyip Eski Yunan kentlerinin kendilerini yönetmelerine izin vermiştir. Üst bir otorite olarak varlığını sürdürmüş ve gerekli gördüğü durumlarda kentlerin iç işlerine müdahil olmuştur. Bu durumun en önemli sebebi ekonomik şartlar olmalıdır; çünkü Eski Yunan kentlerinde, yönetim işleri, toplumsal hayatın düzene sokulması, ekonomik harcamaların yapılması, zengin ve toplumun elit-üst tabaka insanları tarafından üstlenilmekteydi.

Halk, zengin yurttaşlarından kentle ilgili harcamalara ortak olmalarını, yönetimle ilgili memuriyetleri ve bu memuriyetlerin getirmiş olduğu ekonomik külfeti üstlenmelerini, hayır işleri yapmalarını beklemektedir. Bu durum bir istekten daha öte bir zorunluluk, yurttaşlık vazifesi olarak algılanmaktaydı. Bu görevleri yerine getirmek onur ve itibar meselesi haline dönüşmüştü. Zengin yurttaşlar bu görevleri en şaşalı şekilde yerine getirmek için birbirleriyle yarışır hale gelmiştir. Roma İmparatorluğu ile birlikte Anadolu'nun eyaletlere bölünüp bu şekilde yönetilmesi *koinon*'ların sorumluluklarını da arttırmıştır. Özellikle Augustus'la birlikte imparatorluk kültünün oluşması ve yaygınlaşması sonucunda *koinon*'ların yükümlülüklerinin artmasıyla eyalet düzeyinde görev üstlenen kişilerin sayısı çoğalmıştır. Bu şekilde insanlar arasındaki ilişki ağı ve memuriyet üstlenme konusundaki sorumluluk kent sınırlarını aşmıştır.[1247] Kentin kamusal işleyiş ve harcamaları için toplumun zengin kesiminden istenen yurttaşlık görevinin bir benzeri eyalet düzeyinde de beklenmiştir. Böyle bir ortamda ait oldukları aileleri sayesinde sahip oldukları zenginlikleri, kültürel birikimleri, sorunları çözmedeki yetenekleri, konuşma konusundaki olağan üstü başarıları sofist, retor ve filozofları cazip bir konuma sokmaktadır. Gerek kentler gerekse eyaletler herhangi bir sorunları olduğunda, çözülecek bir problem olduğunda ya da imparatora elçi gitmesi gerektiğinde ünlü bir sofist, retor ya da filozofları varsa kendilerini şanslı hissetmektedirler; çünkü bu kişiler olayları çözme konusunda, imparatorları etkileme hususunda, hiç kimsede olmayan söylev yeteneğine ve ikna kabiliyetine sahiptirler. Bu özelliklerinin sonucu olarak gerek kentleri için gerekse eyalet düzeyinde pek çok memuriyeti yerine getirmişlerdir.

[1247] Friesen 1993, 155.

4.1 ἀγωνοθέτης

Agon'lar, festivaller Eski Yunan kültürünün ve kimliğinin ayrılmaz bir parçasıdır. Özellikle de Roma İmparatorluk Dönemi'nde festivaller ve *agon*'lardaki artış, Eski-Yunanların da bu *agon*'ları kendi kimliklerini tanımlayan, kendileriyle özdeşleşen bir araç olara gördüklerini düşündürtmektedir. Romalılaşma süreci altındaki Eski Yunan halkları eski geleneklerini yaşatmaya çalışmakla aidiyet bağı kurdukları kültürel kimliklerini korumak ve muhafaza etmek istemişlerdir. Ayrıca, bu dönemde *Pax Romana* altında, savaşlardan uzak, huzurlu bir ortam olması festivallerin de artmasına neden olmuştur. Oyunların–festivallerinin sayısındaki artışın bir diğer nedeni de imparator Hadrianus'un Yunan kültürüne karşı duyduğu hayranlıktır. Eski geleneklerin canlandırılmasını desteklemiştir. Tüm bu koşullar *agon*'lara olan ilgiyi arttırmıştır. Bunun sonucunda da kentler ve eyaletler *agon*'ların düzenlenmesine ağırlık vermişlerdir.

MS. I. yüzyılda eyalet düzeyinde yeni oyunların kutlanmaya başlanmasında imparatorluk kültü oldukça etkili olmuştur. Önceden eyaletlerde yarışmalar düzenlenmesi yaygın bir durum değilken;[1248] MS. II. ve III. yüzyılda yarışmaların sayısında büyük artış görülmektedir. Bu yarışmalar ilkin Agustus yönetimi zamanında kutlanmaya başlanmıştır.[1249] Augustus için imparatorluk kültünün oluşması, Halikarnassos'ta ve Sardes'te Kaisereia, Pergamon'da Sebasta Romaia gibi imparatorluk kültü adına yeni oyunların–festivallerin kutlanmaya başlanmasını sağlamıştır. Sebasta Romaia daha sonra Koinon Asia tarafından düzenlenmeye başlanmıştır.[1250] En büyük yarışmalar, Smyrna'daki Koinon Asia ve *Hadrianeia,* Pergamon'daki *Augusteia*, Ephesos'taki *Hadrianeia, Olympia* ve *Balbilleia* yarışmalarıdır. Asia Eyaleti'nin birinci kenti olabilmek için Pergamon, Ephesos ve Smyrna kenti sürekli rekabet içinde olmuşlardır.[1251] Nero zamanında ise Nikomedeia ve Nikaia'da Bithynia Birlik Oyunları;[1252] ve Ankyra ve Tavium'da Galatia Birlik[1253] oyunları düzenlenmiştir. Lykia Birlik Oyunları, Eski Yunan tanrı kültleri ile imparator kültünü birleştirmiştir. Bu oyunlar birliğin kentleri Patara, Telmessos, Limyra ve Myra'da dönüşümlü olarak kutlanmıştır. İmparator Hadrianus zamanında Anadolu'daki agonların sayısında büyük bir artış olmuştur. Bu durum yeni oyunların kurulmasına destek olmanın yanında eski

[1248] Remijsen 2015, 72.

[1249] *I.Smyrn* 635.

[1250] Price 2004, 184–185.

[1251] Remijsen 2015, 72.

[1252] Burrell 2004, 335.

[1253] Moretti 1953, 174–179, no. 65; Burrell 2004, 335.

oyunların canlanmasını da sağlamıştır. Atina'da *Panhellenia, Hadrianeia ve Olympia* gibi büyük agonistik festivallerin tekrar canlanmasını sağlamakla birlikte, bu oyunların taklitlerini başka kentlerde kurmuştur. Thyateira, Smyrna, Anazarbos, Ephesos, Magnesia ad Sipylum, Synnada, Tarsos ve Bithynia'da imparator adına yarışmalar–festivaller kurulmuştur. Ayrıca bu kentlerden bazıları *neokor* ünvanına sahip olmuştur.[1254]

Smyrna'dan ele geçen ve MS. 245/248 yılları arasına tarihlenen yazıtta Lucius Egnatius Victor Lollianus en büyük yarışmalardan biri olan Smyrna'daki Birinci Koinon Asia yarışmasının *agonothetes*'i olarak onurlandırılmıştır.[1255] Lollianus eyalet düzeyindeki bu yarışmanın düzenlenmesiyle ilgilenmiştir. Lollianus, Smyrna'dan ele geçen başka bir yazıtta, kendisini onurlandıran senatör torunu ve *asiarkhes* Quintilius Eumenes ile birlikte Asia Birlik oyunlarında *agonothetes* olarak yer almaktadır.[1256] Magie ve Moretti bu yarışmanın Smyrna'da dört yılda bir düzenlendiğini ifade etmektedirler.[1257] Mitchell ise bu oyunların Smyrna, Ephesos, Pergamon'da yıllık, Koinon Asia'nın geri kalan beş kenti Kyzikos, Philadelphia, Laodikeia, Sardes ve Tralles'te ise dört yılda bir sırayla organize edildiğini düşünmektedir.[1258] Her kent sırası geldiğinde Asia Birliği adına yarışmayı organize etmektedir.[1259] Birlikte bulunan kentlerin tümü yarışmanın düzenlenmesine destek olmaktadır.[1260] Smyrna'dan ele geçen aynı yazıtta Lucius Egnatius Victor Lollianus retorların ilki ve en önde geleni, üç kez görkemli Asia Eyaleti'nin *proconsul*'u olarak da anılmaktadır. Ayrıca Smyrna, Ephesos, Prusa, Ankyra, Miletos, Aphrodisias, Metropolis, Tralles, Koroneia,

---

[1254] Çokbankir 2010, 27.

[1255] *I.Smyrna II* 1 635; SEG 2 652; Puech 2002, 332, no. 152; Christol–Drew-Bear–Taşlıalan 2003, 349; Özlem–Aytaçlar 2006, 122, no. 81: ἀγαθῆι τύχηι·| Λ(ούκιον) Ἐγνάτιον Οὐίκτορα | Λολλιανόν | τὸν λαμπρότατον | τῆς Ἀσίας ἀνθύπατον | κατὰ τὸ ἑξῆς ἐτῶν | τριῶν | τὸν μόνον | καὶ πρῶτον | τῶν ῥητόρων | καὶ ἀγωνοθέτην | τῶν πρώτων κοινῶν | τῆς Ἀσίας ἀγώνων | ἐν Σμύρνῃ | Λ(ούκιος) Πεσκέννιος Γέσσιος | γ΄ ἀσιάρχης | τὸν ἑαυτοῦ εὐεργέτην.

[1256] Christol–Drew-Bear–Taşlıalan 2003, 343–359; Herrmann–Malay 2003, 1, no. 1; Özlem–Aytaçlar 2006, 142, no. 85:ἀγαθῆι τύχηι·| Λ(ούκιον) Ἐγνάτιον Οὐίκτορα | Λολλιανόν | τὸν λαμπρότατον ὕπατον | ἀγνότατον | καί δικαιότατον | ἀνθύπατον πολλάκις τῆς Ἀσίας | ῥητόρων τὸν κράτιστον | καί πρῶτον, ἀγωνοθέτην | τῶν πρώτων κοινῶν τῆς Ἀσιας ἀγώνων | Κυιντίλιος Εὐμένης | πάππος συγκλητικοῦ καί ἀσιάρχης | συναγωνοθέτης | καθὰ τῆς κρατίστῃ Σμυρναίων βουλῇ | ἐπὶ τῶν τῆς Ἀσίας Ἑλλήνων | ὑπέσχετο.

[1257] Magie 1950, 448, 1295–1297, no. 57; Moretti 1954, 276–289.

[1258] Mitchell 1993, 219.

[1259] Remijsen 2015, 77. Koinon Asia oyunlarının eyalet düzeyinde oyunlar olduğu kanıtlanmıştır. Bkz. Lehner 2004, 164–165; Friesen 1999, 286–287.

[1260] Friesen 1993, 114.

Thespiai, Thebai, Atina ve Roma'dan ele geçen yazıtlar Lollianus'un *agonothetes*, retorların ilki ve en önde geleni, üç kez görkemli Asia Eyaleti'nin *proconsul*'ü olduğunu doğrulamanın yanı sıra kariyeriyle ilgili önemli bilgiler de sunmaktadır. Bir retora yakışacak şekilde oldukça başarılı bir siyasi kariyere sahiptir. MS. 213'te *sodales Antoniniani*[1261] grubuna seçilmiştir.[1262] Elegabalus Dönemi'nde MS. 218'de Galatia Eyaleti'nin *legatus Augusti pro praetore*'si olarak görev yapmıştır.[1263] Koroneia'dan ele geçen ve MS. 200/250 yıllarına tarihlenen yazıttan, Akhaia'ya *corrector* (ἐπανορθωτής) olarak gönderilmiş olduğu öğrenilmektedir.[1264] Mennen bu görevi MS. 230 yılında yerine getirmiş olduğunu düşünmektedir.[1265] MS. 225/230 yıllında *consul suffectus* olarak görev yapmış olmalıdır. *Prusa ad Olympum*'dan ele geçen yazıtta Bithynia–Pontus eyaletinin *legatus Augusti pro praetore*'si olarak onurlandırılmaktadır.[1266] Bu görevi Severus Alexander Dönemi'nde MS. 230/235 yıllında gerçekleştirmiş olmalıdır. Ayrıca aynı yazıtta vatanın kurucusu (τὸν οἰκιστὴν τῆς πατρίδος) olarak anılmaktadır. İmparator Gordianus Dönemi'nde, MS. 242–245 yılları arasında üç kez üst üste Asia *proconsul*'ü olarak görevlendirilmiştir.[1267] Smyrna'dan ele geçen yazıtlarda da Asia valiliği görevini defalarca, dürüst ve adil bir şekilde yerine getirdiği

[1261] *Sodales Antoniniani*: imparator kültü rahibi. Ayrıntılı bilgi için bkz. Rüpke 2007, 227, 250–251; Várhelyi 2010, 70.

[1262] CIL VI 2001; Körner, 2002, 195;Várhelyi 2010, 70; Rémy 1989, 116.

[1263] CIL III 60581; Bosch, 1967, 333–334, no. 273: b(onae) F(ortunae) | [Imp(eratori)] Caes(ari), divi Antonin[i] | [fi]lio, divi Severi nepoti | [M. Aure]l(io) Antonino Pio Fel(ici) | [Au]g(usto), trib(unicia) potest(ate), co(n)s(uli) | [pr]oco(n)s(uli), p(atri) p(atriae), domino | [in]dulgentissimo, dica|[ti]ssima numini eius | [met]ropolis Ancyranorum | [per] L. Egnatium Victorem | Lollianum, leg(atum) eius | pr(o) pr(aetore) | m(ilia) p(assuum). Ayrıca bkz. French 1981, 170–1.

[1264] SEG 41 456; SEG 36.427; Puech 2002, 335, no. 157: [τὸν λαμπρό]τατον | [ὑπατι]κὸν καὶ ἐπα|[νο]ρθωτὴν τῆς Ἀχαΐ|[ας Λ(ούκιον) Ἐ]γνάτιον Οὐίκτο|[ρα Λολλ]ια[νό]ν, ἡ πόλις |[Κορωνέων].

[1265] Mennen 2011, 101. Krş. PIR^{2}E 29; PIR^{2}E 36.

[1266] *I.Prusa ad Olympum* 12; Puech 2002, 334, no. 154: ἀγαθῆι τύχη[ι]·| τὸν οἰκιστὴν τῆς πατρίδος | Λ(ούκιον) Ἐγνάτιον Οὐίκτορα | Λολλιανὸν | πρεσβευτὴν Σεβαστοῦ ἀν|τιστράτηγον Βειθυνίας | καὶ Πόντου. Ayrıca bkz. Rémy 1989, 116; Körner, 2002, 195.

[1267] Christol–Drew-Bear–Taslıalan 2003, 353; Herrmann–Malay 2003, 1, no. 2; Özlem–Aytaçlar 2006, 123, no. 84: ἀγαθῆι τύχηι·| Λ(ούκιον) Ἐγνάτιον Οὐίκτορα | Λολλιανόν | τὸν λαμπρότατον | τὸν διὰ πᾶσαν ἀρετὴν | ὑπὸ τοῦ θεοφιλεστάτου κυρίου ἡμῶν Αὐτοκράτορος | Μ. Ἀντ. Γορδιανοῦ | τρίς κατά τὸ ἑξῆς | τῆς Ἀσίας ἀνθύπατον | ἀποδεδειγμένον | ῥητόρων πρῶτον | Κυιντίλιος Εὐμένης | πάππος συγκλητικοῦ | καί ἀσιάρχης | τὸν ἑαυτοῦ συνήγορον | καί εὐεργέτην. Ayruca bkz. CIL VI 1405; ; AE, 1899, nr. 22; IKEp. VII, 1, 3164; CIL III 12270; Haris-Ryde, 1980, s. 896; Rémy, 1989, s. 116; Körner, 2002, s. 195.;

vurgulanmaktadır.[1268] Roma'dan ele geçen bir yazıtta, bu görevden sonra MS. 254'te *praefecus urbis* görevini üstlenmiş olduğu öğrenilmektedir.[1269] Lucius Egnatius Victor Lollianus ile ilgili bilgiler bu tarihten sonra sona ermektedir.

Smyrna'da İmparator Hadrianus tarafından kurulan *Olympia Oyunları*'na[1270] başkanlık etme onuru sofist Polemon'a bahşedilmiştir.[1271] Philostratos, *Hadrianeia Olympia* oyunlarındaki bu görevin sadece kendisine değil, aynı zamanda soyuna verildiğini yazmaktadır.[1272] Smyrna'daki *Olympia*, Atinada'ki *Olympia*[1273] model alınarak oluşturulmuştur.[1274] Bu festival imparatorun kente bir hediyesidir ve Smyrna'daki diğer *Olympia* festivallerinden ayırt edilmelidir.[1275] Polemon *agonothetes* görevini yerine getirirken, görevinin bütün yetkilerini kullanmış olmalıdır. Philostratos, Polemon'un Asia'daki O*lympia* Oyunları'nda (Ἀσίαν Ὀλυμπίων) bu görevi yerine getirirken bir tragedya sanatçısını yarışmadan kovduğunu aktarmaktadır. Kovulan sanatçı durumu gidip İmparator Antonius Pius'a şikâyet etmiştir. Bunun üzerine İmparator, Polemon'un onu ne zaman yarışmadan kovduğunu sormuştur. Sanatçının öğlen vakti yarışmadan kovulduğunu söylemesi üzerine, Antonius Pius "Beni ise gece evinden kovmuştu ve ben bunun üzerine onun yargılanması için dava açmadım." demiştir.[1276] Antoninus Pius Asia'nın *proconsulu* (MS. 133–136) olduğu sırada, Smyrna'ya geldiğinde kentin en güzel evi olan Polemon'un evine yerleşmiştir. Polemon seyahatinden dönüp evinde Antonius Pius'u görünce, onu başka eve

---

[1268] PIR^{2}E 29: PIR^{2}E 36; SEG 4 425; SEG 32 1158; Milet I 7, 268; Puech 2002, 330–336, no. 151–165; Christol–Drew-Bear–Taslıalan 2003, 343–359; Herrmann–Malay 2003, 1, no. 1. AE (1996), 1480

[1269] CIL 1405: L(ucio) Egnatio [Victori] | Lollia [no, proco(n)s(uli)] | prov(inciae) Asiae [III?] | praef(ecto) [urbis ---] | in omni or[atoris munere?] | serv[ienti reipublicae?].

[1270] Smyrna'da *Hadriana Olympia* oyunları bkz. Börker–Merkelbach 1980, 125–126, no. 1615; Petzl 1987, 148–150, no. 660– 661; Poljakov 1989, 119, no. 118; Çokbankir 2010, 27, 44

[1271] Gleason 1995, 21–22.

[1272]Philostr. *VS* 530: τῶν Ἀδριανῶν Ὀλυμπίων ἔδοσαν τῷ ἀνδρὶ καὶ ἐγγόνοις.

[1273] Atina'da *Olympia* isimli iki festival kutlanmıştır. Bunlardan biri Pindaros zamanında tanrı Zeus'in onuruna düzenlenmiştir, diğeri ise MS. 131 yılında imprator Hadrianus tarafından kurulmuştur. Ayrıca Ephesos, Attaleia, Magnesia, Nicaea, Pergamon gibi kentler yanında, imparatorluğun pek çok yerinde *Olympia* festivalleri düzenlenmiştir. Bkz. Smith 1842, 666.

[1274] Price 1984, 67–68; Arafat 1996, 160.

[1275] Burrell 2004, 44.

[1276] Philostr. *VS* 534–535: ὑποκριτοῦ δὲ τραγῳδίας ἀπὸ τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν Ὀλυμπίων, οἷς ἐπεστάτει ὁ Πολέμων, ἐφιέναι φήσαντος, ἐξελαθῆναι γὰρ παρ᾽ αὐτοῦ κατ᾽ ἀρχὰς τοῦ δράματος, ἤρετο ὁ αὐτοκράτωρ τὸν ὑποκριτήν, πηνίκα εἴη, ὅτε τῆς σκηνῆς ἠλάθη, τοῦ δὲ εἰπόντος, ὡς μεσημβρία τυγχάνοι οὖσα, μάλα ἀστείως ὁ αὐτοκράτωρ "ἐμὲ δὲ" εἶπεν "ἀμφὶ μέσας νύκτας ἐξήλασε τῆς οἰκίας, καὶ οὐκ ἐφῆκα."

taşınmaya mecbur etmiştir. Bu durum üzerine de Antonius Pius başka bir eve yerleşmiştir. Bir kişinin geleceğin imparatoru olacak kimseyi evinden kovması alışılmış bir olay değildir. Ayrıca bu olay imparatora iletildiği halde Polemon herhangi bir ceza da almamıştır. Üstelik İmparator Hadrianus kendinden sonra olabilecek kötü olaylara karşı ikisinin arasındaki ilişkiyi düzeltmiştir. Bu olay bir sofistin ne kadar güçlü ve ayrıcalıklı olabileceğini gösteren iyi bir örnektir. Philostratos'un bu olayı aktarırken festival için τὴν Ἀσίαν Ὀλυμπίων ifadesini kullanmış olması yarışmanın eyalet düzeyinde bir festival olduğunu da göstermektedir. Ayrıca Smyrna'dan ele geçen bir yazıtta, Polemon'un İmparator Hadrianus'tan Smyrna kenti için elde etmiş olduğu hediyeler sıralanırken, *kutsal* bir yarışmadan bahsedilmektedir. Büyük ihtimalle bu yarışma Philsotratos'un da bahsettiği *Hadrianeia Olympia'*dır.[1277] Yazıttan *Hadrianeia Olympia* yarışmasının *kutsal* (ἀγών ἱερός) statüde bir yarışma olduğu da öğrenilmektedir.[1278] Yarışmanın *kutsal* statüde olması, kentin aldığı *neokoros* ünvanıyla alakalı olmalıdır. Polemon, Smyrna kenti için İmparator Hadrianus'tan ikinci n*eokoros*'luk, ayrıca bir atelye, theologlar, hymnodoslar, 1.500.000 *denarii*, 72'si Synnada mermerinden, 20'si Numidia mermerinden, 6'si somaki taşından olmak üzere *gymnasion* için sütunlar elde etmiştir. Yazıtta *kutsal yarışma* (ἀγών ἱερός) ifadesinden hemen sonra vergilerden/kamusal hizmetlerden muafiyet anlamına gelen ἀτέλεια kavramı yer almaktadır. Büyük ihtimalle bu muafiyet yarışmayla ilgili olmalıdır.[1279]

Melos'tan ele geçen ve MS. II.–III. yüzyıla tarihlenen bir yazıtta retor Tiberius Claudius Frontonianus *agonothetes* olarak anılmaktadır.[1280] Yazıtta üç seferi üstün bir şekilde komuta ettiği (*strategos*), *hestioukhos* (kentin kutsal ocağının koruyucusu)[1281] olduğu, kentin

---

[1277] *Hadrianeia Olympia* yazıtlar için bkz.: *I.Smyrna* 660, 668; TAM V. 2, no. 1026; Çokbankir 2010, 141, no. 63; 144, no. 66; 226–227, no. 184–185; 234, no. 195; 254, no. 221; 256, no. 223.

[1278] PIR^2 A 862; CIG 3148; IGR IV 1431; *I.Smyrna II* 1, 697; Puech 2002, 396, no. 209; Özlem–Aytaçlar 2006, 119, no. 78: καὶ ὅσα ἐπετύ|χομεν παρὰ τοῦ κυρίου Καίσαρος | Ἀδριανοῦ διὰ Ἀντωνίου Πολέμω|νος· δεύτερον δόγμα συνκλήτου | καθ' ὃ δὶς νεωκόροι γεγόναμεν·| ἀγῶνα ἱερόν, ἀτέλειαν, θεολόγους | ὑμνῳδούς, μυριάδας ἑκατὸν | πεντήκοντα, κείονας εἰς τὸ | ἀλειπτήριον Συνναδίους οβ΄ | Νουμεδικοὺς κ΄, πορφυρείτας ς΄.

[1279] Burrell 2004, 44.

[1280] IG XII 3, 1119; Tissot 1878, 523, no. 6; Puech 2002, 248–249: ἀγαθῇ τύχῃ | Τι(βέριον) Κλα(ύδιον) Φροντωνιανὸν τὰς γ΄ στρατείας ἐπιφανῶς στρατευσάμενον | β΄ τῆς Ἀσίας ἀρχιερασάμενον καὶ ἀγωνοθετήσαντα καὶ πόλεων ἐπιφανεσ|τάτων λογιστείας εὑράμενον καὶ εὐσεβῆ ῥήτορα λαμπροτάτη Μηλίων | πόλις τὸν οἰκισ|τὴν καὶ πατέρα, παρὰ τῇ ἑστίᾳ τὸν ἑστιοῦχον, τοῦ πρώτου ἄρχοντος Πο(πλίου) | Αἰλίου Λειουίου Φλαουιανοῦ Μηνογένους ἀρχιερέως καὶ ἱερέως ἐπιμεληsαμένου καὶ | τούτου τοῦ ἀνδριάντος | ἐξ ὧν αὐτὸς ὁ Φροντωνιανὸς ἐδωρήσατο δύο ἥμισυ μυριάδων προσόδου κατ' ἔτος | κατὰ τὰ ἐψηφισμένα ἐστήσατο.

[1281] Puech 2002, 252.

logistes'liğini ve iki kez Asia'nın *arkhiereus*'liğini yaptığı belirtilmiştir. *Agonothetes* olarak da Ephesos'taki *Koinon Asia* yarışmasının düzenlenmesinden sorumlu olmuş olmalıdır. Aile üyelerinin Ephesos'la olan bağlantısı bu durumu kuvvetlendirmektedir.[1282] *Asiarkhes*'lik görevi, *Koina Asia*'nın *agonothetes*'liği ile alakadar olmalıdır.[1283] Asia'nın *arkhiereus*'liğini yaptığı sırada *agonothetes* görevini de yerine getirmiş olmalıdır. Üstlendiği memuriyetlerden Tiberius Claudius Frontonianus'un *equester* sınıftan olduğu anlaşılmaktadır. Puech, üç kez *strategos* olarak sefere katılmanın, iki kez imparator kültünün *arkhierues*'liğini üstlenmenin ve bu görevle ilişkili olan *Koinon Asia*'nın *agonothetes*'liğini, bunun yanında birçok kentte *logistes*'lik yapmanın eyalette atlı sınıfı (*equester*) kariyerine ilişkin işaretler olduğunu belirtmektedir.[1284] Melos'tan ele geçen aynı yazıtta Tiberius Claudius Frontonianos dindar bir retor, Melos'un kurucusu (*oikistes*) ve babası (*pater*) olarak anılmaktadır. Tiberius Claudius Frontonianus'un kente 25 bin *denarii* bağışlamış olması, kendisine verilen *oikistes* ve *pater* unvanlarını açıklamaktadır. Yazıttan anlaşıldığı üzere, Meloslular Frontonianos'u kentin kurucuları arasına koymaktadır. Ayrıca *oikistes* ifadesi kent için yapılanmimari faaliyetleri ifade etmek için kullanılmaktadır. Frontonianus kente karşı oldukça cömert davranmış olmalıdır. Yazıtta yer alan εὐσεβὴς ῥήτωρ ifadesi ya Frontonianos'un tanrıları öven dinsel konuşmalar yaptığına veya dini içerikli festivallerde söylevler verdiğine ya da Frontonianus belagat yeteneğini tapınak hizmeti için kullandığına dikkat çekmek için kullanılmıştır olmalıdır. Bu hizmetleri Melos veya Ephesos kentinde yerine getirmiş olmalıdır. Bunun dışında Frontonianos tanrı onuruna bir *hymnos* bestelemiş de olabilir. Büyük ihtimalle Frontonianus, politik alandaki hizmetlerini gerçekleştirirken retoriği politik bir araç olarak kullanmış olmalıdır; çünkü siyasi ve politik konularla ilgili konuşmalarda dinsel öğelerin konuşmaya dâhil edilmesi söylevin daha coşkulu olmasını sağlayıp insanları etkileme konusunda daha başarılı sonuçlara ulaştırmaktadır. *Agonothetes*'lik yaptığı zamanda, yarışmanın açılışında retor olarak etkili bir söylev vermiş olmalıdır.

[1282] *I.Ephesos* 665: Μᾶρκον Κλ[ώδιον] | Πουπιηνὸν Μ[άξ]ιμο[ν,] | τὸν λαμπρό[τα]τον | τῆς Ἀσίας ἀνθύ[πα]τον | Κλαύδιος | Θεμιστοκλῆ[ς,] υἱὸς | Κλαυδίο[υ] | Φροντωνι[α]νοῦ | τὸν ἴδιον εὐεργέτην.

I.Ephesos 635B: Τιβερίαν [Κλ(αυδίαν)] | Φροντωνιανὴν | τὴν κρατίστην | μητέρα | Φλ(αουίου) Στασικλέους | Μητροφάνους | συνκλητικοῦ | θυγατέρα | [Κλ(αυδίου)] Φροντωνιανοῦ | [τοῦ] φιλοτειμοτάτο[υ] | [ἀσιάρχου—]

[1283] Puech 2002, 254.

[1284] Puech 2002, 249.

4.2 ἀρχιερεύς/ἀσιάρχης/λυκιάρχης/γαλατάρχης

Helenistik Dönem'in sona ermesiyle birlikte Roma İmparatorluğu'nun Doğu'ya yönelerek Anadolu'da eyaletleşme süreci imparatorlar adına kültler kurulmasını beraberinde getirmiştir. Octavianus ilk başta kendisi adına bir kült kurulması fikrine çok sıcak bakmamasına rağmen, siyasi açıdan bu durumun gücünü fark edince, *Actium* Savaşı'ndan sonra, Roma vatandaşı olmayan kişilerin Pergamon ve Nikomedia'da *Dea Roma* ve Augustus Kültü'nü; Roma vatandaşı olan kişilerin ise Nikaia ve Ephesos'ta *Dea Roma* ve *Divus Iulius* Kültü'nü kurmalarına izin vermiştir.[1285]

Dea Roma Kültü Augustus'tan önce Anadolu'da tapınım görmektedir. Smyrna'da MÖ. 195'te kültün varlığı bilinmektedir.[1286] MS. 26 yılında Asia Eyaleti'nin onbir kenti Tiberius Kültü'nün kendi kentlerinde kurulması için *senatus*'ta konuşma yapmışlardır. Smyrna adına konuşma yapan elçinin kentte önceden var olan *Dea Roma* Kültü'ne atıfta bulunarak gerçekleştirdiği etkileyici savunma sonucunda Tiberius Kültü'nün Smyrna'da kurulmasına karar verilmiştir.[1287] İmparator kültüne oldukça düşkün olan ve kendisini tanrılaştırmaya çalışan Caligula (MS. 37–41), Asia Eyaleti'ne kendisi için kült kurmalarını emretmiş ve bu emir eyalet sakinleri tarafından Miletos'ta (MS. 40) yerine getirilmiştir. Caligula, öldükten sonra *damnatio memoriae'*a uğrayınca kentteki kültü de yok olmuştur.[1288] Domitianus (MS. 81–96) Roma Kültü'nü oluşturmakla birlikte Ephesos'ta,[1289] Limyra'da,[1290] *Laodiceia ad Lycum*'da,[1291] Termessos[1292] ve Ilion'da[1293] kültleri bulunmaktadır. Ayrıca Ephesos ilk *neokoros*'luğunu Domitianus zamanında almıştır. Domitianus *damnatio memoriae*'a uğradıktan sonra Ephesos'taki *Dea Roma* kültü *senatus* tarafından Vespasianus Kültü'ne dönüştürülmüştür. Traianus, imparator kültünün siyasi olarak öneminin farkında olup ele geçirdiği yerlerde eyalet kültünün oluşması ve yerleşmesi için çalışmıştır. MS. 100 yılında Pergamon'da Traianus için tapınak yapılmış ve imparator, Tanrı Iuppiter ile birlikte

---

[1285] Dio LI 20; Tac. *Ann*. IV 37.

[1286] Tac. *Ann*. IV. 56. Ayrıca bkz. Magie 1950, 1613; Bowersock 1965, 113

[1287] Tac. *Ann.* III 66. 9; IV 15, 56. Ayrıca bk. Mellor 1975, 14; Friesen 1993, 14–19.

[1288] Dio XXVIII 1

[1289] Freisen 1993, 69–79.

[1290] IGR III 729.

[1291] IGR IV 846.

[1292] IGR III 445.

[1293] IGR IV 210.

anılmıştır.[1294] Traianus'tan sonra tahta çıkan Hadrianus ilk iş olarak Traianus'u tanrılaştırmıştır. Doğu'da oldukça sevilen ve *philhellen* olarak anılan Hadrianus Pergamon, Ephesos ve Smyrna'da kültlerinin kurulmasına izin vermiştir.[1295] İmparatorluk kültü gerçek anlamda bir din olmanın ötesinde siyasi olarak insanları bir arada tutmak için kullanılan bir araç olmuştur. Roma İmparatorluğu ve Anadolu kentleri arasında karşılıklı çıkar ilişkisini göstermektedir. Kentler imparatorlar adına tapınaklar kurup şenlikler ve anma günleri düzenleyip imparatorlardan birtakım ayrıcalıklar elde ederken, Roma İmparatorları da halkın sadakatini kazanıp eyaletleri buradaki kurumlar aracılığıyla daha kolay ve barış içinde yönetme şansı yakalamıştır.

İmparator kültü Asia Eyaleti (Pergamon, Smyrna, Ephesos, Sardes ve Kyzikos) başta olmak üzere Bithynia, Pontus, Lykia, Pamphylia, Galatia ve Kilikia eyaletlerinde tapınım görüp kült adına tapınaklar inşa edilmiştir. Eyaletlerin çoğunda bir tane *arkhiereus* bulunmakta ve bir yıl görevde kalmaktadır; ancak Asia Eyaleti'nde birden fazla *arkhiereus* görev yapmaktadır. Görev süresinin bir yılı aştığı hatta ömür boyu olduğu durumlar da mevcuttur.[1296] Hatta bu görevi beş kuşak üstlenen bir ailenin varlığı da bilinmektedir.[1297] Koinon'un Smyrna, Sardes, Pergamon, Kyzikos ve Ephesos'ta imparatorluk kültü tapınakları bulunmakta ve her biri bir *arkhiereus* tarafından yönetilmektedir. *Arkhiereus*'lik eyalet düzeyindeki en yüksek görev olup Roma vatandaşlık hakkını elde etmiş ya da *equester* veya senator sınıftan gelen kentlerin en soylu ve zengin kişileri tarafından üstlenilmektedir.[1298] Bu görevi üstlenen kişiler sıradan hayırseverlerden daha zengin, kentlerin kurtarıcısı (σωτήρ) ve kurucusu (κτίστης) olarak anılan kişiler arasından seçilmektedir.[1299] Bu görev oldukça pahalı bir memurluk olup koinon festivalleri, bayramlar gladyatör oyunları,[1300] bazı özel yapıların inşası, bazen eyaletin vergilerinin ödenmesi gibi masraflı işlerin giderleri *arkhiereus*'lerin sorumluluğundadır. Bunun yanında para ve erzak dağıtımında da bulunmaktadırlar. Bu cömertliklerinin karşılığı olarak yazıtlarda φιλότιμος ve φιλόδοξος olarak onurlandırıldıkları görülmektedir.[1301] Memurluğun oldukça ağır koşullarından dolayı *arkhiereus* ve

[1294] IGR IV 336. Ayrıca bkz. Price 1984, 252

[1295] IGR IV 1431; I.Ephesos 428–429; Price 1984, 252–258.

[1296] SEG 44, 938; Geiger 1913, 45–59; Herrmann 1994, 203–227; Herrmann 1996; Herz 2003, 138, 145

[1297] *I.Ephesos* III 710.

[1298] Quaß 1993, 216; Rives 1999, 135; Baz 2013, 72–73.

[1299] Bowersock 1965, 112; Price 1984, 63.

[1300] Gladyatör oyunları ve düzenleyicileri için bkz. Öğüt 2006.

[1301] Robert 1940, 276–280; Öğüt 2006, 11.

arkhiereia'nın koinon'un dini törenlerinde mor renkli kıyafet giymelerine ve başlarına çelenk takmalarına izin verilmektedir.[1302] Bu görevi üstlenip yerine getiren *arkhiereus*'ler görevleri bitince onursal bir unvan olarak *asiarkhes* olarak onurlandırılmaktadırlar. Yazıtlarda ἀρχιερεὺς τῆς Ἀσίας ve ἀσιάρχης ifadelerinin kullanılıyor olması, modern araştırmacılar arasında bu iki kullanımın aynı göreve mi yoksa farklı iki göreve mi işaret ettiği noktasında görüş ayrılıklarına yol açmaktadır.[1303]

Retor Tiberius Claudius Polemon, Kibyra'da ele geçen yazıtlarda *asiarkhes* olarak onurlandırılmaktadır. Yazıtlarda *hippikos* olarak anılan Polemon'un *equester* sınıfın bir üyesi olduğu görülmektedir.[1304] Deri işçileri (skytobyrseis) derneği (synergasia) tarafından onurlandırıldığı yazıtta, babası Tiberius Claudius Hieron iki kez *asiarkhes* ve iki kez *arkhiereus* (ἀσιάρχου δὶς καὶ ἀρχιερέως δὶς) olarak anılmaktadır. Ayrıca kardeşi Tiberius Claudius'un da *asiarkhes*'lik yaptığı yazıtta yer almaktadır.[1305] Kibyra'da ele geçen başka bir yazıttan kardeşi Deioterianos'un da *equester* sınıfın bir üyesi olduğu anlaşılmaktadır.[1306] Deri işçileri (skytobyrseis) derneği (synergasia) tarafından adana yazıtta annesinin babası Marcius Deioterianos'un *lykiarkhes* ve annesi tarafından dedesi Flavius Krateros'un iki kez *asiarkhes*'lik ve *arkhiereus*'lik görevini yerin getirmiş olduğu da yer almaktadır. Bölgeden ele geçen diğer yazıtlara göre Polemon'un annesi Marcia Tlepolemis ise *arkhiereia* görevini üç kez yerine getirmiştir. Bu görev eyalet bazında bir görev olmalı ve bu görevin sorumluluklarını tek başına değil, kocasıyla birlikte yerine getirmiş olmalıdır;[1307]ancak kocası Tiberius Claudius Hieron iki kez bu görevi yerine getirmiştir. Bu durumda ya yazıtlardan biri geç dikilmiş ya kocası öldükten sonra bu görevi yerine getirmiş olmalıdır. Üçüncü bir

---

[1302] Burrel 2004, 346.

[1303] Robert 1940, 270–275; Kearsley 1986; Kearsley 1988; Kearsley 1990; Herz 1992; Wörrle 1992, 368–370; Quass 1993; Kearsley 1996; Friesen 1999; Engelmann 2000; Öğün 2006, 4–5, dn. 4–5.

[1304] IGR IV 909; *I.Kibyra* 67; SEG 38 1454; SEG 42 1239; Milner 1998, 26, no. 51. 3; Puech 2002, 406, no. 212: Τιβ. Κλ. Πολέμων[α] | ἱππικόν, ῥήτορα | ἄριστον | Τιβ. Κλ. Πολέμων [τὸν] | θεῖον.

[1305] *I.Kibyra* 63; IGR IV 907; Collignon 1878, 593–596, no. 1; Puech 2002, 407, no. 213: [ἀγαθῇ] τύχῃ | κατὰ τὰ δόξαντα τῇ βουλῇ | καὶ τῷ δήμῳ τῆς λαμπρο|τάτης Καισαρέων Κιβυρα|τῶν πόλεως ἡ σεμνοτάτη | συνεργασία τῶν σκυτοβυρσέ|ων Τιβέριον Κλαύδιον | Πολέμωνα, ἀσιάρχην, ἱπ|πικόν, Τιβερίου Κλαυδίου | Ἱέρωνος, ἀσιάρχου δὶς καὶ ἀρ|χιερέως δὶς ὑόν, Τιβερίου | Κλαυδίου Δηιοτηριανοῦ | ἀσιάρχου ἀδελφόν, Μαρκί|ου Δηιοτηριανοῦ λυκιάρ|χου καὶ Φλαβίου Κρατέρου | ἀσιάρχου δὶς καὶ ἀρχιερέ|ως ἔκγονον, ἀνθ' ὧν | τῶν δημοσίων ἔργων | μετὰ ἐπιμελείας | προενοήσατο.

[1306] SEG 38 1454; IGR IV 906: Τιβ. Κλ. Δ[η]ιοτ[η]||ριανὸν, Ἀσι[ά]ρχην | ἱππικόν, Τιβ. Κλ. | Πολέμων, Ἀσιάρχης | ἱππικός, τὸν γλυκύ|τατον ἀδελφόν.

[1307] Herz 1992, 101–102.

olasılıkta Marcia başka bir evlilik yapıp yeni eşiyle birlikte bu görevin sorumluluklarını üstlenmiş olabilir.[1308]

Polemon'un oğlu Ti. Cl. Celsus Orestianos diğer aile üyeleri gibi eyalet düzeyinde *arkhiereus*'lik görevini yerine getirmiştir. MS. 200 yılana tarihlenen ve Kibyra'da ele geçen bir yazıtta, Asia'daki Hellenler (οἱ ἐπὶ τῆς Ἀσίας Ἕλληνες) tarafından onurlandırılan Ti. Cl. Celsus Orestianos'un, Asia Eyaleti'nin önde geleni olduğu ve iki kez *neokoros*'lukla taçlandırılan Pergamon kentindeki tapınakların *arkhiereus*'liğini yaptığı yer almaktadır.[1309] Yazıtta yer alan οἱ ἐπὶ τῆς Ἀσίας Ἕλληνες ifadesi Asia Eyalet Koinonu'na işaret etmektedir. Koinon tarafından onurlandırıldıkları bu yazıtta, eşi Flavia Lykia kocasına arkhiereia görevinde eşlik etmektedir.[1310] Ti. Cl. Celsus Orestianos ve eşi bu görevi MS. 214–215 yılları arasında bir zamanda icra etmiş olmalılardır. Yazıtta ayrıca κοσμόπολις ve φιλόπατρις kavramlarının kullanılmış olması, Orestianos'un *arkhiereus* olarak hiçbir masraftan kaçınmadığını, olağan üstü hizmetler üstlenip pek çok binanın yapılmasında rol oynamış olduğunu düşündürmektedir.

MS. 150/200 yılları arasına tarihlenen bir yazıtta Polemon'un amcaları Bias'ın ve Polemon'un ismi yer almaktadır.[1311] Ti. Claudius Bias, Domitianus Dönemi Kibyra sikkelerinde *arkhiereus* (Asia?) olarak yer almaktadır.[1312] Bias'ın adına başka herhangi bir yazıtta rastlanmamaktadır. Yazıtlar ve nümizmatik malzeme bu aile üyelerinin *arkhiereus* görevini sürekli bir şekilde yerine getirdiklerini göstermektedir. Bu durum ailenin kent ve eyalette oldukça önemli, hatırı sayılır bir aile olduğunu göstermektedir (EK 2: Şekil 5).

Thyateira'da ele geçen ve MS. III. yüzyıla tarihlenen yazıtta, Linourgoi derneği tarafından onurlandırılan retor Aurelius Annianus, Sebastos'ların *arkhiereus*'liğini ve iki kez *asiarkhes*'lik görevini üstlenmiştir. Ayrıca yazıtta kentin önde geleni, imparatorun dostu ve

---

[1308] *I.Kibyra* 69; Milner 1998, 21, no. 48; Puech 2002, 408, no. 215.

[1309] *I.Kibyra* 62; Puech 2002, 412, no. 218. Ayrıca bkz. Kearsley 1986; 189–190; Friesen 1993, 215–217; Kearsley 1996, 129–155.

[1310] IGR IV 908; *IKibyra* 62; Puech 2002, 412, no. 218: οἱ ἐπὶ τῆς Ἀσίας Ἕλληνες | ἐτείμησαν | Τιβέριον Κλαύδιον Κλαυδίου Πολέμω|νος υἱὸν Κυρείνα Κέλσον Ὀρεστιανόν | φιλόπατριν, κοσμόπολιν καὶ Φλαουίαν | Φλαουίου Ἱέρωνος θυγατέρα Λυκίαν, θυγα|τέρα πόλεως, τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, ἀρχιερα|τεύσαντας τῆς Ἀσίας τῶν ἐν τῇ πρώτῃ | καὶ δὶς νεωκόρῳ Περγάμῳ ναῶν ἐπιφανῶς | καὶ φιλοτείμως | προνοήσαντος τῆς ἀναστάσεως τῶν τει|μῶν τοῦ Καισαρέων Κιβυρατῶν δήμου τῶν | ἰδίων πολειτῶν τῆς εἰς αὐτοὺς εὐχαρισ|τίας ἕνεκεν.

[1311] PIR^2 C 963; Milner 1998, 25, no. 50; SEG 48 1647; IKibyra 149: a.1 [Τιβ(έριος)] Κλ(αύδιος) Πολέμων, ἀσιάρχης, ἱππικὸς τ[— — —]. b.1 [Τιβ(ερίοις] Κλ(αυδίοις) Βίαντι κὲ Πολέμωνι τοῖς θείοις Μ[— — —].

[1312] BMC Phrygia, xlvii-xlviii; PIR^2 C 963; *I.Kibyra* 149; Milner 1998, 25, no. 50; SEG 48 1647.

kentin *euergetes*'i olduğu yer almaktadır.[1313] Yazıtta yer alan φιλοσέβαστον, τὸν ἄριστον τοῦ λαμπροτάτου τῆς Ἀσίας ἔθνους ve πρῶτον τῆς πατρίδος ifadeleri Annianus'un meclis üyesi olduğunu göstermektedir. [1314] En seçkin Asia uluslarının en mükemmeli ifadesi Asia Koinon meclisinin üyesi olduğunu göstermektedir. Her halükarda Annianus kentin ve eyaletin seçkin kişilerinden biridir.

Ephesos'ta ele geçen ve MS. II. yüzyıla tarihlenen bir yazıtta retor Aurelius Athenaios onurlandırılmaktadır. Yazıtta, Asia Eyaleti'nin *arkhiereus*'i, imparator kültünün *neokoros*'u, retor Aurelius Athenaios erdeminden ve Ephesos kentinin avukatlığını yaparken gösterdiği iyi niyetinden ve çabasından dolayı onurlandırılmaktadır.[1315] Thyateira'dan ele geçen ve MS. 222–235 yılları arasına tarihlenen yazıtta Marcus Aurelius Athenaios'un retor, *asiarkhes, neokoros* ve *prytanis* olduğu ve karısı Flavia Priscilla'nın iki kez Asia'nın *arkhiereia*'lığını yaptığı yer almaktadır.[1316] Ayrıca, yazıtta *patris* (kent) tarafından onurlandırılan kızı Aurelia Hermonassa'nın iki kez Asia'nın ve kentin *arkhiereia*'lığını, eşi Aurelius Diadakhos'un *equester* sınıftan olup hem *asiarkhes* hem de *arkhiereus* görevini yerine getirdiği de öğrenilmektedir (EK-2: Şekil. 6). Ayrıca Thyateira'dan ele geçen MS. 222–235 yılları arasına tarihlenen ve Diodakhos'u onurlandıran başka bir yazıtta ki τὸν ἀρχιερέα τῆς Ἀσίας ναῶν τῶν ἐν Περγάμωι ifadesi *asiarkhes'*lik görevini Pergamon'daki Asia Eyaleti tapınaklarında üstlenmiş olduğunu göstermektedir.[1317] Ayrıca aynı yazıtta ἀρχιερέως κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν

[1313] CIG 3504; IGR IV, 1226; TAM V, 2, 933; Puech 2002, 64, no. 8; Özlem–Aytaçlar 2006, 180, no. 196. [Αὐρ] Ἀννιανόν, φιλοσ[έ]|βαστον ἀσιάρχη<ν> δί<ς> | ἀρχιερέα τῶ<ν> Σεβαστῶ<ν> | τὸν ἄριστον τοῦ <λ>αμπρο|τάτου τῆς Ἀσίας ἔθνους | καὶ πρῶτον τῆς πατρίδος | τὸν ῥήτορα καὶ νομικὸν | ἀνείδρυσαν τειμῶντες | ἐφ' οἷς εὖ ποιῶν διατε<λ>εῖ | τὴν πατρίδα τὴν ἑαυ|τοῦ τὴν λαμπροτάτην | καὶ διασημοτάτην καὶ | μεγίστην Θυατειρηνῶ<ν> | πόλιν | οἱ λινουργοί | ἐπιμεληsαμένου Αὐ. Ε[ὐ]|τυχιανοῦ Ἀσκλᾶ ΑΠΟΑΥ|ΤΟΥΡΗΙΩΥ.

[1314] Robert 1949, 211–212; Campanile 1994, no. 120; Janiszewski – Stebnicka – Szabat 2015, 34, no. 74.

[1315] *I.Ephesos* VII 1, 3057; Puech 2002, 153, no.51; Özlem – Aytaçlar 2006, 101, no. 33: Αὐρ(ήλιον) Ἀθήναιον ἀρχιερέα | Ἀσίας καὶ νεωκόρον τοῦ | Σεβαστοῦ τὸν ῥήτορα, ἀ|ρετῆς ἕνεκα καὶ τῆς περὶ | τὰς συνηγορίας τῆς πατρί|δος ἡμῶν εὐνοίας τε καὶ | προθυμίας | ἡ τειμὴ κατεσκευάσθη | ἀπὸ τῶν τῆς βουλῆς | χρημάτων, ἐκ πόρων | βουλαρχίας Πο(πλίου) Κορ(νηλίου) Ἰταλοῦ | νεωτέρου, υὸῦ Πο(πλίου) Κορ(νηλίου) Ἰτα|λοῦ φιλοσεβάστου γραμ|ματέως τοῦ δήμου τῷ | αὐτῷ ἔτει.

[1316] IGR IV, 1233; TAM V, 2, 954; Puech 2002, 150, no. 49; Özlem – Aytaçlar 2006, 180, no. 197.ἡ πατρὶς | Αὐρηλίαν Ἑρμώνασσαν, τὴν | διὰ βίου ἱέρειαν τῆς Τύχης τῆς | πόλεως καὶ ἑπτάκι πρύτανιν | μετὰ τοῦ γένους καὶ δὶς ἀρχιέ|ρειαν τῆς τε Ἀσίας καὶ τῆς πατρί|δος, θυγατέρα Αὐρ. Ἀθηναίου | ἀσιάρχου καὶ νεωκόρου καὶ πρυ|τάνεως καὶ ῥήτορος, καὶ Φλα. | Πρεισκίλλης ἀρχιερείας δὶς τῆς | Ἀσίας καὶ πρυτάνεως, γυναῖκα | Αὐρηλίου [Δι]αδόχου ἱππικοῦ | ἀσιάρχου καὶ ἀρχιερέως κατὰ | τὸν αὐτὸν καιρὸν τῆς πατρί|δος καὶ διὰ βίου βουλάρχου, τὴν | σώφρονα καὶ φίλανδρον καὶ | φιλόπατριν.

[1317] TAM V, 2 950; IGRR IV 1230; Freisen 1999, 286–287; Engelmann 2000, 174.

τῆς πατρίδος ifadesi ile kentin de *arkhiereus*'liğini yapmış olduğu vurgulanmaktadır. Sofist Polemon'un torunu olan filozof Lucius Flavius Hermokrates'in, Pergamon'da ele geçen ve MS. 200–205 yıllarına tarihlenen bir yazıt aracılığıyla Asia'nın Pergamon'daki tapınaklarının *arkhiereus*'liğini (ἀρχιερέα Ἀσίας ναῶν τῶν ἐν Περγάμωι,) ve tüm enerjisi ve içtenliği ile kentin avukatlığını yaptığı bilinmektedir.[1318]

Phokaia'da ele geçen başka bir yazıtta filozof Lucius Vibius Eumenes'in *strategos, boularkhos, eirenarkhos, ephebarkhos, gymnasiarkhos* ve *agoranomos*'luk gibi kent için oldukça önemli görevleri yerine getirdiğini göstermektedir. [1319] Hem anne hem de baba tarafından seçkin bir ailenin üyesi olan Hermokrates eyaletin en seçkin yurttaşlarının yerine getirdiği *arkhiereus*'lik görevini sınıfına ve ailesine yakışır bir şekilde yerine getirmiş olmalıdır.[1320] Fayer, Pergamon'daki eyalet *arkhiereus*'inin diğer *arkhiereus*'lerden öncelikli olduğunu düşünmektedir; çünkü o *koinon*'un birinci *arkhiereus*'idir. Bu *arkhiereus* Tanrıça Roma ve Augustus'un *arkhiereus*'i olarak bilinmektedir.[1321] Campanile, Asia'nın hiyerarşik açıdan birbirine eşit olan 3 veya 4 *arkhiereus*'i olduğunu düşünmekte ve a*rkhiereus*'lerin kendi kentlerindeki tapınaklarda görev ya da başkanlık yapmak zorunda olmadıklarını, iki farklı kentte iki farklı dönemde hizmet edebildiklerini ileri sürmektedir.[1322] Burrell ise bu iddia için verilerin yeterli olmadığını düşünmektedir.[1323]

Antiochia ad Maeandrum'un yerlisi ve Sardes kentinin yurttaşı olan retor Aurelius Septimius Apollonios'un, Elis ve Olympia kentleri tarafından onurlandırıldığı, MS. 221–224 yılları arasına tarihlen yazıtta, Sardes'teki Asia tapınaklarının *arkhiereus*'liğini yapmış olduğu öğrenilmektedir.[1324] Sardes ilk imparatorluk kültü tapınağına sahip olan Asia Eyaleti kentlerinden bir tanesidir; ancak tarihi tam olarak bilinmemektedir. Yazıtta ayrıca Apollonios'un *senator*'lerin babası olduğu da belirtilmektedir. Apollonios'un kendisi *equester* sınıftan olmalıdır ve birinci *cognomen* olarak Latin bir isme sahiptir. Puech,

---

[1318] AE 1933 (1934), 75, no. 276; *I.Asklepieion*, no. 34; Robert 1969, 287, dpn. 4; Merkelbach–Stauber 1998, 583, no. 3; Puech 2002, 297, no. 138; Jones 2003, 127; Özlem–Aytaçlar 2006, 201, no. 231.

[1319] Tanrıver 1991, 18, no. 4; SEG 51 1044; Özlem–Aytaçlar 2006, 138, no. 114.

[1320] Bkz. yk. bölüm "Lucius Flavius Hermokrates".

[1321] Fayer 1976, 112–113.

[1322] Campanile 1994a, 422–426.

[1323] Burrell 2004, 347

[1324] SEG 17 200; Puech 2002, 97–98, no. 19: ἡ πόλις Ἠλείων | καὶ ἡ Ὀλυμπικὴ | βουλὴ ἐτείμησεν | Αὐρ(ήλιον) Σεπτίμιον | Ἀπολλώνιον Ἀν|τιοχέα ἀπὸ Μαιάν|δρου, πατέρα συν|κλητικῶν, ἀρχιε|ρέα Ἀσίας ναῶν τῶν | ἐν Σάρδεσιν τὸν | ῥήτορα.

Apollonios'un, Caracalla'nın emriyle idam edilen Mısır'ın *preafectus*'u Aurelius Septimius Herakleitos'la bir ilişkisi ve Aurelius Septimius Herakleitos'un da Antiokheia ad Maeandrum'un yerlisi olabileceğini düşünmektedir.[1325]

Philostratos, Smyrnalı Euodianos'un vatanında en saygın görev olan *arkhiereus*'lik memurluğunu üstlenmiş olduğunu aktarmaktadır. Smyrna Asia Eyaleti'nde imparatorluk kültü tapınağına sahip kentlerden biridir. Philostratos bu görev dışında Euodianos'un kentin tahıl (ἐπὶ τῶν ὅπλων) ihtiyacını karşıladığı ve Dionysios sanatçılarının denetçiliğini yapmış olduğunu ifade etmektedir. Özellikle de Dionysios sanatçılarının denetçiliğini çok iyi bir şekilde yerine getirmiş olduğunu belirtmektedir. Söylev sanatındaki başarısı onun Roma'ya gitmesini ve Roma'daki retorik kürsüsü başkanlığına yükselmesini sağlamıştır.[1326]

MS. III. yüzyıla tarihlenen ve Smyrna'dan ele geçen bir yazıtta Pomponius Cornelius Lollianus Hedianos *asiarkhes* ve retor olarak onurlandırılmaktadır. Kutsal meclisin kararı uyarınca onurlandırılan Headianos'un consul soyundan geldiği ve iyiliklerinden dolayı onurlandırıldığı yazıtta belirtilmektedir. Ayrıca yazıtta Smyrna'nın Ionia'nın süsü ve üç kez Sebastos'ların *neokoros*'u olduğu belirtilmektedir.[1327]

Philadelpheia'da ele geçen ve MS. II. yüzyıla tarihlenen bir yazıtta Sellius Sula *asiarkhes* ve retor olarak anılmaktadır.[1328] Yazıtta Sulla'nın *asiarkhes*'liği ἀξιολογωτάτου ἀσιάρχου (değerli asiarkhes) ve retorluğu da θαυμασιωτάτου ῥήτορος (takdire değer) şeklinde tarif edilmektedir.[1329] Anlaşılan Sulla *asiarkhes*'liği sırasında hiçbir masraftan kaçınmamış ve

---

[1325] Puech 2002, 98.

[1326] Philostr. *VS* 596: Εὐοδιανὸν δὲ τὸν Σμυρναῖον τὸ μὲν γένος ἐς Νικήτην τὸν σοφιστὴν ἀνῆγεν, αἱ δὲ οἴκοι τιμαὶ ἐς τοὺς ἀρχιερέας τε καὶ στεφανουμένους τὴν ἐπὶ τῶν ὅπλων, τὰ δὲ τῆς φωνῆς ἆθλα ἐς τὴν Ῥώμην καὶ τὸν ἐκείνῃ θρόνον. ἐπιταχθεὶς δὲ καὶ τοῖς ἀμφὶ τὸν Διόνυσον τεχνίταις, τὸ δὲ ἔθνος τοῦτο ἀγέρωχοι καὶ χαλεποὶ ἀρχθῆναι,

[1327] CIG 3191; IGR IV 1424; Puech 2002, 336, no. 166; Özlem–Aytaçlar 2006, 125, no. 86: γεω̣κ̣όρο̣ς τ̣ῷ̣[ν Σε]|βαστῶν καὶ κόσ|μος τῆς Ἰωνίας κα|τὰ τὰ δόγματα τῆς | ἱερωτάτης συνκλή|του Σμυρναίων πόλις | Πομπώνιον Κορνήλιον | Λολλιανὸν Ἡδιανόν | τ̣ὸν ἀσιάρχην καὶ ῥή|[τ]ορα, ὑπατικῶν συν|[γ]ενῆ, τῆς περὶ αὐτὴν |[εὐνοίας — ἕνεκεν].

[1328] IGR IV 1643; Puech 2002, 413, no. 129; Özlem–Aytaçlar 2006, 184, no. 204: Ἀγαθῆι Τύχηι | Πομπηίαν Πρείσκαν | τὴν καὶ Συλλεῖναν | Σμυρναίαν καὶ Φιλαδελ|φίδα, Κορ. Ὀνησίμης | τρίς ἀρχιερείας ἐγ|γόνην, Ῥουπιλίας Συλ|λείνης τῆς Σελλίου | Σύλλα τοῦ ἀξιολογω|τάτου ἀσιάρχου καὶ | θαυμασιωτάτου ῥή|τορος ἀδελφῆς θυγα|τέρα, καὶ Πο. Πομπηίου | Εὐτύχους τοῦ καὶ Νιν|νάρου β΄ περιοδονεί|κου, ξυστάρχου θυ|γατέρα, Μ. Κλ. Στατιανὸς | Ῥαβιανὸς τὴν γλυκυ|τάτην ἑαυτοῦ σύμβιον | σεμνότητος καὶ φι|λανδρίας χάριν. | Προνοησαμένου τῆς | ἀναστάσεως Γ. Ιουλ. | Ἰουλίου.

[1329] Schmitz 1997, 103.

bir retor olarak da işinde oldukça başarılı olup ketin sorunlarının çözümünde gerekli şeyleri fazlasıyla yerine getirmiş olmalıdır. Ayrıca yazıtta onurlandırılan Sulla'nın yeğeni Pompeia Prisca, Smyrna ve Philadelpheia vatandaşı ve Sulla'nın annesi Cornelia Onesime üç kez *arkhiereia* olarak anılmaktadır. Friesen, Sulla'nın *asiarkhes*'lik görevini MS. 150–200? yılları arasına tarihlemektedir.[1330] Tüm bu veriler Sulla'nın kentin seçkin bir ailesinin üyesi olduğunu göstermektedir.

Philostratos'tan *asiarkhes*'lik yapmış olduğu öğrenilen diğer sofist de Klazomenailı Skopelianos'tur. Skopelianos Asia'nın *arkhiereus*'i olup aynı zamanda *arkhiereus*'lerin soyundan gelmektedir.[1331] Kendi kenti Klazomenai yerine daha büyük bir kent olan Smyrna'da okul açmayı tercih etmiştir. Elçilik görevlerinin çoğunu da Smyrna için yapmıştır. Ayrıca Domitianus üzüm yetiştiriciliğini yasakladığı zaman Asia Koinonu adına imparatora elçi olarak gitmiştir.[1332]

Yazıtlar aracılığıyla *asiarkheus* görevini yerine getirdiği bilinen son kişi retor Tiberius Claudius Frontonianus'tur. Melos'ta ele geçen yazıtta Frontonianus'un iki kez Asia Eyaleti'nin *arkhiereus*'liğini (β΄ τῆς Ἀσίας ἀρχιερασάμενον) üstlendiği yer almaktadır.[1333] Ayrıca Asia Eyaleti'nin *agonothetes*'liğini de yapmıştır. Yazıt Frontonianus'un politik kariyeri hakkında önemli bilgiler de içermektedir. *Strategos*'luk ve *curator rei publicae* gibi imparatorluk seviyesindeki görevleri yerine getirmiştir. Askeri seferlere komuta etmesi, Asia Eyaleti'nin *arkhiereus*'liği ve *agonothetes*'liği görevlerini üstlenmiş olması Claudius Frontonianus'un *equester* (atlı) sınıfı kariyerini takip ettiğini göstermektedir. Ephesos'ta ele geçen ve MS. III. yüzyılın ilk çeyreğine tarihlenen Frontonianus kızı Tiberia Claudia Frontoniana'nın onurlandırıldığı yazıtta, Frontonianus için sonderece cömert *asiarkhes* ifadesi kullanılmıştır. Yazıtta kullanılan φιλοτιμότατος sıfatı, Frontonianus'un *asiarkhes*'lik görevini

---

[1330] Friesen 1993, 123.

[1331] Philost. *VS* 515–516; 520.

[1332] Burrell 2004, 354. Campanile 1994, 49–50, no.27.

[1333] IG XII 3, 1119; Tissot 1878, 523, no. 6; Puech 2002, 248–249: ἀγαθῇ τύχῃ | Τι(βέριον) Κλα(ύδιον) Φροντωνιανὸν τὰς γ΄ στρατείας ἐπιφανῶς στρατευσάμενον | β΄ τῆς Ἀσίας ἀρχιερασάμενον καὶ ἀγωνοθετήσαντα καὶ πόλεων ἐπιφανεσ|τάτων λογιστείας εὑράμενον καὶ εὐσεβῆ ῥήτορα λαμπροτάτη Μηλίων | πόλις τὸν οἰκισ|τὴν καὶ πατέρα, παρὰ τῇ ἑστίᾳ τὸν ἑστιοῦχον, τοῦ πρώτου ἄρχοντος Πο(πλίου) | Αἰλίου Λειουίου Φλαουιανοῦ Μηνογένους ἀρχιερέως καὶ ἱερέως ἐπιμεληταμένου καὶ | τούτου τοῦ ἀνδριάντος | ἐξ ὧν αὐτὸς ὁ Φροντωνιανὸς ἐδωρήσατο δύο ἥμισυ μυριάδων προσόδου κατ' ἔτος | κατὰ τὰ ἐψηφισμένα ἐστήσατο.

yerine getirirken hiçbir masraftan kaçınmadığına işaret etmektedir.[1334] Atina'dan ele geçen bir yazıtta ise, Frontonianus'un oğlu Claudius Themistokles'in *asiarkhes* olduğu yer almaktadır.[1335] Aynı yazıt Claudius Themistokles'in torunu Quintus Statius Themistokles için φιλοσόφων καὶ ὑπατικῶν καὶ Ἀσιαρχῶν ἔκγονον καὶ ἀπόγονον (filozofların, *hypatikos*'ların ve *asiarkhes*'lerin torunu ve soyundan gelen) ifadesi kullanılmıştır. Tiberius Claudius Frontonianus ve ailesiyle ilgili yazıtlar derlendiğinde kendisinin ve çocuklarının üstlendikleri görevler ve oluşturdukları aile bağları, Tiberius Claudius Frontonianus'un toplumun zengin ve elit tabakasının bir üyesi olduğunu göstermektedir.[1336]

Lykia Bölgesi'nin çıkarttığı en ünlü sofistlerden biri olan Herakleides, bölge halkı ve Romalılar nezdinde son derece önemli bir görev olan Lykia'nın *arkhiereus*'liği görevini üstlenmiştir.[1337] *Lykiarkhes*, Lykia Birliği'nin başkanı olup oldukça prestijli ve üst düzey bir görevdir. Philostratos'un aktardığına göre, ailesi göz önünde bulundurulduğunda oldukça önemli biri olup seçkin ataların soyundan gelmektedir.[1338] Bu görev dışında Smyrna'da *stephanephoros* görevini de yerine getirmiştir.[1339] MS. 193–209 yılları arasında Atina'daki retorik kürsüsünün başkanlığını yapmıştır.[1340] Naukratisli Apollonios ve onun takipçisi Dolikhesli Marcianus ile tartışması retorik kürsüsündeki görevi kaybetmesine neden olmuş[1341] ve bu olaydan sonra Smyrna'ya gidip orada okul açmıştır.

[1334] Arjava (1991, 31), κρατιστής kavramının senator veya *consul* sınıfıyla ilişkili olarak kullanıldığını belirtmektedir.

[1335] IG II^2 3704; Puech 2002, 270, no. 122: ψηφισαμένης τῆς ἐξ Ἀρείου | πάγου βουλῆς Κόιντον Στάτι[ον] | Θεμιστοκλέα Χολλείδην, υἱὸ[ν] | τοῦ διὰ βίου ἱερέως τοῦ Σωτῆρο[ς] | Ἀσκληπιοῦ Κοίντου Στατ(ίου) Γλαύκου | Χολλείδου καὶ Κλαυδίας Ἀμμίας τῆ[ς] | καὶ Ἀγριππείνης ἐκ Μαραθωνίων | Κλ(αυδίου) Θεμιστοκλέους Ἀσιάρχου θυ(γατρός) | φιλοσόφων καὶ ὑπατικῶν καὶ Ἀσ[ι]|αρχῶν ἔκγονον καὶ ἀπόγονον. | Τίτος Φλαύιος Γλαῦκος Μαραθών | ποιητὴς καὶ ῥήτωρ καὶ φιλόσοφος | ἀπὸ συνηγοριῶν ταμίου, κλειδου|χήσαντα ἐπιφανῶς τοῦ θεοῦ, παρ[ὰ] | τὸν κοινὸν πρόπαππον Κόιντον | Στάτιον Σαραπίωνα, οὗ καὶ ὁ πλη|σίον οὗτος τρίπους.

[1336] Settipani 2000, 380. Ayrıca bkz. yk. bölüm "Claudius Frontonianus".

[1337] Philostr. *VS* 613: καὶ ἀρχιερεὺς Λυκίων ἐγένετο, τὴν δὲ λειτουργησίαν οὖσαν οὐ μεγάλου ἔθνους Ῥωμαίων μεγάλων ἀξιοῦσιν.

[1338] Reitzenstein 2011, 210.

[1339] Philostr. *VS* 613: στεφανηφόρον ἀρχὴν παρ᾽ αὐτοῖς ἦρξεν, ἀφ᾽ ὧν τοῖς ἐνιαυτοῖς τίθενται Σμυρναῖοι τὰ ὀνόματα.

[1340] Avotins 1975a, 317–319.

[1341] Philostr. *VS* 613: Εκπεσὼν δὲ τοῦ θρόνου τοῦ Ἀθήνησι ξυστάντων ἐπ᾽ αὐτὸν τῶν Ἀπολλωνίου τοῦ Ναυκρατίτου ἑταίρων, ὧν πρῶτος καὶ μέσος καὶ τελευταῖος Μαρκιανὸς ὁ ἐκ Δολίχης ἐγένετο.

Ankyra'da ele geçen ve MS. II. yüzyıla tarihlenen yazıtlarda eyalet ve kentine yapmış olduğu hizmetlerden dolayı filozof G. Aelius Flavianus Sulpicius onurlandırılmaktadır.[1342] Bu yazıtlarda G. Aelius Flavianus Sulpicius iki kere Galatia Birliği başkanı (δὶς γαλατάρχην), filozof, eyaletin önde geleni, şehrin kurucusu, devlet adamı ve *euergetes* olarak anılmaktadır.[1343] *Arkhiereus* olarak *koinon*'a başkanlık edip eyaletteki imparatorluk kültü tapınaklarını ve bunlarla ilgili seremonileri yönetmektedir. Başrahip *koinon*'a göre *asiarkhes*, *lykiarkhes*, *pamphyliarkhes* ya da *galatarkhes* olarak adlandırılmaktadır. *Galatarkhes*, Galatia Eyaletinin *arkhiereus*'i olup MS. 20–96 yılları arasında Tanrı Augustus ve Tanrıça Roma'nın rahipliğini yapmıştır. Daha sonradan Augustus'un rahibi olarak hizmet etmiştir.[1344]

[1342] Bosch 1967, 212, no. 162–164; Haake 2008, 150

[1343] Bosch 1967, 211, no. 161: ἀγαθῆι {vac.} τύχηι | Γ. Αἴλ(ιον) Φλαουιανὸν Σουλ|πίκιον πρῶτον τοῦ ἔθνου | δὶς γαλατάρχην, φιλόδοξον | κὲ κτίστην κὲ πλουτιστὴν | κὲ πολυστέφανον, φιλόσο|φον καὶ φιλόπατριν καὶ | ἄλειπτον πολειτευτήν | τὸν ἑαυτοῦ εὐεργέτην ἐν | ἶς ἰδίοις αὐτοῦ κτίσμασιν.

[1344] Burrell 2004, 346.

SONUÇ

MS. I. yüzyılın sonları ile MS. III. yüzyılın başları Roma dünyasında edebiyat, sanat, hitabet, tarih ve felsefe anlayışında birtakım değişiklilerin, yeni yaklaşımların baş gösterdiği bir dönem olmuştur. Philostratos bu dönemi II. Sofistik olarak adlandırmıştır; ancak bu yeni yaklaşımdan kastedilen eskinin yeniden hayat bulmasıdır. MÖ. V–IV. yüzyıl ve Hellenistik Dönemin kültürünün edebiyatı, şiir, felsefesi, mimarisi ve yaşayış biçimi benimsenmiş ve taklit edilmiştir. Bununla birlikte çok sayıda eser verilmiş olmasına rağmen, yeni bir felsefi düşünce sistemi geliştirilememiştir.

Philostratos "Sofistlerin Yaşamları (Βίοι Σοφιστῶν)" eserinde Klasik Dönem ve II. Sofistik Dönem'in kendi tabiriyle "gerçekte filozof olmalarına rağmen *sofist* olarak adlandırılan" ünlü sofist ve retorlarını tanıtmaktadır. Ancak epigrafik malzeme değerlendirildiğinde, Philostratos'un zamanın oldukça başarılı ve ünlü sofist ve retorlarına kitabında yer vermediği görülmektedir. Bu durum iki şekilde açıklanabilir: Birincisi, Philostratos bu kişileri tanımıyor ya da ünlerini duymamış olabilir. İkincisi, kendisi de sofist olan Philostratos mesleki kıskançlıkla karşıt ve düşman olduğu kişilere kitabında yer vermemiş olabilir.

Edebi kaynaklar göz önünde bulundurulduğunda, Klasik Dönem'de sofist, retor ve filozoflar arasındaki çatışmanın hala devam ettiği görülmektedir; çünkü bu kişiler hala eğitimin önemli öğesini oluşturmaktadırlar. Güçlü hitabet yeteneğine sahip olan retorlar, filozofları acımasız şekilde eleştirerek sofistlerin filozoflardan üstün olduklarını ileri sürmektedir. Bazı sofistler, filozofları sadece gençleri eğittikleri ve kentlere küçük tavsiyeler vermekle yetinen, kamusal alanda kente herhangi bir yararı dokunmayan kişiler olarak eleştirmektedir. Filozoflar da σοφισταί kelimesini, genellikle aşağılama ifadesi olarak kullanmakta ve sofistleri, şöhret ve birtakım politik ayrıcalıklar için rakipleriyle tartışan kişiler olarak olumsuz bir tablo içinde resmetmektedir. İki yaklaşım tamamen doğru olmamakla birlikte, tamamen yanlış da değildir; çünkü kentlerin sorunlarıyla ilgilenen sıkıntıları gideren, bireysel anlaşmazlıkları yoluna koyan, kent görevleri üstlenen filozoflar olduğu gibi (Tablo 3), bu işlerden uzak duran, kaçmaya çalışan filozoflar da bulunmaktadır. Aynı şekilde sofist ve retorlar içinde de her tülü kent görevini büyük bir farkla yerine getiren kişiler olduğu gibi (Tablo 1–2), imparatordan imtiyaz elde edip kamusal yükümlülüklerden muaf olan ya da olmaya çalışan sofist ve retorlar da bilinmektedir. Bunun yanında söylev sanatındaki başarılarından dolayı oldukca ünlü olup imparatorlarla yakın ilişkiler kuran bazı

kişiler bu ikili ilişkilerini kullanıp rakiplerini kürsü başkanlıklarından etmişlerdir. Ayrıca başarılı sofist ve retorlar kentlerin imparatorun gözünden düşmesine ya da imparator tarafından olağan üstü yardımlar almasına neden olmuşlardır.

Antik kaynaklar gözden geçirildiğinde filozof, sofist ve retorlarla ilgili düşünceler oldukça farklılık göstermektedir. Filozoflarla ilgili çizilen tablo oldukça olumluyken, retor ve sofistlerle ilgili ortaya konan düşünceler genel olarak olumsuzdur. Büyük ihtimalle felsefe ile sofistiğin birbirine yakınlaşamamasına Klasik Dönem filozoflarının sofistlere karşı negatif düşünceleri neden olmaktadır. Klasik Dönem'de, Sokrates ve Platon'un öncülüğünü yaptığı sofistlere karşı olumsuz olan tavrın Dion Khrysostomos, Epiktetos, Plutarkhos, Sextus Empiricus'un eserlerinde Klasik Dönem'deki kadar yoğun olmasa da devam ettiği görülmektedir. Ancak şu unutulmamalıdır ki, sofist ve retorlarla ilgili olumsuz yaklaşımlar filozoflar tarafından dile getirilmektedir. Antik kaynaklarda filozof, felsefi bilgiyle uğraşması; gerçeğin bilgisine ulaşmaya çalışması; ün, para gibi maddi şeylerin peşinden koşmaması; lüks bir hayat sürmemesi; yaşam tarzında sadeliği ve bilgeliği takip etmesi gibi özellikleriyle bir sofistten ayırt edilmektedir. Sofist ve retor ise lüks bir hayat süren; para, ün, dış güzellik gibi şeylerin peşinden koşan; gerçeğin bilgisiyle değil kalabalığı etkileyip onların alkışlarını elde etmekle ilgilenen kişiler olarak tanımlanmaktadır.

Epigrafik malzeme incelendiğinde, yazıtlarda onurlandırılan filozof, sofist ve retorların mesleklerine yönelik aydınlatıcı bir bilgi bulunmamaktadır. Yazıtlar bu kişilerin kent ve eyalet için üstlendikleri önemli görevleri ve toplumsal sınıfları hakkında veriler sunmaktadır. Ancak yazıtlarda dikkat çeken önemli bir nokta, bir kişinin aynı anda hem sofist hem retor veya hem filozof hem de retor olarak onurlandırılırken, aynı anda hem sofist hem de filozof olarak onurlandırılmadığıdır. Buradan şu sonuca varabiliriz: Bir kişi hem sofist hem retor ya da hem filozof hem de retor olabilir ama bir kişi aynı anda hem sofist hem filozof olamaz. Bu bağlamda felsefik ve sofistik retorikten bahsedilirken sofistik felsefeden veya felsefi sofistikten bahsedilmemektedir. Ayrıca yazıtlarda filozoflar genelde ait oldukları okullarla anılmaktadır. Bu durum filozofun kendine ait bir düşünce sistemi olduğunu ve bir felsefi düşünceyi takip ettiğini göstermektedir. Sofist ve retorlar için böyle bir durum söz konusu değildir. Filozofun, öğrenci yetiştirmekle beraber kendini adadığı bir felsefi sistemi vardır. Sofist ise bir felsefi düşünceyi takip etmekten daha çok bu düşünceleri öğrencilerine aktaran bir öğretmen, bir danışman ve gerektiğinde etkili konuşmalar yapan bir retordur. Retor da güzel konuşma sanatını öğrenen, kalabalık halk kitlelerini konuşmalarıyla etkileyen bir söylevci, gerektiğinde bir avukat ya da kenti için önemli bir danışman, devlet adamı ve

kentin hamisidir (*patronus*).

II. Sofistik Dönem'de özellikle sofist ve retor, kısmen de filozoflar toplumsal ve siyasal hayatta önemli bir güce ve üne kavuşmuşlardır. Bu dönemde, siyasal açıdan filozoflar, sofist ve retorların bir kademe daha gerisinde kalmışlardır (Tablo 1–3). Bu üç grup da zaman zaman imparatorlardan bazı ayrıcalıklar elde etmişlerdir. Ancak bu ayrıcalıkları elde etmek için bir sofistin sofist, bir filozofun da filozof olduğunu kanıtlaması gerekmektedir. Yazıtlarda bir sofist, retor ve filozofun onurlandırılması resmi olarak bu kişilerin mesleklerinin tanındığı anlama gelmektedir. Aynı şekilde bir kürsünün başkanlığını yapmak sofist, retor ya da filozofun resmi olarak tanınması anlamına gelmektedir. Retorik konusunda başarılı ve ünlü sofist, retor ve filozoflar Atina ve Roma'daki kürsülerin başkanlığını elde etmişlerdir; ancak bu başkanlıkları elde etmek imparatorlarla olan ilişkilere de bağlı olmaktadır. Söylev sanatıyla imparatorları etkilemeyi başaran filozof, sofist ve retorlar bu görevi elde ettikleri gibi, imparatorun gözünden düşence kürsüdeki görevlerini de kaybettikleri saptanmaktadır. Doğu kökenli sofist, retor ve filozoflar, önce Atina'daki kürsü başkanlığını elde edip daha sonra Roma'daki kürsüye ulaşıp Roma'da resmi görevler üstlenebilmişlerdir.

Eski Yunan kültürüne hayranlığın bir göstergesi olan II. Sofist, Anadolu topraklarında ortaya çıkıp Roma İmparatorluğu altında gelişen bir akımdır. Var olduğu sürece hızlı bir şekilde yayılarak kabul görüp popüler olmuştur. Bunun en büyük nedeni de bu dönem sofist ve retorların bulundukları toplumda belli ayrıcalıklara, birtakım güçlere sahip olmaları ve siyasal hayatta üst düzey görevlere yükselebilmeleridir. Bunun sonucu olarak da II. Sofistik Dönem'de Anadolu'da Smyrna, Ephesos ve Pergamon gibi bazı kentler sofistlik hareketin merkezi olmuştur. Bu kentlerdeki okullarda pek çok ünlü sofistin yetiştirildiği tespit edilmektedir. Ünlü sofistlerin bu kentlerde okul açmaları, dönemin eğitimini almak isteyen gençlerin bu merkezlere akın edip kentlerin ekonomik olarak da hareketlenmelerine yol açmıştır. Bundan dolayı iyi ve ünlü sofistlere sahip olmak kentler için övünç kaynağı olmuştur. Aynı zamanda ünlü ve başarılı sofist ya da retorlar imparatorun dikkatini çekip kentler için imtiyaz (vergiden muafiyet, *neokoros*'luk) ve ekonomik yardımlar elde edebildikleri için kentlerin başarılı kişileri kentlerine getirmek için yarıştıkları, vatandaşlık ve Atina'daki kürsü başkanının ücreti miktarında maaş verdikleri yazıtlar aracılığıyla tespit edilmektedir.

Philostratos'un aktardıkları ve yazıtlar, sofist, retor ve filozofların büyük bir çoğunluğunun kentlerin üst sınıf varlıklı ailelere mensup olduğunu göstermektir. Çok az kişi alt ya da orta sınıftan gelerek sofist olmuştur. Diğerleri istisnasız kentin önde gelen ailelerinin

üyeleridir. Bu kişilerin aileleri kentin kamusal hayatına aktif katılan, kent yönetimiyle ilgili görevleri yerine getiren, kentin imar faaliyetlerini ve her türlü *euergetes*'liği üstlenen saygın ve zengin kişilerden oluşmaktadır. Bazı kişilerin kökenlerinin Pontus, Thrakia ve Kappadokia krallıklarına kadar dayandığı görülmektedir (Şekil 1–7). Kentlerde geniş arazilere ve muazzam servetlere sahip olan bu kişilerin aile üyeleri Roma İmparatorluğu ile sağlam ilişkiler kurup Roma vatandaşlığı elde ederek *senator* ve *equester* sınıfa dâhil olup imparatorluk düzeyinde görevler üstlendikleri yazıtlar aracılığıyla takip edilebilmektedir. Ayrıca sofist, retor ve filozoflar zengin ve toplumun üst tabakasına ait ailelerden gelmekle birlikte meslekleri sayesinde de zenginliklerine zenginlik, ünlerine ün katmışlardır. Özellikle retorik sanatındaki yetenekleri sayesinde kentlerinin önde gelen kişileri olup devlet adamı rolüyle bulundukları kentlerde faydalı işler yapıp zamanının etkili kişileri arasında yerlerini alıp Roma vatandaşlık hakkını elde etmiştirler. İçlerinden bazıları *equester* ve *senator* sınıfına yükselmiş ve hatta bazılarının ise *consul*'luk mertebesine ulaşmış olduğu görülmektedir (Tablo 6); ancak imparatorlarla olan yakın ilişkileri sonucunda bu yükselişlerde sıradan *cursus honorum*'u takip etmedikleri tespit edilmektedir. Ayrıca çocuklarının da bu kişilerin sahip olduğu ayrıcalıklardan yararlandığı ve kent, eyalet ve imparatorluk düzeyinde görev üstlendikleri bilinmektedir.

Edebi kaynaklar ve epigrafik belgeler sofist, retor ve filozofların geldikleri aile ve aldıkları eğitim sonucunda, kamusal yükümlülükleri ait oldukları toplumsal sınıf içinde dikkat çekici bir şekilde başarıyla yerine getirdikleri ve sahip oldukları parayı cömertçe kentleri için harcadıkları görülmektedir. Ayrıca kentler de bu kişilerden zenginliklerini, entelektüel kapasite ve siyasi güçlerini kentler için kullanmalarını beklemektedir. Yazıtlarda εὐεργέτης, κτίστης, οἰκιστής ve τροφεύς gibi onursal unvanlarla anılmış olmaları, sahip oldukları zenginlik ve güçlerini hem kendi anavatanları hem de vatandaşlık edindikleri kentler için kullandıklarını göstermektedir (Tablo 8).

Yazıtlar, edebi kaynaklar ve nümizmatik verilerde sofist, retor ve filozofların kentin yönetimiyle ilgili olan βούλαρχος, βουλευτής, γραμματεύς, στρατηγός görevleri üstlenmiş oldukları saptanmaktadır. Ἀρχιερεύς, δᾳδοῦχος, ἱερεύς, ἱεροφάντης, νεωκόρος, νεοποιός, περιθύτης ve προφήτης gibi kent yaşamında önemli bir yer tutan dini memurlukları; kentler için oldukça külfetli ve önemli olan ticaret-maliyeyle ilgili görevler olan ἀγορανόμος, λογιστής ve ταμίας'lığın getirdiği yükümlülükleri γυμνασίαρχος ve ἐφήβαρχος gibi gençlerin eğitimiyle ilgili sorumlulukları; maddi olarak oldukça masraflı bir görev olan ἀγωνοθέτης'liği; güvenlikle ilgili memurluk olan εἰρήναρχος/εἰρηνάρχης'liği; *eponymos*

memurluklar στεφανήφορος ve πρύτανις/πρυτανάρχης'liği layıkıyla yerine getirmişlerdir. Bunun dışında mahkemelerde avukatlık (νομικός) yaptıkları, hukuksal konularla ilgilendikleri, kentler ve kişiler arasındaki anlaşmazlıkları çözdükleri de bilinmektedir. Olayları çözme konusunda akılcı tutumları ve bir konunun en iyi şekilde nasıl savunulacağının bilgisi ve yeteneğine sahip olup ikna kabiliyetlerinin yüksek olmasından dolayı kent ve eyaletlerin çözülmesi gereken önemli problemlerde imparatora elçi olarak (πρεσβευτής) gittikleri tespit edilmektedir (Tabla 4). Bu elçilik görevlerinde kentler için imparatordan para, *neokoros*'luk gibi onursal unvanlar elde etmeyi başarmışlardır.

Sofist, retor ve filozoflarla ilgili veriler, bu sınıfın eyaletlerde de ἀγωνοθέτης, ἀρχιερεύς/ἀσιάρχης ve γαλατάρχης'lik gibi oldukça prestijli kamusal görevleri üstlendiğini göstermektedir (Tablo 5). Bu sınıf içinden sıyrılıp imparatorluk düzeyinde senator sınıfı ve atlı sınıfı (*equester*) memuriyetleri üstlenen doğu kökenli kişiler de tespit edilmektedir (Tablo 6/7).

Sofist, retor ve filozoflardan kent ve eyaletle ilgili her türlü görev ve hizmetleri üstlenmeleri konusunda istekli ve gönüllü olmaları beklenmekte ve pek çok kişinin de yüksek kamu görevlerini yerine getirme konusunda hevesli olduğu gözlemlenmektedir; ancak bu sınıfın içinden bazıları memurlukları yerine getirme konusunda pek de istekli değildirler. İmparatorlar tarafından bu sınıfa kamusal görev ve *leiturgia*'lardan muafiyet hakkı tanınmaktadır. Bazı sofistlerin bu haktan yararlanmak için her türlü şeyi yaptığı saptanırken, bazı kişilerin bu haktan yararlanmalarına rağmen kentler istediği için kamusal görevleri üstlenmeye devam ettikleri belgelenmektedir.

Sonuç olarak sofist, filozof ve retorlar toplumun zengin kesiminin üyeleri olarak dönemlerinin en iyi eğitimini aldıkları için gerek mahkemelerdeki savunma yetenekleriyle başarılı birer avukat olmaları gerekse doğaçlama ve söylevdeki başarıları, toplumda dikkat çekmelerine ve mensubu oldukları elit kesim içinde ayrı bir itibar görmelerini sağlamıştır. Bu şekilde elde ettikleri ün sayesinde kentlerine karşı birçok sorumluluğu yerine getirebilecek maddi ve manevi güce sahip olmuşlardır. Birçok kamu görevini üstlenip kent ve eyaletlerle ilgili her türlü sorunun çözülmesine yardım etmişlerdir. Ayrıca içlerinden bazılarının ünü kent sınırlarını aşıp imparatorlara kadar ulaşmıştır. İmparatorların dikkatini çekip ilgisini kazanan sofist, retor ve filozoflar kentleri için imparatorlardan pek çok yardım ve ayrıcalık elde edebilmişlerdir. Bu kişilerden bazıları imparatorluk düzeyinde görevler de üstlenmişlerdir. İçlerinden bazıları ise memleketini terk edip Batı Anadolu, Atina ve hatta başkent Roma'da okul açmayı başarmışlardır. Kısaca, II. Sofistik Dönem'de sofistler, retorlar ve filozoflar

aldıkları eğitim ve hitabet yetenekleri ile dâhil oldukları elit sınıf mensuplarından daha üstün bir konum elde etmişlerdir. Gerek kentlerinde gerekse Roma İmparatorluğu genelinde birtakım ayrıcalıklar elde edip ön plana çıkmayı başarmışlardır.

KAYNAKÇA KISALTMALARI

ABSA	The Annual of the British School at Athens. Athens; London: British School at Athens.
AE	L'Année épigraphique.
Agora XV	B. D.Meritt – J. Traill, The Athenian Councillors, The Athenian Agora 15, Princeton 1974.
Agora XVI	A. G. Woodhead, Inscriptions: The Decrees, The Athenian Agora 16, Princeton 1997.
AGPh	Archiv für Geschichte der Philosophie, Berlin.
AJA	The American Journal of Archaeology: the journal of the Archaeological Institute of America. Boston (Mass.): Boston University, Archaeological Institute of America.
AJN	American Journal of Numismatics. American Numismatic Society.
AJPh	The American Journal of Philology. Baltimore (Md.): Johns Hopkins University Press.
AM	Athenische Mittheilungen: Mitheilungen des Kaiserlich deutschen Archeologischen Instituts Athennische Abheilung, Athen.
AM-GS	Abhandlungen der Geistes- und Sozialwissenschaftlichen Klasse.
AMS	Asia Minor Studien.
ANRW	Aufstieg und Niedergang der römischen Welt. Geschichte und Kultur Roms im Spiegel der neueren Forschung.
AS	Anatolian studies: journal of the British Institute of Archaeology at Ankara. London: British Institute of Archaeology at Ankara.
AUSBD	Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.
BCH	Bulletin de correspondance hellénique.
BHAC	Bonner Historia Augusta Colloquium
BICS	Bulletin of The Institute of Classıcal Studies.
BMC Ionia	A Catalogue of the Greek Coins in the British Museum. Catalogue of the Greek Coins of Ionia, ed. R. S. Poole, London 1892.
BMC Phrygia (1906)	A Catalogue of Greek Coins in the British Museum, Phrygia, ed. B. Head, London 1906.

Chiron	Chiron: Mitteilungen der Kommission für Alte Geschichte und Epigraphik des Deutschen Archäologischen Instituts. München: Beck.
CIG	Corpus inscriptionum graecarum, Berlin 1828-1877.
CIL	Corpus inscriptionum latinarum, Berlin 1862-.
Corinth 8, 2	Corinth VIII,2. The Latin Inscriptions 1896–1926, ed. Allen B. West. Princeton 1931.
Corinth VIII	J. H. Kent, Corinth VIII, 3, The Inscriptions 1926–1950, Princeton 1966.
CPh	Classical philology: a journal devoted to research in classical antiquity. Chicago (Ill.): University of Chicago Pr.
CR	The Classical Review. Cambridge University Press 1887–.
CRAI	Comptes – rendus des séances de l'Académie des inscriptions et belles – lettres.
CQ	Classical quarterly. Oxford: Oxford University Press.
DAW	Denkschriften-Akademie der Wissenschaften, Philosophisch – Historische Klasse Forts.: Österreichische Akademie der Wissenschaften Wien – Philosophisch – Historische Klasse: Denkschriften.
EA	Epigraphica Anatolica: Zeitschrift für Epigraphik und historische Geographie Anatoliens.
Epigraphica	Rivista italiana di epigrafia.
FD III	Fouilles de Delphes, III. Épigraphie. Paris 1929–.
GRBS	Greek, Roman and Byzantine Studies.
Halikarnassos	D. F. McCabe, Halikarnassos Inscriptions, Princeton 1991.
Hermes	Hermes: Zeitschrift für klassische Philologie. Stuttgart: Steiner.
Hesperia	Hesperia: theJournal of the American School of Classical Studies at Athens.
Hierapolis	C. Humann – C. Cichorius – J. Walther – F. Winter, Altertümer von Hierapolis, Jahrbuch des Kaiserlich Deutschen Archäologischen Instituts, Ergänzungsheft, 4 Berlin (1898): 67 – 202.
Humanitas	Humanitas, Journal of the National Humanities Institute, Washington.

HSPh	Harvard Studies in Classical Philology. Cambridge (Mass.): Harvard University Press.
I.Amyzon	D. F. McCabe, Amyzon Inscriptions, Texts and List, Princeton 1996.
I.Aphrodisias	D. F. McCabe, Aphrodisias Inscriptions, Texts and List, Princeton 1991.
I.Asklepieion	C. Habicht, Die Inschriften des Asklepieions. Mit einem Beitrag von Michael Wörrle, Altertümer von Pergamon 8, 3, Berlin 1969.
I.Attouda	D. F. McCabe, Attouda Inscriptions, Texts and List, Princeton 1991.
I.Delos	Inscriptions de Délos, Paris 1926–1972.
I.Didyma	D. F. McCabe, Didyma Inscriptions. Texts and List, Princeton 1985.
I.Eleusis	K. Clinton, Eleusis: The Inscriptions on Stone, Athens 2005–2008.
I.Ephesos	D. F. McCabe, Ephesos Inscriptions, Texts and List, Princeton 1991.
I.Erythrai	D. F. McCabe, Erythrai Inscriptions. Texts and List. H. Engelmann – R. Merkelbach, Die Inschriften von Erythrai und Klazo menai I, Bonn 1972.
I.Halikarnassos	D. F. McCabe, Halikarnassos Inscriptions, Texts and List, Princeton 1991.
I.Herakleia	D. F. McCabe, Herakleia Latmia Inscriptions, Texts and List, Princeton 1991.
I.Laodikeia am Lykos	T. Corsten, Die Inschriften von Laodikeia am Lykos, Bonn 1997.
I.Magnesia	D. F. McCabe, Magnesia Inscriptions, Texts and List, Princeton 1991.
I.Miletos	D. F. McCabe – M. A. Plunkett, Miletos Inscriptions, Texts and List, Princeton 1984.
I.Mylasa	D. F. McCabe, Mylasa Inscriptions, Texts and List, Bonn 1987–1988.
I.Mysia – Troas	M. Barth – J. Stauber, Inschriften Mysia – Troas, München 1993.
I.Olympia	W. Dittenberger – K. Purgold, Die Inschriften von Olympia, Berlin 1896.
I.Pergamon I	M. Fränkel, Die Inschriften von Pergamon 2 vols., Altertümer von Pergamon, 8, 1–2 (Vol. 1, nos. 1–250, Bis zum Ende der Königszeit), Berlin 1890–1895.
I.Pergamon II	M. Fränkel, Die Inschriften von Pergamon 2 vols., Altertümer von

	Pergamon, 8, 1–2 (Vol. 2, nos. 251–1334, Römische Zeit), Berlin 1890–1895.
I.Perge	S. Şahin, Die Inschriften von Perge, Bonn 1999.
I.Phokaia	D. F. McCabe, Phokaia Inscriptions, Texts and List, Princeton 1989.
I.Priene	D. F. McCabe, Priene Inscriptions, Texts and List, Princeton 1987.
I.Prusa ad Olympum	T. Corsten, Thomas, Die Inschriften von Prusa ad Olympum, Vols. 2 Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien, 39–40, Bonn 1991–1993.
I.Prusias ad Hypium	W. Ameling, Die Inschriften Prusias ad Hypium, Bonn 1985.
I.Sardis	W. H. Buckler – D. M. Robinson, Sardis, VII. Greek and Latin Inscriptions, Part I. Leiden 1932.
I.Selge	J. Nolle – F. Schindler, Die Inschriften von Selge, Bonn 1991.
I.Smyrna I	G. Petzl, Die Inschriften von Smyrna I, Bonn 1982.
I.Smyrna II	G. Petzl, Die Inschriften von Smyrna II, 1, Bonn 1987.
I.Teos	D. F. McCabe, Teos Inscriptions. Texts and List, Princeton 1985.
I.Tralles	D. F. McCabe, Tralles Inscriptions. Texts and List, Princeton 1991.
I.Tralleis – Nysa	F. B. Poljakov, Die Inschriften von Tralleis und Nysa, Bonn 1989.
IG	Inscriptiones Graecae, Berlin 1877 -.
IGBulg IV	G. Mihailov, Inscriptiones Graecae in Bulgaria repertae, Sofia 1958–1970, 1997.
IGR	Inscriptiones Graecae ad res Romanas pertinentes.
IGUR	L. Moretti, Inscriptiones Graecae urbis Romae, Rome 1968-1990.
ILS	H. Dessau, Inscriptiones latinae selectae, Berlin 1892-1916.
IosPE I^2	Inscriptiones Antiquae orae septentrionalis Ponti Euxini Graecae et Latinae.
Ist. Mit.	Istanbuler Mitteilungen/Deutsches Archäologisches Institut, Abteilung Istanbul. Tübingen: Wasmuth.
JASSS	The Journal of Academic Social Science Studies.
JESHO	Journal of the economic and social history of the Orient. Leiden: Brill.
JHS	The Journal of Hellenic Studies. London: Society for the Promotion of Hellenic Studies.
JRA	Journal of Roman Archaelogy.

JRH	The Journal of Religion History. Australia: University of Sydney.
JRS	The Journal of Roman studies. London: Society for the Promotion of Roman Studies.
JÖAI	Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Institutes in Wien.
MAMA	Monumenta Asiae Minoris Antiqua.
MDAI (A)	Mitteilungen des deutschen archäologischen Instituts. Athenische Abteilung Berlin.
Mn.	Mnemosyne. A Journal of Classical Studies.
NZ	Numismatische Zeitschrift.
OGIS	W. Dittenberger, Orientis Graeci Inscriptiones Selectae, Leipzig 1903–1905.
PIR	Prosopographia Imperii Romani.
REG	Revue des études grecques. Paris: Les Belles Lettres.
RevPhil	Revue de Philologie.
RhM	Rheinisches Museum für Philologie.
SEG	Supplementum Epigraphicum Graecum.
SSHMS	Gesnerus: Swiss Journal of the History of Medicine and Sciences.
TAD	Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi.
TAM	Tituli Asiae Minoris.
TAPha	Transactions and Proceedings of the American Philological Association. Johns Hopkins University Press.
TAPhS	Transactions of the American Philosophical Society.
YClS	Yale Classical Studies. New York (N.Y.): Cambridge University Press.
ZPE	Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik.

KAYNAKÇA

Antik Kaynaklar

Apul. *Met.* Apuleius Metamorphoses.
Apuleius, Metamorphoses, ed. J.A. Hanson. Cambridge 1989.

Ael. Ar. *Orat.* Aelius Aristeides, Orationes.
Aristides, ed. W. Dindorf, Leipzig 1829.
Publius Aelius Aristides, ed. C. A. Behr, The Complete Works, Vol. I. Orations I-XVI, with an appendix containing the fragments and inscriptions, Leiden 1986.
Publius Aelius Aristides, ed. C. A. Behr, The Complete Works, Vol. II. Orations XVII–LIII, Leiden 1981.

Aristot. *Ath. Pol.* Aristoteles Athenaion Politeia/Ἀθηναίων πολιτεία.
Aristotelis Ἀθηναίων πολιτεία, ed. H. Oppermann, Leipzig: Teubner 1928.
Aristotle, The Athenian Constitution; Eudemian Ethics; On Virtues and Vices, ed. H. Rackham, (The Loeb Classical Library), London 1935.

Aristot. *Pol.* Aristoteles, Politica/Πολιτικά.
Aristotelis Politica, ed. D. Ross, Oxford 1957.
Aristotle, Politics, ed. H. Rackham, (The Loeb Classical Library), London 1959.

Aristot *Rhet.* Aristoteles, Rhetorica/Τέχνης ῥητορικῆς.
Aristotle's Art of Rhetoric, ed. J. H. Freese, (The Loeb Classical Library), Londra 1975.

Aristot. *Soph. el.* Aristoteles, Sophistici elenchi/Περὶ τῶν σοφιστικῶν ἐλέγχων.
Aristotelis topica et sophistici elenchi, ed. W. D. Ross, Oxford 1958.

Athen. *Deipn*. Athenaios, Deipnosophistae/Δειπνοσοφιστών.
Athenaei Naucratitae deipnosophistarum libri xv, ed. G. Kaibel, Leipzig 1890.

Cic. *Off.* Marcus Tullius Cicero, De Officiis.

	M. Tullius Cicero, De Officiis. With An English Translation, ed. Walter Miller, Cambridge 1913.
Cass. Dio	Cassius Dio, Historiae Romanae.
	Historiae Romanae, ed. U. P. Boissevain, Berlin 1895.
	Dio's Roman History V, ed. E. Cary – H. B. Foster, (The Loeb Classical Library), Londra 1955.
Dio	Dion Khrysostomos, Orationes.
	Dionis Prusaensis quem vocant Chrysostomum quae exstant omnia, ed. J. Arnim, vol 1 – 2, Berlin 1962.
Dig.	Digesta Iustiniani Augusti, Corpus Iuris Civilis.
	Corpus Iuris Civilis, ed. I. L. G. Beck, Leipzig 1928.
Epikt.	Epiktetos, Dissertationes ab Arriano digestae/Ἀρριανοῦ τῶν Ἐπικτήτου διατριβῶν.
	Epicteti dissertationes ab Arriano digestae, ed. H. Schenkl, Leipzig 1916.
	Epictetus, The Discourses as Reported by Arrian, the Manual and Fragments, ed. W. A. Oldfather, (The Loeb Classical Library), London 1956.
Gal.	Galenus, De praenotione ad Posthumum (Epigenem)/Γαληνοῦ περὶ τοῦ προγινώσκειν πρὸς Ἐπιγένην βιβλίον.
	Claudii Galeni opera omnia, ed. C. G. Kühn, Leipzig 1827
Gal. *Med.*	Galenos, De libris propriis liber.
	Claudii Galeni Pergameni Scripta Minora, ed. J. Marquardt – G. Helmreich, vol. 2, Leipzig 1891.
Gell. *Noct. Att.*	Aulus Gellius, Noctes Atticae.
	A. Gellii Noctes Atticae, ed. P. K. Marshall, Oxford 1991.
Historia Augusta	Historia Augusta Colloquium
Vita Severi	Historia Augusta, ed. D. Magie, Volume I (Loeb Classical Library No. 139) Hardcover– January 31, 1921.
Ksen. *Anab.*	Ksenophon, Anabasis/Ἀνάβασις.
	Anabasis, Xenophontis opera omnia, vol. 3, ed. E. C. Marchant, Oxford 1904.
Lukian. *Pseudol.*	Lukianos, Pseudologista/Ψευδολογιστής ἢ περὶ τῆς ἀποφράδος.

	Lucian, ed. A. M. Harmon, Harvard University Press, Cambridge 1972.
Lukian. *Rhet.*	Lukianos, Rhetorum praeceptor/Ῥητόρων διδάσκαλος.
	Lucian, ed. A. M. Harmon, Harvard University Press, Cambridge1961.
Max. Tyr. *Dial.*	Maximus, Dialexeis/Διαλέξεις.
	Maximi Tyrii Philosophumena, ed. H. Hobein, Leipzig 1910.
Paus.	Pausanias, Graeciae descriptio/Ἑλλάδος Περιηγήσεως.
	Pausaniae Graeciae descriptio, vol. 3, ed. F. Spiro, Stuttgart 1967.
	Pausanias, Description of Greece, ed. W. H. S. Jones, vols. 1, Book I–II (The Loeb Classical Library), London 1918.
Philostr. *Epist.*	Philostratos, epistulae et dialexeis/ἐπιστολαί ἐρωτικαί.
	Epistulae et dialexeis, Flavii Philostrati opera, vol. 2, ed. C. L. Kayser, Leipzig 1871.
	Philostratos, Love Letters of Philostratus, ed. A. R. Benner – F. H. Fobes, The Letters of Alciphron, Aelian and Philostratus, (The Loeb Classical Library), Harvard University Press 1949, 387-543.
Philostr. *Heroik.*	Philostratos, heroicus/ἡρωικός.
	Heroicus, Flavii Philostrati opera, vol. 2, ed. C. L. Kayser, Leipzig 1871.
	Philostrati, Heroica, ed. J. Fr. Boissonade, Paris 1806. Philostratos, heroicus/ἡρωικός.
	Heroicus, Flavii Philostrati opera, vol. 2, ed. C. L. Kayser, Leipzig 1871.
	Philostrati, Heroica, ed. J. Fr. Boissonade, Paris 1806.
Philostr. *Imag.*	Philostratos, imagines/εἰκόνες.
	Imagines, ed. C. L. Kayser, Leipzig 1871.
	Philostratus The Elder, Imagines – Philostratus The Younger, Imagines – Callistratus, Descriptions, ed. A. Fairbanks (The Loeb Classical Library), Londra-New York 1931.
Philostr. *VA*	Philostratos, vita Apollonii/ Ἀπολλωνίου βίος τοῦ Τυανέως.
	Vita Apollonii, ed. C. L. Kayser, Leipzig 1870.
	Philostratos, The Life of Apollonius of Tyana, ed. F. C. Conybeare

(The Loeb Classical Library), London 1980.

Philostr. *VS* Philostratos, vitae sophistarum/βίοι σοφιστῶν.
Vitae sophistarum, ed. C. L. Kayser, Leipzig 1871.
Philostratus and Eunapius, Lives of the Sophists, ed. W. C. Wright, Cambridge 1961.

Phot. *Bibl.* Photios Bibliotheca
Bibliothéque, ed. R.Henry, I. Paris 1959.

Phot. *Lex.* Photius, Lexicon/Φωτίου τοῦ πατριάρχου λέξεων συναγωγή.
Lexicon, ed. R. Porson, Cambridge University Press 1822.

Plat. *Gor.* Platon Gorgias/Γοργίας.
Gorgias, ed. J. Burnet, Platonis opera, vol. 3, Oxford 1968

Plat. *Leg.* Leges/Νομοί
Leges, ed. J. Burnet, Platonis opera, vol. 5 Oxford 1967.
Plato, Laws, ed. R. G. Bury (The Loeb Classical Library), London 1961.

Plat. *Prot.* Platon, Protagoras/Πρωταγόρας.
Protagoras, ed. J. Burnet, Platonis opera, vol. 3, Oxford 1968
Protagoras, ed. C. C. W. Taylor, Oxford 2002.

Plat. *Soph.* Platon, Sophista/Σοφιστής.
Sophista, ed. Burnet, Platonis opera, vol. 1, Oxford 1967.

Plat. *Tim.* Platon Timaeus/Τίμαιος.
Timaeus, ed. J. Burnet, Platonis opera, vol. 4, Oxford 1968.

Plin. *Epist.* C. Plinius Caecilius Secundus, Epistulae,
Genç Plinius'un Anadolu Mektupları. çev.: Ç. Dürüşken – E. Özbayoğlu. İstanbul 2001.

Plut. *Mor.* Plutarkhos, Moralia/Ἠθικά.
Plutarchos moralia, ed. F.C. Babbitt, vol. 1, Harvard University Press 1921.
Plutarchos moralia, ed. F.C. Babbitt, vol. 2, Harvard University Press 1928.
Plutarchos moralia ed. M. Pohlenz, vol 3, Leipzig 1929.
Plutarchos moralia ed H. N. Fowler, vol 10 Harvard University Press 1936.

	Plutarchos moralia, ed. R. Westman, Leipzig 1959.
Plut. *Alc.*	Plutarkhos, Alcibiades/Vitae Parallelae/βίοι παράλληλοι.
	Plutarchi vitae parallelae (The Parallel Lives), ed. K. Ziegler, Leipzig 1964.
	Plutarkhos, The Parallel Lives IV, ed. B. Perrin (The Loeb Classical Library), Londra 1959.
Plut. *Brut.*	Plutarkhos, Brutus/Vitae Parallelae/βίοι παράλληλοι.
	Plutarchi Vitae Parallelae, ed. K. Ziegler, Vols. 2.1, 2, Leipzig 1964.
Plut. *Cic.*	Plutarkhos, Cicero/Vitae Parallelae/βίοι παράλληλοι.
	Plutarchi vitae parallelae (The Parallel Lives), ed. K. Ziegler, Leipzig 1964.
	Plutarkhos, The Parallel Lives II, ed. B. Perrin (The Loeb Classical Library), Londra 1967.
Plut. *Cim.*	Plutarkhos, Cimon/Vitae Parallelae/βίοι παράλληλοι.
	Plutarchi vitae parallelae (The Parallel Lives), ed. K. Ziegler, Leipzig 1964.
	Plutarkhos, The Parallel Lives VII, ed. B. Perrin (The Loeb Classical Library), Londra 1968
Poll. *Onom.*	Pollucis Onomasticon Libri/Ὀνομαστικόν.
	Pollucis Onomasticon Libri I-X, ed. E. Bethe, Stuttgart 1967.
Sex. Empir. *Ad. Math.*	Sextus Empiricus, Adversus mathematicos/Πρὸς μαθηματικούς.
	Adversus Mathematicos, ed. H. Mutschmann, Leipzig 1914–1961.
Sop.	Sopater, Rhetores Graeci/Διαίρεσις ζητημάτων.
	Rhetores Graeci, ed. C. Walz, vol. 8, Stuttgart 1853.
Strab. *Geog.*	Strabon, Geographica/Γεωγραφικά.
	Strabonis Geographica, ed. A. Meineke, Leipzig 1877.
Suda *Lex.*	Suda, Lexicon/Λεξικόν.
	Suidae Lexicon, ed. A. Adler, Leipzig 1928-1935.
Synes.	Synesius, Synesii Cyrenensis opuscula.
	Synesii Cyrenensis Hymni et Opuscula, ed. N. Terzaghi, Roma 1944.
Tac. *Ann.*	Publius Cornelius Tacitus, Annales.
	The Annals, ed. J. Jackson, London – New York 1931–1937.

Tac. *Hist.*	Publius Cornelius Tacitus, Historiae.
	Tacitus, The Histories, ed. C. H. Moore (The Loeb Classical Library), Londra 1912.
Vitr. *De Arch.*	Marcus Vitruvius Pollio, De Architectura.
	Vitruvii de Architectura Libri Decem, ed. F. Krohn, Leipzig: Teubner, 1912.

Modern Kaynaklar

Abbott – Johnson 1926	F. F. Abbott – A. C. Johnson, Municipal Administration in Roman Empire, London 1926.
Adkins – Adkins 2004	L. Adkins – R. A. Adkins, Handbook to Life in Ancient Rome, USA 2004.
Agelidis 2014	S. Agelidis, Pergamon'da Tanrılar ve Kutsal Alanlar. Şurada: Anadolu'da Hellenistik Bir Başkent: Pergamon, ed. F. Pirson – A. Scholl, İstanbul (2014): 380–401.
Agha - Jaffar 1952	T. Agha – Jaffar, Demeter and Persephone: Lessons from a Myth North Carolina – London 1952.
Aitken – Maclean	E. B.Aitken – J. K. B. Maclean, Philostratus's Heroikos. Religion and Cultural Identity in the Third Century C.E., Atlanta: Society of Biblical Literature 2004.
Akın 2015	Y. Akın, Yazıtlar Işığında Roma İmparatorluk Dönemi Lykia, Pamphylia ve Pisidia'da *curator rei publicae* Olgusu, Uluslararası Genç Bilimciler Buluşması II: Anadolu Akdenizi Sempozyumu, 4–7 Kasım 2015, Antalya.
Akurgal 1969	E. Akurgal, Ancient Civilizations and Ruins of Turkey: From Prehistoric Times Until the End of the Roman Empire, İstanbul 1969.
Albanidis 2000	E. Albanidis, The Ephebia in the Ancient Hellenic Worl and its Role in the Making of Masculinity. Şurada: Making European Masculinities: Sport, Europe, Gender, ed. J. A. Mangan, London – New York (2000): 4–23.
Alföldy – Engelmann 1979	G. Alföldy – H. Engelmann, Iunius Maximus und die Victoria Parthica, ZPE 35 (1979): 195–213.
Ameling 1983	W. Ameling, Herodes Atticcus, I Biographie, II Inschriftenkatalog, Hildesheim/Zürich/New York, 1983.
Ameling 1985	W. Ameling, Der Sophist Rufus, EA (1985): 27–33.
Anderson 1976	G. Anderson, Lucian, Theme and Variation in the Second Sophistic, Leyden 1976.
Anderson 1984	G. Anderson, Ancient Fiction: The Novel in the Graeco-Roman World, London 1984.

Anderson 1986	G. Anderson, Philostratus. Biography and Belles – Letters in the Third Century A. D., Londra – Dover, New Hampshire 1989.
Anderson 1989	G. Anderson, The Pepaideumenos in Action: Sophists and Their Outlook in the Early Empire. ANRW 2.33.1 (1989): 79–208
Anderson 1990	G. Anderson, The Second Sophistic: Some Problems of Perspective. Şurada: Antonine Literature, ed. D. A. Russell, Oxford (1990): 91–110.
Anderson 1993	G. Anderson, The Second Sophistic: A Cultural Phenomenon in the Roma Empire, London 1993.
Anderson 2007	G. Anderson, Rhetoric and the Second Sophistic. Şurada: The Roman Rhetoric, ed. W. Dominik – J. Hall (2007): 339–354.
Anderson 1913	J. G. C. Anderson, Festivals of Men Askaenos in the Roman Colonia at Antioch of Pisidia, JRS 3 (1913): 267–300.
Andreou 1984	E. Andreou, ΙΒ' ΕΦΟΡΕΙΑ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ, Ἀρχαιολογικὸν Δελτίον 39(1984):177–191.
Andreou 2000	V. Andreou, Remarques sur l'histoire des classes dirigeantes de Milet. Şurada: Politics, Administration and Society in the Hellenistic and Roman World, Proceedings of the International Colloquium, Bertinoro 19–24 July 1997, ed. L. Mooren (2000): 1–13.
Aneziri 2003	S. Aneziri, Die Vereine der dionysischen Techniten im Kontext der hellenistischen Gesellschaft: Untersuchungen zur Geschichte, Organisation und Wirkung der hellenistischen Technitenvereine, Stuttgart 2003.
Arafat 1996	K. W. Arafat, Pausanias' Greece: Ancient Artists and Roman Rulers, Cambridge University Press 1996.
Arjava 1991	A. Arjava, Zum Gebrauch der griechischen Rangprädikate des Senatorenstandes in den Papyri und Inschriften, Tyche 6 (1991): 16–35.
Arnim 1891	H. von Arnim, Entstehung und Anordnung der Schriftensammlung Dions von Prusa, *Hermes* 26 (1891): 366–407:
Athanassiadi – Fowden 1981	P. Athanassiadi – Fowden, Julian and Hellenism, an Intellectual Biography, Oxford 1981.

Atkins 1952	J. W. Atkins, Literary criticism in Antiquity, London 1952.
Austin – Rankov 1995	N. J. E. Austin – N. B. Rankov, Exploratio: Military & Political Intelligence in the Roman World from the Second Punic War to the Battle of Adrianople, London 1995.
Avotins 1969	I. Avotins, A Commentary to the Life of Herodes in the Lives of the Sophists of Philostratus. Summaries of Dissertations for the Degree of Ph.D., HSPh (1969): 305–308.
Avotins 1971	I. Avotins, Rev. Aelius Aristides and the Sacred Tales by C. A. Behr, AJPh 92, No. 2 (1971): 347–349.
Avotins 1973	I. Avotins, Bradua Atticus, the Consul of A. D. 185, and Bradua Atticus, the Proconsul of Africa, Phoenix 27, No. 1 (1973): 68–76.
Avotins 1975a	I. Avotins, The Holders of the Chairs of Rhetoric at Athens, HSPh 79 (1975): 313–324.
Avotins 1975b	I. Avotins, On the Dating of the Exedra of Herodes Atticus at Olympia, Phoenix 29, No. 3 (1975): 244–249.
Avotins 1978a	I. Avotins, The Date and The Recipient Of The "Vitae Sophistarum" of Philostratus, Hermes 106 (1978): 242–247.
Avotins 1978b	I. Avotins, The Sophist Aristocles and the Grammarian Phrynichus, La Parola Del Passato 33 (1978): 181–191.
Avotins 2005	I. Avotins, Herodes Atticus: Sophist and Patron. Şurada: Encyclopedia of Ancient Greece, ed. N. G. Wilson, (2005): 349–350.
Bailey 2006	C. Bailey, The Gerousia of Ephesus, (Doktora Tezi), University of British Columbia 2006.
Barnes 2002	J. Barnes, Ancient Philosopher. Şurada: Philosophy and Power in the Graeco – Roman World: Essays in Honour of Miriam, ed. G. Clark – T. Rajak, Oxford (2002): 293–306.
Barnes 2011	J. Barnes, Method and Metaphysics: Essays in Ancient Philosophy I, Oxford 2011.
Barnes 1968	T. D. Barnes, Philostratus ve Gordian, Latomus 27 (1968): 581–598.
Barney 2008	R. Barney, The Sophistic Movement. Şurada: A Companion to Ancient Philosophy, ed. M. L. Gill – P. Pellegrin, Malden (2008):

77–97.

Baumgart 1874 H. Baumgart, Aelius Aristides als Repräsentant des sophistischen Rhetorik des zweiten Jahrhunderts dert Kaiserzeit, Leipzig 1874.

Baz 1998 F. Baz, Roma İmparatorluk Kültü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1998.

Baz 2008 F. Baz, M.S. I.–II. Yüzyıllarda Side Antik Kentine *Neokoros* Unvanı Verilip Verilmediği Meselesine İlişkin Düşünceler. Şurada: İslam Öncesinden Çağdaş Türk Dünyasına Prof. Dr. Gülçin Çandarlıoğlu'na Armağan, ed. H. Alan – A. Kara – O. Yorulmaz, İstanbul (2008): 139–152.

Baz 2013 F. Baz, Aspendos Kentinde İmparator Kültüne İlişkin Gözlemler, Adalya XVI (2013): 71–82.

Beall 2001 S. M. Beall, Homo Fandi Dulcissimus- The Role of Favorinus in the Attic Nights of Aulus Gellius, AJPh 122 No. 1 (2001): 87–106.

Bean – Mitford 1962 G. E. Bean – T.B. Mitford, Sites old and New in Rough Cilicia, AS 12 (1962): 185–217.

Bean – Mitford 1965 G. E. Bean – T. B. Mitford, Journeys in Rough Cilicia in 1962 and 1963, Vienna 1965.

Behr 1968 C. A. Behr, Aelius Aristides and the Sacred Tales, Amsterdam 1968.

Behr 1986 C. A. Behr, Publius Aelius Aristides, The Complete Works, Vol. II. Orations XVII–LIII, Leiden 1981.

Bekker–Nielsen 2007 T. Bekker – Nielsen, The One That Got Away: A Reassessment of the Agoranomos Inscription from Chersonesos (VDI 1947.2, 245; NEPKH II, 129). Şurada: The Black Sea in Antiquity: Regional and Interregional Economic Exchanges, ed. V. Gabrielsen – J. Lund, Aarhus University Press (2007): 123–131.

Bekker–Nielsen 2008 T. Bekker – Nielsen, Urban life and local politics in Roman Bithynia: The small world of Dion Chrysostomos, Aarhus University Press 2008.

Benedum 1977 J. Benedum, Der Arzt und Philosoph Tiberios Klaudios Menekrates, SSHMS 34 (1977): 383–393.

Benedum 1978	J. Benedum, Zur lydischen Arztinschrift IGRR IV 1359, ZPE 29 (1978): 115–121.
Benner – Fobes 1949	A. R. Benner – F. H. Fobes, The Letters of Alciphron, Aelian and Philostratus, Harvard University Press 1949.
Bérard 1891	V. Bérard, Inscriptions d'Asie Mineure. Carie, Lycie, Pisidie, Pamphylie, Phrygie, BCH. 15 (1891): 538–562.
Bernhardt 1985	R. Bernhardt, Polis und römische Herrschaft in der späten Republik (149–31 v. Chr.), Berlin–New York 1985.
Bigg 1910	C. Bigg, The Origins of Christianity, ed. T. B. Strong, Oxford, 1909–1910.
Bingül 2013	A Bingül, Antik Dönemde Gymnasiumun Önemi ve Pergamon Gymnasiumu, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2013.
Birley 2002	A. R. Birley, Septimius Severus: The African Emperor, London – New York 2002.
Birley 1998	A. R. Birley, Hadrian: The Restless Emperor, London – New York
Bloomer 2015	W. M. Bloomer (ed.), A Companion to Ancient Education, Oxford 2015.
Blum 1998	H. Blum, Purpur als Statussymbol in der griechischen Welt, Bonn 1998.
Blümel 1987	W. Blümel, Die Inschriften von Mylasa, Bonn 1987.
Blumel – Malay 1993	W. Blumeland H.Malay, Inscriptions from Aydin Museum, EA 21 (1993): 129–140.
Boatwright 1991	M. T. Boatwright, Plancia Magna of Perge: Women's Roles and Status in Roman Asia Minor. Şurada: Women's History and Ancient History, ed. S. B. Pomeroy, UNC Press Books (1991): 249–272
Boatwright 1993	M. T. Boatwright, The City Gate of Plancia Magna in Perge. Şurada: Roman Art in Context. An Anthology, ed. E. D'Ambra (1993): 189–207.
Boatwright 2000	M. T. Boatwright, Hadrian and the Cities of the Roman Empire, Princeton 2000.
Borg 2004	Barbara E. Borg, Paideia: The World of the Second Sophistic,

Berlin 2004.

Bosch 1967 — E. Bosch, Quellen zur Geschichte der Stadt Ankara im Altertum, Ankara 1967.

Bouvier 1985 — H. Bouvier, Hommes de lettres dans les inscriptions Delphiques, ZPE 58 (1985): 119–135.

Bowersock 1965 — G. W. Bowersock, Augustus and the Greek World, Oxford 1965.

Bowersock 1969 — G. W. Bowersock, Greek Sophists in the Roman Empire, Oxford 1969.

Bowie 1970 — E. L. Bowie, Greeks and their past in the Second Sophistic, Past & Present 46 (1970): 3–41.

Bowie 1971 — E. L. Bowie, The "Temple of Hadrian" at Ephesus, ZPE 8 (1971):137–141.

Bowie 1973 — E. L. Bowie, The Vedii Antonini and the temple of Hadrian at Ephesus, The Proceedings of the Xth International Congress of Classical ArchaelogybVol. II Ankara 1973 (1978): 867–874.

Bowie 1982 — E. Bowie, The Importance of Sophists. Şurada: Later Greek Literature, ed. J. J. Winkler – G. Williams, Cambridge University Press (1982): 29–59.

Bowie 2002 — E. Bowie, Plutarch and Literary Activity in Achaea. Şurada: Sage and Emperor: Plutarch, Greek Intellectuals, and Roman Power in the Time of Trajan (98–117 A.D.), ed. P. A. Stadter – L. V. der Stockt, Lueven University Press (2002): 41–56.

Bowie 2009 — E. Bowie, Philostratus. The Life of a Sophist. Şurada: Philostratus, ed. E. Bowie – J. Elsner, Cambridge (2009): 19–33.

Bowie– Elsner 2009 — E. Bowie – J. Elsner, Philostratus, Cambridge University Press 2009.

Börker – Merkelbach 1980 — C. Börker – R. Merkelbach, Die Inschriften von Ephesos V, Bonn 1980.

Bremen 1996 — R. van Bremen The Limits of Participation: Women and the Civic Life in the Greek East in the Hellenistic and Roman Periods, Amsterdam 1996.

Brenk 1998 — F. E. Brenk, Artemis of Ephesos: An Avant Garde Goddess, Kernos 11 (1998): 157–171.

Bresson 2015	A. Bresson, The Making of the Ancient Greek Economy: Institutions, Markets, and Growth in the City – States, 2015.
Bringmann 1983	K. Bringmann, Edikt der Triumvirn oder SenatsbeschluB? Zu einem Neufund aus Ephesos, EA 2 (1983): 47–76.
Brock 1911	M. D. Brock, Studies in Fronto and his Age, Cambridge 1911.
Brown 1978	P. R. L. Brown, The Making of late Antiquity, Cambridge 1978.
Brunt 1994	P. A. Brunt, The Bubble of the Second Sophistic, BICS 39 (1994): 25–54.
Buechner 1888	W. Buechner, De Neocoria, Wisconsin – Madison 1888.
Buckler – Robinson 1914	W. H. Buckler – D. M. Robinson, Greek Inscriptions from Sardes IV, AJA 18/1 (1914): 35–74.
Bugh 1979	G. R. Bugh, An Emendation to the Prosopography of Roman Corinth, Hesperia 48 (1979): 45–53.
Buraselis 2000	K. Buraselis, Kos Between Hellenism and Rome: Studies on the Political, Institutional and Social History of Kos from ca. The Middle Second Century B. C. Until Late Antiquity, Philadelphia 2000.
Burrell 2004	B. Burrell, Neokoroi: Greek cities and Roman Emperors. Cincinnati Classical Studies, New Series Volume IX. Leiden: Brill, 2004.
Burton 1979	G. B. Burton, The *curator rei publice*: towards a reappraisal, Chiron 9 (1979): 465–487.
Burton 1987	G. P. Burton, Gowernment and the Provinces. Şurada: J. Wacher, The Roman World I (1987): 423–440.
Bussières 2014	D. Bussières, Les associations de technites dionysiaques et l'organisation des concours à l'époque hellénistique, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Université Laval, Département d'histoire, Faculté des lettres, Québec 2014.
Büyükgün 2006	B. Büyükgün, Men Kültüyle İlgili Eskişehir, Afyon, Kütahya ve Pamukkale Arkeoloji Müzelerinde Bulunan Bazı Taş Eserler, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir 2006.
Campanile 1994	M. D. Campanile, Sacerdoti del koinon d'Asia. (I sec. a.C – III.

sec. d.C) Contributo allo studio della romanizzazione delle élites provinciali nell 'Oriente Greco, Pisa 1994.

Cameron 1991 — A. Cameron, Christianity and the Rhetoric of Empire: the Development of Christian Discourse, University of California Press 1991.

Camia 2008 — F. Camia, Imperial Priests in Second Century Greece: a Socio – political Analysis. Şurada: Pathways to Power. Civic Elites in the Eastern Part of the Roman Empire, ed. A. D. Rizakis – F. Camia, Atina (2008): 23–41.

Carter 2004 — M. Carter, Archiereis and Asiarchs: A Gladiatorial Perspective, GRBS 44 (2004): 41–68.

Ceylan–Ritti 1987 — A. Ceylan – T. Ritti, L. Antonius Zenon, Epigraphica 49 (1987): 77–98.

Champlin 1980 — E. Champlin, Fronto and Antonine Rome. Cambridge, Harvard University Press 1980.

Chaniotis 2003 — A. Chaniotis, The Perception of Imperial Power in Aphrodisias: The Epigraphic Evidence. Şurada: The Representation and Perception of Roman Imperial Power, ed. L. De Blois et al., Amsterdam (2003): 250–260.

Chaniotis 2004 — A Chaniotis, Epigraphic Evidence for the Philosopher Alexander of Aphrodisias, BICS 40 (2004): 78–81.

Chaniotis 2004a — A Chaniotis, New Inscriptions from Aphrodisias (1995-2001), AJA 108/3 (2004): 377–416.

Chaniotis 2010 — A. Chaniotis, Aphrodite's Rivals: Devotion to Local and other Gods at Aphrodisias, Cahiers Glotz 21 (2010): 235–248

Chapot 1967 — V. Chapot, La province romaine proconsulaire d'Asie: Depuis ses origines jusqu'a la fin du Haut-Empire, Roma 1967.

Chilton 1963 — C. W. Chilton, The Inscription of Diogenes of Oenoanda, AJA 67 (1963): 285–286.

Christol – Drew-Bear – Taşlıalan 2003 — M. Christol, T. Drew-Bear – M. Taşlıalan, Lucius Egnatius Victor Lollianus, proconsul d'Asie, Anatolia Antiqua 11 (2003): 343–59.

Clauss 2001 — M. Clauss, Kaiser und Gott: Herrscherkult im römischen Reich, München – Leipzig 2001.

Clay 1973	D. Clay, Sailing to Lampsacus: Diogenes of Oenoanda, New Fragment 7, GRBS 14 (1973): 49–59.
Clay 1990	D. Clay, The Philosophical Inscription of Diogenes of Oenoanda: New Discoveries 1969 – 1983, ANRW II 36 1 (1990): 2447–3231.
Clinton 1853	H. F. Clinton, An Epitome of the Civil and Literary Chronology of Rome and Constantinople: from the Death of Augustus to the Death of Heraclius, Oxford 1853.
Clinton 1974	K. Clinton, The Sacred Officials of the Eleusinian Mysteries, TAPhS New Series 64, No. 3 (1974): 1–143.
Cole 2010	S. G. Cole, Finding Dionysus. Şurada: A Companion to Greek Religion, ed. D. Ogden, Oxford (2010): 327–341.
Collignon 1878	M. Collignon, Inscriptions de Cibyra, BCH 2 (1878): 593–614.
Connolly 1987	A. I. Connolly, Giving thanks to Artemis. Şurada: New Documents Illustrating Early Christianity, 4: A Review of Greek Inscriptions and Papyri Published in 1979, ed. G. H. R. Horsley, New Documents Illustrating Early Christianity, Vol. 4 (1987): 127–129.
Cooke 1781	W. Cooke, The Medallic History of Imperial Rome: From the First Triumvirate, Under Pompey, Crassus, and Cæsar, to the Removal of the Imperial Seat, by Constantine the Great. With the Several Medals and Coins, Accurately Copied and Curiously Engraven. To which is Prefixed, an Introduction, Containing a General History of Roman Medals. In Two Volumes, 1. Cilt, Oxford 1781.
Corbier 1973	M. Corbier, Les circonscriptions judiciaires de l'Italie, de Marc Aurèle à Aurélien, MEFRA 85 (1973): 669–671.
Cormack 1964	J. M. R. Cormack, Inscriptions from Aphrodisias, ABSA 59 (1964): 16–29.
Cousin – Diehl 1886	G. Cousin – C. Diehl, Inscriptions d'Alabanda en Carie, BCH 10 (1886): 299 – 314.
Cousin 1900	G. Cousin, Voyage en Carie, BCH 24 (1900): 24–69.
Csapo – Slater 1995	E. Csapo – W. J. Slater, The Context of Ancient Drama, The University of Michigan Press 1995.
Curnow 2006	T. Curnow, The Philosophers of the Ancient World: An A-Z

Guide, Bristol Classical Press 2006.

Cumont 1933 — F. Cumont, La Grande Inscription Bachique du Metropolitan Museum. II. Commentaire Religieux de l'Inscription, AJA 37/2 (1933): 232–263.

Çokbankir 2010 — N. Çokbankir, Yazıtlar Işığında Roma İmparatorluk Çağı Küçük Asya Agonları ve Sporcuları, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya 2010.

Davenport – Manley 2014 — C. Davenport – J. Manley, Fronto: Selected Letters, London/New Delphi/New York/Sydney 2014.

Day 1942 — J. Day, An Economic History of Athens under Roman Domination, New York 1942.

Demiriş 2005 — B. Demiriş, İskenderiye: Antik Çağ Akdeniz'inde Bir Kültür Kenti, Doğu Batı 34: Akdeniz (2005): 75–87.

Dessau 1890 — W. Dessau C. Sallius Aristaenetus, orator maximus, Hermes 24 (1890): 158–160.

Develin 1989 — R. Develin, Athenian Officials 684–321 BC., Cambridge University Press 1989.

Diamantaras 1894 — A. S. Diamantaras, Επιγραφαί εκ Λυκίας, BCH 18 (1894): 323–333.

Dietz 1980 — K. H. Dietz, Senatus contra principem. Untersuchungen zur senatorischen Opposition gegen Kaiser Maximinus Thrax, Munich 1980.

Dihle 1978 — A. Dihle, Der Beginn des Atticismus, Antike und Abendland (1978): 162–177.

Dill 1904 — S. Dill, Roman Society from Nero to Marcus Aurelius, London 1960.

Dillon 1977 — J. Dillon, The Middle Platonists, Cornell University Press 1977.

Dillon 2002 — M. Dillon, Girls and Women in Classical Greek Religion, London – New York 2002.

Dittenberger 1878 — W. Dittenberger, Die Familie des Herodes Atticus, Hermes 13 (1878): 67–89.

Dmitriev 2005 — S. Dmitriev, City Government in Hellenistic and Roman Asia Minor, Oxford University Press 2005.

Eck 1975	W. Eck, Die regionale Organisation der italischen Iuridikate, ZPE 18 (1975): 155–166.
Eck 2000	W. Eck, Provincial Administration and Finance. Şurada: The Cambridge Ancient History, Second Edition Vol. XI. The High Empire A.D. 70–192, ed. A. K. Bowman – P. Garnsey – D. Rathbone, Cambridge (2000): 266–292.
Eckhel 1828	J. Eckhel, Doctrina Numorum Veterum III, Vienna 1828.
Edelstein – Edelstein	E. J. Edelstein – L. Edelstein, Asclepius: Collection and Interpretation of the Testimonies Vol. I and II, London 1998.
Engelmann 1981	H. Engelmann, Boione und Phokaia, ZPE 42 (1981): 207–208.
Engelmann 2000	H. Engelmann, Asiarchs ZPE (2000): 173–175.
Enos 1977	R. L. Enos, The effects of Imperial Patronage on the Rhetorical Tradition of the Athenian Second Sophistic, CQ 25 (1977): 1–10.
Ertekin 2002	E. Ertekin, *Principatus* Döneminde Görev Yapmış Olan Ephesos *Agoranomos*'ları I, Arkeoloji ve Sanat 111 (2002): 13–26.
Ertekin 2003	E. Ertekin, *Principatus* Döneminde Görev Yapmış Olan Ephesos *Agoranomos*'ları II, Arkeoloji ve Sanat 112 (2003): 35–42.
Ertekin 2009	E. Ertekin, Atinalı Sofist Herodes Atticus'un Asia Eyaleti *Corrector*'luğu, Arkeoloji ve Sanat 132 (2009): 77–84.
Ertekin 2013	E. Ertekin, Principatus Döneminde Lycia et Pamphylia Eyaleti'nde Görev Yapmış Olan *Curatores Rei Publicae* ve *Correctores*, JASSS 6/6 (2013): 497–524.
Erzen 1953	A. Erzen, Ay Tanrısı Men'in Adı ve Mensei Hakkında, Belleten XVII/65 (1953): 1–14.
Eshleman 2012	K. Eshleman, The Social World of Intellectuals in the Roman Empire: Sophists, Philosophers, and Christians, Cambridge 2012.
Eshleman 2008	K. Eshleman, Defining The Circle of Sophists: Philostratus and The Construction of The Second Sophistic, CPh 103/4 (2008): 395–413.
Fayer 1976	C. Fayer, Il culto della dea Roma: Origine e diffusione nell'Impero, Chieti 1976.
Fernoux 2004	Henri – Louis Fernoux, Notables et élites des cités de Bithynie aux époques hellénistique et romaine, Lyon 2004.

Festugière 1969	A. J. Festugière, Sur les Discours Sacrés d'Aelius Aristide, REG 82, Fransa (1969): 117–153.
Fischer 2014	J. Fischer, Redner, Sophisten und Philosophen im römischen Ephesos. Ed. J. Fischer – E. Trinkl, *Der Beitrag Kleinasiens zur Kultur und Geistesgeschichte der Griechisch – Römischen Antike. Akten des Internationalen Kolloquiums, Wien, 3.-5. November 2010.* Wien (2014): 125-151.
Flaceliére 1949	R. Flaceliere, Inscriptions de Delphes de l'epoque imperiale, BCH 73 *(*1949*):* 464–475.
Fleischer 1973	R. Fleischer, Artemis von Ephesos: und verwandte Kultstatuen aus Anatolien und Syrien, Leiden 1973.
Fontenrose 1988	J. E. Fontenrose, Didyma: Apollo's Oracle, Cult, and Companions, London 1988.
Foley 1993	H. P. Foley, The Homeric Hymn to Demeter Translation, Commentary and Interpritive Essays, New Jersey 1993.
Follet 1976	S. Follet, Athènes au Iıe et au IIIe siècle: études chronologiques et prosopographiques, Paris 1976.
Forbes 1971	C. Forbes, Greek Physical Education, New York 1971.
Foster 1970	B. R. Foster, Agoranomos and Muhtasib, JESHO 13 (1970): 128–144.
Foucart 1914	P. Foucart, Les Mystères d'Éleusis, Paris 1914.
Fowler 2010	R. Fowler, The Second Sophistic. Şurada: The Cambridge History of Philosophy in Late Antiquity I, ed. L. P. Gerson, Cambridge University Press (2010): 100–115.
France 1896	W.C. France 1896, The Emperor Julian's Relation to the New Sophistic and Neo-Platonism: with a study of his style, London 1896.
French 1981	D. H French, Milestones of Pontus, Galatia, Phrygia and Lycia, ZPE 43 (1981): 149–174.
Franke 1968	P. R. Franke, Kleinasien zur Römerzeit. Griechisches Leben im Spiegel der Münzen, München 1968.
Friesen 1993	S. J. Friesen, Twice Neokoros, Ephesus, Asia and the Cult of the Flavian Imperial Family, Leiden – New York – Köln 1993.

Friesen 1999	J. S. Friesen, Asiarchs, ZPE 126 (1999): 275–290.
Friesen 2001	J. S. Friesen, Imperial Cults and the Apocalypse of John: Reading Revelation in the Ruins, Oxford 2001.
Gardiner 1930	E. N. Gardiner, Athletics of the Ancient World, Oxford 1930.
Garnsey – Nijf 1998	P. Garnsey – O. von Niff, Controledes prix du grain a Rome et dans les cites de 1'empire. Şurada: La mémoire perdue: recerches sur l'administration romaine, ed. C. Moatti, Rome (1998): 303–315.
Gasco 1989	F. Gasco, The Meeting between Aelius Aristides and Marcus Aurelius in Smyrna, AJPh 110 No. 3 (1989): 471–478.
Geagan 1967	D. J. Geagan, The Athenian Constitution after Sulla, Hesperia: Supplements XII (1967): 1–242.
Geissen 1986	A Geissen, Zu Beamtennamen auf Münzen von Hypaipa, EA 7 (1986): 113–123.
Georgacas 1953	D. J. Georgacas, Anote to the Letters of Alciphron, Aelian, and Philostratus, CPh 48 (1953): 243–246.
Gill – Gempf 1994	D. W. Gill – C. H. Gempf, The Book of Acts in Its First Century Setting, Volume 2: The Book of Acts in Its Graeco-Roman Setting, Paternoster 1994.
Gleason 1995	M. W. Gleason, Making Men, Sophists and Self-Presentation in Ancient Rome, Princeton University Press 1995.
Glotz 1998	G. Glotz, The Greek City and Its Institutions, New – York 1998.
Golden 2004	M. Golden, Sport in the Ancient World from A to Z, London – New–York 2004.
Goldhill 2001	S. Goldhill, Being Greek under Rome, Cultural Identity, the Second Sophistic and the Development of Empire, Cambridge University Press 2001.
Goldhill 2009a	S. Goldhill, Rhetoric and Second Sophistic. Şurada: Ancient Rhetoric, ed. E. Gunderson (2009): 228–245.
Goldhill 2009b	S. Goldhill, Constructing Identity in Philostratus' Love Letters. Şurada: Philostratus, ed. E. Bowie – J. Elsner, Cambridge (2009): 287–303.
Goff 1997	Raichel Le Goff, Continuity in Change: Revisualizations of

Philostratus's Eikones, Humanitas X (1997): 61–77.

Gordan 1999 E. P. Gordan Epicurus in Lycia: The Second–Century World of Diogenes of Oenoanda, USA 1999.

Gorman 2001 V. B. Gorman, Miletos, the Ornament of Ionia: A History of the City to 400 B.C.E, Ann Arbor 2001.

Gökalp 2008 N. Gökalp, Attaleia Kent Tarihi ve Yazıt Korpusu, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya 2008.

Graf 2015 F. Graf, Roman Festivals in the Greek East: From the Early Empire to the Middle Byzantine Era, Cambridge University Press 2015.

Graindor 1930 P. Graindor, Un milliardaire antique: Hérode Atticus et sa famille, Le Caire 1930.

Grasby 1975 K. D. Grasby, The Age, Ancestry, and Career of Gordian I, The CQ 25 (1975): 123–130.

Groag 1907 E. Groag, Notizen zur Geschichte kleinasiatischer Familien, JÖAI 10 (1907): 294–296.

Groningen 1965 B. A. van Groningen, Literary Tendencies in the Second Century A. D., Mn. 18 (1965): 41–56.

Grubbs vd. 2013 J. E. Grubbs – T. Parkin – R. Bell (ed.), The Oxford Handbook of Childhood and Education in the Classical World, Oxford 2013.

Guen 2001 B. Le Guen, Les Associations de Technites Dionysiaques à l'Époque Hellénistique I, Corpus Documentaire, Paris 2001.

Gürdal 2007 T. Gürdal, Anadolu'da Apollon Kültü, Yatımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007.

Haake 2008 M. Haake, Philosopher and Priest: The Image of the Intellectual and the Social Practice of the Elites in the Eastern Roman Empire. Şurada: Practitioners of the Divine: Greek Priests and Religious Officials from Homer to Heliodorus, ed. B. Dignas – K. Trampedach, Harvard University (2008): 145–165.

Hahn 1989 J. Hahn, Der Philosoph und die Gesellschaft: Selbstverständnis, öffentliches Auftretenund populäre Erwartungen in der hohen

Kaiserzeit. Stuttgart 1989.

Halfmann 1979 — H. Halfmann, Die Senatoren aus dem östlichen Teil des Imperium Romanum: bis zum Ende des 2. Jahrhunderts n. Chr., Göttingen 1979.

Halfmann 1982 — H. Halfmann, Die Senatoren aus den kleinasiatichen Provinzen des römischen Reiches vom 1. bis 3. Jahrhundert (Asia, Pontus-Bithynia, Lycia – Pamphylia, Galatia, Cappadocia, Cilicia). Şurada: *Epigrafia e ordine senatorio Atti del Colloquio Internazionale AlEGL. Roma,* 14-20 maggio 1981) II. Tituli 5, ed. Silvio Panciera, Roma (1982) 603–650.

Halfmann 1986 — H. Halfmann, Itinara Principium: Geschichte und Typologie der Kaiserreisen im römischen Reich, Stuttgart 1986.

Halfmann 2001 — H. Halfmann, Städtebau und Bauherren im römischen Kleinasien, IstMit. 43, Tübingen 2001.

Halfmann 2004 — H. Halfmann, Pergamener im römischen Senat, IstMit 54 (2004): 519–527.

Hall 1979 — A. S. Hall, Who Was Diogenes of Oenoanda?, JHS 99 (1979): 160–163.

Hammerstaedt – Smith 2014 — J. Hammerstaedt – M. F. Smith, The Epicurean Inscription of Diogenes of Oinoanda: Ten Years of New Discoveries and Research, Bonn 2014.

Hansen 1971 — E. V. Hansen, The Attalids of Pergamon, London 1971.

Harl 1987 — C. Harl, Civic Coins and Civic Politics in the Roamn East, 180–275 A.D., California 1987.

Harris 1962 — B. F. Harris, The Olympian Oration of Dio Chrysostom, JRH 2 (1962): 85–97.

Harrison 2012 — J. R. Harrison, A “worthy” *neopoios* thanks Artemis. Şurada: A Review of the Greek and Other Inscriptions and Papyri Published between 1988 and 1992, ed. S. R. Llewelyn – J. R. Harrison – E. J. Bridge, New Documents Illustrating Early Christianity, Vol. 10 (2012): 48–54.

Hazlitt 1851 — W. Hazlitt, The Classical Gazetteer: A Dictionary of Ancient Geography, London 1851.

Head 1897	B. V. Head, British Museum Catalogue of Greek Coins of Caria and Islands, Londra 1897.
Heath 1996	M. Heath, The Family of Minucianus, ZPE 113 (1996): 66–70.
Heberdey 1929	R. Heberdey, Termessische Studien, Wien – Leipzig 1929.
Hepding 1907	H. Hepding, Die Arbeiten zu Pergamon 1904–1905, AM 32 (1907): 161–469.
Hepding 1908	H.Hepding, Die Arbeiten zu Pergamon 1906–1907, AM 33 (1908): 378–405.
Hepding 1910	H.Hepding, Die Arbeiten zu Pergamon 1908–1909, AM 35 (1910): 401–493.
Herda 2006	A. Herda, Der Apollon-Delphinios-Kult in Milet und die Neujahrsprozession nach Didyma: Ein neuer Kommentar der sog. Molpoi – Satzung, Mainz am Rhein 2006.
Hermann 1994	P. Hermann, Milet unter Augustus. C. Iulius Epikrates und die Anfänge des Kaiserkultes, MDAI (I) 44 (1994): 203–236.
Hermann 1996	P. Hermann, Milet unter Augustus. Erkenntnisse aus einem Incshriften–Neufund. Şurada: ΕΝΕΡΓΕΙΑ. Studies in ancient history and epigraphy presented to H. W. Pleket, ed. J. H. M. Strubbe vd., Amesterdam (1996): 1–18.
Herrmann – Malay 2003	P. Herrmann – H. Malay, Statue Bases of the Mid Third Century A. D. From Smyrna, EA 36 (2003): 1–11.
Herz 1992	P. Herz, Asiarchen und Archiereiai. Zum Provinzialkult der Provinz Asia, Tyche 7 (1992): 93–115.
Herz 2003	P. Herz, Zur Geschichte des Kaiserkultes in Kleinasien. Die Kulturganisation für die cives Romani. Şurada: Neue Forschungen zur Religionsgeschichte Kleinasiens, Elmar Schwertheim zum 60. Geburtstag gewidmet, ed. G. Heedemann – E. Winter, Bonn (2003): 133–148.
Heuchert 2005	V. Heuchert, The Chronological Development of Roman Provincial. Şurada: Coinage and Identity in the Roman Provinces, ed. C. Howgego, V. Heuchert, A. Burnett, Oxford (2005): 29–56.
Hirt 2010	A. M. Hirt, Imperial Mines and Quarries in the Roman World: Organizational Aspects 27 BC–AD 235, Oxford 2010.

Hoff 2011	R. von den Hoff, New Research in Aizanoi 2007–2009. Şurada: Archaeological research in Western Central Anatolia: (the IIIrd International Symposium of Archaeology, Kütahya); 8th–9th March 2010, ed. A. N. Bilgen, Kütahya 2011.
Holleaux 1904	M. Holleaux, Note sur une inscription de Magnésie, Hermes 39 (1904): 78–83.
Holleaux 1885	M. Holleaux, Inscriptions de Carie, BCH 9/1 (1885): 68–84.
Hornblower 1996	S. Hornblower, The Greek World 479–323 BC., London – New York 1996.
Horsley 1989	G. H. R. Horsley, New Documents Illustrating Early Christianity, Vol. 5: Linguistic Essays, Macquarie University 1989.
Hose 2015	M. Hose, Die Sophisten und das Gymnasion – Überlegungen zu einer Nicht-Begegnung. Şurada: Das kaiserzeitliche Gymnasion, ed. P. Scholz – D. Wiegandt, Berlin – Boston 2015.
Houston 1972	G. W. Houston, M. Plancius Varus and the Events of A.D. 69–70, TAPha 103 (1972): 167–180.
Howatson 1989	M. C. Howatson, Oxford Antikçağ Sözlüğü, çev. F. Ersöz, İstanbul 2013.
Imhoof – Blumer 1901	F. Imhoof–Blumer, Kleinasiatische Münzen I, Wien 1901.
Jameson 1965	S. Jameson, Cornutus Tertullus and the Plancii of Perge, JRS 55 (1965): 54–58.
Janiszewski – Stebnicka – Szabat 2015	P. Janiszewski – K. Stebnicka – E. Szabat, Prosopography of Greek Rhetors and Sophists of the Roman Empire, Oxford 2015.
Jansen 2006	K. Jansen, Herodes Atticus und seine τρόφιμοι, Münster 2006.
Johnson 1943	A. C. Johnson, Review, AJA 47, No. 2 (1943): 256–257.
Johnson vd. 1961	A. C. Johnson – P. R. Coleman-Norton – F. C. Bourne, Ancient Roman Statutes: A Translation with Introduction, Commentary, Glossary and Index, Austin 2003.
Jolowicz 1972	H. F. Jolowicz, A Historical Introduction to the Study of Roman Law, Cambridge 1972.
Jones 1966	A. H. M. Jones, The Greek City from Alexander to Justinianus, Oxford 1966.
Jones 1967	C. P. Jones, A Friend of Galen, CQ 17 (1967): 311–312.

Jones 1971	C. P. Jones, Plutarch and Rome, Oxford 1971.
Jones 1976	C. P. Jones, The Plancii of Perge and Diana Planciana, HSPh 80 (1976): 231–237.
Jones 1978	C. P. Jones, The Roman World of Dio Chrysostom, Cambridge 1978.
Jones 1980	C. P. Jones, Prosopographical Notes on the Second Sophistic, GRBS 21 (1980): 373–380.
Jones 1982	C. P. Jones, A Family of Pisidian Antioch, Phoenix 36/3 (1982): 264–271.
Jones 1983	C. P. Jones, Diotrephes of Antioch, Chiron 13 (1983): 369–80.
Jones 1990	C. P. Jones, A new Lycian dossier establishing an artistic contest and festivals in the reign of Hadrian, JRA (1990): 484–488.
Jones 1990a	C. P. Jones, Heracles at Smyrna, AJN 2 (1990): 65–76.
Jones 2001	C. P. Jones, Philostratus' Heroikos and Its Setting in Reality, JHS 121 (2001): 141–149.
Jones 2003	C. P. Jones, Epigraphica IV–V: Philosophers and Sophists at Phocaea, ZPE 142 (2003): 127–133.
Jones 2005	C. P. Jones, Culture in the Careers of Eastern Senators. Şurada: Senatores populi Romani: Realität und mediale Präsentation einer Führungsschicht. Kolloquium der Prosopographia Imperii Romani vom 11.–13. Juni 2004, ed. W. Eck – M. Heil, Stuttgart (2005): 263–270.
Jones 2008	C. P. Jones, The Survival of the Sophists. Şurada: East and West: Papers in Ancient History presented to Glen W. Bowersock, ed. T. C. Brennan – H. L. Flower, Cambridge (2008): 113–125.
Jones 2012	C. P. Jones, Joys and Sorrows of Multiple Citizenship: The Case of Dio Chrysostom. Şurada: Patrie d'origine et patries électives: les citoyennetés multiples dans le monde grec d'époque romaine Actes du colloque international de Tours, 6-7 novembre 2009, ed. A. Heller – A. V. Pont, Paris (2012): 213–371.
Kaçar 2007	T. Kaçar, Pax Romananın Gölgesinde İkinci Sofistler Dönemi ve Bir Sofistin Kaleminden Roma İmparatorluğu, Doğu Batı 40 (2007): 141–153.

Kaçar 2008 — T. Kaçar, Bir Tedavi Yöntemi Olarak Aelius Aristides'in Rüyaları, Toplumsal Tarih 170 (2008): 72–76.

Kaçar 2013 — T. Kaçar, II. Yüzyıl Roma Dünyası'nda İmparator, Entelektüel ve Kent, Toplumsal Tarih 240 (2013): 52–58.

Kaçar 2014 — T. Kaçar, Kentlerden Yüce, İmparatorlara Eşit: Sofist ve Politikacı Olarak Laodikeialı Polemon. Şurada: Ed. C. Şimşek, Laodikeia Çalışmaları 3. 10. Yılında Laodikeia (2003-2013 Yılları), İstanbul (2014): 195–205.

Kaibel 1878 — G. Kaibel, Epigrammata Graeca ex lapidibus conlecta, Berlin 1878.

Kalinowski 2002 — A. Kalinowski, The Vedii Antonini: Aspects of Patronage and Benefaction in Second – Century Ephesos, Phoenix 56/1/2 (2002): 109–149.

Kalinowski 2006 — A. Kalinowski, Toponyms in IvE 672 and IvE 3080: Interpreting collective action in honorific inscriptions from Ephesos, JÖAI 75 (2006): 117–132.

Kaplan 1990 — M. S. Kaplan, Greeks and the imperial court, from Tiberius to Nero, USA 1990.

Kayser 1841 — C. L. Kayser, P. Hordeonius Lollianus, geschildert nach einer noch nicht herausgegebenen Athenischen Inschrift, Heidelberg 1841.

Kearsley 1986 — R. A. Kearsley, Asiarchs, Archiereis, and the Archiereiai of Asia, GRBS 27 (1986):183–192.

Kearsley 1988 — R. A. Kearsley, A Leading Family of Cibyra and some Asiarchs of the First Century, AS 38 (1988): 42–51.

Kearsley 1990 — R. A. Kearsley, Asiarchs, Archiereis and Archiereiai of Asia: New Evidence from Amorium in Phrygia, EA 16 (1990): 69–80.

Kearsley 1996 — R. A. Kearsley, The Asiarchs of Cibyra Again. The Roman Presence in Southern Asia Minor 1st cent. B.C. – 1st cent A.D. and its Impact on the Epigraphic Record, Tyche 11 (1996): 129–155.

Keil 1919 — J. Keil, Die erste Kaiserneokorie von Ephesos, NZ 52 (1919): 115–120.

Keil 1950 — J. Keil, Die Inschriften der Agora von Smyrna, Kleinasien und Byzanz: gesammelte Aufsätze zur Altertumskunde und

Kunstgeschichte, Berlin 1950.

Keil 1953 — J. Keil, Vertreter de zweiten Sophistik in Ephesos, JÖAI 40 (1953): 5–26.

Kemezis 2014 — A. M. Kemezis, Greek Narratives of the Roman Empire under the Severans: Cassius Dion, Philostratus and Herodian, Cambridge University Press, 2014.

Kennedy 1959 — G. Kennedy, The Earliest Rhetorical Handbooks, AJPh 80 (1959): 169–78.

Kennedy 1963 — G. Kennedy, The Art of Persuasion in Greece, Princeton University Press 1963.

Kennedy 1968 — G. Kennedy, The Rhetoric of Advocacy in Greece and Rome, AJPh 89 (1968): 419–36.

Kennedy 1972 — G. Kennedy, The Art of Rhetoric in the Roman World 300 B.C.–A. D. 300, Princeton University Press 1972.

Kennedy 1974 — G. Kennedy, The Sophists as Declaimers. Şurada: Approaches to the Second Sophistic, ed. Bowersock (1974): 17–22

Kennedy 1980 — G. Kennedy, Classical Rhetoric and its Christian and Secular Tradition from Ancient to Modern Times, Chapel Hill: University of North Carolina Press 1980.

Kennedy 1983 — G. Kennedy, Greek Rhetoric under Christian Emperors. Princeton: Princeton University Press 1983.

Kennedy 1994 — G. Kennedy, A New History of Classical Rhetoric, Princeton University Press 1994.

Kennedy 1997 — G. Kennedy, Historical Survey of Rhetoric. Şurada: Handbook of Classical Rhetoric in the Hellenistic Period, 330 B.C.–A.D. 400, ed. S. E. Porter (1997): 3–41.

Kennedy 2002 — G. Kennedy, Cicero's Oratorical and Rhetorical Legacy. Şurada: Brill's Companion to Cicero: Oratory and Rhetoric, ed. J. M. May (2002): 481–502.

Kerényi 1967 — K. Kerényi, Eleusis: Archetypal Image of Mother and Daughter, London 1967.

Kerferd 1981 — G. B. Kerferd, The Sophistic Movement, Cambridge 1981.

Klöckner 2012 — A. Klöckner, Tradition – Repräsentation – Distinktion. Eine

	Fallstudie zu Reliefweihungen Von Priestern im späthellenistischen und römischen Attika. Şurada: Civic Priests: Cult Personnel in Athens from the Hellenistic Period to Late Antiquity, ed. M. Horster – A. Klöckner, Berlin – Boson (2012): 27–66.
Knibbe 1981	D. Knibbe, Qvandocvmqve qvis trivm virorvm rei pvblicae constitvendae: Ein neuer Text aus Ephesos, ZPE 44 (1981): 1–10.
Knibbe – Merkelbach 1978	D. Knibbe – R. Merkelbach, Ephesische Bauinschriften 2: Die Inschrift des Hydreions, ZPE 31 (1978): 96–98.
König 2005	J. König, Athletics and Literature in the Roman Empire, Cambridge 2005.
König 2009a	J. König, Greek Literature in the Roma Empire, Bristol Classical Press 2009.
König 2009b	J. König, Training Athletes and Interpreting the Past in Philostratus' Gymnasticus. Şurada: Philostratus, ed. E. Bowie – J. Elsner, Cambridge (2009): 251–283.
Körner 2002	C. Körner, Philippus Arabs: Ein Soldatenkaiser in der Tradition des Antoninisch-severischen Prinzipats, Berlin – New York 2002.
Kuhn 2014	A B Kuhn, The chrysophoria in the Cities of Greece and Asia Minor in the Hellenistic and Roman Periods, Tyche 29 (2014): 51–87.
Landfester 2007	M. Landfester, Philostratos, DNP Supplement 2 (2007): 460–463.
Lane 1964	E. N. Lane, A Re-Study of the God Men, Part 1: The Epigraphic and Scuptural Evidence, Berytus 15 (1964): 5–58.
Lane 1971	E. N. Lane, Corpus Monumentorum Religionis Dei Menis I: The Monuments and Inscriptions, Leiden 1971.
Lane 1975	E. N. Lane, Corpus Monumentorum Religionis Dei Menis II: The Coins and Gems, Leiden 1975.
Lane 1976	E. N. Lane, Corpus Monumentorum Religionis Dei Menis III: Interpretations and Testimonia, Leiden 1976.
Lane 1978	E. N. Lane, Corpus Monumentorum Religionis Dei Menis IV: Suplementary Men Inscriptions from Pisidia, Leiden 1978.
Larsen 1955	J. A. Larsen Representative Government in Greek and Roman

History, London: Cambridge University Press 1955.

Le Bas – Waddington 1870 — P. Le Bas – W. Henry Waddington, Voyage Archéologique en Gréce et en Asie Mineure, Paris 1870

Le Goff 1997 — R. Le Goff, Continuity in Change. Revisualizations of Philostratus's Eikones, Humanitas X/2 (1997): 61–77.

Lehner 2004 — M. F. Lehner, Die Agonistik im Ephesos der römischen Kaiserzeit. Diss. Ludwig-Maximilians-Universität München 2004.

Lethaby 1917 — W. R. Lethaby, The Earlier Temple of Artemis at Ephesus, JHS 37(1917): 1–16.

Leschhorn 2009 — W. Leschhorn, Lexicon of Greek Coin Inscriptions, Vol II, Wien 2009.

Leunissen 1989 — P. M. M. Leunissen, Konsuln und Konsulare in der Zeit von Commodus bis SeverusAlexander (180–235 N. Chr.): Prosopografische Untersuchungen zur senatorischen Elite im Römischen Kaiserreich, Amsterdam 1989.

Levick 2000 — B. Levick, The Government of the Roman Empire: A Sourcebook Second Edition, London–New York 2000.

Levick 2007 — B. Levick, Iulia Domna, Syrian Empress, USA and Canada 2007.

Liebenam 1897 — W. Liebenam, *Curator Rei Publicea*, Philologus 56 (1987): 290–325.

Liermann 1889 — O. Liermann, Analecta epigraphica et agonistica, Dissertationes Philologicae Halenses Vol X, Halle 1889.

Long 2002 — A. A. Long, Epictetus: A Stoic and Socratic Guide to Life, Oxford 2002.

Longfellow 2009 — B. Longfellow, The Legacy of Hadrian: Roman Monumental Civic Fountains in Greece. Şurada: The Nature and Function of Water, Baths, Bathing and Hygiene from Antiquity through the Renaissance, ed. C. Kosso – A. Scott, Leiden (2009): 211–232.

Long 2005 — A. A. Long, L'empreinte de Socrate dans la philosophie d'Épictète. Şurada: Les stoïciens, ed. J. – B.Gourinat, Fransa (2005): 403–426.

MacDonald 1992 — D. MacDonald, The Coinage of Aphrodisias, London 1992.

MacDowell 1976 — D. M. Macdowell, *Logistai*. Şurada: The Oxford Classical

	Dictonary, ed. N. G. L. Hammond – H. H. Schullard, Oxford – New York^2 1976.
Macleod 2004	R. Macleod, The Library of Alexandria, London 2004.
Macro 1980	A. D. Macro, The *C*ities of Asia Minor under the Roman Imperium, ANRW II. 7. 2 (1980): 658–697.
Magie 1950	D. Magie, Roman Rule in Asia Minor, Princeton 1950.
Maischberger 2014	M. Maischberger, Tiyatro Kompleksi ve Dionysos Tapınağı. Şurada: Anadolu'da Hellenistik Bir Başkent: Pergamon, ed. F. Pirson – A. Scholl, İstanbul (2014): 288–299.
Malay 1987	H. Malay, An Inscription from Apollonia Salbake in Caria, EA 9 (1987): 73–75.
Malay 2005	H. Malay, Anadolu'da Antik Dönem'de İnanç İstismarı: İtiraf Yazıları, Toplumsal Tarih 137 (2005): 52–59.
Marrou 1960	H. I. Marrou, Histoire de l'éducation dans l'antiquité, Paris 1960.
Marrou 1961	I. Marrou, History of Education in Antiquity, Athens 1961.
Marrou 1965	H. I. Marrou, Histoire de l'éducation dans l'antiquité, Paris 1965.
Marshall–Hawkins 2015	C. W. Marshall – T. Hawkins, Athenian Comedy in the Roman Empire, Bloomsbury Academic 2015.
Martin 1997	T. R. Martin, Inscriptions at Corinth, Hesperia 46 (1977): 178–198.
Mason 1974	H. J. Mason, Greek Terms for Roman Institutions: A Lexicon and Analysis, Toronto 1974.
McCrum – Woodhead 1961	M. McCrum – A. G. Woodhead, Select Documents of the Principates of the Flavian Emperors, Cambridge 1961.
McDonald – Walton 2007	M. McDonald – M. Walton, The Cambridge Companion to Greek and Roman Theatre, Cambridge University Press 2007.
McLean 2002	B. H. McLean, An Introduction to Greek Epigraphy of the Hellenistic and Roman Periods from Alexander the Great down to the Reign of Constantine (323 B.C.–A.D. 337), USA 2002.
Mellor 1975	R. Mellor, ΘΕΑ ΡΩΜΝ: The Worship of the Goddess Roma in the Greek World, Göttingen 1975.
Mellor 1981	R. Mellor, The Goddess Roma, ANRW II. 17. 2 (1981): 950–1030.

Mendelsohn 2002	D. A. Mendelsohn, Gender and the City in Euripides' Political Plays, Oxford 2002.
Mennen 2011	I. Mennen, Power and Status in the Roman Empire, AD 193–284, Leiden – Boston 2011.
Meriç vd. 1981	R. Meriç – R. Merkelbach – J. Nolle – S. Şahin, Die Inschtiften von Ephesos VII, 1, Bonn 1981.
Merkelbach 1980	R. Merkelbach, Der Kult der Hestia im Prytaneion der griechischen Städte, ZPE 37 (1980): 77–92.
Merkelbach 1996	R. Merkelbach, Hestia und Erigone: Vorträge und Aufsätze, Teubner Stuttgart – Leipzig 1996.
Merkelbach – Stauber 1998	R. Merkelbach – J. Stauber, Steinepigramme I, Die Westküste Kleinasiens Von Knidos Bis Ilion, Stuttgart – Leipzig 1998.
Merker 2000	G. S. Merker, The Sanctuary of Demeter and Kore: Terracotta Figurines of the Classical, Hellenistic, and Roman Periods (Corinth vol. 18.4), Princeton – New Jersey 2000.
Mestre – Gómez 1998	F. Mestre – P. Gómez, Les Sophistes de Philostrate. Şurada: Figures de l'intellectual en Grèce ancienne, ed. N. Loraux and C. Miralles, Paris (1998): 333–369.
Meyer 1917	E. Meyer, Apollonios von Tyana und die Biographie des Philostratos, Hermes 52 (1917): 371–424.
Meyer 1987	M. W. Meyer, The Ancient Mysteries: A Sourcebook of Sacred Texts, Philadelphia 1987.
Migeotte 2005	L. Migeotte, Les pouvoirs des agoranomes dans les cites grecclues. Şurada: Symposion 2001: Vorträge zur griechischen und hellenistischen Rechtsgeschichte, ed. R. W. Wallace – M. Gagarin, Wien (2005): 287–301.
Migliorati 2011	G. Migliorati, Iscrizioni per la ricostruzione storica dell'Impero romano: da Marco Aurelio a Commodo, Milano 2011.
Millar 1965	F. Millar, Epictetus and Imperial Court, JRS 55 (1965): 141–148.
Millar 1977	F. Millar, The Emperor in the RomanWorld (31 BC–AD 337), London 1977.
Millar 2004	F. Millar, Rome, the Greek World and the East Volume 2: Government, Society, and Culture in the Roman Empire, The

University of North Carolina Press 2004.

Millar 2006 — F. Millar, Rome, the Greek World and the East Volume 3: The Greek World, the Jews and the East, The University of North Carolina Press 2006.

Milner 1998 — N. P. Milner, An Epigraphical Survey in the Kibyra-Olbasa Region Conducted by A.S. Hall, Ankara 1998.

Mitchell – French 2012 — S. Mitchell – D. French (ed.), The Greek and Latin Inscriptions of Ankara (Ancyra), Vol. I: From Augustus to the end of the third century AD., München 2012.

Mitchell 1993 — St. Mitchell, Anatolia. Land, Men and Gods in Asia Minor, vol. I–II, Oxford 1993.

Moles 1978 — J. L. Moles, The Career and Conversion of Dio Chrysostom, JHS 98 (1978): 79–100.

Moraux 1967 — P. Moraux, Aristoteles, der Lehrer. Alexanders von Aphrodisias, AGPh 49 (1967):169–182.

Müller 1989 — H. Müller, Ein neues hellenistisches Weihepigramm aus Pergamon, Chiron 19 (1989): 499–553.

Müller 1987 — Carl Werner Muller, Erysichthon Des Mythos als narrative Metapher im Demeterhymnos des Kallimachos, AM-GS 13, Stuttgart 1987.

Münsterberg 1915 — R. Münsterberg, Die Münzen der Sophisten, NZ 48 (1915): 119–124, Tafel X–XII.

Mylonas 1961 — G. E. Mylonas, Eleusis and the Eleusinian Mysteries, New Jersey 1961.

Nawotka 2000 — K. Nawotka Boularchos in Roman Asia Minor, Epigraphica 62 (2000): 61–85.

Nervegna 2013 — S. Nervegna, Menander in Antiquity: The Contexts of Reception Cambridge University Press 2013.

Nijf 2001 — O. van Nijf, Local Heroes: Athletics, Festivals and Elite self – fashioning in the Roman East. Şurada: Being Greek und Rome. Cultural Identity, the Second Sophistic and the Development of Empire, ed. S. Goldhill, Cambridge University Press (2001): 306–334.

Nijf 2004	O. van Nijf, Athletics and *paideia*: Festivals and phisical education in the world of the Second Sophistic. Şurada: Paideia: The World of the Second Sophistic, ed. Barbara E. Borg, Berlin (2004): 203–227.
Nilsson 1957	M. P. Nilsson, The Dionysiac Mysteries of the Hellenistic and Roman Age, New York 1957.
Nollé 1994	J. Nollé, Frauen wie Omphale, Überlegungen zu politischen Ämtern von Frauen. Şurada: Reine Männersache? Frauen in Männerdomänen der antiken Welt, ed. M. H. Dettenhoffer, Köln (1994): 229–259.
Nutton 1970	V. Nutton, Herodes and Gordian, Latomus 29 (1970): 719–728.
Nutton 1976	V. Nutton, Menecrates of Sosandra, Doctor or Vet?, ZPE 22 (1976): 93–96.
O'Brien-Moore 1942	A. O'Brien-Moore, M. Tullius Cratippus, Priest of Rome, YClS 8 (1942): 23–50.
Oehler 1905	J. Oehler, ἐφήβαρχος, RE V 1–2 (1905): 2735–2736.
Oehler 1912	J. Oehler, γυμνασίαρχος, RE VII.2 (1912): 1969–2004.
Oehler 1912	J. Oehler, Gymnasium, RE VII.2 (1912): 2004–2026.
O'Grady 2008	P. O'Grady, The Sophists, London 2008.
Ohlemutz 1940	E. Ohlemutz, Die Kulte und Heiligtümer der Götter in Pergamon, Würzburg 1940
Oktan 2011	M. Oktan, Roma'nın Anadolu'daki Yapı Politikası, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya 2011.
Oliver 2012	G. Oliver, The Agoranomoi at Athens, ed. L. Capdetrey – C. Hasenohr, Agoranomes et édiles. Institutions des marchés antiques (Scripta Antiqua 44), Bordeaux: Ausonius (2012): 81–100.
Oliver 1949	J. H. Oliver, Two Athenian Poets, Hesperia Supplements 8 (1949): 243–258.
Oliver 1950	J. H. Oliver, The Athenian Expounders of the Sacred and Ancestral Law, John Hopkins Press 1950.
Oliver 1967	J. H. Oliver, The Sacred Gerusia and the Emperor's Consilium, Hesperia 36 (1967): 329–335.

Oliver 1968	J. H. Oliver, The Ancestry of Gordian I, AJPh 89/3 (1968): 345–347.
Oliver 1970	J. H. Oliver, Marcus Aurelius: Aspects of Civic and Cultural Policy in the East, Princeton 1970.
Oliver 1983	J. H. Oliver, The Civic Tradition and Roman Athens, Baltimore – London 1983.
Oliver 1989	J. H. Oliver, Greek Constitutions of Early Roman Emperors from Inscriptions and Papyri, Philadelphia 1989.
Orlin 2016	E. Orlin (Ed), Routledge Encyclopedia of Ancient Mediterranean Religions, New York 2016.
O'Sullivan 1997	N. O'Sullivan, Caecilius: The Canons of Writers, and the Origins of Atticism. Şurada: Roman Eloquence: Rhetoric in Society and Literature, ed. W. J Dominik, London 1997.
Özlem – Aytaçlar 2006	P. Ö. Aytaçlar, Yazıtlar ve Antik Kaynaklar Işığında Batı Anadolu'da Entelektüeller, İstanbul 2006.
Öztürk 2006	H. S. Öztürk, MÖ. II.–MS. IV. Yüzyıllarda Likya – Pamfilya Bölgesi'nde Kırsal Alan Güvenliği, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2006.
Öztürk 2008	B. Öztürk, Kuruluşundan Bizans Devri Sonuna Kadar Tios Antik Kenti, Arkeoloji Sanat 128 (2008): 63–78.
Öztürk 2010	B. Öztürk, Roma İmparatorluk Çağı Küçükasyası'nda Dionysos Kültü, İstanbul 2010.
Öztürk 2011	B. Öztürk, Tios/Tieion (Zonguldak – Filyos) Antik Kenti Epigrafik Araştırmaları ve Tarihsel Sonuçları, KATUDER, I. Uluslararası Karadeniz Kültür Kongresi (6–9 Ekim 2011): 505–527.
Papalas 1981	A. J. Papalas, Herodes Atticus: An Essay on Education in the Antonine Age, History of Education Quarterly 21 (1981): 171–188.
Parke 1985	H. W. Parke, The Oracles of Apollo in Asia Minor, London 1985.
Parke 1986	H. W. Parke, The Temple of Apollo at Didyma: The Building and Its Function, JHS 106 (1986): 121–131.

Parsons 1952	E. Parsons, The Alexandrian Library, London 1952.
Paz de Hoz 1999	M. Paz de Hoz, Die lydischen Kulte im Lichte der griechischen Inschrifte, AMS 36, Bonn 1999.
Peachin – Preuss 1997	M. Peachin, G. Preuss, Die Karriere des Aspasius Paternus? ZPE 116 (1997): 176–192.
Peker 2012	G. Peker, Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Pamphylia'da Kent Memuriyetleri, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya 2012.
Penella 1979	R. J. Penella, Philostratus' Letter to Julia Domna, Hermes 107 (1979): 161–168.
Perry 1964	B. E. Perry, Secundus the Silent Philosopher, Oxford 1964.
Petzl 1987	G. Petzl, Die Inschriften von Smyrna II, Bonn 1987.
Petzl – Schwertheim 2006	G. Petzl – E. Schwertheim, Hadrian und die dionysischen Künstler. Drei in Alexandria Troas neugefundene Briefe des Kaisers an die Künstler – Vereinigung, AMS 58, Bonn 2006.
Pestalis – Diomidis 2010	A. Pestalis–Diomidis, Truly Beyond Wonders: Aelius Aristides and the Cult of Asklepios, Oxford 2010.
Pflaum 1960	H. G. Pflaum, Les carrières procuratoriennes équestres sous le Haut – Empire Romain, Paris 1960.
Pleket 1975	H. W. Pleket, Games, Prizes, Athletes and Ideology: Some Aspects of the History of Sport in the Greco-Roman World, Arena I (1975): 49–89.
Pleket 1976	H. W. Pleket, Olympic Benefactors, ZPE 20 (1976): 1–18.
Pleket 1978	H. W. Pleket, New Inscriptions from Lydia, Talanta 10–11 (1978): 74–91.
Pleket 1995	H. W. Pleket, Mass – Sport and Local Infrastructure in the Greek Cities of Roman Asia Minor, Stadion XXIV, 1 (1995) Colloquium ― Agonistik in der römischen Kaiserzeit. Landhaus Rothenberge bei Münster 25–27 (1995): 151–171.
Pleket 1998	H. W. Pleket, Political Culture and Political Practise in Cities of Asia Minor in the Roman Empire. Şurada: Politische Theorie und Praxis im Altertum, ed. W. Schuller, Dramstadt (1998): 204–216.
Pomery 2007	S. B. Pomeroy, The murder of Regilla: A case of domestic

violence in antiquity, Harvard University Press 2007.

Poliakoff 1987 — M. B. Poliakoff, Combat Sports in the Ancient World: Competition, Violence, and Culture, USA 1987.

Poljakov 1989 — F. B. Poljakov, Die Inschriften von Tralleis und Nysa I, Bonn 1989.

Pouilloux 1967 — J. Pouilloux, Une famille de sophistes thessaliens à Delphes au IIe s. Ap. J. – C., REG 80 (1967): 379–384.

Price 1984 — S. R. F. Price, Rituals and Power: The Roman Imperial Cult in Asia Minor, Cambridge University Press 1984.

S. R. F. Price, Ritüel ve İktidar: Küçük Asya'da Roma İmparatorluk Kültü (Çev. T. Esin), Ankara 2004.

Puech 2002 — B. Puech, Orateurs et Sophistes Grecs Dans Les Inscriptions D'époque Impériale, Paris 2002.

Quaß 1983 — F. Quaß, Ein fragwürdiger Senator aus Prusias ad Hypium (Bithynien), ZPE 50 (1983): 187–194.

Quaß 1993 — F. Quaß, Die Honoratiorenschicht in den Städten des griechischen Ostens: Untersuchungen zur politischen und sozialen Entwicklung in hellenistischer und römischer Zeit, Stuttgart 1993.

Quant 1912 — G. Quant, De Baccho ab Alexandri aetate in Asia Minore culto, Halenses 1912.

Radt 1999 — W. Radt, Pergamon: Geschichte und Bauten einer antiken Metropole, Darmstadt 1999.

Radt 2002 — W. Radt, Pergamon: Antik Bir Kentin Tarihi ve Yapıları (Çev. S. Tammer), Yapı kredi Yayınları 2002.

Raggi 2004 — A. Raggi, Cittadinanza coloniaria e cittadinanza romana, in G. Salmeri. Şurada: Colonie romane nel mondo greco (Minima Epigraphica et Papyrologica, Suppl. 3.), ed. A. Raggi – A. Barone, Rome (2004): 55–68.

Ramsay 1916 — W. M. Ramsay, *Colonia Caesarea* (Pisidian Antioch) in the Augustan Age, JRS VI (1916): 83–134.

Ramsay 1919 — W. M. Ramsay, A Noble Anatolian Family of the Fourth Century, CR. 33/1/2 (1919): 1–9.

Ramsay 1975 — W. M. Ramsay, The Cities and Bishoprics of Phrygia: Being an

Essay of the Local History of Phrygia from the Earliest Times to the Turkish Conquest, New York 1975.

Raubitschek 1966 — A. E. Raubitschek, Greek Inscriptions, Hesperia 35/3 (1966): 241–251.

Rawson 1985 — E. Rawson, Intellectual Life in the Late Roman Republic, London 1985.

Reardon 1971 — B. P. Reardon, Courants littéraires grecs des Iıe et IIIe siècles après J. – C., Paris 1971.

Rehm 1958 — R. Rehm, Didyma II: Die Inschriften, Berlin 1958.

Reid 1913 — J. S. Reid, The Municipialities of the Roman Empire, Cambridge 1913.

Reinhold 1970 — M. Reinhold, History of Purple as a Status Symbol in Antiquity, Bruxelles 1970.

Reitzenstein 2011 — D. Reitzenstein, Die lykischen Bundespriester: Repräsentation der kaiserzeitlichen Elite Lykiens, Berlin 2011.

Rémy 1989 — B. Rémy, Varia Anatolica II Les Carrieres Senatoriales Dans Les Provinces Romaines D'Anatolie Au Haut-Empire (31 av. J.C.–284 ap. J.C.). Pont – Bythinie, Galatie, Cappadoce, Lycie – Pamphylie et Cilicie, İstanbul – Paris 1989.

Reynolds 1981 — J. Reynolds, New Evidence for Imperial Cult in Julio – Claudian Aphrodisias, ZPE 43 (1981): 317–327.

Reynolds 1982 — J. Reynolds, Aphrodisias and Rome: Documents from the excavation of the theatre at Aphrodisias conducted by Kenan T. Erim, together with some related texts. (Journal of Roman Studies Monographs, 1), London 1982.

Reynolds 1991 — J. Reynolds, Epigraphic Evidence for the Construction of the Theatre: 1st c. B.C. to mid. 3rd c. A.D. Şurada: Aphrodisias Papers 2: The Theatre, a Sculptor's Workshop, Philosophers, and Coin–types, ed. R. R. R. Smith – K. T. Erim, Ann Arbor – MI (1991): 15–28.

Riethmüller 2014 — J. W. Riethmüller, Pergamon Asklepieionu. Şurada: Anadolu'da Hellenistik Bir Başkent: Pergamon, ed. F. Pirson – A. Scholl, İstanbul (2014): 492–505.

Rife 2002	J. L. Rife, Officials of the Roman Provinces in Xenophon's Ephesiaca, ZPE 138 (2002): 93–108.
Rigsby 1996	K. J. Rigsby, Asylia: Territorial Inviolability in the Hellenistic World, University of California Press 1996.
Rives 1999	J. B. Rives, The Decree of Decius and the Religion of Empire, JRS 89 (1999): 135–154.
Roberts 1948	J. Robert – L. Robert, Hellenica, Recuil d'épigraphie de Numismatique et d'Antiquités Grecques VI, Paris 1948.
Roberts 1954	J. Robert – L. Robert, La Carie II: Histoire et géographie historique avec le recueil des inscriptions antiques: Tome II. Le Plateau de Tabai et ses environs, Paris 1954.
Roberts 1971	J. Robert – L. Robert, Bulletin épigraphique. Şurada: Revue des Études Grecques, tome 84, fascicule 401-403, Juilletdécembre (1971): 397–540.
Robert 1928	L. Robert, Études Épigraphiqùes, Première Série, BCH 52 (1928): 407–425.
Robert 1940	L. Robert, Les gladiateurs dans l'Orient grec, Paris 1940.
Robert 1949	L. Robert, Hellenica VII, Paris 1949.
Robert 1960	L. Robert, Inscriptions de Didymes et de Milet, Hellenica XI/XII (1960): 449–489.
Robert 1966	L. Robert, Inscriptions d'Aphrodisias, Antiquité Classique 36/2 (1966): 377–432.
Robert 1969	L. Robert, Laodicée du Lycos: Le Nymphée, Campagnes (1961–1963), Paris 1969.
Robert 1977	L. Robert, Documents d'Asie Mineure, BCH 101 (1977): 43–132.
Robert 1978a	L. Robert, Malédictions funéraires grecques, CRAI 122 (1978): 241–289.
Robert 1978b	L. Robert, Documents d'Asie Mineure, BCH 102 (1978): 395–543.
Rogers 1992	G. M. Rogers, The Assembly of Imperial Ephesos, ZPE 94 (1992): 224–228.
Rogers – Peppler 1944	R. S. Rogers – C. W. Peppler, Review: Yale Classical Studies, VIII. Edited by Austin M. Harmon and Alfred R. Bellinger. New

	Haven, Yale Univ. Press, 1942. Pp. 178, AJPh 65, No. 3 (1944): 287–289.
Rohde 1886	E. Rohde, Die asianische Rhetorik und die zweite Sophistik, RhM 41 (1886): 170–190.
Roisman–Worthington–Waterfield 2015.	J. Roisman – I. Worthington – R. Waterfield, Lives of the Attic Orators, Texts from Pseudo-Plutarch, Photius and the Suda, Oxford 2015.
Roozenbeek 1993	H. Roozenbeek, Another Archiatros from Ephesos?, EA 21 (1993): 103–105.
Rothe 1989	S. Rothe, Kommentar zu ausgewählten Sophistenviten des Philostratos, Heidelberg 1989.
Roueché 1993	C. Roueché, Performers and Partisans at Aphrodisias in the Roman and Late Roman Periods, London 1993.
Rozenfeld 2005	B. T Rozenfeld, Markets And Marketing in Roman Palestine, Leiden – Boston 2005.
Rutherford 2009	I. Rutherford, Black sails to Achilles. The Thessalian pilgrimage in Philostratus' Heroicus. Şurada: Philostratus, ed. E. Bowie – J. Elsner, Cambridge (2009): 230–247.
Rutledge 1960	Harry C. Rutledge, Herodes the Great: Citizen of the World, The Classical Journal 56 (1960): 97–109.
Rüpke 2007	J. Rüpke, The Religion of the Romans, Cambrige 2007.
Salmeri 1982	G. Salmeri, La politica e il potere: saggio su Dione di Prusa, Università di Catania 1982
Salmeri 2000	G. Salmeri, Dio, Rome and the Civic Life of Asia Minor. Şurada: Dio Chrysostom: Politics, Letters, and Philosophy, ed. S. Swain, Oxford University Press (2000): 53–92.
Salmon 1957	E. T. Salmon, A History of the Roman World from 30 BC. to AD. 138, London 1957.
Samuel 1972	A. E. Sameul, Greek and Roman Chronology: Calendars and Years in Classical Antiquity, München 1972.
Sandy 1997	G. Sandy, The Greek World Of Apuleius and The Second Sophistic, Leiden – New York – Köln 1997.
Sarıkaya 2009	S. Sarıkaya, Hellenistik Dönem'de Asylia: Ionia ve Karia'daki

Tapınaklarla Birlikte Kent ve Egemenlik Alanına Tanınan Hiera Kai Asylia, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya 2009.

Sayles 1998 — W. G. Sayles, Ancient Coin Collecting: Roman Provincial CoinsVol. IV: Roman Provincial Coins, USA 1998.

Schachter – Marchand 2013 — Schachter – F. Marchand, Fresh Light on the Institutions and Religious Life of Thespiai: Six New Inscriptions from the Thespiai Survey. Şurada: Epigraphical Approaches to the Post-Classical Polis: Fourth Century BC to Second Century AD, ed. P. Martzavou – N. Papazarkadas, Oxford (2013): 277–300.

Schiller 1978 — A. A. Schiller, Roman Law: Mechanisms of Development, Paris–New York 1978.

Schissel 1926 — O. Schissel, Die Familie des Minukianos, Klio 21 (1926): 361–373.

Schmid 1887 – 1896 — W. Schmid, Der Atticismus in seinen Hauptvertretern von Dionyius von Halikarnass bis auf den zweiten Philostrat I–IV, Stuttgart 1887–1896.

Schmitz 1997 — T. Schmitz, Bildung und Macht: Zur sozialen undpolitischen Funktion der zısoeiten Sophistik in der griechischen Welt der Kaiserzeit, München: Berck 1997.

Scholz 2004 — P. Scholz, Elementarunterricht und intellektuelle Bildung im hellenistischen Gymnasion. Şurada: Das hellenistische Gymnasion, ed. D. Kah – P. Scholz, Berlin (2004): 103–128.

Schulte 1994 — C. Schulte, Die Grammateis von Ephessos. Schraibamt und Sozialstruktur in einer Provinzhaupstadt des römischen Kaiserreiches, Stuttgart 1994.

Schulthess 1935 — O. Schulthess, *Neopoioi*, RE XVI (1935): 2433–2439.

Schumacher 1988 — L. Schumacher, Römische Inschriften, Stuttgart 1988.

Schwandner 1990 — E.-L. Schwandner, Beobachtungen zur hellenistischen Tempelarchitektur in Pergamon. Şurada: Hermogenes und die hochhellenistische Architektur, ed. W. Hoepfner – E.-L. Schwandner, Mainz am Rhein (1990): 80–102.

Schwarzer 2014 — H. Schwarzer, Attaloslar ve Hükümdar Kültü. Şurada: Anadolu'da

Hellenistik Bir Başkent: Pergamon, ed. F. Pirson – A. Scholl, İstanbul (2014): 404–419.

Settipani 2000 C. Settipani, Continuité gentilice et continuité sénatoriale dans les familles sénatoriales romaines à l'époque impériale, University of Oxford 2000.

Seyffert 1895 O. Seyffert, A Dictionary of Classical Antiquities: Mythology, Religion, Literature and Art, London – New York 1895.

Sheppard 1981 A. R. R. Sheppard, R.E.C.A.M. Notes and Studies No. 7: Inscriptions from Uşak, Denizli and Hisar Köy, AS 31 (1981): 19–27.

Sherk 1988 R. Sherk, The Roman Empire: Augustus to Hadrian, Cambridge 1998.

Sherk 1990 R. K. Sherk, Eponymous Officials Greek Cities I, ZPE 83 (1990): 249–288.

Sherk 1991 R. K. Sherk, Eponymous Officials Greek Cities III, ZPE 88 (1991): 225–260.

Sherk 1992 R. K. Sherk, Eponymous Officials Greek Cities IV, ZPE 93 (1992): 223–272.

Sherk 1993 R. K. Sherk, Eponymous Officials Greek Cities V, ZPE 96 (1993): 267–295.

Sherwin – White 1966 A.N. Sherwin – White, The Letters of Pliny: A Historical and Social Commentary, Oxford 1966.

Sidebottom 2009 H. Sidebottom, Philostratus and the Symbolic Roles of the Sophist and Philosopher. Şurada: Philostratus, ed. E. Bowie – J. Elsner, Oxford (2009): 69–99.

Smallwood 1962 E. Mary Smallwood, Atticus, Legate of Judaea under Trajan, JRS 52 (1962): 131–133.

Smith 1993 M. F. Smith, The Epicurean Inscription, Diogenes of Oinoanda, Napoli 1993.

Smith 1996 M. F. Smith, The Philosophical Inscription of Diogenes of Oinoanda, Ergänzungsbände zu den Tituli Asiae 20, Wien 1996.

Smith 1998 M. F. Smith, Excavations at Oinoanda 1997: The New Epicurean texts, Anatolian Studies 48 (1998): 125–70.

Smith 2003	M. F. Smith, Supplement to Diogenes of Oinoanda, the Epicurean Inscription, Napoli 2003.
Smith 2004	M. F. Smith, In praise of simple life: a new fragment of Diogenes of Oinoanda, Anatolian Studies 54 (2004): 35–46.
Smith 1993	R. R. R. Smith, The Monument of C. Julius Zoilos, Mainz 1993.
Smith 1842	W. Smith, A Dictionary of Greek and Roman Antiquities, London 1842.
Smith – Rustafaell 1902	C. Smith – R. Rustafaell, Inscriptions from Cyzicus, JHS 22 (1902): 190–207.
Sokolowski 1973	F. Sokolowski, On the New Pergamene Lex Sacra, GRBS 14 (1973): 407–413.
Sokolowski 1979	F. Sokolowski, Τὰ ἔνπυρα: On the Mysteries in the Lydian and Phrygian Cults, ZPE 34 (1979): 65–69.
Solmsen 1940	F. Solmsen, Some Works of Philostratos the Elder, TAPhA 71 (1940): 556–572.
Southern 2015	P. Southern, The Roman Empire from Severus to Constantine, Second Edition, London – New York 2015.
Soyöz 1999	U. Soyöz, Temples of Apollp at Didyma and Klaros in Ionia as the Center for the Oracular and Political Activity, Master of Arts in the Department of Architectural History, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Orta Doğu teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1999.
Spawforth 1980	A. J. S. Spawforth, Sparta and the Family of Herodes Atticus: A Reconsideration of the Evidence, ABSA 75 (1980): 203–220.
Stamm 2003	C. Stamm, Vergangenheitsbezug in der Zweiten Sophistik? Die Varia Historia des Claudius Aelianus, Frankfurt am Main 2003.
Stanton 1973	G. R. Stanton, Sophists and Philosophers: Problems of Classification, AJPh 94 (1973): 350–364.
Stebnicka 2006	K. Stebnicka, Die Münzen der Sophisten und Rhetoren aus der Zeit der zweiten Sophistik, Palamedes 1 (2000): 167–184.
Stephan 2001	E. Stephan, Honoratioren, Griechen, Polisbürger, Kollektive Identitäten innerhalb der Oberschicht des kaiserzeitlichen Kleinasien, Göttingen 2001.

Steskal 2001	M. Steskal, Zur den Stiftungen des M. Claudius P. Vedius Antoninus Phaedrus Sabinianus und ihrem Echo in Ephesos, Tyche 16 (2001): 177–188.
Steuernagel 2008	D. Steuernagel, Der Apollontempel von Didyma und das Orakel in der römischen Kaiserzeit: Statte und Medium religiöser Kommunikation. Şurada: Medien religiöser Kommunikation im Imperium Romanum, ed. G. Schörner – D. S. Erker, Stuttgart (2008): 122–140.
Stevenson 2001	G. Stevenson, Power and Place: Temple and Identity in the Book of Revelation, Berlin – New York 2001.
Strubbe 1987	J. H. M. Strubbe, The Sitonia in the Cities of Asia Minor under the Principate, EA 10 (1987): 45–82.
Strubbe 1989	J. H. M. Strubbe, The Sitonia in the Cities of Asia Minor under the Principate II, EA 13 (1989): 99–122.
Swain 1991	S. Swain, The Reliability of Philostratus's Lives of the Sophists, Classical Antiquity 10/1 (1991): 148–163.
Swain 1996	S. Swain, Hellenism and Empire: Language, Classicism, and Power in the Greek World AD 50–250, Oxford 1996.
Syme 1977	R. Syme, The Enigmatic Sospes, JRS 67 (1977): 38–49.
Syme 1980	R. Syme, An Eccentric Patrician, Chiron 10 (1980): 427–448.
Şahin 1996	S. Şahin, Perge Kentinin Kurucuları ve Plancia Magna, ADALYA I (1996): 45–52.
Şahin 1999	S. Şahin, Die Inschriften von Perge, Teil I, Bonn 1999.
Şahin 2004	S. Şahin, Die Inschriften von Perge, Teil II, Bonn 2004.
Şahin 2015	S. Şahin, Lykiarkes Sorunu, Akron 10: Eskiçağ Yazıları 8, İstanbul 2015.
Şahin – Sayar 1982	S. Şahin – M. H. Sayar, Fünf Inschriften aus dem Gebiet des Golfes von Nikomedeia, ZPE 47 (1982): 43–50.
Takmer – Oktan 2013	B. Takmer – M. Oktan, Parerga zum Stadiasmus Patarensis (11): Die lykische Stadt Neisa, Gephyra 10 (2013): 50–93.
Tanrıver 1991	C. Tanrıver, Some New Texts Recording Occupations, EA 18 (1991): 79–82.
Tissot 1878	C. J. Tissot, Inscriptions de Milo, BCH 2 (1878): 521–523.

Tod 1957	M. N. Tod, Sidelights on Greek Philosophers, JHS 77/1 (1957): 132–141.
Tomova – Hollenstein 1978	G. Tomova – L. Hollenstein, Neue Meilensteine aus Bulgarien, Epigraphica 40 (1978): 91–121.
Trapp 1997	Michael B. Trapp, Maximus of Tyre: The Philosophical Orations, Oxford University Press 1997.
Thonemann 2004	P. J. Thonemann, Polemo, Son of Polemo (Dio, 59.12.2), EA 37 (2004): 144–150.
Tobin 1997	J. Tobin, Herodes Attikos and the City of Athens: Patronage and Conflict Under the Antonines, Amsterdam 1997.
Tod 1957	M. N. Tod, Sidelights on Greek Philosophers, JHS 77/1 (1957): 132–141.
Todd 1944	O. J. Todd, Review, CPh 39/1 (1944): 61–63.
Tomava – Hollenstein 1978	V. G. Tomava – L. Hollenstein, Neue Meilensteine aus Bulgarien Epigraphica 40 (1978): 91–121.
Trebilco 1991	P. R. Trebilco, Jewish Communities in Asia Minor, Cambridge 1991.
Tüner–Önen 2008	N. Tüner Önen, Phaselis Antik Kenti ve Teritoryumu, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya 2008.
Türkan 2012	A. Türkan, Men, Mensis, Moon/Ay Tanrı Men, Özellikleri ve Kültü. Şurada: Ömer Çapar'a Armağan, ed. T. Yiğit – M. A. Kaya – A. Sina, Ankara (2012): 333–348.
Üreten 2012	H. Üreten, Menderes Magnesia'si ve Artemis Neokoros Onuru, JASS 5/4 (2012): 271–291.
Várhelyi 2010	Z. Várhely, The Religion of Senators in the Roman Empire: Power and the Beyond, Cambridge 2010.
Volkmann 1901	R. Volkmann, Die Rhetorik der Griechen und Römer, Munich 1901.
Vollgraff 1904	W. Vollgraff, Inscriptions d'Argos, BCH 28 (1904): 420–429.
Vollgraff 1905	W. Vollgraff, Note sur une inscription d'Argos, BCH 29 (1905): 318.
Weaver 1972	P. R. C. Weaver, Familia Caesaris: A Social Study of the

Emperor's Freedmen and Slaves, Cambridge 1972.

Weiss 1994 — P. Weiss, Die Stadt im Imperium Romanum. Şurada: Das alte Rom – Geschichte und Kultur des Imperium Romanum, ed. M. Jogen, München 1994.

Whitmarsh 2001 — T. Whitmarsh, Greek Literature and the Roman Empire, Oxford University Press 2001.

Whitmarsh 2005 — T. Whitmarsh, The Second Sophistic, Oxford University Press 2005.

Whitmarsh 2009 — T. Whitmarsh, Performing heroics. Language, landscape and identity in Philostratus' Heroicus. Şurada: Philostratus, ed. E. Bowie – J. Elsner, Cambridge (2009): 205–229.

Wickkiser 2008 — B. L. Wickkiser, Asklepios, Medicine, and the Politics of Healing in Fifth-Century Greece, Baltimore 2008.

Wilamowitz-Möllendorff 1900 — U. v. Wilamowitz-Möllendorff, Asianismus und Atticismus, Hermes 35 (1900): 1–52.

Wilson 2010 — N. Wilson, Encyclopedia of Ancient Greece, New York 2010.

Winter 1996 — E. Winter, Staatliche Baupolitik und Baufürsorge in den römischen Provinzen des kaiserzeitlichen Kleimasien, Bonn 1996.

Winter 1997 — B. W. Winter, Philo and Paul Among the Sophists, Cambridge 1997.

Witt 1977 — P. D. M. Witt, The Judicial Function of the Strategos in the Roman Period, Ann Arbor 1977.

Worthing 1994 — I. Worthing, The Canon of the Ten Attid Orators. Şurada: Persuasion – Greek Rhetoric in Action, ed. I. Worthing, London (1994): 244–263.

Wörrle 1988 — M. Wörrle, Stadt und Fest im kaiserzeitlichen Kleinasien: Studien zu einer agonistischen Stiftung aus Oinoanda, Munich 1988.

Wörrle 1990 — M. Wörrle, Inschriften von Herakleia am Latmos II. Das Priestertum der Athena Latmia, Chiron 20 (1990): 19–58.

Wörrle 1992 — M. Wörrle, Neue Inschriftenfunde aus Aizanoi, Chiron 22 (1992): 337–376.

Wörrle 2000 — M. Wörrle, Pergamon um 133 v.Chr., Chiron 30 (2000): 543–576.

Wörrle 2007 — M. Wörrle, Zu Rang und Bedeuntung von Gymnasion und

	Gymnasiarche im hellenistischen Pergamon, Chiron 37 (2007): 501–516.
Yakut 2015	A. Yakut, Smyrna'yı MS. 177 Yılı Depreminden Kurtaran Aelius Aristeides'in 18. 19. ve 20. Söylevleri, TAD 34/58 (2015): 489–506.
Yegül 1992	F. Yegül, Baths and Bathing in Classical Antiquity, USA 1992.
Yıldız 2003	N. Yıldız, Antik Çağ Kütüphaneleri, İstanbul 2003.
Yurtsever 2015	A. Yurtsever, Neokoros Düşüncesinin Kökeni ve Gelişimi: Tanrı, Kutsal Krallık ve Yönetici İlişkisi, AUSBD 15/2 (2015): 1–16.
Zamfir 2013	K. Zamfir, Men and Women in the Household of God: A Contextual Approach to Roles and Ministries in the Pastoral Epistles, Göttingen 2013.
Zimmermann 1992	M. Zimmermann, Untersuchungen zur Historischen Landeskunde Zentrallykiens, Bonn 1992.
Zanon 2009	C Piok Zanon, The Sanctuary of Demeter at Pergamon: Architecture and Dynasty in the Early Attalid Capital, Yayımlanmamış Doktora Tezi, University of Pittsburgh the Department of the History of Art and Architecture 2009.
Zuiderhoek 2009	A. Zuiderhoek, The Politics of Munificence in the Roman Empire: Citizens, Elites and Benefactors in Asia Minor, Cambridge 2009.

EK 1–TABLOLAR

Tablo 1 Yazıtlarda Adı Geçen Sofistler ve Görevleri

İsim	Tarih	Yazıtın Bulunduğu Yer	Görevleri/Nitelikleri
Adı Bilinmeyen Bir Sofist	I. yy	Ephesos	σοφιστής ἐπεμελήθη τῆς Ὀλυμπιάδος.
Adı Bilinmeyen Bir Sofist	II. yy.	Ephesos	σοφιστής
Arkhe…..	II.–III. yy	Makedonia	ῥήτωρ, σοφὸς
Claudius Aurelius Zelos	III. yy	Aphrodisias	ἀρχιερεύς, σοφιστὴς, κτίστης τῶν μεγίστων ἔργων ἐν τῇ πόλει, ταμίας, ῥήτωρ
Crispinus	?	Alabanda	σοφιστής
Eisidoros	II. yy	Smyrna	σοφιστής
Eragatianus Menodoros	III. yy	Perge	σοφιστὴς, καὶ πρῶτος τῆς ἐπαρχείας
Eudemos	IV. yy	Roma	σοφιστὴς Ῥωμέων
Eupeithios	IV. yy	Aphrodisias	σοφιστής
Flavius Philostratos	III. yy	Erythrai	σοφιστής
Hadrianus	II. yy	Ephesos	σοφιστής
Iulius Aurelius Kharidemos Iulianus	III. yy	Aphrodisias	σοφιστὴς, ἱερέα διὰ βίου θεοῦ Διονύσου
Khaireas	II.–III. yy	Aphrodisias	σοφιστής
Longinus	II.–III. yy	Nikaia	ῥήτωρ, σοφιστὴς
Lucius Antonius Pollianus	II. yy	Philadelpheia	σοφιστής καὶ κτίστης καὶ διὰ βίου σειτοδότις καὶ στεφανηφόρος
L. Flavius Stlaccius	?	Aleksandreia Troas	σοφιστὴς
Manius Acilius Glabrio Gnaeus Cornelius Severus?	II. yy	Ephesos	ὑπατικός, πρεσβευτὴς Ἀσίας λογιστὴς Ἐφεσίων
Marcius Acilius Diodotos	III. yy	Asklepieion	σοφιστής
Marcus Antonius Polemon	II. yy	Smyrna	σοφιστής
M. Fl. Antonius Lysimakhos	II. yy	Aphrodisias	ἀρχιερεύς, σοφιστὴς, γυμνασίαρχος, στεφανηφόρος, νεοποιός, ἀγωνοθέτης δι’ αἰῶνος Λυσιμαχήων ἀγώνων
Menekrates-Poseidonios	I - II. yy	Mytilene	στεφαναφόρος, σοφιστής
Papirius Herakleitos (Larandalı)	?	Roma	σοφιστής
Publius Aelius Antiokhos	III. yy	Sebastopolis	λογιστεύοντος, σοφιστής
Publius Aelius Antipatros	II.–III. yy	Ephesos	διδάσκαλος, καὶ ἡ τάξις τῶν Ἑλληνικῶν ἐπιστολῶν
Publius Ailius Samios İsokrates	II. yy	Ostia	Νικομηδεὺς καὶ Ἐφέσιος σοφιστής
Publius Anteius Antiokhos	?		σοφιστής
Publius Hordeonius Lollianus	II. yy	Ephesos	σοφιστής, ῥήτωρ
Quintus Lollius Kharidemos	?	Tenedos	σοφιστής, βυζάντιος
Seccius Trophimos (Sideli)	II.- III. yy	Roma	σοφισττὴς
Soteros	II. yy	Ephesos	σοφιστής ῥήτωρ
Tib. Claudius Flavianus Dionysios	II. yy	Ephesos	ῥήτωρ καὶ σοφιστής, [δ]ὶς ἐπίτροπος τοῦ Σεβαστοῦ

Tablo 1 Başlığı (Devamı)

İsim	Tarih	Yazıtın Bulunduğu Yer	Görevleri/Nitelikleri
Tiberius Claudius Nikomedes	III. yy	Asklepieion	νεωκόρος, σοφιστὴς
Tib. Claudius Rufinus	MS. 198/209	Smyrna	σοφιστὴς, στρατηγός
Tib. Claudius Rufus	II. yy	Kyzikos	σοφιστὴς
Titus Flavius Damianos	II. yy	Ephesos	εὐεργέτης γραμματεύσαντα πανηγυριαρχήσαντα
Titus Flavius Hypsikles	II. yy	Ephesos	
T. Flavius Modestos	II. yy	Attaleia	σοφιστὴς

Tablo 2 Yazıtlarda Adı Geçen Retorlar ve Görevleri

İsim	Tarih	Yazıtın Bulunduğu Yer	Görevleri/Nitelikleri
Arkhe(polis) Arkhem(oros)	II.-III. yy	Thessalonike	Βειθυνὸς τὸ γένος, ῥήτωρ
Athenodoros	II. yy	Hypaipa	στρατηγός, ῥήτωρ
Aulus Mussius Aper	I. yy	Iasos	εὐεργέτης, ῥήτωρ, ποιητής
Aurelius Annianos	III. yy	Thyateira	ἀσιάρχης, ἀρχιερεὺς τῶν Σεβαστῶν, νομικός, ῥήτωρ
Aurelius Septimius Apollonios	221/224	Olympia	ἀρχιερεὺς Ἀσίας ναῶν τῶν ἐν Σάρδεσιν, ῥήτωρ
Bakkhios	Claudius-Vespasianus	Kommagene	ῥήτωρ
Caelius Aelius Secundus	II.-III. yy	Apollonia	ῥήτωρ
Gaius Sallius Aristainetos	II.-III. yy	Syria Roma Amastris Tomis	Legatus Augusti propraetor, Praetor Candidatus Tutelarius, Questor, Aedilis, Curator, Decemvir stlitibus iudicandis, Iuridicus, Septemvir epulonum, Soladis Augustalis, ῥήτωρ
Cornutus	III.-IV. yy	Prusa ad Olympium	ῥήτωρ
Diotrephes	I. yy?	Laodikeia	πρεσβευτής, γυμνασίαρχος, ἱερεύς, εὐεργέτης, ῥήτωρ
Dionysios	?	Kotor	ῥήτωρ
Euandros?	II.-III yy	Nikaia	ῥήτωρ
Gaius Iulius Heliodoros	II. yy	Lydai	Ῥωμαῖος καὶ Λυδάτης, ῥήτωρ
Gaius Rabirius	161/180	Erytharai.	ῥήτωρ
Leonides	?	Artanada	ῥήτωρ
Lollius? Symmakhos	?	Akmonia	λογιστὴς βουλῆς τε καὶ γερουσίας, ῥήτωρ
Lucius Calpurnius Calpurnianus	II.-III yy	Ephesos	ῥήτωρ
Lucius Egnatius Victor Lollianus	II.-III yy	Smyrna Ephesos Prusa Ankyra Miletos Aphrodisias Tralles Koroneia Atina Roma	τῆς Ἀσίας ἀνθύπατος, ἀντιστράτηγος Βειθυνίας καὶ Πόντου, ἐπανορθωτὴς ἀγωνοθέτης, πρεσβευτής, συνήγορος, praefectus Urbis, πρῶτος τῶν ῥητόρων
Marcellus	150/160	Pergamon Asklepieion	ῥήτωρ

Tablo 2 Başlığı (Devamı)

İsim	Tarih	Yazıtın Bulunduğu Yer	Görevleri/Nitelikleri
Marcus Antonius Meleagros	Augustus Dönemi	Alabanda	ἀρχιερεύς τῆς Ῥώμης καὶ τοῦ Σεβαστοῦ Καίσαρος γυμνασίαρχος, ῥήτωρ
M. Aurelius Athenaios	II. yy	Ephesos	ἀρχιερεύς Ἀσίας, νεωκόρος τοῦ Σεβαστοῦ, Τυανεὺς καὶ Ἐφέσιος, ῥήτωρ
Marcus Aurelius Athenaios	222/235	Thyateira	ἀσιάρχης, νεωκόρος, πρύτανις, ῥήτωρ
Marcus Aurelius Kallikles	III. yy	Herakleia/Salbake	λογικὸς
Pomponius Cornelius Lollianus Hedianos	214/300	Smyrna	ἀσιάρχης, ῥήτωρ
Publius Aelius Kleisthenes	–	Atina, Smyrna	Νεικομηδεὺς, , ῥήτωρ
Publius Aelius Pigres (?)	255	Philadelphia	πρεσβευτής, ῥήτωρ
Publius Aelius Antonius Crispinus Metrotimos	Traianus Sonrası	Olympia	Ἀντιοχέα τῆς πρὸς Δάφνην καὶ Κύζικος, ῥήτωρ
Publius Aelius Aristides Theodoros	145/180	Hadrianoutherai	
Publius Flavius Domnos		Antiokheia	ῥήτωρ
(P. Flavius Prudens Pomponianus) Vocantius	II. yy	Sardeis	ῥήτωρ
Quintus Memmius Kharidemos Teuthras	245	Sebaste	ῥήτωρ
Sellius Sulla	II. yy	Philadelphia	ἀσιάρχης, ῥήτωρ
Tiberius Claudius Aristokles	II. yy	Pergamon Olympia	γυμνασίαρχος, ὑπατικός, ῥήτωρ
Tiberius Claudius Aurelius Ktesias	III. yy	Aphrodisias	ῥήτωρ
Tiberius Claudius Pardalas	II. yy	Pergamon, Asklepieion Aizonai	ἀρχιερεύς Ἀσίας ναῶν τῶν ἐν Περγάμῳ, στεφανήφορος, ἀγωνοθέτης, στρατηγός, ἱερεύς, περιθύτης, ῥήτωρ
Tiberius Claudius Polemon	II. yy	Kibyra	ἱππικός, ἀσιάρχης, , εὐεργέτης, ῥήτωρ
Timokrates	–	Antiocheia ad Cragum	ἱερεύς, ῥήτωρ
Titus Flavius Aelianus Artemidoros	II.-III yy	Amyzon	φιλοσοφία καὶ ῥητορικός
Titus Flavius Menandros I	II.-III yy	Ephesos	ἀσιάρχης, ῥήτωρ
Titus Flavius Menandros II	II.-III yy	Ephesos	ἀσιάρχης, γραμματεύς, πρύτανις, ῥήτωρ
(Titus Flavius Sempronius ?) Aquila	II. yy	Ankyra	Ab epistulis Greacis
Tiberius Claudius Frontonianus	II.-III yy	Melos	ἀγωνοθέτης καὶ ἀρχιερεύς Ἀσίας, λογιστής, στρατηγός, κτίστης, εὐσεβής ῥήτωρ
Tralleisli Pythiodoros	V. yy	Aphrodisias	ῥήτωρ
Zenon	II. yy	Sardeis	ῥήτωρ

Tablo 3 Yazıtlarda Adı Geçen Filozoflar ve Görevleri

İsim	Tarih	Yazıtın Bulunduğu Yer	Görevleri/Nitelikleri
Adı Bilinmeyen Bir filozof	II.-III. yy	Ankyra	φιλόσοφος
Adı Bilinmeyen Filozoflar	?	Rhodiapolis	Ἐπικούρειοι φιλόσοφοι
Aelius Aelianus	II. yy	Didyma	προφήτης, φιλόσοφος στεφανηφόρος
Aelius Dionysios	II. yy	Halikarnasos	φιλοσόφου ἀπὸ Μουσείου
Asklepiades Lo……tos		Traianopolis	φιλόσοφος, εὐεργέτης·
Artemidoros	?	Amblada	φιλόσοφος
Aur. Demetrios	III. yy	Nikomedeia	φιλόσοφος
Aur. Stephanos	III. yy	Dorylaion	φιλόσοφος
Avianus Apollonios	II. yy	Hadrianoi pros Olympon? Prusa ad Olympum?	στωϊκὸς φιλόσοφος
Avianius Bassus Polyainos	II. yy	Hadrianoi pros Olympon? Prusa ad Olympum?	φιλόσοφος
Claudius Aisimos	117–138	Aşağı Kırıklar	φιλόσοφος
Cornelius	?	Pergamon	φιλόσοφος
Crispinus	III. yy	Hadrianoi pros Olympon	σοφία
Diogenes	I.-II. yy	Sinope	φιλόσοφος, εὐεργέτης
G. Aelius Flavianus Sulpicius	II. yy	Ankyra	φιλόσοφος, εὐεργέτης, γαλατάρχης
Gaius Valerious Eugenes	III. yy	Selge	φιλόσοφος
Gn. Claudius Severus	II. yy	Ephesos	φιλόσοφος, ὑπατικός, ποντίφικης
Herodotos	?	Pergamon	φιλόσοφος
Hestiaios	II. yy	Miletos	
Iulius Nicetes	II. yy	Klaudioupolis	φιλόσοφος
Kl….	IV.-V. yy	Antiokhia	φιλόσοφος τὰ Πλάτωνος καὶ Σωκράτους
Claudius Paullinus	?	Antiokhia	Philosophos
L. Flavius Hermokrates	III. yy	Pergamon/Asklepieion Phokaia	φιλόσοφος, ἀρχιερέα Ἀσίας ναῶν τῶν ἐν Περγάμωι, στεφανηφόρος
Lucius Septimius Tryphon	III. yy	Pergamon	φιλόσοφος, ἀρχιερεὺς
Lucius Vibius Eumenes	II. yy	Phokaia	φιλόσοφος, στρατηγός βούλαρχος, εἰρήναρχος ἐφήβαρχος, γυμνασίαρχος ἀγορανόμος
Magnus	II.-III. yy	Apollonia ad Rhynd	φιλόσοφος
Magnilla	II.-III. yy	Apollonia ad Rhynd.	φιλόσοφος
Marcus Aurelius Diodoros Kallimedes	?	Aphrodisias	ἐν λειτουργίαις καὶ ἀρ-χαῖς καὶ πρεσβείαις
M. Iulius Eumelos	İmparatorluk Dönemi	Alaca	φιλόσοφος
Marcus Poleitos	II. yy	Traianopolis	φιλόσοφος
Meleargos	?	Epiphaneia Kalykadnos	φιλόσοφος στωικὸν
Menekrates	I.-II. yy	Sosandra	ἰατρός καὶ φιλόσοφος, [ἥρω]α, λογιστής, στρατηγός, γυμνασίαρχος, πρυτανις, ἀγωνοθέτης
Menias	II.-III. yy	Apollonia ad Rhynd	φιλόσοφος
Mouseion'dan Bir Filozof	?	Tavium	φιλόσοφος
Ophellius Laetus	I. yy	Ephesos	φιλόσοφος
Papinios	III. yy	Smyrna	φιλόσοφος

Tablo 3 Başlığı (Devamı)

İsim	Tarih	Yazıtın Bulunduğu Yer	Görevleri/Nitelikleri
P. Avianus Valerius	II. yy	Hadrianoi pros Olympon? Prusa ad Olympum?	φιλόσοφος
Philidas	?	Didyma	προφήτης, φιλόσοφος
Phronton	II.–III. yy	Hamidiye	ἐν τῷ Μουσείου σειτουμένων φιλοσόφων
Plâtoncu Filozof	?	Termessos	Πλατωνικὸς, φιλόσοφος
Publius Flavius Hermokrates	?	Boione	φιλόσοφος
Titus Aurelius Aleksandros	MS. 200	Aphrodisias	φιλόσοφος, διάδοχος (Peripatetik)
Titus Aurelius Aleksandros	MS. 200	Aphrodisias	φιλόσοφος
Ti. Claudius Paulinus	II.-III. yy	Pergamon/Asklepieion	φιλόσοφος
Tralleisli ..ius Secundinus	II. yy	Ephesos	φιλόσοφος
Theon	II. yy	Smyrna	φιλόσοφος
Tullianus	II.-III. yy	Epiphaneia	φιλόσοφος

Tablo 4 Kent Düzeyindeki Memuriyetler

Memuriyet	İsim	Filozof	Sofist	Retor	Yer	Tarih
ἀγορανόμος	Lucius Vibius Eumenes	▲			Phokaia	MS II. yy
	L. Vibullius Hipparkhos Tiberius Claudius Attikos Herodes		▲		Atina	MS 125
ἀγωνοθέτης	L. Vibullius Hipparkhos Tiberius Claudius Attikos Herodes		▲		Atina	MS. 136?
	Marcus Antonius Polemon		▲		Smyrna	MS 117-144
	Marcus Flavius Antonius Lysimakhos		▲		Aphrodisias	MS II. yy
	Menekrates	▲			Sosandra	MS I.-II. yy.
	Tiberius Claudius Pardalas			▲	Aizonai	MS II. yy
	Tiberius Claudius Rufus		▲		Atina (VS)	MS II. yy
ἀρχιερεύς	Lucius Septimius Tryphon	▲			Pergamon	MS 198-209
βούλαρχος	Publius Vibius Eumenes	▲			Phokaia	?
βουλευτής	Aurelius Demetrios	▲			Nikomedeia	MS III. yy
	Gaius Calpurnius Collega Makedon	▲		▲	Antiokheia (Pisidia)	MS. IV yy
	Puplius Flavius Domnos			▲	Delphi	MS. II yy
γραμματεύς	Titus Flavius Damianos		▲		Ephesos	MS II. yy
	Titus Flavius Menandros II			▲	Ephesos	MS II.–III. yy
γυμνασίαρχος	Diotrephes			▲	Antiokheia ad Maeandrum	MS I. yy?
	Marcus Antonius Meleagros			▲	Alabanda	Augustus Dönemi
	Marcus Flavius Antonius Lysimakhos		▲		Aphrodisias	MS II. yy

Tablo 4 Başlığı (Devamı)

Memuriyet	İsim	Filozof	Sofist	Retor	Yer	Tarih
γυμνασίαρχος	Menekrates	▲			Sosandra	MS I.-II yy.
	Lucius Vibius Eumenes	▲			Phokaia	MS II. yy
	Tiberius Claudius Aristokles			▲	Pergamon	MS II. yy
δᾳδοῦχος	Tiberius Claudius Nikomedes		▲		Pergamon	MS II.-III. yy
ἐφήβαρχος	Lucius Vibius Eumenes	▲			Phokaia	MS II. yy
ἱερεύς	Diotrephes			▲	Antiokheia ad Maeandrum	MS I. yy?
	Herakleitos	▲			Rhodiapolis	İmp. Dön.
	Iulius Aurelius Kharidemos (Iulianus)		▲		Aphrodisias	MS III. yy
	Lucius Septimius Tryphon	▲			Pergamon	MS 198-209
	Publius Hordeonius Lollianus		▲	▲	Attika	MS 141/142
	Tiberius Claudius Pardalas			▲	Aizonai	MS II. yy
	Timokrates			▲	Antiocheia ad Cragum	?
ἱεροφάντης	Apollonios		▲		Atina (VS)	MS II.-III. yy
λογιστής	Lollius Symmakhos			▲	Ahat - Devrentköy	?
	Manius Acilius Glabrio Gnaeus Cornelius Severus		▲		Ephesos	MS 152/180
	Menekrates	▲			Sosandra	MS I.-II. yy.
	P. A. Antiokhos		▲		Sebastopolis	MS 222/225
	Tiberius Claudius Frontonianus			▲	Melos	MS II.–III. yy
νεωκόρος	Marcus Aurelius Athenaios			▲	Ephesos	MS II. yy.
	Tiberius Claudius Nikomedes		▲		Asklepieion	MS 217/218
νεωποιός	Claudius Aurelius Zelos		▲	▲	Aphrodisias	MS II. yy
	Marcus Flavius Antonius Lysimakhos		▲		Aphrodisias	MS II. yy
νομικός	Aureliu Annianos			▲	Thyateira	III. yy
	Gaius Sallius Aristainetos'un			▲	Goharia	MS. 216/7
	Lucius Flavius Hermokrates	▲			Pergamon	II.–III. yy
	Lucius Egnatius Victor Lollianus			▲	Goharia	MS. 216/7
	Marcus Antonius Polemon		▲		Smyrna (VS)	II. yy
πανηγυριάρχης	Titus Flavius Damianos		▲		Ephesos	MS 167

Tablo 4 Başlığı (Devamı)

Memuriyet	İsim	Filozof	Sofist	Retor	Yer	Tarih
περιθύτης	Tiberius Claudius Pardalas			▲	Pergamon	MS 138/161
πρεσβευτής	Aleksandros		▲		Seleukeia (VS)	MS 138-161
	Apollonios		▲		Atina (VS)	MS 202
	Dion		▲		Prusa Or.xl. 13-5	MS 98-117
	Diotrephes			▲	Antiokheia ad Maeandrum	MS I. yy?
	Marcus		▲		Byzantium (VS)	MS 117-138
	Marcus Antonius Polemon		▲		Smyrna (VS)	MS 98-117
	Marcus Aurelius Diodoros Kallimedes	▲			Aphrodisias	-
	Nikagoras		▲		Atina (Suda)	MS 244
	Paulos			▲	Tyros (Suda)	MS 98-117
	Publius Aelius Aristides Theodoros		▲		Smyrna	MS 178
	Publius Anteius Antiokhos		▲		Argos	MS 200
	Skopelianos		▲		Klazomenaia (VS)	MS 81-98
προφήτης	Aelius Aelianus	Stoik			Didyma	MS II. yy
	Philidas	Epikurosçu			Karakuyu	?
πρύτανις πρυτανάρχης	Menekrates	▲			Sosandra	MS I.-II. yy.
	Marcus Aurelius Athenaios			▲	Tyateira	MS. 222–235
	Tiberius Claudius Rufus		▲		Kyzikos	MS 138-161
στεφανήφορος	Herakleides		▲		Lykia (VS)	MS 150-230
	Marcus Flavius Antonius Lysimakhos		▲		Aphrodisias	MS II. yy
	Lysias	▲			Tarsus	Augustus Dönemi
	Tiberius Claudius Pardalas			▲	Aizonai	MS II. yy
στρατηγός	Athenodoros			▲	Hypaipa	MS II. yy
	Claudius Rufinus		▲		Smyrna	MS 198/209
	Publius Hordeonius Lollianus		▲	▲	Atina (VS)	
	Menekrates	▲			Sosandra	MS I.-II. yy.
	Lucius Vibius Eumenes	▲			Phokaia	MS II. yy
	Tiberius Claudius Frontonianus			▲	Melos	MS II–III. yy
	Tiberius Claudius Pardalas			▲	Aizonai	MS II. yy

Tablo 4 Başlığı (Devamı)

Memuriyet	İsim	Filozof	Sofist	Retor	Yer	Tarih
ταμίας	Claudius Aurelius Zelos		▲	▲	Aphrodisias	MS II. yy

Tablo 5 Eyalet Düzeyindeki Memuriyetler

Memuriyet	İsim	Filozof	Sofist	Retor	Yer	Tarih
ἀγωνοθέτης	Lucius Egnatius Victor Lollianus			▲	Smyrna	MS 245/248
	Tiberius Claudius Frontonianus			▲	Melos	MS II.–III. yy
ἀρχιερεύς	Aurelius Annianos			▲	Thyateira	MS III. yy
	Aurelius Septimius Apollonios			▲	Olympia	MS. 221/224
	Claudius Aurelius Zelos		▲	▲	Aphrodisias	MS III. yy
	Euodianos		▲		Smyrna	?
	Herakleides		▲		Lykia (VS)	MS. 150-230
	L. Flavius Hermokrates	▲			Pergamon	MS. 200/210
	Marcus Antonius Meleagros			▲	Alabanda	Augustus Dönemi
	Marcus Flavius Antonius Lysimakhos		▲		Aphrodisias	MS II. yy
	Tiberius Claudius Frontonianus			▲	Melos	MS. II.–III. yy
ἀσιάρχης	Aurelius Annianos			▲	Thyateira	MS. III. yy
	Marcus Aurelius Athenaios			▲	Ephesos Thyateira	MS. 222/235
	Pomponius Cornelius Lollianus Hedianus			▲	Smyrna	MS. 214/300
	Sellius Sulla			▲	Philadelphia	MS. II. yy
	Skopelianos		▲		Klazomenaia (VS.)	MS. 81-98
	Tiberius Claudius Polemon			▲	Kibyra	MS. 160-180
γαλατάρχης	G. Aelius Flavianus Sulpicius	▲			Ankyra	MS. II. yy

İmparatorluk Düzeyindeki Memuriyetler

Tablo 6 Senator Sınıfı Memuriyetler

Memuriyet	İsim	Filozof	Sofist	Retor	Yer	Tarih
Decemvir stlitibus iudicandis	Caius Sallius Aristainetos			▲	Roma	II.–III. yy
Iuridicus	Caius Sallius Aristainetos			▲	Roma	II.–III. yy
Pontifex	Cn. Claudius Severus	▲			Ephesos	150/200
Praefectus Urbis	Lucius Egnatius Victor Lollianus			▲	Roma	III. yy
Praetor	Caius Sallius Aristainetos			▲	Roma	II.–III. yy
	Lucius Vibullius Hipparchus Tiberius Claudius Attikos Herodes		▲		Roma	33
Proconsul	Lucius Egnatius Victor Lollianus (Asia)			▲	Smyrna	45–48
	Marcus Postimus Festus	▲			Numidia	II. yy
Questor	Caius Sallius Aristainetos			▲	Roma	II.–III. yy
	Lucius Vibullius Hipparchus Tiberius Claudius Attikos Herodes		▲		Roma	129
Septemvir epulonum	Caius Sallius Aristainetos			▲	Roma	II.–III. yy
Soladis Augustalis	Caius Sallius Aristainetos			▲	Roma	II.–III. yy
Aedilis	Caius Sallius Aristainetos			▲	Roma	II.–III. yy
Consul	Cn. Claudius Severus	▲			Roma (VS)	163
	Lucius Vibullius Hipparkhos Tiberius Claudius Attikos Herodes		▲		Roma (VS)	143
	Publius Aelius Antipatros		▲		Roma (VS)	144/222
	Ti. Claudius Aristokles		▲		Pergama (VS)	170
Correctores	Lucius Egnatius Victor Lollianus (Akhaia)			▲	Koroneia	200/250
	Lucius Vibullius Hipparchus Tiberius Claudius Attikos Herodes		▲		Asia (VS)	125
Curator	Caius Sallius Aristainetos			▲	Roma	II.–III. yy
	Lucius Vibullius Hipparchus Tiberius Claudius Attikos Herodes		▲		Asia (VS)	130
	Tiberius Claudius Rufus		▲		Smyrna (VS)	II. yy

Tablo 7 Atlı Sınıfı (*Equester*) Memuriyetler

Memuriyet	İsim	Filozof	Sofist	Retor	Yer	Tarih
Ab epistulis Greacis	Aleksandros		▲		Seleukeia (VS)	169-179
	C. Avidius Heliodoros	▲			?	117-138
	Hadrianus		▲		Tyros (VS)	192-193
	Keler		▲		(VS)	II. yy
	Publius Aelius Antipatros		▲		Ephesos	144/212
	Sempronius Aquila		▲		Ankyra	II. –III. yy
	Sulpicius (?) Cornellianus		▲		Labedeia	161-180
	T. Aius Sanctus		▲			180-192
	Titus Flavius Sempronius Aquila			▲	Ankyra	II. yy
Legatus Augusti propraetor	Caius Sallius Aristainetos			▲	Tomis	II.–III. yy
	Lucius Egnatius Victor Lollianus (Bithynia–Pontus)			▲	Prusa	193/211
	Lucius Egnatius Victor Lollianus (Galatia)			▲	Lykaon-Savatra	218/222
	Manius Acilius Glabrio Gnaeus Cornelius Severus			▲	Ephesos	152/180
Procurator	Appius Aleksandros	▲			Ephesos	II. yy
	Titus Claudius Flavianus Dionysios		▲	▲	Ephesos	117/138

Tablo 8 Sofistlere, Retorlara ve Filozoflara Verilen Onursal Unvanlar

Görev	İsim	Filozof	Sofist	Retor	Yer	Tarih
εὐεργέτης	Appius Aleksandros	▲			Ephesos/Smyrna	217/218
	Asklepiades Lo……tos	▲			Traianopolis	?
	Aulus Mussius Aper			▲	Iasos	I. yy
	Diogenes	▲			Sinope	I.–II. yy
	Diotrephes		▲	▲	*Antiochia ad Maeandrum*	I. yy (?)
	G. Aelius Flavianus Sulpicius	▲			Ankyra	II. yy
	Iulius Aurelius Kharidemos Iulianus		▲		Aphrodisias	III. yy
	Longinus		▲	▲	Nikaia	II.–III. yy
	Lucius Egnatius Victor Lollianus			▲	Smyrna/Ephesos Tralles/Thespiai Thebai/Iasos	245/248
	Tiberius Claudius Polemon			▲	Kibyra	?
	Titus Flavius Damianos		▲		Ephesos	II. yy

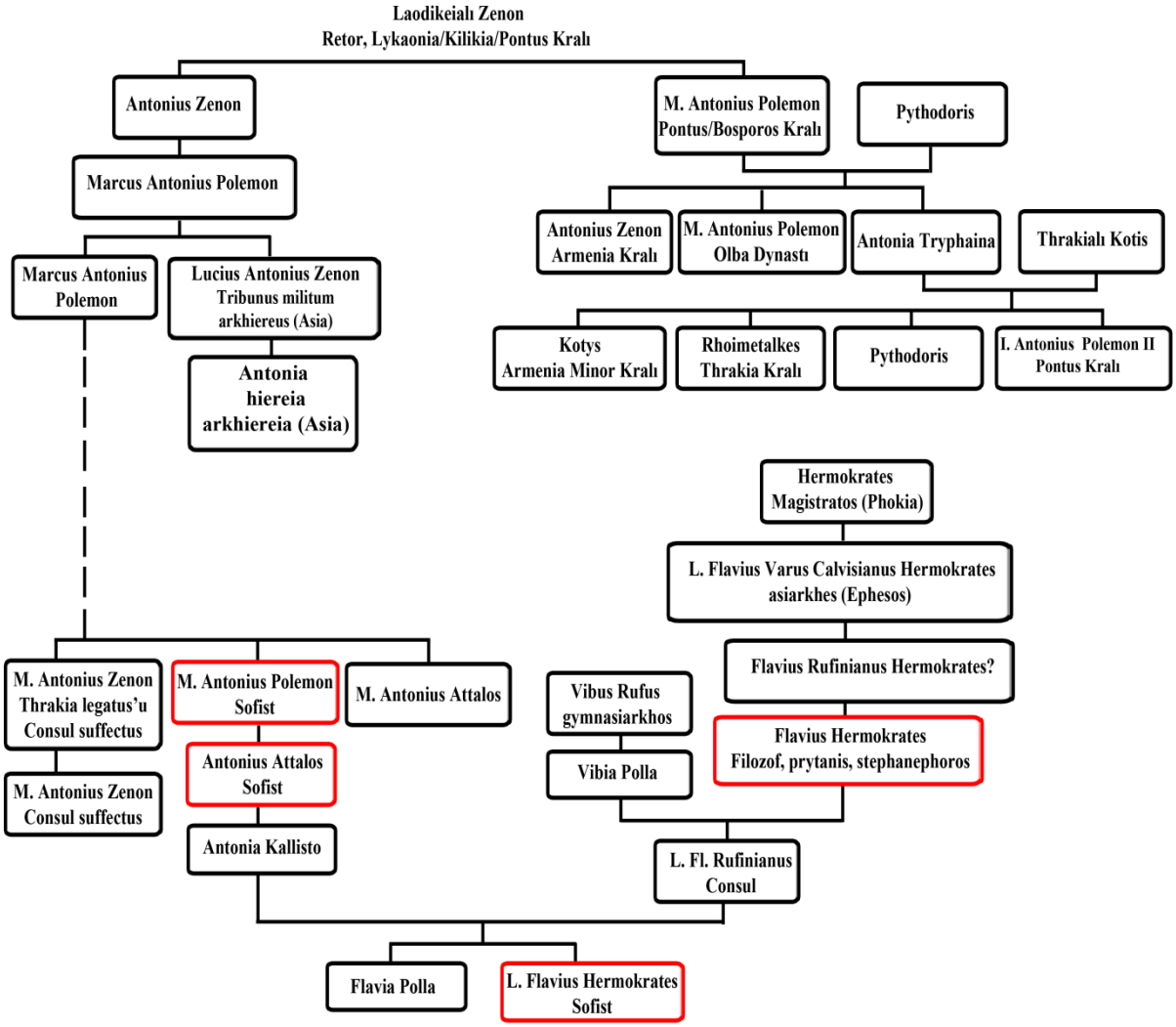
Tablo 8 Başlığı (Devamı)

Görev	İsim	Filozof	Sofist	Retor	Yer	Tarih
κτίστης	Claudius Aurelius Zelos		▲	▲	Nazilli	II. yy
	G. Aelius Flavianus Sulpicius	▲			Ankyra	II. yy
	Gaius Valerious Eugenes	▲			Selge	II.–III. yy
	Lucius Antonius Pollianus		▲		Philadelpheia	II. yy
	Tib. Claudius Frontonianus			▲	Melos	II.–III. yy
οἰκιστής	Tiberius Claudius Frontonianus			▲	Melos	II.–III. yy
τροφεύς	Gaius Valerious Eugenes	▲			Selge	II.–III. yy

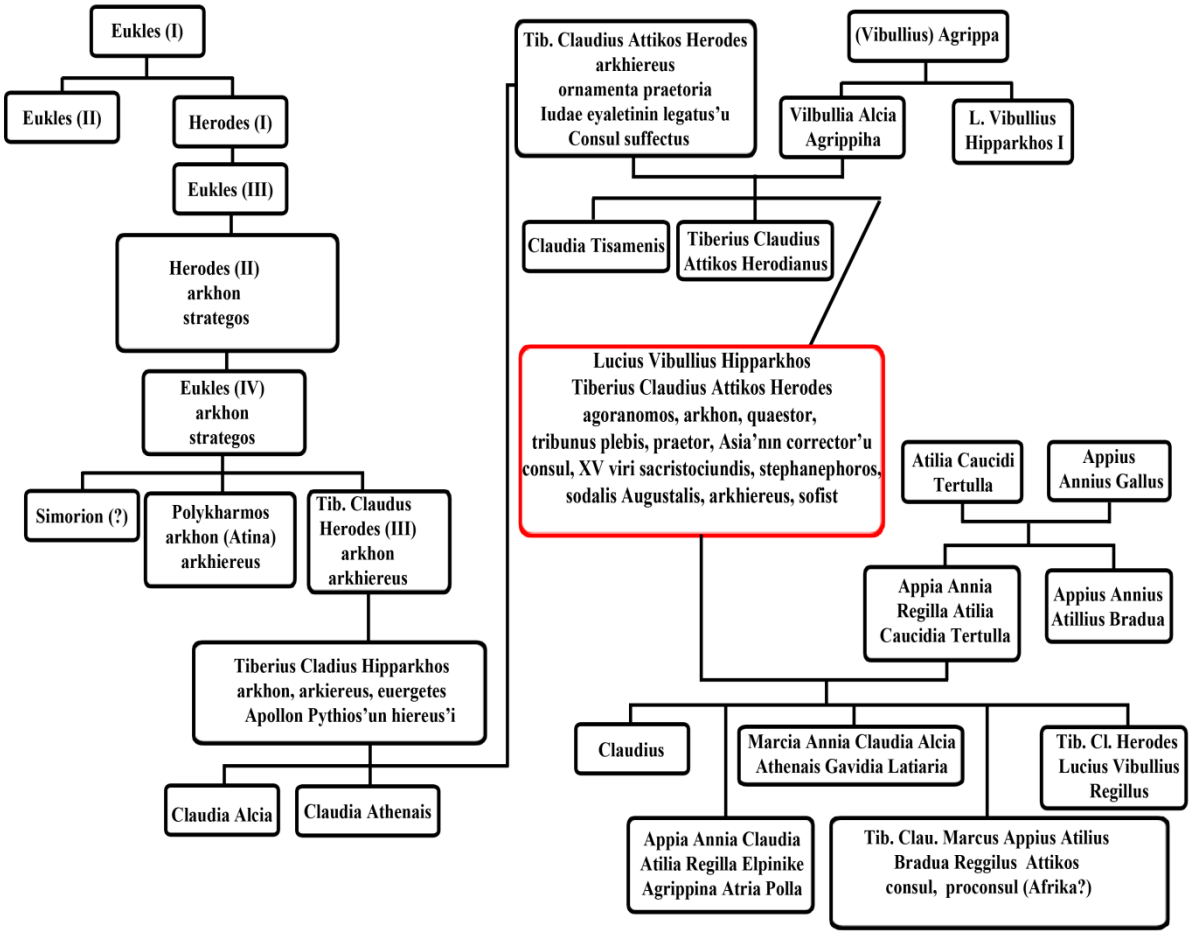
EK 2–ŞEKİLLER

Sofistlerin– Retorların–Filozofların Soyağacı

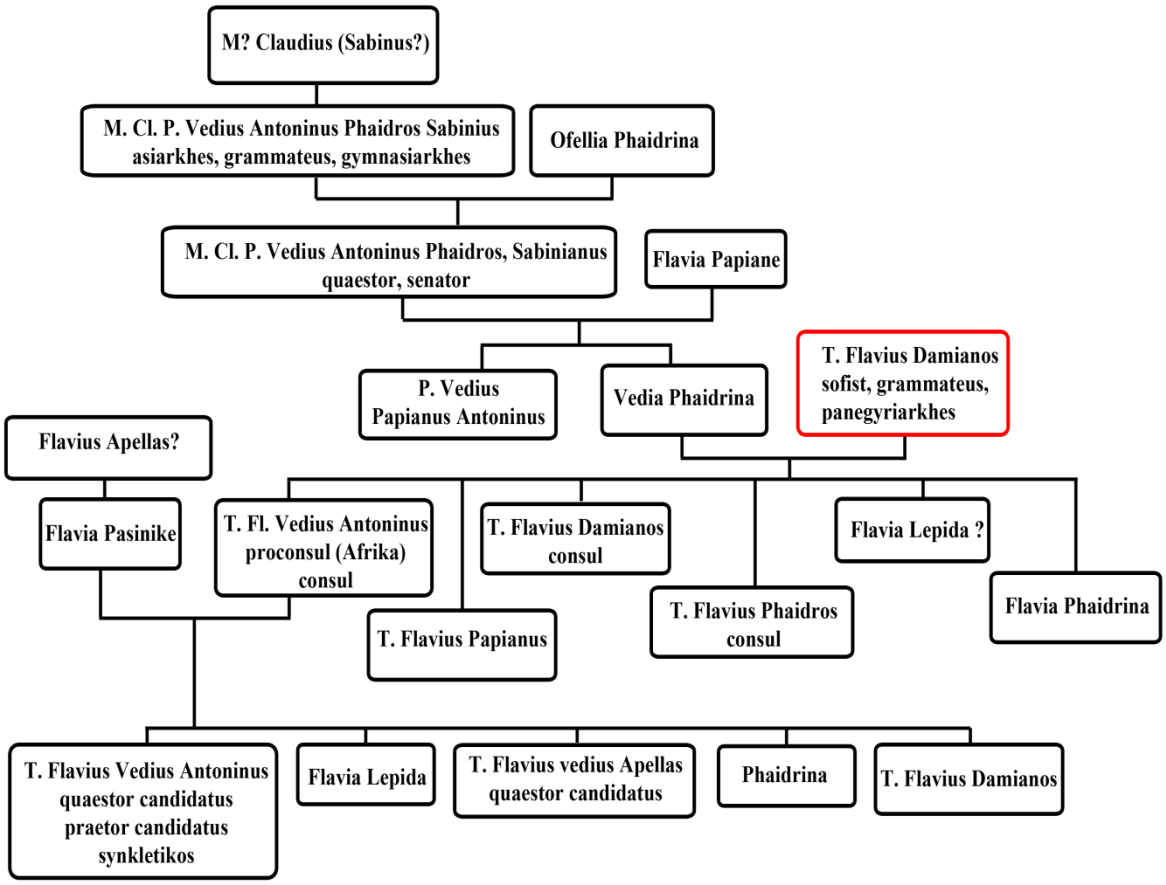
Sofistlerin Soyağacı

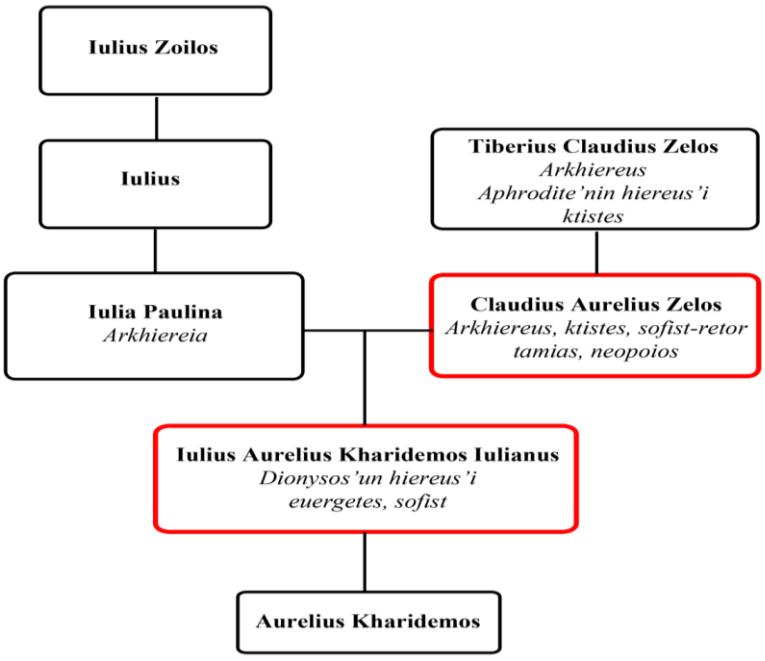
Şekil 1 Laodikeialı/Smyrnalı Sofist Marcus Antonius Polemon

Şekil 2 Sofist Lucius Vibullius Hipparkhos Tiberius Claudius Attikos Herodes

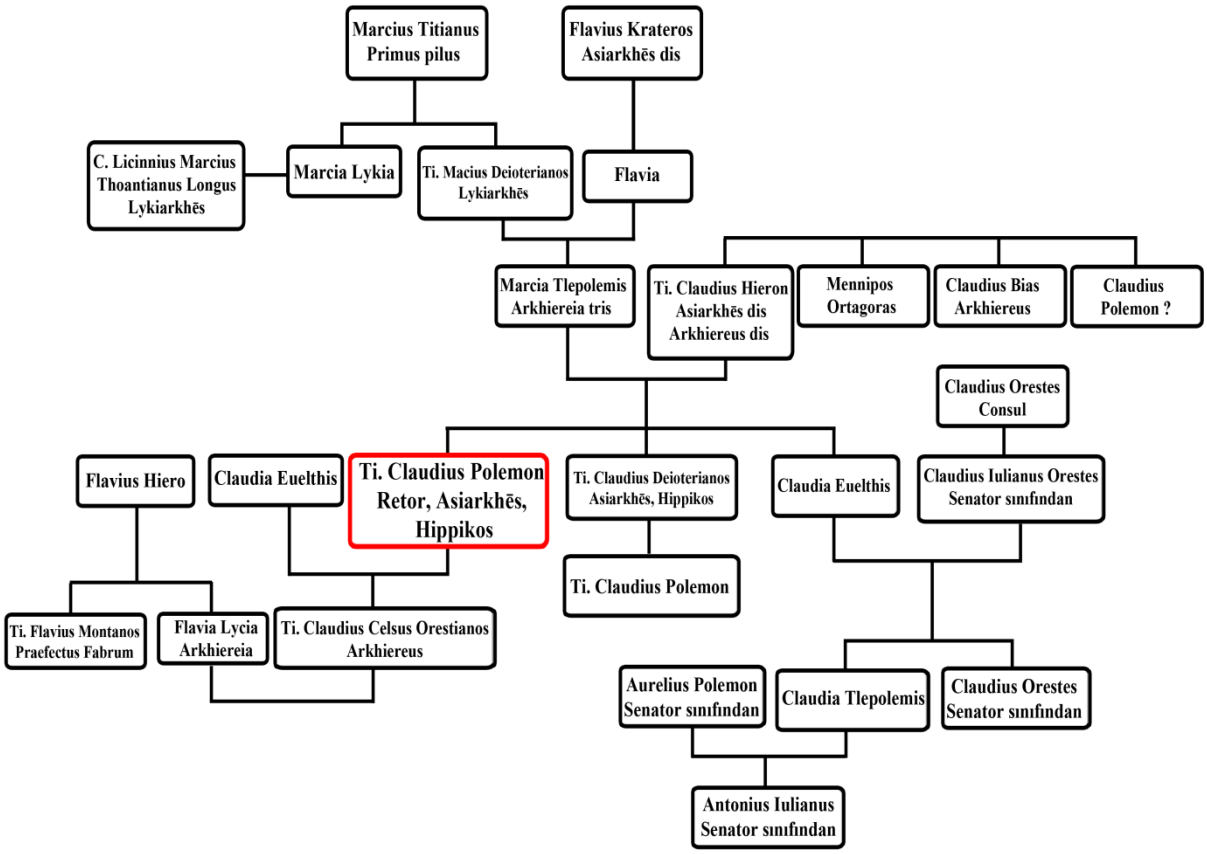

Şekil 3 Ephesoslu Sofist Titus Flavius Damianos

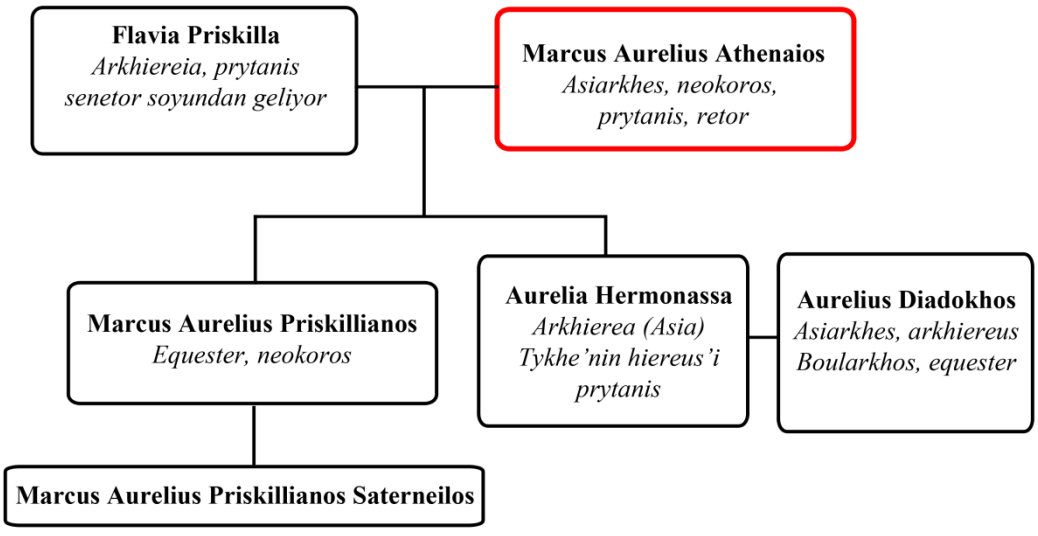

Şekil 4 Aphrodisiaslı Sofist Iulius Aurelius Kharidemos Iulianus

Retorların Soyağacı

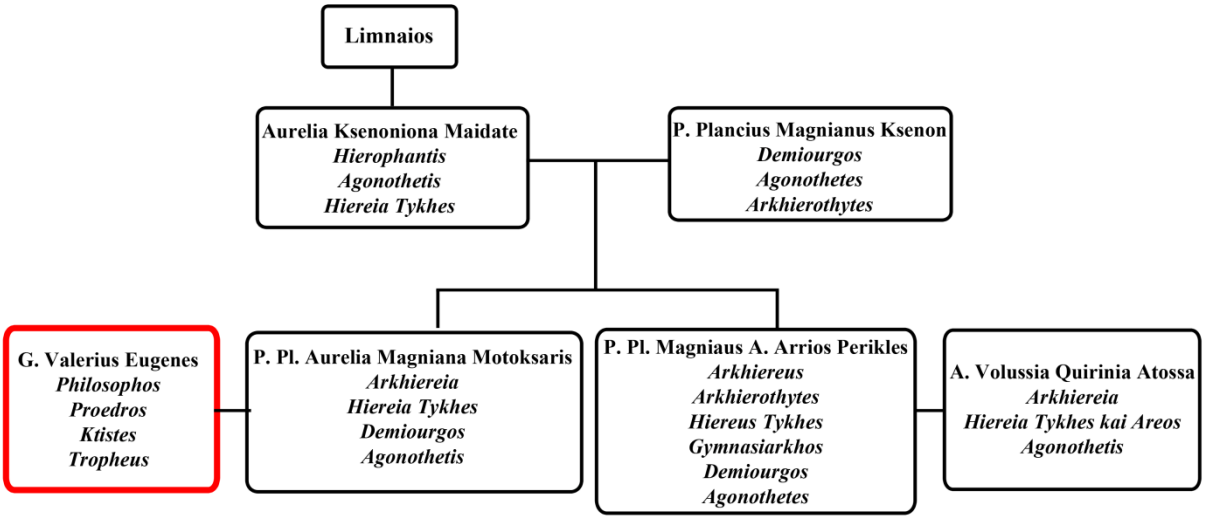

Şekil 5 Kibyralı Retor Tiberius Claudius Polemon

Şekil 6 Retor Marcus Aurelius Athenaios

Filozofların Soyağacı

Şekil 7 Filozof Gaius Valerius Eugenes

EK 3–RESİMLER

Retor Sikkeleri

I. Önyüz II. Arkayüz

Resim 1 Retor Gaius Sallius Aristainetos - Byzantium Sikkesi

I. Önyüz: AY KM AVR ANTWNINOC KP CEP GETAC K

İmparator Caracalla ve Geta yer almaktadır.

II. Arkayüz: ΕΠ ARX G CALL ARICTAINETOY K AIL HRAIΔOC BYZANTIWN

Madalyonda, Byzantiumlu Gaius Sallius Aristainetos ve karısı Ailia Herais yer almaktadır. Madalyonlar, Roma'nın ödüllendirme ya da saygı törenlerinde kullanılan özel döküm sikkelerdir. Devlet tarafından değil de özel kişiler tarafından bastırılmakta ve ödeme aracı olarak kullanılmaktadır.

I. Önyüz II. Arkayüz

Resim 2 Retor Athenodoros - Hypaipa Sikkesi

I. Önyüz: AY KAI TPAI AΔPIANOC CE

İmparator Hadrianus yer almaktadır.

II. Arkayüz: ΕΠΙ AΘHNOΔΩPOY PHTΩPOC CTPA YΠAIΠHNΩN

Athenodoros, retor ve *strategos* olarak anılmaktadır.

Sofist Sikkeleri

I. Önyüz II. Arkayüz

Resim 3 P. Claudius Attalos–Smyrna Sikkesi

I. Önyüz: ΦAVCTINA CEBACTH

Faustina II yer almaktadır.

II. Arkayüz: ATTAΛOC COΦICTHC TAIC ΠATPICI CMVP ΛAO

Attalos sofist, Smyrnalı ve Laodikeialı olarak anılmaktadır. Sikke Marcus Aurelius Dönemi'ne (MS. 169–175) tarihlenmektedir.

I. Önyüz II. Arkayüz

Resim 4 P. Claudius Attalos–Smyrna Sikkesi

I. Önyüz: AY K M AV ANTΩNINOC

İmparator Marcıs Aurelius yer almaktadır.

II. Arkayüz: ATTAΛOC COΦICTHC TAIC ΠATPICI CMVP ΛAO

Attalos sofist, Smyrnalı ve Laodikeialı olarak anılmaktadır. Sikke Marcus Aurelius Dönemi'ne (MS. 169–175) tarihlenmektedir.

I. Önyüz II. Arkayüz

Resim 5 Claudius Rufinus–Smyrna Sikkesi

I. Önyüz: Λ CEΠ ΓETAC KAI

İmparator Geta yer almaktadır.

II. Arkayüz: EΠ CTP K POYΦIN CO (COΦ) CMYRNAI

Claudius Rufinus sofist, *strategos* olarak anılmaktadır. Sikke MS. 198–209'a tarihlenmektedir.

I. Önyüz II. Arkayüz

Resim 6 Claudius Rufinus–Smyrna Sikkesi

I. Önyüz: AY KAI M ANT ΓOPΔIANOC

İmparator Marcus Antonius Gordianus Pius yer almaktadır.

II. Arkayüz: CMYRNAIΩN Γ NEΩKORON ΠPΩTΩN ACIAC

EΠ CTP POYΦINOY COΦI

Claudius Rufinus sofist, *strategos* olarak anılmaktadır. Sikke MS. 238–244 yılları arasına tarihlenmektedir. Ayrıca Smyrna kentinin üçüncü *neokor*'luğu almış olduğundan bahsedilmektedir. Sikkenin üstünde üçüncü *neokor*'luğun işaretleri yer almaktadır.

I. Önyüz II. Arkayüz

Resim 7 Claudius Proklos–Smyrna Sikkesi

I. Önyüz: AY KIA(sic) M AYP ANTΩNEINOC

İmparator Marcus Aurelius yer almaktadır.

II. Arkayüz: CTPA KΛ ΠPOKΛOY COΦICTOY CMYP

Claudius Proklos sofist, *strategos* olarak anılmaktadır. Sikke MS. 161–169 yılları arasına tarihlenmektedir.

Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı ve SOYADI : Elif AKGÜN KAYA

Doğum Yeri – Tarihi : Rize – 21.06.1982

Eğitim Durumu

Mezun Olduğu Lise : Yabancı Dil Ağırlıklı Karatay Lisesi, Antalya, 2001.

Lisans Diploması : Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Erzurum, 2005.

Yüksek Lisans Diploması : Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Bölümü, Felsefe Tarihi Ana Bilim Dalı, Antalya, 2009.

Tez Konusu : Özgürlük Kavramının Felsefe Tarihindeki Gelişimi.

Doktora Diploması : Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Ana Bilim Dalı, Antalya, 2016.

Tez Konusu : Anadolu'da II. Sofistik Dönem: Sofist, Retor ve Filozofların Kamusal Alandaki Etkinlikleri.

Yabancı Dil : İngilizce

Bilimsel Faaliyetler

Aldığı Destekler/Burslar/Ödüller:

- TÜBİTAK 2214-A Yurt Dışı Doktora Sırası Araştırma Burs Programı, University of Oxford, Ioannou Centre for Classical and Byzantine Studies, Oxford/İngiltere (01/11/2014–30/05/2015).
- Sokrates/Erasmus Bursu, Albert-Ludwigs Universität, Seminar für Alte Geschichte, Freiburg/Almanya (02/10/2012-01/04/2013).
- Suna - İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, Doktora Araştırma Bursu (2013).

Katıldığı Bilimsel Kongre/Sempozyum/Toplantılar:

1. University of Oxford, Ioannou Centre for Classical and Byzantine, Greek Epigraphy Workshop, 01/11/2014–30/05/2015 (Katılımcı).

2. Uluslararası Genç Bilimciler Buluşması II: Anadolu Akdenizi Sempozyumu, 4-7/11/2015, Antalya (Bildirili).
3. II. Türk-Yunan Epigrafi Sempozyumu, Akdeniz Üniversitesi, Adrasan/Antalya, 23 26/05/2012 (Organizasyonda Görevli).
4. Uluslararası Felsefe Kongresi: "Özgürlük Eşitlik ve Kardeşlik", Uludağ Üniversitesi, Bursa, 14-16/10/2010 (Bildirili).
5. IX. Türkiye Felsefe Öğrencileri Birliği (TÜFOB) Kongresi: "Yalnızlaşma", Mersin Üniversitesi, Mersin, 29/04–01/05/2009 (Katılımcı).

Uluslararası Sempozyum ve Kongrelerde Sunulan Bildiriler:

1. E. Akgün Kaya, "Antik Kaynaklar ve Yazıtlar Işığında Lykia, Pisidia, Pamphylia ve Kilikia – Isauria Bölgesi'nin Filozofları, Sofistleri ve Retorları", Uluslararası Genç Bilimciler Buluşması II: Anadolu Akdenizi Sempozyumu, 4-7 Kasım 2015, Antalya

2. E. Akgün Kaya, H. Aslan, "Üç Özgürlük Paradigması", I. Uluslararası Felsefe Kongresi: Özgürlük Eşitlik ve Kardeşlik, Uludağ Üniversitesi, Bursa 14-16/10/2010).

Yurt Dışı Deneyimleri:

- **University of Oxford** (7 Ay), Ioannou Centre for Classical and Byzantine, Oxford/İngiltere, 01/11/2014–30/05/2015.
- **Albert-Ludwigs Universität** (6 Ay), Seminar für Alte Geschichte, Freiburg/Almanya, 02/10/2012–01/04/2013.
- **Universität Trier** (1 Ay), Kütüphane Çalışması, Trier/Almanya, 01/11/–01/12/2012.

Uluslararası/ulusal Kitap ya da Kitaplarda Bölümler:

1. E. Akgün Kaya, Phrygia'dan Dionysos İçin Yeni Bir Adak Yazıtı. Şurada: Vir Doctus Anatolicus. Studies in Memory of Sencer Şahin/Sencer Şahin Anısına Yazılar, Ed. B. Takmer, E. N. Akdoğu Arca, N. Gökalp Özdil, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2016: 73–81.
2. E. Akgün Kaya, Roma İmparatorluk Dönemi'nde Doğu Kökenli Sofistler: Marcus Antonius Polemon ve L. Vibullius Hipparkhos Tiberius Claudius Attikos Herodes. Şurada: Akron 12: Eskiçağ Yazıları 9, Ed. A. V. Çelgin, N. E. Akyürek Şahin, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2016: 213–266.

3. E. Akgün Kaya, Philostratos: Sofist ve Biyografi Yazarı. Şurada: Akron 9: Eskiçağ Araştırmaları 7, Ed. A. V. Çelgin, N. E. Akyürek Şahin, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2015: 251–270.
4. E. Akgün, II. Sofistik Dönem: Yunan Kültürünün Yeniden Canlanışı, Şurada: Akron 7: Eskiçağ Araştırmaları 5, Ed. A. V. Çelgin, N. E. Akyürek Şahin, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2013: 49–73.
5. E. Akgün, Antik Yunan'da Yurttaşların Özgürlüğünün Temeli Olarak Demokrasi. Şurada: Akron 2: Eskiçağ Araştırmaları 2, Ed. A. V. Çelgin, N. E. Akyürek Şahin, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2011: 163–172.

Uluslararası Hakemli Dergilerde Yayınlanan Çalışmaları:

1. E. Akgün Kaya, Roma İmparatorluk Dönemi'nde Anadolu'daki Sofistlerin-Retorların Sınıfsal Özellikleri ve Toplumsal Yaşamdaki Etkileri, *Cedrus* IV (2016): 261–285.
2. E. Akgün Kaya, Filozof (Φιλόσοφος), Sofist (Σοφιστής), Retor (Ῥήτωρ): II. Sofistik Dönem'de Sınıflandırma Problemi, *Mediterranean Journal of Humanities* V/2 (2015): 1–15.
3. E. Akgün Kaya, Ortaçağ'da Özgürlük Arayışı, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 8 (2013): 120–134. http://dergipark.ulakbim.gov.tr/makusobed/article/view/1098000773 (16.10.2016).

Ulusal Hakemli Dergilerde Yayınlanan Çalışmaları:

1. E. Akgün, Antikçağ Yunan Felsefesi: Mito-Poetik Olandan Etiko-Politik Olana, *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, Sayı: 138 (2012): 29–40.

Uluslararası Sempozyum ve Kongrelerde Basılmış Bildiri ve Tam Metinler:

1. E. Akgün Kaya**.**, II. Sofistik Dönem: Lykia, Pisidia, Pamphylia ve Kilikia – Isauria Bölgesi Filozofları, Sofistleri ve Retorları. Şurada: Uluslararası Genç Bilimciler Buluşması II: Anadolu Akdenizi Sempozyumu, 4-7 Kasım 2015: 1–25 (Yayın Aşamasında).
2. E. Akgün, H. Aslan, Üç Özgürlük Paradigması. Şurada: I. Uluslararası Felsefe Kongresi: Özgürlük, Eşitlik ve Kardeşlik, Ed. İ. SERİN, Bursa 2010: 111–121.

http://philosophy.uludag.edu.tr/ufk/sites/default/files/978-975-8149-42-1.pdf (16.10.2016)

İş Deneyimi

Projeler:

- Antalya İli, Manavgat, İbradı, Akseki ve Gündoğmuş İlçeleri'nde Yüzey Araştırması/Doğu Antalya Epigrafi ve Yerleşim Tarihi (Akdeniz Üniversitesi/Epigraf/05/07/2016–14/08/2016).
- Rhodiapolis Antik Kent Kazısı (Epigraf/30/09–15/10/2015).
- Şeref Höyük/Komama ve Çevresi Yüzey Araştırması (Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi/Epigraf/01/09–09/15/2014).
- Pisidia ve Pamphylia Arasındaki Roma Yol Ağlarının Araştırılması (Akdeniz Üniversitesi/Epigraf/2012–2015).

Çalıştığı Kurumlar:

- Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü Araştırma Görevlisi (Antalya, 02/09/2009–27/09/2016).
- Antalya Rehberler Odası, Eski Yunanca Okuma ve Anlama Kursu, Eğitmen (Antalya, 10/12/2015–08/01/2016).
- Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Araştırma Görevlisi (Antalya, 11/07/2006–02/09/2009
- Güven Dershanesi, Rehberlik ve Felsefe Öğretmenliği (Erzurum, 2004–2005).

E-Posta: elifakgun@akdeniz.edu.tr